CONSILIUL JUDEȚEAN MUREŞ

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREŞ

LIBRARIA

ANUAR XIV-XV

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREŞ

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREŞ

LIBRARIA

ANUAR XIV-XV

STUDII ŞI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Tîrgu Mureş
2015-2016

COLEGIUL DE REDACŢIE

Redactor şef:
Dr. Monica AVRAM

Secretar de redacţie:
Gabriela POP

Redactori:
Ramona BÂNDILĂ
Liliana MOLDOVAN

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC:
Academician Ioan Aurel POP
Dr. Lidia KULIKOVSKI
Dr. Libusa VAJDOVA
Dr. Corina TEODOR
Dr. Maria BERÉNYI
Dr. Eva MÂRZA

Lucrările au fost supuse procesului de evaluare de către comisii de specialitate formate din:

Biblioteconomie
Silvia NESTORESCU
Dr. Liviu Iulian DEDIU
Dimitrie POPTĂMAŞ

Istorie
Dr. Vasile DOBRESCU
Dr. Silviu BORŞ

Literatură
Dr. Nicoleta SĂLCUDEAN
Dr. Gheorghe DOCA
Dr. Iulian BOLDEA

ISSN 1583 - 4468

Anuarul **LIBRARIA** este editat de Biblioteca Judeţeană Mureş
540052 Tîrgu Mureş, str. George Enescu, nr. 2
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384
E-mail: directorbjm@bjmures.ro ; secretariat@bjmures.ro ;
biblio@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro
Adresa web: www.bjmures.ro

Acest volum a fost editat din bugetul alocat de
Consiliul Judeţean Mureş

Cuprins

Lista autorilor ..... p. 11

BIBLIOLOGICA

GEORGETA DEJU (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva)
Biblioteci parohiale hunedorene.
Parohia romano-catolică Hațeg (secolele XVIII-XIX)
(*Parish Libraries of Hunedoara County. The Hațeg Roman-Catholic Parish (XVIIIth-XIXth Centuries)* ..... p. 17

DOINA GABRIELA VANCA (Biblioteca Județeană Mureș)
Promovarea imaginii bibliotecii publice în comunitate
(*Promoting the Image of the Public Library in the Community)* ..... p. 44

DOINA GABRIELA VANCA (Biblioteca Județeană Mureș)
Biroul de presă - o necesitate a bibliotecilor moderne
(*The Press Office - A Necessity for Modern Libraries)* ..... p. 76

ANCA PRECUP-MĂTIEȘ (Biblioteca Județeană Mureș)
Câteva aspecte generale și teoretice privind munca în echipă
(*Some General and Theoretical Aspects on Teamwork*)..... p. 103

Dr. MARIANA HARJEVSCHI (Asociația Bibliotecarilor din Rep. Moldova)
Consolidarea Asociației Bibliotecarilor din
Republica Moldova prin leadership și competență
(Consolidating the Librarian's Association in the Republic of Moldova by Leadership and Competence) ..... p. 129

CARTE VECHE

Arhim. dr. POLICARP CHIŢULESCU (Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti)
Completări şi îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*
(Additions and Emendations to the Old Romanian Bibliography) ..... p. 141

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI (Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia) - **Calendare de la Sibiu şi Buda cu referiri la practicile populare din medicina casnică**
(*Calendars from Sibiu and Buda with References to Popular Practices of Home Medicine)* ..... p. 164

Dr. ANCA ELISABETA TATAY (Biblioteca Academiei, Cluj-Napoca);
Dr. CORNEL TATAI-BALTĂ (Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia
Gravuri de Ioanichie Bakov din cartea românească veche (1678-1705) (*Engravings Produced by Ioanichie Bakov in Early Romanian Writings (1678-1705)* ..... p. 175

Dr. ELENA DAMIAN (Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Bucureşti; Facultatea de Drept, Cluj-Napoca) - **Preocupări istorice şi juridice în operele lui Guillaume Budé** (*Préoccupations historiques et juridiques dans les œuvres de Guillaume Budé)* ..... p. 193

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI (Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia) - **Reţete medicale şi sfaturi utile pentru îmbunătăţirea sănătăţii în paginile cărţilor româneşti vechi (1788 - 1824)**
(Medical Recipes and Tips for Improving Health in the Old Romanian Books (1788-1824) ..... p. 202

Dr. MONICA AVRAM (Biblioteca Judeţeană Mureş);
Dr. FLORIN BOGDAN (Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia)
Cărţi româneşti vechi din secolul al XVII-lea în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş (Palatul Culturii)

(XVIIth Century Old Romanian Books from the Collections of Mureş County Library (Culture Palace) ..... p. 214

BÁNYAI RÉKA (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Cărţile armeneşti ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai"
(Armenian Books in the Teleki-Bolyai Library) ..... p. 232

MÁRTON KRISZTINA (Biblioteca Judeţeană Mureş) -
Intervenţii de azi pentru patrimoniul generaţiilor de mâine
(Today's Interventions for the Patrimony of the Next Generations) ..... p. 239

ITINERARII LIVREŞTI

Dr. NICOLAE VICTOR FOLA (Colegiul Tehnic Târnăveni)
Consideraţii privind relaţia instruire, modificările curriculumului şi inserţia socio-profesională în societatea transilvăneană (1867-1918) - *Considerations Regarding the Relation Instruction, Curriculum Changes and Socio-Professional Insertion in the Transylvanian Society (1867-1918)* ... p. 253

Dr. ELA COSMA (Institutul de Istorie „George Bariţiu" Cluj-Napoca)
Portretul criticului în tinereţe. Anton Cosma: *George Topîrceanu*
(A Portrait of the Literary Critic as a Young Man. Anton Cosma: George Topîrceanu) ..... p. 288

ANCA DOCOLIN (Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj)
Ion Vlasiu - Ion Brad - exemplul unei prietenii
(Ion Vlasiu - Ion Brad - the Model of a Friendship) ..... p. 300

BIOGRAFICA

MARIUS NICOLAE ŞERBAN (Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti)
Ierom. Amfilohie Iordănescu - călugăr, muzician şi slujitor al cărţii (*Hieromonk Amphiloh Iordănescu - Monk, Musician and Servant of the Book)* ..... p. 313

Dr. VIOREL CÂMPEAN; Drd. MARTA CORDEA (Biblioteca Judeţeană Satu Mare) - **Dumitru Cionca (1868-1946), un preot greco-catolic cu dragoste de carte** (*Dumitru Cionca (1868-1946), a Greek-Catholic Priest with Love for the Book)* ..... p. 324

Dr. ANGELA PRECUP (Târgu Mureş)
Începuturile jurnalismului radiofonic mureşean - *Radio Târgu Mureş*
(*The Beginning of Radio Journalism in Mureş. Radio Târgu Mureş* ..... p. 343

ANNAMARIA VINTILĂ; EMILIA CĂTANĂ (Biblioteca Judeţeană Mureş)
Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anii 2013-2014. Bibliografie selectivă
(*Mureş County Library Reflected in the 2013-2014 Written Newspapers. Selective Bibliography)* ..... p. 355

MISCELLANEA

DR. FLORIN BENGEAN (Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin)
Războiul de Independenţă reflectat în presa românească din Transilvania *(The War of Independence Reflected in the Romanian Press in Transylvania)* ..... p. 417

NICOLAE BALINT (Târgu Mureş)
6 martie 1945 - 6 martie 1952. De la Siguranţa statului la Securitatea poporului. Aspecte privind transformarea şi

preocupările instituţiei mureşene reflectate în documentele aflate în custodia DJMAN (*March 6th 1945 - March 6th 1952. From State Security to People's Security. Aspects regarding the transformation and the concerns of the institution in Mureş county as they are reflected in the documents existing in the custody of DJMAN (The Mureş County Department of the National Archives)* ..... p. 429

MARIANA POP (Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti) - **Câteva aspecte privind diplomaţia publică - instrument-cheie de *soft power*** (*A Few Aspects Regarding Public Diplomacy - a Key-instrument of Soft Power*) ..... p. 445

NOTE DE LECTURĂ

Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identităţi culturale - Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity
(Monica Avram) ..... p. 467

Două ediţii de *Catehisme* din secolul al XVI-lea editate în Slovacia
(Eva Mârza) ..... p. 470

Florin Bogdan, Monica Avram, ***Cartea veche străină din colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş***
(Corina Teodor) ..... p. 475

Vasile Mărculeţ, ***Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos şi Biserica orientală (Secolele IV-X)***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 478

Barnaby Rogerson, ***Profetul Mahomed. O biografie***
(Ramona Bândilă) ..... p. 481

Mihail Ţăpârlea; Viorel Ciobanu, ***Dimitrie Cantemir: punte a cunoaşterii între orient şi occident: studii şi articole***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 483

Bălaş Radu, ***Old Târgu-Mureş: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumoase imagini: A legszebb képek***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 493

Ioan A. Borgovan; Kiss Ibolya, ***Luduş: Turnuri, towers, tornyok***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 495

Liliana Moldovan, ***Eroii imposibilului: Poveştile de succes ale unor persoane cu dizabilităţi din România şi din străinătate = Heroes of the Impossible: Successful Stories of People with Disabilities from Romania and from Abroad***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 497

Mihaela Raşcu, ***Oglinzile pământului***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 499

Alex Ştefănescu, ***Mesaj către tineri: Redescoperiţi literatura!***
(Doina Gabriela Vanca) ..... p. 501

Lista autori

Monica Avram - doctor în istorie, director, Biblioteca Judeţeană Mureş

Nicolae Balint - profesor, publicist, Gimnaziul „Sfântu Gheorghe" Sângeorgiu de Mureş

Bányai Réka - bibliotecar, Biroul Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki - Bolyai," Biblioteca Judeţeană Mureş

Ramona Bândilă - bibliotecar, Biroul Evidenţa, Prelucrarea şi Dezvoltarea Colecţiilor, Biblioteca Judeţeană Mureş

Florin Bengean - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

Florin Bogdan - doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Naţional al Unirii, Alba Iulia

Emilia Maria Cătană - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Judeţeană Mureş

Viorel Câmpean - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Policarp Chiţulescu - arhimandrit, doctor în istoria literaturii creştine patristice şi postpatristice, director, Biblioteca Sf. Sinod, Bucureşti

Marta Cordea - doctorand în istorie, Institutul „George Bariţiu" din Cluj-Napoca, bibliotecar, Secţia Colecţii Bibliofile şi Fond de Patrimoniu, Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Ela Cosma - doctor în filologie, cercetător ştiinţific, Institutul de Istorie „George Bariţiu," Cluj-Napoca, bibliotecar, Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca

Elena Damian - doctor în istorie, lector universitar asociat, Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir," Bucureşti, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Deju Georgeta - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia, bibliotecar, Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva

Anca Docolin - bibliotecar, Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj

Nicolae Victor Fola - doctor în istorie, profesor, Colegiul Tehnic Târnăveni

Mariana Harjevschi - doctor în ştiinţele comunicării, director general, Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Haşdeu" Chişinău, preşedinte, Asociaţia Bibliotecarilor din Rep. Moldova

Márton Krisztina - restaurator, Biroul Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki - Bolyai," Biblioteca Judeţeană Mureş

Cristian Nicolae Matei - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918," Alba Iulia

Eva Mârza - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Mariana Pop - masterand, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti

Angela Precup - doctor în filologie, Tîrgu Mureş

Anca Precup-Mătieş - specialist relaţii publice, specialist resurse umane, şef Biroul de Informare şi Relaţii Publice, Biblioteca Judeţeană Mureş

Marius Nicolae Şerban - bibliotecar, Biblioteca Sf. Sinod, Bucureşti

Cornel Tatai Baltă - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Anca Elisabeta Tatay - doctor în istorie, bibliotecar, Biblioteca Academiei Române, Cluj-Napoca; cercetător, Universitatea „1 Decembrie 1918", Alba Iulia

Corina Teodor - doctor în istorie, conferenţiar universitar, Universitatea „Petru Maior" Tîrgu Mureş

Doina Gabriela Vanca - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulţi, Biblioteca Judeţeană Mureş

Vintilă Anna - bibliotecar, Compartimentul de Informare Bibliografică, Biblioteca Judeţeană Mureş

BIBLIOLOGICA

Biblioteci parohiale hunedorene. Parohia romano-catolică Haţeg (secolele XVIII-XIX)

GEORGETA DEJU
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

Abstract

Parish Libraries of Hunedoara County. The Haţeg Roman-Catholic Parish (XVIIIth-XIXth Centuries)

Established at the end of the XVIIt^{h} century, the Haţeg Roman-Catholic Parish held over time a collection of books whose dynamics can be traced with the help of the Canonical visitations protocols and the inventories that took place periodically. These complex documentary sources offer a detailed image of the Haţeg Romano-Catholic community, wherefrom the books were not missing. According to the inventories made with the occasion of these visitations, the number of the books recorded in the Haţeg Parish was starting at 21, going to some 172 at the end of the XIXth century. The recording of the books was made often in a shorter manner, usually only a part of the title or just the book's author being recorded, while the place and year of printing were ignored. Following the titles recorded in the inventory lists we can observe an entire collection composed of preaching books, books of theological morale, textbooks of grammar and logics by various European and Transylvanian authors. These authors frequently found in the Transylvanian Catholic collections give proof that European culture spread unto Transylvania.

Keywords: *Roman-Catholic Parish, canonical visitations, book inventory, library, Haţeg, XVIIIth century, XIXth century*

Demersul nostru urmăreşte reconstituirea patrimoniului bibliofil care a aparţinut Parohiei romano-catolice din Haţeg în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, prin intermediul documentelor întocmite cu ocazia vizitaţiilor canonice ori a inventarelor derulate cu diferite prilejuri. Aceste izvoare documentare complexe oferă o imagine detaliată a comunităţii romano-catolice haţegane, reprezentând surse preţioase pentru reconstituirea vieţii

cotidiene a comunităţii vizate de inspecţie. Sunt oferite amănunte dintre cele mai diverse, de la precizarea construcţiilor parohiei (cădirea bisericii, casa parohială, casa cantorală, edificiile auxiliare, şcoli, capele), continuând cu situaţia materială a parohiei, date despre garnitura liturgică, şi date despre preot, învăţător, enoriaşi, viaţa religioasă din comunitatea respectivă. Cel mai adesea, ca documente anexă, se regăsesc cataloage de cărţi, inventare de bunuri mobile şi imobile, conscripţii sau scrisorile unor procese de judecată, ba chiar copii ale documentelor mai importante ale parohiei,[1] din acest punct de vedere, arhiva parohiei romano-catolice Haţeg fiind destul de bogată.

Câteva date referitoare la istoria parohiei sunt necesare, credem, pentru a sesiza contextul în care a funcţionat. Comunitatea romano-catolică din Haţeg are o istorie îndelungată care, după datele arheologice, a început în secolul al XIII-lea. În ceea ce priveşte prima menţionare în scris a bisericii catolice din Haţeg, aceasta datează din anul 1300, când era pomenită într-un document papal împreună cu biserica din Hunedoara.[2] Nu după multă vreme, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, parohia a intrat în umbră din motive rămase destul de neclare, poate din lipsă de preoţi, poate din cauza unor distrugeri cauzate de invaziile turceşti.[3] După pătrunderea Reformei în Transilvania, biserica a fost preluată de noul cult, iar bunurile ei au trecut în posesia administraţiei financiare.[4] Informaţiile privind istoria bisericii din această perioadă sunt destul de puţine, deşi existase un manuscris elaborat de către un anume Csulak F., intitulat ***A hátzegi ref.***

---

[1] Rita Magdolna Bernád, ***Arhivele parohiale ale arhidiecezei romano-catolice de Alba Iulia. Tipuri de documente***, în ***Revista Arhivelor***, LXXXVII, 2010, nr. 1, p. 73.

[2] Adrian Andrei Rusu, ***Ctitori şi biserici din Ţara Haţegului până la 1700***, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1997, p. 217.

[3] ***Ibidem***.

[4] Iacob Radu, ***Istoria vicariatului greco-catolic al Haţegului***, Lugoj, Tipografia „Gutenberg", 1913, p. 233.

egyház története (*Istoria bisericii reformate din Haţeg*), pierdut, din păcate.[5] În anul 1671, bunurile imobiliare ale bisericii fuseseră donate de principele Mihail Apaffy unui nobil local, Petru Tornya, iar pentru că acesta nu a avut urmaşi, bunurile sale au trecut în posesia doamnei ereditare a Haţegului, Eva Tököly, văduva prinţului Paul Esterházi[6] (dar şi sora mai mică a principelui transilvănean Emeric Tököly), şi, din nou, în posesia administraţiei financiare.

La sfârşitul secolului al XVII-lea, odată cu reinstalarea stăpânirii habsburgice în Transilvania, viaţa catolică a parohiei a fost reluată, în anul 1691, Haţegul fiind prima parohie catolică restabilită din Comitatul Hunedoara, aparţinând de Arhidiaconatul de Alba Iulia.[7] Comunitatea catolică din Haţeg înaintase Curţii de la Viena o cerere, prin care solicita bunurile bisericii în favoarea comunităţii romano-catolice, pentru a construi o biserică şi o şcoală. Împăratul Leopold a răspuns favorabil şi i-a dăruit bunurile, la 14 decembrie 1694. Parohia a beneficiat apoi, de mărinimia doamnei Sara Kopász de Vad[8] care i-a lăsat prin testament unele bunuri şi venituri. Şi alţi nobili din zonă, consemnaţi în scurtul istoric al parohiei romano-catolice din Haţeg din anul 1882, au contribuit la înzestrarea bisericii şi îi numim pe Emeric Csulay, Andrei Boer, Moise Pui, Ioan şi Gaşpar Ungur, Petru Ivul, familia More prin membrii săi Matei, Sigismund, Gaşpar, Ştefan, Ioan, Petru şi Simion, Matei Körmendi, precum şi soţiile

---

[5] Conform Adrian Andrei Rusu, ***op. cit.***, p. 218, n. 6, lucrarea Csulak F., ***A hátzegi ref. egyház története***, mss. se găsea la Arhiva reformată Cluj şi a fost semnalată în Protocoalele protopopiatului Hunedoara.

[6] ***Schematismus venerabilis cleri diocesis Transylvaniensis MDCCCLXXXII***, Albae Carolinae, Typis Volz et Körner, 1882, p. 90-91.

[7] Rita Magdolna Bernád, ***Centrele de colecţie ale Arhivei Arhidiecezane de Alba Iulia***, în ***Revista Arhivelor***, LXXXVIII, 2011, nr. 1, p. 38.

[8] Sara Kopász de Vád era văduva lui Petru Tornya şi s-a recăsătorit cu Simon Bóér de Kövesd în anul 1690, ca a doua soţie a sa, în Bőjthe Ödön, ***Hunyadmegye Sztrigymelléki részének és nemes családainak története, tekintettel a birtokviszonyokra***, Budapest, 1891, p. 107-108.

altor locuitori din zonă, ca Ştefan Buda, Andrei Henter, Ştefan Csulay, Blasiu Gridianu, Valentin Farkas, Mihail şi Ladislau Kendeffy.[9]

Într-o primă etapă, pentru desfăşurarea serviciului religios a fost construită o capelă din lemn şi o mică şcoală.[10] În anul 1747 a început zidirea noii biserici, având hramul Sfântul Ioan Botezătorul, finalizată în anul 1755.[11] Importanţa parohiei a crescut începând cu anul 1795, odată cu restabilirea Arhidiaconatului de Hunedoara, al cărui sediu fusese stabilit în Haţeg.[12] Peste o sută de ani, în 1893, biserica a fost restaurată şi extinsă de baronul Francisc Nopcsa, fiindu-i alăturată acum şi o criptă destinată familiei.[13]

Comunitatea romano-catolică din Haţeg era considerată una dintre cele mai numeroase din comitatul Hunedoara. În anul 1838 deţinea 35 de filii,[14] în anul 1882 erau 107,[15] iar la începutul secolului al XX-lea număra 86 de filii.[16] Mozaicul confesional al localităţii Haţeg, la începutul secolului al XX-lea, înfăţişa un tablou complex, care în cifre arăta astfel: romano-catolici 681, greco-catolici 654, ortodocşi 917,[17] calvini 421,[18] luterani 61, unitarieni 18, evrei 369.[19]

Preoţii parohi deţineau un rol important în viaţa locuitorilor, cunoscând cel mai bine enoriaşii, prin diversele roluri pe care le-au

---

[9] ***Schematismus***, p. 91.

[10] Paul Oltean, ***Schiţă monografică a opidului Haţeg***, în ***Transilvania***, Sibiu, XXIII, nr. 1, 15 ianuarie 1892, p. 229.

[11] ***Schematismus***, p. 91.

[12] Rita Magdolna Bernád, ***op. cit.***, p. 38.

[13] Iacob Radu, ***op. cit.***, p. 233.

[14] Arhiva Arhidiecezană Romano-Catolică de Alba Iulia (în continuare AARCAI), Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 23, f.n.

[15] ***Schematismus***, p. 215.

[16] ***Magyar Katolikus Lexicon***, în <http://lexikon.katolikus.hu/H/H%C3%A1tszeg.html> (24.10.2015).

[17] Iacob Radu, ***op. cit.***, p. 224.

[18] ***Ibidem***, p. 233.

[19] Vezi ***Magyar Katolikus Lexicon***.

îndeplinit, atât ca îndrumători sufleteşti, cât şi ca educatori. Pregătirea profesională a preoţilor care au activat în secolul al XVIII-lea în Haţeg era asigurată, în general, de Colegiul catolic din Cluj (iezuit până în 1776, ulterior piarist), majoritatea urmând apoi studii aprofundate de teologie la Trnava. De la începutul secolului al XIX-lea preoţii romano-catolici de la Haţeg erau absolvenţi mai ales ai Institutului teologic din Alba Iulia, iar unii dintre aceştia îşi continuau studiile la Viena, la vestitul Colegiu *Pazmaneum*.

Datele despre preoţii care au slujit în parohia haţegană sunt mai modeste pentru prima jumătate a secolului al XVIII-lea, mai târziu menţionările fiind mult mai numeroase şi mai exacte. Primul preot pare să fi fost un anume Andrei Ambrus,[20] numele lui apărând în legătură cu testamentul Sarei Kopász de Vád. Următorul preot despre care există informaţii, Márk Antal Lippai, este menţionat ca preot paroh la Haţeg din anul 1716[21] şi arhidiacon la vizitaţia canonică din anul 1721.[22] György Hárfás[23] a slujit la Haţeg în două rânduri, capelan din 1724-1729 şi preot paroh în anul 1742. Fără a avea mai multe informaţii, menţionăm că cel puţin în anul 1735, preot paroh era Sigismund Péterfi.[24] Mai numim apoi pe István Bárdos,[25] preot paroh în perioada 1753-1766, Boldizsár Balogh[26] care

---

[20] Adrian Andrei Rusu, ***op. cit.***, p. 219.

[21] Lippai Márk Antal (?-1729), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1692), la Trnava (1695-1697) şi Olomouc (1697-1699), în Ferenczi Sándor, ed., ***A Gyulafehérvári (Erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára***, Cluj-Napoca, Verbum, 2009, p. 326.

[22] AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 1, vol. 1, f. 228.

[23] Hárfás György (?-1742), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj între 1716-1722, în Ferenczi Sándor, ***op. cit.***, p. 266.

[24] ***Liber Exhibitorum incipiendo ab anno 1694-1860***, f. 1, în AARCAI, Fond ***Parohia Haţeg***, Registre (1694-1860), vol. 31/b, f.n.

[25] Bárdos István, studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1736-1738), la Trnava (1740-1742), în Ferenczi Sándor, ***op. cit.***, p. 175.

[26] Balogh Boldizsár (?-1790), studii la Colegiul academic iezuit din Cluj, la Trnava (1747-1752) arte liberale şi ştiinţe umaniste, în ***Ibidem***, p. 169.

a slujit în perioada 1773 (1766?) - 1782 şi József Szárhegyi[27] care încheie şirul preoţilor din secolul al XVIII-lea, după ce a slujit ca preot paroh, protopop şi arhidiacon timp de 14 ani, între anii 1788-1802.

În secolul următor evidenţele îi menţionează pe János Istók[28] preot paroh şi protopop între 1803-1815, dar şi pe Mihály Hollaki[29] care vine la Haţeg în 1811, nefiind foarte clar câtă vreme a funcţionat aici. Urmează József Schmidtberger[30] care a petrecut cea mai mare parte a vieţii sale la Haţeg, funcţionând ca preot paroh din anul 1819, apoi ca protopop până în anul 1833, când a fost numit asesor la tribunalul comitatului Hunedoara, iar din 1847 a devenit canonic onorific. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, schimbul de preoţi se poate preciza foarte clar, aceştia fiind Károly Dorgó[31] capelan, preot paroh, protopop între 1848-1867, István György[32] între anii 1867-1877, Béla Wéber[33] între anii 1869-1886, József Piringer[34]

---

[27] Szárhegyi József (?-1802) studii la Colegiul academic iezuit din Cluj (1760), la Trnava (1762-1764); slujeşte la Sânpaul şi Mătrici (Mureş), în ***Ibidem***, p. 410.

[28] Istók János (alias Istvánffi, ? - 1815), studii la Cluj şi Alba Iulia (1770-1773), preot la Vinţul de Jos (Alba), Alba Iulia, Cristeşti-Ciceu (Bistriţa-Năsăud), în ***Ibidem***, p. 277.

[29] Hollaki Mihály, studii în 1808 la Pazmaneum Viena, în ***Ibidem***, p. 269.

[30] Schmidtberger József (1779-1858), a slujit la Cluj înainte de Haţeg, în ***Ibidem***, p. 392.

[31] Dorgó Károly (1811-1876), înainte de a sluji la Haţeg, a îndeplinit diferite funcţii la Alba Iulia ca secretar al episcopului şi ca asesor, timp de zece ani; în 1867 se transferă la Bărăbanţ (Alba), în ***Ibidem***, p. 226.

[32] György István (1828-1885), studii la gimnaziul din Cluj, teologia la Alba Iulia, apoi funcţionează ca secretar al episcopului şi ca asesor; din Haţeg pleacă la Sibiu în 1877, în ***Ibidem***, p. 262.

[33] Wéber Béla (1826-1900), studii de teologie la Viena (1846-1848), slujeşte la Cluj (1849) şi Sibiu (1850-1869), din 1886 la Petroşani, în ***Ibidem***, p. 449.

[34] Piringer József (1844-1895), studii la gimnaziul din Sibiu, teologia la Alba Iulia, apoi preot la Sibiu, Cluj, Petroşani, în ***Ibidem***, p. 377.

între anii 1886-1895, László Töszér[35] între anii 1894-1895 şi Gyula Lády[36] între anii 1895-1921.

Izvoarele documentare care păstrează informaţii despre cărţile Parohiei romano-catolice din Haţeg sunt vizitaţiile canonice[37] din anii 1721, 1805, 1821, 1822, 1838, precum şi inventarele[38] întocmite în anii 1856, 1858, 1867, 1886, 1895, la predarea-preluarea parohiei. Înregistrarea s-a efectuat cel mai adesea prescurtat, notându-se uneori o parte din titlu, alteori doar autorul cărţii, în timp ce locul ori anul tipăririi nu au fost notate deloc. Abia la inventarul întocmit în anul 1895, foarte puţine dintre cărţile inventariate au notate anul sau localitatea unde au fost imprimate.

Primele date referitoare la cărţile Parohiei romano-catolice din Haţeg le aflăm din Protocoalele vizitaţiei canonice consemnate în anul 1721, când parohia deţinea în jur de 21 de cărţi, care se aflau în biserică.[39] Între cărţile înregistrate sumar distingem ***Biblia*** în limba maghiară (scrisă sub forma ***Biblia Vulg. Libri Ung***.), două ***Evanghelii*** (***Libr. Evang***.), două cărţi conţinând ritualul ceremoniilor religioase (***Ritualia***), dar şi cărţi de literatură ascetică (***Libri Ascetici Minori Varad?***).

Dintre scrierile cardinalului Petrus Pázmány (1570-1637), nelipsite din bibliotecile publice, dar şi particulare, sesizăm lucrarea ***Isteni Igazgságra Vezerlö Kalauz***, notată ***Pazmanni controversz vulgo Kalauz***, una dintre numeroasele ediţii în limba maghiară. Figură proeminentă a Contrareformei din Ungaria, Petrus Pázmány urmăreşte să furnizeze, prin intermediul acestei *Călăuze către adevărata divinitate*, un răspuns dat tuturor întrebărilor polemice referitoare la controversele dintre Biserica Romano-Catolică şi

---

35 Töszér László (1865-1911), studii la Odorheiu Secuiesc şi Şumuleu Ciuc, teologia la Alba Iulia şi Viena, la Pázmáneum (1886-1889), preot în Ditrău (Harghita), Cluj, Reghin, Certej-Hondol (Hunedoara), Cugir etc., în ***Ibidem***, p. 434.

36 Lády Gyula (1859-1921), orăştian de origine, a slujit la Cluj şi Ilia, înainte de Haţeg, în ***Ibidem***, p. 317.

37 AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 1, 13, 23, f.n.

38 Idem, Fond ***Parohia Haţeg***, Dos. 31/e, vol. II, f.n.

39 Idem, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 1, vol. I, f. 228.

bisericile reformate, textul în sine fiind o piesă reprezentativă a prozei baroce conţinând imagini şi metafore. Este totodată un rezumat al teologiei din timpul Reformei dar şi o enciclopedie a cunoaşterii din această perioadă.[40]

Des întâlnit în bibliotecile catolice din Transilvania, Slovacia şi Ungaria este un alt autor de predici, Stephanus Landovits (1635-1690), iezuit maghiar, profesor de filozofie la Györ, Sopron şi Alba Iulia, amintit în inventarul din 1721 sub forma *Conciones Ung. Landovits*. Timp de 28 de ani, Stephanus Landovits a predicat în diferite locuri din Ungaria, a desfăşurat activitate misionară în Moldova şi Ţara Românească, iar în cele din urmă a funcţionat mai ales ca predicator la Trnava.[41]

Pe acelaşi palier tematic, cel al cărţilor de predici, se situează şi lucrările lui Andreas Illyés (1637-1712), personalitate a catolicismului transilvănean. Originar din Sfântu Gheorghe, Illyés a obţinut titlul de doctor în filozofie la Roma, a activat la Trnava, Bratislava şi Cluj şi a deţinut demnitatea de episcop romano-catolic al Transilvaniei în anul 1697.[42] Înregistrat laconic în inventarul din anul 1721, „*Andreas Illyes*", considerăm că este vorba de volumele sale de predici, ***Megrövidittetet Ige Az az: Predikatios Könyv*** *[…]*, tipărite pentru prima dată la Trnava, 1691 şi Viena, 1692, mai ales că în inventarele ulterioare apare notat sub forma „*Illyes András Prédikátioi*."

Predicatorilor autohtoni li se alătură opera iezuitului german Matthias Faber (1586-1653),[43] înregistrată ***Faber Fesztiva et Dmcalis op***, fiind vorba despre ***Concionum opus tripartitum/,.../ argumentis in singula***

---

[40]<http://www.europeana.eu/portal/record/92004/BibliographicResource_2000059200512.html> (10.06.2015).

[41] Szinnyei Joseph, ***op. cit.***, în <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (18.04.2016).

[42] ***Ibidem***, în <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (18.04.2016).

[43] Sabine Baring-Gould, ***Post-mediaeval preachers: some account of the most celebrated preachers of the 15th, 16th, & 17th centuries; with outlines of their sermons, and specimens of their style***, London, Rivingtons, 1865, p. 100.

evangelia festorum, dominicarum hyemalium & aestivalium instructum, o culegere de 1096 de predici la duminicile de peste an şi la alte sărbători, în trei volume. Profesor la Academia iezuită de la Trnava, unde fusese chemat de Petrus Pázmány, Matthias Faber era mai ales un polemist, decât un orator, scopul predicilor sale fiind dublu, fie de a converti non-catolicii, fie de a proteja catolicii de Reforma protestantă.[44]

Din literatura teologică europeană provin lucrările iezuiţilor Richard Archdekin şi Hermann Busembaum, înscrişi ca „*Archdekin*" şi „*Busenbaum*." Irlandezul Richard Archdekin (1618-1693) a fost, timp îndelungat, profesor de filozofie, teologie morală şi studiul Sfintei Scripturi la Universităţile din Louvain şi Antwerp. Bun cunoscător al limbilor latină, engleză, flamandă şi irlandeză, el a scris o serie lucrări cu largă difuzare, care au cunoscut mai multe ediţii. Cea mai reeditată lucrare a sa a fost ***Teologia Tripartita Universa*** (Antwerp, 1686) o carte controversată la început, fiind considerată ca având idei neconforme cu Biserica Catolică. Interzisă o vreme, ea a fost corectată şi retipărită în anul 1718, ca a treisprezecea şi ultima ediţie.[45]

În cazul celui de-al doilea autor, iezuitul german Hermann Busembaum (1600-1668),[46] acesta este prezent cu lucrarea sa cea mai cunoscută ***Medulla theologiae moralis*** (1645).[47] Rector al Colegiilor iezuite din Hildesheim şi Münster, Hermann Busembaum devine unul dintre numele cele mai importante ale teologiei morale după publicare acestei lucrări, cunoscând 14 ediţii numai în timpul vieţii sale. Utilizată în seminarii ca manual de teologie morală timp de peste 200 de ani, ***Medulla*** a fost tipărită în toate marile centre ale lumii catolice ca Münster, Köln,

---

[44] ***Ibidem***, p. 101.

[45] ***Dictionary of National Biography***, II, New York, Macmillan and Co.; London, Smith, Elder, & Co., 1885, p. 68.

[46] Timothy Barrett, ***Hermann Busembaum***, în ***The Catholic Encyclopedia***, vol. 3, New York, Robert Appleton Company, 1908, disponibil pe <http://www.newadvent.org/cathen/03086c.htm> (25.04.2016).

[47] Putem afirma că este vorba despre ***Medulla theologiae moralis***, deoarece apare în catalogul consemnat în anul 1805.

Frankfurt, Ingolstadt, Lyon, Padova, Roma, Veneția, Lisabona etc. Între comentatorii săi se găsesc unii dintre cei mai mari teologi moraliști ai timpurilor lor, cum sunt Claudius Lacroix,[48] Sf. Alphonsus Liguori[49] și Antonio Ballerini,[50] care au scris ample lucrări de teologie morală pe baza operei lui Busembaum.

Alături de titluri referitoare la viața Sf. Francisc („*Vita Sfrasci*"), sau la „*pietre de încercare*" ale credinței creștinilor („*Lapis Lydius*"), titlurile din inventar sunt dintre cele frecvent întâlnite în colecțiile bisericilor parohiale din Ungaria[51] sau Transilvania[52] după cum rezultă din inventare întocmite în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Nici numărul de 21 de cărți nu este mai

---

[48] Claudius Lacroix (1652-1714), iezuit german, teolog și moralist, autorul unei ***Teologii morale*** tipărită în 8 volume, 1708-1714, care a cunoscut 25 de ediții în mai puțin de 50 de ani. Lucrarea face ample comentarii și dezvoltă celebra *Medulla* a lui Hermann Busembaum: vezi Claus Schatz, ***Lacroix, Claudius***, în ***Neue Deutsche Biographie***, vol. 13, 1982, p. 381, în <http://www.deutsche-biographie.de/pnd129957682.html> (06.05.2016).

[49] Alphonsus Liguori (1696-1787), episcop catolic, autor prolific de scrieri spirituale, compozitor, poet, jurist. Lucrarea sa *Teologia morală* a cunoscut nouă ediții în timpul vieții sale. A fost canonizat în anul 1839, declarat Doctor al Bisericii în anul 1871 și este sfântul patron al confesorilor: vezi Harold Castle, ***St. Alphonsus Liguori***, în ***The Catholic Encyclopedia***, vol. 1, New York, Robert Appleton Company, 1907, în <http://www.newadvent.org/cathen/01334a.htm> (06.05.2016).

[50] Antonio Ballerini (1805-1881) iezuit italian, profesor de filozofie, istorie ecleziastică, teologie morală. Opera sa principală se bazează pe comentariile la *Medulla* lui Hermann Busembaum: vezi John Wynne, ***Antonio Ballerini***, în ***The Catholic Encyclopedia***, vol. 16 (Index), New York, The Encyclopedia Press, 1914 în <http://www.newadvent.org/cathen/16006b.htm> (06.05.2016).

[51] Holl Béla, Zvara Edina, ***A Váci Egyházmegye alsópapságának könyvei a XVIII-XIX. Században***, în Holl Béla, ***Laus librorum***, editat de Monok István, Zvara Edina, Budapesta, 2000, p. 171-362.

[52] Emődi András, ***A nagyváradi egyházmegye alsópapságának könyvkultúrája a korai újkor végén***, Oradea, Partium; Budapest, Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, 2014, passim.

prejos decât al multora dintre colecţiile menţionate la acea vreme, majoritatea fiind alcătuite din 6-8 cărţi ale bisericii, cum ar fi anul 1725, de exemplu.

După menţionarea extrem de sumară a cărţilor parohiei Haţeg din anul 1721, pe parcursul secolului al XVIII-lea nu se mai păstrează liste de cărţi, deşi vizitaţii avuseseră loc cel puţin în anii 1733,[53] 1735[54] şi 1777.[55] Abia în anul 1805 se menţionează o colecţie de trei ori mai mare, semn că ele existaseră în continuare, iar numărul lor crescuse semnificativ.

Vizita canonică din anul 1805[56] a lăsat un raport amănunţit care, prin informaţiile consemnate şi grija cu care a fost întocmit, reprezintă una dintre cele mai complexe surse care s-a păstrat. Actul în care era consemnată vizita este alcătuit din două părţi, prima constând dintr-un chestionar în limba latină, de două pagini, în care sunt formulate aspectele care trebuiau urmărite şi a doua, din răspunsul preotului paroh. Documentul este în limba latină, scris ordonat, citeţ, cu cerneală maro, pe 28 de pagini de hârtie, de format mare, şi consemnează amănunţit toate aspectele care privesc parohia, de la starea credincioşilor, inventarul bisericii şi al casei parohiale, până la extrase din acte, diplome, privilegii, precum şi un raport de patru pagini al învăţătorului Farkas Mihály, privind starea şcolii parohiale. În ceea ce priveşte cărţile, parohul trebuia să înregistreze date despre situaţia cărţilor bisericii, despre biblioteca parohiei, cărţile parohului, eventuale împrumuturi de carte, ori dacă au fost date cărţi „*pro usu*" Episcopiei din Alba Iulia. Din raport rezulta o frumoasă colecţie de carte, formată din trei fonduri.[57]

Cărţile bisericii sunt înregistrate sub titlul ***Catalogus Librorum Ecclesiae***, şi menţionează 8 volume, între care ***Evanghelia*** (***Liber Evangheliorum***), ***Missalia*** (***Missalia, Alia de Requiem***), ***Ritualia***

---

[53] AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 6, vol. 12, f. 171.
[54] ***Ibidem***, Dos. 1, vol. 2, p. 60, 205.
[55] ***Ibidem***, Dos. 4, vol. 9, f. 263; Dos. 8, vol. 15, f. 3.
[56] ***Ibidem***, Dos. 13, vol. 23, f. 397-425.
[57] ***Ibidem***, f. 403-405.

(***Ritualia, unum lacerum***) şi un volum de cuvântări, deteriorat probabil din cauza deselor utilizări (***Concionale lacerum***).[58]

În continuare erau consemnate cărţile parohiei sub titlul ***Catalogus Librorum Parochiae antiquorum***, constând din 59 de cărţi în 60 de volume consemnate fără locul şi anul apariţiei.[59] Parcurgând titlurile, recunoaştem o parte dintre ele din lista întocmită în anul 1721. În timp au fost adăugate altele, iar tematica devine mai diversă.

Observăm că ***Biblia*** se găsea în varianta tradusă în limba maghiară de iezuitul Georgius Káldi (1572-1634),[60] fondatorul colegiului din Bratislava şi rectorul acestuia până la moartea sa, care şi-a petrecut aproape jumătate din viaţă traducând ***Biblia*** în limba maghiară, pe care a tipărit-o în anul 1626. Această traducere, ca şi predicile sale, precum şi cărţile scrise de Petrus Pázmány în limba maghiară, au pus bazele limbii maghiare moderne şi au contracarat publicaţiile protestante, chiar cu propriile lor mijloace.

Găsim în inventar traducerea lucrării lui Matthias Beuvelet, ***Norma cleri*** /…/, datorată episcopului Transilvaniei, Ignatius Batthyány (1741-1798), prin care era implementată o nouă metodă de învăţământ, modernă şi mai eficientă, obiectiv pe care l-a considerat necesar după ce a fost numit episcop de Transilvania. Spiritul reformator îl dobândise în perioada studiilor efectuate la Roma, unde circula un nou curent moderat de „*reîntoarcere la sursele adevărate ale creştinismului, la Scriptură şi Părinţii Bisericii*,”[61] curent ce se insinuase şi la *Collegium Germanicum et Hungaricum* de la Roma (1763-1765), unde urmase studii aprofundate şi obţinuse şi titlul de doctor. ***Norma cleri*** (10. ***Norma Cleri Ignatii e Comitibus de Batthyán***),

---

[58] ***Ibidem***, f. 403.

[59] ***Ibidem***, f. 403-404.

[60] Szinnyei József, ***op. cit.***, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html> (18.04.2016).

[61] Doina Biro Hendre, ***Ignace Batthyany. Un destin consacré á l'Eglise***, în ***Batthyaneum: Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741-1798)***, Bucureşti, Editura Bibliotecii Naţionale a României, 2011, p. 26.

tradusă din franceză în latină de Batthyány, a fost difuzată şi utilizată în întreg Regatul Ungariei.[62]

Întâlnim la 1805 şi literatură juridică, laică sau teologică. Prima categorie este reprezentată de lucrarea judecătorului transilvănean Alexius Cserei (1714-1769), ***Praxis Procuratoria ex Decreto Tripartito Approbatis Compilatisque Transylvaniae Constitutionibus****: /…/,* care fusese tipărită la Cluj în anii 1746 şi 1760[63] (48. ***Praxis Procuratoria Alexio Cserei***). Din dreptul canonic sesizăm lucrarea iezuitului austriac Vitus Pichler, ***Candidatus abbreviatus jurisprudentiae sacrae hoc est: juris Canonici*** *[...]* (12. ***Pichler Juris Canonici Compendy***). Profesor de teologie polemică la Augsburg, apoi de drept canonic la Dillingen şi Ingolstadt, Vitus Pichler (1670-1736) a fost foarte cunoscut pentru scrierile sale de polemică, iar lucrările de drept canonic au fost utilizate ca manuale în multe universităţi.[64]

S-au mai adăugat autori de predici, pe lângă cei amintiţi la vizitaţia din 1721, şi menţionăm în acest context volumul de predici (23. ***Csete István […] Predikaciok***) al lui Stephanus Csete (1648-1718), iezuitul maghiar care, după studiile de la Viena, a fost trimis în Transilvania ca profesor la Colegiul iezuit din Cluj. Aici a activat timp de 19 ani, iar talentul său de predicator i-a adus supranumele de Cicero.[65]

În acelaşi registru tematic se încadrează şi predicile Sf. Ioan Gură de Aur (37. ***S Joannis Chrisostomi Hom. 9 de Poenitentia***; 38. ***Ejusd Hom. 25 ad Populum Antiochenum***), dar şi lucrările unor predicatori europeni din secolul al XVII-lea. 4. ***Conciones Philippi Hartung*** reprezintă una dintre operele iezuitului Philip von Hartung (1629-1682),

---

[62] ***Ibidem***, p. 34.

[63] Szinnyei József, ***op. cit.***, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (13.04.2016).

[64] Augustin et Alois de Backer, ***Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus, ou Notices bibliographiques***, Liège, 1863, p. 569-570.

[65] Szinnyei József, ***op. cit.***, în <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (18.04.2016).

originar din Boemia, care, deşi a scris numeroase predici, inegale ca prelucrare însă fiecare de o certă valoare, a fost publicat în mare parte abia după decesul său.[66] Tot aici îl amintim şi pe iezuitul Henri Engelgrave (1610-1670)[67], originar din Ţările de Jos, considerat unul dintre cei mai buni predicatori ai secolului al XVII-lea, prezent cu lucrarea notată 22. ***Celeste Pantheon per Henricum Engelgrave***, un volum de meditaţii destinate principalelor sărbători ale anului.

Predicile sunt completate de cărţi spirituale, care cuprind rugăciuni şi meditaţii, sfaturi pentru a fi un bun creştin, vieţi ale sfinţilor ca exemplu pentru viaţa creştină. O suită de rugăciuni, imnuri şi meditaţii conţine volumul destinat cultului Sf. Aloysius de Gonzaga, care se desfăşura pe parcursul a şase duminici[68] (52. ***Cultus S. Aloyzo Gonzaga***). În aceeaşi serie încadrăm lucrarea ***Manna anima*** (9. ***Pauli Segneri Manna Anima***) a iezuitului italian Paolo Segneri (1624-1694), autor cu mare impact asupra vieţii spirituale a preoţilor, dar şi a credincioşilor catolici, numit în literatura de specialitate „*principele oratoriei sacre*."[69] Operele[70] sale au fost prezente într-un număr foarte mare în bibliotecile catolice din Ungaria şi Transilvania, cele mai frecvente fiind predicile şi operele de teologie morală care tratează îndatoririle preoţilor şi practicile religioase. Lucrările lui Segneri se găseau atât în bibliotecile iezuiţilor, benedictinilor, cistercienilor, franciscanilor,

---

[66] Sabine Baring-Gould, ***op. cit.***, p. 116-117.

[67] Mathieu Guillaume Delvenne**,** ***Biographie du Royaume des Pays-Bas, ancienne et moderne***, vol. 1, Liège, 1828, p. 341-342.

[68] ***Cultus Sex-Dominicalis Sancti Aloysii Gonzagæ E Soc. Jesu Innocentum Patroni***, Viena, Schulz, 1770, exemplar disponibil on-line pe site-ul Bibliotecii Naţionale a Austriei nr. 308673 - A.

[69] Orsolya Száraz, ***La fortuna delle opere di Paolo Segneri in Ungheria***, în Bitskey István, Amedeo Di Francesco, Száraz Orsolya (ed.), ***Politica, religione e letteratura in Italia e in Ungheria (secc. XV-XVIII)***, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2013, p. 278.

[70] Între operele sale găsim predici, volume de teologie morală, pastorală, de practică religioasă, literatură devoţională, scrieri destinate cultului Fecioarei Maria, lucrări apologetice şi teologice, în ***Ibidem***, p. 280.

trinitarienilor, paulinilor etc., cât şi în bibliotecile prelaţilor care studiaseră la Roma şi dobândiseră, în acel mediu, o viziune europeană asupra culturii.[71] ***Manna anima***, prezentă la Haţeg, putea avea o dublă utilitate, aceea de a oferi credincioşilor o meditaţie pentru fiecare zi a anului, dar şi cea de a servi preoţilor ca inspiraţie pentru predică.[72]

Tot între cărţile spirituale îşi află locul cartea lui Thomas a Kempis, ***De imitatio Christi*** sau volumul despre viaţa Sf. Ignaţiu de Loyola (51. ***Vita S. Ignaty de Loyola***), modele de viaţă creştină la care aspiră fiecare credincios care se străduieşte să se îmbogăţească spiritual, dar şi ***Salvus conductus in Caelum*** [*sive ars bene et imperterrite moriendi*], scrisă de parohul bisericii Sf. Ştefan din Viena şi membru al Societăţii lui Isus, Balthasar Hamerer,[73] un îndreptar cu sfaturi, rugăciuni şi meditaţii care să alunge teama de moarte a credincioşilor.

Registrul tematic este îmbogăţit cu un tratat de geografie (5. ***Geographica Synopsis globi terraquei***), la care se adaugă o lucrare filologică, mai precis o gramatică a limbii germane (6. ***Compendiosa linguae Germanica gramatica***), dar şi două cărţi de literatură maghiară înregistrate sub forma 13. ***Nemes ember Faludi Ferencz*** şi 14. ***Udvari ember Faludi Ferencz***.

Autorul celor două cărţi de literatură, Francisc Faludi (1704-1779), a fost scriitor, poet şi traducător, considerat un maestru al prozei maghiare. Cele două cărţi semnate Francisc Faludi de la Parohia romano-catolică din Haţeg reprezintă traduceri din literatura barocă europeană dintre cele mai circulate, opere morale care, ca tipologie, au iniţiat o nouă epocă în literatura maghiară, remarcându-se nu numai prin conţinut, ci şi prin inovaţiile

---

[71] ***Ibidem***, p. 298-299.

[72] ***Ibidem***, p. 291.

[73] Balthasar Hamerer, ***Salvus Conductus in caelum sive ars bene et imperterrite moriendi /.../***, Viena, Typis Joan. Christoph. Cosmerovij, 1690, exemplar disponibil on-line pe site-ul Bibliotecii Naţionale a Austriei, nr. 759769-A.

limbajului.[74] ***Nemes ember*** este o traducere după dialogurile morale ale iezuitului englez William Darell (1651-1721),[75] frecvent tradus şi publicat în limbile italiană şi maghiară. Cea de-a doua carte, ***Udvari ember***, este o traducere după Baltasar Gracián (1601-1658),[76] iezuit spaniol, prozator, gânditor stoic şi moralist, autor de romane filozofice, aforisme, tratate de etică şi teorie literară. Aceste două cărţi au fost imprimate în tipografia iezuită din Trnava, prima în 1748, a doua în 1750, unde Faludi a funcţionat ca director între anii 1748-1751. Tot la Trnava a fost şi profesor timp de cinci ani, apoi a fost primul director adjunct al proapăt înfiinţatei Academii Tereziene din Viena, iar mai târziu director al bibliotecii iezuite din Bratislava.[77]

Consemnarea cărţilor din anul 1805 se încheie cu lista cărţilor arhidiaconului József Szárhegyi, rămase în parohie în urma decesului său în anul 1802. Cele 28 de cărţi în 36 de volume sunt notate sub titlul ***Inventarium Librorum a Revdssimo Dono Josephi Szárhegyi recentius remansonum***[78] dintre care majoritatea sunt cărţi religioase.

Pe lângă nelipsita ***Biblie*** (8. ***Biblia Sacra vulgata editionis***), observăm lucrări ale părinţilor şi doctorilor bisericii, din care amintim opera Sf. Ioan Damaschin (5. ***S. Ioannis Damasceni Opera Philozophica***), ***Confesiunile*** Sfântului Augustin (25. ***Divi Augusztini Libri Confeszionum***) sau ***Philothea seu introductio ad vitam spiritualem*** a Sfântului Francisc din Sales (27. ***S. Francisci de Sales Phylotheea***). Titlul din urmă, ***Phylotea sau Introducere în viaţa religioasă***, este o carte scrisă pentru mireni, oferind sfaturi de pietate într-un limbaj simplu, fără citări

[74] ***A Pallas Nagy Lexikona***, vol. VI, Budapest, 1894, p. 683-684.
[75] <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp00106465> (22.05.2016).
[76] <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb11886462f> (22.05.2016).
[77] ***A Pallas Nagy Lexikona***, vol. VI, Budapest, 1894, p. 683-684.
[78] AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dosar 13, f. 403.

latine sau greceşti, facilitând astfel accesul unui public mai larg decât restul tratatelor scrise în epocă.[79]

O altă categorie de scrieri din colecţia Arhidiaconului József Szárhegyi sunt cele de teologie polemică. În acest sens, lista consemnează lucrarea lui Vitus Pichler,[80] ***Teologia polemica particularis*** (10. ***Pichler Teologia polemica***), o alta al cărei autor nu a fost înregistrat (15. ***Teologia polemica***), precum şi o lucrare a călugărului dominican din Ţările de Jos, Franciscus van Ranst (17. ***P. Van Ranst Historia haereticorum***). Profesor de filosofie la seminarul din Roermond şi de teologie la Leuven şi Antverp, Franciscus van Ranst (1660-1727)[81] a fost recunoscut ca un predicator elocvent, fiind un apreciat autor de literatură polemică şi apologetică. Lucrarea sa ***Lux fidei*** a fost recomandată în anul 1734 special pentru preoţi şi seminarişti, iar în anul 1735 a fost publicată la Veneţia sub titlul ***Historia et haereticorum haeresum Antea Inscripta: Lux fidei***, cunoscând numeroase reeditări. De acelaşi autor, arhidiaconul József Szárhegyi a deţinut şi lucrarea ***Opusculum historico-theologicum de indulgentiis et jubileo et praesertim anni sancti*** notată ca 19. ***Ejusdem de Indulgentia***.

De remarcat sunt lucrările din sfera literaturii didactice pe care József Szárhegyi le-a deţinut în colecţia sa. Este vorba despre tratate de fizică şi logică, care se alătură celor de geografie (5. G***eographica Synopsis globi terraquei***) şi teologie (35. ***Tractatus Theologicus Andrea Jaszlinszki***) care deja se găseau în colecţia parohiei, autorul lor fiind Andreas Jaszlinszky (1715-1783), iezuit slovac, profesor la Academia iezuită din Trnava, unde a predat filozofia, metafizica, istoria, etica, fizica, teologia şi unde funcţionase

---

79 David Hugh Farmer, ***Dicţionar al sfinţilor***, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1999, p. 216-217.

80 Vitus Pichler este amintit şi între cărţile de drept canonic din lista cărţilor parohiei.

81 P. J. Blok, P. C. Molhuysen, ***Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek***, vol. 9, Leiden, 1933, în <http://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu09_01/molh003nieu09_01_1459.php> (23.05.2016).

ca rector.[82] A fost un prolific autor de manuale, iar activitatea sa l-a situat între personalităţile care au contribuit la dezvoltarea fizicii şi filozofiei moderne.[83]

Manualele sale de fizică ***Institutiones physicae pars prima seu physica generalis*** (Trnava, 1756) şi ***Institutiones physicae pars altera, seu physica particularis*** (Trnava, 1756) scrise în limba latină, conţin planşe cu descrieri şi imagini ale unor noutăţi în fizică (lentile, prisme, manometre etc.), tratând subiecte de astronomie, mecanică, magnetism, mecanica fluidelor, mineralogie, anatomie umană etc. În colecţia păstrată de la arhidiaconul József Szárhegyi găsim partea a doua a manualului de fizică (4. ***Andrea Jaszlinczki Institutum Phisicae Pars altera***), în care sunt tratate subiecte de meteorologie, geologie, mineralogie, hidrologie, fitologie, zoologie, antropologie,[84] dar şi manualul de logică al lui Andreas Jaszlinsky[85] notat 24. ***Jaszlinczki Institutiones Logicae***. Între manuale încadrăm şi o ***Aritmetică***, scrisă de Francisc Tolvay (ca. 1650-1710),[86] profesor şi rector al şcolii reformate din Losonc. Apărută pentru prima dată la Cluj în anul 1694, manualul este considerat însă a fi un regres în folosirea limbajului matematic maghiar, deoarece erau utilizate în continuare expresii în limba latină deşi aveau deja corespondent în limba maghiară.

---

[82] Szinnyei József, ***op. cit.***, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (08.05.2016).

[83] Vezi Csapodi Csaba, ***Természetfilozófia-Fizika a Nagyszombati Egyetemen a Felvilágosodás Időszakában***, în ***A magyar fizika klasszikusai***, Budapest, Neuman Kht, 2004, în http://mek.oszk.hu/05300/05392/pdf, accesat în 27.04.2016

[84] Exemplar digitizat disponibil pe site-ul Bayerischen Staatsbibliothek.

[85] Andreas Jaszlinszky, ***Institutiones Logicae***, Trnava, 1755; Andreas Jaszlinszky, ***Institutiones Metaphisicae***, Trnava, 1756, vezi John Venn, ***University Library Bulletin. Catalogue of a collection of books on logic presented to the library***, Cambridge, 1889, p. 18-19.

[86] Praznovszky Bence, Praznovszky Mihály, ***Menyői Tolvay Ferenc végrendelete 1710***, Nograd, 1995, p. 6-7.

În consemnarea informaţiilor despre cărţi urmează o perioadă, din anul 1822 până în 1858, în care numărul cărţilor conscrise este mai mic decât cel din anul 1805, când, în total fuseseră înregistrate 104 cărţi. Vizitaţia din anul 1822,[87] când preot paroh era József Schmidtberger, consemna la capitolul ***Libri ad Parochiam Pertinent sequentes***, 50 de titluri în 57 de volume, titlurile fiind cele înregistrate cu ocazia vizitaţiei din 1805 ca fiind ale parohiei, însă fără a se aminti cărţile rămase de la József Szárhegyi. Tot acum, apare o carte a parohiei ca fiind depozitată în Arhiva Capitlului de Alba Iulia, ***Cosmographia seu atlas mundi***, probabil o ediţie veche, foarte valoroasă, de vreme ce era păstrată alături de o cruce de argint aurit, care valora 900 de forinţi, ori o mantie cu fir aurit, valorând 100 forinţi.[88] La vizitaţia canonică din anul 1838[89] fuseseră notate 49 de titluri, în 55 de volume, situaţia fiind asemănătoare şi la inventarul din anul 1856 (52 titluri în 58 de volume).[90]

Doi ani mai târziu, în anul 1858, la 26 noiembrie, a avut loc un nou inventar, întocmit în urma decesului arhidiaconului Schmidtberger. Lista cărţilor se află în partea a treia a inventarului, intitulată ***Librorum, Litteralium Instrumentorum ad Parochiam Hacegensem pertinentium occasione pertracta canonis massae Schmidtbergeriano Confectum***.[91] În cele şapte pagini ale listei de inventar apar înscrise, de data aceasta, 160 de titluri, între care şi cele 59 de titluri lăsate de Arhidiaconul József Szárhegyi, iar la o nouă predare a parohiei, în anul 1867,[92] inventarul număra 153 de titluri.

Catalogul cărţilor Parohiei romano-catolice Haţeg marchează o evoluţie în modul de înregistrare a fondului de carte în anul 1886,[93] când

---

87 AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 23, f.n.

88 ***Ibidem***.

89 ***Ibidem***, f.n.

90 Idem, Fond ***Parohia Haţeg***, Dos. 31/e, vol. II, f.n.

91 ***Ibidem***.

92 ***Ibidem***.

93 ***Ibidem***.

lista de inventar grupează cărţile în funcţie de limba în care sunt tipărite, adică latine 121 titluri, maghiare 29 titluri, germane 28 titluri, în total 178, urmând ca în anul 1895[94] inventarul să precizeze un număr de 88 cărţi latine, 29 maghiare, 55 germane, în total 172. Însă nici la sfârşitul secolului al XIX-lea, catalogarea cărţilor nu conţinea localitatea ori anul tipăririi, aceste date fiind notate, în cazul câtorva dintre cărţi, abia în anul 1921.[95]

Inventarul din 1921 deţinea acum o secţiune destinată ***Cărţilor vechi***, care înregistra 88 de cărţi în limba latină, 20 în maghiară şi 56 în germană, aproape la fel ca în anul 1895. Între acestea se pot observa în continuare cărţi care existau şi în anul 1805, Gabriel Antoine, ***Theologia moralis universa***, Paolo Segneri, ***Manna anima***, S. Schmidt, ***Institutiones Theologicae***, ***Josephii Ignatii Claus Spicileg Concionatorium***, ***Biblia*** în limba maghiară a lui Georgius Káldi, volumele de predici ale lui Andreas Illyés sau cel ale lui Petrus Pázmány. Puţine volume au notat anul de apariţie, cum sunt ***Biblia sacra vulgata***, Venetiis 1758, ***Sammlung moral Predigten***, Viena, 1799 sau ***Geistliche Reden***, Augsburg, 1784, titlul din urmă fiind un volum de discursuri spirituale prezentate în diverse ocazii, ale cardinalului austriac Christoph Anton Migazzi. Altor cărţi le era semnalată doar localitatea în care au fost tipărite cum este cazul lucrării ***Rudimenta historica***, Tyrnavia, o istorie scrisă de iezuitul francez Maximilian Dufréne (1688-1768),[96] autor de compendii de istorie şi geografie destinate colegiilor iezuite.

Datele consemnate în inventarele şi vizitaţiile canonice desfăşurate la parohia romano-catolică Haţeg, în secolele XVIII-XIX, constituie (deocamdată) singurul martor al colecţiei de cărţi care a existat în acest loc. Reconstituirea bibliotecii pe baza acestor documente reprezintă o sursă istorică preţioasă care, pe de o parte, oglindeşte biblioteca aşa cum arăta pe

---

[94] ***Ibidem***.

[95] ***Ibidem***.

[96] Conform ***CERL Tesaurus***, în <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp00627955> (25.05.2016).

parcursul secolelor mai sus menţionate, iar pe de altă parte, oferă informaţii privind lectura în comunitatea catolică din Haţeg din acea vreme.

Este important să subliniem faptul că lipsesc multe date care ne împiedică să formulăm concluzii legate de donatori, lectori ai cărţilor, rute de circulaţie ori centre tipografice, aceasta mai ales din cauza lipsei fizice a cărţilor, care ar fi putut oferi preţioase informaţii. Cu toate acestea, analiza titlurilor şi autorilor, menţionate în sursele disponibile, permit conturarea unor idei concrete despre ceea ce a fost biblioteca din parohia romano-catolică Haţeg în secolele XVIII şi XIX.

Tematic, documentele reflectă o bibliotecă preponderent religioasă, în care se aflau biblii, cărţi de predici, lucrări de morală, de exegeză biblică, drept canonic, vieţile sfinţilor, adică instrumentele de lucru ale unui preot preocupat să asigure un serviciu conştiincios enoriaşilor şi bisericii. Cărţile de predici erau cele mai numeroase, autorii fiind predicatori europeni dintre cei mai publicaţi şi, prin urmare, cei mai citiţi (Matthias Faber, Philip von Hartung, Paolo Segneri), dar şi transilvăneni (Petrus Pázmány, Andreas Illyés) ori care au primit misiunea de a propovădui renaşterea catolică în Transilvania (Stephanus Csete, Stepanus Landovics). Având rolul cel mai însemnat în practicarea religiei în comunitate, predicile contribuiau major la educaţia religioasă a populaţiei, încurajându-i să se comporte conform stilului de viaţă promovat.

Printre autorii prezenţi în biblioteca din Haţeg întâlnim nume recomandate la Universitatea din Salzburg, reorganizată după principii moderne prevăzute în planul de reformă al arhiepiscopului Vienei Johann Joseph von Trautson (din 1752). Ne referim la iezuitul Paul Gabriele Antoine, pe care îl găsim cu lucrarea ***Teologia moralis universa*** (7. ***P. Gabrielis Antoine Theologia universa***.), dar şi la studiile jansenistului Joannes Opstraet,[97] înregistrat în inventar cu titlul ***Disertatio theologica de conversione pecatoris*** (53. ***Ioannis Opstraet Tomus 4tus de***

[97] Daniel Dumitran, ***Formaţia clerului greco-catolic la începutul secolului al XIX-lea: spre constituirea unei categorii elitare?***, în ***Annales Universitatis Apulensis. Series Historica***, 14/I, 2010, p. 131-132.

conversione pecatoris). Prezenţa în bibliotecă a acestor autori la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, aşadar la puţină vreme după introducerea lor în universităţi, demonstrează că preoţii de la Haţeg erau la curent cu noile metode, instrumente de lucru şi autori, dintre cele recomandate de Biserica Romano-Catolică.

Alături de cărţile de teologie, în listele de inventar apar şi câteva manuale de ştiinţe, cum sunt cele de fizică, geografie şi logică ale lui Andreas Jaszlinszky ori cel de aritmetică lui Francisc Tolvay. Aceste manuale, împreună cu compendiul de gramatică şi cărţile de literatură, credem că erau utilizate şi în cadrul şcolii pe care o întreţinea biserica, de care se îngrijea împreună cu călugării franciscani care reveniseră la Haţeg în anul 1768.

Din scurtele consideraţii legate de studiile şi activitatea autorilor întâlniţi în listele de inventar ale cărţilor parohiei romano-catolice din Haţeg observăm că aproape toţi autorii sunt membrii ai Societăţii lui Isus, principalii agenţi ai Contrareformei şi excelenţi educatori. Mulţi dintre aceştia au avut directă legătură cu Academia iezuită de la Trnava, unde au studiat, au predicat, au fost profesori ori rectori, au scris şi publicat tratate şi manuale şcolare, care au ajuns în bibliotecile transilvănene, fie ele şcolare, parohiale sau particulare. Deşi documentele cercetate nu conţin date certe despre tipografiile în care au fost publicate cărţile ajunse la Haţeg, credem că cele mai multe dintre exemplare au fost imprimate în tipografia iezuită de la Trnava sau în cea a Liceului iezuit din Cluj. Susţinem aceasta deoarece, comparând titlurile de la Haţeg cu cele înregistrate în liste ale parohiilor catolice din comitatul Vác[98] sau în cele aparţinând clerului inferior din Oradea,[99] în care sunt menţionate localităţile de tipărire, găsim cele mai multe dintre titlurile căutate de noi ca fiind publicate la Trnava sau la Cluj. Autorii lor, în urma studiilor încheiate în universităţi europene au asimilat cele mai noi idei şi curente culturale, au tradus şi au scris ei înşişi lucrări, prin care au transmis apoi preoţilor şi credincioşilor, cunoştinţele, metodele de lucru, ideile care circulau în Europa.

---

[98] Holl Béla, Zvara Edina, ***op. cit.***, p. 171-362.

[99] Emődi András, ***op. cit.***, *passim*.

Modalităţile de creştere a colecţiei nu sunt documentate în vreun fel, putem presupune însă că preoţii au contribuit cu unele dintre volume, ori binefăcătorii bisericii, nobili locali, au donat altele. Printre binefăcătorii bisericii de la începutul secolului al XVIII-lea o menţionare specială merită Andrei Boer (fiul Sarei Kopász,[100] originară din Nălaţi Vad, Haţeg şi al lui Simion Boer[101]) care, la fel ca şi mama sa, a acordat importante fonduri pentru buna funcţionare a Parohiei romano-catolice din Haţeg. El figurează, la 1703, în listele Colegiului catolic din Cluj, printre elevii interni români ca Duma, Boer, Pui, Maxai, Mihocea, Carmaşin,[102] dar şi între personalităţile de origine română care au studiat la Colegiul catolic din Cluj şi au avut acces apoi la funcţii importante în administraţia Transilvaniei sau în ierarhia bisericii greco-catolice, el însuşi îndeplinind funcţiile de registrator şi exactor al Cancelariei ardelene, fiind şi candidat la poziţia de comite al Hunedoarei.[103]

Aşa cum am mai menţionat, există o excepţie privind informaţiile legate de creşterea colecţiei, şi ne referim la cele 28 de cărţi în 35 de volume care au fost lăsate parohiei din Haţeg de către arhidiaconul József Szárhegyi, după decesul său din anul 1802, cărţi care s-au păstrat aproape în totalitate, timp de peste un secol.

Cărţile intrate în colecţie pe parcursul secolului al XVIII-lea, care constituiau instrumentele de lucru pentru preot în pregătirea predicii ori a catehizării enoriaşilor, au devenit preţioase două secole mai târziu,

---

[100] Bőjthe Ödön, ***op. cit.***, p. 200-201.

[101] Simion Boer descindea dintr-o familia originară din zona Făgăraşului, care primise în secolul al XVII-lea domenii pe Valea Streiului, în ***Ibidem***, p. 107-108.

[102] Remus Câmpeanu, ***Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 116.

[103] Sunt menţionaţi episcopii uniţi, membri ai Dietei, funcţionari ai Cancelariei Aulice, profesori, ofiţeri, de origine română care, în urma studiilor la Colegiul catolic din Cluj au urmat o carieră, demonstrând astfel rolul acestei şcoli şi la formarea elitelor româneşti în secolul al XVIII-lea, în ***Ibidem***, p. 109-120; 238-240.

acordându-li-se statutul de „*cărţi vechi*,” ele fiind înlocuite în utilizarea zilnică de cărţile noi tipărite în secolul al XIX-lea, cele vechi fiind păstrate mai departe în colecţie. Prezenţa, în bibliotecile transilvănene, a scrierilor originale sau a traducerilor unor opere ale intelectualilor din Europa Occidentală şi Centrală au făcut posibil un schimb spiritual între cele două spaţii culturale, conturând orizontul cultural al epocii în care s-a format colecţia, dar şi al celor care au format-o.

ANEXĂ

Lista cărţilor înregistrate cu ocazia vizitaţiilor canonice din 1721[104] şi 1805[105]

1721

Biblia Vulg. Libri Ung 1
Conciones […] 1
Pazmanni controversz vulgo Kalauz 1
Vita SFrasci 1
Faber Fesztiva et Dmcalis op
Andreas Illyes
Conciones Ung. Landovits
Archdekin
Busenbaum
Lapis Lydius
Ritualia 2
Libr. Evang. 2
Libri Ascetici Minori Varad (?) 8

1805

Catalogus Librorum Ecclesiae

1. ***Missalia 2***
   Alia? De Requiem 2
2. ***Ritualia, unum lacerum 2***

[104] AARCAI, Fond ***Vizitaţii canonice***, Dos. 1, vol. 1, f. 228.
[105] ***Ibidem***, Dos. 13, vol. 23, f. 403-405.

3. ***Liber Evangheliorum 1***
4. ***Concionale lacerum 1***

Catalogus librorum Parochiae antiquorum

1. ***Kalauz Petri Pazman 1***
2. ***Novus […] az az Legetseg R. Stephani 1***
3. ***Itinerarium pro peregrinantibus ad aeternitatem 1***
4. ***Conciones Philippi Hartung 1***
5. ***Geographica Synopsis globi terraquei 1***
6. ***Compendiosa linguae Germanica gramatica 1***
7. ***Lampertini Casus conscientia 1***
8. ***Illyes András Prédikátioi 1***
9. ***Pauli Segneri Manna Anima 1***
10. ***Norma Cleri Ignatii e Comitibus de Batthyán 1***
11. ***Omnium Operum Divi Aurelii Augsz Epitome 1***
12. ***Pichler Juris Canonici Compendy 2***
13. ***Nemes ember Faludi Ferencz 1***
14. ***Udvari ember Faludi Ferencz 1***
15. ***Episztola Cypriani 1***
16. ***Imago Vita et Mortis 1***
17. ***Ioannis Barclai Paraenesis 1***
18. ***Practica criminalis Canonica Ignatii Lopez 1***
19. ***Salvus conductus in Caelum 1***
20. ***Modus fructuosi celebrandi Miszam 1***
21. ***Praeco divini verbi per P. Simonem Okolszki 1***
22. ***Celeste Pantheon per Henricum Engelgrave 1***
23. ***Csete István [...] Predikaciok 1***
24. ***Toma a Kempis 1***
25. ***Decisiones Casuum Conscienciae 1***
26. ***Szent Biblia Káldi Gyorgy altal 1***
27. ***Patris Mathei Fabri Conciones funnerales 1***
28. ***Minister […] 1***
29. ***Theologia Moralis Patris Claudii Lacroix 1***
30. ***Proverbia et Regum Sapientissimi effatis selecta 1***
31. ***Fasciculus Miscellanus Illyes István 1***
32. ***Sacra Comitia E. R. Catholico in Regno Hungary 1***

33. ***R. P. Jacobi Tyrini Comentaryi in S. Scriptura 1***
34. ***Liber sine titulo in pag 23 [...] 1***
35. ***Tractatus Theologicus Andrea Jaszlinszki 1***
36. ***A kalvinisták Paissa ellen elsö könyv 1***
37. ***S Joannis Chrisostomi Hom. 9 de Poenitentia 1***
38. ***Ejusd Hom. 25 ad Populum Antiochenum 1***
39. ***Breviarii Romani Pars Hyemalis 1***
40. ***S. Vincentii Lycinensis Comentarium 1***
41. ***Epistolae Miscellanea 1***
42. ***Szent Ferentz Regulai 1***
43. ***S. Hyeronimi Epistolae 1***
44. ***Veteris hominis 4. Novissima 1***
45. ***Prolegomena in Scripturam S. 1***
46. ***Institutiones Theologicae Dogma Moralis P. Nicolai Schmitt 1***
47. ***Ioannis Molnar Concionum annus unus 1***
48. ***Praxis Procuratoria Alexio Cserei 1***
49. ***Adalescens Mariano Academicus 1***
50. ***Maria Virgo Claudiopolitana 1***
51. ***Vita S. Ignaty de Loyola 1***
52. ***Cultus S. Aloyzo Gonzaga 1***
53. ***Ioannis Opstraet Tomus 4tus de conversione pecatoris 1***
54. ***Raphael Archanghelus peregrinantium Fidus […] 1***
55. ***Andreas Szeredai Charitas initialis 1***
56. ***Padani Biró Márton Veszpremi Püspök 1***
57. ***Matricula Baptisatorum … ab ano 1704 utq 1760 1***
58. ***Altera nova ab anno 1761 1***
59. ***Protocolum ordinationum Episcopalium Regianum 1***

Inventarium Librorum a Revdssimo Dono Josephi Szárhegyi recentius remansonum.

1. ***Antonii Szereday, Praxis Juridica 1***
2. ***Josephi Ignatii Claus Spicileg. Concionatorium 5***
3. ***Demeter Márton a Sz. Háromságnak hite 1***
4. ***Andrea Jaszlinczki Institutum Phisicae Pars altera 1***
5. ***S. Ioannis Damasceni Opera Philozophica 1***
6. ***Intó Tanitó Levél Veress Márti Mihály által 1***
7. ***P. Gabrielis Antoine Theologia universa 1***

8. ***Biblia Sacra vulgata editionis 1***
9. ***Breviarum Scripturisticum 3***
10. ***Pichler Teologia polemica 2***
11. ***Mathei Beuvelet Norma Cleri 1***
12. ***Institutio Practica de Officio Parochum 1***
13. ***Breves Meditationes de 4. novissimus 1***
14. ***Ethica Austriaca seu Doctrina politica 1***
15. ***Theologia Polemica 1***
16. ***Idea Cultus Mariani 1***
17. ***P. Van Ranst Historia haereticorum 1***
18. ***Ejusdem in Propositiones damnatus 1***
19. ***Ejusdem de Indulgentia 1***
20. ***Francisci Tolvay Arithmetica 1***
21. ***Ludovi Abel Episcopi Sacerdos Christianus 1***
22. ***P. Ioannis Rajtsanyi… peregrinus Catholicus 1***
23. ***Flores Biblici Honapi 1***
24. ***Jaszlinczki Institutiones Logicae 1***
25. ***Divi Augusztini Libri Confeszionum 1***
26. ***Thoma a Kempis, De imitatio Christi 1***
27. ***S. Francisci de Sales Phylotheea 1***
28. ***Thoma Tamburini Methodus expeditae Confessionis 1.***

Promovarea imaginii bibliotecii publice în comunitate

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Viitorul bibliotecii publice depinde de imaginea pe care aceasta o are în comunitatea care o finanţează şi pentru care există...

Abstract

Promoting the Image of the Public Library in the Community

The image that community members have about the public library is especially important, because according to it citizens will decide whether or not attend the library. There are at least three ways to promote a positive Library image: direct contact that an average person has with library staff and it serves information from members; community who have already used the services of the library and have been in contact with the staff here; public information forming image: publications prepared by librarians or library advertising, mass-media. Materials used in the work of promoting library: flywheel sheet, pliant, booklet, posters, bookmark, notice board, small printings, logo, slogan are combined with other methods of promoting a positive image: reception service, library guide, display panel, organized visits, exposing collections, materials developed by the libraries, cultural activities. The Internet offers new ways of promoting a positive image. It is also necessary for the Library to have a good cooperation with the local media.

Keywords: *public library perception, advertising, logo, slogan, mass-media, local Chronicle, display panel, reception service, exposing collections, materials developed by the libraries*

Imaginea bibliotecii

Biblioteca este un centru important al comunicării informaţionale şi culturale dintr-o comunitate. Pentru a se menţine în atenţia comunităţii şi pentru a provoca interesul unor noi segmente de public, biblioteca are nevoie de o promovare continuă şi eficientă. Este necesar să arătăm

comunităţii că produsele culturale sau informaţionale şi serviciile puse la dispoziţie sunt de calitate. Activităţile de promovare urmăresc: atragerea unor noi segmente de piaţă, fidelizarea utilizatorilor, construirea unei imagini pozitive a instituţiei la nivelul comunităţii, formarea încrederii utilizatorilor şi a colaboratorilor în calitatea şi diversitatea serviciilor oferite, menţinerea la un nivel înalt a calităţii manifestărilor culturale care au loc în bibliotecă sau sunt organizate de bibliotecă, creşterea profesionalismului personalului angajat.

Imaginea este părerea unei persoane, grup sau opinia publică despre instituţie. Formarea unei imagini despre o instituţie este un proces continuu, mereu în evoluţie. O imagine pozitivă a bibliotecii se formează în timp, ca urmare a informaţiilor difuzate în mass-media, prin publicitate, prin păstrarea unei bune relaţii cu comunitatea, datorită opiniilor exprimate de către utilizatori şi personalul bibliotecii, din satisfacţia pe care o obţin persoanele din exterior care utilizează serviciile bibliotecii sau care au intrat în bibliotecă cu diverse ocazii (cititori, parteneri, scriitori, autori, personalităţi locale, bibliotecari din alte biblioteci etc.), din părerea pe care comunitatea o are despre produsele intelectuale realizate de bibliotecari etc.

Există cel puţin trei căi de generare şi promovare a unei imagini pozitive, şi anume:

- contactul direct pe care o persoană oarecare îl are cu biblioteca şi personalul care o deserveşte;
- informaţia transmisă de membrii comunităţii care au utilizat deja serviciile bibliotecii şi au intrat în contact cu personalul de aici;
- informaţia publică formatoare de imagine: publicaţiile elaborate de bibliotecari sau despre bibliotecă, publicitatea, mass-media.

Nu trebuie uitat că utilizatorii de azi ştiu foarte bine cum doresc să îşi petreacă timpul liber pe care îl au. Biblioteca este în competiţie cu ceilalţi difuzori care îşi revendică acelaşi loc pe piaţă: muzee, cluburi, teatre, cinematografe, festivaluri muzicale etc. În plus, administraţia locală cântăreşte foarte bine fiecare leu înainte de a decide unde va fi repartizat şi cum va fi cheltuit. Astfel, succesul şi bunăstarea unei biblioteci depind în

mare măsură de felul în care această instituţie de cultură este percepută în rândul decidenţilor şi de imaginea pe care biblioteca o are în comunitate.

În procesul de promovare biblioteca trebuie să aibă în vedere: spaţiul în care funcţionează, resursele informaţionale de care dispune, serviciile pe care le oferă şi personalul bibliotecii. Fiecare dintre aceste aspecte are partea sa de contribuţie la crearea imaginii bibliotecii în comunitate.

Pentru a demonstra rolul său de centru cultural şi pentru a arăta comunităţii potenţialul său de a îmbunătăţi calitatea vieţii fiecăruia dintre membri, biblioteca trebuie să îşi facă publică prezenţa şi să îşi promoveze constant resursele, serviciile, producţia intelectuală şi activităţile culturale pe care le desfăşoară. Pentru aceasta va utiliza toate mijloacele care îi stau la dispoziţie: utilizarea tehnologiei moderne de comunicare şi informare, păstrarea unei bune relaţii cu autorităţile, prezenţa constantă în mass-media, implicarea comunităţii în activităţile bibliotecii, participarea activă la viaţa comunităţii, plasarea indicatoarelor interioare şi exterioare, marcarea unor aniversări şi evenimente, crearea web-site-ului bibliotecii cu link-uri către alte instituţii administrative şi culturale locale, rapoarte publice despre activitatea bibliotecii, crearea unor grupuri de prieteni ai biliotecii, activităţi de promovare a resurselor, serviciilor şi producţiei intelectuale, stimulentele pentru public etc.

În esenţă promovarea înseamnă o bună comunicare cu toate structurile comunităţii: beneficiari, furnizori de carte, reprezentanţi ai administraţiei locale, personalul altor instituţii de cultură, dascăli, mass-media, personalităţi locale etc.

Trebuie să fim conştienţi de faptul că biblioteca nu mai impresionează prin mărimea colecţiilor, ci prin modernizarea, accesibilitatea şi calitatea serviciilor pe care le oferă.

Imaginea pe care membrii comunităţii o au despre biblioteca publică este deosebit de importantă, deoarece în funcţie de ea cetăţenii vor decide dacă frecventează sau nu biblioteca, să participe sau nu la activităţile desfăşurate la bibliotecă, să susţină sau să ignore această instituţie culturală. Nu trebuie uitat că pentru formarea unei imagini pozitive contează chiar şi cele mai mici detalii:

- spaţiul accesibil şi confortabil în care funcţionează biblioteca;
- colecţiile bogate şi variate;
- tehnica de calitate, cu dotări dintre cele mai moderne;
- bibliotecarii binevoitori, competenţi, receptivi, atenţi, care să cunoască bine colecţiile bibliotecii;
- aspectul profesional al personalului: prezenţa la concursuri, în culegeri, în mass-media, editarea de reviste de specialitate şi lucrări bibliografice şi ştiinţifice, premii obţinute etc.;
- biblioteca devenită spaţiu de comunicare, agrement, documentare.

Publicitate şi reclamă

Reclama este un mesaj pentru a cărui difuzare trebuie plătită o sumă de bani instituţiilor de presă. Are scop de informare şi de convingere a unei categorii de public vizate să cumpere un bun sau un serviciu. Conţine mesaje de natură factuală (informaţii despre însuşirile produsului sau serviciului promovat) şi emoţională. Informaţia conţinută trebuie să fie relevantă, să răspundă nevoilor publicului, să recompenseze efortul de a o parcurge până la capăt. Mesajul trebuie transmis clar, să aibă un titlu care să atragă receptorii şi să le stimuleze interesul, să specifice segmentul de public pe care îl vizează, să evidenţieze satisfacţiile oferite de produsele sau serviciile oferite cu accent pe noutatea produsului, performanţele sale, avantajele utilizării etc. Reclama trebuie să fie prezentată într-o formă atractivă şi trebuie avută atenţie la credibilitatea promisiunilor care sunt transmise. O reclamă eficientă este aceea care cere un răspuns din partea receptorilor: *Vă aşteptăm...., Sunaţi azi...* etc. Instituţia, firma, persoana sau organizaţia care cumpără spaţiu sau timp pentru reclamă deţin controlul asupra conţinutului şi formei de difuzare. Instituţia poate elabora spoturi publicitare cu ajutorul angajaţilor proprii sau la comandă prin apelarea la o firmă specializată care va realiza mesaje complexe, la realizarea cărora vor contribui o echipă de specialişti informaticieni, psihologi, sociologi, designeri etc.

Publicitatea este informaţia pe care presa o preia deoarece are valoare de informare. Scopul publicităţii este de a atrage atenţia publicului. Are funcţia de a ameliora comunicarea dintre instituţie şi membrii comunităţii. Cel care trimite informaţia nu are obligaţii financiare faţă de instituţiile de presă care au preluat şi difuzat mesajul, însă nu are nici un fel de control asupra ei, nu poate impune publicarea, menţionarea sursei sau apariţia la o anumită dată sau pe o anumită pagină.

Publicitatea de succes presupune:

- existenţa unui element-cheie al propunerii: ceva trebuie să fie interesant în ceea ce se oferă. În cazul bibliotecii acest element-cheie poate fi: conţinutul cărţilor, caracterul enciclopedic al colecţiilor, gratuitatea serviciilor oferite etc.;
- elementul-cheie să fie transformat în avantaj. Nu se vor enumera mai mult de trei astfel de avantaje;
- formularea avantajelor să fie făcută într-o manieră convingătoare;
- atragerea atenţiei prin imaginile şi textele incluse. Tema conţinutului va fi surprinsă printr-un titlu. Titlul este partea cea mai importantă a unui mesaj publicitar. Formularea sa determină cititorul de a lectura întreg textul. Titlul are menirea să prezinte pe scurt produsul sau serviciul oferit, să arate membrilor comunităţii utilitatea sa (pentru aceasta se vor detalia două sau trei trăsături ale serviciului sau produsului oferit) şi să dovedească utilitatea sa (vor fi incluse detalii despre calitatea serviciului sau produsului oferit). Inserarea de imagini, fotografii, desene sau gravuri în anunţul publicitar sunt de asemenea importante, deoarece au o capacitate sporită de a atrage atenţia;
- determinarea publicului să acţioneze. În cazul bibliotecii publicul va fi invitat să viziteze biblioteca, să sune pentru a primi informaţii suplimentare, să solicite colaborarea cu biblioteca etc.;
- mesajul să fie transmis într-o formă clară, fără a se utiliza jocuri de cuvinte şi metafore, pentru a putea fi receptat cu uşurinţă;
- creativitate în folosirea mijloacelor (anunţuri, afişe, broşuri, expoziţii, decoraţia instituţiei, scrisori etc.) prin evidenţierea motivaţiei şi nu prin deformarea mesajului. În cazul bibliotecii trebuie să fie bine cunoscute: ce

presupun serviciile oferite, tehnica bibliotecară, publicul pe care dorim să îl atragem, zona în care este amplasată biblioteca, biblioteconomie şi economie, evenimentele culturale care se desfăşoară în comunitate etc. Trebuie acordată atenţie la tot ceea ce se petrece în viaţa economică, socială şi culturală şi la ceea ce fac alte biblioteci şi instituţii culturale din ţară şi străinătate.

Numele, emblema, logo-ul instituţiei se vor plasa în încheierea anunţului publicitar.

Factori care influenţează eficienţa anunţului publicitar:

- amplasarea anunţului. Cele mai bune pagini dintr-un ziar sau dintr-o revistă pentru mesajele publicitare sunt prima pagină, ultima pagină (coperta finală) şi paginile din dreapta publicaţiilor. Este de preferat partea superioară a paginii;
- mărimea anunţului. Un anunţ mai mare este mai eficient, dar două anunţuri separate sunt preferabile unuia singur. De asemenea este eficient să se publice mai multe anunţuri mici un timp îndelungat decât un număr mare de anunţuri mari, dar pe o durată mai restrânsă de timp;
- asocierea unei imagini. Inserarea de imagini, ilustraţii, fotografii, desene, reproduceri sau gravuri nu este obligatorie, dar este benefică, deoarece va accentua avantajele produsului sau serviciului promovat. Indicat este ca imaginea să reprezinte o persoană cu faţa către privitori care arată produsul în decursul utilizării lui, de exemplu o persoană citind sau căutând într-un fişier sau catalog;
- data publicării anunţului. Este bine de ştiut că tirajul şi vânzarea ziarelor şi revistelor este mai mare în zilele de lucru. Astfel, pentru publicarea unui anunţ trebuie evitate sfârşitul de săptămână şi perioada vacanţelor şi a concediilor;
- modul de adresare. Textul anunţului ar trebui formulat la timpul prezent, persoana a doua, ca şi cum bibliotecarul ar sta de vorbă cu cititorul. Limbajul utilizat trebuie să fie simplu, clar, accesibil, fără jocuri de cuvinte, metafore şi expresii academice. De asemenea trebuie evitată utilizarea în exces a epitetelor şi calificativelor de tipul: *cel mai bun, cel mai rapid, cel mai*

eficient, cel mai frumos etc., pentru că astfel de formulări diminuează credibilitatea mesajului.

Eficienţa mesajelor publicitare şi a anunţurilor trebuie urmărită. Bibliotecarii vor putea astfel să înveţe din propria experienţă şi să îşi corecteze eventualele greşeli.

Prezentarea grafică a mesajului

Grafica publicitară presupune transpunerea unei idei în imagini, destinată multiplicării pe cale tipografică sau cu ajutorul altor sisteme de multiplicare. Grafica reprezintă un instrument de reliefare a mesajului. Poate fi însoţită de text, în special pentru oferirea unor explicaţii referitoare la imaginea inserată. Se recomandă plasarea ilustraţiei în stânga şi a textului explicativ în dreapta.

Caracterele literelor cu care este scris textul mesajului publicitar trebuie să fie în concordanţă cu tema acestuia şi cu tipul de material care va fi utilizat. În cazul anunţurilor, afişelor, pliantelor, broşurilor, ghidurilor, cataloagelor şi bibliografiilor prin caracterele literelor se subliniază ideile majore şi se diferenţiază elementele principale ale textului, pentru atragerea atenţiei şi obţinerea scopului urmărit.

Gravura inserată în text permite o individualizare pronunţată a graficii publicitare. De mare succes se bucură folosirea ex-librisurilor. Desenul este utilizat în special în grafica pentru afişe. Colajul presupune utilizarea diferitelor materiale într-o compoziţie inedită şi este des utilizată în alcătuirea machetelor specifice expoziţiilor, vitrinelor şi panourilor. Fotografia are avantajul că reproduce exact realitatea vizuală şi impresionează ochiul receptorilor. Folosirea fotografiei dă credibilitate ideilor transmise şi măreşte gradul de înţelegere a mesajului publicitar.

Forma de prezentare contribuie în mod direct la perceperea mesajului.

Folosirea liniilor şi culorilor trebuie făcută cu gust, în mod adecvat. Utilizarea culorilor trebuie să ţină cont şi de valoarea emoţional-afectivă a diferitelor combinaţii de culori. Contrastul dintre formă şi fond are efect asupra captării atenţiei.

Funcţiile mesajului publicitar pentru bibliotecă sunt:

- atragerea unor noi utilizatori;
- promovarea noilor servicii culturale;
- facilitarea comunicării cu membrii comunităţii;
- păstrarea unei imagini pozitive a bibliotecii în comunitate;
- sporirea imaginii bibliotecii pe piaţa culturală;
- ridicarea prestigiului social al profesiei de bibliotecar;
- recunoaşterea publică şi sporirea încrederii publicului în eficienţa serviciilor de bibliotecă.

Politica promoţională cuprinde un complex de activităţi care au ca scop informarea publicului în legătură cu produsele şi serviciile culturale oferite. Urmăreşte:

- sensibilizarea publicului în privinţa unei noi oferte;
- atragerea unor noi segmente de piaţă;
- edificarea încrederii publicului în calitatea produselor şi serviciilor oferite;
- construirea identităţii unor servicii noi;
- menţinerea în prim-planul vieţii publice;
- păstrarea credibilităţii dobândite;
- influenţarea comportamentului de consum în favoarea unei anumite oferte.

Materiale utilizate în activitatea de promovare a bibliotecii

Foaia volantă - utilizarea foilor volante ca material de promovare a serviciilor bibliotecii are multiple avantaje, în primul rând datorită faptului că se pot realiza cu costuri reduse, sunt uşor de distribuit chiar şi în număr mare de exemplare şi se pot elabora chiar de către bibliotecari.

Foile volante realizate trebuie să conţină informaţii clare, precise şi corecte cu privire la existenţa în localitate a bibliotecii: numele bibliotecii, adresa sediilor, numărul de telefon al instituţiei la care membrii comunităţii

pot cere informaţii, adresa paginii web, orarul de funcţionare şi o scurtă descriere a serviciilor pe care biblioteca le oferă.

Pe foaia volantă se poate insera şi o imagine, o ilustraţie, un plan de situare a bibliotecii pentru o localizare rapidă a clădirii, emblema sau sloganul instituţiei etc.

Formatul ideal pentru foile volante este A4 sau A5, deoarece acest tip de format permite multiplicarea prin xeroxare sau prin scoatere la imprimantă, cu un preţ redus şi fără irosire de hârtie.

Difuzarea lor se poate face de către bibliotecari sau se poate apela la voluntari, în special elevii şi studenţii care utilizează diferitele servicii ale bibliotecii. Se pot distribui direct (din mână în mână), în cutiile poştale sau pot fi lăsate în locuri vizibile de unde să poată fi luate de doritori. Printre locurile de distribuire care nu trebuie omise se numără: instituţiile de învăţământ preuniversitare şi universitare, asociaţiile culturale, instituţiile care oferă servicii publice, întreprinderile şi societăţile comerciale, sediile unor instituţii cu largă circulaţie etc.

Pliantul este o tipăritură de mici dimensiuni, cu conţinut informativ-publicitar, pliat pentru a fi mai uşor de manevrat şi consultat. Prin distribuirea pliantelor se urmăreşte o informare rapidă şi eficientă. În cazul bibliotecilor, acesta este destinat informării publicului în legătură cu profilul, adresa şi programul bibliotecii, adresa paginii web, condiţiile de înscriere şi împrumut al documentelor, colecţiile deţinute, oferta de servicii şi publicaţii, reprezentând totodată şi o formă de publicitate a bibliotecii.

Pliantul permite un conţinut mai bogat în informaţii şi numeric decât afişul sau foile volante, dar este uşor de manipulat şi de distribuit. De obicei sunt inserate desene, ilustraţii, fotografii şi texte care atrag atenţia.

Broşura este un imprimat de tip carte, cu maxim 80 de pagini, conţinând texte de informare, textul unei conferinţe, un repertoriu etc. Este utilizată în special pentru a informa utilizatorii despre activitatea de animaţie culturală care se va desfăşura în perioada imediat următoare. Practic ţine publicul la curent cu viaţa culturală a bibliotecii şi dovedeşte atât publicului cât şi autorităţilor locale şi presei cât de dinamică şi diversă este activitatea culturală a bibliotecii. Important este faptul că broşura primeşte valoare de

document, fiind utilizată în elaborarea de monografii, retrospective sau sinteze.

Afişul este o înştiinţare publică expusă într-un loc vizibil, cu rol de informare. Un afiş este mai greu de conceput datorită aspectului artistic necesar, de aceea se poate apela la specialişti cu experienţă pentru realizarea sa. Trebuie să conţină o idee transpusă sub formă de imagine dominantă. O mare atenţie trebuie acordată unor aspecte estetice precum: alegerea formatului, distribuţia şi combinarea culorilor, raportul dintre imagine şi text. Nu se vor utiliza culori stridente şi va fi alcătuit cu gust, în mod creativ. Textul va fi astfel gândit încât să surprindă esenţialul în câteva rânduri şi să poată fi citit dintr-o singură privire. Există însă şi situaţii în care este nevoie de mai mult text. În acest caz, mesajul principal va fi scris cu caractere mai mari, de altă culoare.

Tema unui afiş poate acoperi o gamă largă de subiecte: o carte, un grup de cărţi, numele unui autor, promovarea unui serviciu, o aniversare, promovarea unei expoziţii sau a unei activităţi culturale etc. Astfel se pot diferenţia mai multe tipuri de afişe:

- afişe care anunţă serviciile oferite de bibliotecă. Acestea trebuie să conţină şi adresa bibliotecii şi a sediilor în care funcţionează filialele, orarul de funcţionare, condiţiile de înscriere la bibliotecă şi de împrumut al documentelor aflate în colecţiile sale.
- afişe cu caracter de orientare în bibliotecă. Datele incluse se vor referi la: modul de utilizare al cataloagelor, schemă orientativă de organizare a rafturilor din secţiile cu acces liber etc.
- afişe de popularizare a unui eveniment cultural: vernisajul unei expoziţii, lansare de carte, medalion comemorativ, aniversare culturală, târg de carte, întâlnire cu un autor, aniversarea unei personalităţi locale etc.

Afişul trebuie să atragă atenţia, dar nu trebuie să prezinte evenimentul respectiv în detaliu, pentru a stârni şi curiozitatea celor care îl privesc. Ceea ce trebuie întotdeauna menţionat pe un afiş sunt datele de identificare ale bibliotecii: denumirea, adresa, numărul de telefon, orarul de funcţionare, adresa paginii web.

În realizarea afişelor trebuie evitate: monotonia formelor grafice (un afiş scris în totalitate cu acelaşi tip de caractere, de aceeaşi mărime şi culoare, nu va atrage atenţia prin nimic şi va deveni obositor de parcurs) şi repetitivitatea în timp (elaborarea unui singur tip de afiş, mereu la fel, chiar şi cu diferite ocazii, devine plictisitoare, monotonă, ca şi cum biblioteca nu ar avea nimic nou de adăugat).

Realizarea grafică de calitate face ca un afiş să fie costisitor. De cele mai multe ori bibliotecile nu îşi permit să tipărească afişe în tiraje mari. Pentru reducerea costurilor se pot realiza afişe lucrate manual de către elevii cercurilor de artă plastică şi a cititorilor talentaţi care frecventează biblioteca. Acestea au o eficienţă sporită datorită caracterului lor inedit şi a faptului că transmit mai multe informaţii pe cale emoţională.

Pentru observarea imediată a unui afiş acesta trebuie să aibă un format şi o expunere propice. Trebuie afişat la o înălţime care să nu depăşească limita ochilor, în locurile cele mai frecventate: pe panourile publicitare autorizate, în şcoli, în alte instituţii culturale, societăţi comerciale etc. Dar nu este estetic ca pereţii şi uşile bibliotecii să fie tapetaţi cu afişe. Fiecare bibliotecă trebuie să aibă un panou de afişaj la intrarea în instituţie.

Panoul păstrează caracteristicile unui afiş, dar de dimensiuni mai mari şi conţine informaţii valabile pentru o perioadă mai îndelungată. Permite o extensie a textelor, selectate după diferite criterii tematice sau cerinţele unor grupuri de cititori, dar şi inserarea de reproduceri grafice, fotografii, decupaje din periodice, desene etc. aranjate şi combinate creativ şi estetic.

De obicei este realizat din materiale durabile: lemn, tablă sau plastic.

Amplasarea unui panou urmăreşte ca acesta să fie văzut de un număr cât mai mare de persoane, de aceea se caută locurile cu o largă circulaţie: în faţa şcolilor, liceelor şi universităţilor, în apropierea marilor magazine, la intrarea în pieţe, în faţa instituţiilor locale şi a celor culturale, în parcuri etc.

Informaţiile depăşite, neactuale, panourile decolorate, murdare, deteriorate trebuie schimbate periodic.

Firma luminoasă şi avizierele sunt mijloace eficiente de a le aminti cetăţenilor de existenţa, menirea şi motivul existenţei bibliotecii în localitate. Micile anunţuri la aviziere includ biblioteca în comunitate şi sporesc

încrederea oamenilor în bibliotecă. Cu acelaşi scop este benefic să se amplaseze în localitate indicatoare de direcţie, săgeţi indicatoare care să îi îndrume pe membrii comunităţii către sediile bibliotecii.

Tipăriturile mici - din cadrul acestora fac parte: calendare, semne de carte, supracoperţi, foi volante, cărţi poştale, plicuri, agende, orare pentru elevi, ghiduri şi cataloage, mape, vederi, diplome etc. Acestea vor fi personalizate cu date despre bibliotecă, despre serviciile oferite, adresa şi orarul de funcţionare al bibliotecii, adresa paginii web etc., cu alte cuvinte informaţiile pe care dorim ca publicul să le cunoască.

Cadourile cu mesaj publicitar sunt obiectele inscripţionate cu texte promoţionale pe care cetăţenii le primesc gratuit ca recompensă pentru participarea la concursuri, lansări de cărţi, vernisaje sau alte acţiuni culturale desfăşurate la bibliotecă, sub formă de premii pentru cititorii fideli etc. Aceste obiecte vor fi concepute astfel încât să le facă plăcere celor care le primesc, să le amintească evenimentul la care au participat şi implicit de existenţa bibliotecii şi a timpului plăcut petrecut în incinta sa. Astfel de obiecte pot fi: pixuri, tricouri inscripţionate, pungi de plastic sau de hârtie, insigne, magneţi, brichete, eşarfe, ecusoane, etc.

Mesajele publicitare pot fi realizate cu ajutorul sponsorizărilor de către diferite societăţi comerciale. În acest caz pe una dintre feţele materialului publicitar se va imprima textul dorit de bibliotecă, iar pe cealaltă parte reclama sponsorului. Astfel biblioteca îşi face cunoscută existenţa şi dă posibilitatea potenţialilor utilizatori de a o localiza rapid.

Nu este suficient ca biblioteca să organizeze programe şi acţiuni culturale. Acestea trebuie mediatizate pentru ca publicul să afle despre desfăşurarea lor.

Logo-ul este un element grafic folosit pentru identificarea unei firme, a unui produs, a unei organizaţii, a unui eveniment etc. Este forma stabilă sub care apare denumirea instituţiei. Logo-ul poate fi compus din una sau mai multe litere, o imagine sau o combinaţie a acestor elemente. Un logo al unei instituţii trebuie să fie uşor de recunoscut şi să se identifice cu o caracteristică pentru întreaga instituţie. Poate fi sonor (în transmisiile radio),

de imagine (forma tipărită) sau de sunet şi imagine (în apariţiile TV). De obicei agenţii de publicitate însărcinează designerii cu crearea unui logo.

Sloganul este un mesaj publicitar concis, format, de regulă, dintr-un grup de cuvinte sugestive, o propoziţie sau o frază (5-8 cuvinte) uşor de reţinut, menit să semnaleze şi să reamintească consumatorilor actuali şi potenţiali de existenţa şi calităţile instituţiei. Adesea, sloganul ia forma unui joc de cuvinte care rimează. Însoţeşte marca şi logo-ul instituţiei, dar este prezent şi în reclame, datorită atractivităţii pentru public.

Presa locală

Presa locală este deschisă primirii informaţiilor provenite de la serviciile publice şi culturale. În rubricile alocate informaţiilor culturale se inserează note şi articole cu privire la spectacole, expoziţii, conferinţe, simpozioane, modalităţi de petrecere a timpului liber, personalităţi culturale locale etc. Biblioteca trebuie să figureze în presa scrisă cu: datele de identificare (numele, adresa, orar de funcţionare, filiale, puncte de împrumut etc.), cu informaţii privind funcţionarea curentă (bilanţuri, statistici, deschiderea unor noi servicii, liste de achiziţii, inaugurarea unor noi sedii etc.), informaţii privind activităţi remarcabile (expoziţii, zilele bibliotecii, porţi deschise, aniversări culturale, comemorări, conferinţe, alte activităţi de animaţie culturală, noutăţi editoriale intrate în colecţiile bibliotecii, cel mai fidel cititor etc.). Astfel de intervenţii sunt de obicei gratuite şi au un deosebit ecou în rândul publicului.

Articolele pot fi redactate de ziarişti sau chiar de către bibliotecari. Bibliotecarii trebuie să scrie ei înşişi note informative pe care să le trimită periodicelor locale, redacţiilor de ştiri ale posturilor locale de radio şi televiziune. Materialele de mici dimensiuni, cu rol informativ, scrise pe un ton neutru, au multe şanse să fie inserate, chiar dacă nu de fiecare dată. Important este ca biblioteca să fie amintită mereu. Fiecare bibliotecar responsabil de comunicarea cu presa trebuie să trimită cel puţin o ştire pe lună. Conţinutul unui articol trebuie să conţină unele date esenţiale, adică să răspundă la câteva întrebări: Titlul, Cine?, Ce?, Când?, Unde?, Cum?, De ce?.

Orice material trimis unei instituţii mass-media trebuie însoţit de o scrisoare.

Ziarul este principalul mijloc de comunicare pentru răspândirea noutăţilor. Publicitatea într-un ziar trebuie să aibă un caracter de informaţie care să atragă interesul.

Ziarele cotidiene sunt o sursă importantă de prestigiu. Apariţia unui material despre bibliotecă într-un cotidian care beneficiază de o largă distribuţie şi credibilitate sporeşte reputaţia instituţiei. Ziarele asigură distribuţia informaţiilor pe o arie geografică mare şi în medii sociale diverse şi permite prezentarea lor într-o formă grafică atractivă. Articolele publicate în ziare se pot reciti oricând, deşi cel mai adesea sunt publicate doar într-o singură zi. Există şi riscul ca mesajul să nu fie receptat, deoarece persoanele care citesc cotidienele sunt obişnuiţi cu anumite rubrici care îi interesează şi pe care le citesc ignorând rubricile pe care le consideră a fi în afara sferei lor de interes.

Revistele. Publicaţiile săptămânale şi lunare se bucură de un prestigiu şi de o credibilitate mai mare, dar au o ţintă bine delimitată din populaţia locală. Cel mai adesea sunt citite de intelectuali, lideri de opinie etc.

Revistele constituie un mijloc de comunicare care îi implică mai mult pe cititori. Informaţiile conţinute au o durată mai mare de viaţă şi sunt prezentate într-o formă grafică atractivă. În articolele pentru reviste se vor putea include mai multe informaţii, deoarece cititorii sunt dispuşi să aloce mai mult timp lecturării unui anunţ dintr-o revistă decât unuia dintr-un ziar. Un anunţ sau un articol va avea mai mari şanse să fie identificat şi informaţia transmisă astfel să fie reţinută. Anunţurile în reviste pot şi trebuie să fie încadrate în spiritul revistei, pentru a nu face o notă discordantă cu conţinutul general al textelor cuprinse în aceasta.

Fiind cel mai adesea specializate, dar cu nevoia permanentă de subiecte interesante şi lucrând într-o redacţie compusă din puţini redactori, sunt acceptaţi cu uşurinţă colaboratori.

Trebuie ţinut cont de faptul că va exista o întârziere între momentul trimiterii articolului şi momentul publicării, dat fiind faptul că revistele au intervale mai mari de apariţie. Din această cauză nu se vor putea trimite

informaţii de ultimă oră. De asemenea pot exista anumite cerinţe în ceea ce priveşte numărul de pagini admise, aspectul grafic de redactare a textului etc. Uneori ideea transmisă nu va fi publicată, ci preluată de un reporter al revistei şi transformată de acesta într-un material mai amplu: reportaj, anchetă, interviu etc.

Radioul şi televiziunea

Studiourile teritoriale de radio şi televiziune locale deţin în programa lor emisiuni culturale şi sunt dispuse să colaboreze, să primească informaţii despre bibliotecă şi activităţile culturale care se desfăşoară în spaţiile bibliotecii. Adesea realizează gratuit înregistrări audio/video de la acţiunile de amploare realizate de bibliotecă. Însă trebuie ţinut cont de disponibilitatea mass-media pentru publicitate şi de concurenţa dintre diferitele posturi de radio şi televiziune.

Radioul. Utilizarea posturilor locale de radio pentru promovarea bibliotecii are avantajele sale. Printre acestea se numără: receptarea rapidă a mesajului, utilizarea mesajelor verbale personalizate, amplasarea reclamei în contexte agreabile şi flexibilitatea în programarea orară: reclamele vor fi difuzate la intervale de timp diverse, de-a lungul întregii zile, pe cuprinsul a diferitelor emisiuni. Adresabilitatea va fi crescută, reclama fiind auzită de categorii diverse de ascultători, din locaţii diverse, ascultătorul putând fi din orice mediu socio-profesional şi putând asculta radioul din maşină, de acasă, de la locul de muncă, dintr-un restaurant etc. Alt avantaj este şi adresabilitatea pe zone geografice distincte: se va face o selecţie între ceea ce interesează la nivel local, pentru fiecare regiune în parte.

Biblioteca poate obţine periodic (săptămânal, lunar) câteva minute de emisiune în cadrul cărora poate atrage atenţia asupra existenţei sale şi a avantajelor utilizării serviciilor oferite prin spoturi publicitare, prezentări de cărţi, prezentarea noutăţilor editoriale intrate în colecţiile bibliotecii, emisiuni în direct cu ascultătorii de genul *Întreabă bibliotecarul, Ce cărţi ai vrea să găseşti la bibliotecă* etc. Există însă un neajuns: durata scurtă a mesajului reduce posibilitatea de receptare a unor informaţii şi nu se vor putea distribui texte sau interviuri de amploare.

Televiziunea pătrunde în mintea telespectatorilor mai mult decât oricare alt mijloc de comunicare, deoarece apelează la utilizarea mai multor căi de comunicare senzorială concomitent, îmbinând cuvintele cu imaginea şi cu sunetul. De asemenea se adresează celor mai diverse segmente de public. Are un impact deosebit mai ales dacă mesajul este difuzat la orele de maximă audienţă. Se bucură şi de o mare credibilitate în rândul membrilor comunităţii, deoarece mesajul este auzit şi văzut în acelaşi timp. Totodată mesajele transmise pe această cale au şi o capacitate de mobilizare afectivă, o putere sporită de a emoţiona.

Adesea publicitatea prin intermediul televiziunii este foarte scumpă, de aceea dacă nu este de calitate mai bine să nu fie făcută. Obţinerea unui timp de apariţie se face cu dificultate şi presupune o planificare riguroasă.

Biblioteca poate realiza documente publicitare de tip audio-vizual care să conţină informaţii despre istoricul şi patrimoniul deţinut. Pentru aceasta va avea însă nevoie de sprijin material din partea autorităţilor tutelare, inspectoratelor de cultură sau a diferiţilor sponsori (societăţi comerciale, persoane fizice, edituri, bănci etc.). Totodată, în cadrul emisiunilor culturale şi informative pot fi menţionate gratuit principalele activităţi culturale organizate de şi în bibliotecă: aniversări culturale, comemorări, expoziţii, simpozioane, conferinţe, întâlniri cu scriitorii etc.

Documentele audio-vizuale realizate, cu conţinut cultural: prezentarea şi istoricul bibliotecii, documente rare deţinute de bibliotecă în colecţii, viaţa unei personalităţi locale ilustrată prin documente păstrate în colecţiile bibliotecii etc., pot fi difuzate ulterior în cadrul emisiunilor culturale ale posturilor de televiziune locale sau naţionale, în cluburi, societăţi culturale etc.

Participarea la o emisiune televizată este o şansă deosebită pentru reprezentantul unei biblioteci, deoarece i se oferă şansa transmiterii unor informaţii esenţiale pentru imaginea bibliotecii pe care o reprezintă şi privilegiul comunicării directe cu categorii largi de public. Înainte de a accepta participarea, cel invitat trebuie să pună câteva întrebări jurnalistului care l-a invitat, pentru a fi la curent cu detaliile despre interviul care va urma să îi fie luat: care va fi tipul de interviu (într-o secvenţă de actualităţi, într-o

emisiune tip magazin sau culturală, dezbatere, talk-show etc.), care va fi subiectul intervenţiei, numele şi structura emisiunii, momentul difuzării (zi, oră), durata prevăzută pentru interviu, celelalte persoane participante, cine va fi moderator, imaginile care vor preceda sau urma interviul, va fi în direct sau înregistrat etc. Dacă persoana consideră că nu este telegenică sau nu are o dicţie corespunzătoare va refuza invitaţia şi va recomanda un alt membru al instituţiei.

Informaţii despre bibliotecă pot fi plasate în cadrul emisiunilor de ştiri, reportaje în jurnale de actualităţi, reportaje mai ample în cadrul emisiunilor culturale, în dezbateri, talk-show-uri etc.

Internetul

Internetul este un sistem mondial de informare şi comunicare constituit din reţele de calculatoare interconectate. Permite transferul de fişiere, oferă servicii de poştă electronică şi grupuri de discuţii. Utilitatea sa este deosebită pentru orice persoană fizică sau instituţie. În această nouă eră informaţională, internetul şi-a pus amprenta şi asupra serviciilor de bibliotecă şi s-a concretizat în noi servicii pe care bibliotecile le oferă utilizatorilor: pagina web a bibliotecii, serviciul biblionet, catalogul on-line, cărţi digitizate care aşteaptă să fie parcurse de cititorii care din diferite motive nu ajung să treacă pragul bibliotecii, poşta electronică (e-mail) care permite transmiterea de informaţii între abonaţi (cu o foarte mare utilitate pentru schimbul interbibliotecar etc.), forum de discuţii pentru utilizatori, prezenţa pe site-uri de socializare precum Facebook, Twitter, Hi5, etc. La acestea se adaugă pentru bibliotecari şi posibilitatea de a ţine legătura cu colegi din toată ţara şi din lume prin accesarea paginilor web ale altor biblioteci, postarea de informaţii pe paginile acestora de pe diferitele reţele de socializare, sau prin colaborarea şi implicarea în comunităţile on-line de tipul TIBRO, ANBPR, PROLIBRO, BIBLIONET etc.

Pagina web a fiecărei biblioteci este unică atât ca aspect cât şi în ceea ce priveşte conţinutul. Mesajul transmis pe această cale trebuie să fie formulat clar şi accesibil. Conţinutul structurat pe capitole şi secţiuni de interes, cu o scurtă prezentare a instituţiei, catalog on-line, index al

produselor culturale şi al serviciilor oferite, calendarul activităţilor culturale în curs, linkuri către alte instituţii culturale locale, etc. vor face ca pagina web să fie atractivă şi uşor de utilizat de către cei care o accesează. Trebuie să cuprindă şi datele de contact, logo-ul instituţiei, adresa de e-mail a instituţiei şi adresa sediului bibliotecii şi a filialelor etc. Prezentarea instituţiei se va face într-o manieră favorabilă, sinceră şi credibilă. Minciunile şi exagerările nu vor conduce decât la dezamăgirea utilizatorilor în momentul în care vor trece pragul bibliotecii, pierderea credibilităţii şi la formarea unei imagini negative a bibliotecii în comunitate. Nu trebuie să conţină doar text. Păstrarea un echilibru între imagine şi text conduce la armonia site-ului. Culorile utilizate trebuie să fie odihnitoare, alese cu gust.

Realizarea unei pagini web atractive, uşor de utilizat şi prezenţa bibliotecii pe diferitele site-uri de socializare cu pagină proprie întăreşte comunicarea cu beneficiarii. O atenţie deosebită trebuie avută în menţinerea la zi şi actualizarea permanentă a informaţiilor postate. Prezenţa informaţiilor învechite, absenţa îndelungată de pe site-urile bibliotecii denotă neseriozitate şi conduce la pierderea credibilităţii şi la formarea unei imagini negative a bibliotecii.

Există şi alte aspecte de care trebuie să se ţină cont: rapiditatea cu care se încarcă pagina, securizarea datelor, rapiditatea navigării de la o pagină la alta în cadrul site-ului, inserarea de link-uri active, viteza de încărcare a imaginilor etc.

Serviciul de primire: primul contact cu biblioteca

Prima impresie pe care utilizatorul şi-o face în ceea ce priveşte biblioteca şi serviciile oferite este decisivă. Bibliotecile mai mari şi cele care dispun de un spaţiu adecvat ar trebui să organizeze un serviciu de primire (serviciu de relaţii publice), plasat de preferinţă în holul de intrare în clădire, asigurat de un personal amabil, disponibil, zâmbitor, atent. Acest serviciu poate să asigure şi înscrierea beneficiarilor ca utilizatori ai serviciilor pe care le oferă biblioteca. Poate funcţiona şi ca un centru de informare-documentare şi ar putea primi sugestiile sau reclamaţiile utilizatorilor. Bibliotecarii acestui serviciu vor urmări stabilirea unui contact reuşit cu toţi

cei care trec pragul bibliotecii. Ei vor prezenta noilor înscrişi şi potenţialilor beneficiari formalităţile de înscriere, drepturile şi obligaţiile stabilite prin regulamentul de funcţionare al bibliotecii, orarul de funcţionare, structura colecţiilor şi amplasarea filialelor şi a punctelor de împrumut pe care biblioteca le are. Totodată vor furniza informaţiile necesare orientării în bibliotecă, pentru utilizarea serviciilor oferite, pentru utilizarea diferitelor tipuri de cataloage existente etc., vor oferi pliante, broşuri, ghiduri, foi volante etc. cu informaţii despre bibliotecă şi serviciile oferite.

Vizitele organizate - vizitarea sediului bibliotecii în mod organizat de către grupuri de elevi, studenţi, turişti sau alte categorii de persoane este una dintre cele mai eficiente metode de a face cunoscută biblioteca în rândul populaţiei. Aceste vizite pot fi programate cu diverse ocazii: începutul sau sfârşitul anului şcolar, de zilele bibliotecii, cu prilejul deschiderii unor expoziţii, inaugurării unor sedii sau servicii noi sau a altor activităţi de animaţie culturală desfăşurate la bibliotecă. Grupurile mai mici conduc la o eficienţă sporită a vizitei.

Pentru realizarea vizitelor este necesară colaborarea cu educatori, învăţători, profesori diriginţi, cadre didactice, asociaţii studenţeşti, muzee etc. Este foarte importantă alegerea bibliotecarului sau a persoanei care va însoţi şi prezenta biblioteca viitorilor utilizatori ai serviciilor bibliotecii. Explicaţiile pe care le va da trebuie să fie concise, clare, la obiect, fără a se insista pe detalii tehnice şi de specialitate. Informaţiile date se vor referi la avantajele utilizării serviciilor de bibliotecă, modul lor de folosire, condiţiile în care fiecare vizitator poate deveni utilizator al serviciilor oferite etc. Reuşita unei vizite depinde de disponibilitatea, amabilitatea şi competenţa celui care prezintă biblioteca.

Orientarea beneficiarului - un spaţiu bine organizat va face o bună reclamă, va lăsa o bună impresie şi va conduce la formarea unei imagini pozitive a bibliotecii. Planul de orientare expus într-un loc vizibil, la intrarea în clădire, şi în fiecare sală în care accesul utilizatorilor este permis dă o notă de respect şi seriozitate. Planul de orientare de la intrare trebuie să cuprindă lista şi localizarea tuturor serviciilor pe care biblioteca le oferă. Planurile din săli vor marca dispunerea rafturilor, a biroului bibliotecarilor, a cataloagelor

etc. În sălile de împumut se va diferenţia clar conţinutul fiecărui raft cu pancarte sau indicatoare de plastic sau de carton suficient de mari astfel încât să fie văzute încă de la intrarea în sală, plasate deasupra raftului, pe care se vor scrie diviziunile sistematice în litere şi cifre. Subdiviziunile clasificării vor fi înscrise pe indicatoare mai mici plasate pe poliţe, la capătul lor sau acolo unde este necesar.

La intrarea în clădire şi în fiecare sală trebuie să existe afişat înrămat regulamentul de împrumut, drepturile şi îndatoririle utilizatorilor.

Ghidul bibliotecii reia informaţiile date beneficiarilor la vizita efectuată sau la înscrierea la bibliotecă. Forma şi conţinutul ghidului diferă de la o bibliotecă la alta în funcţie de inspiraţia celor care le elaborează şi de informaţiile care sunt trecute în ghid.

Conţinutul trebuie ales cu grijă şi nu trebuie încărcat cu informaţii de ordin administrativ, tehnic şi detalii de specialitate. Obligatoriu va conţine datele de contact ale bibliotecii (numele, adresa sediului central şi a filialelor, numărul de telefon, adresa paginii web etc.), calendarul activităţilor culturale din acel an şi orarul de funcţionare, formalităţile de înscriere şi regulamentul de funcţionare, drepturile şi obligaţiile celor înscrişi, enumerarea serviciilor oferite, lista activităţilor culturale permanente care sunt organizate de bibliotecă (cluburi şi cenacluri pentru cititori, porţi deschise, ziua bibliotecii, expoziţii permanente etc.). Conţinutul va fi astfel structurat încât să îl conducă pe utilizator prin toate compartimentele bibliotecii, de la intrare la ieşire, prezentându-i-se concis şi clar doar informaţiile absolut necesare. Se poate ilustra cu un plan de localizare al clădirii. Fiecare rubrică poate fi ilustrată cu imagini, reproduceri ale paginii de titlu ale unor cărţi rare, fotografii etc., dar nu trebuie abuzat de acestea. Adesea este suficientă ilustrarea copertelor şi a unei pagini duble din mijlocul ghidului. Se va rezerva o pagină pentru datele personale ale utilizatorului şi câteva la sfârşit, pentru notiţe. Ghidurile pot fi tipărite sub formă de pliante sau plachete, format mic de buzunar. Formatul ideal este A6, maxim A5.

Costul tipăririi ghidului poate fi acoperit din bugetul bibliotecii sau din sponsorizări, caz în care se pot ceda 1-2 pagini pentru reclama sponsorilor. Poate fi editat anual sau periodic, o dată la 4-5 ani.

Pentru utilizatori ghidul este o sursă permanentă de informaţii despre bibliotecă şi serviciile sale. Distribuirea ghidului se va face gratuit, atât în bibliotecă cât şi în afara sa.

Panoul de afişaj este şi el un instrument de informare. Plasat la intrarea în clădire, va cuprinde informaţii temporare, reînnoite permanent. Are rolul de a informa utilizatorii despre evenimentele care se desfăşoară în bibliotecă şi în comunitate. Presupune schimb de informaţii cu alte instituţii de cultură: muzee, teatre, cinematografe, cluburi, case de cultură, asociaţii studenţeşti sau profesionale etc.

Relaţiile externe

Relaţiile ierarhice se referă la contactele cu responsabilii politici şi administrativi. Aceştia pot susţine activităţile bibliotecii, facilitând obţinerea subvenţiilor necesare achiziţiei, conservării şi valorificării colecţiilor, întreţinerii clădirilor, înzestrării cu mobilier, utilităţi şi aparatura necesară, realizării instrumentelor şi publicaţiilor de informare şi formare profesională. O strânsă colaborare trebuie să fie între bibliotecari şi primar, prefect, consilieri, responsabilii sectorului cultural etc. Periodic acestora le vor fi prezentate informări, dări de seamă, rapoarte, propuneri etc. De asemenea aceştia trebuie invitaţi să participe la activităţile organizate de bibliotecă, pentru a-i pune în contact direct cu serviciile oferite de bibliotecă şi cu propunerile şi doleanţele publicului.

Raportul de activitate - periodic, lunar, trimestrial sau anual angajatul trebuie să prezinte superiorilor ierarhici un raport din care să rezulte activitatea desfăşurată în intervalul respectiv şi rezultatele obţinute. Aceste rapoarte reprezintă dovada competenţei şi a realizării îndatoririlor profesionale.

Invitaţia - cu prilejul diferitelor manifestări culturale organizate de sau în bibliotecă, aceasta trebuie să invite reprezentanţi ai autorităţilor locale şi personalităţi locale să ia parte la acestea. Este recomandabil ca invitaţia orală să fie însoţită şi de o invitaţie scrisă.

Memoriul - reprezintă o expunere scrisă privitoare la o problemă de ordin administrativ, vizând o soluţionare. Este elaborat în vederea obţinerii

unui sprijin pentru bibliotecă, pentru a semnala un abuz, o situaţie intolerabilă sau o stare de lucruri care trebuie remediată. În acesta se descrie exact situaţia şi se solicită rezolvarea ei, cu argumente.

Referatul - prin referat se solicită autorităţilor îndreptăţite să ia anumite decizii precum: suplimentarea de fonduri pentru achiziţia de cărţi sau pentru reparaţii, suplimentarea posturilor de bibliotecari etc.

Relaţiile de colaborare - comunicarea bilaterală presupune preluarea de informaţii noi din mediul în care îşi desfăşoară activitatea biblioteca şi transmiterea de noi informaţii către colaboratori, cu urmărirea feed-back-ului acestora. Astfel biblioteca va trebui să participe activ la activităţile organizate cu publicul de către primărie, celelalte instituţii educative, culturale şi de patrimoniu din localitate: grupuri şi asociaţii culturale, case de cultură, cluburi, cămine culturale, universităţi şi şcoli, societăţi ştiinţifice, societăţi literare, teatre, muzee, cinematografe, galerii de artă, biblioteci de intreprinderi, edituri şi tipografii, centre culturale, fundaţii, asociaţii de artişti, ONG-uri, organizaţii ale minorităţilor etnice, asociaţii sociale sau ecologice etc.

Relaţii de colaborare se vor păstra şi cu societăţile comerciale şi economice de stat sau particulare, mai ales în ceea ce priveşte sprijinirea acestora în planul informării bibliografice şi documentare necesare specificului lor economico-productiv.

Biblioteca va trebui să fie prezentă la toate manifestările care se organizează pe teritoriul localităţii: expoziţii, concerte, inaugurări, vernisaje, spectacole, reprezentaţii teatrale etc. Va difuza informaţiile primite şi va stimula utilizatorii serviciilor sale să participe şi la activităţi desfăşurate în afara bibliotecii, afişând programe de teatru, cinema sau concerte, afişele expoziţiilor şi colecţiilor muzeale etc. La rândul lor aceste instituţii vor difuza informaţii primite de la bibliotecă.

Este utilă colaborarea cu societăţi, firme, ONG-uri, care au experienţă în organizarea de acţiuni comunitare, care au reuşit prin diferite proiecte să atragă sprijin financiar sau sunt capabile ele însele să acorde suport financiar.

Cererea de sponsorizare - unii bibliotecari identifică instituţii sau persoane fizice care ar putea sponsoriza o acţiune, un demers, o iniţiativă.

Pentru aceasta vor redacta o scrisoare prin care solicită sprijinul financiar. Întotdeauna se va justifica o solicitare concretă, punându-se accent pe utilitatea publică astfel înlesnită.

Apelul - este o chemare orală sau scrisă adresată unei colectivităţi pentru a răspunde printr-o acţiune, o reacţie, o atitudine sau o participare. Bibliotecarii pot încerca să sensibilizeze comunitatea lansând apeluri orale cu prilejul diferitelor evenimente publice, sau în scris. Fiecare apel trebuie argumentat, justificat. De obicei apelul se face ocazional, legat de o situaţie specială: contribuţie pentru achiziţionarea unei anume lucrări, contractarea unor abonamente la ziare sau reviste cerute de utilizatori în mod repetat, donarea de documente pentru bibliotecile izolate etc.

Expunerea colecţiilor

Vitrina cu cărţi presupune expunerea directă a cărţilor şi publicaţiilor într-un spaţiu special amenajat, de obicei într-un raft închis cu sticlă. Este o variantă mai restrânsă a expoziţiei de carte, dar dispune de un spaţiu de expunere mai mare decât un panou.

Vitrina cuprinde documente care au un numitor comun: tematică, destinaţie, apartenenţă la o colecţie, cărţi ale unei edituri, opere ale aceluiaşi autor, cărţi într-o limbă străină etc. În alcătuirea ei se se va ţine cont de aspectul estetic rezultat. Vitrina trebuie să atragă privirea, să conţină anumite elemente puse în valoare prin lumină, culoare, ilustraţie sau text. În afara cărţilor vor trebui inserate şi fişe cu text: titlul vitrinei, scurte citate din sau despre subiect, etichete explicative cu date bibliografice pentru documentele deschise la o anumită pagină sau pentru cărţile a căror copertă nu evidenţiază aceste date, liste de semnalare bibliografică a altor documente neexpuse etc.

Este bine ca vitrinele să fie plasate în locuri des frecventate de public: intrarea în bibliotecă, în curtea bibliotecii, în interiorul unor magazine (caz în care se vor expune cărţi în concordanţă cu profilul magazinului respectiv), în foaierul teatrului (caz în care se vor expune cărţi conform tematicii pieselor de teatru care sunt sau urmează să fie puse în scenă) etc.

Dacă utilizatorii cer pentru consultare cărţile expuse, vitrina şi-a atins scopul.

Expoziţia este una dintre activităţile de animaţie culturală care atrage atât publicul cât şi non-publicul. Conţinutul expoziţiilor poate îmbrăca cele mai diverse forme: carte, grafică, pictură, fotografii, numismatică, periodice, manuscrise, cărţi poştale, rarităţi, noutăţi editoriale, ilustraţii de carte, cărţi pe o anumită temă, cărţi scrise de un autor, cărţi apărute la o anumită editură, ediţii succesive ale aceleiaşi opere, ediţii princeps, semne de carte, instrumente de scris etc. Acestea vor fi aranjate în vitrine sau pe panouri. Exponatele trebuie să fie bine puse în valoare (nu înghesuite, dar nici foarte risipite) şi bine iluminate, dar nu expuse degradării. Explicaţiile necesare vor fi scrise pe cartonaşe sau etichete şi plasate lângă elementele care le necesită.

Expoziţia va fi anunţată prin afişe, care vor preciza titlul, tema expoziţiei, durata deschiderii, locul în care este amplasată, data deschiderii oficiale, orarul de vizitare, responsabilul. Afişul va fi pus în locuri vizibile, la intrarea în bibliotecă şi în apropierea sa.

Este recomandabil ca fiecare expoziţie să fie însoţită de un catalog. În catalog vor fi introduse informaţii precum: titlul, scopul, tema expoziţiei, durata deschiderii, locul în care este amplasată, data deschiderii oficiale, orarul de vizitare, responsabilul, organizatorii, sponsorii, lista exponatelor şi descrierea lor standardizată, unitară. Acesta are valoare explicativă pentru public şi documentară retrospectiv.

Deschiderea oficială a expoziţiei trebuie anunţată publicului din timp, folosindu-se toate mijloacele publicitare posibile. La deschidere vor fi invitate oficialităţile locale, personalităţi locale, responsabili ai instituţiilor culturale etc., cărora li se va distribui înainte de deschidere catalogul expoziţiei. Cuvântul de deschidere va fi cedat unui specialist al temei sau, în lipsa acestuia, bibliotecarului care a conceput expoziţia şi a elaborat catalogul. Deschiderea expoziţiei trebuie să aibă un aspect de sărbătoare.

Expoziţia de cărţi presupune condiţii materiale mai deosebite pentru a putea fi realizată: spaţiu suficient, mobilier adecvat (vitrine, panouri), cărţi nedeteriorate, cu valoare documentară şi suficiente numeric.

Etapele elaborării unei expoziţii ar fi: stabilirea temei, selecţia documentelor, elaborarea schemei generale (stabilirea titlului general, a secţiunilor şi titlurilor lor, stabilirea ordinii expunerii documentelor, citatelor, materialelor ilustrative), montarea expoziţiei şi deschiderea oficială. Obţinerea unui ansamblu cu aspect vizual plăcut şi evidenţierea documentelor mai importante sunt deosebit de importante. Expoziţia va avea un titlu general. O temă nu trebuie ilustrată printr-un număr prea mare de documente, deoarece numărul mare de titluri risipeşte atenţia. Expoziţiile pot avea diverse teme, diferite forme, pot cuprinde diferite tipuri de documente, pot avea un caracter temporar sau permanent.

Activităţile culturale orale

Formele orale de prezentare a cărţii şi a bibliotecii sunt: prezentări de cărţi, lansări de cărţi, târguri de carte în colaborare cu diverse edituri, concursuri cu cititorii, conferinţe, simpozioane, dezbateri pe teme culturale sau de actualitate, mese rotunde, cafenele literare, întâlniri cu scriitorii, cu editori, graficieni, pictori, interpreţi sau alte persoalităţi locale, audiţii, seri literare etc. Fiecare activitate de animaţie culturală este unică, având specificul propriu, dar trebuie să fie organizată pornind de la carte sau alt tip de documente existente în bibliotecă.

Spre exemplu **prezentarea de carte** se poate face oral, în faţa unui grup de ascultători, la radio sau în cadrul unor emisiuni televizate. În acest tip de activitate o atenţie deosebită trebuie acordată alegerii lucrărilor care vor fi prezentate şi implicit recomandate pentru a fi citite. Prezentarea de cărţi nu presupune o dezbatere critică a conţinutului. Se prezintă sub forma unor scurte adnotări adăugate datelor bibliografice de identificare: autor, titlu, loc, editura la care a apărut cartea, anul apariţiei, numărul de pagini, existenţa notelor, prefaţei, bibliografiei etc. În adnotări se dezvoltă pe scurt problematica lucrării, importanţa ei, adresabilitatea şi valoarea practică a lucrării, argumente pentru studiul ei. Selectarea cărţilor care urmează să fie prezentate se face după un criteriu: tematică, destinaţie, gen, epocă, nivel de tratare a informaţiilor, autor, editură etc. Este practic o intermediere între cititori şi autori.

Prezenţa fizică a cărţilor care fac obiectul prezentării şi circulaţia lor în rândul auditorilor pentru a putea fi răsfoite constituie un factor hotărâtor în determinarea opţiunii lor pentru lectură.

Conferinţa este o formă de comunicare publică, o expunere pe o temă dinainte anunţată. Rolul ei este de a informa, instrui sau delecta publicul, de obicei avizat. Poate avea teme diferite, ştiinţifice sau literare. Are un caracter informativ, omagial, evocator. Practic, o conferinţă reuneşte participanţi interesaţi de un domeniu precis, pentru a discuta pe o temă dată.

Simpozionul este o situaţie comunicaţională organizată, în cadrul căreia se discută pe o anumită temă, pe baza expunerilor participanţilor, cu sau fără prezenţa unui public.

Masa rotundă este o reuniune cu scop comunicaţional pe o temă dinainte stabilită şi anunţată. În cadrul ei participanţii îşi prezintă punctele de vedere şi dezbat probleme de interes comun. Presupune o participare mai restrânsă decât o conferinţă.

Materiale elaborate de bibliotecari

Creatorii, managerii serviciilor culturale, purtătorii de cuvânt şi angajaţii instituţiilor culturale se impun în faţa publicului prin:

- interviuri publicate în presă sau transmise pe posturile de radio şi televiziune;
- articole semnate de ei care se publică în presa scrisă locală, naţională şi internaţională;
- articole scrise despre activitatea lor de către ziarişti în presa scrisă locală, naţională şi internaţională.

Printre acestea un loc aparte îl au materialele scrise de bibliotecari, deoarece ilustrează calitatea personalului angajat în această instituţie culturală. Acestea pot fi: buletinele cărţilor noi, cataloage, bibliografii tematice, bibliografia locală, repertorii, programe ale diferitelor activităţi socio-culturale, lucrări ulterioare simpozioanelor şi conferinţelor, dicţionare ale personalităţilor locale, anuare, monografii, lucrări de biblioteconomie, reviste de specialitate, articole în presa scrisă locală, naţională şi internaţională, cronica locală, note şi semnalări, ghiduri etc.

Articolele din ziare şi reviste - bibliotecarii trebuie să scrie articole, note şi semnalări pe care să le trimită redacţiilor periodicelor locale sau ale posturilor locale de radio şi televiziune. Materialele de mici dimensiuni au mari şanse să fie inserate. Acestea se pot referi la expoziţii, aniversări culturale, comemorări, noutăţi editoriale intrate în colecţiile bibliotecii, cel mai fidel cititor, prezentări de carte, recenzii, istoricul bibliotecii, istoricul localităţii, medalioane consacrate unei personalităţi locale, istoricul unei clădiri, instituţii sau familii marcante din comunitate, note culturale, interviuri etc.

Este necesar ca bibliotecarii să fie prezenţi în presa locală. Prin permanenta lor prezenţă ei atrag atenţia comunităţii în legătură cu locul şi rolul bibliotecii şi afirmă componenta intelectuală a profesiei de bibliotecar.

Monografia bibliotecii. Acest tip de lucrare este pe de o parte o contribuţie ştiinţifică, iar pe de altă parte o modalitate de a face cunoscută biblioteca utilizatorilor, autorităţilor locale şi altor instituţii. Monografia cuprinde:

- istoricul bibliotecii, reconstituit pe baza unor cercetări minuţioase şi a documentelor de arhivă păstrate la bibliotecă, în alte instituţii sau în colecţiile unor persoane particulare;
- evoluţia acesteia şi realizările ei de-a lungul timpului cu menţionarea persoanelor cărora le-a datorat dezvoltarea, a echipelor care au condus instituţia şi a altor personalităţi care şi-au legat numele de bibliotecă într-un fel sau altul;
- evoluţia structurii organizatorice, a serviciilor oferite utilizatorilor, a colecţiilor, a resurselor umane, a publicaţiilor bibliotecii şi a sediilor în care funcţionează;
- proiecte de viitor.

Trebuie să conţină iconografie (fotografii, desene, ilustraţii, facsimile etc.) şi anexe (o cronologie, lista bibliotecarilor şi a directorilor, indici de nume etc.)

Monografia bibliotecii are o mare importanţă pentru informarea locală. Poate fi utilizată şi ca dar de protocol, obiect de schimb

interbibliotecar, premiu sau atenție oferită personalităților și autorităților care trec pragul bibliotecii.

Repertoriul este o lucrare cu caracter științific, de informare, identificare și ordonare a informațiilor. Poate cuprinde o varietate de teme. Are un important rol pentru identitatea și memoria locală.

Cronica locală este o comunicare scrisă având ca scop transmiterea de informații pentru receptorii contemporani și viitori. Biblioteca este locul în care trebuie să se acumuleze și să se conserve informațiile care țin de cronica localității. Aceste materiale se păstrează în manuscris, pe CD-uri sau DVD-uri, și se alcătuiesc anual. Au rol informativ dar și ca documente cu valoare retrospectivă, permițând cercetări ulterioare. Sunt o bază de date referitoare la localitate și comunitatea locală. Colecțiile de date se pot realiza și în colaborare cu primăria sau cu alte instituții locale.

Revista proprie - marile biblioteci, uneori și cele mici care găsesc surse de finanțare, folosesc în activitatea de publicitate și reviste proprii, cu apariție regulată sau sporadică. Articolele publicate în revistă trebuie să fie scrise de bibliotecari, dar pot fi incluse și texte ale unor personalități locale. Ca tematică, articolele pot fi foarte diverse: biblioteconomie, teme culturale, istoria cărții, istoria instituției, prezentări de carte, istoricul localității, medalioane ale unor personalități locale, prezentarea unor valori deținute, recenzii de carte, realizările și problemele bibliotecii etc.

Lista de noutăți - documentele noi achiziționate sau primite ca donație de bibliotecă trebuie făcute cunoscute celor interesați. Biblioteca poate elabora și afișa sau distribui liste de semnalare, în care lucrările să fie grupate pe domenii. Pentru a atrage atenția lista poate fi deschisă de un scurt text inrtoductiv: *Am compus pentru dumneavoastră lista…, Ultimele achiziții la bibliotecă…..., Vă propunem câteva titluri care v-ar interesa…, Mulțumim editurii/persoanei fizice pentru bunăvoința de a dărui bibliotecii*….etc.

Aceste liste este bine să fie trimise și autorităților tutelare, cadrelor didactice care colaborează cu biblioteca, prietenilor bibliotecii etc.

Buletinul - un buletin poate fi un comunicat de mici dimensiuni, raport, anunț oficial care conține informații de interes public sau o

publicaţie periodică de informare, de obicei specializată şi cu un tiraj mic, care pot fi elaborate de bibliotecari cu diverse ocazii.

Nota informativă - este o consemnare a unor informaţii sub forma unor materiale de foarte mici dimensiuni. Trebuie să conţină următoarele elemente: când, unde, ce, cine, cum a organizat o manifestare, eventual în ce scop şi cu ce efect, cu ce participare sau cu ce ecou.

Bibliografia locală - este un instrument de informare alcătuit de bibliotecile publice, o bază de date privitoare la viaţa colectivităţii. Este o înregistrare sistematică, conform unor standarde, a tot ceea ce s-a tipărit în şi despre localitatea şi regiunea în care funcţionează biblioteca. Evidenţiază profilul economic, istoric, social şi cultural al zonei.

Acesta materiale pot fi puse la dispoziţia publicului, difuzate în comunitate, oferite altor instituţii cu diferite ocazii sau în cadrul relaţiilor de colaborare.

Biroul de presă

Biroul de presă este departamentul din cadrul instituţiei care are ca atribuţie principală stabilirea şi menţinerea relaţiilor de comunicare cu mass-media. Obiectivele sale ar fi:

- să stabilească şi să întreţină o bună legătură cu presa în beneficiul instituţiei pe care o reprezintă;
- difuzarea imaginii instituţiei în rândul publicului;
- crearea unui climat de înţelegere şi colaborare cu presa ;
- satisfacerea nevoilor de informare a mass-mediei şi a publicului;
- să informeze instituţia asupra ceea ce se afirmă în presă despre activitatea sau alte aspecte care pot interesa sau influenţa instituţia;
- elaborarea dosarelor de presă, a comunicatelor de presă;
- organizarea conferinţelor de presă.

Ideal ar fi ca mai mulţi membri să lucreze în echipă în biroul de presă. Dacă acest lucru nu este posibil, atunci ar trebui asigurat un număr de minim două persoane care să conlucreze în acest birou.

Cooperarea se bazează pe încrederea şi respectul reciproc şi pe recunoaşterea profesionalismului partenerului.

Reprezentanţii biroului de presă trebuie să dea dovadă de:

- flexibilitate, uşurinţă în comunicare şi relaţionare socială;
- memorie bună, capacitate de sinteză şi analiză;
- uşurinţă în exprimarea scrisă şi orală;
- bun organizator, să poată evalua rapid o situaţie şi să ia imediat decizii;
- adaptare la orarele neregulate ale jurnaliştilor;
- cunoaşterea lumii presei şi a modului ei de funcţionare;
- bună cunoaştere a organizaţiei pe care o reprezintă şi a subiectelor pe care le prezintă;
- capacitate de a discerne evenimentele care pot fi de interes pentru jurnalişti;
- intermediar între presă şi instituţie, fără a bloca accesul jurnaliştilor la sursele de informare (bănci de date, liderii organizaţiei, persoane etc.);
- formare profesională adecvată: studii de profil sau experienţă în domeniul relaţii publice.

Varietatea mijloacelor de petrecere a timpului liber în mod plăcut impune integrarea cărţii în viaţa şi activitatea zilnică a indivizilor.

Bibliografie

Documente tipărite

❖ Agache, Catinca, ***Biblioteconomie: valori tradiţionale şi moderne*,** vol. 1, Iaşi, Editura Vasiliana '98, 2007;

❖ Anghelescu, Hermina G. B.; Dediu, Liviu Iulian, ***Manual pentru cursul Dezvoltarea serviciilor de bibliotecă***, Bucureşti, 2010;

❖ Buluţă, Gh.; Craia, Sultana; Petrescu, V., ***Biblioteca azi. Informare şi comunicare***, Târgovişte, Editura Bibliotheca, 2004;

❖ Cătană, Cristina, ***Biblioteca Judeţeană „G. T. Kirileanu" Neamţ - Strategii de promovare a imaginii***, în ***Libraria: Studii şi cercetări de***

bibliologie, Anuar IV, Editat de Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2005;

❖ Ciorcan, Marcel, ***Bazele biblioteconomiei: Relaţii publice-comunicare-imagine-conduită***, Craiova, Editura MJM, 2005;

❖ Ciorcan, Marcel, ***Marketing şi publicitate în bibliotecă***, ***Caietele bibliotecarului 3***, Bucureşti, Centrul pentru Pregătirea şi Formarea Personalului din Instituţiile de Cultură, 1999;

❖ Ciorcan, Marcel, ***Relaţiile bibliotecii cu publicul-sinteză documentară***, ***Caietele bibliotecarului 2***, Centrul pentru Pregătirea şi Formarea Personalului din Instituţiile de Cultură, Bucureşti, 1997;

❖ Coman, Cristina, ***Relaţiile publice şi mass-media***, Iaşi, Editura Polirom, 2000;

❖ Dvoracic, Aurica, ***Imaginea bibliotecii publice o percepţie socială***, în ***Dimensiunea socială a bibliotecii publice în societatea informaţională 12-19 octombrie 2002: culegere de comunicări***, Chişinău, 2003, p. 16-27;

❖ Moldovan, Liliana, ***Indiscreţii în bibliotecă***, Tîrgu Mureş, Editura Nico, 9009, p. 18-33;

❖ Moldovan, Liliana, ***Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă***, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2010, p. 68-81;

❖ Moldoveanu, Maria; Ioan Franc, Valeriu, ***Marketing şi cultură***, Bucureşti, Editura Expert, 1997;

❖ Moldoveanu, Maria, ***Promovarea instituţiei bibliotecare I.,*** în ***Biblioteca***, nr. 1, An 2000, p. 9-11;

❖ Moldoveanu, Maria, ***Promovarea instituţiei bibliotecare II.,*** în ***Biblioteca***, nr. 2, an 2001, p. 40-42;

❖ Moldoveanu, Maria, ***Promovarea instituţiei bibliotecare III.,*** în ***Biblioteca,*** nr. 3, an 2001, p. 72-73;

❖ Richter, Brigitte, ***Ghid de biblioteconomie***, Bucureşti, Editura Grafoart, 1995;

❖ *** - ***Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice***, Bucureşti, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2002.

Resurse on-line

- http://bibliotecaovidius.blogspot.com/2010/03/formarea-imaginii-bibliotecii-in.html
- http://bibliotecaovidius.blogspot.com/2010/03/imaginea-bibliotecii-ovidius-in.html
- http://bibsadova.wordpress.com/2010/07/06/promovarea-imaginii-bibliotecii/
- http://ebooks.unibuc.ro/filologie/enache-market/6.htm
- http://www.bjmures.ro/publicatii/anuare/Anuarul%20IV-2005/17.htm
- http://www.slideshare.net/cdbclub/imaginea-bibliotecii-publice

Biroul de presă - o necesitate a bibliotecilor moderne

DOINA GABRIELA VANCA
Biblioteca Judeţeană Mureş

„Ori de câte ori găsiţi sute şi mii de oameni sănătoşi la minte care încearcă să iasă de undeva, în timp ce câţiva nebuni încearcă să intre, este sigur că aceştia din urmă sunt reporteri"
H. R. Knickerbocker

Abstract

The Press Office - A Necessity for Modern Libraries

Informing the community about the work of an institution is done mostly through the media. Public information process implies the involvement of the three participants: organisation, media, public opinion. The Press Office's mission is to promote and maintain a good cooperation with the representatives of mass media, with the aim of providing a flow of information to the general public, so as to create and develop a favourable image of the structures within which it operates. A good spokeswoman is one who has detailed knowledge of the work of the Organization, knowing the audience. The working tools of the Press Office are press file and press dossier. Public information techniques used are: news releases, press release, article, letter of invitation, press campaign, interview, press conference, briefing, working visits.

Keywords: *Press Office, structure, activity, function, ability, spokeswoman, competence, working tools, public information techniques.*

Biroul de presă

Informarea comunităţii cu privire la activitatea unei instituţii se face cu preponderenţă prin intermediul mass-media. Procesul de informare publică presupune implicarea celor trei participanţi:

- organizaţia: interesată să comunice despre activitatea desfăşurată;

- mass-media: purtătorii către opinia publică a mesajelor;
- opinia publică: destinatarul mesajelor organizației.[1]

Comunicarea cu mass-media poate contribui hotărâtor la succesul unei organizații sau instituții. Arta constă în găsirea cuvintelor potrivite, pentru subiecte potrivite, la momentul potrivit.[2]

Biroul de presă este o entitate distinctă în cadrul unei instituții. Misiunea unui birou de presă este de a promova și întreține o bună colaborare cu reprezentanții mass-media, cu scopul de a asigura un flux de informații destinate opiniei publice, care să creeze și să dezvolte o imagine favorabilă a structurilor în cadrul cărora funcționează. Este subordonat direct și permanent factorilor de decizie.[3] Mai exact, se subordonează șefului departamentului de Relații Publice al organizației sau direct conducerii instituției dacă nu există un astfel de departament.[4]

Biroul de presă este locul în care jurnaliștii au acces permanent și în care își desfășoară activitatea de cunoaștere a organizației.

Organizarea biroului de presă

Dacă ne referim la spațiul de funcționare al biroului de presă, acesta trebuie să se afle în incinta instituției, în apropierea sediului conducerii, într-un loc accesibil jurnaliștilor. Spațiul trebuie să fie suficient de mare, astfel încât cei care îl ocupă să își poată așeza comod lucrurile, dulapurile și rafturile în care păstrează documentele, un spațiu luminos, aerisit, călduros.

---

[1] George David, ***Relații publice: Garanția succesului***, București, Editura Oscar Print, 2003, p. 110.

[2] Karl Frönlich, Daniela Lovric, ***Relații publice: Comunicarea eficientă cu publicul și cu presa***, București, Editura All, 2009, p. 7.

[3] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***Comunici, deci exiști: Instituția purtătorului de cuvânt într-o societate a comunicării***, București, Editura Scripta, 2006, p. 25.

[4] Cristina Coman, ***Relațiile publice și mass-media***, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 74.

Fiind subordonat direct conducerii instituţiei, şeful biroului de presă trebuie să fie uşor de contactat de către conducere şi să aibă acces rapid la birourile liderilor.[5]

Echipamentele din dotarea unui birou de presă ar trebui să conţină: un telefon cu număr direct şi cu fax, telefon conectat la reţeaua internă a instituţiei, calculator cu imprimantă (pentru redactarea textelor şi crearea bazei de date), copiator (pentru multiplicarea materialelor destinate presei şi conducătorului organizaţiei), radiocasetofon (pentru ascultarea şi înregistrarea emisiunilor radiofonice de informare), televizor şi video (pentru urmărirea şi înregistrarea apariţiilor televizate), aparat foto, cameră video etc.[6]

Numărul de persoane care compun biroul de presă depinde de: mărimea instituţiei, activitatea stabilită pentru birou, volumul activităţilor de comunicare cu mass-media. În cadrul unui birou de presă există activităţi foarte variate fiind necesară repartizarea atribuţiilor în funcţie de specializarea şi calităţile fiecărui membru. În acelaşi timp este o muncă de echipă, iar în situaţiile în care o persoană este indisponibilă (concediu, deplasări etc.) oricare dintre colegi trebuie să fie în măsură să îi preia sarcinile. Biroul de presă este o echipă în care disponibilităţile şi resursele fiecărui specialist trebuie asamblate într-un tot unitar. În structura cea mai restrânsă, biroul de presă ar trebui să cuprindă două persoane: specialistul în relaţii publice (care, pe lângă activităţile uzuale, comunică cu mass-media, preluând şi rolul de purtător de cuvânt) şi un asistent (care asigură permanenţa în birou, tehnoredactează materialele destinate presei sau membrilor organizaţiei, efectuează activităţi elementare, precum: decupaje din ziare, documentare, fotocopiere de documente, pregătirea dosarelor de presă, rezolvarea corespondenţei etc.).[7]

În cele mai frecvente cazuri de întreprinderi mici şi mijlocii sau de insituţii publice de mici dimensiuni, biroul de presă este reprezentat de o

[5] ***Ibidem***, p. 81.
[6] ***Ibidem***, p. 82.
[7] ***Ibidem***, p. 83.

singură persoană, care realizează atât sarcinile de conducere, cât şi pe cele de reprezentare.[8]

Rolul biroului de presă

Biroul de presă este departamentul din cadrul instituţiei care are ca atribuţie principală stabilirea şi menţinerea relaţiilor de comunicare cu mass-media.

Obiectivele sale ar fi:

- ✓ să stabilească şi să întreţină o bună legătură cu presa în beneficiul instituţiei pe care o reprezintă;
- ✓ difuzarea imaginii instituţiei în rândul publicului;
- ✓ crearea unui climat de înţelegere şi colaborare cu presa;
- ✓ satisfacerea nevoilor de informare a mass-media şi a publicului;
- ✓ să informeze instituţia asupra ceea ce se afirmă în presă despre activitatea acesteia sau alte aspecte care pot interesa sau influenţa instituţia.[9]

Principii care conduc activitatea biroului de presă:

- ✓ disponibilitatea de a dialoga cu toţi jurnaliştii, în mod egal şi fără discriminări sau favoritisme;
- ✓ informarea responsabililor de servicii şi a conducătorului instituţiei despre solicitările adresate de ziarişti;
- ✓ remiterea cu promptitudine a răspunsurilor solicitate de reprezentanţii mass-media;
- ✓ folosirea unui ton colegial în relaţiile cu mass-media;
- ✓ comunicarea cu jurnaliştii specializaţi în domeniul care face obiectul de activitate al organizaţiei, dar şi cu şefii departamentelor, directorii sau redactorii şefi ai instituţiilor de presă;
- ✓ relaţionarea cu jurnaliştii în plan strict profesional;
- ✓ documente de presă redactate în termeni publicistici;
- ✓ asumarea răspunderii pentru comunicatele date presei;

---

[8] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 30.

[9] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 75.

✓ relaţii profesionale cu alte servicii similare de la diferite organizaţii şi instituţii;

✓ difuzarea comunicatelor simultan pentru ziare, agenţii de presă, posturi de radio şi televiziune;

✓ întocmirea dreptului la replică solicitat de directorul instituţiei ori de câte ori sunt publicate ştiri, note sau comentarii care pot deteriora imaginea organizaţiei.[10]

Activitatea biroului de presă

Principalele activităţi care se desfăşoară în biroul de presă sunt:

➢ căutarea şi selectarea informaţiilor în interiorul instituţiei. Nu orice informaţie este relevantă pentru specificul organizaţiei şi nu orice informaţie prezintă interes pentru mass-media. O informaţie nesemnificativă pentru presa naţională poate fi de mare interes pentru presa locală sau pentru cea specializată.

➢ crearea şi reactualizarea documentelor de bază referitoare la instituţie. Biroul de presă trebuie să fie capabil să răspundă în orice moment la întrebările jurnaliştilor şi să furnizeze la timp documente de calitate. Pentru aceasta trebuie să creeze o bază de date (compusă din texte, statistici, grafice, fotografii etc.) cât mai bogată şi operaţională, structurată pe tematici variate: statistici, date referitoare la produse şi servicii, informaţii referitoare la evoluţia organizaţiei, date despre conducătorii instituţiei (biografii, fotografii, rapoarte de activitate etc.), proiecte curente sau viitoare, luări de poziţie ale conducerii etc. De asemenea, este utilă existenţa unei fototeci bine organizate, cu fotografii ale: sediului instituţiei, secţiilor, liderilor, angajaţilor, personalităţilor care au vizitat instituţia etc. Biroul de presă organizează şi videoteca: filme despre instituţie (care pot fi utilizate ulterior de studiourile de televiziune) şi înregistrări ale documentarelor despre organizaţie realizate de televiziuni. Banca de date trebuie reactualizată permanent, oricât de monotonă ar fi această activitate sau de cât de ocupaţi ar fi cei care lucrează în biroul de presă.

---

[10] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 32.

➢ pregătirea materialelor şi organizarea manifestărilor pentru mass-media. Cele mai importante materiale destinate presei sunt: comunicatul de presă, dosarul de presă, buletine informative. Evenimente pe care le organizează biroul de presă pentru mass-media sunt: conferinţa de presă, vizite şi voiaje de presă, seminarii, dezbateri.

➢ crearea de contacte individuale cu jurnaliştii. Biroul de presă trebuie să menţină mereu treaz interesul mass-media faţă de organizaţia pe care o reprezintă, de aceea este necesar să creeze relaţii de cooperare cu mai mulţi jurnalişti dintr-o redacţie, astfel încât să poată avea parteneri competenţi pentru fiecare aspect pe care va dori să îl transmită prin mass-media. O bună relaţie cu jurnaliştii nu înseamnă prietenie sau interese personale, ci calitatea de a fi partener profesional.

➢ căutarea şi selectarea informaţiilor externe. Biroul de presă nu este doar un căutător de informaţii în interiorul organizaţiei şi furnizor de informaţii, prin mass-media, către public, ci şi căutător de informaţii importante din exterior (îndeosebi din mass-media) şi distribuitor al acestor informaţii în interiorul organizaţiei. Revista presei elaborată de biroul de presă presupune urmărirea temeinică a presei pentru culegerea de informaţii referitoare la instituţie sau la sfera de interes a acesteia. Scopul acestei activităţi este informarea conducerii organizaţiei în legătură cu ceea ce se afirmă în mass-media despre instituţie.[11]

➢ Biroul de presă are datoria de a se implica în problemele de perspectivă ale instituţiei.[12]

Şeful biroului de presă

Fie că este vorba de un birou de presă mare sau mai restrâns, există o persoană care coordonează activitatea întregului birou. Şeful biroului de presă trebuie să:

[11] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 76-81.

[12] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 32.

- ştie toate evenimentele care se întâmplă sau vor avea loc în instituţie, pentru a putea reacţiona rapid şi corect în cazul în care mass-media cere informaţii;
- poată urmări şi prevedea evoluţia evenimentelor importante;
- cunoască deciziile luate de conducere şi să poată contribui la orientarea lor corectă din punctul de vedere al impactului comunicaţional;
- poată obţine cooperarea permanentă a personalului din diferitele departamente ale organizaţiei;
- ocupe o poziţie ierarhică importantă, astfel încât să nu fie blocat în activitatea sa de diferite cadre de conducere ale diferitelor servicii sau departamente;
- evite dependenţa celor care lucrează în biroul de presă de serviciul de marketing sau de publicitate;[13]
- se dovedească extrem de receptiv faţă de solicitările venite din partea mass-media sau din interior (angajaţii instituţiei).[14]

Calităţile reprezentanţilor biroului de presă

Un bun reprezentant al biroului de presă trebuie să:

- aibă capacitatea de a comunica şi relaţiona social (răbdător, sincer, neinhibat, sociabil);
- se exprime uşor în scris şi verbal;
- aibă o bună memorie, capacitate de analiză şi sinteză;
- deţină putere de muncă, adaptându-se orelor neregulate ale jurnaliştilor;
- fie bun organizator, să evalueze rapid o situaţie şi să ia imediat decizii;
- cunoască lumea presei şi să înţeleagă modul ei de funcţionare, jurnaliştii şi exigenţele lor profesionale;

[13] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 74.

[14] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 34.

- cunoască bine organizaţia pe care o reprezintă şi subiectul pe care îl prezintă în mass-media;
- aibă simţul ştirii, să discearnă evenimentele şi situaţiile de interes pentru jurnalişti;
- fie capabil să intermedieze între presă şi instituţie;
- aibă studii de profil sau experienţă într-un departament de relaţii publice reprezentativ.[15]

Aptitudinile unui reprezentant al biroului de presă

Un reprezentant al biroului de presă competent trebuie să deţină unele aptitudini precum:

- sociabilitate: să poată stabili uşor contacte umane, să nu fie persoane emotive/timide;
- tact, răbdare, amabilitate, simţul umorului, maleabilitate;
- memorie bună şi capacitate de a reţine uşor fapte, date, nume, figuri etc.;
- prezenţă de spirit, iniţiativă, imaginaţie în rezolvarea unor situaţii neprevăzute;
- rapiditate în gândire şi luarea deciziilor;
- capacitate de analiză şi sinteză, spirit organizatoric, onestitate, corectitudine, obiectivitate;
- capacitate de a prezenta simplu şi clar, în limbaj accesibil publicului, idei sau mesaje;
- disponibilitate la orice oră;
- cunoştinţe în domeniul ştiinţelor sociale;
- stăpânirea cel puţin a unei limbi străine.[16]

---

[15] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 73.

[16] ***Ibidem***, p. 86.

Purtătorul de cuvânt

În cadrul biroului de presă, unul dintre membri are şi atribuţii de purtător de cuvânt. Jurnaliştii doresc să utilizeze o sursă de încredere pentru informaţiile primite, o poziţie oficială care să exprime punctul de vedere al instituţiei şi care să ofere prestigiu respectivei afirmaţii.

Din diverse motive: lipsa de timp a directorului instituţiei, absenţa liderului din localitate, frica sau resentimente pe care acesta le are faţă de mass-media, lipsa abilităţilor de comunicare orală a directorului (emotivitate, defecte de vorbire etc.), organizaţia poate desemna una sau mai multe persoane care să reprezinte liderul în relaţiile cu mass-media. Adesea şeful biroului de presă este şi purtător de cuvânt. Ţinând locul conducătorului instituţiei în faţa presei, acesta dobândeşte o responsabilitate aparte, deoarece reprezintă instituţia şi exprimă atitudinea oficială a instituţiei în comunicarea cu mass-media.[17]

Purtătorul de cuvânt se aseamănă unui reporter care lucrează în interiorul organizaţiei, culegând informaţii pentru public. Rolul său este acela de a transmite cât mai multe informaţii de calitate către public, prin intermediul presei.[18]

Un bun purtător de cuvânt este cel care cunoaşte în detaliu activitatea organizaţiei şi care a beneficiat de o pregătire de specialitate în domeniul comunicării.[19]

Purtătorul de cuvânt poate fi selectat dintre angajaţii instituţiei, din cadrul unor firme de relaţii publice sau un expert independent. Autorităţile centrale şi locale, precum şi companiile mici preferă un purtător de cuvânt ales din interiorul organizaţiei, deoarece nu îşi permit angajarea unei firme sau a unui expert independent.[20]

---

[17] ***Ibidem***, p. 89.

[18] Marguerite H. Sullivan, ***Un birou de presă responsabil: ghidul unui iniţiat***, Vienna, U.S. Departament of State. Office of International Information Programs, Regional Program Office, [2006], p. 7.

[19] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 40.

[20] ***Ibidem***, p. 16-17.

Purtătorul de cuvânt este ales şi apoi numit în funcţie de către conducătorul instituţiei.[21]

Purtătorul de cuvânt trebuie să fie unul din oamenii cei mai informaţi din instituţie, cu o pregătire complexă, care să cunoască auditoriul. În cadrul instituţiei nu oricine poate să îşi exprime părerea despre organizaţie. De regulă, numărul persoanelor care au acest drept se reduce la două: directorul şi purtătorul de cuvânt. Cei care doresc un punct de vedere oficial vor fi îndrumaţi spre purtătorul de cuvânt, deoarece acesta are obligaţia să protejeze atât imaginea instituţiei pe care o reprezintă, cât şi pe cea a directorului general.[22]

Purtătorul de cuvânt este subordonat direct doar conducătorului instituţiei, dar se află într-o relaţie de colaborare cu toate celelalte persoane de conducere ale departamentelor, direcţiilor sau compartimentelor organizaţiei.[23] În cadrul biroului de presă, purtătorul de cuvânt poate fi un membru al biroului, şeful biroului sau poate fi independent de acesta.[24]

Purtătorul de cuvânt trebuie să fie familiarizat cu convingerile liderului şi să aibă acces direct la acesta. El trebuie să îşi permită să îl întrerupă chiar şi din cadrul unei întrevederi pentru a-i comunica informaţii importante, fără să fie nevoit să se înscrie în audienţă. De asemenea, trebuie implicat în procesul de luare a deciziilor, astfel încât să poată explica liderilor implicaţiile pe care hotărârile lor le au asupra relaţiilor publice. [25]

Munca purtătorului de cuvânt implică păstrarea unui echilibru între mai multe tipuri de relaţii: cu directorul pe care îl reprezintă, cu personalul superior din administraţie, cu mass-media, cu aparatul funcţionăresc permanent.[26]

---

[21] ***Ibidem***, p. 36.
[22] ***Ibidem***, p. 40-41.
[23] ***Ibidem*** p. 45.
[24] George David, ***op. cit.***, p. 280
[25] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 11.
[26] ***Ibidem***, p. 13.

Lipsa de informare conduce la prezentări eronate, catalogate drept dezinformări rău intenţionate, punând organizaţia într-o lumină nefavorabilă. [27]

Obligaţia purtătorului de cuvânt este de a fi permanent la dispoziţia mass-media pentru a elucida, prin răspunsuri corecte şi inteligente, întrebările jurnaliştilor, oricât de incomode ar fi acestea. [28]

Atributele definitorii ale modului în care purtătorul de cuvânt coordonează şi derulează relaţiile cu mass-media sunt:

- oferă tratament egal şi fără discriminare (imparţialitate, fără favoritisme);
- manifestă disponibilitate de a răspunde la orice problemă;
- transmite operativ solicitările mass-media către factorii responsabili din instituţie;
- redactează în termeni publicistici comunicatele şi materialele puse la dispoziţia jurnaliştilor;
- transmite în cel mai scurt timp către redacţiile tuturor ziarelor acreditate materialele întocmite.[29]

Faţă de celelalte aptitudini necesare unui membru al biroului de presă, purtătorul de cuvânt trebuie să aibă o voce „radiofonică", înfăţişare plăcută, siguranţă de sine. Trebuie să cunoască toate aspectele legate de activitatea organizaţiei pe care o reprezintă, să cunoască obiectivele şi strategiile organizaţiei astfel încât să poată răspunde la întrebările jurnaliştilor în consens cu politica generală a instituţiei, să aibă abilităţi de a exprima clar şi convingător ideile, să se bucure de încrederea conducătorului organizaţiei pentru a putea fi la curent cu toate deciziile şi pentru a avea aprobarea liderului în tot ceea ce face.[30] Pe lângă acestea îi sunt necesare unele calităţi: tenacitate, curiozitate, deschidere intelectuală, memorie bună, politeţe, stăpânire de sine în situaţii tensionate, amabilitate, flexibilitate, înţelegere a

---

[27] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 45.

[28] ***Ibidem***, p. 38.

[29] ***Ibidem***, p. 69.

[30] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 90.

psihologiei umane, capacitate de a prevedea, capacitate de a îndeplini simultan mai multe sarcini, reacţie rapidă, înaltă moralitate şi etică personală, să ştie cine trebuie să vorbească şi în ce împrejurări. Credibilitatea este cel mai important atu al purtătorului de cuvânt. Este vital ca acesta să menţină credibilitatea sa şi pe cea a liderului său.[31]

Printre atribuţiile purtătorului de cuvânt se numără:

- analizarea trebuinţelor conducerii instituţiei;
- furnizarea de consultanţă conducerii organizaţiei;
- identificarea rădăcinilor cauzale ale problemelor, analizarea tendinţelor lor şi prevederea consecinţelor;
- stabilirea de scopuri şi obiective ale activităţilor de relaţii publice;
- cercetarea opiniei publice;
- furnizarea de propuneri privind acţiunile necesare pentru determinarea anumitor percepţii în opinia publică;
- coordonarea activităţii zilnice a biroului de presă: planificarea, organizarea şi îndeplinirea sarcinilor;
- evaluarea activităţii şi întreprinderea de acţiuni bazate pe rezultatele evaluării;
- motivarea echipei;
- comunicarea eficientă cu mass-media;
- stabilirea de contacte;
- organizarea de evenimente pentru mass-media (conferinţe de presă, briefing-uri);
- stabilirea de interviuri pentru presă;
- supervizarea redactării documentelor pentru presă şi a publicaţiilor organizaţiei.[32]

Purtătorul de cuvânt trebuie să furnizeze jurnaliştilor informaţii despre subiecte de actualitate, dar să nu transmită informaţii neverificate,

[31] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 14-15.
[32] George David, ***op. cit.***, p. 203-204.

care nu au fost aprobate de conducerea instituţiei sau opinii neacoperite de fapte. Totodată, trebuie să facă faţă presiunilor presei.[33] Întotdeauna acesta are un mandat din partea conducerii instituţiei, pe care trebuie să îl respecte întocmai. Opiniile sale personale pot fi irelevante, chiar periculoase.[34]

În funcţie de situaţie, purtătorul de cuvânt trebuie să fie asertiv (subliniază anumite aspecte ale ştirilor) sau reactiv (răspunde la întrebările reporterilor).[35]

Purtătorul de cuvânt îl însoţeşte pe liderul organizaţiei la toate întâlnirile oficiale unde reprezentanţii mass-media sunt prezenţi, deoarece este cel care asigură materialele informative şi documentele solicitate de jurnalişti. Tot lui îi revine sarcina de a organiza scurtele declaraţii de presă pe care le face conducătorul organizaţiei,[36] dar trebuie să apară în faţa şefului atunci când este util şi să rămână în umbră atunci când acesta este în lumina reflectoarelor presei.[37]

Purtătorul de cuvânt trebuie să caute comunicatorul cel mai eficient al mesajului. Dacă este vorba de o declaraţie cu implicaţii financiare, el trebuie să se consulte cu şeful biroului de contabilitate sau să îl lase pe acesta să apară în faţa presei.[38]

Un bun purtător de cuvânt trebuie să prevadă majoritatea întrebărilor care îi vor fi adresate de jurnalişti şi să aibă răspunsuri pregătite. Este important ca timpul de reacţie să fie foarte scurt. În cazul în care participă la acţiuni în afara graniţelor ţării, se impune cunoaşterea temeinică atât a activităţii de bază a instituţiei, cât şi a altor sectoare adiacente. Buna cunoaştere a două sau mai multor limbi străine devine mai mult decât necesară.[39]

---

[33] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 38.
[34] ***Ibidem***, p. 42.
[35] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 8
[36] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 47.
[37] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 15
[38] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 68.
[39] ***Ibidem***, p. 39.

Directorul instituţiei trebuie să apară mai rar în faţa mass-media, excepţie făcând evenimentele la care este absolut necesară participarea sa. Apariţia purtătorului de cuvânt în locul său are şi avantaje. Pentru întrebările la care purtătorul de cuvânt nu are răspunsul pe loc, el poate cere un răgaz pentru documentare şi informare. În cazul său este un lucru de apreciat, deoarece nu vrea să dezinformeze. În cazul directorului denotă necunoaştere, fapt ce va fi sancţionat de către reprezentanţii mass-media.[40] Cu atât mai mult, comunicarea dintre directorul instituţiei şi purtătorul de cuvânt trebuie să fie directă şi să se bazeze pe încredere reciprocă absolută.

Pentru jurnalişti purtătorul de cuvânt rămâne veriga esenţială în procesul de informare datorită experienţei sale, a abilităţilor de comunicare pe care le are şi a bunelor relaţii cu reprezentanţii mass-media pe care acesta le deţine.[41]

Instrumentele de lucru ale biroului de presă

Fişierul de presă

Activitatea biroului de presă începe cu întocmirea fişierelor de presă.

Pentru instituţiile de presă se alcătuiesc fişiere referitoare la:

- presa de informare generală: agenţii de presă, cotidiene, posturi de radio, posturi de televiziune, săptămânale de informare generală;
- presa specializată: după domeniu (economic, financiar, tehnic, ştiinţific, cultural, sportiv etc.), după periodicitate (cotidiene, săptămânale, lunare, anuare etc.), după publicul ţintă (feminine, pentru copii, tineret, muncitori, medici, ingineri, profesori, psihologi etc.), după hobby-uri (grădinărit, pescuit, apicultură, filatelie, fotografie etc.).

Pentru jurnalişti se alcătuiesc fişiere:

- sistematice (jurnalişti ai presei: naţionale, locale, corespondenţi străini);
- alfabetice (după criteriul numelor jurnaliştilor).[42]

---

[40] ***Ibidem***, p. 41.

[41] ***Ibidem***, p. 57.

[42] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 95

Pentru a putea fi oricând utilizate, fişierele trebuie aduse la zi în mod constant, la intervale precise (recomandat minim de două-trei ori pe an).[43]

Dosarul de presă

Un dosar de presă este alcătuit dintr-o colecţie de materiale cu caracter informativ destinat jurnaliştilor. Conţine informaţii care nu pot fi difuzate printr-un comunicat de presă sau în cadrul unei conferinţe de presă, informaţii de fond, menite să ajute jurnaliştii să înţeleagă specificul organizaţiei, evoluţia acesteia etc. şi să ofere o serie de informaţii suplimentare: date biografice ale unor personalităţi, repere temporale ale evoluţiei evenimentelor etc.[44]

Deoarece conţin informaţii mai detaliate decât un comunicat de presă, distribuirea dosarelor de presă se impune atunci când un comunicat de presă nu este suficient pentru a prezenta informaţia în întreaga ei amploare. Dosarul trebuie să cuprindă informaţii care le permit jurnaliştilor înţelegerea corectă a temei respective: statistici, comunicate, biografii, fotografii ale liderilor instituţiei, grafice etc. Un dosar de presă nu este alcătuit pentru a genera o ştire, ci pentru a fi utilizat de jurnalişti în selectarea unor informaţii pe baza cărora vor putea realiza un material de sine stătător. Permite prezentarea în profunzime a unui subiect, abordarea din diferite unghiuri a temei, sugerând direcţii posibile pentru viitoare articole, precum şi intrarea informaţiilor în baza de date a jurnaliştilor, fapt care asigură utilizarea acestora o perioadă îndelungată.[45]

Dosarele de presă pot fi:

- însoţitoare ale comunicatului de presă (prezentarea detaliilor legate de subiect)
- carte de vizită a instituţiei (date generale despre instituţie, mai ales când aceasta nu a fost în atenţia presei o perioadă lungă de timp)

---

[43] ***Ibidem***, p. 101.

[44] George David, ***op. cit.***, p. 293.

[45] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 142.

- eveniment (constituit cu ocazii speciale, precum: organizarea unei acţiuni de către organizaţie, prezentarea unui eveniment semnificativ şi mesajul instituţiei în legătură cu acesta etc.).[46]

Dosarul de presă este un material redactat exclusiv pentru jurnalişti, cu scopul de a le pune la dispoziţie o bancă de date. Trebuie să fie uşor de utilizat, clar, coerent, eficient, atrăgător prin calitatea şi cantitatea informaţiilor cuprinse. Este un mijloc de informare din punct de vedere al instituţiei, dar un instrument de lucru din punctul de vedere al jurnaliştilor. Conţinutul său nu trebuie să depăşească 10-12 pagini de text.[47]

Căi de difuzare a informaţiilor către mass-media

Informaţiile pot fi difuzate jurnaliştilor pe diferite căi:

- în scris: ştire, comunicat de presă, articole, manuscrise, editoriale, comentarii, anunţuri, biografii, scrisori (către editori, reporteri sau de prezentare), actualităţi, monografii, dosare tematice, campania de presă, fotografii.[48] Informaţiile transmise trebuie să fie interesante şi să ajungă la destinatar înaintea termenului de închidere a ediţiei sau a emisiunii.[49]
- prin telefon: permite un feed-back rapid. Este indicat ca iniţiativa să aparţină specialistului în relaţii publice, care va promova astfel o politică de informare. Informarea prin telefon poate fi personală (interviu telefonic sau declaraţie telefonică) sau prin fax ori transmisie prin modem;[50]
- materiale video: casete, CD-uri, DVD-uri deja realizate de către instituţie; vor fi acceptate de mass-media doar dacă imaginile nu încearcă să manipuleze, nu fac publicitate sau propagandă. În acest caz organizaţia

---

[46] ***Ibidem***, p. 143.

[47] ***Ibidem***, p. 144.

[48] George David, ***op. cit.***, p. 116.

[49] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***Relaţii publice sectoriale***, Piteşti, Editura Independenţa Economică, 2004, p. 39-42

[50] ***Ibidem***, p. 39.

trebuie să fie privită ca difuzor onest de informaţii, să se bucure de credibilitate în faţa jurnaliştilor;[51]

- prin contacte personale: declaraţii de presă, interviu, briefing, conferinţă de presă, vizită la organizaţie pentru presă, vizită la redacţie.

Indiferent de calea aleasă, este indicat ca specialistul în relaţii publice să păstreze o înregistrare/copie/mărturie a ceea ce a difuzat: tăieturi din ziare, copii xerox, fotocopii, înregistrări audio-video.[52] Acestea sunt utile pentru evitarea contradicţiilor, corectarea informaţiilor preluate incorect sau distorsionate intenţionat de către jurnalişti, evaluarea propriei activităţi.[53]

Este util să fie puse la dispoziţia mass-media materiale scrise. Rezumarea materialelor şi distribuirea lor în formă scrisă sau on-line înseamnă că nu trebuie să te bazezi pe faptul că cineva le-a auzit corect într-un discurs sau declaraţie. Totodată îi oferă purtătorului de cuvânt o a doua şansă de a prezenta punctele majore, sporeşte şansele ca mass-media să înţeleagă corect informaţiile, reduce posibilitatea de interpretare greşită, preîntâmpină nevoia de a răspunde în repetate rânduri la aceleaşi întrebări fiindcă informaţiile de bază au fost furnizate, stimulează întrebări mai bine gândite şi bazate pe fapte din partea presei, cresc şansele ca reportajul să pună accent pe ceea ce doreşte instituţia, oferă documente la care reporterii se pot referi atunci când îşi scriu articolele. Distribuirea rezumatelor şi analizelor împreună cu o declaraţie sau un discurs permite biroului de presă să îşi reafirme interpretarea pe care o dă informaţiei.[54]

Tehnici de informare publică

Indiferent de tipul documentului destinat presei, materialele redactate trebuie să aibă calitate de ştire, adică să ofere: noutate, impact (afectează viaţa unui număr mare de oameni), proximitate (informaţii legate de aria de rezidenţă a publicului), amploare (număr de persoane implicate în

---

[51] George David, ***op. cit.***, p. 116.

[52] ***Ibidem***, p. 117.

[53] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***op. cit.***, p. 41.

[54] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 37.

eveniment), proeminenţă (se referă la personalităţi), unicitate, conflictualitate, interes uman.[55]

Ştirea de presă este destinată exclusiv publicării, fiind preluată şi publicată ca atare de mass-media. Este textul de sine stătător în care este relatat un eveniment, fără să fie necesare alte texte. Majoritatea evenimentelor pot fi acoperite de o ştire obişnuită de 100-300 de cuvinte.[56]

O ştire este redactată în stil invers piramidal, adică informaţiile sunt structurate în ordinea descrescătoare a importanţei lor. Cele mai importante amănunte se află în prima frază şi oferă răspuns la întrebările: **ce? cine? unde? când? cum? de ce?** Cuprinsul ştirii conţine detalii referitoare la cele relatate în prima frază de introducere: fapte secundare relatate pe scurt, explicaţii, corelări cu alte evenimente anterioare sau ulterioare. În încheiere se dau unele detalii suplimentare considerate a fi utile pentru public.[57]

Ştirea trebuie să fie nu numai ceva neobişnuit şi proaspăt, ci şi ceva de interes general. Cu alte cuvinte, o informaţie proaspătă şi inedită asupra unui subiect de interes general despre care nu s-a mai auzit.[58] Alte calităţi ale ştirilor ar fi: familiaritate (se referă la un lucru pe care oamenii îl înţeleg), valoare educativă, dinamism, concreteţe, context de actualitate.[59]

Ştirea se structurează pe paragrafe scurte, fiecare cuprinzând o singură idee, în limbaj comun accesibil publicului larg, cu claritate, simplitate, logică, text corect din punct de vedere gramatical, titlu scurt şi la final numele autorului.[60] Anunţul dat presei nu ar trebui să conţină mai mult de o pagină. Este foarte util de transmis din timp presei atunci când se anunţă un eveniment nou în viitorul apropiat, astfel încât mass-media să

---

[55] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***op. cit.***, p. 43.

[56] Cristian Florin Popescu, ***Dicţionar explicativ de jurnalism, relaţii publice şi publicitate***, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002, p. 382.

[57] George David, ***op. cit.***, p. 240.

[58] David Randall, ***Jurnalistul universal: ghid practic pentru presa scrisă***, Iaşi, Editura Polirom, 1998, p. 38.

[59] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***op. cit.***, p. 44.

[60] George David, ***op. cit.***, p. 243.

poată evalua rapid evenimentul şi să decidă dacă va relata despre el sau nu. [61] Nu trebuie uitat însă că autorităţile şi instituţiile publice nu pot interzice accesul mijloacelor de informare în masă la acţiunile publice organizate de acestea, dar mass-media nu are obligaţia să publice informaţiile furnizate de instituţii.[62]

Comunicatul de presă este un document care prezintă anumite aspecte din activitatea unei organizaţii, distribuit jurnaliştilor într-o formă care nu mai cere rescrierea/editarea pentru difuzare. Informaţia este distribuită în scris. De obicei prin comunicat se face publică o activitate care tocmai s-a încheiat sau care urmează să se desfăşoare în curând,[63] dar poate transmite informaţii legate de o idee, un serviciu, un produs sau o situaţie care poate interesa opinia publică.[64] Apare din iniţiativa sursei (instituţiei). Este scris ca o ştire (stil invers piramidal, clar, concis, ton neutru, cu introducerea care răspunde la întrebările ce? cine/ unde? când? cum? de ce?), de maxim 2 pagini, şi este folosit uneori ca text pentru articole de ziar. Provine din surse oficiale, fiind acceptat de conducerea instituţiei.[65] Trebuie să aibă un titlu şi o introducere interesante. Tonul limbajului trebuie să fie ferm, dar nu arogant, iar stilul redactării trebuie să fie pozitiv.[66] Faţă de ştire se adaugă: data, ora şi locul difuzării, organizaţia de la care provine, menţiuni despre difuzarea lui (imediat, la ora x etc.), numele persoanei de contact, denumirea corectă a sursei comunicatului. Se transmite prin fax, e-mail, poştă clasică sau curier.[67]

Comunicatele de presă pot fi: de informare (prin care se transmit informaţii simple, invitaţii, anunţuri, statistici), de tip persuasiv (prin care se

---

[61] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 37.

[62] Aura Matei-Săvulescu, Cristina Munteanu, ***Etică şi deontologie în mass-media şi relaţii publice***, Piteşti, Editura Independenţa Economică, 2004, p. 106-107.

[63] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***op. cit.***, p. 180.

[64] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 106.

[65] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 37.

[66] Karl Frönlich, Daniela Lovric, ***op. cit.***, p. 33.

[67] George David, ***op. cit.***, p. 246.

transmite o opinie, o poziţie, o contestare, dezminţire, acuze), de reamintire.[68]

Un comunicat de presă poate fi însoţit de unele materiale suplimentare precum: fişa de date noi/de informare preliminară (comunicat de presă extins, care oferă informaţii detaliate despre subiect; foloseşte fapte, statistici, dar nu şi citate; maxim 4-5 pagini, uşor de citit, folosind tehnici de redactare precum punctele sau literele aldine pentru fiecare element nou), elemente vizuale (fotografii cu descriere, grafice, tabele, hărţi), biografia (prezentarea pe scurt a carierei şi realizărilor profesionale ale persoanei care este numită într-o poziţie/funcţie nouă, ţine un discurs sau participă la un eveniment), lista de experţi (trebuie să conţină numele şi numărul de telefon al acestora), alte texte (proclamaţii, declaraţii, nominalizări, scrisori etc.).[69]

Comunicatul de presă audio-video conţine aceleaşi date, dar prezentate sub formă de reportaj TV sau radio. Crainicii le pot folosi integral sau ca parte a emisiunii de ştiri, cu precizarea că materialul provine dintr-o sursă de relaţii publice.[70]

Articolul de presă are un efect favorabil asupra imaginii instituţiei. Autorul are deplina libertate şi responsabilitate în alegerea formei de exprimare, cu condiţia transmiterii mesajelor dorite şi a respectării regulilor de tehnoredactare ale cotidianului/revistei în care va fi publicat. Poate apărea independent sau sub formă de serial. Sub titlul generic de articol de presă se regăsesc genuri publicistice precum: ancheta, comentariul, cronica, editorialul, eseul, foiletonul, pamfletul, recenzia, reportajul etc. Poate fi însoţit de alte materiale: fotografii sugestive şi descrierea lor.[71]

---

[68] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 106.
[69] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 38.
[70] ***Ibidem***, p. 38.
[71] George David, ***op. cit.***, p. 249-250.

Valoarea informaţilor cuprinse în articol este dată de numărul de cititori care vor fi interesaţi de subiect. Cu cât efectul subiectului despre care se informează este mai îndelungat, cu atât articolul devine mai important.[72]

Scrisoarea/apelul telefonic de invitaţie rezumă într-un paragraf o idee pentru reportaj şi explică de ce cititorii/spectatorii vor fi atraşi de subiect; oferă detalii, dă nume, descrie posibilitatea de a face fotografii, rezumă conceptul reportajului.[73]

Campania de presă este „*acţiunea constantă şi suficient de îndelungată a unei instituţii de presă/a media care constă în accentuarea pentru o vreme a unei atitudini-opinii în legătură cu un fapt - cu o serie de fapte - cu bunul mers al unei instituţii.*"[74] Rezultatul vizat prin campania de presă este realizarea unui curent de opinie în favoarea sau împotriva unor fapte/situaţii, dar este greu de anticipat şi de controlat. Pentru o campanie de presă de succes trebuie cointeresate mass-media de toate genurile, prin furnizarea unor subiecte legate de tema propusă. Campania trebuie sprijinită pe fapte concrete, să îşi propună ca obiective realizări posibile,[75] să aibă ţinte bine definite şi să fie specifice. Cele mai bune campanii de presă sunt destinate corectării nedreptăţilor.[76]

Interviul este o formă pasivă, în care intervievatul răspunde la întrebările jurnaliştilor. Poate fi pentru presa scrisă, pentru radio sau pentru televiziune. În funcţie de aceasta interviul se poate desfăşura sub forma unei discuţii înregistrate, prin remiterea întrebărilor scrise (la care intervievatul răspunde tot în scris), telefonic. De asemenea, poate fi spontan (intervievatul ştie doar tema discuţiei), pregătit (întrebările şi răspunsurile pregătite în prealabil, de multe ori în scris, care se desfăşoară după un scenariu stabilit de comun acord, cu riscul de a crea o atmosferă artificială),

---

[72] David Randall, ***op. cit.***, p. 45.
[73] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 38.
[74] Cristian Florin Popescu, ***op. cit.***, p. 71.
[75] George David, ***op. cit.***, p. 251.
[76] David Randall, ***op. cit.***, p. 220.

semi-pregătit (se stabileşte tipul de întrebări care vor fi adresate).[77] Din alt punct de vedere interviurile pot fi: faţă în faţă (jurnalistul şi intervievatul stau faţă în faţă, aşezaţi la masă), de grup (interviuri cu mai mulţi invitaţi), duplex (intervievatul este total izolat).[78]

Interviurile oferă şansa de a vorbi faţă în faţă cu un reporter şi de a comunica ideile mai în detaliu decât la o conferinţă de presă.[79]

Pentru interviu trebuie stabilite: data, ora şi locul unde va avea loc, durata (aproximativ 30 minute sunt suficiente), subiectul, întrebările esenţiale care vor fi adresate, eventuala participare a altor persoane şi identitatea acestora, întrebările la care nu se va putea răspunde, anunţarea eventualei înregistrări proprii a interviului.[80] Interviul trebuie cronometrat, iar jurnaliştii vor fi informaţi când timpul alocat se apropie de final. Redactorii pun adesea întrebări suplimentare, ceea ce conduce la depăşirea timpului stabilit pentru convorbire. Este bine ca instituţia să înregistreze interviul, pentru a se evita confuziile sau înţelegerea greşită a afirmaţiilor.[81]

Conferinţa de presă este convocarea jurnaliştilor pentru întâlnirea cu purtătorul de cuvânt şi alţi lideri ai organizaţiei în vederea informării asupra unor probleme de actualitate, anunţarea sau explicarea unui subiect/eveniment cu valoare de ştire.[82] Adună membri ai presei, public şi liderii organizaţiei într-o sesiune de întrebări şi răspunsuri, dând cetăţenilor şi jurnaliştilor ocazia de a adresa întrebări. De obicei se desfăşoară într-un loc ales de instituţia organizatoare.[83] Se lansează în situaţii deosebite, când instituţia doreşte să transmită informaţii deosebit de importante, de larg interes. Temele unei conferinţe pot fi: decizii majore (care afectează o mare parte a publicului), proiecte importante (inaugurări, schimbarea regimului de

---

[77] George David, ***op. cit.***, p. 252.

[78] Michael Bland, Alison Theaker, David Wragg, ***Relaţiile eficiente cu mass-media***, Bucureşti, Editura Comunicare.ro, 2003, p. 192.

[79] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 39.

[80] George David, ***op. cit.***, p. 256.

[81] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 80.

[82] Octavian Moarcăs, Laura Dindire, Cristina Şerbănică, ***op. cit.***, p. 180.

[83] Marguerite H. Sullivan, ***op. cit.***, p. 55.

funcţionare etc.), întâlniri cu personalităţi marcante, conflicte (în interiorul organizaţiei sau între aceasta şi alte organizaţii), situaţii de urgenţă, catastrofe.[84]

Conferinţele de presă pot fi:

- dirijate: cu o anumită tematică stabilită din timp; începe cu o declaraţie iniţială, după care jurnaliştii adresează întrebări legate de subiectul pus în discuţie;
- libere: întrebările ziariştilor pot aborda o gamă largă de teme; este dificil de condus şi cu rezultate greu de prevăzut.[85]

La conferinţa de presă reprezentanţii mass-media sunt invitaţi, de aceea tonul trebuie să fie amabil, cald, politicos, fiind utilizate fraze scurte şi concise. Invitaţia poate fi însoţită de un precomunicat, în care se fac unele precizări legate de subiectul conferinţei. Materialele anexate în precomunicat permit jurnaliştilor să afle mai multe despre tema în discuţie şi să îşi pregătească mai bine întrebările. Însă informaţiile incluse nu trebuie să epuizeze subiectul conferinţei. Invitaţiile trebuie trimise cu 10-15 zile înainte de data conferinţei, urmate de un telefon de reamintire cu o zi înainte de conferinţă.[86]

Conferinţe de presă pot fi organizate atât la cererea directorului instituţiei, cât şi a unuia dintre liderii de departamente. Purtătorul de cuvânt mobilizează mass-media acreditată, transmiţând: tema abordată, locul, data şi ora desfăşurării. La conferinţă directorul instituţiei sau ceilalţi lideri pot fi însoţiţi şi de alţi specialişti: şefi de servicii, contabil etc., pentru a putea răspunde cât mai pe larg şi la obiect întrebărilor jurnaliştilor.[87]

Briefing-ul este asemănător cu conferinţa de presă, dar se pune în discuţie un singur subiect de complexitate mai restrânsă şi are durata de

[84] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 151-152.
[85] George David, ***op. cit.***, p. 259.
[86] Cristina Coman, ***op. cit.***, p. 162.
[87] Ovidiu Marian, Cristian Cosmin, ***op. cit.***, p. 65.

desfăşurare mai scurtă a întrevederii. Respectarea limitelor subiectului propus este regulă de bază.[88]

Vizita la redacţie este prilejuită de evenimente importante şi complexe, precum: instalarea în funcţie a unui nou conducător al instituţiei, înfiinţarea unei organizaţii noi de interes pentru opinia publică etc. Vizita la redacţie urmăreşte realizarea unei apropieri între organizaţie şi mass-media.[89]

Vizita la sediul organizaţiei este modalitatea de a prezenta mass-mediei rolul, misiunea şi specificul instituţiei. Jurnaliştii pot vedea pe viu cum se desfăşoară activitatea, cum acţionează angajaţii, care sunt condiţiile în care aceştia îşi desfăşoară activitatea, dotarea instituţiei etc. Acestea se organizează cu diferite ocazii, precum: aniversarea unor momente importante din activitatea instituţiei, lansarea unei noi activităţi, sărbătoare religioasă cu semnificaţie specială pentru organizaţie, ziua uşilor deschise etc.[90]

Evaluarea activităţii de informare publică

Evaluarea activităţii de informare publică se poate face prin mai multe modalităţi:

- ţinerea evidenţei contactelor cu mass-media şi a rezultatelor acestora;
- analiza ratei de răspuns la anunţuri difuzate prin mass-media;
- sondaje de opinie, clasamente, top-uri diverse;
- analiza de conţinut a presei, care apreciază mai ales latura calitativă a rezultatelor activităţii de informare publică: impactul imaginii instituţiei, aspectul favorabil/nefavorabil al informaţiilor difuzate etc., dar şi latura cantitativă: amploarea apariţiilor în mass-media (ca spaţiu tipografic, timp de emisie etc.), tipul mijloacelor de informare (cotidian, săptămânal, post radio sau de televiziune etc.), perioada de apariţie (în ziare/emisiuni de

[88] George David, ***op. cit.***, p. 263.
[89] ***Ibidem***, p. 265.
[90] ***Ibidem***.

seară/dimineaţă, la ore de maximă/moderată audienţă), frecvenţa apariţiilor etc.

Este indicat ca evaluarea impactului organizaţiei în mass-media şi opinia publică să fie un proces sistematic, continuu, planificat.[91]

Evaluarea nu este numai o analiză a ceea ce s-a făcut, ci şi o unealtă de orientare pentru ceea ce va trebui făcut în viitor.[92]

O colaborare de succes cu presa se caracterizează prin continuitate şi deschidere, creativitate şi teme interesante, încredere şi onestitate.[93]

În România există foarte puţine biblioteci care deţin un birou de presă în cadrul instituţiei. Exemple de birouri de presă bine organizate şi cu o activitate de succes în biblioteci ar fi: cel al Bibliotecii „Petre Dulfu" din Baia Mare, cel al Bibliotecii Academiei Române sau Biroul de Presă al Bibliotecii Judeţene „Alexandru şi Aristia Aman" Dolj.

„Eu încă cred că dacă scopul tău este să schimbi lumea, jurnalismul este pentru tine o armă pe care o poţi folosi imediat, pe termen scurt."

Tom Stoppard

Bibliografie

a. Documente tipărite

❖ Balle, Francis (coord.), ***Larousse: Dicţionar de media***, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005;

❖ Bland, Michael; Theaker, Alison; Wragg, David, ***Relaţiile eficiente cu mass-media***, Bucureşti, Editura Comunicare.ro, 2003;

❖ Coman, Cristina, ***Relaţiile publice: principii şi strategii***, Iaşi, Editura Polirom, 2001;

[91] ***Ibidem***, p. 124.

[92] Bernard Dagenais, ***Profesia de relaţionist***, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 102.

[93] Karl Frönlich, Daniela Lovric, ***op. cit.***, p. 28.

❖ Coman, Cristina, ***Relaţiile publice şi mass-media***, Iaşi, Editura Polirom, 2000;

❖ Coman, Mihai, ***Introducere în sistemul mass-media***, Iaşi, Editura Polirom, 2004;

❖ Dagenais, Bernard, ***Campania de relaţii publice***, Iaşi, Editura Polirom, 2003;

❖ Dagenais, Bernard, ***Profesia de relaţionist***, Iaşi, Editura Polirom, 2002;

❖ David, George, ***Relaţii publice: Garanţia succesului***, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2003;

❖ Frönlich, Karl; Lovric, Daniela, ***Relaţii publice: Comunicarea eficientă cu publicul şi cu presa***, Bucureşti, Editura All, 2009;

❖ Marian, Ovidiu; Cosmin, Cristian, ***Comunici, deci exişti: Instituţia purtătorului de cuvânt într-o societate a comunicării***, Bucureşti, Editura Scripta, 2006;

❖ Matei-Săvulescu, Aura; Munteanu, Cristina, ***Etică şi deontologie în mass-media şi relaţii publice***, Piteşti, Editura Independenţa Economică, 2004;

❖ Moarcăs, Octavian; Dindire, Laura; Şerbănică, Cristina, ***Relaţii publice sectoriale***, Piteşti, Editura Independenţa Economică, 2004;

❖ Newsom, Doug; Carrell, Bob, ***Redactarea materialelor de relaţii publice***, Iaşi, Editura Polirom, 2004;

❖ Newsom, Doug; VanSlyke Turk, Judy; Kruckeberg, Dean, ***Totul despre relaţiile publice***, Iaşi, Editura Polirom, 2004;

❖ Pop, Doru, ***Introducere în teoria relaţiilor publice***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000;

❖ Popescu, Cristian Florin, ***Dicţionar explicativ de jurnalism, relaţii publice şi publicitate***, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002;

❖ Randall, David, ***Jurnalistul universal: ghid practic pentru presa scrisă***, Iaşi, Editura Polirom, 1998;

❖ Sullivan, Marguerite H., ***Un birou de presă responsabil: ghidul unui inițiat***, Vienna, U.S. Departament of State. Office of International Information Programs, Regional Program Office, [2006].

b. Resurse on-line

❖ http://aman.ro/?s=birou+de+presa, accesat la data de 10 iulie 2015

❖ http://businessage.ro/articole_details/21/52/Comunicatul_de_pres_cum_l_scrii_i_de_ce.html accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://butterflymediagroup.ro/blog/comunicat-presa/, accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://imobiliare.topestate.ro/lumea-imobiliara/dictionar-de-termeni/comunicat-de-presa/, accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://resurse.comunicatedepresa.ro/structura-comunicat-de-presa/, accesat la data de 2 iulie 2015

❖ http://ro.scribd.com/doc/10882114/Biroul-de-Presa-Si-Purtatorul-de-Cuvant#scribd, accesat la data de 2 iulie 2015

❖ http://www.acad.ro/academia2002/acadrom/pag02serv.htm, accesat la data de 10 iulie 2015

❖ http://www.asls.ro/utile-studenti/612/abc-ul-unui-comunicat-de-presa.html, accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://www.referatele.com/referate/noi/jurnalism/etapele-realizarii-u152381414.php, accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://www.scritub.com/jurnalism/COMUNICATUL-DE-PRESA52558.php, accesat la data de 9 iulie 2015

❖ http://www.scritub.com/jurnalism/ORGANIZAREA-BIROULUI-DE-PRESA85957.php, accesat la data de 2 iulie 2015

❖ http://www.slideshare.net/cezarra/tehnici-de-redactare-pr, accesat la data de 8 iulie 2015

❖ https://ghdinu.wordpress.com/proiect-de-organizare-a-biroului-de-presa/, accesat la data de 8 iulie 2015

❖ https://ro.wikipedia.org/wiki/Comunicat_de_pres%C4%83, accesat la data de 9 iulie 2015

Câteva aspecte generale şi teoretice privind munca în echipă

ANCA PRECUP-MĂTIEŞ
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Some General and Theoretical Aspects on Teamwork

The study focuses on research bibliography about the phases and stages of formation and consolidation of the team. It is a theoretical research, based on what the specialists have written so far, that highlights the general aspects of the concept of „teamwork," the need to build a team, the basic rules applicable to the efficient functioning of every team. It also takes into account the theoretical aspects of team members behaviour, their compatibility and ways of working together.

Keywords: *teamwork, leadership, forming, storming, norming, performing, transforming*

Considerente generale

„Viaţa, munca şi jocul în societatea umană presupun cooperarea cu ceilalţi. În cadrul grupurilor şi organizaţiilor ne exprimăm atât identitatea colectivă, cât şi individualitatea. De-a lungul timpului, am trăit, am iubit, ne-am crescut copiii şi am lucrat în echipe." (Apud Baumeister şi Leary, 1995).

„*Munca în echipă este capacitatea de a munci împreună pentru a realiza o idee comună. Capacitatea de a direcţiona realizările individuale spre obiectivele organizaţionale. Este sursa ce le permite oamenilor obişnuiţi să atingă rezultate neobişnuite."* (Andrew Carnegie - cel mai bogat om din lume în 1901).

„*În orice activitate succesul este, de cele mai multe ori, rodul efortului comun, al muncii în echipă. Reuşitele sau înfrângerile nu se datorează în exclusivitate nici şefului, nici subalternilor, ci sunt rezultatul ambelor părţi. Realitatea ne demonstrează că nu e suficient ca un grup profesional să fie format din personalităţi puternice, competente şi cu experienţă; dacă între acestea nu există compatibilităţi, înţelegere reciprocă, viziuni şi motivaţii comune, centrate pe acceptarea scopului propus, solidaritate şi camaraderie, nu*

se pot obţine rezultate meritorii. Valorificarea potenţialului de muncă al fiecăruia, evoluţia în cariera profesională nu se îndeplinesc fără a lucra şi a respecta cerinţele formării şi menţinerii spiritului de echipă. La această stare care potenţează calitatea şi randamentul muncii fiecăruia se ajunge numai atunci când oamenii înţeleg că întregul nu este egal cu suma părţilor, ci cu ceva mai mult, care se naşte din interacţiunea cu grupul, din armonia relaţiilor interpersonale, din identificarea oamenilor cu valorile şi scopurile grupului. A lucra într-un grup dezbinat, în care certurile şi neînţelegerile sunt frecvente, orgoliile şi antipatiile, atitudinile de izolare, de desconsiderare sau indiferenţa predominante, în care fiecare încearcă pe cont propriu să-şi rezolve problemele, în care denigrarea celuilalt este practicată în mod curent, este fără îndoială un obstacol serios pentru a munci cu plăcere. Pentru a nu se ajunge la aceasta situaţie, fiecare trebuie să contribuie la transformarea unui număr de oameni ce muncesc la un loc, într-un grup omogen şi funcţional."[1]

Dincolo de aceste definiţii, oferite în timp de persoane care şi-au asumat teoretizarea conceptului de „*muncă în echipă*," considerăm că o aprofundare a termenului se impune de la sine. Ce este de fapt o echipă, cum se formează, care sunt obstacolele care pot să apară şi de ce este nevoie, în primul rând, de o echipă? La ce foloseşte şi care sunt avantajele echipei, comparativ cu munca individuală? Sunt întrebări la care, pe parcursul studiului nostru vom încerca să oferim un răspuns cât mai amplu.

Pentru noi, poate cea mai simplă, dar amplă definire a echipei, este cea oferită de teoreticienii Rob Goffee şi Gareth Jones: „*Arată-ne o persoană deşteaptă care înseamnă ceva în cadrul organizaţiei din care face parte şi noi îţi vom arăta o echipă deşteaptă în spatele lui.*"[2]

Pe fondul dezvoltării domeniilor de activitate, a creşterii complexităţii muncii şi a consolidării rolului informaţiei, care devine vital în orice iniţiativă sau întreprindere, devine evident faptul că orice fel de muncă are mai multe şanse de reuşită dacă este încredinţată unei echipe. Această schimbare, deşi

---

[1] ***Munca în echipă, motorul succesului unei acţiuni***, în ***Ziarul de Joburi***, din 31.10.2005, p. 3.

[2] R. Goffee, G. Jones, ***Clever: cum să-i conduci pe cei mai creativi şi mai inteligenţi dintre oamenii tăi***, Bucureşti, Editura Publica, 2011, p. 112.

pare relativ recentă, s-a consumat încă din anii 1970, când percepţia asupra ideii de „*muncă în echipă*" a dobândit valenţe noi; munca în echipă nu a mai însemnat respectarea unor dispoziţii, uneori neînţelese, venite din partea unui şef ierarhic, ci colaborarea efectivă, în grupe reduse numeric, dar care se bazau pe anumite criterii, foarte clar definite: respect reciproc, încredere reciprocă, asumarea responsabilităţii, acceptarea părerii celuilalt, distribuirea sarcinilor, colaborare etc.[3]

Dar constituirea echipei nu înseamnă doar „*simpla reunire a unor oameni deştepţi*." Pentru ca un grup de oameni care, uneori, nici măcar nu se cunosc între ei, să devină o echipă - şi nu orice fel de echipă, ci una de succes! - responsabilă şi coerentă în acţiuni, este nevoie de spargerea unor bariere psihologice, a unor inhibiţii naturale care despart oamenii.[4] Mai mult, este absolut necesară apariţia acelor trăsături amintite deja mai sus.

Primul pas, aşadar, în constituirea unei echipe de succes îl constituie existenţa unor **condiţii de bază**, cumulative:

a) **identificarea unui lider**, care îşi asumă această postură şi care trebuie să fie liantul între membrii grupului. El nu este doar un simplu „personaj" în cadrul echipei; el trebuie să aibă *o intenţie*, *un scop*, *un crez* şi o *misiune* bine definite, prin care să creeze un cadru benefic, în care să se regăsească toţi potenţialii membri ai viitoarei echipe;[5]

b) **asocierea unui obiectiv** bine conturat, a cărui îndeplinire să constituie însăşi raţiunea de a exista a echipei; atât timp cât fiecare membru al echipei îşi asumă obiectivul general stabilit, el contribuie benevol şi conştient la succesul grupului, fără a mai fi interesat de „gloria personală;"

c) **utilizarea unor practici de acţiune** coerente, cunoscute şi acceptate de toţi membri echipei, care reprezintă o condiţie de bază a succesului. Fără unitate şi coordonare în acţiuni, orice iniţiativă este sortită din start eşecului;

---

[3] ***Ibidem***, p. 113.

[4] Ş. Derlogea, ***Teambuilding. 50 de jocuri şi rolul lor în consolidarea echipei***, Bucureşti, Editura Amaltea, 2006, p. 13.

[5] ***Ibidem***, p. 25.

d) **este un grup de echipieri**, legaţi de un crez comun, de o viziune comună, toleranţi, încrezători în ceilalţi şi în ei înşişi, dispuşi să treacă peste orgoliul personal în folosul interesului de echipă. Cu alte cuvinte, sarcini independente, dar fiecare membru este conştient de existenţa celorlalţi.[6]

Echipa nu se poate constitui în absenţa unuia dintre cele patru elemente şi numai existenţa lor conferă grupului **statutul de echipă**. Un grup care nu are un obiectiv precis şi a cărui organizare are un caracter preponderent informal nu se poate numi echipă. O echipă cuprinde un anumit număr de persoane care formează o alianţă în scopul de a colabora la realizarea unui obiectiv comun. O definiţie mai nuanţată este oferită de L. Hirschorn: „*Echipa reprezintă un grup de indivizi cărora li se dă puterea necesară pentru a participa la procesul decizional, puterea de a influenţa modul de realizare a obiectivelor stabilite şi chiar de a-şi fixa singuri mai multe din aceste scopuri.*"[7]

Dincolo de condiţiile de bază care stau la fundamentul oricărei echipe, teoreticienii au identificat tot 4 **principii de bază ale muncii în echipă**:[8]

a) **preocuparea pentru soluţionarea problemelor comune**: are în vedere utilizarea minţii, a creativităţii şi logicii individuale, pentru participarea tuturor membrilor echipei la îndeplinirea misiunii asumate;

b) **comunicarea**: sub cele două forme de bază - exprimarea propriilor idei, dar şi ascultarea „celuilalt,"

c) **cooperarea**: munca împreună şi ajutorul reciproc, axat pe folosirea tuturor ideilor care sunt exprimate în interiorul echipei;

d) **încrederea**: siguranţa inspirată de fiecare membru al grupului, felul în care fiecare apreciază şi este apreciat.

Cele cinci stadii ale dezvoltării unei echipe

Condiţiile şi principiile enumerate mai sus reprezintă fundamentul constituirii oricărei echipe, indiferent de profilul sau domeniul de activitate.

---

[6] R. Goffee, G. Jones, ***op. cit.***, p. 117.

[7] L. Hirschorn, ***Managing in the New Team Environmement: Skills, Tools and Methods, Reading***, Massachusetts, Addison - Wesley, 1991. p. 83.

[8] Ş. Derlogea, ***op. cit.***, p. 21-22.

Dacă teoreticienii insistă asupra „*echipelor deştepte*,"[9] prin analogie, putem considera că există şi echipe „*mai puţin deştepte*." Nu putem fi însă de acord cu o asemenea împărţire simplistă, dar recunoaştem că echipele pot fi clasificate după diverse criterii; pot fi *echipe tehnice*, *creative*, *profesionale*, *echipe care rezolvă probleme*, *echipe de strategie*, *de top* etc.[10] Sau, după *criteriul reflexivităţii sarcinii* - o clasificare ce are în vedere rezultatele echipei şi care poate da măsura eficienţei efective a echipei - *Tip A. Echipa cu funcţionare maximă*; *Tip B. Echipa comodă*; *Tip C. Echipa disfuncţională*; *Tip D. Echipa eficienţei reci*.[11]

Dar, fie că vorbim de „*echipe deştepte*" sau de echipe „*mai puţin deştepte*" - a se înţelege „de succes" şi „misiune eşuată,"[12] de echipe comode sau eficiente, există anumite stadii de dezvoltare inerente, prin care fiecare echipă trece, fără ca vreo etapă să poată fi evitată.

Putem investiga echipele în modalităţi diferite. O modalitate foarte utilă este să ne imaginăm că echipa are propria viaţă. Tot aşa cum noi traversăm un număr de etape în viaţa noastră, echipele urmează şi ele o serie de etape.

Cei mai mulţi dintre experţii în dezvoltarea echipei au identificat **cinci stadii diferite**. Rapiditatea cu care trece echipa prin fiecare stadiu depinde de membrii echipei, de aptitudinile lor individuale, de munca lor şi de tipul de leadership disponibil acelei echipe.

Bruce W. Tuckman a stabilit - printr-un model liniar sau de stagii succesive - etapele dezvoltării unei echipe încă din anii 1960, iar modelul propus de el este încă în vigoare şi constituie un punct de reper în teoretizarea ideii de echipă.[13] Iniţial, Tuckman a identificat 4 etape

---

[9] R. Goffee, G. Jones, ***op. cit.***, p. 123.

[10] Ş. Derlogea, ***op. cit.***, p. 124-145.

[11] M. A. West, ***Lucrul în echipă. Lecţii practice***, Iaşi, Editura Polirom, 2005, p. 15.

[12] Sintagma „*mai puţin deştepte*," precum şi „*misiune eşuată*" reprezintă punctul nostru de vedere, respectiv interpretare.

[13] M. K. Smith, ***Bruce W. Tuckman - forming, storming, norming and performing in groups, the encyclopaedia of informal education***, în

definitorii: **Forming**, **Storming**, **Norming** şi **Performing**. Ulterior, în anul 1977, pe baza reluării cercetărilor în colaborare cu Mary Ann Jensen, a mai adăugat un al cincilea stadiu - cel al transformării (**Transforming**).[14]

Thomas Quick a împărţit cele cinci stadii în **Searching**, **Defining**, **Identifying**, **Processing** şi **Assimilating / Reforming**.[15] Orice termen ar fi folosit pentru aceste stadii, echipele vor trece prin toate acestea în procesele de dezvoltare şi de muncă, scrie Shirley Fine Lee, specialist în dezvoltare şi training şi consultant.[16]

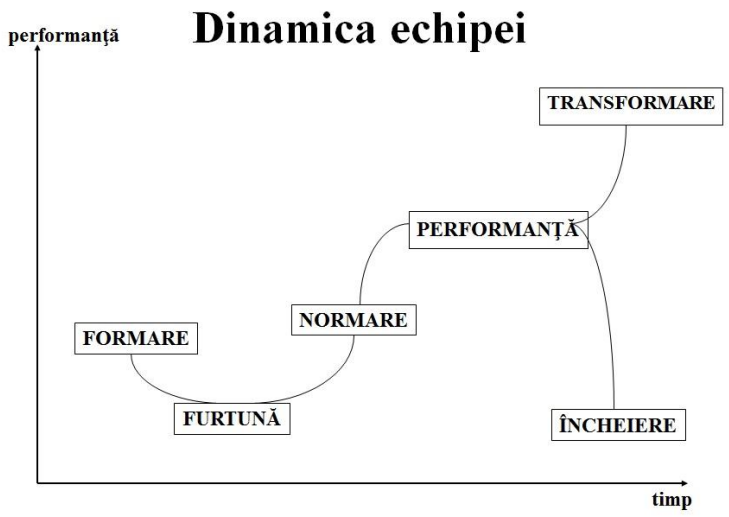

Figura 1. Dinamica formării echipei

http://infed.org/mobi/bruce-w-tuckman-forming-storming-norming-and-performing-in-groups/ (2005)

[14] ***Ibidem***.

[15] http://www.shirleyfinelee.com/Rnews/2010_07.htm

[16] Apud T. Popa, ***Cele cinci stadii ale dezvoltării unei echipe***, http://www.business24.ro/, 2008. Pentru articolul original, vezi http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

Stadiul 1. Forming / Searching - Formarea grupului - Primul stadiu este atunci când se formează echipa şi membrii încep să se cunoască; sunt într-o continuă căutare de informaţii, atât în ceea ce priveşte ceilalţi membri, cât şi informaţii legate de rolurile atribuite fiecăruia.[17] Este, practic, aşa cum o defineşte Tuckman, etapa de testare a membrilor la nivelul relaţiilor interpersonale.[18]

Unii membri pot fi confuzi în ceea ce priveşte rolul lor, al liderilor, la resursele care le stau la îndemână sau pot chiar să nu înţeleagă nevoia de formare a unei echipe. Membrii se vor pune de acord asupra obiectivelor şi îşi vor împărţi îndatoririle, deseori lucrând independent. Se stabilesc regulile de bază şi îndrumările. La început, liderul echipei poate fi un membru al grupului, un supervizor, un manager sau un consultant care va facilita procesul de teambuilding; dar rolul lui va fi amplu analizat de către membri, care pun sub semnul întrebării experienţa personală, gradul de încredere pe care trebuie să îl acorde liderului, ceea ce duce, implicit, la aşteptările pe care acesta le are faţă de grup.[19] Leadership-ul va ajuta echipa să-şi definească procesele, sarcinile şi obiectivele. În acest stadiu, liderul trebuie să dea directive şi să înţeleagă cererile de training ale echipei, pentru a putea trece la următorul stadiu.[20] Cuvintele cheie ale acestui stadiu ar fi, consideră Tuckman, *orientarea*, *testarea* şi *dependenţa*.[21]

Stadiul 2. Storming / Defining - Opoziţia - Pe parcursul celui de-al doilea stadiu, apare expresia individuală a ideilor, însă apar şi conflictele interpersonale, la nivel de conceptualizare.[22] Se pune sub semnul întrebării autoritatea liderului, competenţa lui, relevanţa şi practicabilitatea sarcinilor impuse de acesta, ceea ce conduce inevitabil la divergenţe, permiţând

---

[17] M. A. West, ***op. cit.***, p. 45.
[18] M. K. Smith, ***op. cit***.
[19] M. A. West, ***op. cit.***, p. 45.
[20] http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee
[21] M. K. Smith, ***op. cit***.
[22] ***Ibidem***.

tensiunilor latente să iasă la suprafaţă.[23] Membrii tind să se concentreze pe detalii, în loc să fie atenţi la probleme şi concurează pentru influenţă. Un indicator important al acestui stadiu este lipsa de încredere între colegi. Echipa trebuie să-şi selecteze stilul de leadership dorit şi metodologia de luare a deciziilor. Liderul poate ajuta inducând toleranţă şi răbdare membrilor, încredere reciprocă. Acesta ar trebui să îndrume echipa către scopuri clare, roluri bine definite, comportament adecvat şi către un proces de feedback mutual pentru o mai bună comunicare între membrii echipei.[24]

Stadiul 3. Norming / Identifying - Normalizarea - În al treilea stadiu, echipa dezvoltă obiceiuri de muncă ce sprijină regulile de grup şi valorile. Se folosesc uneltele şi metodele stabilite. Comportamentul de echipă începe să se formeze, având la bază rezolvarea problemelor şi abordarea strategică a cooperării pozitive.[25] Cresc încrederea, motivaţia şi comunicarea. Aparent, există lucru în echipă şi concentrarea pe grup. Se dezvoltă şi se consolidează relaţiile între colegi, este încurajată exprimarea liberă a opiniilor, a crezurilor, ceea ce conduce la conturarea unei reţele de sprijin reciproc, iar caracteristicile individuale încep să fie înţelese şi folosite adecvat.[26] Liderul continuă să încurajeze participarea şi profesionalismul printre membrii echipei. Este, aşadar, etapa de impunere a unor norme şi reguli clare de lucru, se stabilesc principalele modalităţi de acţiune, reguli interne, privind inclusiv atitudinea membrilor echipei faţă de punctualitate, toleranţă reciprocă, nivel de participare efectivă la realizarea sarcinilor grupului etc.

Stadiul 4. Performing / Processing - Realizarea mandatului - Al patrulea stadiu arată un nivel crescut de loialitate, participare, motivaţie şi luare a deciziilor în grup organizat. Cresc împărtăşirea cunoştinţelor, colaborarea şi interdependenţa. Echipa se direcţionează singură în vederea conceperii planurilor de dezvoltare şi strategie, pentru a-şi atinge obiectivele

---

[23] M. A. West, ***op. cit.***, p. 45.
[24] http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee
[25] M. A. West, ***op. cit.***, p. 46.
[26] ***Ibidem***.

şi pentru a-şi îndeplini îndatoririle. Dezvoltarea personală şi comunicarea sunt încurajate prin membership. Liderul devine un facilitator care ajută echipa în procesele de comunicare. Stadiul atins în cadrul acestei etape permite membrilor grupului să ajungă la un consens asupra problemelor importante şi să reuşească să renunţe la certuri şi la intrigi.[27]

Ei alcătuiesc o echipă eficace şi prezintă următoarele caracteristici:

a) cunosc raţiunea pentru care există grupul din care fac parte;

b) sunt obişnuiţi să ofere şi să primească ajutor;

c) sunt capabili de încredere reciprocă şi sunt deschişi unii faţă de alţii;

d) acceptă existenţa conflictelor şi acţionează pentru atenuarea sau stingerea lor;

e) urmează un demers bine stabilit pentru a lua orice decizie;

f) reuşesc să-şi manifeste libertatea ştiind, înainte de toate, că aparţin grupului.

Stadiul 5. Transforming / Assimilating - Dizolvarea - Pentru echipele formate pentru anumite proiecte şi pentru comitetele temporare va exista un stadiu de finalizare, în care vor sărbători şi vor recunoaşte meritele echipei. Ulterior, urmează o fază în care oamenii realizează că echipa urmează să se dizolve şi încep să-şi plănuiască următorii paşi. Este o etapă pe care unii teoreticieni o numesc „de doliu," dat fiind impactul destul de puternic pe care poate să îl aibă asupra membrilor.[28] În acest stadiu, liderii trebuie să sublinieze recunoştinţa organizaţiei şi recunoaşterea echipei, dar şi pe cea individuală.[29]

Pentru echipele de lucru continuu poate exista un nivel mai crescut de performanţă pe măsură ce membrii se dezvoltă şi se transformă individual şi se grupează în echipe revizuite. Este important de notat că echipele de lucru continuu pot recurge la stadii anterioare atunci când se mai alătură şi alţi

[27] http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

[28] M. K. Smith, ***op. cit***.

[29] http://EzineArticles.com/?expert=Shirley_Lee

membri acestora sau, dimpotrivă, membrii de bază ai grupului se desprind, înainte ca misiunea - raţiunea de a exista a echipei - să fie îndeplinită.[30]

Sunt necesare timp şi efort pentru a trece prin toate stadiile de dezvoltare a echipei. Fiecare echipă va parcurge inevitabil toate stadiile. Totuşi, timpul necesar fiecărui stadiu variază de la o echipă la alta, depinzând de fiecare membru în parte şi de aptitudinile acestuia, de munca necesară şi de leadership-ul prezent pe parcursul fiecărui stadiu.

Acest proces al formării echipelor este acela în care trebuie să transformi **VEDETELE ECHIPEI** într-o **ECHIPĂ VEDETĂ**!

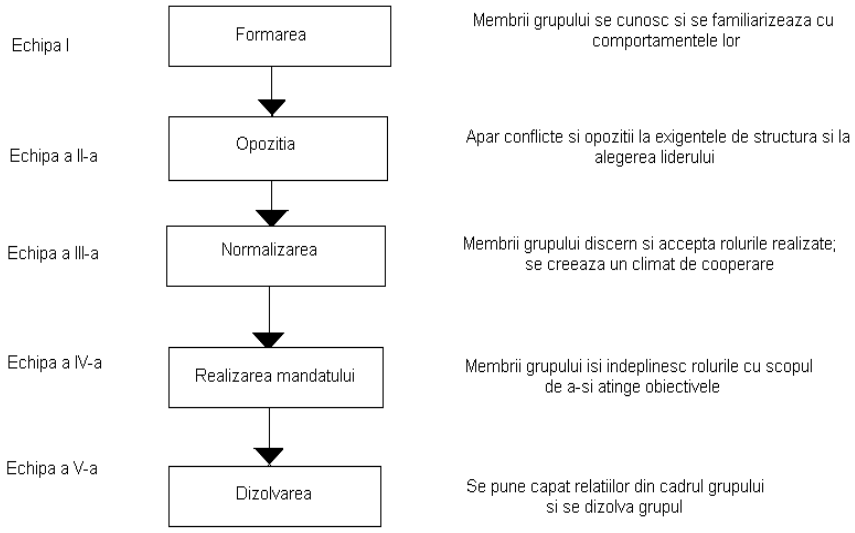

Figura 2. Etapele de evoluţie ale unei echipe[31]

[30] M. A. West, ***op. cit.***, p. 46.

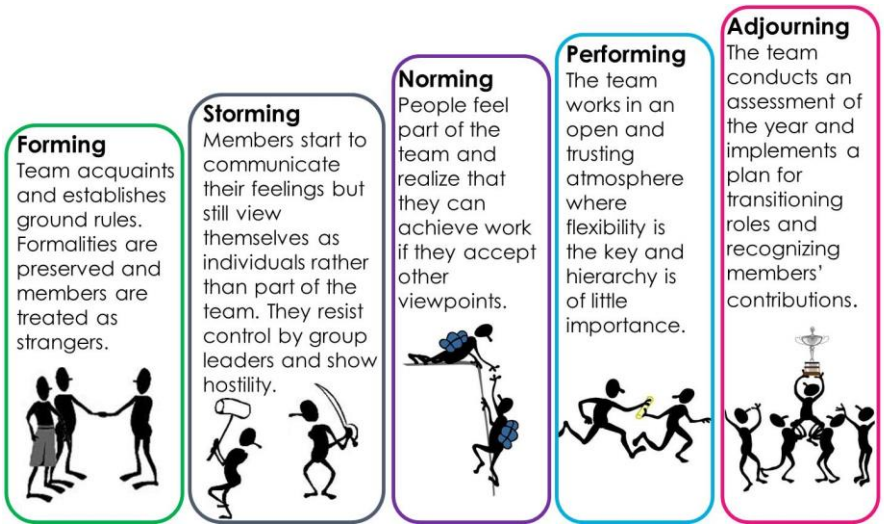

Figura 3. Schemă mai amplă realizată după cercetările lui Tuckman[32]

Reguli de bază în funcţionarea echipei [33]

➢ Respectaţi-vă colegii, trataţi-i aşa cum aţi vrea să fiţi voi trataţi, ca pe oameni capabili, cu calităţi frumoase, cu trebuinţe, aspiraţii şi scopuri la fel de legitime ca ale voastre.

➢ Lucraţi bine şi intens, urmăriţi să aveţi performanţe nu pentru a-i subclasa pe colegi, a le dovedi că sunteţi mai inteligent şi mai priceput decât ei, sau pentru a demonstra şefului că sunteţi mai valoros decât oricine, ci din înţelegerea necesităţilor muncii, a nevoii de a îndeplini bine îndatoririle de serviciu.

---

[31] C. Roşca, M. Vărzaru, I. G. Roşca, ***Management şi gestiune***, Bucureşti, Editura Economică, p. 127.

[32] M. K. Smith, ***op. cit***.

[33] ***Munca în echipă, motorul succesului unei acţiuni***..., p. 3.

➢ Comunicaţi curent, informaţi-vă reciproc, consultaţi-vă cu ceilalţi, ajutaţi-vă în procesul pregătirii şi derulării unei acţiuni; în caz de succes, bucuraţi-vă împreună, în caz de eşec, păstraţi-vă calmul şi luciditatea, nu vă învinuiţi unul pe altul; căutaţi împreună cauzele eşecului şi luaţi de la capăt şi cu încredere acţiunea iniţială.

➢ Nu transformaţi divergenţele de opinii şi soluţii în motive de ceartă sau acuze. Priviţi-le ca pe ceva firesc, căutaţi să sesizaţi elementele comune, aveţi tăria de a recunoaşte şi a aprecia deschis ideea celuilalt atunci când este mai bună.

➢ Evitaţi denigrarea şi calomnia, nu comentaţi negativ diverşi colegi şi nu formaţi grupuleţe care să dezbine echipa.

➢ Ajutaţi-vă şi cooperaţi activ. Acceptaţi ideea că astfel vă completaţi reciproc nu din compasiune, ci pentru a acoperi sau substitui nepriceperea celuilalt, ci pentru reuşita acţiunii, pentru îndeplinirea activităţilor organizaţiei.

➢ Indiferent de valoare şi experienţă, de aport personal la realizările grupului, nu vă consideraţi superiori, evitaţi aroganţa şi trufia şi promovaţi lauda sinceră şi îndemnul prietenesc.

➢ Apreciaţi cu franchete şi onestitate rezultatul muncii colegilor, nu le subapreciaţi iniţiativele şi strădaniile de a obţine performanţe. Discutaţi pe marginea lor, învăţaţi din experienţa celorlalţi, cereţi-le ajutorul atunci când aveţi nevoie.

➢ Nu-i învinuiţi pe alţii pentru greşelile personale. Asumaţi-le, recunoaşteţi deschis în ce constă vina voastră; acest lucru va consolida imaginea voastră în ochii colegilor.

➢ Dezvoltaţi şi consolidaţi sentimentul de prietenie, împărtăşiţi din trăirile, frământările şi satisfacţia voastră, abordaţi cu tact şi discreţie şi problemele care depăşesc cadrul profesional.

Dat fiind interesul manifestat de ideea de echipă, diverse platforme specializate în domeniul resurselor umane pun în discuţie sfaturi, reguli şi opinii proprii cu privire la eficacitatea „muncii în echipă.” Ca o completare

la regulile mai sus menționate, iată și *10 sfaturi* pentru a avea o echipă cât mai bună.[34]

➢ *Oferă echipei (sau dă-le sarcina să creeze) o viziune sau un rezultat de proporții.* Dacă obiectivul nu depășește ca dimensiune personalitățile membrilor echipei, eficacitatea echipei va fi mediocră datorită orgoliilor.

➢ *Informează-i pe membrii echipei cu privire la standardele de comportament legate de comunicare, răspuns și interacțiune.* Aceste reguli de bază sunt făcute pentru a menține comunicarea între membrii echipei clară și pentru a da sens apartenenței la echipă. Atitudinile nepoliticoase, vorbăria, bârfa și răspunsurile întârziate sunt motive întemeiate pentru eliminarea unui membru din echipă.

➢ *Dă-le posibilitatea membrilor echipei să-și aleagă un conducător.* Conducerea este încă necesară în cadrul unei echipe. Este nevoie de un *lider* al echipei, nu de un *manager*. Un lider al echipei ar trebui să se bucure de încrederea tuturor și să nu-și creeze doar imaginea celui care se ocupă de angajări și concedieri, cu excepția cazului când membrilor echipei le-ar conveni o astfel de situație.

➢ *Stabilește reguli ca să poți ajuta echipa să funcționeze.* Rapoartele zilnice sau săptămânale, afișarea în public a obiectivelor/rezultatelor echipei etc., îi ajută pe toți membrii să simtă că *FAC PARTE* dintr-o echipă care realizează ceva.

➢ *Echipele au nevoie ca o persoană din echipă / manager să se ocupe de detalii și de circulația ideilor.* În echipă ar trebui să existe un membru care are grijă ca toate ideile să fie catalogate, înțelegerile respectate, promisiunile făcute și impulsurile primite de la membrii echipei recepționate.

➢ *Organizează ședințe periodice al căror subiect să fie în exclusivitate îmbunătățirea modului de lucru al echipei.* Este esențial să existe următoarele două condiții, altfel eficacitatea ședințelor poate scădea, acestea devenind ședințe cu caracter personal, de relaxare sau de critică neconstructivă. În primul

---

34 https://www.ejobs.ro/cariera/sectiune-ResurseUmane/articol-CatevareguliinMRU./page-Zece-sfaturi-pentru-o-interactiune-eficienta-intre-membrii-echipei

rând, stabileşte regula că orice problema nerezolvată sau necomunicată între membrii echipei trebuie să fie rezolvată înainte de următoarea şedinţă. Astfel, şedinţele vor avea un caracter pozitiv şi vor duce la un progres sănătos, fără să devină şedinţe bazate pe critică. În al doilea rând, stimulează fiecare membru al echipei să dea sugestii privind îmbunătăţirea eficacităţii echipei, înainte de şedinţă, pentru a fi propuse în timpul şedinţei.

- *Observă când abordarea echipei este bună şi când lasă de dorit.*
- *Recunoaşterea continuă, frecventă şi adecvată a meritelor.* Un rol important în funcţionarea echipei ca întreg îl are recunoaşterea publică a contribuţiei fiecărui membru în cadrul echipei şi/sau pentru grăbirea atingerii rezultatelor/obiectivelor. Totuşi, trebuie să fii atent ca laudele să fie adecvate şi să nu sune a exagerări manipulative.
- *Şedinţele de echipă ar trebui să reprezinte momente de creativitate şi nu şedinţe de raport.* Pune o problemă sau o întrebare importantă în centrul şedinţei, nu o lăsa să se transforme într-o şedinţă de raport plicticoasă; de aceea a inventat Dumnezeu e-mail-ul şi copiatoarele. Dacă sunt informaţii de raportat, fă în aşa fel încât raportarea lor să nu ocupe mult timp şi să se refere doar la reuşite şi progrese.
- *Echipele funcţionează cel mai bine atunci când oamenii se simt bine unii cu alţii.*

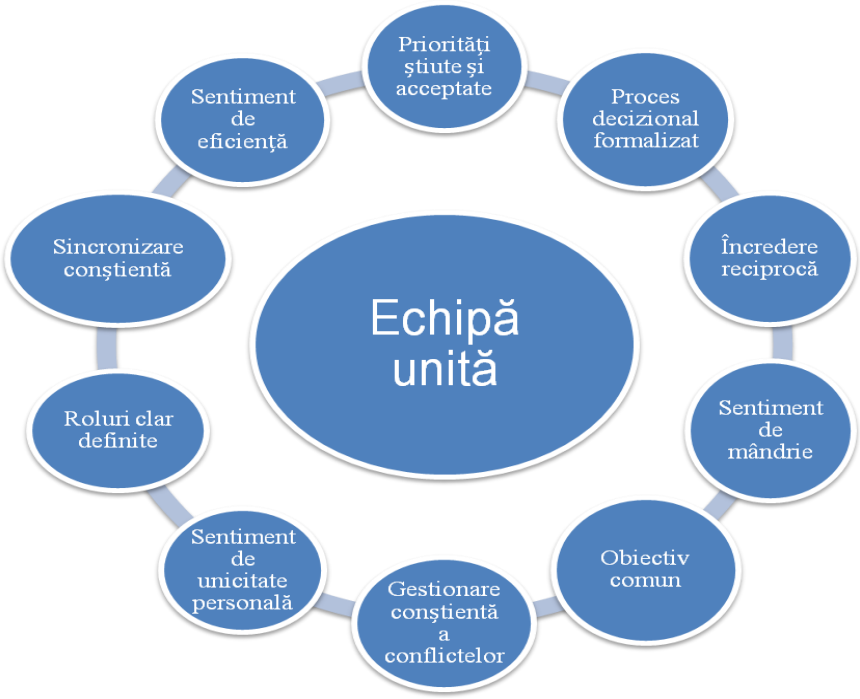

Figura 4. Schema echipei unite

Cei 10 factori care definesc o echipă unită

1. Toţi membrii echipei trebuie să cunoască priorităţile echipei şi să le accepte, chiar şi atunci când intră în conflict cu priorităţile personale.

2. Procesul decizional trebuie să fie transparent, participativ şi formalizat, pentru a genera proactivitatea, iniţiativa şi confortul psihologic al membrilor echipei.

3. Membrii echipei trebuie să aibă încredere unii în alţii şi, mai ales, să fie siguri că fiecare membru al echipei depune tot efortul de care este capabil pentru succesul echipei.

4. Fiecare membru al echipei trebuie să aibă dezvoltat sentimentul de mândrie privind apartenenţa sa la echipă.

5. Membrii echipei trebuie să simtă eficienţa muncii în echipă, să simtă că se înregistrează un progres real şi că acţiunile lor sunt încununate de succes.

6. Toţi membrii echipei trebuie să aibă un obiectiv comun, acceptat şi cât mai apropiat de obiectivele lor personale.

7. Sincronizarea în muncă trebuie să fie un proces exersat şi conştient.

8. Membrii echipei trebuie să cunoască şi să gestioneze conştient şi constructiv conflictele interne pentru a evita scăderea randamentului şi demotivarea.

9. Fiecare membru al echipei trebuie să îşi păstreze sentimentul de unicitate personală; să se simtă acceptat în cadrul echipei şi apreciat „*aşa cum este el*."

10. Fiecare membru al echipei trebuie să aibă un rol clar definit în cadrul echipei, rol care trebuie să se potrivească cât mai bine caracteristicilor personale ale salariatului.

Eficienţa echipelor

Pentru a putea evalua eficienţa unei echipe, trebuie să ţinem seama de anumite criterii, pe baza cărora le putem cataloga drept „*echipe de succes*" sau „*misiune eşuată*." În ce constau aceste criterii? Ele sunt foarte bine delimitate de Michael A. West:[35]

✓ *Echipele au de executat sarcini interesante* - oricât de atrăgătoare ar fi o sarcină, dacă membrii echipei nu sunt motivaţi să o ducă la bun sfârşit, ea poate deveni anostă.

✓ *Membrii echipei simt că au un rol important în cadrul acesteia* - este de evitat fenomenul de „*lene socială*," indus de ideea că munca unuia sau a altuia dintre membrii nu este suficient apreciată de restul grupului.

✓ *Membrii echipei au de executat sarcini interesante* - importanţa sarcinilor individuale, care conferă satisfacţie fiecărui membru al echipei în parte.

[35] M. A. West, ***op. cit.***, p. 37-39.

✓ *Contribuţiile individuale sunt indispensabile, unice şi evaluate în conformitate cu un standard* - atunci când contribuţiile individuale sunt remarcate de toţi membrii echipei, natura implicării individuale, motivaţia şi interesul cresc proporţional.

✓ *Existenţa obiectivelor clare de echipă, însoţite de feedback în vederea atingerii performanţei* - se referă la accesul tuturor membrilor grupului la informaţiile referitoare la rezultatele propriilor activităţi. Sarcinile precise, însoţite de feedback, constituie un element esenţial în motivarea echipei.

Principalele trăsături ale echipelor eficiente sunt:

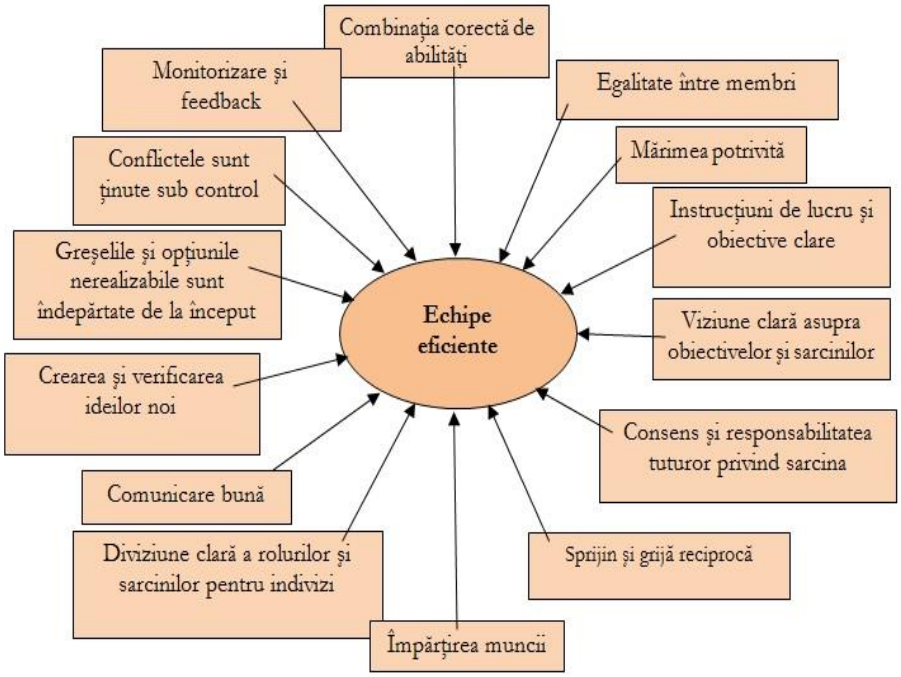

Figura 5. Schema echipei eficiente

„*Pentru a da rezultate ca membri ai unei echipe, indivizii trebuie să poată comunica deschis şi onest, să accepte diferenţele şi să ţină conflictele sub control, să renunţe la scopurile personale pentru binele echipei*."[36]

Comportamente în echipă

Subcapitolele de mai sus creionează condiţiile de bază ale formării unei echipe, stadiile de dezvoltare şi evoluţie, precum şi regulile de bază care trebuie respectate. Dincolo de acestea, însă, există un set de reguli - denumit generic *comportament* - care defineşte echipa prin prisma membrilor. Aceasta, deoarece echipa reprezintă o sumă de indivizi, caractere, personalităţi. Iată o serie de factori, atitudini, de fapt, care ajută sau obstrucţionează eficienţa muncii în echipă.

A. Comportamente care ajută munca în echipă:

- Punctualitatea;
- Participarea;
- Angajarea în comunicări deschise, oneste;
- Ascultarea pentru a înţelege;
- Vorbirea pentru a fi înţeles;
- Respectarea programului;
- Atitudine optimistă, pozitivă faţă de echipă;
- Se critică ideile şi nu membrii;
- Să se ţină de cuvânt;
- Să ia problemele în serios;
- Să fie oameni de încredere;
- Să fie responsabili;
- Să spună ceea ce gândesc şi simt;
- Să folosească expresii şi gânduri ca „noi", şi nu „eu";
- Să-şi arate angajamentul pentru ca lucrurile să meargă;
- Să aibă simţul umorului;

[36] S. P. Robins, ***Adevărul şi numai adevărul despre managementul personalului***, Bucureşti, Editura Meteor Press, 2006, p. 57.

- Să-şi stabilească roluri clare, definite;
- Să-şi fixeze obiective şi termene de realizare realiste;
- Să distribuie munca în mod egal.

B. Comportamente care obstrucţionează munca echipei:

- Atitudine negativă şi foarte critică;
- Atac la personalitate;
- Comportament dominant, manipulator;
- Schimbarea subiectului;
- Interpretarea celor spuse de alţii în mod selectiv;
- A fi de acord cu totul;
- Căutarea simpatiei;
- Neatenţia şi manifestarea plictisului;
- Utilizarea expresiei „voi”;
- Judecarea altora;
- Preocuparea cu altceva în şedinţe, care atrage atenţia.

Relaţiile dintre membrii echipei

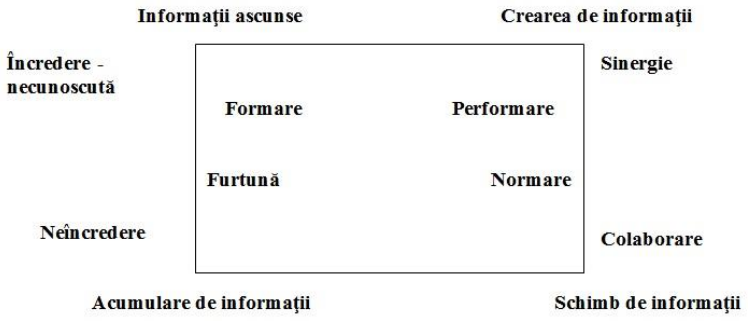

Figura 6. Relaţiile dintre membrii echipei

Avantajele şi dezavantajele muncii în echipă

Munca în echipă prezintă o multitudine de **avantaje** şi **dezavantaje**, care contează foarte mult în evaluarea eficienţei oricărei echipe. Cântărite, chiar dacă avantajele sunt mai numeroase, cele câteva dezavantaje identificate pot fi definitorii pentru „viaţa" echipei.

a) Avantaje:

- se stabilesc scopuri clare care sunt agreate de toată lumea;
- rolurile fiecărui membru sunt bine definite, având în vedere abilităţile şi capacităţile fiecăruia;
- resursele sunt utilizate optim;
- există un grad înalt de motivare a persoanelor;
- sprijinul şi încurajarea membrilor echipei ajută pe fiecare să-şi rezolve sarcinile;
- relaţiile interpersonale cunosc un proces de îmbunătăţire;
- creşte participarea la actul decizional;
- realizarea deplină a potenţialului individual;
- îmbunătăţirea comunicării şi creşterea nivelului de cunoştinţe pe un fond de reducere a stresului;
- deţinerea şi responsabilitatea comună asupra sarcinii;
- angajamentul comun faţă de obiective şi valori;
- mai buna apreciere de sine;
- dezvoltarea aptitudinilor personale.

Pentru a întări afirmaţiile de mai sus, considerăm că se impune de la sine dezvoltarea lor la nivel general. Mai exact, trebuie să plecăm de la premisa că există anumite tipuri de sarcini care se pot realiza individual; dar, în acelaşi timp, anumite obiective nu pot fi îndeplinite decât prin colaborarea necondiţionată a mai multor persoane.

O astfel de afirmaţie se bazează pe mai multe argumente, foarte bine sintetizate de Michael A. West:[37]

Completivitatea: care are în vedere realizarea unor sarcini complexe, foarte greu sau chiar imposibil de realizat de o singură persoană;

[37] M. A. West, ***op. cit.***, p. 35-37.

Cerințele variate: care impun membrilor echipei să aibă mai multe tipuri de competențe;

Necesitatea interdependenței și interacțiunii: orice sarcină trebuie realizată prin colaborare, comunicare, schimb de informații și dezbatere reală cu privire la metodele de lucru cele mai adecvate sarcinii/misiunii asumate;

Semnificația sarcinii: motivația membrilor de a-și asuma sarcinile atribuite, care poate diferi de la caz la caz, de la individ la individ;

Oportunitatea de a dobândi noi cunoștințe: este șansa fiecărui membru al echipei de a evolua la nivel individual, în cadrul grupului;

Posibilități de executare a sarcinii: fiecare sarcină poate fi o provocare pentru membrii echipei, care își asumă responsabilitatea executării acesteia;

Autonomia grupului: are în vedere gradul de libertate al membrilor echipei, care pot decide, separat de alții, pașii de acțiune, graficul activităților, metodele de lucru. Practic, o participare directă, necondiționată, la luarea deciziilor.

Ca o completare la avantajele identificate de West, putem spune că, prin intermediul unei echipe, se pot realiza mult mai ușor și simplu sarcini care presupun un nivel accentuat de complexitate și, implicit, abilități diferite. Este o modalitate foarte eficientă de a valorifica potențialul și cunoștințele individuale ale membrilor.[38] Este mult mai ușor pentru o echipă restrânsă numeric să-și stabilească propria misiune, în contextul în care astfel de grupuri sunt orientate mult mai clar pe anumite direcții, fără riscul de a se pierde „în generalități." Și, poate unul dintre cele mai importante aspecte, cultivă relațiile interumane, loialitatea după principiul „*toți pentru unul și unul pentru toți*."

Există însă și o serie de **dezavantaje** ale muncii în echipă, care pot să conducă membrii acesteia - la nivel individual, sau echipa în totalitatea ei - la eșec total.

b) Dezavantajele muncii în echipă:

- lipsa acordului persoanelor implicate;

[38] http://www.traininguri.ro/formarea-echipelor/

- lipsa de organizare;
- tentaţia dictaturii;
- lipsa unei ţinte clare;
- existenţa tentaţiei de a nu te implica prea mult în muncă ştiind că este cineva care va face totul, chiar şi partea care îţi revenea ţie;
- necesitatea unei perioade îndelungate (3-5 ani) pentru a obţine rezultate.

Dincolo de aceste dezavantaje, mai putem aminti şi altele. Poate printre cele mai importante dezavantaje care pot obstrucţiona eficienţa echipei este cel legat de restrângerea ocaziilor de afirmare individuală. Fiecare acţiune necesită aprobarea majorităţii şi consensul general, de aceea uneori poate dura mult timp şi poate fi un proces haotic.

Foarte important este şi timpul îndelungat de evaluare a fiecărui membru al echipei; în cazul în care unul dintre membrii nu „este ceea ce pare," până la identificarea „vinovatului" echipa poate pierde timp preţios şi energie pe măsură.

Recunoaşterea individuală a meritelor poate constitui un alt dezavantaj; într-o echipă poate oricând apărea o situaţie neplăcută, legată de impresia unui membru cu privire la cantitatea şi calitatea muncii efectuate de el însuşi. Aceasta poate duce la un conflict deschis, în condiţiile în care, la finalizarea sarcinii, se consideră că nu este un merit personal, ci al întregii echipe.

La rândul său, Patrick Lencioni[39] identifică 5 disfuncţii majore, care obstrucţionează munca în echipă. Schema propusă de el este simplă şi cuprinde principalele dezavantaje, care pot duce la eşecul total al unei echipe.

[39] P. Lencioni, ***Cinci disfuncţii ale muncii în echipă***, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2007, p. 183-205.

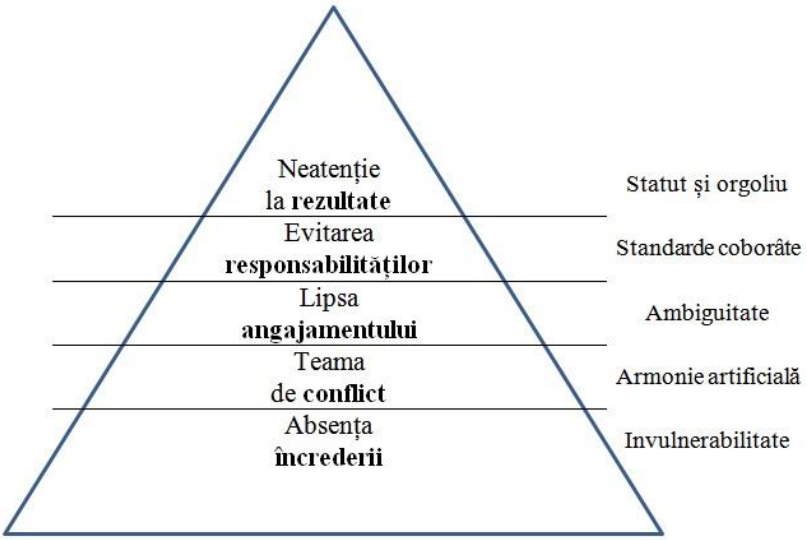

Figura 7. Schema stabilită de Patrick Lencioni[40]

Disfuncţia 1. Absenţa încrederii

Sentimentul de încredere se află, fără îndoială, la fundamentul oricărei echipe; dar folosirea îndelungată a acestui termen a dus, treptat, la degradarea conţinutului.

În contextul de faţă, prin încredere se înţelege siguranţa membrilor unei echipe cu privire la bunele intenţii ale colegilor, absenţa totală a îndoielii referitoare la reţinerea faţă de ceilalţi. Membrii unei echipe nu trebuie să se simtă inconfortabil pentru că sunt vulnerabili unii faţă de ceilalţi. Doar conştientizarea vulnerabilităţii poate duce la apariţia sentimentului de încredere care, odată dobândit - ceea ce este destul de

[40] ***Ibidem***.

dificil şi necesită mult efort - permite canalizarea colectivă a energiei în direcţia dorită.[41]

Disfuncţia 2. Teama de conflict

Deşi conflictul în sine reprezintă un mijloc de evoluţie, este încă greu de făcut diferenţa între un conflict profesional, ideologic şi atacul direct la persoană. În interiorul multor echipe se consumă timp şi energie în vederea evitării conflictelor, ceea ce reprezintă o atitudine eronată. Prin conflict - în sensul de dezbatere - se pot găsi soluţiile cele mai eficiente la problemele apărute.

Evitarea conflictului nu face decât să consume puterea de concentrare a echipei şi poate duce la autodistrugerea ei.

Disfuncţia 3. Lipsa angajamentului

Angajamentul are în vedere două aspecte esenţiale: claritatea şi implicarea.[42] Lipsa angajamentului este determinată de dorinţa de consens şi de nevoia de siguranţă. Cu siguranţă, consensul total este greu de atins, iar teama de nesiguranţă - înţelegem prin aceasta teama de a nu fi puse sub semnul întrebării deciziile luate - este mare consumatoare de timp, energie şi creativitate. Până la atingerea stadiului de consensualitate deplină este posibil ca soluţiile să nu mai fie cele potrivite, să fie depăşite deja, iar încrederea în capacitatea proprie a fiecărui membru al echipei şi al echipei în sine scade proporţional.

Disfuncţia 4. Evitarea responsabilităţilor

Chiar dacă responsabilitatea este cuvântul cheie al eficienţei, în timp şi-a pierdut din însemnătate; membrii unei echipe nu doresc să părăsească „zona de confort" care le asigură stabilitate şi caută să evite cu orice preţ posibilele reproşuri venite din partea colegilor. Chiar în cazul unor echipe bine sudate, ideea de a trage la răspundere, de a interoga pe „celălalt" cu

[41] ***Ibidem***, p. 184.
[42] ***Ibidem***, p. 193.

privire la activitatea depusă este cel mai adesea trecută cu vederea. Încă nu s-a înţeles destul de clar că o astfel de atitudine nu face decât să deterioreze relaţiile de grup, să provoace tensiuni mocnite, care pot provoca grave rupturi şi crea resentimente.

Disfuncţia 5. Neatenţia la rezultate

Este considerată drept „*disfuncţia supremă*."[43] Unele echipe - poate cele mai multe - nu au drept ţintă atingerea unor obiective reale, ci există doar pentru a exista. Mai degrabă supravieţuiesc. Ceea ce conduce inevitabil şi în cel mai scurt timp la destrămarea echipei, deoarece fără un scop precis, clar definit, nu există raţiunea de a fi, dorinţa de a menţine echipa.

Concluzii

În lumina acestor aspecte teoretice, putem afirma că, în general, caracteristicile formării unei echipe sunt diverse, însă există anumiţi paşi care trebuie urmaţi, astfel încât aceasta să fie şi eficientă. Dincolo de aceste etape inerente constituirii oricărei echipe nu există o formulă standard care să stabilească pas cu pas definiţia unei „echipe de succes."

Putem spune că atunci când alegi să lucrezi în echipă conştientizezi, în egală măsură, avantajele şi dezavantajele unei astfel de decizii. Pentru că orice echipă, care nu înseamnă doar un grup de oameni aleşi întâmplător, are nevoie să se bazeze pe anumite reguli nescrise, care îi influenţează direct însăşi existenţa.

Odată ce devii membru al unei echipe trebuie să-ţi asumi avantajele şi dezavantajele acestui tip de muncă. Eforturile unei echipe, dacă sunt combinate corect, produc mult mai mult decât o sumă de rezultate individuale.

Dacă echipa din care faci parte este bine închegată şi bazată pe respect, atunci şi rezultatele vor fi pe măsură, pentru că toţi membrii vor lucra cu plăcere, iar atunci când pui suflet în ceea ce faci totul va fi mai uşor, stresul fiind înlăturat în totalitate. Foarte important este ca liderul formal al

[43] ***Ibidem***, p. 202.

echipelor să fie bine determinat, recunoscut de toţi membrii echipei şi el să fie şi liderul informal al grupului, iar nivelul său de expertiză să fie cel mai mare raportat la expertiza celorlalţi membri.

Consolidarea Asociaţiei Bibliotecarilor din Republica Moldova prin leadership şi competenţă

Dr. MARIANA HARJEVSCHI
Asociaţia Bibliotecarilor din Republica Moldova

Abstract

Consolidating the Librarian's Association in the Republic of Moldova by Leadership and Competence

The article describes the results and lessons learned after the implementation of the project „Straightening LAM institutional capacity." The author underlines the importance of the Policy and Procedural Manual that was developed, as a project activity and how it helped to bridge communication between LAM Council members and leaders. This assisted LAM Council members and twenty LAM leaders to gain confidence in their professional abilities and meet professionals who are already involved in LAM service. The article exemplifies how twenty committed and motivated leaders from across the country have benefited from a solid foundation of skills and strategies through trainings in the appropriate subject areas (fundraising, project management etc.) that helped LAM expand the capacity of the next generation of leaders.

Keywords: *leadership, libraries, institutional building, library association, Novateca program*

Genericul conferinţei Asociaţiei Bibliotecarilor din Republica Moldova (ABRM) - ***Biblioteci dinamice: confruntări, experienţe, succese*** - care a avut loc pe 5 noiembrie, 2015 - a reprezentat firul tematic pentru celelalte patru conferinţe satelit organizate de către comisiile specializate - biblioteci naţionale şi publice (*Biblioteci naţionale şi publice: comunitate, colaborare şi conexiune*), biblioteci şcolare (*Biblioteci dinamice: confruntări, experienţe, succese*), biblioteci din învăţământul profesional tehnic şi, bineînţeles, biblioteci universitare şi specializate (*Bibliotecile din învăţământul profesional tehnic: redimensionare, renovare, afirmare*). Prin aceste conferinţe tematice ABRM a propus să pună în valoare eforturile profesioniştilor din

întreg Sistemul Naţional de Biblioteci. Agenda cumulativă a acestor evenimente a reliefat că, prin modul în care bibliotecile răspund la nevoie de informare ale comunităţii, sunt în continuă diversificare a serviciilor, ofertelor şi produselor informaţionale. Bibliotecarii realizează activităţi ce conduc la rezultate de impact, servicii noi oferite, proiecte inovative, activităţi care au influenţat comunităţi, campanii de promovare a bibliotecilor, care au consemnat schimbări şi efecte în comunitate.

Pe de altă parte, aşa cum mi-am propus, ca preşedinte al ABRM, că tocmai proiectul *Consolidarea instituţională a ABRM* poate fi alături de iniţiativele ABRM pentru că prin asociaţie şi cu asociaţia putem excela şi pot fi aduse beneficii pentru fiecare. Pe agenda anului 2015 s-au evidenţiat mai multe succese, printre care accelerarea fortificării unui cadru intern propice pentru management al unei asociaţii profesionale, dezvoltarea abilităţilor şi competenţelor pentru membrii Consiliului, promovarea activităţii bibliotecarilor şi rolul esenţial al bibliotecilor în societate. Anul 2015 a demonstrat că echipa Consiliului continuă remodelarea ABRM.

Cred cu fermitate că bibliotecile exercită un impact asupra societăţii, comunităţii prin promovarea lecturii, acces la învăţare continuă şi educaţie, inovare prin tehnologii, cultură şi recreere pentru toţi. În acest fel, bibliotecile pot contribui la construirea unor comunităţi mai puternice şi în final a unei societăţi. Toate acestea desigur sunt în concordanţă cu tendinţele iniţiativele promovate de asociaţiile profesionale internaţionale, dar şi prin implicarea autorităţilor centrale, locale, partenerii noştri.

Precedată de cele patru conferinţe satelit, proiectul a marcat un important rezultat al ABRM, anume consolidarea Asociaţiei. Astfel, prin această conferinţă finală ne-am dorit să ţintim prezentarea rezultatelor proiectului *Consolidarea instituţională a ABRM*, realizat între 17 noiembrie 2014 şi 2 noiembrie 2015 cu suportul financiar al AO IREX Moldova şi al Programului *Novateca*, precum şi identificarea de noi provocări şi oportunităţi pentru viitor.

Agenda proiectului a avut o abordare complexă - de la crearea unui grup de lideri bibliotecari, care au trecut prin instruiri tematice, exerciţii practice de modelare a comportamentului şi a funcţionării ABRM ca

organizaţie - la evaluare stilului şi procedurilor de management a Asociaţiei, identificarea realizărilor, dar şi provocărilor în dezvoltarea Asociaţiei. Proiectul implementat *Consolidarea instituţională a ABRM* realizat pe parcursul unui an a urmărit fortificarea şi coeziunea comunităţii bibliotecare, ca parte componentă a procesului de consolidare început în 2012 prin proiectul promovat de IFLA. Eforturile personale, ar fi fost insuficiente, dacă nu ar fi fost alături colegi din cadrul echipei proiectului: Natalia Cheradi, vicepreşedinte al ABRM; Tatiana Coşeri, vicepreşedinte al ABRM; Savela Starciuc, secretar al ABRM; Ana Roşca, contabilă a ABRM; coordonatorul proiectului Svetlana Croitorui, membrii Consiliului şi, fără îndoială, colegii din cadrul Programului *Novateca*, care ne-au ghidat pe parcursul acestui proiect - Doina Podporschi şi Violeta Bunescu.

Proiectul ne-a oferit lecţii, experienţe, oportunităţi, dar şi provocări pentru membrii echipei şi ai Consiliului Asociaţiei. Rolul şi sarcinile pe care ni le-am asumat pe parcursul unui an de zile, au fost cu adevărat o a doua provocare în sens pozitiv, ca urmare a celuilalt proiect implementat 2013-2104, dar care ne-a mobilizat să coagulăm eforturile comune interne, să apelăm la echipa de lideri ai proiectului, să mizăm pe susţinerea fiecărui membru al comisiilor şi secţiunilor asociaţiei, bineînţeles extinzându-ne şi în filialele Asociaţiei, să apelăm la experienţele unor parteneri precum Compania „Caraseni" sau „Legal Solutions" şi să învăţăm din mers.

Deşi acest proiect a avut un singur obiectiv - crearea unui grup de lideri care să fortifice politicile şi procedurile în cadrul ABRM -, totuşi agenda lui a avut o abordare mult mai complexă, iar pe parcursul următoarelor prezentări vă veţi convinge de acest fapt. Diverse activităţi, produse şi servicii dezvoltate au stat pe agenda proiectului, deseori reflectând asupra experienţei anterioare, permiţând dezvoltarea şi crearea altora noi, idei, reieşind din necesităţile interne ale ABRM sau din interesele membrilor ABRM.

Ingredientele unui proiect de succes sunt lecţiile învăţate, pentru că acestea oferă noi perspective pentru a furniza bune practici. Iar acest proiect ne-a oferit multe lecţii, principalele dintre acestea pot conduce la schimbare.

Prima lecţie a fost: *a fi împreună este un început, a rămâne împreună este un progres, a lucra împreună este un succes*. Această frază celebră a lui Henry Ford am reuşit să o aplicăm în acest proiect pentru că atât echipa, cât şi cei 20 de lideri, inclusiv şi membrii Consiliului, au simţit menţinerea unui spirit de echipă în jurul unei idei comune pentru fortifica cadrului intern prin elaborarea ***Manualului de politici şi proceduri ale ABRM*** şi a replica multiplele iniţiative în cadrul filialelor. Fiecare în parte, reprezentând echipa, a reuşit să se mobilizeze, să interacţioneze şi să acţioneze întru consolidarea Asociaţiei. Aceasta oferind posibilitatea de a se simţi lideri care reprezintă şi biblioteca, dar şi Asociaţia deopotrivă. Aceasta a fost posibil şi datorită regulatelor întâlniri, discuţii, dezbateri şi prin muncă asiduă a fiecărui membru.

Cea de-a doua lecţie: *instruirea minţii este la fel de necesară ca şi hrana pentru corp*. E o zicere a lui Cicero. Menţionăm toţi cei 20 de lideri au urmat un ciclu de instruiri tematice care au rezultat din ***Raportul de evaluare*** ce identificase următoarele subiecte necesare a fi abordate: *Sporirea durabilităţii ABRM şi impulsionarea colectării fondurilor*; *Dezvoltarea resurselor umane şi ajustarea structurii ABRM*; *Dezvoltarea proiectelor*. Impactul a fost resimţit nu doar prin obţinea cunoştinţelor, dar, cel mai mult, am reuşit să aplicăm în practică cele învăţate în beneficiul membrilor, în dezvoltarea ABRM ca organizaţie nonguvernamentală pentru ca aceasta să îşi modeleze capacităţile instituţionale şi să-şi asigure durabilitatea. Printre acestea menţionăm un produs care a rezultat din ciclul de instruiri: *Planul de dezvoltare instituţională a ABRM* care urmează să ne ghideze la finele anului 2015 şi pe parcursul următorilor ani fiind mereu deschis spre a fi îmbunătăţit, ajustat; elaborarea a două concepte de proiecte: *Nocturna bibliotecilor*, depus în cadrul Ministerul Culturii pentru finanţarea din bugetul de stat a proiectelor culturale ale asociaţiilor obşteşti pentru anul 2016 şi cel de-al doilea, *Poveştile digitale - expresii moderne ale diversităţii culturale*, depus către Agenţia Elveţiană pentru Dezvoltare şi Cooperare ce acordă asistenţă în Republica Moldova şi instituţiile culturale care sunt rezultate ale acestor instruiri.

Cea de-a treia lecţie: *leadershipul (fiind ca obiectiv al proiectul) este mai întâi o probă de echilibru, apoi o probă de evaluare*. Aşa spune Neculai I. Fântânaru.

Asociaţia Bibliotecarilor întotdeauna trebuie să menţină în vizor evaluarea propriilor servicii, produse, inclusiv şi a acţiunilor sale. Ca parte componentă a acestui proiect au fost mai multe studii, analize fie de colectare de date despre ABRM, fie a mecanismului de funcţionare. Am realizat că evaluarea continuă poate fi reuşita Asociaţiei. Printre acestea menţionăm încă o dată ***Raportul de evaluare a ABRM*** pentru perioada 2010-2014, care în calitate de instrument de evaluare a fost utilizat de OSAT (Organizational Strengths Assessment Tool), elaborat de către organizaţia britanică INTRAC şi adaptat, ajustat de către Compania „Caraseni" la condiţiile sectorului neguvernamental al Republicii Moldova - ABRM. Printre tehnicile de evaluare au fost: analiza documentelor de management, proiectelor, rapoartelor şi a actelor juridice corespunzătoare; expedierea chestionarelor de evaluare către membrii ABRM din regiunile RM şi analiza feedbackului lor şi observarea proceselor organizaţionale şi discuţii în focus grup cu membrii Consiliului ABRM. Printre aspectele cercetate au fost: existenţa misiunii, viziunii şi a valorilor ABRM; înţelegerea şi cunoaşterea misiunii, viziunii, valorilor de către echipa ABRM şi percepţia ABRM de către membrii Asociaţiei; existenţa şi calitatea strategiei ABRM; procesul de planificare strategică; sincronizarea *Planului strategic al ABRM* cu priorităţile; implementarea şi evaluarea strategiei ABRM; procedura de elaborare şi gestionare a proiectelor; proiectele ABRM şi corespunderea lor cu strategia ABRM şi transparentizarea rapoartelor anuale ale ABRM; structura generală a ABRM; distincţia dintre preşedintele şi directorul ABRM; relaţiile directorului executiv cu Bordul ABRM, precum şi relaţiile cu membrii ABRM; statutul organizaţiei, regulamentele ABRM şi reglementarea procedurilor interne ale ABRM; punctele forte ale ABRM şi punctele slabe ale ABRM, politica de investire în resursele umane; existenţa unui plan de colectare, diversificare a fondurilor; surse alternative de fonduri. Proiecte generatoare de venit şi reglementări financiare. Complexitatea acestui studiu a generat, bineînţeles, acel ***Plan de dezvoltare a ABRM pentru anii 2015-2018***. Ulterior echipa proiectului împreună cu Compania „Legal Solutions" a reuşit evaluarea juridică actuală a documentelor interne ale ABRM, care a fost utilă pentru elaborarea propunerilor privind perfectarea şi actualizarea

cadrului intern al ABRM în conformitate cu cadrul normativ al asociaţiilor obşteşti, inclusiv cu modificările şi completările la *Statutul ABRM* - referindu-mă aici la acele solicitări pe care le evidenţiasem anul trecut: punctul 2.1 - Asociaţia îşi propune următoarele obiective: organizarea programelor de instruire modernă, folosind metode inovative de formare profesională continuă a adulţilor (formale, nonformale şi informale); punctul 2.2 - în scopul realizării acestor obiective, Asociaţia participă la avizarea şi aprobarea *Cadrului naţional al calificărilor*, elaborând programe şi organizând cursuri de formare profesională continuă la cerinţele comunităţii bibliotecare. Totodată, analiza efectuată ne va permite actualizarea *Statutului ABRM* în redacţie nouă şi elaborarea documentaţiei necesare; am reuşit pregătirea documentelor pentru obţinerea statutului de utilitate publică a organizaţie şi obţinerea *Certificatului de înregistrare cu atribuirea IDNO*, pe care chiar acum, de curând, l-am obţinut.

Cea de-a patra lecţie: *dura lex sed lex*, ne-a demonstrat că este necesar să deţinem un cadru intern al Asociaţiei care să ne ofere claritate, transparenţă, eficienţă pentru a asigura durabilitate şi continuitate uzanţelor, experienţelor a tot ce s-a implementat până acum şi care vor fi în viitor. Proiectul şi-a propus ajustarea mecanismului intern al ABRM la legislaţia naţională şi standardele europene cu privire la funcţionarea unei asociaţii nonguvernamentale, profesionale. Acţiunile sunt de importanţă majoră din diverse perspective. Astfel, produsul cel mai valoros pe care am reuşit să îl obţinem este ***Manualul de politici şi proceduri ale ABRM***. Aceasta ne va permite atât mandatului actual, cât şi celor care vor fi să cunoască regulile conform cărora ABRM funcţionează: procedura de plată a cotizaţiilor, modalitatea de alegere a organelor de conducere etc. La fel, astăzi vom discuta despre elaborarea propunerilor privind perfectarea şi actualizarea *Statutului ABRM* pentru a-l ajusta în conformitate cu cadrul normativ al asociaţiilor obşteşti, inclusiv cu modificări şi completări ca rezultat al manualului. Implicarea fiecărui membru al echipei şi al liderilor la conceperea manualului sau perfectarea documentelor a fost preţioasă. Achiziţia softului 1C a fost un moment important în asigurarea transparenţei şi corectitudinii. Acest program va fi utilizat pentru

automatizarea evidenţei contabile, inclusiv pentru pregătirea dărilor de seamă obligatorii ale Asociaţiei. Actualmente este obligatoriu ca procesele contabile să fie automatizate. Noul soft susţine principalele elemente de evidenţă a proiectelor în valuta străină şi / sau lei, urmărirea mijloacelor financiare pe tranşe, evidenţa cheltuielilor în funcţie de proiectul selectat etc. Evidenţa contabilă şi întocmirea dărilor de seamă contabile în program va fi în conformitate cu *Standardele naţionale de contabilitate* (SNC) care se aplică de entităţi cu titlu obligatoriu de la 1 ianuarie 2015 şi cu *Indicaţiile metodice privind particularităţile contabilităţii în organizaţiile necomerciale*.

Cea de-a cincea lecţie: *împreună putem fi mai puternici*. Datorită vizitelor în cadrul filialelor, dar şi activismului de care au dat dovadă liderii am reuşit să împărtăşim experienţa unui număr mare de membri ai Asociaţiei. Acest proiect a fost unul care a oferit o oportunitate deosebită - vizita de documentare la Asociaţia Bibliotecarilor din Ucraina. Bineînţeles că întreaga echipă de 20 de lideri nu a reuşit să beneficieze, astfel încât am stabilit nişte criterii de evaluare pentru selectarea a doar 10 lideri, printre acestea fiind: prezenţa la atelierele organizate pe parcursul proiectului (de ex.: *Sporirea durabilităţii ABRM şi impulsionarea colectării fondurilor*; *Dezvoltarea resurselor umane şi ajustarea structurii ABRM* şi *Dezvoltarea proiectelor ABRM*); participarea activă în cadrul activităţii de follow up; implicarea în elaborarea manualului (prin contribuţii la scrierea, compilarea şi redactarea textului); scrierea istoriilor proprii de succes în cadrul proiectului, organizarea activităţilor de promovare a proiectului pe durata implementării şi scrierea articolelor în mass-media despre impactul transformator al participării în cadrul proiectului. Următorii finalişti au fost selectaţi pentru a pleca la Kiev într-o vizită de documentare la Asociaţia Bibliotecarilor din Ucraina: Ludmila Corghenci; Maria Furdui; Elena Pintilei; Nelly Ţurcan, Tatiana Ambroci, Natalia Cheradi, Tatiana Coşeri, Mariana Harjevschi, Rodica Avasiloaie, Ecaterina Scherlet. În cadrul vizitei liderii au avut posibilitatea să cunoască despre managementul Asociaţiei Bibliotecarilor din Ucraina, proiectele şi activităţile cu privire la instruirea bibliotecarilor, precum şi vor avea ocazia să discute despre posibilităţile de colaborare pentru viitor.

Această vizită a oferit oportunitatea de a semna un Acord de colaborare cu Asociaţia Bibliotecarilor din Republica Moldova.

Cea de-a şasea lecţie: *persoana care ştie ce e viaţa priveşte dificultăţile ca pe nişte oportunităţi*, menţiona Norman Vincent Peale. Elaborarea şi implementarea unui proiect presupune eforturi considerabile, interes din partea tuturor membrilor implicaţi, a resurselor financiare corespunzătoare, dar şi a riscurilor inerente ce decurg din situaţii ale pieţei externe - fie situaţii neprevăzute care se ivesc pe parcursul implementării. Astfel, şi în cazul implementării proiectului am fost în situaţia de a acţiona corect şi în ritm rapid atunci când am aflat că tocmai banca în care ABRM are cont va falimenta. Pentru a soluţiona această problemă a fost necesar de a perfecta un întreg pachet de documente pentru a-l depune la Ministerul Justiţiei - deoarece noua procedură de a deschide un nou cont în bancă solicită existenţa unui număr de identificare de stat IDNO, care este asigurat de către Ministerul Tehnologiilor Informaţionale şi Comunicaţiilor. Conform noilor reglementări în sfera ONG, acesta este un element distinct al organizaţiei, care semnifică un număr de identificare unic.

Cea de-a şaptea lecţie: *imaginea contează*. Un rol major îl are construirea unui brand sau a imaginii corporative ale organizaţiei. Astfel, echipa, prin forţe proprii, a identificat soluţii în crearea noului logo, a noii versiuni a paginii web. Toate aceste elemente vizuale alcătuiesc identitatea şi sprijină brandul nostru, al ABRM, ca un întreg. Logoul, împreună cu pagina web, reprezintă identitatea vizuală ca marcă sub forma unui semn de identificare. Acest semn este avatarul şi simbolul ABRM. Noul logo al ABRM: aprobat prin decizia Consiliului ABRM din 22 septembrie a.c. (autor: Valeriu Herţa, pictor, grafician şi membru al Uniunii Artiştilor Plastici din Republica Moldova). Verdele sugerează energie, speranţă, iar griul echilibru şi stare de spirit. Cele două puncte de rouă semnifică un sentiment de prospeţime şi noutate, adăugând eleganţă compoziţiei grafice. Totodată, acestea simbolizează grupurile Asociaţia Bibliotecarilor şi Republica Moldova, care sunt independente sintactic, dar care semantic sunt suficient de apropiate pentru a forma un întreg.

Astfel că *nu există bucurie mai mare decât cea venită pe neaşteptate*, susţinută de Sofocle. La final - am făcut paşi mici sau mari, rămâne să ne spuneţi Dvs., noi ştim că avem multe de făcut, pentru că am dialogat cu Dvs. şi vom continua. Spre final de proiect, ne dorim mult să ne măsuram nu doar reuşitele, dar şi să primim din partea Dvs. reacţii la ceea ce am încercat să facem atât ca parte a proiectului, dat şi ca responsabilitate a *Strategiei de dezvoltare a ABRM*.

Anul acesta ABRM, susţinută de Programul *Novateca*, a oferit posibilitatea, pe bază de concurs, a unei burse de participare în cadrul Conferinţei anuale a Federaţiei Internaţionale a Asociaţiilor de Biblioteci (IFLA) care a avut loc în oraşul Cape Town, Africa de Sud, în perioada 15-21 august a.c. Ca urmare a evaluării competenţelor a cinci candidaturi, dar şi a dosarului de participare, a fost selectată Eugenia Bejan, director adjunct al Bibliotecii Naţionale pentru Copii „I. Creangă," pentru a participa la un eveniment profesional internaţional. ABRM şi Programul *Novateca* au apreciat motivaţia şi capacitatea de a aplica cunoştinţele, experienţele acumulate şi capacitatea de a împărtăşi prin intermediul unor activităţi în cadrul Centrului Naţional de Excelenţă Profesională pentru Bibliotecari, precum şi prezentarea unui articol pentru ziarul *ABRM info* şi / sau pentru revista *ABRM*. Participarea la Conferinţa IFLA din 2015 a fost susţinută de către ABRM şi Programul *Novateca*, prin acoperirea cheltuielilor de transport, cazare, asigurare, taxele de înregistrare la conferinţă, viză, precum şi prin punerea la dispoziţie a actelor confirmative necesare obţinerii vizei. Participantul va fi responsabil pentru asigurarea obţinerii vizei.

Schimbarea continuă a nevoilor societăţii, evoluţia permanentă a tehnologiilor necesită în mod stringent ca cei care oferă informaţia să-şi extindă constant cunoştinţele profesionale, să-şi îmbunătăţească deprinderile prin învăţarea continuă. Ca urmare a deschiderii CNEPB, iar ulterior şi în scopul trasa nişte priorităţi a fost lansat cu susţinerea Proiectului *Novateca* un concurs de selectare a unei companii, a unor experţi care să efectueze o evaluare de fond a oportunităţilor disponibile de dezvoltare educaţională şi profesională a bibliotecarilor din R. Moldova în vederea identificării posibilităţilor existente pentru diverse reţele de biblioteci.

Cei douăzeci de lideri au construit şi au menţinut spiritul şi moralul Consiliului ABRM şi al echipei. Pe parcursul programului, cei douăzeci de lideri au fost încurajaţi să schimbe şi să-şi dezvolte un set de competenţe în domeniul managementului ONG, scrierii de proiecte, obţinerii de fonduri. Motivaţi de ideea că îşi pot asuma valori profesionale ca repere şi în activitatea ABRM, au spus „da" pentru a fi pregătiţi să promoveze aceste valori în rândul colegilor de breaslă. În postura mea de preşedinte, dar şi doleanţa Consiliului a fost crearea unei reţele naţionale de bibliotecari profesionişti în domeniu, care să-şi altoiască atitudinile şi conduita în cadrul ABRM, să-şi dezvolte aptitudinile de lideri prin diverse acţiuni de formare în domenii relevante privind consolidarea capacităţii instituţionale, dar şi capacităţile şi modalităţile de acţiune şi să devină astfel adevăraţi agenţi ai schimbării în cadrul ABRM. Sunt sigură că pe lângă calităţile pe care le aveau privind exercitarea eficientă a funcţiei în cadrul instituţiei de unde vin, şi-au extins cunoştinţele şi abilităţile pentru a cunoaşte care sunt mecanismele, instrumentele, tehnicile pe care trebuie să le cunoască şi să le utilizeze în cadrul ABRM, s-au implicat în evaluarea capacităţii operaţionale şi instituţionale a ABRM, toate acestea fiind inserate în ***Raportul de evaluare a ABRM***.

Participanţii au elaborat şi au aprobat un set de politici şi proceduri pentru ABRM, care ulterior vor fi integrate în ***Manualul operaţional de politici şi proceduri***. Miza pe care am pus-o a fost că ne-am dorit mult ca acest grup de lideri să creeze o conexiune între actualii membri ai Consiliului ABRM şi viitorii lideri prin transfer de experienţă şi bune practici, stabilire de contacte utile, iniţiere şi dezvoltare de colaborări. Din toată inima sper că am reuşit: Angela Amorţitu, Vlada Burlacu, Rodica Avasiloaie; Ludmila Corghenci, Maria Furdui, Svetlana Lisnic, Aliona Manciu, Elena Pintilei, Ecaterina Scherlet, Alexandru Rusu, Adrian Vladâca, Lolita Camenev, Galina Davâdic, Maria Cudlenco, Nelly Ţurcan, Viorica Lupu, Tatiana Ambroci, Liubov Arion, Natalia Cheradi şi Tatiana Coşeri. Suntem mai puternici împreună ca membri individuali, dar unim eforturile ca instituţii şi profesie, devenim mai puternici. Iar aceasta ne face să fim mai puternici pentru comunităţile pe care le deservim.

CARTE VECHE

Completări şi îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*

Arhim. dr. POLICARP CHIŢULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti

Abstract

Additions and Emendations to the Old Romanian Bibliography

This study provides historians specializing in old Romanian books with information on four book editions printed during the 17th to 19th centuries. They add to the descriptions of other five book editions produced by Romanian and foreign printers from 1714 to 1823, which have been emended and supplemented by new information. This study complements and enriches the corpus of old Romanian books and engravings, gives a valuable insight into the history of Romanian printing and reasserts the role of the Orthodox Church in the spreading of the Word of God and of the Holy Teachings among ordinary people.

Keywords: *printing press, Old Romanian Bibliography, Orthodox Church, church music, engraving*

Activitatea de înregistrare a ediţiilor cărţii vechi româneşti cu completările aduse în deceniile următoare publicării celor patru volume de către Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, a adus multă lumină pe tărâmul istoriei şi spiritualităţii româneşti. Desigur că volumul mare de muncă, vremurile adesea nefavorabile, numărul relativ mic de specialişti, au condus la apariţia sau la dispariţia cărţilor şi la câştigul sau la pierderea descrierii lor. Din acest motiv, poarta proiectului bibliografierii cărţii vechi româneşti a rămas deschisă în permanenţă. În plus, importanţa demersului cultural-duhovnicesc iniţiat de mitropolitul Antim Ivireanul prin opera sa tipografică, ne-au condus la reluarea unor probleme privind unele presupuse ediţii aparţinând ierarhului cărturar. Achiziţii noi şi cercetări iniţiate în depozite/biblioteci mai puţin accesibile au adus satisfacţia unor descoperiri

importante care completează frumoasa istorie a cărţii româneşti şi a credincioşilor ei ostenitori.

Completări la *Bibliografia Românească Veche*

Acatist [Bucureşti, 1679-1683]

În colecţiile de carte veche românească ale Bibliotecii Academiei Române sub cota 81A figurează o frumoasă tipăritură, un ***Acatist***,[1] de format in 8°, fără foaie de titlu, cu text românesc, cu 17 rânduri pe pagină, tipărit cu roşu şi negru, împodobit cu gravuri, unele în plină pagină, altele ascunse în letrine ori intercalate în text.

Cartea a figurat anterior la cota 216A (adică era trecută la anul 1739) care a fost desfiinţată şi înlocuită cu 81A. Numerotarea cărţii este făcută pe file, cu litere chirilice şi se opreşte la fila 125, lipsindu-i finalul. La început a fost ataşată o filă manuscrisă, textul tipărit deschizându-se cu fila 3. Dacă din filele 29, 74, 76, 94, 124 au fost sfâşiate părţi importante, alte file lipsesc cu totul: 5, 17, 20, 36, 41-45, 48-57, 68, 69, 72, 100, 105, 108. Între filele 4 şi 6 au fost intercalate 3 foi albe, situaţia repetându-se şi în celelalte intervale cu foi lipsă. Tipăritura a trecut de la Casa Bisericii la Comisiunea Monumentelor Istorice, care a donat-o Bibliotecii Academiei Române în anul 1942. Această cărticea îngrijit imprimată nu posedă nicio indicaţie asupra anului şi locului de apariţie. În fişele BAR este trecută la anul 1684 şi, cu toate încercările noastre, nu am putut afla de ce a fost atribuită acestui an. Cercetând conţinutul cărţii am constatat următoarele: ornamentica şi litera din ***Acatistul*** teodosian ne trimit la tipăriturile ieşite din teascurile Mitropoliei din Bucureşti, organizate de mitropolitul Varlaam şi susţinute de urmaşul său, vlădica Teodosie. Letrinele iniţiale, dar şi tăietura literei din ***Acatistul*** teodosian sunt aidoma celor din ***Liturghierul*** din 1680 (letrinele sunt micşorate şi adaptate formatului mic al ***Acatistului***). Gravurile din ***Acatistul*** teodosian ne oferă ceva mai mult sprijin pentru atribuirea

[1] Întrucât atribuim această tipăritură tiparniţei Mitropoliei supravegheată de mitropolitul Teodosie, îl vom menţiona în text ca **acatistul teodosian**.

tipăriturii în discuţie activităţii tipografice de la Mitropolie din perioada de nou început a acesteia (1679-1683). Astfel, chipul Sfintei Fecioare Maria (reprezentată la f. 13v pe o pagină întreagă, aşezată pe jilţ, cu pruncul Iisus în braţe, flancată de doi arhangheli reprezentaţi în medalion, în partea superioară a gravurii) este asemănător cu cel din ***Liturghierul*** din 1680 (f. 1r), cu cel din ***Apostol*** -1683 (f. 148r) şi cu cel din icoana Sf. Fecioare de pe şevaletul Sf. Evanghelist Luca aflată în ***Apostol*** -1683 şi datată 1683, semnată D(amaschin) G(herbest). Acest tip de reprezentare a Sfintei Fecioare cu vădite influenţe occidentale, baroce este specific lui Damaschin Gherbest. Gravura în plină pagină cu Iisus Hristos, Dreptul Judecător (f. 94v) este şi ea necunoscută repertoriului graficii româneşti. Mai apar şi alte câteva mici reprezentări într-un chenar inclus în text: Fecioara Maria şi Porumbelul f. 7r (porumbelul fiind reprezentarea occidentală a Sf. Duh), Bunavestire - f. 15v. Gravurile din ***Acatistul*** teodosian sau de la Bucureşti au rămas necunoscute până astăzi.

Nu ştim cu precizie anul apariţiei ***Acatistului*** teodosian, dar putem face nişte presupuneri: cartea a putut apărea în anul 1681 când avem o pauză inexplicabilă între apariţia ***Liturghierului*** din 1680 şi a ***Evangheliei*** din 1682.[2] Cum s-a procedat de obicei, ar fi trebuit ca gravurile din ***Acatistul*** teodosian să se fi reluat şi în alte tipărituri, dacă el apărea la începutul activităţii tipografice de la Mitropolie, sau poate formatul mic al cărţii le făcea nepotrivite cu dimensiunile celorlalte care au fost mai mari (mai ales ***Evanghelia*** şi ***Apostolul***). Putem crede că ***Acatistul*** teodosian a apărut la finalul tuturor tipăriturilor de la Mitropolie în 1683-1684 şi că, de aceea, xilogravurile nu au mai avut unde să fie preluate. Cu toate acestea, elemente din inventarul tipografiei mitropolitane preluat de tipografia domnească care l-a dezvoltat considerabil, se regăsesc câteodată în tipăriturile de după ***Biblia*** de la 1688. Că ***Acatistul*** teodosian a apărut

[2] O situaţie similară a fost aceea în care între apariţia ***Evangheliei*** din 1697 (Snagov) şi a lucrării ***Carte sau lumină*** (Snagov - 1699) se crease o sincopă. Descoperirea ***Acatistului*** din 1698 (Snagov) a lămurit că activitatea tipografică de la Snagov nu a încetat în 1698, în intervalul dintre tipărirea celor două cărţi.

înainte de activitatea Sf. Antim, ne-o confirmă chiar acesta în foaia de titlu a foarte rarului ***Acatist*** antimian apărut la Snagov în 1698. Acolo, el menţionează că tipăreşte a treia carte de acest fel. Nu cunoaştem care sunt cele două ediţii anterioare celei din 1698. De aceea, credem cu tărie că ***Acatistul*** teodosian este una dintre cele 2 ediţii pre Snagov. Limbajul din ***Acatistul*** teodosian îl păstrează pe cel din ***Liturghierul*** din 1680 (apropiat influenţei moldovene a lui Dosoftei): *svânt* (***Acatistul*** teodosian f. 7r, ***Liturghier*** 1680 - f. 114r) în timp ce ***Acatistul*** antimian de la Snagov foloseşte varianta *sfânt* (f.12v). În ***Acatistul*** teodosian găsim *Arhăggel* (f.7r) iar în cel antimian *Arhanghel* (f.13r). Exemplele pot continua.

Deci Antim spune adevărul când în foaia de titlu a ediţiei sale din 1698 afirmă că „*l-a tipărit a treia oară* însă *mai cu nevoinţă diortosit.*" Cunoaştem că traducerile din tipăriturile sale sunt cele care se vor impune până azi în limbajul liturgic. Constatăm şi faptul că structura celor două Acatiste este identică. Antim urmează modelul teodosian, păstrează formatul, concepţia grafică, însă îl împodobeşte cu numeroase gravuri (altele decât cele din cel teodosian) care se vor tot relua şi în alte lucrări de-ale sale. Gravura cu Iisus Hristos Emanuel din ***Acatistul*** teodosian (f. 29v) se regăseşte în ***Cheia înţelesului*** - 1679 (f. 65r), deci într-o carte apărută la începutul reluării activităţii tipografice a tiparniţei Mitropoliei.

Cartea descrisă aici, ***Acatistul*** teodosian, este, în concluzie, tipărită la Bucureşti şi credem că în anul 1681. Este, probabil, prima ediţie a ***Acatistului*** apărut în Ţara Românească. Până la apariţia unor noi exemplare, propunerea noastră de datare rămâne la stadiul de ipoteză.

Acatistul de la Bucureşti îmbogăţeşte, atât lista cărţilor ieşite din tiparniţa mitropolitană inaugurată de mitropolitul Varlaam, deci şi ***Bibliografia Românească Veche***, cât şi repertoriul gravurilor neobositului Damaschin Gherbest căruia îi atribuim realizarea grafică a cărţii.

După ediţia de la Snagov din 1698 (a treia), ***Acatistul*** a apărut din nou la Bucureşti. Exemplarul bibliografiat de N. Cartojan a dispărut. Foaia de titlu a acestuia menţiona numele lui Antim şi anul 1703.[3] Aceste tipărituri

[3] ***BRV*** IV, p. 28.

de mici dimensiuni sunt de fapt cărţi personale de rugăciune, mai puţin destinate stranei, în biserică. Dată fiind intensa lor utilizare, ele s-au distrus şi au dispărut.

O ediţie necunoscută din 1703 a *Ceaslovului*

Tot în colecţia de carte veche a Bibliotecii Academiei din Bucureşti am mai descoperit un ceaslov necunoscut ***Bibliografiei Româneşti Vechi*** la cota 143A. Pe foaia de titlu găsim următorul text:

„Čeasoslovŭ če are î[n] sine slujba de zi şi de noapte, după rînduiala sfi[n]tei Besearеci. Acum într-ace[s]ta chi[p] aşăzat şi tipări[t] î[n] zilele prea luminatului Domnŭ, a toată Ţara Rumânească Ioann Constandin B[rîncoveanu] B[asarab] Voevod şi cu bl[a]gosloveniia preasfinţitului Chir Theodosie Mitropolitŭl aceştii ţări vă leat ot sozidania mira 7211."

De format in 8°, cartea are [1], [127] file, lipsindu-i finalul, cu 16 rânduri pe pagină, textul fiind slavon cu excepţia îndrumărilor tipiconale, tipărit cu roşu şi negru (culoarea roşie nu mai este utilizată după fila 17), împodobit cu letrine, viniete şi ornamente de final de text. Pe versoul foii de titlu, este reprezentat Iisus Hristos Emanuel regăsibil şi în ***Cheia înţelesului*** - 1679 şi în acatistul teodosian (1679-1683), iar sub gravură este un tropar al Învierii redat în stihuri.

Analizând conţinutul cărţii, observăm că este destinată stranei (are ***Vecernia***, ***Utrenia***, ***Ceasurile***, ***Pavecerniţa***, ***Troparele Învierii***, ***Paraclisul Maicii Domnului***).

Bibliografia Românească Veche prezintă la anul 1703 descrierea unui ***Ceaslov*** slavon (***Orologhion***[4]) de format in 8° (pe care noi îl vom numi antimian, datat după ***Pascalia*** de la pag. 689 care începe cu anul 1703), existent azi la BAR într-un singur exemplar, fără foaie de titlu, dar cu 720 pagini plus 3 file nenumerotate la final. Corpul literei acestui ***Orologhion mare*** antimian este semiunciala minusculă, în timp ce ceaslovul teodosian are semiuncială obişnuită. În plus, culoarea roşie este

[4] ***BRV*** I 143, p. 454, IV p. 218.

prezentă peste tot în ceaslovul antimian. Remarcăm unele texte româneşti pe care ceaslovul teodosian nu le are, de exemplu, hexapsalmul.

Ceaslovul teodosian nu are menţionat locul apariţiei iar numele unui singur vlădică, pe foaia de titlu, Teodosie, ne-ar putea trimite cu gândul că a apărut acolo unde el era titular: la Bucureşti. Însă, şi pe ***Învăţătură de 7 Taine*** tipărită la Buzău în 1702 apare tot numele lui Teodosie, singur, deşi episcopul locului era Mitrofan. Se poate, având în vedere similitudinile grafice, ca acest ceaslov teodosian să fi apărut la Buzău, în 1703 când ***Bibliografia Românească Veche*** nu înregistrează nicio lucrare, ci abia la anul 1704, un ***Apostol***. Din nou avem de-a face cu o inexplicabilă pauză de lucru între două titluri, iar ceaslovul teodosian credem că s-a imprimat între ***Învăţătura de 7 taine*** şi ***Apostolul*** din 1704. La f. 125r din ceaslovul teodosian se află un cap de înger ca ornament de final de text pe care îl regăsim în tipăriturile buzoiene (1691-1704). Ar fi fost destul de greu ca acest ceaslov teodosian să apară tot la Bucureşti unde tipografia lucra de zor, dând la iveală şi alte titluri.

La acel moment, în Ţara Românească lucrau tipografia domnească din Bucureşti[5] şi cea de la Buzău; deşi ambele ceasloave, teodosian şi antimian, au apărut concomitent, este limpede că ele fac parte din două categorii diferite de realizări tipografice. ***Ceaslovul*** / ***Orologhionul*** antimian are gravuri în plină pagină şi alte ornamente specifice cărţilor îngrijite de el, iar cel teodosian are grafica comună cărţilor apărute la începutul activităţii tiparniţei mitropolitane, al cărei inventar a fost preluat, aşa cum am spus deja, de tipografia domnească bucureşteană (din care dăduse material tipografic şi Buzăului). Se ridică întrebarea: de ce două ediţii ale ***Ceaslovului*** slavon în 1703? Una prescurtată, iar alta dezvoltată. Pentru că ele au comanditari/realizatori diferiţi şi au fost proiectate în ateliere diferite. Este interesant faptul că, totuşi, aceste ateliere s-au consultat, încât nu s-au suprapus, tipărind o lucrare identică.

[5] Antim Ivireanul, ***Opera tipografică***, Bucureşti, 2016, p. 115.

Întrucât exemplarul ceaslovului teodosian a avut acelaşi an de apariţie cu cel antimian, cele două ediţii diferite au fost asimilate şi trecute în fişele de bibliotecă la aceeaşi cotă până de curând.

Se mai poate adăuga un lucru important: ediţia teodosiană s-a reluat întocmai (dar cu alte gravuri) în 1709 la Bucureşti şi în 1714 la Târgovişte, în timp ce ***Orologhionul*** antimian din 1703 nu a mai fost tiparit din nou, ci el a fost tradus pentru întâia oară în româneşte şi tipărit la Târgovişte, în 1715 de către Sf. Ier. Antim Ivireanul.

O *Carte de iertare a păcatelor* din 1783

Tipografia Mitropoliei din Bucureşti a imprimat cu diferite prilejuri, pe lângă cărţile cunoscute, şi foi volante şi chiar antimise şi epitafuri (pe pânză). Patriarhii orientali, prezenţi adesea în Ţările Române, dădeau un fel de confirmare de primire sau adeverinţe celor care făceau donaţii pentru Locurile Sfinte, greu apăsate de datorii de către stăpânirea turcească. Astfel de foi volante, în cazul nostru, cărţi de iertare a păcatelor au apărut la noi încă din timpul lui Constantin Brâncoveanu. Le înşirăm aici, pentru ştiinţă, pe cele mai vechi aflate la Biblioteca Academiei Române a cărei secţie de *foi volante* este în reorganizare. Astfel, în limba slavonă au dat cărţi de iertare patriarhii Gherasim Pallada al Alexandriei (1700) şi Partenie al Ierusalimului (1749); în limba română au comandat cărţi de iertare a păcatelor[6] patriarhii Silvestru al Antiohiei (1722; 1745; 1748), Matei I al Alexandriei (1747), Avramie al Ierusalimului (1782; 1784). În limba greacă, au comandat cărţi de iertare la noi patriarhii Cosma al Alexandriei (1737), Partenie al Ierusalimului (1740; 1742; 1764) şi Avramie al Ierusalimului (1784). Această din urmă tipăritură nu este cunoscută ***Bibliografiei Vechi Româneşti*** ori Greceşti.

Patriarhul Avramie al Ierusalimului a venit şi a stat în Ţara Românească patru ani, între 1780-1784[7], răstimp în care au apărut cărţile de

---

[6] Între paranteze se află anii tipăriţi pe exemplarele respectivelor foi volante.

[7] Ion Popescu-Cilieni, ***Patriarhul Avramie al Ierusalimului şi legăturile lui cu Ţările Române 1775-1787***, în rev. **Arhivele Olteniei**, XXI, 1942, nr. 119-124. Tot aici se află şi o fotografie a cărţii de iertare în limba română, datată 1784.

iertare păstrate până azi. El a avut în persoana egumenului Gherman de la mănăstirea Văcăreşti, un om de mare încredere în Bucureşti, ispravnic al tuturor treburilor patriarhiei Ierusalimului în Ţările Române. S-a păstrat corespondenţa dintre cei doi din care aflăm că patriarhul Ierusalimului comandase la tipografia din Bucureşti, în mai multe rânduri, antimise şi pomelnice. Ele se tipăreau în număr mare, iar egumenul Gherman le trimitea la Constantinopol, unde rezida întâistătătorul Ierusalimului. În scrisoarea din 28 septembrie 1776 arhimandritul Gherman îl informează pe superiorul său că erau gata imprimate 200 de antimise şi 4.000 de cărţi de iertare a păcatelor[8]. La 14 iunie 1784, acelaşi fidel egumen de la Văcăreşti îi scria patriarhului Avramie că are gata 2.200 de pomelnice care erau *ude* (proaspăt tipărite). El avea în vedere o tipărire de până la 6.000 de bucăţi.[9] Din scrisorile păstrate nu reiese în ce limbă s-au imprimat aceste cărţi de iertare a păcatelor.

Biblioteca Academiei Române din Bucureşti conservă doar exemplare în limba română din anii 1782 şi 1784. Cercetătorul Dan Râpă-Buicliu afirmă că posedă în colecţia personală un alt exemplar din 1784, tot în limba română.[10] În Biblioteca Sfântului Sinod se află un exemplar din 1783, în limba greacă. Descrierea corespunde cu cea realizată de Dan Râpă-Buicliu, cu diferenţa că textul este grecesc, anul este dat de la Naşterea lui Hristos (în cele româneşti, anul este de la Facerea lumii). Exemplarul nostru are dimensiunea 44 cm x 33 cm, iar la numele destinatarului este trecut în greacă *Louloudos*. Pe verso, marginea din partea inferioară are notat: *1784 adimistriou? 31*. Locul de tipărire nu este indicat, ca de altfel pe niciuna din cărţile de iertare a păcatelor amintite mai sus. Exemplarul nostru arată că între tirajele româneşti din 1782 şi 1784 a existat cel puţin un tiraj grecesc în

---

[8] ***Documente privitoare la istoria românilor. Volumul XIV al colecţiei Hurmuzaki. Documente greceşti***..., N. Iorga, partea a II-a, 1716-1777, Bucureşti, 1917, doc. 1249, p. 1243.

[9] V. A. Urechia, ***Istoria românilor***, Tomul II, Bucureşti, 1892, p. 475.

[10] ***Bibliografia Românească Veche***, Additamenta, I (1536-1830), Galaţi, 2000, p. 306.

1783. De altfel, egumenul Gherman se plângea la 26 august 1777 că literele greceşti ale tipografiei se deterioraseră şi că se aşteptau altele de la Veneţia.[11] Aşadar, în intenţia sa (şi dorinţa patriarhului Avramie) era şi imprimarea unor astfel de *monofile* în greceşte. Exemplarul nostru a fost cumpărat în 1960 pentru Biblioteca Sfântului Sinod şi întregeşte lista realizărilor tipografice de la noi.

O carte pastorală necunoscută a mitropolitului Ungrovlahiei Dosithei Filitti (1793-1810)

În colecţiile Bibliotecii Sfântului Sinod se află şi o carte pastorală tipărită pe hârtie, de format in 4°, având 4 file nenumerotate. Ea începe cu formula clasică: „*Dosithei, cu mila lui D(u)mnezeu arhiepiscop şi mitropolit al Ungrovlahiei, tuturor de obşte pravoslavnicilor creştini*..."

Tipăritura nu are niciun fel de indicaţie asupra anului şi locului de apariţie. Pe marginea inferioară a primei file se află însemnarea Sf. Ierarh Calinic de la Cernica „*este a Cernikii, Calinic arh(i)m(andrit).*" Pe versoul ultimei file se află pecetea ovală în negru de fum a mitropolitului Dosithei, din păcate puţin lizibilă, şi pecetea rotundă, mare, tot în negru de fum a mănăstirii Cernica cu chipul Sf. Nicolae, datată 1819. Conţinutul cărţii pastorale de care vorbim are în vedere pocăinţa, mai ales *în această vreme a Postului*. Presupunem că este tipărită cu ocazia începutului Postului celui Mare şi avea menirea pregătirii sufleteşti a creştinilor pentru marea sărbătoare a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Exemplarul nostru provine de la Facultatea de Teologie din Bucureşti de unde a fost adus în 2015 împreună cu bogatul fond de carte veche al instituţiei amintite. O însemnare lăsată pe prima filă, chiar în frontispiciu, arată că a aparţinut şi profesorului C. Erbiceanu.

De la mitropolitul Dosithei Filitti al Ungrovlahiei se cunosc mai multe scrisori pastorale păstrate azi în manuscrisul românesc 4765 de la Biblioteca Academiei Române. De studierea lor s-a ocupat, cu unele scăpări, istoricul

[11] ***Documente privitoare la istoria românilor***.., doc. 1270, p. 1267.

I.C. Filitti.[12] Nici ***Bibliografia Românească Veche*** şi nici completările publicate ulterior nu menţionează pastorala semnalată de noi. Nu ştim dacă pastoralele păstrate în manuscris au fost copiate după tipărituri sau erau pregătite pentru a fi tipărite.

Îndreptări la *Bibliografia Românească Veche*

Au existat două ediţii succesive (1714 şi 1715) ale *Catavasierului* de la Târgovişte şi/sau Râmnic?

Strana unei biserici are nevoie printre multe alte cărţi şi de ***Catavasier***. Această carte cuprinde ***Catavasiile*** (katávasis-coborâre), cântări ce se află la începutul strofelor canonului utreniei de la marile sărbători. Pentru a psalmodia aceste catavasii, cântăreţii coborau din străni şi se grupau în centrul bisericii, în naos, pentru a le cânta împreună.[13]

În 1713 apărut la Târgovişte, cu îngrijirea lui Filothei ot Mitropolie, un ***Catavasier*** trilingv. Textele sale sunt în slavonă, română şi greacă cu litere chirilice. Grafica acestei cărţulii este elegantă, deşi s-a utilizat doar cerneală de culoare neagră. Cartea de format in 8°, pe lângă frumoasa prefaţă adresată mitropolitului Antim Ivireanul, are câteva expresive gravuri care Îl înfăţişează pe Mântuitorul Iisus Hristos. Cuprinsul acestei lucrări este diferit de cel al ediţiei româneşti din 1714, apărute tot la Târgovişte. Ediţia românească din 1714 nu conţine Sinaxarul ca aceea trilingvă din 1713, dar are textul ***Pripealelor*** lui Filotei monahul, tipărite acum pentru prima dată într-un ***Catavasier***, în limba română[14] (caietul 10, f. 1v).

---

[12] În revista ***Biserica Ortodoxă Română***, anul LII, 1934, noiembrie - decembrie, p. 632-645.

[13] ***Dicţionar de muzică bisericească românească***, Bucureşti, Editura Basilica, 2013, p. 128.

[14] Mitropolitul Tit Simedrea consideră că Pripelele au apărut în Catavasierul de la Râmnic 1715, de fapt ele sunt prezente în ediţia de la Târgovişte, din 1714, vezi ***Les „pripéla" du moine Philothée, Étude-texte-traduction***, în rev. ***Romanoslavica***, XVII, Bucureşti, 1970, p. 195.

În procesul de introducere a limbii române în cult, nu putea lipsi o carte care slujea cântăreţului la strană, inclusiv la slujba sfintei liturghii. Deci simultan cu cărţile de altar apar, în traducere, cele de strană. Corelarea s-a făcut pentru ca iniţiativa să prindă repede şi complet. Desigur că la traduceri s-a lucrat cu mai mulţi ani înainte de tipărire, ceea ce înseamnă că procesul de *românire* (termenul îi aparţine lui Anton Pann) începuse mai de mult. Pentru cântări demersul era cu atât mai anevoie, cu cât textul cântărilor tradus în româneşte trebuia adaptat şi notelor din originalul grecesc;[15] în acest context s-a născut ***Psaltichia***[16] datată 24 decembrie 1713 şi dedicată domnitorului martir Constantin Brâncoveanu de ieromonahul Filothei sin Agăi Jipei.

Primul Catavasier în limba română a fost tradus de acelaşi Filothei şi tipărit în 1714 la Târgovişte. După cum am arătat, această carte nu reia textul Catavasierului trilingv din 1713, ci are o altă structură, ceea ce poate indica o sursă diferită de traducere sau pur şi simplu, intervenţia maestrului în muzică bizantină, Filothei, renumitul cântăreţ şi compozitor, ucenic al mitropolitului Teodosie[17] cum singur se definea. Catavasierul fiind o carte de intensă utilizare la strană, s-a păstrat în puţine exemplare, iar pentru ediţia din 1714 nu am identificat niciunul complet.

Autorii ***Bibliografiei Româneşti Vechi*** au primit descrierea ediţiei ***Catavasierului*** din 1714 de la N. Cartojan care văzuse două exemplare: unul la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu şi altul la Muzeul Episcopiei

---

15 Suntem datori a-l menţiona pe N. Iorga care a făcut primul această afirmaţie în ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor***, ed. a II-a, vol. II, Buc., 1932, p. 18; 99, vezi şi I. Bianu, D. Simonescu, ***Bibliografia Românească Veche***, vol. IV, Bucureşti, 1944, p. XI.

16 Azi ms. rom 61 la Biblioteca Academiei Române.

17 Pentru importanţa ieromonahului Filothei în cultura română a se vedea Sebastian Barbu-Bucur, ***Acţiunea de românire a cântărilor psaltice şi determinările ei social-patriotice. Filothei sin Agăi Jipei şi alţi autori din secolul al XVIII-lea***, în revista ***Biserica Ortodoxă Română***, anul XCVIII, 1980, nr. 7-8, p. 840.

Ortodoxe a Oradiei-Mari. Deci Biblioteca Academiei Române nu avea niciun exemplar și această lipsă figurează până azi în fișele bibliotecii.

În schimb, la poziția nr. 53 din ***BRV*** IV se află descrierea incompletă a unui ***Catavasier***, Râmnic, 1715 (sic): exemplarul „*începe de la coala nr. 4, din care lipsesc foile nr.1-2, iar ultima coală are nr.17, fiecare coală având câte 8 foi. Paginele încadrate în chenar de compoziție tipografică, au câte 29 de rânduri, scrise cu cerneală neagră și roșie.*"[18] Faptul că ultima filă păstrată în exemplarul descris la nr. 53 avea o rugăciune către Domnul și mitropolitul țării „*a toată Ungrovlahiia*" a condus la concluzia că respectivul fragment s-a tipărit în Țara Românească, *la Râmnic, conform tipului literei.*[19] Acest ***Catavasier*** incomplet se află și azi la BAR sub cota 171A. Unicatul corespunde descrierii nr. 53 din vol. IV ***BRV***. ***Pascalia*** începe cu 1715 așa cum s-a spus în ***BRV*** IV. Comparat cu acest fragment, încă un exemplar incomplet, fără ***Pascalie***, constituie azi dubletul 1 al Exemplarului 171A, dar niciunul din cele două fragmente nu au 29 de rânduri cum spune descrierea de la nr. 53, ci 19 rânduri.

Dar a existat într-adevăr o ediție de Râmnic, din 1715 a *Catavasierului*?

Preotul Profesor N. Șerbănescu după ce descrie ediția ***Catavasierului*** din 1714[20] se ocupă de presupusa ediție din 1715 pe care o atribuie nu Râmnicului ci mai degrabă Târgoviștei,[21] iar G. Ștrempel consideră că ediția 1715 nu a existat (căci ar fi fost greu de grezut în două ediții succesive ale aceleiași lucrări, în contextul acelor vremuri) și că fragmentul de la BAR atribuit anului 1715 ar fi, de fapt, o tipăritură apărută după moartea lui

[18] ***BRV*** IV, p. 43; Dan Râpă Buicliu, ***Additamenta* I** (1536-1830), Galați, 2000, p. 228.

[19] ***BRV*** IV, nr. 53, p. 43.

[20] Pr. Prof. N. Șerbănescu, ***Strădanii în slujba Bisericii Românești-Antim Ivireanul tipograf***, în vol. ***Sf. Ier. Martir Antim Ivireanul, Ctitor de limbă și cultură românească. Promotor al scrisului și artelor bisericești***, II, București, 2016, p. 118.

[21] ***Ibidem***, p. 120.

Antim, ca de exemplu, ***Catavasierul*** din 1724.[22] Presupunerile vin fiecare cu fărâme de adevăr. Dar care este adevărul?

La Biblioteca Mitropoliei din Sibiu se păstrează un exemplar din ***Catavasierul*** 1714, cu foaie de titlu, dar fără Pascalie. Foaia de titlu spune aşa: „*Catavasiiariu cu alte trebuincioase cîntări ce să cîntă preste totŭ anulŭ. Acumŭ întîiu tîlmăcit pre limba rumînească şi tipăritŭ la întîiulŭ anŭ alŭ înălţatei de D[u]mnezeu domnii a prealuminatului oblăduitoriu a toată Ţara Rumînească Ioann Ştefanŭ Cantacuzino Voevodŭ. Cu bl[agoslo]venia prea sfinţitului Mitropolitŭ alŭ U[n]grovlahiei chirŭ Anthimŭ Ivireanulŭ. Prinŭ osîrdiia şi nevoinţa smeritului întru ier[o]monah[i] Filothei. În Sf[â]nta Mitropolie a Tîrgoviştei la anulŭ de la H[risto]s 1714 avgust. De Ghiorghie Radoviciŭ.*"

Cartea de format in 8° are 2 file nenumerotate şi alte 138 file a căror numerotare s-a făcut pe caiete, din care: 17 au câte 8 file, iar ultimul caiet, al 18-lea, doar 2 file; textul este complet în limba română şi este aşezat în 19 rânduri pe pagină. Tiparul s-a făcut cu roşu şi negru. Pagina este încadrată în chenar de compoziţie tipografică.

Foaia de titlu ne arată că lucrarea a apărut clar, după Paşti, în august 1714. Biblioteca Academiei filiala din Cluj deţine un exemplar fără foaie de titlu (dar catalogat la anul 1714[23]), cu ***Pascalia*** începând cu 1715, finalul lipseşte şi de la acest exemplar. Biblioteca Sfântului Sinod are un exemplar fără foaie de titlu dar cu finalul complet. Pe ultima filă a acestuia găsim informaţia „*leat 7223*" care ar corespunde intervalului septembrie 1714-august 1715.[24]

Menţionăm că cele două exemplare de la Biblioteca Academiei Române trecute la 1715 (cota 171A unicat şi dublet) corespund perfect din

---

[22] G. Ştrempel, ***Antim Ivireanul***, Bucureşti, 1997, p. 308.

[23] Otilia Urs, ***Catalogul cărţii româneşti vechi din Biblioteca Academiei Române filiala Cluj-Napoca***, Cluj-Napoca, 2011, p. 213.

[24] Semnalăm o situaţie similară pe care am întâlnit-o la ***Penticostarionul*** tipărit la Bucureşti în 1782: pe foaia de titlu a unor exemplare apare anul 7290, iar a altora 7291= sept. 1782 - aug. 1783. Exemplarele sunt identice, inclusiv în privinţa greşelilor de paginaţie: fila 101 are trecut greşit nr. 98, f. 102 - nr. 99 etc.

toate punctele de vedere: grafic-artistic, a numărului de rânduri pe pagină, al textului etc. cu exemplarul de la Sibiu (cu foaie de titlu şi anul 1714), cu exemplarul de la BAR Cluj şi cu cel de la Biblioteca sinodală din Bucureşti. Înţelegem că, de fapt, tipărirea făcându-se la sfârşitul anului bisericesc, în luna august, nu mai avea niciun rost ca Pascalia să înceapă cu anul în care apărea cartea, ci a fost pus anul următor, 1715. Faptul că anul 7223 se regăseşte la finalul exemplarului de la Sf. Sinod poate indica adevărul că, deşi foaia de titlu şi real, lucrarea, începuse a fi imprimată în august 1714 (7222), sfârşitul tipăririi cărţii s-a făcut undeva între septembrie şi decembrie 1714 (leatul 7223) sau poate s-a prelungit până spre primele luni din 1715. Dar este foarte puţin probabil ca aceeaşi ediţie să se fi reluat câteva luni mai târziu, într-un nou tiraj, cu atât mai mult cu cât nu se păstrează vreo foaie de titlu care să ateste o nouă ediţie în 1715. Aşadar, o altă ediţie a ***Catavasierului*** în afară de cea din 1714 care să fi apărut la Râmnic sau Târgovişte în 1715 nu există. Cele două fragmente de la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti sunt de fapt exemplare ale ediţiei din 1714 cu care corespund întru-totul.

Zece ani mai târziu, în 1724, ***Catavasierul*** a apărut din nou, de această dată la Bucureşti având pe foaia de titlu leatul 7232/1724, iar Pascalia începe cu leatul 7233/1725.[25] Deşi reia textul şi paginaţia ediţiei din 1714, ***Catavasierul*** din 1724 nu are prefaţă, ci ***Pinaxul*** a fost aşezat pe trei pagini (versoul foii de titlu şi fila următoare f-v). Subliniem că, spre deosebire de 1714 care are filele numerotate pe caiete, ediţia din 1724 are filele numerotate atât pe caiete, cât şi cu litere chirilice poziţionate pe foi, în dreapta sus; în plus, aşezarea unor ornamente tipografice din chenarul unor pagini diferă faţă de ediţia 1714.

[25] BAR - Bucureşti are un singur exemplar al ***Catavasierului***, Bucureşti, 1724 care este incomplet, lipsindu-i ***Pascalia***. Biblioteca Sf. Sinod are un exemplar complet, cu ***Pascalie***.

***Liturghierul* din 1728**

Bibliografia Românească Veche menţionează că ***Liturghierul*** din 1728, de format in 8° mic (sic), a apărut la Bucureşti având 2 file nenumerotate şi peste 244 pagini numerotate.[26] Descrierea este reluată în volumul al IV-lea al ***BRV*** unde se menţionează că A. Filimon[27] a pus la îndoială descrierea din ***BRV*** vol. II, spunând că exemplarul complet are 2 + 210 pagini „*iar nu 244 câte sunt trecute în Bibliografie şi câte arată Pinaxul*" subliniază autorii celui de-al IV-lea volum. În continuare, bibliografii adaugă: „*Restabilim adevărul: 1. Au existat ediţii datate 1728 cu* 2 foi + 210 p.; *2. au existat ediţii datate 1729 cu acelaşi număr de pagini (comunicare scrisă de I. M. Moldovănuţ lui Ion Bianu); 3. o a treia ediţie, datată 1728, are Academia Română, cu 2 foi + peste 244 pagini. În plus faţă de ediţiile precedente, aceasta are Slujba Sfintei Priceştanii. Exemplarul fără sfârşit al Academiei se termină (pag. 244) cu Rugăciunea lui Metafrast, cu stihuri la greci.*"[28]

Dacă primele două puncte sunt adevărate, cel de-al treilea nu este. ***Liturghierul*** din 1728 îl reproduce întocmai pe cel al lui Antim Ivireanul, apărut la Târgovişte în 1713. Sunt reluate pe lângă ornamentele grafice, inclusiv paginaţia şi signatura caietelor. Ediţia 1713 a fost reluată şi în 1729. ***Liturghierul*** din 1728 este de format in 4° ca şi cel din 1713 (desigur că este o eroare menţiunea din ***BRV*** II, p. 35 că ar fi de format in 8° mic). El are 2 file nenumerotate la început care cuprind foaia de titlu, pe versoul ei fiind stema domnitorului Nicolae Mavrocordat şi stihurile la stemă, iar cea de-a doua filă conţine ***Pinaxul***. Textul ***Liturghierului*** continuă până la pagina 210.

În ***Liturghierul*** 1728 - exemplarul I 196 (unicatul) de la Biblioteca Academiei Române) de la pagina 210 au fost ataşate încă 34 de file (***Slujba Sfintei Priceştanii***) dintr-un alt ***Liturghier***, alături de cele 34 de file străine au fost legate greşit aici trei file luate de la locul lor din corpul cărţii. Deşi paginaţia merge curgător de la pagina 210, chiar şi signatura caietelor

[26] ***BRV*** II, p. 35.
[27] ***BRV*** IV, p. 233-234.
[28] ***BRV*** II, nr. 196, p. 234.

continuă firesc, însă aceste 34 de file nu sunt de aici. Dubletul ***Liturghierului*** 1728 de la BAR nu are ***Slujba Sfintei Priceştanii*** şi nici alte 4 exemplare consultate la Biblioteca Sf. Sinod. Nici cele 5 exemplare ale ediţiei ***Liturghierului*** din 1729 de la BAR nu au ***Slujba Sfintei Priceştanii***. Abia ***Liturghierul*** din 1741 (Bucureşti) conţine cele nu 34 ci 36 de pagini cu ***Slujba Sfintei Priceştanii***. Diferenţa de ornamentică utilizată în cele 34 de pagini din ***Liturghierul*** din 1728 (p. 211-244), precum şi lipsa acestora din celelalte exemplare ne adevereşte că un preot a adăugat unei ediţii mai vechi (1728), paginile trebuincioase, extrăgându-le dintr-o ediţie mai nouă (1741). Ediţia din 1741 (Bucureşti) o reia tot pe cea a lui Antim cu 210 pagini la care se adaugă necesarele rugăciuni pregătitoare pentru Sfânta Împărtăşanie. De altfel, în ***Liturghierul*** din 1741 în josul paginii 210 (are custode) adică sunt scrise primele două cuvinte din titlul de pe pagina următoare *În sfânta..,* trecere care lipseşte în exemplarul din 1728 citat de BRV ca având peste 244 de pagini. Acest element important arată că liturghierele din 1728 şi 1729, ca şi cel din 1713, se opresc la pagina 210. În plus, nici ***Pinaxul*** din exemplarul din 1728 invocat de ***BRV*** nu trece de pagina 209. În concluzie, ediţia ***Liturghierului*** din 1728 are 210 pagini şi nu a existat o altă ediţie din acelaşi an cu un număr diferit de pagini. Numărul de pagini al ***Liturghierului*** de la Bucureşti a crescut începând cu ediţia din 1741.

A existat un *Evhologhion* ediţia I tipărit la Târgovişte între 1708-1712?

În ***Bibliografia Românească Veche*** întâlnim descrierea unui fragment consistent dintr-un ***Evhologhion*** care nu mai păstrează foaia de titlu; „*el se deosebeşte de cel de la Târgovişte din 1712* (sic), *este ediţie anterioară acestuia. Diferă şi de celelalte Molitvenice cunoscute şi tipărite între anii 1681-1706*."[29] Exemplarul menţionat de Emil şi Ion Vârtosu ca fiind la biserica Domniţa Bălaşa din Bucureşti[30] este azi la Biblioteca Academiei Române sub cota I

[29] ***BRV*** IV, p. 34.

[30] Emil Vârtosu, Ion Vârtosu, ***Aşezămintele brâncoveneşti. O sută de ani de la înfiinţare: 1838-1938***, Bucureşti, 1938, p. 258, nr. 3.

155B. Preotul prof. N. Şerbănescu luând în considerare o însemnare de la pagina 308 a acestui fragment care spune: „*Acest sfânt Molitfelnecu este al bisericii ot Potlogi şi este cumpărat de logofătul cel mare Constandin Brâncoven*" consideră că dania cărţii s-ar fi făcut între 1683 data zidirii bisericii din Potlogi şi 1688 când Brâncoveanu a ajuns domnitor.[31] Însemnarea a fost lăsată pe file de o mână neiscusită, de altfel, felul scrierii nepărând a fi din secolul al XVII-lea. În plus, cineva a acoperit cu cerneală însemnarea, îngreuind lectura. Situându-l ca timp în perioada logofeţiei lui Brâncoveanu, părintele Nicolae Şerbănescu nu se ocupă de el în studiul dedicat tipăriturilor antimiene.

Fragmentul în discuţie nu are foaie de titlu, primele două file păstrate cuprind argumentul pentru slujba în limba română, adică un citat din ***Epistola către Corinteni a Sf. Ap. Pavel*** (XIV, 6) sub care se află un ornament tipografic specific antimian, apoi ***Pinaxul***. Menţionăm că în 1706 şi 1713 citatul din Sf. Ap. Pavel nu este singur pe pagină ca în fragmentul nostru, ci împreună cu alte texte-argument. După aceasta, începe ***Evhologhionul*** propriu-zis cu pagina 1. Numerotarea paginilor merge până la 569 unde se află o ***Rugăciune la semănătură*** (aşa cum specifică şi se încheie Pinaxul). Comparat cu ***Molitvenicul*** din ***Evhologhionul*** de la Râmnic, 1706 (453 p.) sau cu ediţia ***Molitvenicului*** de la Târgovişte din 1713 (496 p.), exemplarul nostru nu se potriveşte căci are numărul de pagini mult mai mare, 569. În mod firesc, şi ***Pinaxul*** din exemplarul/fragmentul nostru este mai bogat decât al celor două ediţii amintite. Mergând pe fir, constatăm că ediţia ***Molitvenicului*** din 1722 are 555 de pagini, iar cea din 1729, 564 pagini. Nici din punct de vedere al ornamentaţiei, fragmentul nostru nu corespunde cu 1722 sau 1729. Cert este că ediţiile post-antimiene reiau varianta din 1713 dezvoltând-o.

Continuând comparaţia constatăm că ***Molitvenicul*** de la Râmnic din 1730 are o cu totul altă grafică, nici ediţia de la Bucureşti 1741 nepotrivindu-se cu fragmentul nostru. Surpriza ne-o oferă ***Molitvenicul*** de la Buzău, 1747 ediţie pe care am comparat-o cu fragmentul nostru. Tipul literei este

[31] Pr. Prof. N. Şerbănescu, ***op. cit.***, p. 102.

perfect identic. Fila nenumerotată cu citatul biblic amintit are în ambele exemplare acelaşi ornament de final de text, iar Pinaxul celor două corespunde întru-totul. Frontispiciul de la pagina 1 care poartă titlul cărţii ***Evhologhion adecă Moli(t)b(el)nic*** este la fel, inclusiv cele două mici rozete de deasupra frontispiciului, detalii care nu s-au potrivit până acum cu nicio altă ediţie. Trebuie să menţionăm că, pe lângă lipsa mai multor pagini, ambele exemplare au paginaţia greşită. Comparând ***Molitvenicul*** ediţia Buzău, 1747 cu fragmentul nostru, am mai constatat următoarele: frontispiciile, aşezarea textului în pagină, iniţialele, custodele, signatura caietelor corespund întru totul, de exemplu, la paginile: 21, 58, 87, 138, 449, 554 etc. Paginile semnalate au fost alese pentru comparaţie fiind mai bogate în elemente grafice. Fragmentul nostru are lipsă paginile 527-548, 557, 558 iar de la 559 sare la 563 deşi textul curge, urmează pagina 564, apoi 555, pentru ca apoi să se încheie cu ***Rugăciunea la semănătură***, la p. 569. ***Molitvenicul*** din 1747 are şi el greşeli de paginaţie la final: de la p. 554 sare la p. 564 deşi textul curge, urmează 4 pagini nenumerotate, între care şi notiţa lui *Irimie Sandul Tipograful* (aceste pagini s-au pierdut din fragmentul nostru), urmează p. 555, p. 569 cu ***Rugăciunea la semănătură*** la p. 569.

În concluzie, fragmentul de ***Molitvenic*** (BAR I 155B) considerat a fi o ediţie necunoscută dintre 1708-1712 este un exemplar din ***Molitvenicul*** de la Buzău tipărit în 1747, iar în perioada 1708-1712, până la alte descoperiri, nu avem nicio dovadă că ar mai fi fost tipărită o altă ediţie a ***Molitvenicului***.

Ceasoslovul de la Râmnic din 1815

În urma unei donaţii recente, Biblioteca Sf. Sinod a intrat în posesia unui ***Ceasoslov*** de format in 8° [1], 416 f. ***Pascalia*** care începe cu anul 7323 de la Adam, iar de la Hristos 1815, precum şi numele tipografilor, ne fac să considerăm lucrarea ca fiind tipărită la Râmnic în 1815.[32] ***Bibliografia Românească Veche*** descrie un exemplar incomplet aflat, acum mai bine

[32] Biblioteca Sfântului Sinod mai are un ***Ceasoslov*** din această ediţie care păstrează doar p. 12-414.

de 70 de ani, în biblioteca mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung Muscel[33] care are p. 3- 416; nici exemplarul mănăstirii Negru-Vodă nu are foaie de titlu şi nici al nostru. Dar ceea ce are în plus exemplarul nou intrat în Biblioteca sinodală este o filă nenumerotată aşezată la început. Pe aceasta se regăseşte o gravură cu Sfinţii Constantin şi Elena, semnată *D.P.M.T.* (Dimitrie Popovici Mihail Tipograful). Dedesubt se află textul: „*S-au tipărit de Gheorghie Pop(ovici) tipograf şi de Nicolae, brat ego.*" Pe versoul acestei file se află o gravură cu reprezentarea Deisis, şi aceasta semnată tot *D.P.M.T.* La finalul lucrării, pe fila 416v se află o cruce stilizată având la întretăierea braţelor chipul Mântuitorului cu coroana de spini. În josul paginii, textul: „*S-au tipărit şi s-au diortosit de Dimitrie Mihai Popovici Tipograful Râmniceanul.*" Deci faţă de informaţia iniţială că tipograful lucrării a fost Dimitrie Mihail Popovici, exemplarul Bibliotecii sinodale ne furnizează date şi despre alţi ostenitori ai lucrării, aceştia sunt cei doi fii ai lui Dimitrie Popovici, Gheorghe şi Nicolae. Putem crede că tatăl s-a ocupat mai îndeaproape de ilustraţia textului şi de corectura lui, iar cei doi fii, de imprimarea propriu-zisă.

În afară de gravurile amintite deja (nesemnalate până acum), în carte se mai află şi: Sf. Treime - f. 205v, semnată *P(opovici) D(imitrie) T(ipograful)* - 1810;[34] Maica Domnului pe jilţ - f. 338v, semnată *D(imitrie) Mih(ai) T(ipograful) R(âmniceanul)* şi Emanuel în potir - f. 355v, nesemnată.[35]

Ceasoslovul de la 1815 nu figurează, încă, în lista de realizări ale harnicei familii de tipografi din Râmnic.[36]

***Theoreticonul, Irmologhionul* şi *Anastasimatarul ieromonahului Macarie* (Viena, 1823)**

---

[33] ***BRV*** IV, nr. 395, p. 143.

[34] Singura semnalată de ***BRV*** IV, nr. 395, p. 143.

[35] Dan Râpă-Buicliu o adaugă pe aceasta în plus faţă de descrierea ***BRV*** IV p. 143, ***op. cit.***, p. 388.

[36] ***Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărţilor româneşti (1508-1530)***, coord. Eva Mârza, Fl. Bogdan, Sibiu, 2013, p. 230.

Istoria muzicii psaltice româneşti a fost puternic marcată de realizările ieromonahului Macarie, vestitul protopsalt, conducător al şcolii de muzică de la Mitropolia din Bucureşti. Datorită ştiinţei sale de carte, el a tradus în româneşte şi a transpus pe note psaltice textele cântărilor bizantine /ortodoxe. Nu insistăm aici asupra importanţei începutului românirii cântărilor din Biserica Ortodoxă Română şi a rolului covârşitor jucat de pasionatul ieromonah-tipograf în acest demers.[37] Dorim să semnalăm câteva aspecte legate de cărţile sale tipărite cu sprijinul Casei Hagi Pop din Sibiu. Toate cele 3 cărţi[38] au fost tipărite cu litera confecţionată de Macarie, în câte 3.000 de exemplare (sau în 3.000 de „trupuri," un „trup" cuprinzând ***Theoreticonul***, ***Irmologhionul*** şi ***Anastasimataruł***[39]); tipărirea celor 3 lucrări era gata în septembrie 1823, când Eforia şcoalelor cumpăra de la Casa Hagi Pop 1.000 de trupuri.

În data de 2 iulie 1823 Macarie îi scria din Viena lui Zamfir Pop că mai are 500 trupuri *rămase fără* (foaia de) *titlu* şi că el le doreşte pentru Basarabia de unde avea veste că ar fi fost dorite. Pe 10 iulie 1823 Macarie îi scrie din nou lui Zamfir Pop şi-i cere iarăşi aprobare ca pentru Basarabia să treacă pe foaia de titlu *„pe monarhul şi arhiereul de acolo*."[40] Cum exemplare pentru Basarabia nu se cunosc, putem crede că Macarie nu le-a mai tipărit foi de titlu separate, neprimind răspuns în timp util.

La finalul anului 1825, Macarie i-a trimis din Viena la Sibiu, investitorului Stan Popovici (reprezentantul Casei Hagi Pop) tot ce mai

---

[37] În acest scop, se pot consulta lucrările de referinţă aparţinând Pr. acad. Nic. M. Popescu, ***Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie ieromonahul***, Bucureşti, 1908; Macarie Ieromonahul ***Opere I, Theoreticon***, ed. îngrijită de Titus Moisescu, Bucureşti, 1976; Titus Moisescu, ***Prolegomene bizantine***, Bucureşti, 1985.

[38] Nici ***BRV*** III, p. 414-427, nici Daniela Poenaru, ***Contribuţii la Bibliografia Românească Veche***, Târgovişte, 1973, p. 295-297 şi nici Dan Râpă-Buicliu, ***Additamenta*** I (1536-1830) p. 424-425 nu au văzut exemplare pentru aceeaşi ţară, cu foi de titlu diferite.

[39] Macarie Ieromonahul, ***op. cit.***, p. 12.

[40] Titus Moisescu, ***Prolegomene bizantine***, p. 150-151.

rămăsese „nedesfăcut," adică nevândut, plus materialul tipografic. Macarie a murit în 1836. La finalul acestui an, Stan Popovici a socotit de cuviinţă să predea Mitropoliei din Bucureşti slovele de plumb, tablele de aramă (folosite la imprimarea gravurilor) şi 1.000 tomuri pentru Valahia, nelegate; 450 nelegate pentru Moldova, plus alte zeci legate; la acestea se adaugă unele exemplare defecte din ***Anastasimatar*** şi ***Irmologhion***. Total 1.523 tomuri.[41]

Într-o scrisoare din 16 decembrie 1836, Stan Popovici se adresa Mitropoliei din Bucureşti menţionând, printre altele, că un anume Gheorghe Oprean - asociat la tipărire cu Macarie - ar fi vândut, cu preţ bun, 500 de tomuri „*cu roşu pentru Moldova*."[42]

Macarie a tipărit cu două culori (inclusiv foaia de titlu) ***Theoreticonul***, ***Irmologhionul*** şi ***Anastasimatarul*** pentru Ţara Românească şi pentru Moldova. Însă am descoperit exemplare din acestea care au foaia de titlu şi prefaţa doar cu negru, textul primelor file fiind tipărit cu o literă mult mai puţin elegantă decât cea de la Viena, inclusiv chenarul foii de titlu fiind altul decât cel de pe exemplarele vieneze. Corpul cărţii exemplarelor cu foaie de titlu şi prefaţă monocromă este clar tipărit la Viena, dar primele file, vizibil diferite, ne fac să credem că au fost tipărite în ţară.

Având în vedere că în Biblioteca Sfântului Sinod se păstrează 165 exemplare din ***Theoreticon***, 16 exemplare din ***Anastasimatar*** şi 51 exemplare din ***Irmologhion***,[43] în urma analizei acestora, am putut constata următoarele:

***Theoreticon*, Viena 1823**

- Ţara Românească ediţie integrală cu 2 culori

---

[41] ***Ibidem***, p. 176.

[42] ***Ibidem***, p. 177.

[43] Marius Şerban Nicolae, ***Tipăriturile psaltice ale lui Macarie ieromonahul din Biblioteca Sfântului Sinod***, în ***Libraria***, anuar XIII, Biblioteca Judeţeană Mureş, Tîrgu Mureş, 2014, p. 146.

- Moldova
  a. ediţie integrală cu 2 culori
  b. ediţie cu foaie de titlu şi prefaţă monocromă

***Irmologhion*, (f.l.), 1823**

- Ţara Românească ediţie integrală cu 2 culori
- Moldova
  a. ediţie integrală cu 2 culori. Multe exemplare sunt cu filele din prefaţă legate în ordine greşită.
  b. ediţie cu foaie de titlu şi prefaţă monocromă; din prefaţă lipsesc filele I-XII; are filele XIII-XIV monocrome (se prea poate ca paginile lipsă din prefeţe să fie îndepărtate din cauză că acolo sunt criticaţi grecii şi atitudinea lor refractară faţă de cântarea liturgică în limba vernaculară).

***Anastasimatar*, Viena, 1823**

- Ţara Românească
  a. ediţie integrală cu 2 culori
  b. ediţie cu foaie de titlu şi prefaţă monocromă
- Moldova - ediţie integrală cu 2 culori.

Considerăm că exemplarele fără foaie de titlu destinate Basarabiei au fost predate şi ele în 1836 Mitropoliei, odată cu tot ce mai rămăsese la Stan Popovici, reprezentantul Casei Hagi Pop. Având în vedere că din ***Theoreticon*** s-au tras la Viena exemplare suficiente pentru Ţara Românească şi că pentru Moldova se vorbeşte de 500 vândute cu preţ bun, plus alte 450 venite în ţară nelegate, probabil a fost nevoie să fie suplimentat numărul exemplarelor cu numele mitropolitului Veniamin Costache. De aceea, s-au imprimat la Bucureşti alte foi de titlu pentru Moldova, de data aceasta monocrome, în condiţii mult mai modeste decât la Viena. Foile de titlu şi prefaţa (preluate ca informaţii întru-totul după cele de la Viena) s-au ataşat la corpul volumelor aduse din Viena fără incipit. Hârtia foilor liminare monocrome este diferită de cea a corpului cărţii.

Aceeaşi situaţie a fost şi la ***Irmologhion***, unde avem din nou 2 foi de titlu pentru Moldova. Una trasă la Viena, alta la Bucureşti. În schimb, ***Anastasimatarul*** a fost suplimentat pentru Ţara Românească. La acesta găsim atât foi de titlu şi prefaţă bicolore (apărute la Viena), cât şi monocrome. Din ediţia de Moldova n-am descoperit decât din varianta bicoloră, trasă integral la Viena. Această situaţie a ***Anastasimatarului*** care are 2 variante de foi de titlu pentru Ţara Românească şi faptul că tot ceea ce a mai rămas din tiraj a venit la Mitropolia din Bucureşti, ne fac să credem că noile foi de titlu au fost trase în Bucureşti, în tipografia Mitropoliei. Chenarul şi litera foilor monocrome corespund cu tipăriturile de aici. Nu ştim când anume s-a petrecut această reimprimare de foi de titlu. Cert este că cele trei lucrări de excepţie atât din punct de vedere grafic, cât şi cultural-spiritual, nu s-au bucurat de răspândire după cum şi-ar fi dorit ctitorul lor, pururea pomenitul Macarie ieromonahul. Aceasta se vede şi din nenumăratele jalbe ale lui Stan Popovici (membrul Casei Hagi Pop, moştenitorul cărţilor) care nu reuşea să-şi recupereze investiţia, nici în 1836, la 13 ani după imprimarea lor. Având în vedere că exemplarele păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod provin de la Seminarul Central, presupunem că Mitropolia le-a dat şcolii sale, spre a fi de folos elevilor care au şi lăsat numeroase însemnări pe marginea filelor. Tot în această direcţie se înscrie şi faptul că pe filele unui Theoreticon ediţia pentru Moldova cu foile liminare monocrome se află ştampila Seminarului Mitropoliei din Bucureşti şi anul 1854. Această situaţie se repetă la mai multe exemplare şi din celelalte titluri.

Calendare de la Sibiu şi Buda cu referiri la practicile populare din medicina casnică

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI
Universitatea „1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

Abstract

Calendars from Sibiu and Buda with References to Popular Practices of Home Medicine

At the end of the XVIIIth century and the beginning of the next, the thinking of the population in Transylvania slowly changed; people began to think about life and tried to improve it, including the health issues. Knowing about the deficiency of information, publishers began to print medical books and also translated and inserted medical information into any type of book, including the calendars. There was a growing interest of population in the medical books, especially the proper diet and cure for certain diseases.

Keywords: *medicine, popular practices, recipes, medical books, Transylvania*

La sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui următor gândirea populaţiei Principatului Transilvan, marcată de idei iluministe, s-a schimbat treptat; omul de rând a început să mediteze asupra sa şi a încercat pe orice cale să-şi îmbunătăţească viaţa din punct de vedere al sănătăţii.

Importantele centre tipografice ale vremii, cum au fost Sibiul şi Buda, aveau tot mai multe cerinţe pentru imprimarea de carte laică şi în acest context s-au tipărit şi scrierile despre boli şi tratarea lor. Datorită multitudinii de boli care au fost descoperite, pe lângă ramura celor epidemiologice, mulţi autori au inclus în noile lucrări din diferite domenii ale mediciniei informaţii despre sănătate, considerând-o ca fiind lucrul cel mai de preţ. Informaţii despre boli lăuntrice, boli sufleteşti, corpul uman şi alimentaţia corectă au fost incluse şi în paginile lucrărilor laice, cum au fost

calendarele, care încep să fie tipărite în limba română în tipografia lui Petru şi Ioan Bart din Sibiu şi în cea a Universităţii din Buda, încă din ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea, respectiv prima decadă a celui următor.

Pentru prima dată, pe teritoriul ţării noastre, se imprima în anul 1794, în oficina tipografică a lui Petru Bart din Sibiu, ***Alexandria***, în care erau istorisite faptele regelui Alexandru Macedon.[1] După expunerea faptelor urmează ***Arătări de vreo câteva doftorii şi meşteşuguri***,[2] adică reţete de tratament casnic pentru oameni şi animale. Primele trei reţete[3] le mai întâlnim şi în ***Cărindariul rumânesc pe anul 1794***[4] de la Sibiu. Nu ştim dacă reţetarul din ***Alexandria*** a fost inserat de editor pe principiul cererii pe piaţă sau pentru că putea fi folositor. Cert este că textul din ***Alexandria*** a fost preluat din ***Calendariul pe 112 ani***[5] al lui Mihail Strelbiţchi, tipărit în 1785 la Iaşi.

Calendarul lui Strelbiţchi de la Iaşi are caracterul unei enciclopedii, deoarece încă din titlu aflăm că a fost „*scos din multe feliuri de cărţi*," printre care şi „*cartea lui Pedimontan doftorul*" şi „*din calendariul lui Petru, împăratul Moscvei*."[6] Încă din predoslovie aflăm că această nouă publicaţie cuprinde şi reţetare medicale inspirate din industria casnică „*doftoriile cele cu lesnire şi fără de cheltuială ce se găsesc pe la casele celor săraci, ca să le folosească la vremea boalelor*

---

[1] Lucrarea am cercetat-o în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca (mai departe BCU-CN); cota CRV 225; Ion Bianu, Nerva Hodoş, ***Bibliografia Românească Veche*** (mai departe ***BRV***), Tom III, 1809-1830, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1912-1936, nr. 1430, pp. 659-660.

[2] ***Arătări de vreo câteva doftorii şi meşteşuguri***, Cota CRV 225, fila v. 23, r. 24, v. 24.

[3] Primele trei reţete au următorul titlu: ***Cine nu aude bine sau aude cam rău; cine are mătrice sau altă rosătură în pântece, pentru tusă***.

[4] Georgeta Răduică, Nicodim Răduică, ***Calendare şi Almanahuri Româneşti 1731-1918. Dicţionar bibliografic***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 220; BRV, Tom II, 1716-1808, nr. 571, p. 358.

[5] Cercetat în BCU- CN, Cota CRV 1124; ***BRV*** II, nr. 484, p. 301; BRV IV, nr. 484, p. 264.

[6] ***Calendariul pe 112 ani***, BCU- CN, cota CRV 1124, pagina de titlu.

lor."[7] În partea calendaristică sunt menţionate caracteristicile somatice, psihice şi morale ale celor născuţi în zodiile astronomice (pentru băieţi şi pentru fete), chiar şi bolile la care sunt predispuşi pe parcursul vieţii.[8] La finalul fiecărei luni figurează un paragraf intitulat ***Pentru dohtorie***, alcătuit asemănător celor două ediţii ale ***Calendarelor*** de la Sibiu tipărite în 1802 şi 1803, care cuprindeau o regulă a sănătăţii. Recomandările trecute la finalul lunilor fac parte din regimul igienic, alimentar şi medical în funcţie de anotimp.

Următorul capitol cu un interes major asupra cercetării noastre este ***Pentru siropuri***, în care sunt incluse reţete de preparare a 6 tipuri de siropuri: „*Cum pot să se facă întâi din pelin; Sirop din măcriş; Sirop din mustul barbarisului; Sirop din scorţişoară dulce; Sirop din portocale; Sirop din mere*,"[9] 14 reţetare de alifii: „*Unsorile pentru neputinţele omeneşti cum să se facă Unsoare de pelin; Unsoare din bobru; Unsoare din prăsade; Unsoare pentru rânză şi stomahul; Unsoare de terpentină sau de spiganariu*"[10] şi încă 100 de prescripţii din cele mai diverse ca stil şi ţinută ştiinţifică, acoperind aria medicinei domestice.[11] Lista reţetelor începe cu tratamentul pentru „*durere de cap*," după care urmează: „*boală de ciuperce; de durere de ochi; când pute gura omului; pentru tusă şi durere de chept; când va muşca şarpe; când crapă buzele; durere de gură; pentru limbrici; tusă grea şi veche; pentru gălbănariu; când dor ochii şi sânt roşii; de umflătura ţiţelor; când iese maţul la om; când iese maţul la copii; când nu aude omul; când dor măselele*."[12] Chiar dacă reţetarul publicat provine din medicina populară, sfaturile indicate aveau încă efect, erau folosite de populaţia autohtonă de nenumărate ori.

La finalul secolului al XVIII-lea, deoarece medicii îşi desfăşurau activitatea doar pe la curţile boiereşti, iar în Transilvania la familii de nobili,

---

[7] ***Ibidem***, p. 3.

[8] Gheorghe Brătescu, ***Grija pentru sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)***, Bucureşti, Editura Medicală, 1988, p. 214.

[9] ***Calendariul pe 112 ani***, p. 118-122.

[10] ***Ibidem***, p. 123-128.

[11] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 214-215.

[12] ***Calendariul pe 112 ani***, p. 136-169.

datorită mentalității țăranului, acesta prefera tratamentul de acasă care nu costa nimic. Având în vedere modul de prezentare al leacurilor, la o anumită boală se prescriau două, chiar trei tratamente; ca exemplu, propunem rețetarul despre „*Cine are carnea rea la rană*;" în acest caz, trebuia „*să iei rășină, și untdelemn, și ceară, și puțintea piatră vânătă, să le amesteci toate la un loc, și să le pui la foc ca să se topească, apoi să se sleiască, și să faci plasture pe pânzătură, și să legi la rană*;"[13] după care se mai recomandă încă trei rețete cu diferite plante. Ceea ce am vrut să scoatem în evidență este faptul că redactorul care a formulat și introdus toate aceste tratamente s-a gândit că oamenii poate nu au în casă unele ingrediente și atunci ar fi bine să ofere mai multe soluții de tratamente și mai multe căi de vindecare.

Observăm că în unele rețete este precizată doza de droguri și ingrediente, pe când în altele nu s-au menționat cantitățile, prezentarea fiind destul de succintă. Trebuie să menționăm și ipoteza includerii în cele 105 prescrieri a câtorva care sunt de ordinul *science-fiction*-lui, deoarece medicina savantă le-a considerat iraționale, cum ar fi „*unsoarea de râme, legătura la tălpi cu pește spintecat, băutul scrumului de raci la mușcătura de câine turbat, oblojirea ochilor cu porumbei spintecați*"[14] ș. a., cu siguranță făceau parte din tradiția populară de vindecare.

Pe baza ***Calendarului*** lui Strelbițchi înțelegem cât de adânc era implementată medicina populară în mentalitatea românilor, ajungându-se ca idei și concepții care stârnesc azi hazul să fie inserate în tipăriturile vremii. După cum am arătat și la începutul discuției despre rețete, ele au mai fost preluate în epocă, dar nu cele de natură empirică, ci cele realiste de care chiar avea nevoie populația autohtonă. În secolul al XVIII-lea și începutul celui următor în cărțile laice încă au mai fost înserate și diferite tratamente din medicina empirică, dar adesea s-au bazat pe folosirea decocturilor și

[13] ***Ibidem***, p. 156-157.
[14] ***Ibidem***, p. 125-126, 133-134, 139, 144-145.

ceaiurilor din plante medicinale precum menta, muşeţelul, sunătoarea, teiul, cimbrişorul, melisa şi multe altele.[15]

La începutul secolului al XIX-lea întâlnim în ***Calendari românesc***[16] imprimat la Sibiu, în anul 1802, după fiecare lună a anului *regula sănătății*, care erau nişte precepte de igienă elementare, destul de rezumative şi banale fiind totuşi rezultatul înţelepciunii populare. Prima regulă din ***Calendarul*** pe anul 1802 este cea pe luna ianuarie care relatează următoarele: „*Cel ce se nădăjduieşte în prânzuri prisositoare și nu face trupului mişcare, acela trăieşte prea cu grabă și pedeapsa îmbuibării lui va fi aici boala, aici grabnica moarte*,"[17] textul îndeamnă la chibzuință în ce priveşte hrana. Pentru luna aprilie autorul prevede următoarele: „[...] *cel ce viețuieşte cu șederea și nu cugetă la mişcarea trupului și a încheieturilor lui cu bărbăție, acela își aduce nemistuire, care-i netrebniceşte trupul*,"[18] adică lipsa de mişcare duce la diverse boli şi la atrofierea muşchilor. În altă ordine de idei, acest principiu este marcat şi din punct de vedere moral, deoarece în momentul în care nu faci nimic trupul şi sufletul cad în patima leneviei. Pentru luna mai este menţionat principiul: „[...] *carele din douăzecişipatru de ceasuri va petrece în somn mai mult decât a treia parte, acela nu numai că se va slăbi din puterile sale, ci încă îşi va mai înmulți vremea spre trândăvie sau lenevie, iar bărbăția cea trupească de tot și-o va ucide sau omorâ*."[19]

Interesant este faptul că în ***Calendariul românesc***[20] pe anul 1803 de la Sibiu este păstrată *regula sănătății,* dar este prezentată într-o formă mai elogioasă. Nu se cunoaşte autorul, dar datorită textului ajungem la concluzia

---

[15] Constantin Iugulescu, ***Contribuţie la studiul medicamentaţiei în epidemiile de ciumă şi holeră din ţara noastră***, în vol. ***Din istoria luptei antiepidemice în România***, Bucureşti, Editura Medicală, 1972, p. 81.

[16] Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03493?func=results-jump-full&set_entry=000160&set_number=008385&base=GEN01 în data de 07.01.2016; ***BRV*** II, nr. 646, p. 434.

[17] ***Calendari românesc pe anul 1802***, p. 5.

[18] ***Ibidem***, p. 11.

[19] ***Ibidem***, p. 13.

[20] Cercetat în BCU-CN, cota MS 863; ***BRV*** II, nr. 658, p. 444-445.

că a fost redactat de un preot sau persoană aparţinătoare bisericii; aceasta deoarece are o rezonanţă în mediul ecleziastic aparte, fiind concepută pe baza principiilor morale. Această ediţie cuprinde pentru lunile anului câteva principii preluate din ediţia anterioară, cât şi altele noi. Observăm astfel că pentru luna martie este menţionat un îndemn despre producerea şi întrebuinţarea pâinii ca hrană de bază „*pâine caldă sau de curând coaptă, pentru aceea nu este sănătăţii potrivită căci, între găoceţele ei, are multă umezeală, şi prin aceasta nu poate prinde scuipatul, să mistuiască. Şi pentru aceea rămân în stomah gloduri*,"[21] iar pentru luna aprilie este redat sfatul despre importanţa laptelui „*laptele aduce sânge domol, bon şi sănătos. Printr-însul se pot face şi tinerii, şi bătrânii graşi. Pentru cei slăbănogi nu este hrană tocma sănătoasă, căci la aceştia grăsimea laptelui împiedică mistuirea, aceştia trebuie să bea zărul deosebit*."[22] Imboldul pentru luna septembrie este unul curativ „*celor ce au mistuire slabă, mai bine le merge când mănâncă peşte decât carne. Peştii de baltă sau de lac au carnea care mistuieşte greu. Peştele gras, în tot chipul este spre stricăciune. Cu atâta mai mare trebuie să ne ferim de maţele peştilor, căci sunt viermi, şi măcar de se şi fierb, tot nu mor viermii, şi aşa pricinuiesc în trupul omenesc vierme noduros*."[23] Pe lângă faptul că ediţia din 1803 enumeră pentru unele luni alte principii decât ediţia din 1802, ele sunt şi mai frumos formulate pentru ca orice persoană să le înţeleagă şi să ajungă să fie puse în aplicare. Noua variantă diferă din punct de vedere al cuprinsului prin omiterea reţetei miraculoase de prelungire a vieţii, care o întâlnim la finalul almanahului din anul 1802, cu titlul ***Un reţept puternic, care se face pentru lungirea vieţii omului***.[24]

Informaţii generale despre corpul uman găsim în ***Calendariul ce slujeaşte pre 100 de ani***[25] imprimat prin anii 1814-1815[26] la Buda, unde

---

[21] ***Calendariul românesc pe anul 1803.***

[22] ***Ibidem***, p. 11.

[23] ***Ibidem***, p. 21.

[24] ***Calendariul românesc pe anul 1802***, p. 28.

[25] Exemplar cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul:
http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03428?func=results-jump-

întâlnim un capitol intitulat ***Despre alcătuirea omului***,[27] fiind prezentat de bibliografi eronat sub titlul ***Despre alcătuirea anului***, datorită faptului că era considerat un text pur astronomic. Pe lângă pasajul de antropologie, inserat la paginile 102-106, autorul a introdus şi un fragment ***Pentru boale***, în care sunt înşiruite semnele astronomice după care se pot identifica bolile de care suferea un individ. Iar la sfârşitul almanahului este inclusă o adăugire de reţete veterinare, sub titlul de ***Doftorie împotriva a vreo cîteva boale ce lesne şi adeseori se pot întîmpla cailor, boilor şi oilor***.[28]

Autorul îşi începe prelegerea despre alcătuirea omului cu definiţia corpului uman făcând clară delimitarea între trup şi suflet, după cum urmează: „*Precum iaste omul acea mai cinstită şi mai desăvârşit[ă] zidire decât toate celelalte pre pământ, nici o îndoială nu iaste, căci nu numai după puterile sufletului, dară şi după alcătuirea şi înfrumuseţarea trupului, întrece pre toate celelalte dobitoace, căci trupul omului iaste aşa potrivit întru măsură, cât acel mai mare meşter nu ar putea să afle formă mai cu leznire pentru atâtea osebite mişcări şi săvârşiri, care face trupul omului*."[29] Pentru a întări argumentaţia a inclus şi puterea harului divin în alcătuirea omului. Toate organele trupului sunt plasate simetric faţă de corp. Autorul a constatat că omul, din punct de vedere corporal, nu se deosebeşte cu nimic de semenii săi. Diferenţa este realizabilă „*după chip, glas şi scrisoare, dintre care toate străluceşte nemărginita înţelepciune, putere şi bunătatea lui Dumnezeu*."[30] Putem înţelege de aici că aşa cum spune Sfânta Scriptură, individul este creat după chipul şi asemănarea divinităţii. Un rol important în descrierea corpului uman îl reprezintă encefalul, despre care se spun următoarele: „*creierii, cari, din sănătoasă starea lor, nu numai întrebuinţarea puterilor sufletului, ci şi viaţa noastră se ţine, căci se crede că aceşti crieri acea deobşte simţire ar*

full&set_entry=000147&set_number=008385&base=GEN01, la data 27.02.2016; ***BRV*** III, nr. 847, p. 97.

[26] Calendarul a apărut în anii 1814-1815, fiind catalogat în ***BRV*** nr. 847 şi are inserat pe coperta interioară anul 1814, iar pe cea exterioară anul următor.

[27] ***Calendariu ce slujeaşte pre 100 de ani***, p. 102.

[28] ***Ibidem***, p. 161-192.

[29] ***Ibidem***, p. 102.

[30] ***Ibidem***, p. 103.

cuprinde, şi sufletul omului cel nemuritoriu, de unde prin vine tot trupul nostru îl pune în mişcare după voia sa."[31] Observăm teoria conform căreia creierul conduce sângele, adică organul din cutia craniană pune în mişcare corpul, în text termenul venă sau vână era similar cu muşchi şi tendoane şi nu se referea cu precădere la vasele sanguine. În textul prezent, este inserată informaţia care este neverosimilă, şi anume „*un om are 20 până la 25 de litri de sânge […] care sânge, într-un minut, de 18 până la 20 de ori trece prin inimă*;"[32] adevărat este că cei cinci litri de sânge din corpul uman, în timp de repaus, trec o singură dată prin inimă într-un minut, iar în timp de exerciţiu fizic sângele trece de 4-5 ori prin inimă în 60 de secunde.[33] Cifrele citate par să fie exagerate. Când discută despre traseul sângelui în corpul uman, autorul numeşte principiul prin termenul de *foria* sau *lucrarea sângelui*.

La pagina 105 a lucrării găsim inserate şi informaţii despre o gândire sănătoasă „*peste toată zidirea iaste gândul, căci gândul socoteşte nenumărate lucruri. Acesta având cuvântare, poate acele ce gândeşte şi la alţii să le descopere şi să spuie. Acesta mai pre urmă are putere să cunoască pre Dumnezeu, ziditorul său.*"[34] Prelegerea despre corpul uman se încheie cu câteva date posibil exagerate despre persoanele care se nasc şi mor pe faţa pământului într-o zi. Ar fi fost util să cunoaştem sursele folosite de autor despre întreaga lucrare, deoarece textul încă nu are nivel ştiinţific. Multe scrieri de fizică, chimie sau biologie antropologică încercau să scoată în evidenţă înţelepciunea şi inepuizabila generozitate a Divinităţii înfăţişându-ne un tablou al perfecţiunii şi armoniei care se regăseşte în întreg universul.[35]

Reţetele medicale şi alimentare au fost foarte căutate la finalul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, ceea ce demonstrează şi informaţiile incluse în paginile ***Calendariului pre anul de la Hristos***

---

[31] ***Ibidem***, p. 103.
[32] ***Ibidem***, p. 104.
[33] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 244.
[34] ***Calendariu ce slujeaşte pre 100 de ani***, p. 105.
[35] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 241.

1824,[36] tipărit la Buda de către Ioan Theodorovici.[37] Structura este asemănătoare cu alte ediţii, prima dată este prezentată partea astrologică, după care urmează informaţii utile pentru popor: despre anotimpuri, eclipse, genealogia Casei de Habsburg, detalii legate de personalitatea altor domnitori din Europa, tagma sacerdotală a Bisericii Catolice cu jurisdicţiile sale, târguri importante de peste an şi tabelul financiar.

În încheiere, autorul a inserat un capitol, intitulat ***Nişte mâncări, prin îndemnarea unor iobitori de mâncări bune, sau aşezat aici aceaste următoare fieruri***, lista începe cu ***Zămuri*** sau ***Suppe***, în care erau prezentate 5 feluri de ciorbă, după cum urmează: „*Zamă de pâne, Zamă cu găliuşce de butur, Zamă cu găliuşce mari (knedle) de lardie (klisă), Zamă din ficaţi şi maţe de peşte, Zamă din verdeţuri*."[38] Ultima era indicată pentru perioada de abstinenţă spirituală din timpul posturilor. Nomenclatura continuă cu mâncărurile ce pot fi gătite în săptămâna lăsatului sec de carne înainte de începerea postului Paştelui „*mere de pământ (grunpiri) în lapte, oao umplute, melci umpluţi*,"[39] după care sunt indicate patru tipuri de sosuri: „*sos de crataveţi acrii, alt sos asemenea, sos de crei (hrian) cu jemle, sos de ceapă*,"[40] apoi patru reţete de preparare a legumelor sub formă de garnituri: „*mazere verde, fasole verde, colrave albe prejite, varză acră umplută*."[41] Autorul a mai inserat şi două reţete culinare de legume amestecate cu carne „*pui tineri de găline cu sos din mere de paradis, pui de porumbei prejiţi*,"[42] iar la final a creat două liste care ţin locul desertului; în

---

[36] Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016; ***BRV*** III, nr. 1204, pp. 433-434.

[37] Mircea Tomescu, ***Calendarele româneşti (1733-1848), 1733-1830***, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957, pp. 119-120.

[38] ***Calendariu pre anul de la Hristos 1824***, p. 69-72.

[39] ***Ibidem***, p. 72-74.

[40] ***Ibidem***, p. 74-75.

[41] ***Ibidem***, p. 75-78.

[42] ***Ibidem***, p. 78-79.

prima sunt incluse produsele de patiserie numite ***Mâncăruri de aluat***, iar în cealaltă fructele uscate. În ce priveşte redarea numelor reţetarului şi în limba germană, susţinem că a făcut un lucru util, în primul rând pentru a se observa clar din ce limbă au fost traduse, iar în al doilea rând pentru ca saşii din Transilvania să beneficieze şi ei de informaţii care să contribuie la dezvoltarea culturală şi alimentară.

În concluzie, atât informaţiile despre ceea ce priveşte corpul uman, cât şi cele menţionate la finalul fiecărei luni din calendarele apărute în 1802 şi 1803, sunt sfaturi informative care îndrumă spre cunoaşterea unor metode de a scăpa de anumite boli. Autorul - unul sau mai mulţi - „*regulilor de sănătate*" acorda sfaturi de emancipare culturală în sfera păstrării sănătăţii corporale şi mintale, chiar dacă preceptele încă făceau parte din medicina empirică.

Bibliografie

❖ ***Alexandria***, Sibiu, 1794, cercetată pe site-ul www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/webclient/DeliveryManager?pid=227898&custom_att_2=simple_viewer&search_terms=1794&pds_handle în data de 25.05.2015.

❖ Bianu, Ion; Hodoş, Nerva, ***Bibliografia Românească Veche,*** Tomul II-III, 1716-1830, Bucureşti, Editura Academiei Române,1910, 1912-1936.

❖ Gheorghe Brătescu, ***Grija pentru sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)***, Bucureşti, Editura Medicală, 1988.

❖ ***Calendariul pe 112 ani,*** Iaşi, 1785, cercetat în Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, Cota CRV 1124.

❖ ***Calendariu românesc***, Sibiu, 1802, Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03493?func=results-jump-full&set_entry=000160&set_number=008385&base=GEN01 în data de 07.01.2016.

❖ ***Calendariul românesc***, Sibiu, 1803, cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, cota MS 863.

❖ ***Calendariul ce slujeaşte pre 100 de ani,*** Buda, 1814-1815, Exemplar cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/D6TY7NDD8YBG8KH82HDN98XYLL21PICEDBSFDJQID1NNXTFC71-03428?func=results-jump-full&set_entry=000147&set_number=008385&base=GEN01, la data 27.02.2016.

❖ ***Calendariul pre anul de la Hristos***, Buda, 1824, cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016.

❖ Iugulescu, Constantin, ***Contribuţie la studiul medicamentaţiei în epidemiile de ciumă şi holeră din ţara noastră***, în ***Din istoria luptei antiepidemice în România,*** Bucureşti, Editura Medicală, 1972, p. 79-85.

❖ Răduică, Georgeta; Răduică, Nicodim, ***Calendare şi Almanahuri Româneşti 1731-1918***. ***Dicţionar bibliografic***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.

❖ Tomescu, Mircea, ***Calendarele româneşti 1733-1830,*** Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957.

Gravuri de Ioanichie Bakov din cartea românească veche (1678-1705)

Dr. ANCA ELISABETA TATAY
Biblioteca Academiei, Cluj-Napoca
Dr. CORNEL TATAI-BALTĂ
Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Abstract

Engravings Produced by Ioanichie Bakov in Early Romanian Writings (1678-1705)

Ioanichie Bakov who signed and dated woodcuts in books printed at Bucharest, Buzău, Snagov and Râmnic occupied a major position among the wood engravers who worked on the Romanian territory between the years 1508-1830. Though numerous Romanian researchers of the 20th and 21st centuries mentioned Bakov's name, his works have not been investigated enough. He seems to be originated from Ukraine but Nestor Vornicescu claims that he is from Bacău and he learnt the art of engraving from Ukrainian master craftsmen. This study is meant to demonstrate that the engraver was frequently inspired by illustrations which had appeared in Kiev and Lviv. His woodcuts of high quality as regards drawing, themes and the skill of engraving on wood constituted models for many engravers who carried on their activity in different Romanian centers. Bakov's woodcuts can also be found in writings printed in Tbilisi, the capital of Georgia.

Keywords: *Ioanichie (Ivan) Bakov, wood engraving, old Romanian book, Bucharest, Buzău, Râmnic*

În suita gravorilor în lemn activi în perioada 1508-1830 pe teritoriul românesc, Ioanichie (Ivan) Bakov - care semnează şi datează lucrări între anii 1678 şi 1705, întâlnite în cărţile tipărite la Bucureşti, Buzău, Snagov şi Râmnic - ocupă un loc aparte. Notorietatea sa este dată şi de faptul că, şi la 150 de ani de la apariţia uneia dintre primele sale xilogravuri, aceasta este retipărită. Numeroşi cercetători din secolele XX şi XXI au fost într-o oarecare măsură preocupaţi de Bakov, neacordându-i-se totuşi atenţia

cuvenită.[1] Studiul de faţă, fără a avea pretenţii exhaustive, încearcă să arunce

[1] Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, ***Bibliografia românească veche (1508-1830),*** Bucureşti, Atelierele grafice Socec & Co., Soc. Anonimă, 1903-1944, Tomul I, p. 217, 221, 402, 424, 436, 454; Tomul II, p. 51, 65; Tomul III, p. 573; Tomul IV, p. 81, 238. Iorga, N., ***L'ornementation du vieux livre roumain,*** în ***Buletin de l'Institut pour l'etude de l'Europe Sud-Orientale,*** *X*-ème année, 1923, p. 56; Idem, ***Tipografia la români.*** Traducere din limba franceză de Liliana Iorga, în ***Almanahul graficei române,*** 1931, p. 40; Adrian Maniu, ***La gravure sur bois en Roumanie,*** Bucarest, Editura Cartea Românească, 1929, p. 10, 11; Alexandru Busuioceanu, ***Gravura românească veche după un album recent,*** în ***Gândirea,*** IX, nr. 12, dec., 1929, p. 404; Idem, ***Scrieri despre artă,*** Bucureşti, Editura Meridiane, 1980, p. 60-61; Gheorghe, Racoveanu, ***Gravura în lemn la Mănăstirea Neamţul,*** Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1940, p. 12; Gabriel Ştrempel, ***Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVIII-lea,*** în ***Studii şi cercetări de bibliologie,*** I, 1955, p. 33, 34; Virgil Molin, ***Ilustraţia în vechea carte bisericească,*** în ***Biserica Ortodoxă Română,*** LXXVIII, nr. 7-8, 1960, p. 708-710; Mircea Tomescu, ***Istoria cărţii româneşti de la începuturi până la 1918,*** Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968, p. 72, 76, 84; Nestor Vornicescu, ***Identificarea unui xilograf român din secolul XVII,*** în ***Mitropolia Moldovei şi Sucevei,*** XLVIII, nr. 1-2, 1972, p. 26-34; Idem, ***Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească,*** Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1990, p. 224-233 (***Identificarea unui xilogravor român din sec. XVII: Ioan de la Bacău***); Daniela Poenaru, ***Contribuţii la Bibliografia românească veche,*** Târgovişte, Muzeul Judeţean Dâmboviţa, 1973, p. 7, 172, 174; Cornel Tatai-Baltă, ***Incursiune în xilogravura românească (sec. XVI-XIX),*** în ***Apulum,*** XVII, 1979, p. 455; Cornelius Dima-Drăgan, Aurelia Avramescu, ***Die Illustration im altrumänischen Buch (1508-1830),*** în ***Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe,*** Nr. 17. vom. 24 Februar 1981, p. 521-522; Dragoş Morărescu, ***Xilografii Bibliei lui Şerban Cantacuzino (1688)***, în ***Dacoromania*** (München), VII, 1988, p. 332-334; Dan Simonescu, Gheorghe Buluţă, ***Scurtă istorie a cărţii româneşti,*** Bucureşti, Editura Demiurg, 1994, p. 38; Doru Bădără, ***Tiparul românesc la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea***, Brăila, Editura Istros, 1998, p. 62, 72, 73, 76, 77, 80, 83, 122, 128, 176, 180-182, 185, 186; Aurelia Florescu, ***Gravura râmniceană (1705-1827),*** Craiova, Editura Aius, 1998, p. 27,

mai multă lumină asupra travaliului acestui talentat gravor.

După încetarea activităţii tipografice de la Mănăstirea Plumbuita (1582),[2] în oraşul de pe malul Dâmboviţei, prima carte va apărea abia după aproape 100 de ani. Este vorba de ***Cheia înţelesului*** din 1678, care cuprinde un ansamblu de omilii citite duminica şi la sărbători, după încheierea serviciului divin, fiind tradusă, parţial, după lucrarea teologului ucrainean Ioannykij Haleatovskyi, apărută, în a treia ediţie, la Lvov în anul 1665.

Cadrul foii de titlu (fig. 1) în stil baroc al acestei cărţi, semnat şi datat: *Ivan B(a)k(ov) 1678*, reprezintă o cheie profilată pe un arc de triumf (sau pe o poartă impozantă), deasupra căruia apare un semănător; în colţuri întâlnim alte motive cu valoare simbolică. Putem deduce astfel, că odată dobândită această cheie, uşa Raiului se va deschide. „*Inelul cheii*," care are mai degrabă forma unei inimi, cuprinde textul propriu-zis al foii de titlu: *Cheaia înţelesului… şi s-au tipărit întâiu în Mitrop(olia) Bucureşt(i) anii Dom(nului) 1678*, sub care se află stema Ţării Româneşti. Gabriel Ştrempel a arătat că acest cadru este similar cu cel din cartea ***Kliuci razumeaniia*** de la Lvov din 1665 (fig. 2).[3]

Privind cu atenţie imaginea, observăm că are inscripţii explicative

---

81; Dan Râpă-Buicliu, ***Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)***, Galaţi, Editura Alma Galaţi, 2000, p. 183, 184, 200, 214, 220, 222, 224; Ana Andreescu, ***Cartea românească în veacul al XVIII-lea. Repertoriul ilustraţiilor***, Bucureşti, Editura Vremea XXI, 2004, p. 31; Idem, ***Arta cărţii. Cartea românească veche 1508-1700***, Bucureşti, Editura Capitel, 2006, p. 52, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65; Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), ***Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărţilor româneşti (1508-1830)***, Sibiu, Astra Museum, Techno Media, 2013, p. 34-35; Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay, ***Reprezentarea Duminicii tuturor sfinţilor în icoana pe lemn, xilogravura de carte şi icoana pe sticlă românească (sec. XVI-XIX-lea)***, în ***Transilvania***, Serie nouă, Anul XLII (CXLVI), nr. 5-6, 2014, p. 127, 129.

[2] Vezi pentru detalii şi bibliografie: L. Demény, ***Tiparniţa bucureşteană în secolul al XVI-lea***, în ***Studii. Revistă de istorie***, XXV, 1972, nr. 2, p. 203-224.

[3] Gabriel Ştrempel, ***op. cit.***, p. 34.

pentru fiecare element al ei. În cele ce urmează vom încerca să le redăm şi să corelăm textul cu imaginea.

Cartuşul în care se înscrie semănătorul, cât şi celelalte două medalioane de formă neregulată, situate în partea de sus a arcului, toate delimitate prin volute, au deasupra lor o panglică pe care putem citi următorele: „*Eşi sămănătorul ca se samene. Math(ei), 12, (3)*" (la mijloc); „*Cuvintele Domnului, cuvint(e) curate, argint lămurită. Psal(m) 11, (6)*" (la stânga) şi „*Spată sufletească carea iaste graiul lui Dumnezeu. Efes(eni) 6, (17)*" (la dreapta). La baza celor doi pilaştri ai arcului, se află alte două cartuşe, deasupra cărora putem citi: „*Au dore nu sănt cuvintele meale, arzând ca focul, zice Domnul, şi ca un ciocan, zdrobind pietri. Ieremia, 23, (29)*" (la stânga) şi „*Ca se aşteapte ca plo(a)ia luminarea Mea, şi se pogoare ca roao graiurile meale. Ca tunetul e spre troscot şi caci despre făn. Devter(onomul) 32 (2)*" (la dreapta). Pe suprafaţa fiecărui pilastru este plasat câte un instrument muzical, surmontate de medalioane aproximativ ovale cu următoarele texte: „*Ca un canon va da glas. Isaia, 16 (11)*" (la stânga), respectiv „*Ca o trâmbiţă va da glasul său. Isaia, 58, (1)*" (la dreapta).

Evanghelistul Matei ne relatează despre seminţele căzute lângă drum, care au fost mâncate de păsări; altele au căzut în loc pietros, au ieşit repede mlădiţe din ele, însă la fel de repede au fost pârjolite de soare pentru că nu aveau rădăcini adânci; au fost şi seminţe ajunse între spini, dar nici acelea nu au avut viaţă lungă, şi, în sfârşit, au existat unele care au nimerit în pământ bun, dând roade pe măsură. Aşadar, pilda se referă la modul cum rodeşte învăţătura lui Isus în noi, oamenii. Elementele simbolice din cele patru cartuşe din colţuri, reprezentând argintul (stânga sus), sabia (dreapta sus), focul şi ciocanul (stânga jos), ploaia şi iarba (dreapta jos) fac toate referire la Cuvântul cel Adevărat, care trebuie să fie puternic ca ele, iar prin harpă şi trâmbiţă Acesta trebuie cântat. Textul de pe „*tija cheii*," „*Aţi luat cheaia înţelesului, că nici să îngurcaţi întrată* (= intrarea), *nici pre ceaia ce au vrut să între n-aţi lăsat. Luca, 11, (52),*" conţine un reproş la adresa celor ce nesocotesc Cuvântul lui Dumnezeu. Prin urmare, cartea însăşi, prin mesajul transmis prin intermediul titlului (***Cheia înţelesului***), al imaginilor (nu este vorba doar de foaia de titlu) şi al textului, este o adevărată hrană sufletească pentru creştinul lector.

Cel care a conceput această foaie de titlu (bineînţeles nu ne referim la Bakov, şi poate nici la gravorul din Lvov, care se putea inspira la rândul său din cine ştie ce gravură a vremii) pare să fi fost un foarte bun cunoscător al mesajului biblic, pe care reuşeşte cu brio să-l transmită urmaşilor săi cu ajutorul imagologiei, dând dovadă de multă ingeniozitate. Nu au fost tocmai greu de pătruns tainele acestei gravuri (care nu e altceva decât o alegorie a Cuvântului lui Dumnezeu), şi cu toate acestea ne surprinde lipsa unei aprecieri mai profunde la adresa ei în istoriografia de specialitate.

Acelaşi renumit şi talentat gravor, Bakov, după cât se crede de etnie ucraineană, semnează şi datează, tot în 1678, reuşita ilustraţie ***Duminica tuturor sfinţilor*** (fig. 3), o lucrare complexă de tradiţie bizantino-balcanică, însoţită de inscripţii în limba slavonă, pentru executarea căreia a folosit ca model xilogravura (fig. 4) din ***Cazania*** lui Petru Movilă de la Kiev din 1637.[4] Pe scurt, imaginea simbolizează Raiul, întreaga compoziţie alcătuind, de fapt, o rugăciune a tuturor sfinţilor. Cu alte cuvinte, cel ce deţine „*cheia înţelesului*" (care nu e altceva decât pătrunderea tainelor Cuvântului lui Dumnezeu) va moşteni Împărăţia cerurilor.

Frumoasa şi luminoasa xilogravură, care îl redă pe prorocul **David** (fig. 5), din ***Psaltirea*** bucureşteană tipărită în anul 1694 (repetată în ***Antologhionul grecesc***, Snagov, 1697 şi ***Psaltire grecească***, Snagov, 1700), este semnată: *IO. M. B.*, iniţiale prin care Gheorghe Racoveanu îl identifică pe Ioanichie Monah Bakov. Ca atare, gravorul s-a călugărit, iar din 1700 nu mai semnează niciodată Ivan, ci doar Ioanichie.[5]

Atmosfera rusească din această imagine nu poate fi tăgăduită. Cităm în acest sens o lucrare (fig. 6) din ***Psaltirea*** de la Moscova din 1615.[6] Şi aici regele David poartă pe cap coroană şi are o fizionomie destul de

---

[4] Atanasie Popa, ***Varlaam, Mitropolitul Moldovei: Cazania, Iaşi, 1643. Prezentare grafică***, Timişoara, Helicon, 1944, fig. 25, 26. Vezi pentru detalii: Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay, ***op. cit.***, p. 126-133.

[5] Gheorghe Racoveanu, ***op. cit.***, p. 12-13.

[6] A. A. Sidorov, ***Drevnerusskaia cnijnaia graviura***, Moscova, Izdatelsvo Academii Nauc S. S. S. R., 1951, fig. 53.

asemănătoare. Şade în aceeaşi poziţie, scriind în faţa pupitrului, şi este plasat sub o arcadă semicirculară sprijinită pe coloane spiralate. În ambele ilustraţii se manifestă preferinţă pentru motivele decorative şi pentru arcul în acoladă. Este adevărat că toate aceste elemente le întâlnim şi în arta brâncovenească a epocii în care a activat gravorul Ioanichie Bakov.

Ilustraţia de la Bucureşti a stârnit un deosebit interes, fiind folosită ca model de un gravor anonim de la Iaşi (***Psaltire***, 1743) şi de alţi trei confraţi de breaslă care semnează (şi o dată datează) patru lucrări diferite în ***Psaltiri*** de la Râmnic: Pop. Costandin Tip. (1751, 1779); D. C. (1764); Gheorghie Pop, 1817 (1817).

La începutul secolului al XVIII-lea, Ioanichie Bakov lucrează intens pentru tipografia episcopiei de la Buzău, condusă cu pricepere de episcopul Mitrofan. Xilogravurile sale - concepute clar şi armonios, având personaje cu atitudini distincte şi expresive, plasate adeseori în exterior, dar şi în interior, cu o articulare mai bogată a planurilor - se întâlnesc în ***Triodul*** slavo-român, 1700, şi în ***Penticostarul*** slavo-român, 1701.

O parte din ilustraţiile cărţilor de la Buzău şi Snagov (cele mai multe repetate la Bucureşti) poartă semnătura lui Ioanichie Bakov. La Buzău, unele sunt datate 1700: *Învierea lui Lazăr, Intrarea lui Isus în Ierusalim* (sau *Floriile*, fig. 7) şi *Coborârea la iad* (sau *Învierea*, repetată în ***Apostol***, 1704) din ***Triod*** şi *Mironosiţele la mormântul Domnului* (fig. 8) din ***Penticostar***. În ***Triod***, Ioanichie mai semnează: *Scene din viaţa lui Iosif,* iar în ***Penticostar*** - *Isus şi samarineanca, Înălţarea Domnului, Coborârea Duhului Sfânt* (reluată în ***Apostol***, 1704), *Viziunea lui Petru din Alexandria* (nu se întâlneşte la Bucureşti), *Vindecarea slăbănogului*. La Snagov, în ***Liturghiile*** din 1701, aflăm o reprezentare a *Sfântului Grigorie* semnată de acelaşi talentat artist (repetată la Buzău, Râmnic, Târgovişte şi mai apoi la Bucureşti).

Referindu-se la ilustraţiile lui Ioanichie Bakov, istoricul de artă Alexandru Busuioceanu remarca pe drept cuvânt: „*O mare puritate arhaică de linii şi un simţ decorativ plin de sentiment (…), pe care nici unul dintre contemporani nu l-a întrecut în asemenea compoziţii narative. O puritate de primitiv, imaginând istoriile sfinte cu un sentiment aproape idilic şi desenându-le în clare linii simplificate şi aproape graţioase. Aerul rusesc se simte, bineînţeles, în iconografie, în înfăţişarea caracteristică a*

personajelor, în peisajele ondulate sau în arhitecturile imitate după fresce şi icoane moscovite ale epocii."[7]

Tipăritura deosebită, atât în ceea ce priveşte conţinutul, cât şi modul de imprimare, numită de specialişti ***Advarium***, posedă cinci xilogravuri de mici dimensiuni. Patru dintre ilustraţiile acestei cărţi, o adevărată raritate bibliofilă, conservată la Biblioteca Judeţeană „Astra" din Sibiu, sunt semnate de Ivan Bakov, care foloseşte diferite prescurtări ale numelui. Deşi una dintre ilustraţii este lipsită de semnătură, credem că şi ea aparţine aceluiaşi meşter foarte talentat.

Daniela Poenaru, care a studiat cu mulţi ani în urmă ***Advariumul,*** spune că acesta cuprinde diferite rugăciuni către Hristos şi „*are o formă curioasă, foile lui fiind lungi şi înguste şi pe deasupra nu sunt legate ca la celelalte cărţi, ci sunt pliate.*"[8] Primele două foi din carte lipsesc, dar existând xilogravuri de Ioanichie Bakov,[9] care „*a lucrat în Ţara Românească pentru tipografiile din Bucureşti, Snagov şi Buzău de la 1678 - până pe la 1708*," cercetătoarea a „*datat cartea cu aproximaţie, în limitele datelor arătate.*"

Capacitatea artistului este atestată de faptul că fiecare dintre cele cinci xilogravuri este concepută şi tratată în mod specific.

Sfânta Treime sau ***Cina de la Mamvri*** (fig. 10) aparţine atât iconografic, cât şi stilistic ambianţei bizantine. Cei trei îngeri călători aşezaţi la o masă ovală sunt ospătaţi de Avraam şi Sara. Dispoziţia simetrică a personajelor şi a fragmentelor arhitectonice probează originea indicată.

Cei patru evanghelişti însoţiţi de simbolurile lor (fig. 11) reprezintă o lucrare executată în manieră occidentală. Individualizaţi, extrem de preocupaţi şi concentraţi, aceştia scriu evangheliile, fiind surprinşi în variate şi fireşti ipostaze. Dorinţa lor arzătoare de a sluji pe Isus Hristos animă această mică compoziţie.

Gravură cu două medalioane cu Maica Domnului şi Isus (fig. 12) surprinde dragostea maternă a Fecioarei faţă de Prunc şi pe Mântuitor

---

[7] Alexandru Busuioceanu, ***Scrieri despre artă,*** p. 61.

[8] Daniela Poenaru, ***op. cit.,*** p. 7-9.

[9] Autoarea semnalează doar patru xilogravuri şi reproduce una dintre ele.

binecuvântând lumea.

Xilogravura ***Pofala Sfântului Iosif, păzitorul Precistei*** (fig. 13) este executată în conformitate cu anumite precepte ale artei de tradiţie bizantină: solemnitatea personajelor, supradimensionarea lui Iosif şi ignorarea adâncimii spaţiale.

Sfinţii Petru şi Pavel cu biserica în mâini (fig. 14) este cea mai aerisită şi mai clară dintre cele cinci xilogravuri. Şi aici, ca de obicei, Sfântul Petru poartă cheile, iar Sfântul Pavel, sabia. În spatele lor se află redate, la dimensiuni reduse, în doar câteva linii deosebit de expresive, scenele supliciilor la care au fost supuşi: Petru este răstignit cu capul în jos, conform dorinţei lui, şi lui Pavel i se taie capul cu sabia. În ambele cazuri ţâşnesc asupra lor, dintre nori, razele Duhului Sfânt.

Aşa cum s-a văzut, este uimitoare uşurinţa cu care gravorul a trecut de la o temă la alta, ştiind să folosească procedeele artistice cele mai adecvate. Să nu uităm că ne aflăm în plină epocă brâncovenească, la prestigiul artei căreia Ioanichie Bakov a avut o contribuţie importantă.

Menţionăm că ultimul an în care Ioanichie Bakov semnează o xilogravură este 1705. Este vorba de ***Răstignirea*** (fig. 15), cuprinsă într-un cadru cu instrumentele Patimilor lui Hristos, din cărţile de la Râmnic: ***Molitvenic*** (cu ***Liturghie***) şi ***Octoih***, 1706.

În centrul imaginii este redat Mântuitorul răstignit, cu ochii închişi (procedeu încetăţenit în arta bizantină din secolele VIII-IX),[10] flancat de Fecioara Maria şi de Apostolul Ioan. Capul lui Isus, uşor înclinat spre Maica Sa, „*păstrează o expresie gravă a măreţiei în suferinţă, expresie care ne duce mai degrabă cu gândul la somn*."[11] Astfel, Mântuitorului i se acordă o înfăţişare umană, firească. Acest mod de reprezentare este caracteristic artei bizantine, el datând din secolul al XI-lea.[12] Elementele de arhitectură din fundal, ce

---

[10] Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, ***Christliche Ikonographie in Stichworten***, Leipzig, Koehler & Amelang, 1980, p. 224.

[11] Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, ***Călăuziri în lumea icoanei***, Bucureşti, Editura Sophia, 2003, p. 195.

[12] ***Ibidem***.

sugerează Ierusalimul, provin din ambianţa rusească (turla etajată şi cea prevăzută cu bulb de ceapă).

Scena este cuprinsă într-un cadru divizat în 16 compartimente. În colţuri sunt dispuse simbolurile apocaliptice ale evangheliştilor (îngerul, leul, boul şi vulturul), iar în celelalte 12 compartimente sunt redate instrumentele Patimilor, după cum urmează: sus - marama Veronicăi şi potirul; jos - cana împreună cu vasul deasupra căruia s-a spălat Pilat pe mâini, zicând: „*Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia. Voi veţi vedea*" şi punga cu cei 30 de arginţi pentru care Iuda l-a vândut pe Isus; în stânga - legăturile mâinilor; stâlpul de tortură alături de nuiele; lămpaşul; cuiele împreună cu cleştele; în dreapta - steaguri; scara, suliţa cu care a fost străpunsă coasta lui Isus, trestia cu buretele înmuiat în oţet; cămaşa lui Isus şi zarurile; ciocanul alături de cleşte.

Ideea de a dispune instrumentele Patimilor (peste 30) în jurul unui motiv central o întâlnim încă din grafica timpurie.[13] În xilogravura ***Hristos ca om al suferinţei,*** executată la Ulm, în jurul anului 1470,[14] uneltele Patimilor sunt dispuse în stânga şi dreapta Mântuitorului. Într-o altă xilogravură, engleză, concepută în secolul al XV-lea, ce înfăţişează Pieta,[15] instrumentele Patimilor sunt amplasate într-un cadru compartimentat, mod de reprezentare pe care îl vom întâlni, deopotrivă, în xilogravurile şi antimisele româneşti din secolele XVIII-XIX.[16]

Instrumentele Patimilor ocupă o pondere însemnată şi în xilogravurile

---

[13] Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, ***op. cit.***, p. 239.

[14] Heinrich Höhn, ***Deutsche Holzschnitte bis zum Ende des 16. Jahrhunderts***, Leipzig, Karl Robert Langewiesche Verlag, 1925, fig. p. 30.

[15] Ovidiu Drimba, ***Istoria culturii şi civilizaţiei,*** vol. 3, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990, fig. p. 458.

[16] Vezi Cornel Tatai-Baltă, ***Antimise din secolele XVIII-XIX, păstrate la Muzeul de Istorie din Blaj***, în ***Annales Universitatis Apulensis, Series Historica***, 6/1, 2002, p. 267-273; idem, ***Interferenţe cultural-artistice europene***, Blaj, Editura Astra, 2003, p. 51-63.

artiştilor renascentişti: Albrecht Dürer (***Sfânta Treime***, 1511)[17] şi Lucas Cranach cel Bătrân (***Isus copil***, 1515),[18] lucrări care au cunoscut un binemeritat răsunet, atât în epocă, cât şi ulterior.

Considerăm că ilustraţia lui Bakov a stat la baza xilogravurilor din ***Octoih***, Iaşi, 1726, semnată de Ieremia Marco,[19] din ***Octoih***, Blaj, 1783, semnată de Ioaniţiu Endrédi[20] şi din ***Molitvenic***, Braşov, 1811, semnată de Ioniţ Ion Voina.[21] Mai amintim că instrumentele Patimilor sunt redate şi în alte xilogravuri româneşti, fără a fi însă înscrise într-un chenar compartimentat.[22]

Ilustraţiile lui Bakov se vor repeta la Bucureşti între anii 1726-1828.[23]

---

[17] ***Das Albrecht Dürer Hausbuch***, Auswahl aus dem graphischen Werk, Einleitung von Wolfgang Hütt, zusammengestellt von Gabriele Forberg, München,Verlag Rogner & Bernhard, 1975, fig. p. 528.

[18] Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, ***op. cit.***, fig. p. 238.

[19] Cornel Tatai-Baltă, ***Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)***, Blaj, Editura Eventus, 1995, fig. 120.

[20] ***Ibidem***, fig. 16.

[21] Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, ***op. cit.***, Tomul III, fig. 337, p. 46.

[22] *Răstignirea* (***Triod***, Râmnic, 1731 şi 1761); *Sfânta Împărtăşanie* de Vlaicu (***Ceaslov***, Blaj, 1751 şi 1753); *Răstignirea* de Petru Papavici Râmniceanu (***Triod***, Blaj, 1771, 1800 ş.a.). Vezi: Cornel Tatai-Baltă, ***Pagini de artă românească***, Blaj, 1998, fig. 24; Idem, ***Gravorii în lemn de la Blaj***, fig. 6; respectiv ***Ibidem***, fig. 41.

[23] *Învierea lui Lazăr,* ***Triod***, 1726 (din ***Triod***, Buzău, 1700); *Sfântul Grigorie*, ***Liturghie***, 1729 (din ***Liturghier grecesc şi arăbesc***, Snagov, 1701 şi din ***Liturghie***, Buzău, 1702 dar şi din alte centre); *Duminica tuturor sfinţilor*, ***Antologhion***, 1736, ***Octoih***, 1736 (apărută iniţial în 1678 tot în Bucureşti); *Sfântul Grigorie*, ***Liturghii***, 1741; *Coborârea la iad* (cu iscălitura şi data şterse, şi cu un adaos în partea stângă); *Mironosiţele la mormântul Domnului, Vindecarea slăbănogului, Isus şi samarineanca, Înălţarea Domnului, Coborârea Duhului Sfânt*, ***Penticostar***, 1743 (din *Penticostar*, Buzău, 1701); *Sfântul Grigorie*, ***Liturghii***, 1746; *Învierea lui Lazăr, Intrarea lui Isus în Ierusalim, Scene din viaţa lui Iosif*, *Triod,* 1746 (din ***Triod***, Buzău, 1700); *Duminica tuturor sfinţilor*, ***Antologhion***, 1766 şi ***Penticostar***, 1768*; Coborârea Duhului Sfânt*, ***Apostol***, 1774*; Vindecarea slăbănogului, Înălţarea Domnului*, ***Penticostar***, 1800*;*

Cele mai multe dintre ele sunt reluate în ***Penticostarul*** din 1743: *Coborârea la iad, Mironosițele la mormântul Domnului, Vindecarea slăbănogului, Isus și samarineanca, Înălțarea Domnului, Coborârea Duhului Sfânt,* apărute inițial în *Penticostarul* de la Buzău din 1701. Acestea șase (alături de cele realizate de Ioanichie pentru ***Triod***, 1700, și de celelalte din respectivul ***Penticostar***) au avut ca sursă de inspirație xilogravuri ucrainene aflate în cărți de la Kiev: ***Triod ţvetnaia (Penticostar),*** 1631 (vezi de exemplu fig. 9), sau ***Cazania lui Petru Movilă***, 1637.[24]

Majoritatea cercetătorilor susțin că Ivan (Ioanichie) Bakov este ucrainean. Nestor Vornicescu îl consideră însă moldovean din Bacău, care a deprins arta xilogravurii de la meșteri ucraineni.[25]

Ilustrațiile realizate de Ioanichie Bakov, de o calitate artistică deosebită, atât în ceea ce privește desenul, concepția temelor și știința gravării, au fost luate drept model de diferiți xilogravori care au activat la București, Buzău, Iași, Râmnic sau Blaj. De notat că xilogravuri de Ioanichie Bakov întâlnim și în cărțile de la Tbilisi, în Georgia, unde a fost întemeiată o tipografie cu sprijinul domnitorului Constantin Brâncoveanu și al lui Andrei Ivireanul, înflăcărați apărători ai ortodoxiei.[26]

David, ***Psaltire,*** 1806 (apărută inițial în 1694 tot în București)*; Duminica tuturor sfinților,* ***Cazanii,*** 1828.

[24] T. N. Kameneva, A. A. Guseva (ed.), ***Ucrainschie cnighi chirillovscoi peciati, XVI-XVIII vv. Catalog izdanii, Vîpusc I, 1574 g. - I polovina XVII v***, Moscova, 1976, p. 25, 27, fig. 417, 418, 528, 529, 530, 545, 547, 549, 551, 553.

[25] Nestor Vornicescu, ***Biruit-au gândul***…, p. 224-233.

[26] Mircea Tomescu, ***op. cit.,*** p. 76.

Fig. 1. Ivan B(a)k(ov) 1678, Foaie de titlu, ***Cheia înţelesului****, Bucureşti, 1678*

Fig. 2. Foaie de titlu, ***Kliuci razumeaniia****, Lvov, 1665*

Fig. 3. Ivan Bakov 1678, ***Duminica tuturor sfinţilor, Cheia înţelesului,*** *Bucureşti, 1678*

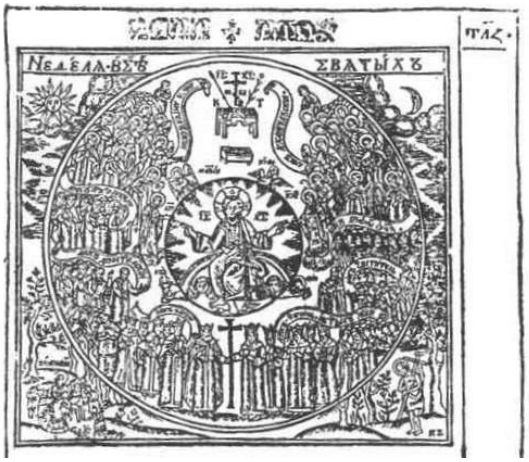

Fig. 4. ***Duminica tuturor sfinţilor, Cazania lui Petru Movilă****, Kiev, 1637*

Fig. 5. IO. M. B. 1694, ***David****,* ***Psaltire****, Bucureşti, 1694*

Fig. 6. ***David****,* ***Psaltire****, Moscova, 1615*

Fig. 7. Ioanichie B(akov) 1700, ***Intrarea lui Isus în Ierusalim****,* ***Triod****, Buzău, 1700*

Fig. 8. Ioan, 1700, ***Mironosițele la mormântul Domnului,*** ***Penticostar****, Buzău, 1701*

Fig. 9. VR Rc 1630, ***Mironosiţele la mormântul Domnului, Triod ţvetnaia (Penticostar****), Kiev, 1631*

Fig. 10. Ioan B(a)k(ov), ***Cina de la Mamvri, Advarium*** *(Bucureşti, sf. sec. XVII)*

Fig. 11. ***Cei patru evanghelişti însoţiţi de simbolurile lor, Advarium*** *(Bucureşti, sf. sec. XVII)*

Fig. 12. Ioan B(a)k(o)v, ***Gravură cu două medalioane cu Maica Domnului şi Isus, Advarium*** *(Bucureşti, sf. sec. XVII)*

Fig. 13. Ioan B(a)k(ov), ***Pofala Sfântului Iosif, păzitorul Precistei, Advarium*** *(Bucureşti, sf. sec. XVII)*

Fig. 14. Ioan, ***Sfinţii Petru şi Pavel cu biserica în mâini, Advarium*** *(Bucureşti, sf. sec. XVII)*

Fig. 15. Ioanichii, 17(0)5, ***Răstignirea, Octoih,*** *Râmnic, 1806*

Preocupări istorice şi juridice în operele lui Guillaume Budé

Dr. ELENA DAMIAN
Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir", Bucureşti
Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Résumé

Préoccupations historiques et juridiques dans les œuvres de Guillaume Budé

Guillaume Budé, «le père de la Renaissance», a eu des préoccupations multiples et ses résultats ont été remarquables dans tous les domaines qu'il avait abordés. A côté de ses ouvrages philologiques renommés, ceux qui témoignent de son intérêt pour l'histoire ou pour le domaine du droit ont suscité eux aussi la curiosité des intellectuels de Transylvanie. 16 exemplaires d'un réel mérite sont conservés dans trois prestigieuses bibliothèques de Cluj-Napoca, Sibiu et Alba Iulia et leur mise en valeur constitue le but de notre présente démarche.

Mots-clés: *Guillaume Budé, Renaissance, histoire, droit, bibliothèques, Transylvanie*

Una dintre cele mai marcante personalităţi ale Renaşterii franceze a fost, cu siguranţă, Guillaume Budé care, prin operele sale, este prezent la loc de cinste şi în marile biblioteci transilvănene. La fel ca majoritatea autorilor renascentişti, a avut preocupări multiple, iar rezultatele sale au fost deosebite, în toate domeniile pe care le-a abordat.

Guillaume Budé a jucat un rol de seamă în dezvoltarea umanismului în Franţa, fiind considerat „*cel mai important umanist francez al epocii*."[1] Figură exemplară a Renaşterii, G. Budé s-a bucurat de aprecieri elogioase precum „*père de la Renaissance*" (părinte al Renaşterii) sau „*le prodige de la France*"

[1] Yves Giraud, Marc-René Jung, ***Littérature française. La Renaissance***, vol. I, 1480-1548, Paris, B. Arthaud, 1972, p. 300. Toate traducerile citatelor folosite în această lucrare ne aparţin.

(Erasmus l-a numit miracolul Franţei).[2] De asemenea, este cunoscută pasiunea sa pentru cărţi şi manuscrise, cât şi activitatea lui de bibliotecar al regelui Francisc I, începând din anul 1522. Sub îndrumarea lui G. Budé, biblioteca regelui s-a îmbogăţit cu „*însemnate fonduri de manuscrise greceşti şi orientale*."[3] Un rol important l-a avut şi în fondarea Colegiului celor trei limbi (greaca, latina şi ebraica), viitorul Collège de France, în 1530, sau a Bibliotecii de la Fontainebleau, transportată mai târziu la Paris, embrion al actualei Biblioteci Naţionale.[4]

Guillaume Budé (Budaeus Gulielmus) s-a născut la Paris, în anul 1467 (unele surse bibliografice indică anul 1468) şi a murit în acelaşi oraş, în 1540. A provenit dintr-o familie nobilă cu 15 copii. Fiu al literatului şi funcţionarului regal Jean Budé, Guillaume a studiat dreptul la Orléans, fără prea mare tragere de inimă, începând din 1482, dar, atras de viaţa mondenă, s-a întors la Paris. Spre 1491, la vârsta de 24 de ani, şi-a reluat studiile, de data aceasta cu o deosebită râvnă. „*Curiozitatea sa neobosită l-a împins spre literatură, numismatică, economie politică, arta vânatului, legislaţie, pedagogie, matematică, filozofie*."[5]

Lipsa dascălilor foarte bine pregătiţi pentru noile discipline (de pildă, dreptul şi limba greacă) îl determină să înveţe mai mult singur. În anul 1484, începuse studierea limbii greceşti, cu pedagogul Hermonyme din Sparta şi cu savantul Jean Lascaris. După doar câteva întâlniri cu aceştia, şi-a aprofundat singur cunoştinţele de limba greacă, putând în doar câţiva ani să traducă texte greceşti. A fost considerat cel mai mare elenist din secolul al XVI-lea. În acelaşi timp, a fost atras şi de istorie, teologie, matematică,

---

[2] ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [colaboratori:] Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Arthème Fayard Editeur, 1951, p. 140.

[3] Albert Flocon, ***Universul cărţilor. Studiu istoric de la origini până la sfârşitul secolului al XVIII-lea***, traducere de Radu Berceanu, cu o prefaţă de Barbu Teodorescu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 324.

[4] Vezi Laffont-Bompiani, ***Dictionnaire biographique des auteurs de tous les temps et de tous les pays***, vol. I (A-K), Paris, 1957, p. 231.

[5] Laffont-Bompiani, ***op. cit.***, p. 231.

ştiinţele naturii, drept şi medicină. De asemenea, a fost un bun cunoscător al limbii latine. Datorită muncii susţinute şi memoriei sale excepţionale, Budé a dobândit o vastă erudiţie, pe care, însă, a plătit-o cu preţul sănătăţii, surmenajul provocându-i dureri de cap violente şi persistente care i-au adus necazuri până la sfârşitul vieţii.[6]

Prodigioasa lui activitate de filolog şi de istoric a desfăşurat-o în paralel cu o carieră diplomatică remarcabilă. A fost ambasador la Veneţia (în 1501) şi la Roma (în 1505 şi 1515). Începând din anul 1520, l-a însoţit mereu pe regele Francisc I în călătoriile sale. A fost prieten cu cei mai iluştri savanţi ai vremii, precum Erasmus, Thomas Morus, Etienne Dolet sau François Rabelais, cu care a purtat o vastă corespondenţă, mai ales în limbile latină şi greacă, în limba franceză exprimându-se mai greoi. Corespondenţa sa constituie un document de seamă pentru istoria literară a timpului său.[7] A fost, de asemenea, prieten şi colaborator al unor tipografi eruditi, de pildă al lui Josse Bade sau, îndeosebi, al lui Robert Ier Estienne.[8]

Guillaume Budé a activat şi ca avocat, notar, secretar al regelui, magistrat al comercianţilor din Paris („*prévôt des marchands*," 1522-1524) sau raportor la Consiliul de Stat („*maître des requêtes*," în 1522).[9] Din cei 11 copii pe care i-a avut, 3 au fost mai cunoscuţi: Dreux, Louis şi Jean.[10] Guillaume

---

[6] ***La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts***, par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I-XXXI, Paris, H. Lamirault et C-ie, Editeurs, 1885-1902, vol. VIII, p. 328; ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 140.

[7] Vezi ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 142; Laffont-Bompiani, ***op. cit.***, p. 230-231; ***Grand Larousse encyclopédique en dix volumes***, Paris, Librairie Larousse, 1960, vol. II, p. 425.

[8] Vezi Albert Flocon, ***op. cit.***, p. 197 şi 199; Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, ***L'apparition du livre***, Paris, Editions Albin Michel, 1971, p. 449.

[9] Vezi ***Grand Larousse encyclopédique en dix volumes***, p. 425; ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 142.

[10] Dreux Budé (?-?), fiul cel mare, a rămas în Franţa şi a fost avocat al regelui; Louis de Budé (?-1552) a fost profesor de limbi orientale la Geneva; Jean

Budé a fost catolic, dar tolerant faţă de Reformă în ultimii ani ai vieţii. După moartea sa, soţia lui a trecut la protestantism şi s-a stabilit la Geneva, cu o mare parte a copiilor lor.[11]

Guillaume Budé este autorul sau traducătorul a numeroase opere de valoare, cele mai importante fiind adesea reimprimate. Este cunoscut, în special, ca filolog,[12] unii cercetători considerându-l „*fondator al filologiei şi primul mare elenist francez*,"[13] cel care „[a militat] *pentru un învăţământ filologic modern*."[14]

Preocupările sale pentru istorie[15] sau pentru domeniul dreptului s-au materializat şi ele în lucrări valoroase care constituie subiectul prezentului studiu. Între anii 1502-1505, Guillaume Budé a tradus din limba greacă în limba latină trei tratate ale scriitorului, istoricului şi filosofului grec Plutarh şi

---

de Budé (1515-1587) s-a stabilit şi el la Geneva unde a tradus sau publicat, singur ori în colaborare cu Charles de Jonvilliers, diferite opere ale lui Jean Calvin. Vezi ***La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné***, p. 328; Pierre Larousse, ***Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique***,…, vol. I-XV+II vol. Supplément, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865-1890, vol. II, p. 1383; ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 142; ***Grand Larousse encyclopédique en dix volumes***, p. 425.

[11] Vezi ***La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné***, p. 328; Pierrre Larousse, ***op. cit.***, p. 1383.

[12] Despre activitatea lui de filolog vezi şi Elena Damian, ***Filologi francezi renascentişti în fondurile Bibliotecii Academice Clujene***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, anuar II, Tîrgu Mureş, Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, 2003, p. 169-170.

[13] ***Histoire de la littérature française***, coordonator Angela Ion, vol. I, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1982, p. 94.

[14] ***Dicţionar istoric critic. Literatura franceză***, coordonator Angela Ion, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 33.

[15] Vezi şi Elena Damian, ***Istoriografia Renaşterii franceze. Ediţii prezente în Bibliotecile transilvănene***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, anuar VII, Tîrgu Mureş, Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, 2008, p. 133-134.

o scrisoare a Sfântului Vasile, însă prima sa lucrare mai importantă este ***Annotationes in XXIV libros Pandectarum***, publicată la Paris, în 1508, in-folio, o operă juridică şi moralizatoare care denotă o bună cunoaştere a antichităţii „*foarte rară în acea vreme printre juriști*."[16] Budé „*a demonstrat că dreptul roman este rodul unei culturi și al unei civilizații și nu o sumă de sentințe atemporale*."[17] Ea a fost reeditată până la moartea autorului în anii 1520 ?, 1521, 1524, 1526, 1527, 1528, 1532, 1534, 1535 şi 1536.[18] În această operă, „*folosind filologia și istoria pentru a înțelege dreptul roman, el a realizat o adevărată revoluție în studiile juridice*."[19] Umanistul Guillaume Budé „[a atacat] *vehement corupția și setea de câștig a aparatului juridic și administrativ al timpului său*."[20] Considerat „*unul dintre restauratorii noilor metode juridice*,"[21] Guillaume Budé şi-a criticat colegii, afirmând că, din dorinţa de a-şi mări onorariile „*pretinșii jurisconsulți* […] *multiplică procedura* […], *ei vând, ei își prostituează talentul*."[22] Din această importantă lucrare, se păstrează exemplare valoroase în câteva prestigioase biblioteci transilvănene. La Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, găsim ediţiile din 1524 (Paris), 1528 (Paris), 1528 (Basel, colligatum, posesor Timotei Cipariu), 1534 (Basel, 3 exemplare), iar la

---

[16] ***Biographie Universelle, ancienne et modern, ou histoire***…, vol. VI, à Paris, chez L. G. Michaud, libraire-éditeur, 1812, p. 224.

[17] Henri-Jean Martin, ***Classements et conjonctures***, în ***Histoire de l'édition française***, vol. I, ***Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle,*** sous la direction de Roger Chartier, Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989, p. 555.

[18] Vezi Alexandre Cioranesco, ***Bibliographie de la littérature française du seizième siècle***, collaboration et préface de V.-L. Saulnier, Prais, Librairie C. Klincksieck, 1959, p. 160; H. M. Adams, ***Catalogue of Books printed on the continent of Europe, 1501-1600 in Cambridge Libraries***, vol. I, Cambridge, At the University Press, 1967, p. 207.

[19] ***La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné***, p. 328.

[20] ***Dicționar istoric critic. Literatura franceză***, p. 31.

[21] Yves Giraud, Marc-René Jung, ***op. cit.***, p. 300.

[22] ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 140.

Biblioteca Muzeului Naţional „Bruckenthal" din Sibiu, ediţiile din 1551 (Lyon, 2 exemplare) şi 1557 (Basel).

Moralistului i se alătură istoricul. Budé cercetează istoria Franţei „*apelând la surse de arhivă şi respingând legendele, compilaţiile şi fantezia vulgarizatoare a cronicarilor medievali, în scopul de a realiza o investigaţie veridică a instituţiilor din trecutul îndepărtat al ţării sale.*"[23] El a dorit să înfăţişeze un tablou bogat şi real al vechilor instituţii franceze. „*Prin erudiţia şi rigoarea informării ştiinţifice, opera lui* […] *deschide noi căi de cercetare în istoriografia franceză a Renaşterii.*"[24]

O altă operă însemnată este cea intitulată ***De Asse et partibus eius libri V***, care a apărut la Paris, în 1514, in-folio, în tipografia lui Josse Bade. O bogată informaţie istorică şi filologică stă la temelia acestui tratat în care Guillaume Budé pune bazele numismaticii, tratat considerat „*un model de erudiţie onestă şi riguroasă.*"[25] Deosebitul lui simţ al informaţiei exacte este unanim apreciat de cercetătorii operelor sale. Studiind monedele romane şi greceşti, autorul ne prezintă „*fără vreun plan prestabilit un tablou al vieţii antice,*"[26] pe care îl doreşte cât mai bogat şi realist şi care îi oferă prilejul unor referiri critice la prezent. El şi-a dedicat lucrarea, după cum însuşi a spus, „*tuturor oamenilor oneşti care iubesc literatura şi filosofia […], geniului francez.*"[27] Scopul său era acela de a trezi, în Franţa, gustul pentru literatura antică de care era atât de pasionat. Această lucrare s-a bucurat de un succes considerabil, mărturie stând şi numeroasele ediţi din timpul vieţii: în 1516, 1522 (Veneţia, Aldus, in-4º, ediţie considerată „*bună şi mult apreciată*"[28]), 1524, 1527, 1528 şi 1532. La cererea regelui, în anul 1522, a apărut şi în limba franceză, cu titlul ***Summaire ou épitomé du livre de Asse***, la Paris, in-8º, reeditată în 1527 şi 1538. În 1562, la Florenţa, a văzut lumina tiparului şi o variantă în limba

---

[23] ***Dicţionar istoric critic. Literatura franceză***, p. 31.

[24] ***Ibidem***.

[25] ***Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle***, p. 141.

[26] ***Ibidem***.

[27] D. Rebitté, ***Guillaume Budé restaurateur des études grecques en France. Essai historique***, Paris, Joubert Libraire-Editeur, 1846, p. 233.

[28] ***Biographie Universelle, ancienne et moderne, ou histoire***, p. 224.

italiană, în traducerea lui Gualandi.[29] Aproximativ 20 de ediţii, când în latină, când în franceză, au apărut până la sfârşitul secolului al XVI-lea.[30] Această operă a circulat şi pe teritoriul Transilvaniei, exemplare preţioase aflându-se şi în prezent în câteva mari biblioteci. La Biblioteca Naţională a României, Filiala „Batthyaneum" din Alba Iulia, ediţiile din 1541 (Paris) şi 1556 (Basel); la Biblioteca Muzeului Naţional „Bruckenthal" din Sibiu, o ediţie din 1528 (Köln); la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, o ediţie din 1550 (Lyon). Profesorul V.-L. Saulnier consideră că această operă despre monedele antice este cea care „*îi aduce* [lui G. Budé] *gloria erudiţiei*."[31]

Preocupările sale pentru istorie stau şi la baza lucrării ***De l'institution du prince***, compusă în jurul anului 1522 şi dedicată lui Francisc I. Opera este scrisă în franceză, deoarece regele cunoştea mai puţin limba latină. Este o culegere de cugetări şi referinţe despre realitatea timpului său. Ea a apărut după moartea autorului, în 1547, la Paris (in-folio şi in-8º) şi la Lyon (o ediţie).[32]

O altă scriere deosebit de interesantă, asupra căreia cercetătorii s-au aplecat, poate mai puţin, este intitulată ***Forensia***. Este o operă postumă, reconstituită şi publicată de Robert Ier Estienne, după notele manuscrise ale lui G. Budé, în anul 1544, la Paris, in-folio, însumând 270 de pagini. Această lucrare, considerată de specialişti o raritate, nu am întâlnit-o în marile biblioteci transilvănene cercetate. Robert Ier Estienne, în calitate de prieten şi colaborator al lui G. Budé, a câştigat şi încrederea familiei acestuia, care l-a însărcinat cu editarea operelor rămase în manuscris.[33] În ***Forensia***, G. Budé dorea să le ofere cititorilor comentarii de drept roman, explicaţii despre practica dreptului sau despre vechile proceduri şi un glosar de termeni

---

[29] Vezi ***La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné***, p. 328.

[30] Vezi Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, ***op. cit.***, p. 382.

[31] V.-L. Saulnier, ***Literatura franceză***, vol. I, Bucureşti, Editura Albatros, 1973, p. 174.

[32] Vezi ***Dicţionar istoric critic. Literatura franceză***, p. 36.

[33] Vezi Luigi-Alberto Sanchi, ***Les Commentaires de la langue grecque de Guillaume Budé: l'œuvre, ses sources, sa préparation***, vol. I, Genève, Librairie Droz, 2006, p. 47.

juridici. Indexul lucrării anunţa peste 3000 de articole, deşi lucrarea nu era finalizată. Autorul se raportează nu doar la „*lucrurile din vechime*,"[34] ci şi la instituţiile moderne, oferind informaţii utile atât pentru istoria instituţiilor, cât şi pentru domeniile juridic şi administrativ.[35]

Lucrarea ***Forensium verborum et loquendi generum quae sunt a G. B. proprio commentario descripta, Gallica de foro Parisiensi sumpta interpretatio***, Paris, R. Estienne, 1545, in-folio, 167, 231 p., menţionată în cataloagele lui Al. Ciorănescu, H. M. Adams sau Fred Schreiber, este, de asemenea, o raritate şi nu se găseşte în bibliotecile transilvănene cercetate. Este ediţia întâi a acestei opere postume a lui G. Budé, scrisă ca un apendice la lucrarea sa ***Forensia***. Fred Schreiber afirmă că ea este redactată sub forma unui lexicon de termeni juridici latin-francez şi francez-latin, în care „*Budé a îmbinat experienţa sa de avocat practician cu formaţia sa clasică, încercând să ofere un vocabular cu ajutorul căruia problemele juridice să poată fi exprimate într-o latină pură, în ciuda diferenţelor dintre dreptul roman şi sistemul juridic din Franţa în secolul al XVI-lea.*"[36]

Ediţia a doua a operei ***Forensia*** a fost tipărită pentru Robert Ier Estienne de către cumnatul său, Conrad Bade (fiul lui Josse Bade/Jodocus Badius Ascensius; Perette, fiica lui Jodocus, a fost soţia lui Robert Ier Estienne), la Paris, în 1548, in-folio, 270 p. Erata primei ediţii (cea din 1544) a fost cuprinsă în această ediţie. Un exemplar al acestei lucrări rare, tipărit în 1548, se păstrează în colecţiile Bibliotecii Naţionale a României, Filiala „Batthyaneum" din Alba Iulia. Două exemplare ale ediţiei din 1557, tipărite la Basel, se regăsesc la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, respectiv la Biblioteca Muzeului Naţional „Bruckenthal" din Sibiu.

---

[34] D. Rebitté, ***op. cit.***, p. 232.

[35] Vezi D. Rebitté, ***op. cit.***, p. 232-233.

[36] Fred Schreiber, ***The Estiennes. An Annotated Catalogue of #)) Highlights of their various presses***, New York, K. R. Schreiber, 1982, p. 82.

Opera Omnia a fost tipărită în 1557, la Basel, în 4 volume, in-folio, în tipografia lui Nicolaus Episcopius junior, cu o prefață amplă a lui Coelius Secundus Curio (Celio Socondo Curione, 1503-1569).[37]

Celui mai mare umanist francez al Renașterii i-a fost apreciată și puritatea stilului în limba greacă, dar, în limba latină și mai ales în franceză, exprimarea sa a fost mai stângace. Preocupările sale multiple, materializate în opere de o certă valoare, au stârnit admirația atât a contemporanilor săi, cât și a generațiilor viitoare. Numeroși specialiști străini și români i-au dedicat importante studii, iar scrierile sale continuă să incite la cercetare și valorificare. Alături de renumitele lui lucrări filologice, cele care vădesc interesul său pentru istorie sau pentru domeniul dreptului au trezit și ele atenția intelectualilor transilvăneni. Cele 16 exemplare valoroase descoperite până în actuala etapă a cercetării noastre se păstrează la loc de cinste în cele trei mari biblioteci din Cluj-Napoca (8 exemplare), Sibiu (5 exemplare) și Alba Iulia (3 exemplare). Ele sunt bine conservate, au legături artistice, au avut posesori renumiți, precum Timotei Cipariu, iar punerea lor în valoare ni s-a părut necesară și onorantă.

[37] Vezi și https://fr.wikipedia.org/wiki/Guillaume_Bud%C3%A9

Reţete medicale şi sfaturi utile pentru îmbunătăţirea sănătăţii în paginile cărţilor româneşti vechi (1788 - 1824)

Drd. CRISTIAN NICOLAE MATEI
Universitatea „1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

Abstract

Medical Recipes and Tips for Improving Health in the Old Romanian Books (1788-1824)

In the second half of the 18th century, health problem of the population in Transylvania became state policy for the authorities in Vienna. Thus, there were taken several measures for improving health, including printing of medical books. The authorities could not discover the cause of the diseases, so they asked the doctors to study the daily food, type and quantity. Observing the food deficiency, the authorities first issued imperial orders to teach people how to prepare properly the food and later several medical books were published on this issue.

Keywords: *medical books, recipes, diseases, old books, Transylvania*

În cea de a II-a jumătate a secolului al XVIII-lea şi în primele trei decenii ale veacului următor, tiparele Principatului transilvan s-au axat mai mult pe imprimarea de ordonanţe imperiale şi carte din ramura economică, politică, morală şi medicală. Programul de educaţie spirituală, economică, tehnică şi sanitară început la iniţiativa lui Iosif al II-lea a fost continuat de urmaşii săi. Reformismul Mariei Tereza şi cel iniţiat de Iosif al II-lea în general doreau obţinerea unui randament în ceea ce priveşte agricultura, meşteşugurile, cultura, instrucţia şi starea de sănătate a regiunii.

Autorităţile imperiale de la Viena în veacul al XVIII-lea, nemaiştiind care este cauza provocatoare a multitudinii de boli epidemice, venerice şi variolice întâlnite în Transilvania, au cerut medicilor să studieze hrana zilnică, tipul şi cantitatea. Masa principală a ţăranului era compusă din

mămăligă.[1] Observând precaritatea alimentară oficialitățile au cerut, la început, emiterea de ordonanțe prin care urmăreau să învețe populația autohtonă cum să își prepare corect hrana și mai târziu propunând cărți de specialitate. Alimentația proastă și insuficientă predispunea corpul uman la unele boli de nutriție. Elvețianul Recordon, care a trăit o perioadă de timp în Țările Române, amintea în adnotările sale faptul că porumbul era considerat alimentul de bază, din care se pregătea un terci foarte gros sau mai degrabă un fel de pâine pe care o numeau localnicii mămăligă și care era foarte plăcută la gust, când era proaspătă.[2]

---

[1] Mămăliga, fiind principalul aliment de pe masa țăranului, se putea servi atât fierbinte sau rece, fiind tăiată cu ața. Devenea o delicatesă atunci când făina de mălai era fiartă în lapte sau când mămăliga se prăjea în bucăți mici în tigaie cu unt. Domenico Sestinie, călător prin Țara Românească prin anul 1780, află de la mai mulți săteni că acest tip de mâncare purta numele de *mămăligă boierească*. În zilele de post mămăliga se servea cu ceapă și usturoi iar în zile de dulce era asociată cu lapte, zer, brânză, ouă sau pește. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mămăliga se făcea din făină de mei și făină de porumb, prima fiind considerată net inferioară celei de a doua deoarece se cultiva pentru hrana animalelor, dar țăranii, neavând posibilitatea procurării de făină de porumb, foloseau și acest tip de mălai care de cele mai multe ori se lipea de dinți. Țăranul mai cultiva pe lângă porumb, praz, fasole, linte, varză și legume pe care le folosește la ciorbe, chiar dacă erau cât se poate de sărăcăcioase. Foarte rar întâlnim la masa țăranului carnea, deoarece lipsea de cele mai multe ori, chiar dacă era un crescător renumit de animale domestice, prefera să le vândă pentru bani sau pentru nevoile cotidiene. Carnea o întâlnim prezentă doar cu prilejul sărbătorilor împărătești, când se gătește cu legume. Vezi la Constanța Vintilă-Ghițulescu, ***Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească 1750-1860***, București, Editura Humanitas, 2015, p. 25-29.

[2] Constantin Bărbulescu, ***România Medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910***, București, Editura Humanitas, 2015, p. 128; Paul Cernovodeanu, ***Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea***, serie nouă, vol. I (1801-1821), București, Editura Academiei Române, 2004, p. 669.

Iniţiativa emiterii unei ordonanţe imperiale despre alimentaţie a avut-o Guberniul Transilvaniei, care în anul 1788 a ordonat publicarea, la Sibiu, în limba română, a regulilor *doftorului* Budelkő, sub titlul ***Instrucţiuni pentru pregătirea pâinii de grâu***.[3] Actul prezenta un incontestabil interes igienico-medical întrucât urmărea prevenirea intoxicaţiilor datorate consumării pâinii preparate din amestecuri de cereale necorespunzătoare şi dăunătoare corpului uman.[4] Doctorul Budelkő prescria în total 10 modalităţi prin care ţăranul putea coace o pâine săţioasă şi bună la gust. Astfel, aflăm că bucatele trebuiau curăţate de tot ce era stricat şi mai înainte de toate necesitau un timp de uscare în cuptorul de pâine, după care era indicat „*să dospească prin care pita nu numai va fi uşoară şi bună, ci şi toată stricăcioasa putere piere*."[5] Autorul menţionează şi timpul de lăsare la dospit, care să fie de optsprezece ore, interval în care trebuia ţinut la o căldură constantă, iar cuptorul „*dintâiaşi dată nu trebuie tare încălzit, ca coaja pitei deodată să nu se învârtoşeze, şi pita să se lase mai mult în cuptoriu decât altfeliu de pită*."[6] Suntem convinşi că săteanul secolului al XVIII-lea făcea o pâine coaptă la suprafaţă, cu o coajă tare, iar la interior aluatul era necopt, provocând astfel dureri abdominale şi crampe acute. Medicul cunoştea faptul că multe persoane care vor auzi despre această reţetă a producerii unei pâini gustoase nu aveau posibilitatea de a o pune în fiecare zi pe masă copiilor, şi de aceea indică încă trei sfaturi, şi anume: „*din pânea aceasta o dată nu mult trebuie a mânca; caş sau slănină cu pâne din aceasta nu trebuie a mânca; în celelalte păzituri, care se gătesc cu*

---

[3] Cercetat în Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080. Informaţii despre actul imperial mai întâlnim şi la Aurel Răduţiu, Ladislau Gyémánt, ***Repertoriul actelor oficiale prind Transilvania tipărite în limba română 1701-1847***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 169-170.

[4] Gheorghe Brătescu, ***Grija pentru Sănătate, Primele tipărituri de interes medical în limba române (1581-1820)***, Bucureşti, Editura Medicală, 1988, p. 86.

[5] ***Instrucţiuni pentru pregătirea pâinii de grâu,*** Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080, p. 1.

[6] ***Ibidem***, p. 2.

verdețuri și cu legumi de grădină, […] mai mult trebuie pus și din verdețuri."[7] Sfaturile medicului se încheie cum că autoritățile trebuie să „*poruncească, sub grea pedeapsă morarilor na nice un feliu de bucate sau grăunțe să nu macine de nu vor fi bine curate și uscate*."[8] Bucatele necurate care sunt pomenite în documentul lui Budelkő nu au în vedere neapărat caracterul toxic al grânelor care sunt amestecate cu diferite ierburi sau plante, ci faptul că ele nu erau curățate cu atenție, de multe ori pâinea era pregătită dintr-o multitudine de cereale crescute pe câmp fără ca măcar morarul să refuze să macine așa ceva. Semințele în afară de grâu duceau la scăderea calitativă și nutritivă a pâinii, acestea devenind nocivă pentru corpul uman. Scopul imprimării indicațiilor doctorului Budelkő de către Guberniu a fost unul cu dublu efect, și anume, în primul rând educarea oamenilor în vederea confecționării unei pâini gustoase și sănătoase, iar în al doilea rând interzicerea acceptării de către morari a grăunțelor mucegăite sau umede.

Spre finalul veacului, în anul 1795 a apărut la Cluj o ordonanță intitulată ***Îndrumări pentru cultura cartofilor***,[9] în care era încurajată populația să cultive și să folosească cartoful în prepararea hranei zilnice. Nu mai departe, medicul Mátyus István considera cartofii ca fiind alimentul de bază pentru oameni și animale, deoarece se cultiva ușor, nu avea nevoie de condiții climatice excelente și putea scăpa populația de foamete în anii dificili.[10]

În al doilea deceniu al secolului al XIX-lea calitatea pâinii se aprecia ca fiind albă, curată și coaptă bine,[11] iar din rețetele traduse de Dimitrie Samurcaș aflăm că existau două feluri de pâine, și anume: „*pâinea cea de obște mai neagră*" și „*cea albă de casă*."[12] Cartea care cuprinde un astfel de rețetar și

---

[7] ***Ibidem***.

[8] ***Ibidem***.

[9] Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, ***Repertoriul actelor oficiale***, p. 229.

[10] József Spielmann, ***Restituiri istorico-medicale***, București, Editura Kriterion, 1980, p. 335.

[11] Constanța Vintilă-Ghițulescu, ***op. cit.***, p. 67.

[12] Pompei Gheorghe Samarian, ***Medicina și farmacia în trecutul românesc,*** II, București, 1938, p. 128.

informaţii preţioase despre realizarea hranei a fost imprimată în tipografia Mitropoliei din Iaşi în anul 1818 şi poartă titlul de ***Învăţătură pentru facerea pâinii***,[13] autorul fiind G. Hristian Albert Rukert, iar în limba română a fost utilizabilă doar datorita strădaniilor doctorului Dimitrie Samurcaş şi Alexandru Beldiman, traducându-o din germană în elenă respectiv în româneşte.[14] Pe verso-ul paginii de titlu este inserată stema Moldovei, încojurată de inscripţia: „*Ioann Scarlat Alexandru Calimahi voievod, domn Ţării Moldaviei*,"[15] după aceasta au fost introduse două „*cuvântări înainte*," prima, adresată de A. Beldiman domnitorului Scarlat Callimachi, iar cea de a doua, de D. Samurcaş a fost dedicată marelui logofăt Grigore Sturza, din care aflăm şi motivul pentru care s-a dorit traducerea prima dată în limba greacă şi apoi în română a textului. Considerăm că limba noastră la începutul secolului al XIX-lea încă era săracă în termeni medicali. Doctorul Samurcaş a îmbunătăţit textul lucrării, simplificându-l, oferind astfel populaţiei un reţetar propice de prepararea pâinii.

Textul propriu-zis al lucrării de specialitate începe de la pagina 7 în care este menţionată foarte pe scurt descoperirea cartofului şi folosul lui, spunând că „*cartoflile […] vazându-se a fi o hrană mult folositoare, atât pentru oameni, cât şi pentru dobitoace, s-au lăţit mai întru toată lumea, căci se fac în oricare pământ şi însuşii în munţi, unde nu rodesc alte feliuri de sămănături*."[16] Autorul a introdus şapte modalităţi de producere a pâinii săţioase şi bune la gust, în care este relatat chiar şi gramajul la fiecare ingredient utilizat. Pentru interesaţii de conţinutul unei reţete includem un exemplu: „*făină de grâu, dram. 175; făină de cartofle, dram. 262 pol; sare dram. 7; aluat meşteşugit, muiat cu*

---

[13] Exemplar cercetat pe site-ul www.dacoromanica.ro la următorul link: http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R/4IVJTJ3X6D2L595LDNTRV1K19MNBVD3DM6BD32DHBUXLKJS66F-07264?func=results-jump-full&set_entry=000002&set_number=011925&base=GEN01, în data de 16.03.2015; Ion Bianu, Nerva Hodoş, ***Bibliografia Românească Veche 1809-1830***, III, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1912-1936, nr. 990, p. 240.

[14] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 179.

[15] ***Învăţătură pentru facerea pâinii***, verso-ul paginii de titlu.

[16] ***Ibidem***, p. 7.

uncrop, dram 254; plămădeala trage 1 ocă 375 dram; pâinea gata care iasă, 1 ocă 225 dram; la 43 ocă 300 dram. Făină de grău, ca să dea 158 ocă şi 100 dram. pâine, trebuie 65 ocă 250 dram, făină de cartofle şi 2 ocă 75 dram sare."[17] Autorul reţetei demonstrează populaţiei că pot face făină şi din cartofi, care se poate amesteca cu făina de grâu, ieşind o pâine gustoasă. Cu siguranţă, o mare parte din locuitori folosea cartofii drept hrană pentru animale. În continuare, G. H. A. Ruckert a introdus în studiul său despre cartofi un capitol general intitulat ***Alte câteva trebuincioase pentru facerea feliurimii pâinilor din cartofle fiarte şi din făina lor***,[18] care la rândul său este structurat în şapte subcapitole, după cum urmează „*făină de cartofle; pentru facerea aluatului celui meşteşugit; pentru păstrarea cartoflelor; cum să se gătească pământul întru care au să se samene cartoflile; pentru chipul bunei lucrări a cartoflelor; pentru strânsul şi păstrarea cartoflelor; pentru folosurile ce deobşte aduc cartoflile*."[19] Toate reţetele şi sfaturile menţionate în subcapitole, lăsând la o parte buna lor structurare, le putem considera oarecum depăşite, deoarece ţăranul începutului de secol al XIX-lea nici nu ştia ce este acela dram şi să îl mai punem să măsoare substanţele când el nu ştia să citească. Se poate constata că acele cantităţi de ingrediente menţionate de autor erau enorme cât pentru o producţie industrială.[20] În schimb, medicul Samurcaş a introdus, începând cu p. 28, un capitol intitulat ***Adaosurile acelui de pe nemţie tălmăcitori***,[21] în care a propus tehnici mai simple de realizare a aluatului, metode de amestecat făina de grâu cu cea de cartofi, sfaturi despre lucrarea pământului, semănarea, recoltarea şi păstrarea cartofilor. Traducătorul a propus reţeta după stilul tradiţional: „*când vei voi ca să se facă pâine cu făină de grâu amestecată, pune o parte din pâinea aceasta pisată ca făina şi o amestecă cu atâta parte de făina de grâu, sau ia o parte de pâinile acestea cu 1 parte din 4 de făină de grâu sau cu 3 părţi*

[17] ***Ibidem***, p. 8-9.
[18] ***Ibidem***, p. 12.
[19] ***Ibidem***, p. 12-27.
[20] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 180.
[21] **Învăţătură pentru facerea pâinii**, p. 28.

din 4 făină de grâu."[22] Simplitatea vocabularului utilizat şi reţetarul prescris în ***Adougire*** pun în valoare textul, care poate fi inclus în literatura medicală în limba română, putând fi reprodus în continuare.

Pentru prima dată, pe teritoriul ţării noastre, se imprima în anul 1794, în oficina tipografică a lui Petru Bart din Sibiu, cartea ***Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia***,[23] în care erau istorisite faptele regelui Alexandru Macedon. După expunerea povestirii urmează ***Arătări de vreo câteva doftorii şi meşteşuguri***,[24] adică reţete de tratament casnic pentru oameni şi animale. Primele trei reţete[25] le mai întâlnim şi în ***Cărindariul rumânesc pe anul 1794***[26] de la Sibiu. Nu ştim dacă reţetarul din cartea populară a fost inserat de editor pe principiul cererii pe piaţă sau pentru că putea fi folositor. Cert este că textul din ***Alexandria*** a fost preluat din ***Calendariul pe 112 ani***[27] al lui Mihail Strelbiţchi, tipărit în 1785 la Iaşi.

Calendarul de la Iaşi are caracterul unei enciclopedii, deoarece încă din titlu aflăm că a fost „*scos din multe feliuri de cărţi*," printre care şi „*cartea lui Pedimontan doftorul*" şi „*din calendariul lui Petru, împăratul Moscvei*."[28] Încă din ***Predoslovie*** aflăm că această nouă publicaţie cuprinde şi reţetare medicale inspirate din industria casnică „*doftoriile cele cu lesnire şi fără de cheltuială ce se găsesc pe la casele celor săraci, ca să le folosească la vremea boalelor lor*."[29] În partea

---

[22] ***Ibidem***, p. 30.

[23] Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga," Cluj-Napoca, cota ***CRV*** 225; ***BRV*** III, nr. 1430, pp. 659-660.

[24] ***Arătări de vreo câteva doftorii şi meşteşuguri***, Cota CRV 225, fila v. 23, r. 24, v. 24.

[25] Primele trei reţete au următorul titlu: „*cine nu aude bine sau aude cam rău;*" „*cine are mătrice sau altă rosătură în pântece;*" „*pentru tusă*."

[26] Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, ***Calendare şi Almanahuri Româneşti 1731-1918***. ***Dicţionar Bibliografic***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 220; ***BRV*** II, nr. 571, p. 358.

[27] Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga," Cluj-Napoca, Cota ***CRV*** 1124; ***BRV*** II, nr. 484, p. 301; ***BRV*** IV, nr. 484, p. 264.

[28] ***Calendariul pe 112 ani***, Cota CRV 1124, foaia de titlu.

[29] ***Ibidem***, p. 3.

calendaristică sunt menţionate, pentru băieţi şi fete, caracteristicile somatice, psihice şi morale ale celor născuţi în zodiile astronomice, chiar şi bolile la care sunt predispuşi pe parcursul vieţii.[30] La finalul fiecărei luni figurează un paragraf intitulat ***Pentru dohtorie***, alcătuit asemănător celor două ediţii de calendar de la Sibiu tipărite în 1802 şi 1803, care cuprindeau o regulă a sănătăţii. Recomandările trecute la finalul lunilor fac parte din categoria privind igiena, alimentaţia şi tratamentele în funcţie de anotimp.

Următorul capitol cu un interes major asupra studiului nostru este ***Pentru siropuri***, în care sunt incluse reţete de preparare a 6 tipuri de siropuri: „*Cum pot să se facă întâi din pelin; Sirop din măcriș; Sirop din mustul barbarisului; Sirop din scorțișoară dulce; Sirop din portocale; Sirop din mere*,"[31] 14 reţetare de alifii: „*Unsorile pentru neputințele omenești cum să se facă Unsoare de pelin; Unsoare din bobru; Unsoare din prăsade; Unsoare pentru rânză și stomahul; Unsoare de terpentină sau de spiganariu*"[32] şi încă 100 de prescripţii din cele mai diverse ca stil şi ţinută ştiinţifică, acoperind aria medicinei domestice.[33]

Vom încerca o scurtă prezentare a reţetelor începând cu tratamentul pentru „*durere de cap*," după care urmează: „*boală de ciuperce; de durere de ochi; când pute gura omului; pentru tusă și durere de chept; când va mușca șarpe; când crapă buzele; durere de gură; pentru limbrici; tusă grea și veche; pentru gălbănariu; când dor ochii și sânt roșii; de umflătura țițelor; când iese mațul la om; când iese mațul la copii; când nu aude omul; când dor măselele*."[34] Chiar dacă reţetarul prescris provine din medicina populară, sfaturile indicate aveau încă efect, erau folosite de populaţia autohtonă de nenumărate ori.

La finalul secolului al XVIII-lea în Transilvania, medicii îşi desfăşurau activitatea doar pe la curţile boiereşti; datorită mentalităţii ţăranului era preferat tratamentul de acasă, care nu costa nimic. Având în vedere modul de prezentare al leacurilor, la o anumită boală se prescriau două, chiar trei

---

[30] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 214.

[31] ***Calendariul pe 112 ani***, Cota ***CRV*** 1124, pp. 118-122.

[32] ***Ibidem***, p. 123-128.

[33] Gheorghe Brătescu, ***op. cit.***, p. 214-215.

[34] ***Calendariul pe 112 ani***, Cota CRV 1124, p. 136-169.

tratamente; de exemplu, avem reţetarul despre „*Cine are carnea rea la rană*," trebuia „*să iei răşină, şi untdelemn, şi ceară, şi puţintea piatră vânătă, să le amesteci toate la un loc, şi să le pui la foc ca să se topească, apoi să se sleiască, şi să faci plasture pe pânzătură, şi să legi la rană*;"[35] după care se mai recomandă încă trei reţete cu diferite plante. Ceea ce am vrut să scoatem în evidenţă este faptul că persoana care a formulat şi introdus toate aceste tratamente s-a gândit că oamenii nu ţineau în casă unele din ingredientele propuse şi atunci ar fi mai util să le prezinte mai multe căi de vindecare.

Observăm că, în unele reţete este precizată doza de droguri şi ingrediente, pe când în altele nu s-au menţionat cantităţile, prezentarea fiind destul de succintă. Trebuie să menţionăm includerea în cele 105 prescrieri şi a câtorva care sunt de ordinul *science-fiction*, deoarece medicina savantă le-a considerat iraţionale, cum ar fi „*unsoarea de râme, legătura la tălpi cu peşte spintecat, băutul scrumului de raci la muşcătura de câine turbat, oblojirea ochilor cu porumbei spintecaţi*"[36] ş.a., însă, cu siguranţă făceau parte din tradiţia populară de vindecare.

Pe baza ***Calendarului*** din 1785 înţelegem cât de adânc era implementată medicina populară, ajungându-se ca idei şi concepţii care stârnesc azi mirarea să fie inserate în cărţile populare româneşti. După cum am arătat şi la începutul discuţiei despre reţete, ele au mai fost preluate în epocă, nu cele de natură empirică, ci cele realiste de care avea nevoie populaţia românească. În cărţile cu conţinut laic au fost inserate diferite tratamente din medicina empirică, bazate pe folosirea în mod curent a decocturilor şi ceaiurilor din plante precum menta, muşeţelul, sunătoarea, teiul, cimbrişorul, melisa şi multe altele.[37]

Reţetele medicale şi alimentare au fost foarte căutate la finalul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, ipoteza fiind întărită de

---

[35] ***Ibidem***, p. 156-157.

[36] ***Ibidem***, p. 125-126, 133-134, 139, 144-145.

[37] Constantin Iugulescu, ***Contribuţie la studiul medicamentaţiei în epidemiile de ciumă şi holeră din ţara noastră***, în ***Din istoria luptei antiepidemice în România***, Bucureşti, Editura Medicală, 1972, p. 81.

informațiile incluse în paginile ***Calendariului pre anul de la Hristos 1824***,[38] tipărit la Buda de către Ioan Theodorovici.[39] Structura este aceeași, prima dată este prezentată partea astrologică, după care apar informații utile pentru popor cum ar fi: despre anotimpuri, eclipse, genealogia Casei de Habsburg, detalii legate de personalitatea altor domnitori din Europa, tagma sacerdotală a Bisericii Catolice cu jurisdicțiile sale, târguri importante de peste an și tabelul financiar. În încheiere autorul a inserat un capitol, intitulat ***Nişte mâncări, prin îndemnarea unor iobitori de mâncări bune, sau aşezat aici aceaste următoare fieruri***. Lista începe cu ***Zămuri*** sau ***Suppe***, în care erau prezentate 5 feluri de ciorbă, după cum urmează: „*Zamă de pâne, Zamă cu găliușce de butur, Zamă cu găliușce mari (knedle) de lardie (klisă), Zamă din ficați și mațe de pește, Zamă din verdețuri*."[40] Ultima era indicată pentru perioada de abstinență spirituală din timpul posturilor. Nomenclatura continuă cu mâncărurile ce pot fi gătite în săptămâna lăsatului sec de carne înainte de începerea postului Paștelui „*mere de pământ (grunpiri) în lapte, oao umplute, melci umpluți*,"[41] după care sunt indicate patru tipuri de sosuri: „*sos de crataveți acrii, alt sos asemenea, sos de crei (hrian) cu jemle, sos de ceapă*,"[42] apoi patru rețete de preparare a legumelor sub formă de garnituri: „*mazere verde, fasole verde, colrave albe prejite, varză acră umplută*."[43] Autorul a mai inserat și două rețete culinare de legume amestecate cu carne „*pui tineri de găline cu sos din mere de paradis, pui de porumbei prejiți*,"[44] iar la final a creat două liste care țin locul desertului, în

---

[38] Cercetat pe www.dacoromanica.ro la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016; BRV III, nr. 1204, pp. 433-434.

[39] Mircea Tomescu, ***Calendarele românești (1733-1848),*** București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1957, pp. 119-120.

[40] ***Calendariu pre anul de la Hristos 1824***, p. 69-72.

[41] ***Ibidem***, p. 72-74.

[42] ***Ibidem***, p. 74-75.

[43] **Ibidem**, p. 75-78.

[44] ***Ibidem***, p. 78-79.

prima sunt incluse produsele de patiserie numite ***Mâncăruri de aluat***, iar în cealaltă fructele uscate. În ce priveşte redarea numelor reţetarului şi în limba germană, susţinem că a făcut un lucru cerut de oficialităţi, dar şi util, pentru ca saşii din Transilvania să beneficieze şi ei de informaţii care să contribuie la dezvoltarea culturală şi alimentară.

În secolul al XVIII-lea şi începutul celui următor reţetele pentru tratarea populaţiei traduse din limbi străine sau datorate autorilor români, împreună cu cele culinare propuse au avut menirea să ridice nivelul de trai al omului de rând. Apariţia lor se datora atât intenţiilor exprimate de reprezentanţii Monarhiei habsburgice, cât şi din partea unor autori mai eruditi autohtoni, însă dificultăţile în perceperea şi acceptarea sfaturilor oferite depindeau extrem de mult de nivelul de instrucţie a populaţiei pentru care s-au tipărit, proces care se afla într-o evoluţie lentă, dar continuă.

Bibliografie

- Bărbulescu, Constantin, ***România Medicilor. Medici, ţărani şi igiena rurală în România de la 1860 la 1910,*** Bucureşti, Editura Humanitas, 2015.
- Bianu, Ioan; Hodoş, Nerva, ***Bibliografia Românească Veche 1809-1830,*** III, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1912-1936.
- Brătescu, Gheorghe, ***Grija pentru Sănătate. Primele tipărituri de interes medical în limba română (1581-1820)***, Bucureşti, Editura Medicală, 1988.
- ***Calendariul pe 112 ani,*** Iaşi, 1785. Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga," Cluj-Napoca, Cota CRV 1124.
- ***Calendariul pre anul de la Hristos***, Buda, 1824. Cercetat la link-ul: http://digitool.dc.bmms.ro:1801/ view/ action/nmets.do?DOCCHOICE =641122.xml&dvs=1457037741010~587&locale=en_US&search_terms=calendar&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true accesat la data 21.01.2016.

❖ Cernovodeanu, Paul, ***Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea***, serie nouă, vol. I (1801-1821), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004.

❖ ***Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia***, Sibiu, Petru Bart, 1794. Cercetat în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga," Cluj-Napoca, cota CRV 225.

❖ ***Instrucțiuni pentru pregătirea pâinii de grâu***, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, Fond Unitarieni, Pachetul 16, nr. 1080.

❖ Iugulescu, Constantin, ***Contribuție la studiul medicamentației în epidemiile de ciumă şi holeră din țara noastră***, în ***Din istoria luptei antiepidemice în România***, Bucureşti, Editura Medicală, 1972, p. 81-90.

❖ Răduică, Georgeta; Răduică, Nicolin, ***Calendare şi Almanahuri Româneşti 1731-1918. Dicționar Bibliografic***, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981.

❖ Răduțiu, Aurel; Gyémánt, Ladislau, ***Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română 1701-1847,*** Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981.

❖ Ruckert, Albert Christian, ***Învățătură pentru facerea pâinii***, traducător Dimitrie Samurcaş, Iaşi, 1818, cercetată la următorul link: http://digitool.dc.bmms. ro:8881/R/4IVJTJ3X6D2L595 LDNTRV1K19M NBVD3DM6BD32DHBUXLK JS66F-07264?func=results-jump-full& set_entry=000002&set_num_ber =011925& base=GEN01, în data de 16.03.2015.

❖ Samarian, Pompei Gheorghe, ***Medicina şi farmacia în trecutul românesc***, II, Bucureşti, 1938.

❖ Spielmann, József, ***Restituiri istorico-medicale***, Bucureşti, Editura Kriterion, 1980.

❖ Tomescu, Mircea, ***Calendarele româneşti (1733-1848)***, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957.

❖ Vintilă-Ghițulescu, Constanța, ***Patimă şi desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească 1750-1860***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2015.

Cărţi româneşti vechi din secolul al XVII-lea în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş (Palatul Culturii)

Dr. MONICA AVRAM
Biblioteca Judeţeană Mureş
Dr. FLORIN BOGDAN
Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia

Abstract

XVIIth Century Old Romanian Books from the Collections of Mureş County Library (Culture Palace)

Mures County Library includes, by its holdings, numerous bibliophile assets: manuscripts, old foreign book and old Romanian book. Within the collection from the central headquarters of the Culture Palace are found 10 old ritualistic Romanian books printed in Iassy, Bălgrad [Alba Iulia], Bucharest and Snagov, in the XVIIth century.

On the leaves of the books are preserved numerous handwritten notes: bookplates, contracts for purchase of books, their acts of donation, notes on weather conditions or religious texts.

Keywords: *old Romanian book, XVIIth century, Mures County Library, handwritten notes, ritualistic books*

Biblioteca Judeţeană Mureş deţine, prin fondurile sale, numeroase valori bibliofile: manuscrise, carte veche străină şi carte românească veche. Dintre fondurile amintite este foarte bine cunoscut şi cercetat fondul documentar al Biroului Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai," însă şi sediul central al instituţiei - Palatul Culturii - găzduieşte o serie de lucrări care aparţin categoriei cărţilor rare şi preţioase. În rândurile următoare vom încerca să facem cunoscut cititorilor un segment redus, dar deosebit de

important care ne-a atras atenţia: tipăriturile româneşti vechi apărute în veacul al XVII-lea.[1]

Din punct de vedere numeric avem în vedere 10 exemplare de carte românească veche tipărite la Iaşi (5 exemplare), Bălgrad [Alba Iulia] (3 exemplare), Bucureşti (1 exemplar) şi Snagov (1 exemplar). Cronologic vorbind, ne referim la intervalul 1643-1697, anii extremi în care au apărut ***Cartea românească de învăţătură*** (Iaşi, 1643) şi ***Evanghelia*** (Snagov, 1697).

După cum am amintit deja, cea mai veche tipăritură păstrată este ***Cartea românească de învăţătură*** sau ***Cazania lui Varlaam***, tipărită la Iaşi în anul 1643,[2] din care în colecţia bibliotecii se regăsesc un număr de 5 exemplare[3] aparţinând ambelor tiraje ale lucrării (gravura care o prezintă pe *Cuvioasa Paraschiva* este întâlnită atât cu legenda cunoscută, cât şi cu numele editorului cărţii, domnul Moldovei, Vasile Lupu).[4]

---

[1] Nu vom insista asupra tipăriturilor româneşti vechi din secolul al XVII-lea prezente în fondurile de la Biroul Colecţii Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai"; aceste tipărituri vor fi descrise, alături de cele de la sediul central, într-un viitor catalog de specialitate.

[2] Ion Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, ***Bibliografia Românească Veche (1508-1830)***, vol. I-IV, Bucureşti, 1903-1944 (în continuare ***BRV***), I, nr. 45, p. 137-143; ***BRV***, IV, nr. 45, p. 190; Dan Râpă-Buicliu, ***Bibliografia românească veche Additamenta I (1536-1830)***, Galaţi, Editura Alma, 2000, 45-I, IV, p. 153-161; (în continuare ***Additamenta***); ***Bibliografia Românească Veche - îmbogăţită şi actualizată*** - Vol. I (A-C), Targovişte, 2004 (în continuare ***BRVAC***), p. 172-173; ***Varlaam, Cazania, 1643***, Bucureşti, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1943 (transliterare de Jack Byck), Bucureşti, Editura Academiei, 1964.

[3] În judeţul Mureş se mai păstrează alte 17 exemplare ale ***Cazaniei lui Varlaam***, Iaşi, 1643 (16 exemplare în colecţii parohiale şi 1 exemplar în colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş - Biroul Colecţii Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai"); vezi şi Elena Mihu, Florin Bogdan, ***Cartea românească veche în judeţul Mureş. Catalog (secolul al XVII-lea)***, Sibiu, Editura Techno Media, 2009, p. 8-27.

[4] Florian Dudaş, ***Cazania lui Varlaam în Transilvania***, Timişoara, Editura de Vest, 2005, p. 242-245, 251-256.

Tipăritura, de mari dimensiuni (format in folio - 2°), a fost rezultatul unui efort comun al traducătorului şi editorului - mitropolitul Varlaam al Moldovei, a tipografului Vasile Stavniski şi gravorului Ilia Anagnoste, gravorului Popa Samoilă, a logofătului Gheorghe Ştefan care i-a succedat lui Vasile Lupu la domnia Moldovei (şi el finanţator al cărţii).[5]

Din punctul de vedere al aspectului grafic şi tehnic este o carte tipărită cu tuş negru şi roşu, pe o coloană, cu alfabet chirilic, litere de două dimensiuni, cu 19 şi 28 de rânduri pe o pagină; conţine ornamente tipografice sub forma iniţialelor, a vignetelor, gravurilor şi frontispiciilor.

Primul dintre exemplare, cu numărul de inventar 309972,[6] aparţine tirajului A şi prezintă [7] f. + 384 f. + 116 f., cu greşeli de numerotare; lipsesc cele [4] f. de la final, iar primele [3] f. ale cărţii sunt manuscrise, fiind copiate după textul original. Legătura, de factură modernă, este confecţionată din carton îmbrăcat în pânză, cu un cotor din piele. Volumul se află într-o stare de conservare relativ bună. Pe fila 384v a cărţii se păstrează o notă manuscrisă fragmentară: *[…] Iuga 7235 [1727]*, ceea ce arată că volumul era utilizat, probabil, de un preot în perioada respectivă.

Un alt exemplar al ***Cazaniei lui Varlaam*** este înregistrat la numărul de inventar 312839[7] şi aparţine tirajului B. Cartea păstrează [3] f. + 384 f. + 116 f. + [1] f., cu greşeli de numerotare, lipsesc [3] f. de la final. Volumul, aflat într-o bună stare de conservare, beneficiază de o legătură restaurată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele cu ornamente geometrice şi florale combinate cu reprezentări biblice. De asemenea, pe filele cărţii se păstrează şi două însemnări, ambele în limba slavonă: F. 76v-79: *[...] [text în limba slavonă] Nicolae Voevod [Nicolae Mavrocordat?] Văleat 7217 [1709]*. F. 100: *Sia*

---

[5] Eva Mârza, Florin Bogdan (coordonatori), ***Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărţilor româneşti (1508-1830)***, ediţia a II-a, Sibiu, Editura Astra Museum - Techno Media, 2013 (în continuare ***Repertoriul***), p. 290-291, 257, 15, 243, 119, 291.

[6] Dimitrie Poptămaş, ***Prezenţa şi circulaţia vechilor tipărituri româneşti în zona superioară a văii Mureşului***, Târgu-Mureş, Editura Nico, 2008, p. 79-80.

[7] ***Ibidem***, p. 77.

kniga ucitelna [...] Nicolae ot Moldavskoi zemli [...] 10 talerov ot selo Serbeşti [...] 1712. Conform însemnărilor cartea era cumpărată în anul 1712 cu 10 taleri probabil pentru biserica satului Serbeşti (jud. Iaşi) al cărui nume apare în text; de menţionat şi faptul că localitatea respectivă se află la o distanţă relativ mică de Iaşi, locul în care a fost tipărită ***Cazania lui Varlaam***.

Cel de-al treilea exemplar al lucrării se află la numărul de inventar 447049, aparţine tirajului A şi este un exemplar complet aflat într-o stare de conservare relativ bună, fiind protejat de o legătură din tăblii de lemn îmbrăcate în piele, cu ornamente geometrice şi florale completate de scene religioase. Cartea a circulat în spaţiul geografic transilvănean, aşa cum reiese şi din însemnările păstrate pe filele sale: Coperta 1: *Ioannes Popovits 1855*. F. 134v: *Signum unius librum quod in hoc anno 1755. Die vero 29 feb*. F. 198: *Să să ştie de când m-am preoţit eu Pop [...] au umblat văleatul 1772 martie 10 zile*. F. 198v: *Pap Joannes Peracz [?] Anno 1773 Also Venecz [?]*. F. 255: *Această carte au remas de la Rusu au remas [...]*. F. 262: *Popa Zaharia ot [...]*. F. 384: *Să să ştie că am luat această carte eu Popa Zaharia*. F. 384v: *Anii D[o]mnulu[i] 1758 u[c]to[m]vrie în 26 şi am cumpărat eu Popa Toader din Matifalu [Mărtineni] această Căzanie de la preoteasa Popii Vasilie din Bogata dre[p]t 12 florinţ[i] A[n]o 1758*. F. 19 din partea a II-a: notă manuscrisă în limba slavonă datată la 19 februarie 1755. F. 116v din partea a II-a: *A[n]o 1756 d[ecem]vris în 11 zile am îngropat pă Mariţa. Ani[i] D[o]mnului 1761 augustu în 29 de zile am îngropat pe fii[ul] mieu Ioniţă. Iară pe Mihăiţă anii 1765 d[ecem]vrie în 9 zile*.

Un alt exemplar aparţinând tirajului A este cel aflat sub numărul de inventar 447249, fragmentar, care păstrează doar f. 3, 5-384 + 115 f. Cartea, legată în tăblii de lemn îmbrăcate în piele cu ornamente geometrice şi florale, se află într-o stare de conservare slabă. Volumul este valoros prin prisma informaţiilor documentare oferite de notele manuscrise, care atestă circulaţia acestuia în localitatea Tăure (jud. Bistriţa-Năsăud) pentru a cărui biserică era cumpărat cu suma de 19 florini la sfârşitul secolului al XVII-lea, în anul 1699: F. 110v-129: + *Izvo[...] [...] această carte în nume ucitelnă au cumpărat Costantin din Tăure au dat 12 florinţi şi satul 7 florinţi şi o au dat pome[a]nă [la] beserecă Tăur[..] [...] să le fie fie pomene părinţilor şi fraţilor şi rodului până la al 7 rod iară cine o loa să fără [?]ştire[a] pope să [...] să fie treclet şi proclet şi să*

fie anavtim [?]şi să fie [...] de 300 sute şi 18 de părinţi sfinţi de Nekeia şi [...] 1699 [...]. F. 251: 17 septemv. 1957. am văzut şi am sărutat această sfîntă carte Cazania lui Varlaam, Iaşi, 1643, împreună cu preoteasa Eugenia, în vremea păstorirei pr. Augustin Cîmpeanu, venind de la Iaşi, pentru pomenirea fratelui meu Chirilă. Preot Paul Mihail de la biserica Banu din Iaşi. Foaia de gardă 2: *Gavrilu Papp Cantor.*

Ultimul exemplar al ***Cazaniei lui Varlaam*** păstrat în colecţia aflată în vederile noastre aparţine tirajului B şi este înregistrat sub numărul de inventar 604707.[8] Cartea este fragmentară, mai păstrează f. 5-216, 218-265, 267-291, 293-384 + f. 1-70, 72-116 + [4] f. şi se află într-o stare de conservare relativ bună. De asemenea, se păstrează şi legătura din tăblii de lemn îmbrăcate în piele şi decorată cu motive geometrice şi florale, completate de un crucifix. Deşi, după cum am specificat, este un exemplar fragmentar, în acelaşi timp este şi cel mai valoros, poate, datorită mărturiilor documentare pe care le transmite prin intermediul însemnărilor - cartea a circulat în arealul Apusenilor, în judeţele Alba şi Cluj, dar s-a aflat, la un moment dat, şi în posesia criticului literar Ion Chinezu: Coperta 1: *Ion Chinezu*. F. 7: *I. Chinezu*. F. 21: *Markos Filimon Ioan şi Petru*. F. 22v-23: *Aciaszte karte au fost en [...] la beszerike de Szkerişoara. F. 24: Costyn [...] Tamas Ionaş. F. 25: August 5 die Ergo 1826 Negrei Iuanycsu Dodmoşan. F. 29: Morlan Petra, Filimon Ioan [...] 1801. Murşu Petru adecă Turţu Petru, Turţu Floarea. F. 27-31: Dobra On, Rantsa, Butye Todor, Ispas Petru, Koszte Macavei es Tamas Dobra, Glygorye, Butye Florya, Petran, Barbure Mikeylle, Poska Iuan au ajutorat beserykе P. P. S. 23 1800. F. 50: O prea sfântă Troiţă mântuieşte pre noi Tatăl Fiul Duhul sfânt mântuieşte-ne pre noi 1822. F. 54: Această Sfântă Cazanie s-au cumpărat fiind p[opa] din Câmpeni [...]. F. 55v: A[nul] [1]820 februaru 15 la dumineca brânzii [...] 5 zloţi [...] din Crăieşti [?]. F. 63: Vasilie Moga Arhiereu în 26 Sibii. F. 74: et, ket, harom, negy, ott, hat, het, nyolz, kletz, tiz, tizenket [...] hus adecă doiezeci. Pro 1820. F. 76v: [...]capete această sfântă carte au cu[m]părat Hrobu Filip din Că[m]peani şi au dat în Gura Neagri de pomeană. F. 85: Szybyo, Belgrad, Zalathnay, Abrud Banya. F. 86: Morcan Simion, Floare, Costin, Anuţa [...]. F. 100: Gligor Toader 9, Gheorghe 10, Ilie 20. F. 100v: 11 adecă unsprezece cărţi avemu în beserica noastră. F. 176v: Paslai*

[8] ***Ibidem***, p. 77-79.

Petru, Nikolaje Dutru Giorgje 1789. F. 198: Această carte este a besericii de la Turda că cene ar duce sau ar fura să fie blăstămat de tri [sute] părinți sfinți și de 18 apostoli și de sfânta troiță [...] 1800. F. 198v: Această S[fântă] carte iaste făcută de 180 de ani. În anul 1823 se află de 180 de ani. F. 209: Nro 88 czedula mundinis junie die 16 1826 Colonus Bones Gyorgye e poszeszione Aftola [...] dovesi colono Popa Todor e poszeszione Girda. Această sfântă și Dumnezeiască carte de învățătură easte a besericii Turzii. Anii Domnului 1815 la dumineca Duhului sfântu. Morkan Kemara pro 1826. in luna junie es julye Aszteley Petruse Petru Dumitru Kuruiu 400. F. 246: Am fecut kontretus luj Bete Ișvenucu ku Bete Ion Raveica de 35 zloți mai 28 de zile ano 1824. F. 249: Această sfântă carte se află făcută de 181 de ani în anul 1824. F.251: Marian Tolomei au începutu a lucra pe casă în anul 1823 iunie în 4. F. 262: Anul Domnului 1820 în sfântul și marele post a paștilor s-au învățat Morian Toader carte. F. 287: Al doilea 29 fever 1832 Teodor Morian m.p. Szkerisoara 28 October Anno 1832. F. 294: Sintsenia beserits Gyrzy de Sus Ano 1824. F. 318: Spune Ponci Germano [?] că datorează lui Morian Simione kr. 30 [...] zloți fiind față martorii [...] Gheorghie [...] Tolomei. Anul 1824 iunie în 8 zile. Această datorie s-au sumat intro 113 zloți pe anul 1830. F. 327: Anii Domnului 1819 s-au învățat Morian Toader carte în sfântul și marele postu a paștilor martie în 31 de zile slavă Domnului să-i fie amin. F. 333: Această s[fântă] beserică s-au sfințit la 3 octomvrie ano 1818 fiind arhiereu Vasile Moga paroh Teodoru Pașca [...]. F. 363: Pro die 8o 9o es 10o die szektember au tot plouat tot mereu s-au povorât forte groznic cât nu s-au mai pomenit ke szau teyat peszte toate Luncsile. F. 364: La 21 die auguszt am pusz funia noi la clopotul csel m[are] Simyon Dat costă csia vete mie pentru ke dat altul [...] geina la târgul Szimpetrului. Pro 1830 szektember 23o au repausat Bely Alyesendroaie. F. 365: Popa Gyorge și Szimion pe vreme la Zua Domnului H[risto]s Esztendor 1820. F. 384 (notă manuscrisă în limba slavonă): Pasoleniet Oța i Pospesenie spat i săsrăniet stogo duha sueza sie sfestăsănie kniga e gatsia ucitelna să dikrala del schii Apefi Mihai Paskîi Piscupă sa izaplaii Filip i dade 130 penz ipostasi să krikov e hram Arhanghla Mihaila e să selo Kâmpeni. Aste octoproda ili ponosit ot sego mesta ili otdali să drugi mesta, dagondet proclati i afurisit ot sfântî Oțî iesa Nichii triistă apslă i vasea sfânti amin. In ștecto beat cetati i sea kniga pomenatsia si i pomeni 13 [?] dșaria Sirgo Ioan Maria pi Mța [?] mrag să dni chip văleat 1663, Pisa a Gheorghie ot vlaș keizeli mepșinâi să diete Mihail Diiac. Coperta 2: ștampilă *Anticariatul nr. 4.*

Singurul titlu de carte veche românească apărut în Transilvania în secolul al XVII-lea care se regăseşte în colecţia centrală a Bibliotecii Judeţene Mureş este ***Noul Testament*** (Bălgrad, 1648);[9] interesant este faptul că, la fel ca şi în cazul ***Cazaniei lui Varlaam***, şi din ***Noul Testament*** se păstrează mai multe exemplare, 3 la număr.[10]

Apariţia ediţiei ***Noului Testament*** la Alba Iulia este legată de activitatea mitropolitul Simion Ştefan, cel care a supervizat traducerea textului cărţii în limba română; nu este de neglijat implicarea principelui Transilvaniei Gheorghe Rákoczy I, cel care a sprijinit financiar apariţia cărţii în tipografia patronată de el în capitala Principatului[11] şi aportul tipografilor Gheorghe Rusu din Sibiel, Ştefan din Ohrida, Martin Maior din Braşov, Meletie Macedoneanul, sau a gravorului Mihai Zugravul.[12]

Tehnic vorbind, discutăm despre o carte de formatul in 2°, cu tipar negru şi roşu, pe o coloană, cu alfabet chirilic, cu 34 de rânduri pe o pagină,

---

[9] ***BRV***, I, nr. 54, p. 165-170; ***BRVAC***, p. 73-74; ***Additamenta***, nr. 54-I, p. 167-173; Szabó Károly, ***Régi Magyar Könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve,*** Budapest, Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1885, vol. II, nr. 684; Andrei Veress, ***Bibliografia româno-ungară***, vol. I, Bucureşti, 1931, nr. 166, p. 80; Eva Mârza, ***Tipografia de la Alba Iulia 1577-1702,*** Sibiu, Ed. Imago, 1998, p. 34-44; ***Noul Testament tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ştefan mitropolitul Transilvaniei*** reeditat după 340 de ani din iniţiativa şi purtarea de grijă a prea sfinţitului Emilian Episcop al Alba Iuliei, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988.

[10] În judeţul Mureş se mai păstrează alte 7 exemplare ale ***Noului Testament*** de la Bălgrad (5 în colecţii parohiale, 1 în fondul Bibliotecii Judeţene Mureş - Biroul Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki-Bolyai" şi 1 exemplar în colecţia particulară a domnului Ioan Bândilă din Brâncoveneşti); vezi şi Elena Mihu, Florin Bogdan, ***op. cit.***, p. 28-30 şi Ana Dumitran, ***Moştenirea Mitropolitului Simion Ştefan. Comentarii, ipoteze, reevaluări***, în Jan Nicolae (coordonator), ***Mitropolitul Simion Ştefan. Teolog, cărturar şi patriot***, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2010, p. 287-288.

[11] Tipografia princiară de la Alba Iulia; Typis Principis.

[12] ***Repertoriul***, p. 251, 241, 242, 271, 187, 196, 198.

textul este încadrat de un chenar liniar; conţine ornamente tipografice sub forma unor iniţiale, gravură, vignete şi frontispicii.

Primul dintre cele trei exemplare se regăseşte la numărul de inventar 54319;[13] este un exemplar fragmentar care păstrează f. 14-301, lipsesc cele [6] f. de la început, f. 1-13 şi f. 302-330; volumul nu mai are legătura şi se păstrează într-o stare de conservare slabă. Nu se păstrează note manuscrise sau însemne de proprietate care să ofere informaţii suplimentare în ceea ce priveşte circulaţia cărţii.

Tot un exemplar fragmentar este şi cel care se regăseşte la numărul de inventar 54338,[14] care păstrează [2] f. + f. 3-131, 195, 295-299, 302, 313. Cartea păstrează şi legătura originală, confecţionată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 este decorată cu un chenar cu ornamente florale, restul ornamentaţiei este indescifrabil din cauza uzurii; coperta 2 este ornamentată cu un chenar liniar combinat cu ornamente florale, în interiorul căruia sunt plasate benzi cu linii întretăiate şi ornamente florale. De asemenea, se păstrează şi elemente ale încuietorilor. Starea generală de conservare a volumului este mediocră, pe lângă urmele de uzură sunt vizibile pete de umezeală, file franjurate, file desprinse din legătură, urme ale unui atac xilofag, lipseşte o porţiune din tăblia coperţii 1, lipsuri din învelitoarea de piele, coperţile se desprind de restul cărţii.

Exemplarul păstrează, pe coperta 2, o însemnare datată în anul 1795, însă care nu poate fi localizată: *Bine cucernicilor preoţi [...] pre cari v-au adus milostiv[...]. Aceasta precum iarăşi m-am arătat sfinţiilor voastre acuma [...] cu mare dragoste fiindu şi aceasta [...] nostru I[su]s H[risto]s [...] eu Aronu Pop 1795*.

Cel de-al treilea ***Nou Testament*** aflat în colecţia amintită este, probabil, şi cel mai important. La numărul de inventar 604708[15] se regăseşte un exemplar complet cu [6] f. şi 330 f. Volumul este legat în tăblii de lemn îmbrăcate în piele având coperţile frumos decorate: coperta 1 este prevăzută cu un chenar floral în interiorul căruia sunt plasate o serie de compoziţii

[13] Dimitrie Poptămaş, ***op. cit.***, p. 81.

[14] ***Ibidem***.

[15] ***Ibidem***, p. 80-81.

florale care flanchează un crucifix; coperta 2 este decorată într-un mod mai simplist, cu linii întretăiate. Se păstrează elemente ale încuietorilor. Cartea se află într-o stare de conservare relativ bună, urme de uzură, pete de umezeală, pete de ceară, file franjurate, completări cu benzi de hârtie, urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii, lipsuri din învelitoarea cotorului, coperta 1 se desprinde de restul cărţii.

Pe filele cărţii sunt mai multe însemne de proprietate şi note manuscrise pe baza cărora putem reconstitui aspecte legate de circulaţia acesteia şi aflăm informaţii despre cei în posesia cărora s-a aflat volumul la un moment dat: Coperta 1: *Ion Chinezu*. Foaia de gardă 1r: *Ion Chinezu*; *Pentru biblioteca Seminarului „Andrean" donată de preotul Teodor Burz; Testemîntulu a fost la mine Ivan Grigorie pe anul 1846*. F. 186: *Anul Domnului 1743*. Coperta 2: ştampilă *Anticariat nr. 4*.

Din punct de vedere cronologic următoarea tipăritură românească veche din secolul al XVII-lea care se regăseşte în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş, la numărul de inventar 631545, este ***Apostolul*** (Bucureşti, 1683)[16]. Volumul, de format in 2°, este tipărit cu tuş negru şi roşu, pe o coloană, cu 32 de rânduri pe o pagină, cu litere chirilice, textul este încadrat de un chenar liniar; conţine ornamente tipografice sub forma unor iniţiale, frontispicii, vignete şi gravuri.[17] În apariţia acestei lucrări un rol important l-au avut mitropolitul Ţării Româneşti, Teodosie Veştemeanul, în calitatea sa de patron spiritual şi domnul Şerban Cantacuzino care a fost editorul cărţii; tipograful şi, totodată, gravorul cărţii a fost Damaschin Gherbest.[18]

---

[16] ***BRV***, I, nr. 76, p. 258-262; BRVAC, p. 43-44; Daniela Poenaru, ***Contribuţii la Bibliografia Românească Veche***, Târgovişte, 1973, nr. 76, p. 170; ***Additamenta***, nr. 76-I, p. 189-190.

[17] Cu privire la gravurile lui Damaschin Gherbest din ***Apostol*** (Bucureşti, 1683) mai multe informaţii la Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, ***Xilogravura din cartea românească veche tipărită la Bucureşti (1582-1830)***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 24-27, 88.

[18] ***Repertoriul***, p. 278, 64, 121.

Apostolul[19] este aproape complet: [5] f. + f. 1-2, 4-199, lipsesc filele 3 şi 200; se păstrează într-o legătură din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 este decorată cu un chenar cu ornamente florale, în centru este plasat un medalion cu scena Răstignirii; coperta 2 nu este ornamentată. Se pătrează una din încuietorile volumului. Cartea se află într-o stare generală de conservare bună, urme de uzură, pete de umezeală, completări cu benzi de hârtie, urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii.

Informaţiile documentare disponibile prin intermediul notelor manuscrise păstrate ne permit, ca în multe alte cazuri, să aflăm informaţii referitoare la circuitul parcurs de volum până în momentul intrării în bibliotecă: F. 2: *Acest Apostol este a mă[năsti]ri[i] Sf[ântul] Spiridon [...] Ierei Costandin 1790 [însemnarea a fost mutilată prin tăiere la relegarea volumului]*. F. 1-14: *[...] [notă manuscrisă peste care s-au aplicat benzi de hârtie]*. F. 73v: *Pomeneşte D[oa]mne pre robul tău Dascăl [...] leat 71[...]*. F. 74r: *Pomeneşte D[oa]mne pre robul tău Dascăl Radu*. F.147r: *Astazi 10 ianuarie anul 1886 eu Alexandru Popescu preot am cetit în această carte care este cam greu de înţeles şi subscriu că am aflat [...] 1886 genarie 10 seara 8 ore. Preot Al. Popescu*. Foaia de gardă 2v: *Acest Apostol este al bisericii Sf[ântul] Spiridon cel nou şi am scris [...] în zilele Domnului nostru [...] voevod [...] 1828*. Coperta 2: ştampilă *Anticariat 4*.

Ultimul titlu luat în calcul în prezentarea de faţă este cel al ***Evangheliei*** apărute la Snagov în anul 1697,[20] regăsită sub numărul de inventar 312838.[21]

Volumul, de acelaşi format mare - in 2° - este tipărit cu negru şi roşu, cu litere chirilice, pe două coloane, cu 35 de rânduri pe o coloană, textul este încadrat de un chenar liniar. Cartea a fost înfrumuseţată cu numeroase

---

[19] În judeţul Mureş se mai păstrează un exemplar la parohia Sânpetru de Câmpie şi un fragment de câteva file în colecţiile Muzeului Judeţean Mureş; exemplarul de la Abuş a fost transferat în colecţia Arhiepiscopiei Ortodoxe a Albei Iulia. Vezi Elena Mihu, Florin Bogdan, ***op. cit.***, p. 35-37.

[20] ***BRV***, I, nr. 103, p. 343-344; ***BRVAC***, p. 77.

[21] Dimitrie Poptămaş, ***op. cit.***, p. 83.

iniţiale ornate, frontispicii, vignete şi gravuri.[22] Ce-a de-a doua ediţie a ***Evangheliei***, avută în vedere în materialul de faţă, a fost tipărită sub dublu patronaj: al domnitorului Ţării Româneşti şi important sprijinitor al culturii şi tiparului - Constantin Brâncoveanu -, şi al mitropolitului Teodosie Veştemeanul; numele tipografului este, şi el, la fel de cunoscut: Antim Ivireanul, cel care va urca treptele ierarhiei bisericeşti şi va ajunge, ulterior, episcop al Râmnicului şi mitropolit al Ţării Româneşti.[23]

Exemplarul aflat la Tîrgu Mureş[24] conţine câteva particularităţi legate de numerotarea paginilor, care au fost cauzate de relegarea cărţii; astfel se păstrează [3] f. + 180 f., din care filele 173-176 sunt greşit legate după foaia de titlu, [2] file de la început sunt legate după f. 176; cu greşeli de numerotare. Legătura volumului este realizată din carton îmbrăcat în pergamoid, fiind refăcută [restaurată] în perioada modernă, după ce a intrat în colecţia bibliotecii; s-a păstrat o porţiune din învelitoarea originală din piele, puternic afectată de un atac xilofag. Starea generală de conservare a volumului este relativ bună, fiind vizibile urme de uzură, pete de umezeală, pete de ceară, urme ale unui atac xilofag.

Din însemnările păstrate pe filele cărţii reiese că volumul a circulat, înainte de achiziţionarea sa, din anticariat, în arealul geografic al actualului judeţ Alba: Foaia de gardă 1v: *În anul 1895 prin februariu a picatu nea aproape de unu (1) metru şi s-a făcutu frigu mare. O atare nea n-au pomenitu oamenii de multă vreme. Aiudului de Susu în 20 februarie 1895. Aurelian Pascu preotu gr. cat.* Foaia de gardă 2r: *Această sf[ântă] Evanghelie de tot deslegată fiind din nou s-au legat prin cheltuiala [...] de bine voitori a besearicii Titor Groza Pătru 1836 8 aprilie*. Foile de gardă 3-4: *Cum să ceteşti Evanghelia [...] [text manuscris sub formă de tabel, pentru toate duminicile anului] 1763*. F. 1-3: *Această s[fântă] Evanghelie este a bisericii*

[22] Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, ***op. cit.***, p. 29.

[23] ***Repertoriul***, p. 56, 279, 20.

[24] Momentan, în judeţul Mureş, mai sunt cunoscute alte 2 exemplare ale ***Evangheliei*** (Snagov, 1697): în colecţiile parohiale de la Ogra şi Săcalu de Pădure, vezi Elena Mihu, Florin Bogdan, ***op. cit.***, p. 41-42.

Tiuşului [?] Constandinus Pap [?] [însemnarea a fost mutilată cu ocazia relegării volumului]. Coperta 2: ştampilă *Anticariat Tg. Mureş*.

Prezentarea exemplarelor de carte românească veche din secolul al XVII-lea aflate în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş de la sediul central (Palatul Culturii), colecţie parţial necunoscută, constituie o contribuţie adusă la cunoaşterea patrimoniului bibliofil deţinut de instituţia din Tîrgu Mureş cunoscută mai degrabă pentru valoroasa colecţie aflată la Biroul Colecţii Speciale. „Biblioteca Teleki-Bolyai." Valorificarea notelor manuscrise, aşternute pe filele cărţilor de preoţii sau dascălii care s-au folosit de tipăriturile româneşti vechi de-a lungul timpului, aduce noi informaţii cu privire la trecutul celor care au cumpărat cărţile, le-au folosit şi le-au îngrijit investind în refacerea legăturilor atunci când a fost cazul.

Nu în ultimul rând materialul de faţă este baza de la care se va porni în redactarea catalogului de carte românească veche deţinută de Biblioteca Judeţeană Mureş care va putea întregi imaginea asupra patrimoniului livresc al judeţului Mureş alături de celelalte lucrări de profil deja apărute sau aflate în curs de apariţie.

Foaie de titlu, ***Cazania lui Varlaam***, Iași, 1643 (inv. 312839)

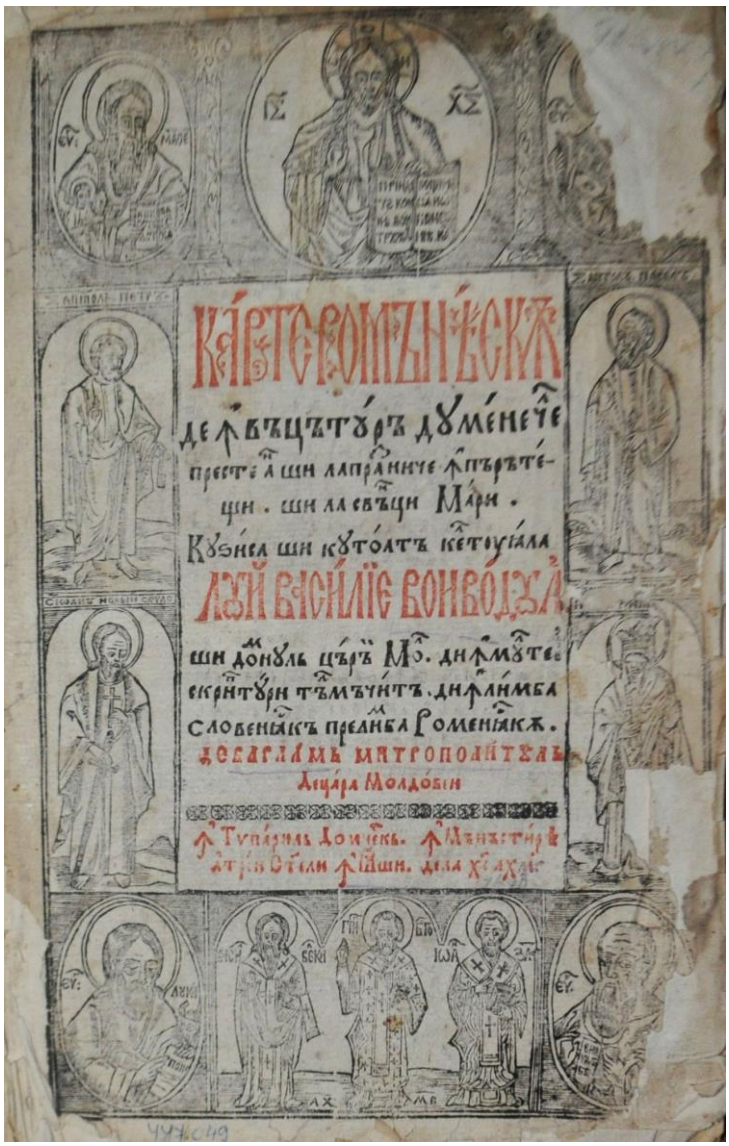

Foaie de titlu, ***Cazania lui Varlaam***, Iaşi, 1643 (inv. 447049)

КАРТЕ РОМЪНЕСКЪ
ДЕ ЪВЪЦЪТОРЪ ДУМЕНЕЧЕ
ПРЕСТЕ АН ШИ ЛА ПРАНИЧЕ ЪПЪРЪТЕ-
ЩИ. ШИ ЛА СВЪЦИ МАРИ.
КУ ЗИСА ШИ КУ ТОАТЪ КЕЛТОУІАЛА
ЛУЙ ВАСИЛІЕ ВОИВОДУ
ШИ ДОМНУЛЬ ЦЪРЪ МОДОВЕЙ. ДИН МУЛТЕ
СКРИПТУРИ ТЪЛМЪЧИТЪ, ДИН LИМБА СЛО-
ВЕНІАСКЪ ПРЕ LИМБА РОМЕНІАСКЪ.
ДЕ ВАРЛАМЬ МИТРОПОЛИТУЛЬ ДЕ
ЦАРА МОЛДОВЕЙ.
Н ТУПАРЮЛЬ ДОМНЕСКЬ. Н МЪНЪСТИРЕ А-
ТРЕЙ СТЕЛИ Н ЙАШИ. ДЕЛА ХС. АХМГ.

Foaie de titlu manuscrisă, ***Cazania lui Varlaam***, Iași, 1643 (inv. 309972)

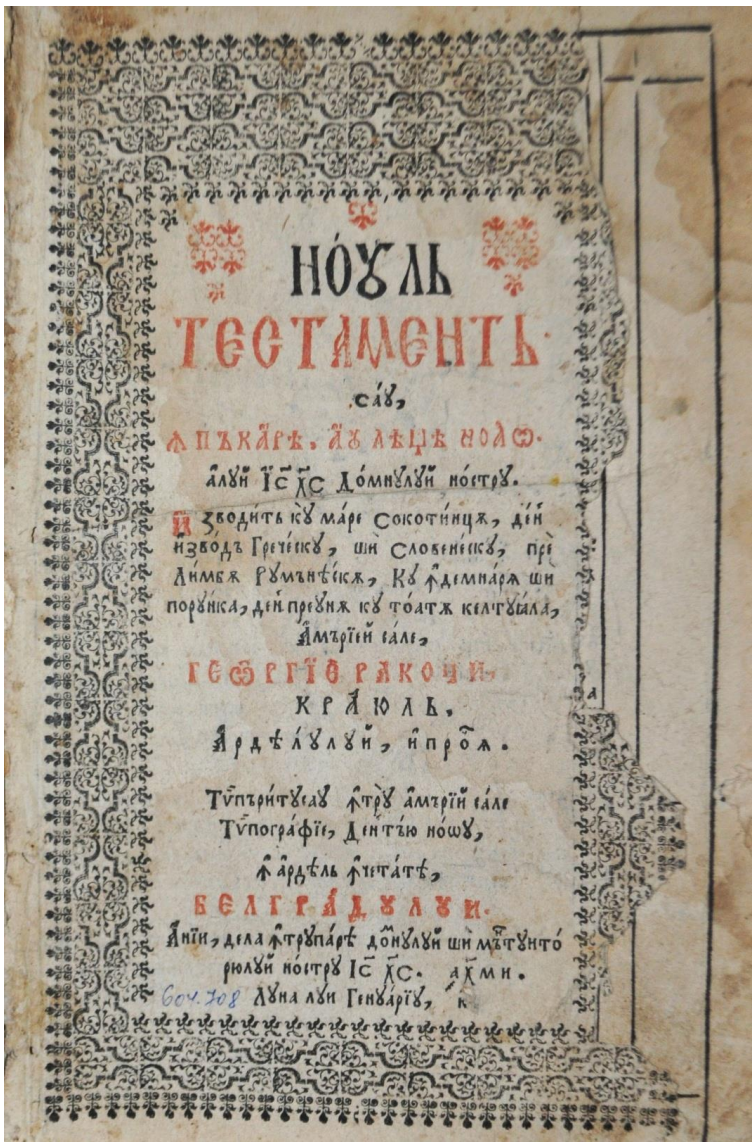

НОУЛЬ
ТЕСТАМЕНТЪ
САУ,
А ПЪКАРЕ, АУ ЛЕЦЕ НОЛО.
АЛУЙ ІС ХС ДОМНЕУЛУЙ НОСТРУ.
И ЗВОДИТЬ КУ МАРЕ СОКОТИНЦЖ, ДЕЙ
ИЗВОДЪ ГРЕЧЕСКУ, ШИ СЛОВЕНЕСКУ, ПРЕ
ДИМЕЖ РУМЪНЕСКЖ, КУ АДЕМНАРА ШИ
ПОРУНКА, ДЕЙ ПРЕУНЖ КУ ТОАТЖ КЕЛТУЙЛА,
АМЪРІЙ ЕАЛЕ,
ГЕОРГІЕ РАКОЦИ
КРАЮЛЬ,
АРДЕЛУЛУЙ, И ПРОА.
ТУПЪРИТУЕАУ АТРУ АМЪРІЙ ЕАЛЕ
ТУПОГРАФІЕ, ДИНТЪЮ НОУУ,
А АРДЕЛЬ АЧЕТАТЕ,
БЕЛГРАДУЛУЙ.
АНІИ, ДЕЛА АТРУПАРЕ ДОМНУЛУЙ ШИ МЪНТУИТО
РУЛУЙ НОСТРУ ІС ХС. АХМИ.
604.708 ДУНА ЛУИ ГЕНУАРІУ, К

Foaie de titlu, ***Noul Testament***, Bălgrad [Alba Iulia], 1648 (inv. 604708)

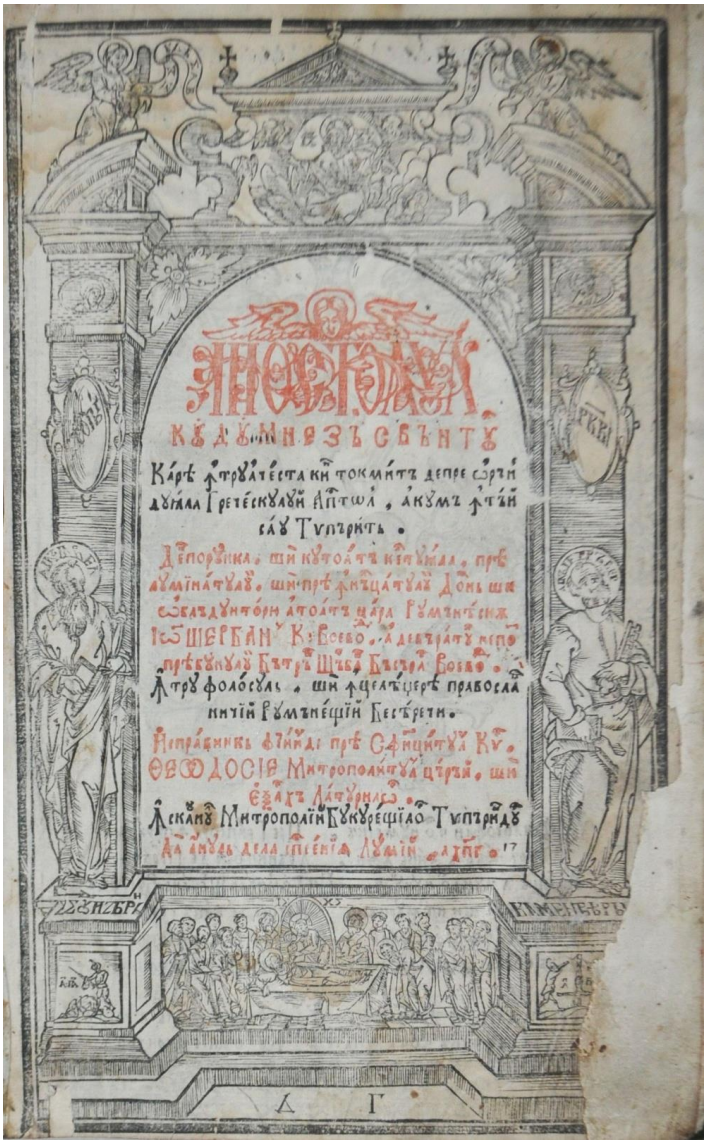

Foaie de titlu, ***Apostol***, București, 1683 (inv. 631545)

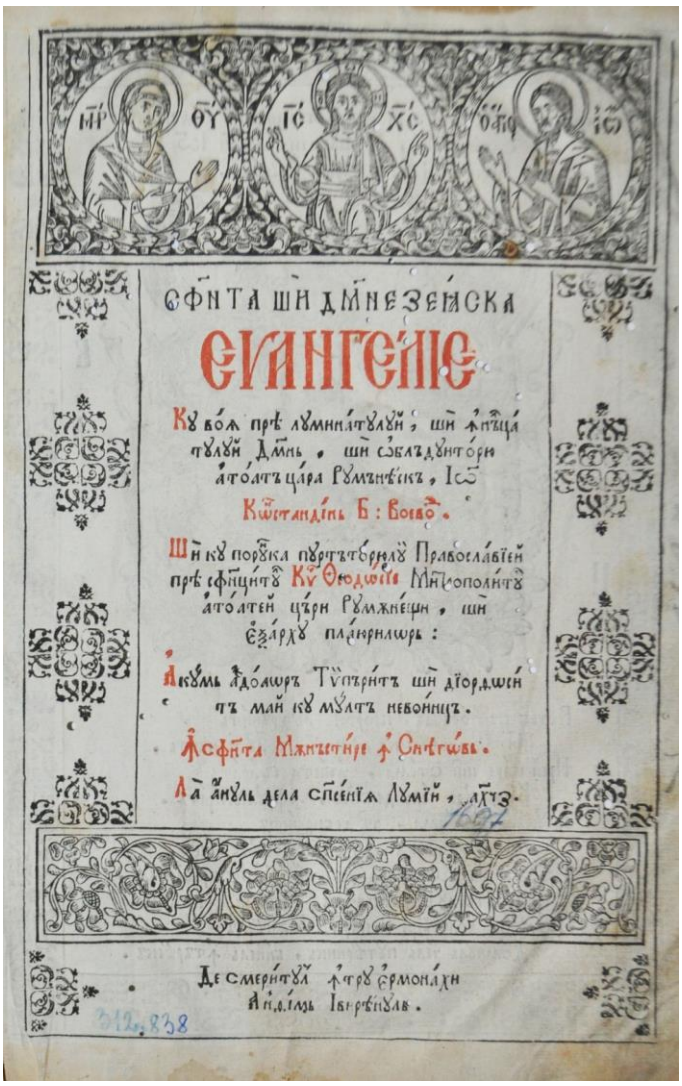

СФНТА ШИ ДМНЕЗЕИСКА

ЕВАНГЕЛІЕ

Ку воѧ прѣ лумнилтулуй, ши ѧпъца пулуй Дмнь, ши сѫблъдунтори ѧтолтъ цара Румънеѣскъ, Іс

Кѡнстандінъ Б: Воеводъ.

Ши ку порунка пуртъторулу Прлвославїей прѣ сфнцитулу Ку Ѳеодосїе Мнтрополитулу ѧтолтей църи Румжнеѣщи, ши ѥ́ѯарху паѧнрилоръ:

Ѧкуѧмъ ѧдоѡръ Тѵпъритъ ши дїорѧѡщи пъ мали ку мултъ небоницъ.

Ѧсфнта Міхнъстире ѧ Снѣгоѵъ.

Лѣ ѧнулъ дела спсенїѧ Лумїй, ѧхтз.

Де смеритулу ѧтру ѥрмонахи Ѧнѳімъ Іверулъ.

312838

Foaie de titlu, ***Evanghelie***, Snagov, 1697 (inv. 312838)

Cărţile armeneşti ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai”

BÁNYAI RÉKA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Armenian Books in the Teleki-Bolyai Library

Among the well known treasures in the Teleki-Bolyai Library, there are also several books, so far not studied, which deserve to be taken into account because they refer to a minority, the Armenians.

There are 8 works studied, 4 of them are fully/partially written with the letters and in the Armenian language, while the other 4 belonged to an Armenian owner. A significant personality owning such books was the first bishop of the Catholic Armenians in Transylvania, Oxendio Verzelescul.

Keywords: *Armenians, Catholics, old books, Oxendio Verzelescul, Transylvania*

Printre comorile binecunoscute ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai” se adăpostesc câteva cărţi până acum nestudiate, care merită totuşi interes fiindcă ne îndreaptă atenţia asupra unei minorităţi ardelene, a cărei cultură livrească este aproape necunoscută.

Putem vorbi în totalitate despre opt lucrări, dintre care patru sunt tipărituri parţial sau total cu litere şi în limbă armeană, iar celelalte patru intră în vizorul nostru datorită posesorului lor de altădată, de etnie armeană. Cărţile provin din diferitele colecţii ale bibliotecii, cele mai multe din biblioteca fostei mănăstiri franciscane din Călugăreni (judeţul Mureş), fond care, după 1951 (naţionalizarea mănăstirii şi internarea călugărilor) a ajuns la Biblioteca „Teleki-Bolyai.”

Printre posesorii tipăriturilor din secolul XVII apare numele unei personalităţi semnificative, primul episcop al armenilor catolici din

Transilvania. Oxendio Verzelescul[1] (cca. 1655-1715) s-a născut la Botoşani dintr-o familie armeană şi a urmat studiile la Lemberg şi Roma. Revine pe meleagurile noastre în 1684, ca preot misionar trimis de Propaganda Fide (instituţia papală pentru propagarea religiei catolice) cu scopul de a converti armenii transilvăneni (refugiaţi din Moldova şi Polonia) la religia romano-catolică.[2] Este numit vicar general şi guvernator apostolic al armenilor din Transilvania (1690), fiind apoi hirotonisit ca episcop în 1691.[3] Şi-a îndeplinit misiunea originală, în 1690 a întreprins unirea bisericească a armenilor din Ardeal cu Roma, a întemeiat oraşul Gherla pentru colonizarea acestei naţionalităţi, iar în absenţa permanentă a episcopului romano-catolic maghiar a îndeplinit unele sarcini ale acestuia pentru întreaga regiune.[4]

Cele patru cărţi examinate de către noi poartă însemnele lui de posesiune din diferite perioade şi în diferite forme. Pe forzaţul operei istorice populare a lui Titus Livius[5] apare doar *Ex libr. Oxe*; pe forzaţul unei opere teologice *Ex libris Oxendij*. Aceasta din urmă - Jean-Baptiste Gonet: ***Manuale Thomistarum seu brevis theologiae cursus*** - a apărut la

---

[1] Numele lui apare în mai multe variante: *Auxendius Virzirescus, Oxendius Verzelescul, Auxentius Virziresky, Verzár Oxendius, Oxendius Wyrzyreseb* etc. În continuare vom folosi varianta utilizată de cei mai mulţi cercetători, prenumele latinizat *Oxendio*.

[2] Nagy Kornél, ***Az erdélyi örmények katolizációja (1685-1715)***, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont-Történettudományi Intézet, 2012, p. 106-108.

[3] ***Ibidem***, p. 141.

[4] Pentru activitatea lui Oxendio şi istoria armenilor transilvăneni, convertirea şi religia lor vezi în amănunt: Nagy Kornél, ***op. cit.***; Kovács Bálint, ***Armenii în Transilvania***, în Bernád Rita-Kovács Bálint, ***A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár. Repertórium / Arhiva de colecţie armeano-catolică din Gherla. Repertoriu/ The Armenian Catholic Collective Archive in Armenopolis. Repertory***, Budapest-Gyulafehérvár-Leipzig, 2011.

[5] Titus Livius, ***Historiarum ab urbe condita, libri XLV. cum universae historiae epitomis***, Venetiis, apud Nicolaum Pezzana, 1672. Cota: 01067.

Bologna, în 1681[6] şi cuprinde trei volume (III-V), fiecare purtând acelaşi semn de posesiune.

Lucrarea cea mai voluminoasă a apărut la Roma[7] şi descrie instituţiile pioase ale oraşului sfânt: pare un ghid enciclopedic realizat în mod exemplar, capitolele şi subcapitolele bine structurate cuprind cunoştinţe de interes comun despre istoria şi funcţia diferitelor colegii, spitale etc. De data asta, pe pagina de titlu, viitorul preot şi episcop îşi notează numele întreg, citeţ şi frumos: *Ex libris Oxendij Vyrzyresci de Luca Arm.*[8]

Însemnarea cea mai târzie apare pe pagina de titlu a unei opere vestite: ***Grammatica turcica*** a lui Francis Mesgnien Meninski, care face parte din ***Thesaurus Linguarum Orientalium***, publicat în patru volume la Viena, 1680.[9]

După cum vedem, datele de publicare ale cărţilor se apropie sau se încadrează în intervalul anilor de studenţie ai lui Oxendio la Roma (cca. 1678-1684), trei dintre ele fiind ediţii italiene, este deci prea posibil să fi fost cumpărate în Italia de el însuşi în perioada susnumită. Tematica lor (istorie romană, teologie tomasiană şi carte de referinţă) corespunde interesului unui student teolog. La prima vedere, ne-ar putea surprinde gramatica turcă, însă matricolele colegiului din Roma frecventat de Oxendio amintesc despre el că, pe lângă limba română, maghiară, italiană şi poloneză este şi vorbitor de limba turcă.[10] Faptul că numele lui apare în carte cu mulţi ani mai târziu, deja devenit episcop (deci după 1691), nu exclude posibilitatea ca şi acest volum să fi fost cumpărat de el în anii de studenţie; bineînţeles, rămâne şi varianta de a fi procurat ulterior din Viena, ori prin vreun intermediar, ori personal cu ocazia uneia dintre şederile lui oficiale în capitala imperială.

---

[6] Cota: 01066.

[7] Carlo Bartolomeo Piazza, ***Opere pie di Roma, descritte secondo lo stato presente***, în Roma, per Gio. Battista Bussotti, 1679. Cota: 0861.

[8] Tatăl lui Oxendio fiind Luca, negustor înstărit şi magistrat armean al oraşului Botoşani. Vezi Nagy Kornél, ***op. cit.***, p. 111.

[9] Cota: 0420.

[10] Kovács Bálint, ***op. cit.***, p. 117.

Totodată, însemnarea în varianta de *Ex libris Dni Episcopi Armenos Dni Oxendij Wirzyrescul* sugerează că de data aceasta nu avem de a face cu o însemnare de *manu propria* (nici stilul scrisului nu corespunde cu celelalte).

Toate cele patru cărţi s-au păstrat în fondul bibliotecii fostei mănăstiri din Călugăreni. Neavând date despre cum au ajuns din posesia episcopului la franciscani, rămâne deschisă orice posibilitate: donaţie, cumpărare sau schimb de cărţi. Oxendio a decedat la Viena în anul 1715, ultimii trei ani de viaţă petrecându-i acolo cu scopul de a obţine privilegii pentru Gherla.[11] Fiind om cult şi cu poziţie socială înaltă, în mod cert a posedat mult mai multe cărţi decât cele regăsite de noi, însă despre numărul şi locul de păstrare actual al acestora până acum nu s-a găsit nici o sursă.

Într-un inventar al cărţilor de la Călugăreni din 1732, putem identifica prezenţa operei ***Manuale thomistarum*** şi posibila prezenţă a operei lui Titus Livius.[12] (Lista descrie doar titlurile volumelor existente, eventual cu denumirea scurtă a autorului, fără date de apariţie şi alte criterii bibliografice. Totuşi, după numărul operelor cu acest titlu existente şi în prezent în colecţia franciscană, putem presupune că, dintre cele 4 exemplare de Livius menţionate în inventar, unul ar putea fi cel al lui Oxendio.) Cât despre ***Opere pie di Roma***, nu avem nici un indiciu despre data când a intrat cartea în fondul de la Călugăreni; iar pe pagina de titlu a volumului ***Grammatica turcica***, sub însemnarea de *Ex libris Dni Episcopi Armenos Dni Oxendij Wirzyrescul*, este notat titlul de posesiune a mănăstirii: *Conventus Mikhaziensis Fratrum Minorum Strictionis Observantiae 1768 diebus Decembris.*

Celelalte patru cărţi care urmează a fi prezentate sunt tipărituri a căror identificare a constituit mai multe greutăţi. Conform sigiliului, provine tot din colecţia franciscană un catehism bilingv armean-latin de 72 pagini.[13] Pe avangarda primei coperţi este o însemnare mai lungă cu litere arabe, iar pe

---

[11] Nagy Kornél, ***op. cit.***, p. 189-192.

[12] ***Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon. Ferences könyvtárak 1681-1750.*** Sajtó alá rendezte Zvara Edina, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2008, p. 190, 191, 192.

[13] Cota: 01111.

forzaţul din spate două însemnări cu litere armeneşti. Ultima parte a cărţii conţine lucrarea episcopului Athanasiu din Alexandria, cunoscută sub titlul ***Symbolum Athanasiarum***. În lipsa paginii de titlu, în ciuda căutărilor îndelungate în diferitele cataloage şi baze de date electronice, deocamdată o descriere bibliografică exactă nu este posibilă. După caracteristicile de tipar (forma literelor, signatură, ornamente tipografice etc.), am putea estima apariţia lui între sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea. Acurateţea grafică, eleganţa şi frumuseţea ornamentelor şi a literelor, atât a celor armeneşti, cât şi a celor latine, indică oricum o tiparniţă exigentă, profesionistă.

Începuturile tiparului armean datează la 1512-1513, când Hakob Meghapart editează la Veneţia prima carte cu litere armene. În secolul al XVII-lea au apărut una după alta tiparniţe armeneşti în zona mediteraneană, apoi la Paris, Lemberg, Amsterdam, Viena etc. Cea mai vestită a devenit atelierul călugărilor mechitarişti de pe insula San Lazzaro lângă Veneţia, ordinul având chiar unul dintre obiectivele principale răspândirea culturii armeneşti şi ca atare editarea cărţilor religioase şi laice în limba respectivă.[14]

Cartea fără pagină de titlu apare între cărţile provenite de la Călugăreni, dar fără ştampila mănăstirii sau orice alt semn de proprietate. În lipsa acestora, se ivesc două posibilităţi: ori provine de la o altă locaţie şi întâmplător a fost inventariat (deja la Biblioteca „Teleki-Bolyai") între cărţile fondului franciscan, ori şi-a pierdut pagina de titlu (cu ştampilă) şi a ieşit dintre coperţi în cursul transportului la Tîrgu Mureş. (În cazul cărţilor incomplete, ştampila mănăstirii figurează întotdeauna pe prima pagină existentă, câteodată şi la sfârşit şi pe alte pagini.) Din fericire, în afară de pagina de titlu şi pagina anterioară cu portretul gravat al autorului, cartea, deşi desprinsă din legătură, este intactă, conţinând o prefaţă cu datarea de 1823 la insula San Lazzaro. Conţine aceeaşi rugăciune împărţită în 24 de capitole, în 24 de limbi: armeană literară şi vulgară, greacă literară şi vulgară,

[14] Despre istoria tiparului armean: Molnár József, ***Misztótfalusi Kis Miklós***, Budapest-Berlin, Balassi Kiadó-Európai Protestáns Szabadegyetem, (2000), p. 156-169.

latină, italiană, franceză, spaniolă, germană, olandeză, engleză, irlandeză, rusă, poloneză, ilirică, sârbă, ungară, turcă, persană, arabă, ebraică, caldeeană, siriană şi iberă. Ca atare, în afară de alfabetul latin, mai foloseşte alte 12 alfabete, fiind iarăşi o realizare exemplară de tipar, în format mic, cu muchii aurite, în legătură modernă cu încuietori. Textul face aluzie la muntele Ararat, unde a poposit barca lui Noe şi unde au luat naştere diferitele naţiuni. În rugăciune, printre altele cere ajutorul sfântului Grigorie Iluminatorul, sfântul cel mai venerat de către armeni. Cu ajutorul bazelor de date digitale, am reuşit să identificăm cartea ca fiind: ***Preces S. Niersis Clajensis Armeniorum Patriarchae viginti quatuor linguis editae***... Venetiis, în insula S. Lazari, 1823.[15]

O singură carte din cele studiate provine din colecţia originală a contelui Samuel Teleki, figurează deja în volumul IV al catalogului editat de cancelarul Transilvaniei.[16] Conţine în totalitate text în limba armeană, având ca subiect viaţa Fecioarei. E posibil ca ctitorul bibliotecii să o fi primit în dar de la vreun cunoscut armean,[17] sau a cumpărat-o la locul ediţiei, la Viena unde a trăit în ultimele patru decenii ale vieţii. În total, biblioteca lui cuprinde doar 9 lucrări despre vieţile şi martiriul sfinţilor, fapt ce nici nu ne surprinde prea tare din partea unui aristocrat de religie reformată. Nici

---

[15] **http://greenstone.flib.sci.am/gsdl/collect/publishe/index/assoc/HASH79d1.dir/S._XAZARI_MXITARYAN%20VENETIK.pdf; http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10779693_00009.html.** Cota cărţii: 01266.

[16] ***Bibliothecae Samuelis Com. Teleki de Szék. Pars Quarta***, Viennae,1819. Pe pagina 28: ***Vita Beatae Mariae Virginis Matris Dei*** *(Armenice)*. Viennae, 1812. Cota: To-375 d.

[17] La începutul secolului al XIX-lea, la Tîrgu Mureş trăieşte deja o comunitate numeroasă de comercianţi armeni, unul dintre cei mai bogaţi patriarhi, Csiki Márton II. (1750-1828) face diferite comisioane pentru Teleki între Viena şi Tîrgu Mureş. Deé Nagy Anikó, ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel***, Kolozsvár, az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1997, p. 385-386; Pál-Antal Sándor, ***Örmények Marosvásárhelyen 1848 előtt***, în ***Örmények a magyar kultúráért***. Redactat de Puskás Attila, Szász Rózsa (Marosvásárhely, 2013), p. 13-33.

scopul lui de a întemeia o bibliotecă publică nu explică neapărat prezenţa unei cărţi într-o limbă greu accesibilă. Putem presupune că bibliofilul Teleki a fost captivat de frumuseţea cărţii, în catalog denumind-o „*editio splendida*" - într-adevăr, din punct de vedere tipografic, atât muchiile aurite, cât şi legătura merită o atenţie deosebită, coperta fiind una dintre cele mai rare ale bibliotecii, legate în stil empire.

Ultima carte prezentată a intrat în colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai" în anii 1980 cu o donaţie a familiei Haller-Harmath din Tîrgu Mureş.[18] Este vorba despre o carte cu modele caligrafice, dar conţine şi părţi care prezintă litere tipărite, lângă cele armeneşti cu mostre de litere latină, greacă, arabă, persană. Cartea de format mare, transversală a apărut în tiparniţa din insula San Lazzaro în anul 1834.

[18] Cota: q-2501.

Intervenţii de azi pentru patrimoniul generaţiilor de mâine

MÁRTON KRISZTINA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Today's Interventions for the Patrimony of the Next Generations

Cultural goods are a link between the past and the present, as well as a source of information and also a testimony of the past.

They can play this role only if they get the well deserved attention and respect. Libraries and museums have an important part in the preservation, study and transmission of these values. They have the obligation to study then spread the information about such goods. These institutions also have the obligation to ensure proper conditions for the conservation of these values.

Keywords: *old book, Mureş County Library, book restoration, Teleki Bolyai Library*

Bunurile culturale cu valoare muzeală sunt o verigă între trecut şi viitor, atât ca valori istorice, obiecte tangibile, cât şi ca surse de informaţii şi mărturii ale culturilor trecute. Ele pot reprezenta acest rol doar dacă generaţia prezentă le acordă importanţa şi atenţia cuvenită. Bibliotecile şi muzeele prin funcţia lor de păstrare, cercetare şi expunere au un rol deosebit de important în transmiterea acestor valori şi în formarea publicului către recunoaşterea şi aprecierea acestora. Pe lângă prelucrarea şi expunerea informaţiilor obţinute în urma studierii şi cercetării bunurilor din proprietatea sa, instituţia cu funcţii de patrimoniu are şi scopul şi obligaţia de a asigura condiţiile de păstrare adecvate conservării materiale ale acestor colecţii. Un rol primordial îl are conservarea preventivă, care, prin asigurarea condiţiilor de păstrare optime poate preveni degradarea bunurilor, prelungind astfel „*durata de viaţă*" a unor colecţii întregi. Prin operaţii de masă, precum dezinfectarea sau dezacidifierea, sunt salvate ansambluri mari

de obiecte. În contrast cu acestea, restaurarea este o intervenţie curativă aplicată „individual" bunurilor afectate, cu plan de intervenţii foarte precaut stabilit conform caracteristicilor şi problemelor prezentate de obiectul tratat, fără de care integritatea bunului cultural ar avea de suferit şi s-ar pierde multe din valorile reprezentate, chiar dacă prin conservare s-au putut stopa procesele de îmbătrânire şi de deteriorare.

Operaţiuni de restaurare ale volumului I din *Opere* de Platon (Lugduni, 1550)

Cartea din fondul Bibliotecii Teleki-Bolyai urma a fi restaurată cu ocazia reorganizării expoziţiei de bază a Bibliotecii. Volumul dorit a fi expus prezenta mai multe tipuri de degradare, printre care şi deteriorări mecanice care îi periclitau integritatea fizică. Pe lângă aspectul inestetic şi riscurile unor noi degradări, desprinderea primei coperţi reprezenta unul dintre cele mai dăunătoare riscuri ale bunurilor culturale, riscul disocierii (posibila pierdere a anumitor elemente sau fragmente, în urma cărora bunul muzeal îşi pierde din valoarea istorică şi documentară).

Descrierea volumului

Autor: Platon
Titlu: ***Operum a Marsilio Ficino***, tom. I
Locul: Lugduni (Lion)
Data: 1550

Fig. 1. Cartea înainte de restaurare

Volumul de dimensiuni mici (90x127x43mm) este o carte cu coperţi tari, în legătură de piele întreagă de culoare maron roşcat, cu ornamente aurite şi unele presate în sec. Ambele coperţi au compoziţia decorativă identică: chenar presat în sec compus din trei linii; în interiorul acestuia un alt chenar liniar dublu aurit, în cele patru colţuri vrejuri florale aurite, central: rozetă ovală din vrejuri aurite. Cotorul rotunjit este lipit de spinarea cărţii. Prezintă un model simplu liniar neaurit, cele 3 nervuri duble sunt vizibile, accentuate pe ambele părţi cu câte 2 linii spiralate (imitând textură de sfoară).

Fig. 2. Insemnările de culoare roşie

Blocul de carte, format din file de hârtie manuală cu textură puţin grosieră, este tipărit cu cerneală neagră. Pe prima filă sunt însemnări cu o culoare roşie (probabil culori tip tempera având o pastuozitate mai mare decât cea a cernelurilor). Pe forsatzul din spate se pot observa însemnări cu cerneală ferogalică. Pe mai multe file ale cărţii se poate întâlni ştampila fostului Colegiu Reformat de la Sighetul Marmaţiei (M. Sziget) - făcând parte din *fondul mixt* al Bibliotecii „Teleki-Bolyai."

Fig. 3. Ştampila Colegiului Reformat de la Sighetu Marmaţiei

Coperta cărţii a fost formată din mai multe straturi suprapuse şi caşerate. La desprinderi şi pe colţurile deteriorate se putea observa că o scoarţă de lemn de grosimea unui furnir (1-2mm) era intercalată între mai multe file de hârtie scrise de mână.

Descrierea stării de conservare

Degradări fizico-mecanice: Cartea prezenta o stare de conservare generală relativ bună în ceea ce priveşte păstrarea materialelor componente, însă o problemă majoră şi urgentă o reprezenta desprinderea din articulaţie a primei coperţi. Ornamentele s-au păstrat aproape intacte, colţurile coperţii erau însă tocite sau chiar rupte. Muchiile erau deasemenea tocite, mai accentuat la baza volumului (aceasta fiind muchia pe care se rezema în mod obişnuit cartea.) Pe suprafaţa pielii se puteau observa şi alte urme de uzură, anumite zone fiind puţin erodate în urma contactului cu alte suprafeţe plane. La articulaţia nervurilor, suprafaţa fiind mai bombată, pielea prezenta urme de uzură, făcându-se vizibile bindurile de sfoară. În zonele unde muchia şi colţurile s-au tocit mai accentuat sau chiar s-au rupt, s-a putut observa structura stratificată a scoarţelor. Din capital-bandurile bicolore (alb-verde deschis) cel de la baza cărţii era parţial desprins, păstrându-se doar fragmentar. Stratul de hârtie de sub forsatzul din faţă prezenta pe cele trei laturi exterioare urme de tăiere (cu cuţit sau lamă), probabil în urma îndreptării marginii pielii.

Degradări foto-chimice: Pielea nu prezenta urme de aciditate, ea nefiind nici pulverulentă, nici foarte rigidă. Pe cotor se putea observa o reţea de cracluri în urma deshidratării pielii şi în urma faptului că, ea fiind lipită pe spinarea cărţii, straturile sale inferioare fixate de spinare nu se puteau contracta în mod egal cu straturile superficiale, care erau oricum mai afectate de umiditatea relativă (RH-ul) ambientală decât straturile din vecinătatea spinării, acestea fiind oarecum protejate de vecinătatea blocului de carte (blocurile masive de materiale sunt mai lent afectate de umiditate şi ceilalţi factori ai mediului decât elementele cu dimensiuni mai reduse sau mai expuse). Aceasta este o problemă tipică obiectelor complexe, care au în structura lor mai multe tipuri de materiale.

Filele cărţii sunt puţin îngălbenite în masă, ceea ce indică pe de o parte o compoziţie calitativ inferioară (îngălbenirea fiind prezentă relativ uniform şi nu doar la marginile filelor), pe de altă parte indică mediul urban poluat, problemele de aciditate ale hârtiei având printre principalii declanşatori poluanţii aerosoli, precum dioxidul de carbon, azotul şi sulfurile, procesul acidifierii fiind accelerat de valori de RH şi de temperatură ridicate.

Forsatzurile fiind aplicate doar în urma legării volumului sunt din hârtie diferită de cele tipărite, ele fiind mai groase şi de o calitate a fibrelor mai bună, astfel încât şi gradul de acidifiere a acestora este mai redusă, aproape nesemnificativă faţă de celelalte.

Degradări biologice: cartea nu prezenta urme de mucegai, iar atacul de insecte a fost inactiv şi de intensitate redusă, întrucât s-au putut observa doar câteva găuri de zbor pe ultimele file.

Descrierea intervenţiilor de restaurare

Dacă nu este necesară stoparea vreunui atac biologic, după documentarea fotografică a stării de conservare a volumului de restaurat, prima operaţiune este de obicei curăţirea uscată, care poate consta din desprăfuirea prin periere sau aspirare, curăţiri cu radieră sau praf de radieră şi îndepărtarea eventualelor depuneri cu ajutorul bisturiului. În cazul de faţă am optat pentru o simplă desprăfuire cu pensula, mai ales la mijlocul filelor. Deşi spălările cu soluţii apoase sunt foarte benefice hârtiei îmbătrânite, ele regenerând calităţile acesteia, curăţirile umede la blocurile de carte nedesfăcute sunt anevoioase şi se aplică numai local când este indicat din punct de vedere estetic sau mai ales dacă în compoziţia petelor sunt substanţe care ar contribui la degradarea obiectului. În cazul de faţă, cartea urmând a fi

Fig. 4 Halouri de apă prin care a migrat culoare pielii

expusă deschisă la pagina de titlu, cele câteva halouri formate pe ultimele file ale hârtiei nu au indicat aplicarea spălărilor locale.

Cea mai importantă intervenţie a fost refixarea primei coperţi, care s-a rupt din articulaţie, dar din moment ce la desprinderi s-a putut observa că în stratificarea scoarţei furnirul de lemn a fost intercalat între file scrise de mână, am optat pentru extragerea acestora din scoarţă cu scopul ca ele să poată fi supuse unor cercetări istorice ulterioare. Printr-o umezire uşoară s-a putut îndepărta cu uşurinţă forsatzul (acesta fiind rupt de blocul de carte la articulaţie), iar marginile pielii de asemenea au putut fi ridicate uşor, adezivul acestuia pierzându-şi din forţa de aderenţă în urma îmbătrânirii. Furnirul de lemn a fost cuprins între câte două file dinspre piele şi dinspre forsatz. După îndepărtarea primului strat de hârtie (cele două file fiind lipite între ele) s-a putut îndepărta scoarţa de lemn (din caracteristicile macroscopice şi din cunoştinţele despre tehnica tradiţională, acesta s-a putut identifica drept esenţă de stejar). Următoarele straturi de hârtie au fost lipite între ele şi de piele (probabil cu pap de făină), astfel a fost necesară umezirea lor pentru a le îndepărta fără a le deteriora.

Fig. 5. Fragmente de pergament şi elemente auxiliare de legătorie

Fig. 6. Stratigrafia scoarţei

Fig. 7. Desprinderea straturilor

Fig. 8. Îndepărtarea resturilor de adeziv

Pentru a evita aportul excesiv de umezeală, am umectat hârtiile prin aplicarea repetată a unui material cu apă fierbinte bine stors, astfel prin dubla acţiune a căldurii şi a umezelii, extragerea filelor s-a putut realiza fără pătrunderea apei în adâncimea pielii şi fără afectarea feţei acesteia. După extragere s-au putut observa fragmente de codice de pergament şi elemente de hârtie auxiliare legătoriei, pe care le-am îndepărtat de asemenea prin umezire, iar cele două elemente de hârtie încă stratificate au fost imersate în baie de apă caldă până ce s-au putut desprinde. După aceasta s-a efectuat îndepărtarea resturilor de adeziv şi sfoară (capetele de fixare ale bindurilor).

Fig. 9. Coperta de faţă înainte de completare

În scopul completărilor coperţii am căutat o piele cu caracteristici asemănătoare originalului şi am inserat o bucată tăiată pe forma fragmentului lipsă în aşa fel ca marginile să depăşească puţin (cca. 1 mm) marginile zonei lipsă. Am subţiat marginea pielii de completare pe o suprafaţă de cca. 1 mm în aşa fel încât în zonele de fixare suprapunerea cu originalul să nu fie foarte îngroşată şi să facă o trecere cât mai fină. Pielea de completare se trece sub stratul original. La completările cu piele am folosit ca adeziv papul de făină, material folosit şi original în tehnica tradiţională a legătoriei de carte. Alte completări au fost necesare şi la capul şi baza cotorului, zonele cele mai expuse deteriorărilor mecanice din urma uzurii, precum şi la colţuri şi zonele de fixare ale bindurilor. Aceste completări sunt

Fig. 10. Crearea completării de piele cu ajutorul unui şablon de folie

Fig. 11. „Şerfuirea" (subţierea) marginilor pielii de completare

Fig. 12. Completarea găurilor de zbor

necesare nu doar din punct de vedere estetic, ci şi datorită faptului că în zonele lipsă, pielea fiind franjurată, este mai susceptibilă efectelor mediului şi uzurii.

De asemenea, la colţurile unde pielea prezintă lacune şi scoarţa se deteriorează mai uşor, precum şi aderenţa straturilor din componenţa sa fiind compromisă. Completarea celor trei găuri de zbor de lângă una din nervuri, am realizat-o cu un amestec de piele răzuită şi pap de făină, formând o pastă cu care s-au putut „chitui" găurile, nivelându-le.

Fig. 13. Ridicarea marginii originale pentru inserarea completării

Fig. 14. Formarea capului cotorului

Fig. 15. Redarea formei cotorului după completările cu piele

Fig. 16. Presarea marginilor pielii

Fig. 17. Furnirul completat cu carton neacid

Fig. 18. Hârtiile scrise de mână înlocuite cu „hârtie permanentă"

Fig. 19. Reîncleierea forsatzului cu pap de făină

Înainte de refixarea coperţii, filele scrise de mână au fost înlocuite cu „hârtie permanentă" (hârtie de conservare neacidă, cu un adaos de substanţe tampon pentru contracararea acidităţii ambientale), iar colţul lipsă al furnirului a fost completat cu un carton neacid de grosime identică. Straturile de hârtie au fost caşerate între ele şi apoi scoarţa s-a reînvelit cu pielea completată. Adezivul folosit a fost papul de făină, iar pentru hârtii adezivul CMC (carboxi-metil-celuloză).

Capitalbandul de la baza volumului era pe o parte desprins şi se păstra fragmentar. Pentru fixarea acestuia am folosit hârtie japoneză, cuprinzându-l cu aceasta am putut să-l ancorez de cotor.

Fig. 20. Capitalbandul parţial desprins

Fig. 21. Ancorarea capitalbandului cu hârtie japoneză

La completarea şi repararea lacunelor de hârtie s-a folosit hârtie japoneză şi văl japonez de grosimi adecvate hârtiei originale, iar ca adeziv CMC. S-a aplicat tehnica „la dublu", adică o completare realizată din două

straturi de hârtie japoneză lipite pe recto şi pe verso. Lipirea se face după pregătirea marginilor originale prin scămoşarea acestora cu bisturiul, pentru ca fibrele astfel eliberate să asigure o aderenţă mai bună. Hârtia japoneză de completare se rupe pe dimensiunea aproximativă, tăierea acesteia nu se obişnuieşte, pentru că prin rupere marginile se desprind pe fibre, ele prinzându-se mai bine de hârtia originală. Marginile lipite se suprapun cu cele originale pe o suprafaţă minimă (cca. 0,5-1 mm), neacoperind mult din suprafaţa vizibilă original. Surplusul de hârtie japoneză se îndepărtează cu bisturiul după uscare, iar marginile astfel ajustate se reîncleiază cu CMC şi se presează după uscarea la liber. La completare trebuie ţinut cont atât de grosimea hârtiilor, cât şi de lungimea şi direcţia adecvată a fibrelor.

Fig. 22. Filă cu filigran şi hârtia japoneză de completare, direcţia fibrelor corespunzătoare.

Fig. 23. Nivelarea cavităţilor de carii cu pastă de celuloză

Fig. 24. „Scămoşarea" marginilor lacunelor înainte de completare

Fig. 25. Presarea blocului de carte

Fig. 26. Volumul după restaurare

După terminarea operaţiilor de completare, coperta de piele a fost supusă unui tratament cu o soluţie emolientă, a.n. pastă britanică (pe bază de lanolină anhidră, ulei de cedru, hexan, ceară), pentru a-i reda flexibilitatea.

În vederea prelungirii duratei de viaţă a obiectului, pentru ca acesta să fie accesibil şi în stare adecvată studierii în viitor, este foarte important să se menţină condiţiile de mediu adecvate stabile: RH 50-55%, temperaturi în interval stabil în jur de 18°C, expunerea în lumină filtrată de radiaţiile UV.

ITINERARII LIVREŞTI

Consideraţii privind relaţia instruire, modificările curriculumului şi inserţia socio-profesională în societatea transilvăneană (1867-1918)

Dr. NICOLAE VICTOR FOLA
Colegiul Tehnic Târnăveni

Abstract

Considerations Regarding the Relation Instruction, Curriculum Changes and Socio-Professional Insertion in the Transylvanian Society (1867-1918)

The development of the Romanian elites in terms of modernity was a complex process influenced by a lot of factors: by the economic investments, the political structures, the internal relations and last, but not least, by the schooling strategies. In this respect, a link was created between the intellectuals activity and the insolvent of the cultural, religious and scholar centres into the Transylvanian Romanian's lives. The Romanians were concerned with the training improvement of the intermediate high-school graders and the confessional school teachers. The best students are studying abroad and they are going to attend different faculties in Hungary, Austria and Germany and were recruited in different domains and specialities. In spite of their modest financial possibilities, the Romanians invested a lot in the educational training (but a cultural effort), electing the Jewish model, the competitional one, staking mostly on the development of the scholar capital. The main cause was the discrimination due to the dualist regime, the edging in administration and, in general, in public life by the Hungarian authorities. Therefore, they headed towards long and multiple studies (including the difficult ones, medical and polytechnic) and also attended both confessional and public high-schools - non religious school depending on their possibilities.

Keywords: *modernization, curriculum, educational and profesional training, schooling capital, intellectual emancipation, intelligentsia, progress.*

Efortul de creare a elitelor intelectuale şi de instituţionalizare a structurilor universitare a fost vital pentru români, vizând sincronizarea cu cultura şi valorile europene. Acest orizont de aspiraţii era asociat

industrializării, dar şi urbanismului, ca stil de viaţă cu reflexele respective estetico-artistice. Liviu Rebreanu, făcând elogiul ţăranului român în discursul de recepţie la Academia Română, arăta că pentru înscrierea în universalitate românii vor avea în vedere simbioza dintre sat şi oraş, ca factor de potenţare al creaţiei. În revista ***Ideea Europeană***, C. Rădulescu-Motru propunea, în anul 1931, să se tragă învăţăminte din europenismul anului 1848 şi milita pentru… „*fuziunea formei şi a fondului*." Modelul occidental, respectiv cel german (după Max Weber şi Werner Sombart) era analizat de Ştefan Zeletin, în direcţiile raţionalizării şi modernizării capitaliste, ca şi celălalt model, al Japoniei, aflată în „*europenizare rapidă, frenetică, ameţitoare*," consemna Eugen Lovinescu.[1]

În contextul aceloraşi preocupări de investigare, relativ recente, se foloseşte binomul occidentalizare şi modernizare, inclusiv cu variantele lor parţiale (sămănătorismul sau agriculturalismul şi poporanismul/nativismul), fiind vizate revoluţia intelectuală, tehnologică şi socială şi raporturile cu mediul natural, implicând ingineria socială şi diviziunea muncii. Pe lângă industrializare, raţionalizare, secularizare, birocraţie (şi desigur dezvoltarea urbană), se adaugă în etapa actuală factori ca democraţie, guvernare competentă, teoria motivaţiei, dar şi asimilarea socială, transferul drepturilor şi libertăţilor individuale din domeniul legal în sfera politicului şi a ideologiei, dar şi aculturaţia rapidă. Pentru România, direcţia progresului a inclus occidentalizarea, urmată rapid de modernizare, procesul din urmă începe în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea.[2]

În Transilvania, începuturile modernizării instituţionale se manifestă în Epoca Luminilor, iar elitele intelectuale se formează prin peregrinaţia academică. Instaurarea stăpânirii habsburgice a dus la constituirea a 20 de

---

[1] Vasile Puşcaş, Vasile Vesa, ***Civilizaţia română şi modernitatea***, în ***Dezvoltare şi modernizare în perioada interbelică (1919-1939)***, Bucureşti, Editura Politică, 1988, p. 273-277.

[2] Cătălin Turliuc, ***Modernization and/or Westernization în Romania during the late 19th Century and the Early 20th Century***, în ***Transylvanian Review***, v. XVII, nr. 1, 2008, p. 3-10.

gimnazii catolice, organizate şi îndrumate de ordinele iezuiţilor, piariştilor şi franciscanilor. Gimnaziul Greco-Catolic al Blajului are cea de-a treia clasă cu începere din anul 1757, „limba de propunere" fiind latina, iar din anul 1772 încep să predea Samuil Micu şi Ştefan Pop, absolvenţi ai Pazmaneum-ului din Viena (predau *mathesis* şi *etica*, respectiv *logica* şi *metafizica*). Din raţiuni politice şi culturale se predau şi limba germană şi maghiara (cea din urmă a fost suspendată în timpul episcopului Ioan Bob şi reintrodusă de Ioan Lemeni).

Pe lângă Şcoala de Norme şi Gimnaziu, la Blaj funcţiona Liceul episcopal, care, datorită intervenţiilor lui Lemeni pe lângă Guberniul Transilvaniei şi Cancelaria Aulică de la Viena, va deveni academic. Diplomele obţinute aveau valoarea de atestate universitare recunoscute, iar absolvenţii se puteau încadra în administraţie. Liceul, conform legislaţiei timpului avea ataşate două facultăţi, una de teologie şi alta de filozofie (cea dintâi a apărut iniţial din unirea a două seminarii, iar din anul 1831 devine facultate).[3] În ultimele două decenii ale Epocii Luminilor (mai ales după 1800), unii elevi români - mai ales din centrul şi sud-estul Transilvaniei -, continuă studiile la Liceul (public) Romano-Catolic din Sibiu, optând pentru cariere în administraţia financiară. Este cazul unor elevi români din Tîrgu Mureş, proveniţi din familiile Tăbăcaru, Băloi, Hossu, Aldea.[4]

În cele 61 de instituţii de învăţământ mediu din Transilvania secolului al XVIII-lea, aparţinând diferitelor confesiuni, cu aprobarea consiliilor respectivelor biserici se preda şi în limba maghiară, respectiv în germană. Lipsa unei universităţi propriu-zise era suplinită în Transilvania de Colegiul Academic catolic din Cluj, frecventat de catolicii maghiari, de germani, de

---

[3] Iacob Mârza, ***Şcoală şi naţiune. Şcolile din Blaj în epoca Renaşterii naţionale***, Cluj-Napoca, 1987, p. 58-61; I. Raţiu, ***Din trecutul ordinului basilitan***, în ***Anuarul Institutelor de învăţământ greco-catolice din Blas***, 1912, p. XXXII-XXXIV şi I. Antonelli, ***Breviariu istoric al şcoalelor din Blasiu***, în ***Transilvania***, 15/1 august 1877.

[4] Ioan Chiorean, ***Politica şcolară a guvernului şi Dietei Transilvaniei în epoca luminilor***, în ***Studia Universitatis Petru Maior. Historia***, Tîrgu Mureş, nr. 5/2005, p. 73.

greco-catolicii români şi de armeni. După anul 1750 avea facultate de filosofie de 3 ani şi teologie de 4 ani şi acorda absolvenţilor celor două facultăţi titlurile de *baccalaureus*, de *magister* şi de *doctor*. Începând cu anul 1760, chestiunile sistemului de învăţământ devin problemă publică şi se înfiinţează Comisia aulică de învăţământ, în care conduceau personalităţi ca van Swieten şi profesorul Sonnenfels. Regulile directive principale pentru şcolile elementare s-au elaborat în cadrul legii ***Ratio Educationis***, anul 1777, din timpul Mariei Tereza. Pentru întreg învăţământul transilvănean au fost importante ***Norma Regia*** din 1781 şi ***Regulamentul şcolilor naţionale*** din anul 1784, care aplicau principii luministe moderate. După moartea lui Iosif al II-lea, datorită opoziţiei nobilimii transilvănene, sistemul „*absolutismului luminat*," lipsit de subvenţiile de stat, se destrămă treptat.[5]

Consecinţă a politicii reformiste, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea s-a stimulat avansul mai multor grupuri sociale, economice şi etnice până atunci defavorizate. Plecând de la educaţia uniformizantă de tip latin, îmbunătăţită pe parcurs cu educaţie de factură tehnică, ştiinţifică şi birocratică, depăşindu-se presiunile eşuate de germanizare, elitele creatoare române şi cele maghiare s-au apropiat sensibil în plan valoric, iar oportunităţile create în domeniul şcolar au contribuit la egalizarea relativă a şanselor. Se apreciază, la nivelul anului 1999, că dimensiunile sociale ale fenomenului s-au evaluat prea puţin. În peregrinarea academică, exemplificările româneşti sunt mai consistente pentru secolul al XVIII-lea. Noua intelectualitate medie are ca sursă principală de alimentare reţeaua şcolară internă care, supusă reformelor, crează permanent noi şanse de afirmare.[6]

În Imperiul habsburgic, sub presiunea Aufklarung-ului german, în anii despotismului luminat, s-a asigurat prima alfabetizare a unui segment important al comunităţilor Europei danubiene. Statul urmărea înlocuirea treptată a formelor tradiţionale cu cele moderne, asigurarea unui nivel de viaţă cvasiidentic în regiunile componente şi acordă importanţă integrităţii

---

[5] ***Ibidem***, p. 73-78.

[6] Remus Câmpeanu, ***Intelectualitatea românească din Transilvania veacului al XVIII-lea***, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 314-315.

teritoriale a Imperiului, prin controlul riguros al mişcărilor demografice. Se viza respectarea regulilor de desfăşurare a comerţului, respectarea ordinii în oraşele libere regeşti. Habsburgii urmăreau formarea unui fel de conştiinţă austriacă, ce urma să asigure unitatea şi siguranţa Imperiului, iar germanizarea populaţiilor, în special a intelectualităţii acestora, a avut efecte pe toată durata secolului al XIX-lea. Viena a propagat idei reformiste privind dobândirea demnităţii colectivităţilor lingvistice şi religioase, prin intermediul unor ideologii iluministe. În pofida rămânerii în urmă faţă de idealurile Franţei sfârşitului de secol al XVIII-lea, cosmopolitismul austriac se află cu un pas înaintea elitelor Europei Centrale. El pune accent pe asimilarea mijloacelor de instruire populară şi a satisfacerii necesităţilor proprii de cunoştere, în paralel cu ridicarea competenţelor administrative şi economice.[7]

Elemente aparţinând noului, pe plan socio-politic, şi reflexe ale ideologiei liberale se întâlnesc în activitatea unei părţi a intelectualităţii blăjene paşoptiste - aderenţii lui S. Bărnuţiu - aflată în contradicţie cu partida conservatoare, episcopală, fapt evidenţiat în cursul „*procesului lemenian*." În programele studenţilor teologi, dar mai ales a celor de la filosofie, pe lângă capitolele tradiţionale se cultivă retorica, iar istoria universală se trata în cadrul istoriei bisericeşti universale. Se acordă atenţie predării ştiinţelor exacte (matematică, fizică, dar şi istorie naturală). Un rol distinct îl aveau elemente de filosofie kantiană, inclusiv de etică. În domeniul studiilor clasice, alături de orele de limbă latină (cu pondere privilegiată), se studia şi greaca veche, dar şi limba germană, pe traseul modernizării (de factură central-european). Din anul 1785, Curtea din Viena a decis numirea unui profesor, pentru primii 10 elevi blăjeni. Acesta urma să fie plătit din Fondul religionar al provinciei. Într-un conspect al unei lucrări de etică creştină sunt prezente elemente de antropologie şi etică aplicată (libertatea morală, datorii ale guvernanţilor şi guvernaţilor etc.), iar în ***Etica creştină aplicată***, pe

[7] Victor Neumann, ***Mitteleuropa între cosmopolitismul austriac şi conceptul de stat-naţiune***, în volumul ***Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii***, Iaşi, Editura Polirom, 1997, p. 145-146.

lângă fundamente ale credinţei, cuprinse în „*ştiinţa* religiei" se tratează aspecte ale cunoaşterii actelor morale, ca şi exteriorizarea credinţei, în contextul urmăririi ameliorării comportamentului moral.[8]

Din punct de vedere pedagogic, conceptul de curriculum, în accepţie tradiţională, pentru secolele XVII-XVIII reprezintă setul de programe şi de documente şcolare/universitare, care planifică conţinuturile educaţiei/ instruirii, un instrument de eficientizare socială, deci un program de învăţământ oficial. Dar acesta are - nota noastră - un înţeles „ascuns," legat de finalitatea socială, de integrarea profesională. Semnificaţia modernă a lui, în legătură cu pedagogia de început a secolului XX aparţine lui John Dewey şi vizează nu numai conţinuturile din programele şcolare şi universitare, dar şi experienţa de învăţare a subiecţilor acestora. Azi, implicaţiile se extind şi la metodele predării-învăţării, modalităţile de evaluare, experienţa de viaţă pentru formarea şi dezvoltarea, concentrarea pe un ansamblu de conţinuturi şi situaţii de învăţare, aplicate după o ordine de progresie determinată de nivelul obiectivelor pedagogice. Se implică şi formarea adecvată a profesorilor şi aspectele de abordare managerială. Proiectarea conţinutului procesului de învăţare se realizează în funcţie de factori esenţiali ca: 1) valorificarea cuantumului informaţional pe care-l oferă memoria socială, adică date condensate în diversele domenii de creaţie umană; 2) stimularea şi dezvoltarea potenţialului şi capacităţilor creative ale celor angrenaţi în procesul de învăţământ, care permit distincţia între proiectarea prin obiective şi proiectarea curriculară.[9]

Abordarea tehnică şi profesională a curriculumului implică decizii sociale luate la nivel de politică a educaţiei (de „reformă curriculară" şi de proces-plan de învăţământ şi programe şcolare, structurate corespunzător,

---

[8] Iacob Mârza, ***op. cit.***, p. 132-139 şi idem, ***Ethics Teaching in the Schools of Blaj (the Vth decades of the XIX th Century)***, în ***Transylvanian Review***, 2/1994, p. 52-56.

[9] Sorin Cristea, ***Dicţionar de termeni pedagogici***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1998, p. 87-88 şi prof. univ. dr. Ioan Nicola, ***Tratat de pedagogie***, Editura Aramis, 2003, p. 429.

produse ale profesorului-proiecte pe cicluri şi unităţi temporale de activitate, manuale şcolare şi auxiliarele necesare elevului). Ca factori de influenţă intervin cerinţele psihologice ale subiecţilor educaţiei, competenţele şi cerinţele societăţii (conţinuturi de bază, validate social) şi filosofia educaţiei, cu promovarea proiectelor curriculare în plan economic, politic şi cultural. Intervine desigur cultura informaţională, cuprinzând un ansamblu de cunoştinţe ştiinţifice, tehnologice şi de artă, filozofie, religie, modele comportamentale (mentalităţi, credinţe, atitudini etc.), traduse în cultura generală de bază şi de specialitate, în funcţie de niveluri, trepte de învăţământ şi nuclee de instruire. Ele sunt promovate prin convertirea pedagogică a teoriilor psihologice ale învăţării, cu componentele psihogenetice şi socioculturale.[10]

Transformări structurale de substanţă, în sensul modernizării, cunoaşte învăţământul din Austria prin reforma începută în anul 1845 şi asumată după nouă ani, sub miniştrii Von Somaruga, Dolbhoff şi Leo Thunn. Experţi ai comisiei de reformă au fost eminentul slavist Safarik, profesorul praghez Fr. Exner, filologul berlinez H. Bonnitz etc. În ianuarie 1850 se puneau bazele publicaţie ***Zeitshrift fur osterreichische Gymnasie***, redactată de Bonitz, care rămâne cea mai importantă publicaţie în domeniul educaţiei timp de şapte decenii.

Legea *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Osterreich* devine lege definitivă prin decret imperial în anul 1854, cu prevederi distincte, într-o secţiune pentru gimnazii, şcoli reale, alte tipuri de şcoli medii. Limba germană devine preferenţială şi mijlocul principal de legătură dintre intelectualii din provinciile Imperiului Austriei. Dacă cursurile postliceale, pregătitoare pentru facultate, de filosofie, incluzând şi componente ale bazei ştiinţelor servesc accesului în învăţământul superior, creşte importanţa ştiinţelor naturale (incluzând şi componente de fizică şi chimie), dar şi studiul limbilor şi istoria. Absolvenţii de licee vor primi astfel o instrucţie solidă, verificată prin examenul de maturitate (*rigorosen*).

[10] Sorin Cristea, ***Fundamentele politice ale curriculumului***, în ***Tribuna învăţământului***, 1194-1195, 30 aprilie-5 iunie 2013, p. 12.

Numărul de ore afectate predării limbii latine şi elinei se reduceau, istoria naturală şi cea universală deveneau discipline opţionale. Pentru învăţământul superior, Franz Exner a redactat o lege provizorie, iar principiile care garantau o autonomie extinsă şi libertatea studiului şi a cercetării sunt valabile şi azi. Ca o continuare a tendinţei manifestată în anii reformismului, ca absolvenţii de licee şi facultăţi să devină funcţionari publici, propedeutica filosofică studiată conform acestor programe urmărea constituirea unei baze (dar căuta şi căi de instruire), vizând realizarea unor calificări profesionale (practice). Puţin înainte de anul 1900 absolvea facultatea prima femeie din imperiu, o alta obţinea doctoratul la Viena şi o a treia, după finalizarea studiilor postuniversitare, preda la o facultate din Viena. Nu întâmplător, legea menţionată, din anii 1845-1854 a primit numele de ***Magna Charta*** a sistemului educaţional austriac.[11]

Şi-a pus amprenta, în instruire, desigur regimul politic. Regimul conservator austriac, după revoluţia din anii 1848-1849, a fost consacrat prin parafarea Concordatului cu papalitatea, din anul 1855. Biserica Romano-Catolică era pusă la adăpost de amestecul statului şi primea putere de control asupra învăţământului, pe care nu o mai avea din anii Contrareformei, încercându-se înfrângerea spiritului modernităţii. Desigur, s-au manifestat deficienţe, aşa cum a arătat realitatea. Limba latină mai ţinea 6-8 ore în programele săptămânale, în unele gimnazii de elită se mai învăţa elina, în schimb nu se învăţa franceza şi engleza. Reminiscenţe ale învăţării papagaliceşti se întâlnesc chiar şi după primul război mondial, iar discursurile, din diverse ocazii, erau împănate încă cu citate greceşti şi latine. Între profesori, după reforma educaţională, mai erau încă preoţi şi călugări, iar numirea definitivă a profesorilor se făcea de oficialităţi. Erau agreaţi călugării-profesori piarişti, motivul fiind că nu urmăreau convertirea (la Praga erau agreaţi de familiile evreieşti), iar nivelul pregătirii realizat de ei era ridicat. Pentru păstrarea posturilor, dar şi din slugărnicie, în Boemia nu se

[11] Rainer Lettner, ***The Reform of Austria Secondary Education in 1849***, în ***L' Enseignement des Elites en Europe Centrale (19-20 siècle)***, Cracovia, 1999, p. 66-75.

preda în limba cehă, ci doar în germană, fapt dăunător relaţiilor interumane, aşa cum se întâmpla şi în Ungaria, datorită exclusivismului folosirii limbii maghiare. Profesorii universitari de economie şi drept la Viena erau asimilaţi funcţionarilor superiori şi se comportau ca atare. Cu excepţia medicinei şi economiei, Universitatea din Viena nu atrăgea studenţi străini (deşi, ca şi în Ungaria, în 1910 în jur de jumătate dintre studenţi studiau dreptul). La începutul secolului al XX-lea însă, la Viena a luat fiinţă un cămin cultural (Volksheim), unde se predau cursuri serale, iar în publicaţia ***Wissen für Alle*** se publicau articole de popularizare a ştiinţei pentru muncitori. În anul 1897 provincia Austria Inferioară a fondat la Viena un centru de educaţie al adulţilor, iar după anul 1918 municipalitatea socialistă a trasformat Viena într-un municipiu fruntaş în educarea maselor.[12]

Specifică educaţiei ţărilor germanice este folosirea unor strategii proiectate pragmatic, în cadrul unui sistem normativ în care s-au implicat autorităţi publice, dar şi asociaţii de cetăţeni, în condiţiile în care cetăţeanul responsabil îşi îndeplinea corect obligaţiile care-i reveneau, situaţie întâlnită iniţial în Danemarca.[13] Aici funcţionau, încă din anul 1849, tribunale locale, al căror personal avea studii juridice şi era numit de către administraţia statală. Încă din anul 1814 se renunţă în instruire la programele vechi, scolastice, iar instaurarea, în anul 1849, a monarhiei constituţionale arată liberalizarea politică. De fapt, acumularea pentru schimbări datează din secolul al XVIII-lea, făcându-se eforturi în acest sens, inclusiv investiţii necesare progresului societăţii.

O influenţă puternică în cultura şi educaţia daneză au avut-o N. F. S. Grundtvig, pastor, teolog, poet, vizionar şi educator (1783-1872), secondat de scriitorul H. Chr. Andersen şi cunoscutul filosof modern Soren

---

[12] Pentru Concordat, la A. J. P. Taylor, ***Monarhia habsburgică. 1809-1918***, Bucureşti, Editura Allfa, 2000, p. 80; învăţământul, la William P. Johnston, ***Spiritul Vienei. O istorie intelectuală şi socială 1848-1918***, Iaşi, Editura Polirom, 2000, p. 80-84.

[13] Mădălina Nicolau, ***Danemarca, o altfel de bogăţie***, în ***Magazin istoric***, an XXXVIII, nr. 3/2004, p. 34-35.

Kierkegaard. Cel dintâi a fost o figură proeminentă, date fiind preocupările sale teoretice, dar şi faptul că, după ce a făcut trei călătorii de studii în Anglia (cunoscând şi viaţa studenţească din Cambridge), a influenţat sistemul de instruire din Danemarca. Desigur, în Austria climatul social şi politic era diferit, accentuat conservator în primul deceniu postrevoluţionar, cu o perioadă scurtă de liberalizare, urmată de instaurarea compromisului dualist. Ideologia catolică predominantă, pe de o parte şi regimul neoabsolutist (1849-1860), pe de altă parte, au favorizat menţinerea unor elemente de scolastică, legate de dogmaticile solide din gândirea teoretică, pe când în Germania predomina filosofia kantiană. Se apreciază că învăţământul austriac a fost influenţat de cel german în anii modernităţii. Acesta din urmă, la rândul lui, a cunoscut o criză de identitate, determinată de reculul humboldian, universal şi dezinteresat faţă de utilitarismul care se afirmă, în domeniul tehnic (erau însă şi tentaţiile oferite studenţilor de specializările stricte).[14] În programele de predare austriece erau prevăzute, în sensul „*curriculum-ului ascuns*," predare a unor probleme de diplomatică şi cameralistică (amestec pragmatic de geografie, economie şi drept). În plus, se menţinea tenta clasicistă de predare (menţionată deja), ca să permită formarea viitorilor birocraţi, dar şi să cultive o conduită civică specifică. Nu întâmplător, manualul lui Franz Karpe, deşi model de predare, era criticat datorită influenţelor kantiene şi era retras în anul 1835. În spiritul cerut de reforma educaţiei, profesorul vienez Johann von Lichtenfels a realizat o lucrare filosofică agreată de oficialităţi, în care utiliza ideile antiraţionaliste ale lui Fr. Jacobi şi teze religioase. Începând cu anul 1853, propedeutica filosofică se studia nu doar în învăţământul superior, dar şi în clasele superioare de liceu, obligatoriu, alături de istorie. Cel mai folosit manual de filosofie, în Austria, Ungaria şi Italia, a fost cel intitulat, semnificativ, ***Leibniz şi Herbart*** (1849), aparţinând lui Robert Zimmermann. Acesta a fost succesiv profesor la universităţile din Olmutz, Praga şi Viena şi a

[14] Lucian Nastasă, ***L' espace universitaire allemande et la formation de l' elite intelectuelle roumaine (1864-1944)***, în ***Transylvanian Review***, volum XII, nr. 3/2003, p. 44-45.

devenit filosof oficial al monarhiei. Autor prolific, a publicat nenumărate articole şi eseuri pentru reviste ştiinţifice din Austria, Germania şi Marea Britanie. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a folosit mult lucrarea tomisto-aristotelianului Otto Willmann din Praga, dar şi mai multe manuale pentru predarea logicii şi a psihologiei empirice (empirismul austriac se afla sub influenţa puternică a epistemologiei ştiinţelor naturale - E. Mach şi L. Boltzmann, dar şi sub influenţa empirismului logic al Cercului de la Viena - E. Mach şi M. Schlich). Etica raţionalistă şi utilitarismul austriac combină, tradiţional, elemente de dogmatică catolică cu raţionalismul lui Chr. Wolff şi Leibniz. La rândul lui, în ***Doctrina ştiinţei*** (1837), Bolzano încearcă să formuleze o lege etică superioară, folosind elemente de logică contemporană şi din matematici. Componente ale concepţiei lui (sistemul axiomatic-deductiv) sunt prezente în curriculumul lui Zimmermann şi a psihologului Lindner. Cel din urmă a fost puternic influenţat de Fr. Herbart, care, reformator german de renume în educaţie, folosea metoda inductivă în logica formală, dar şi în genetică. Concepţia aceasta novatoare a pregătit, în timp, teoria lui S. Freud, psihologia herbartiană însăşi prezintă o dublă utilizare, analitico-terapeutică, respectiv modalitate de investigare a societăţii şi a culturii.[15]

Evoluţia curentelor de pedagogie modernă din Europa, după 1850, implică şi elemente ale concepţiei antropologice şi a uneia sociologice, normele metodologice fiind dublu direcţionate, respectiv kantianismul, în creaţia lui Herbart şi a unora dintre adepţii lui şi curentele de filosofie contemporane, în orientările „*şcolii active*" de pedagogie. Spre finele secolului al XIX-lea, o direcţie a pedagogiei este inductivă, când se pleacă de la datele observaţiei directe, iar cealaltă rămâne deductivă (speculativă), când se pleacă de la principii filosofice, psihologice sau etice, spre practică. După

[15] Peter Strachel, ***Regional Traditions of Philosophy in a Multiethnic Area Official School. Philosophy in the 19th Century an the Road to the Modernity***, în ***L' enseignement des Elites***…, p. 44-64.

autonomizare, pedagogia se dezvoltă în afara filosofiei, dar nu şi independent de ea.[16]

Pentru învăţământul transilvănean, în special cel din Blaj, dar şi pentru climatul politic premergător revoluţiei, este ilustrativă folosirea filosofiei kantiene, în special prin prelucrarea lui W. T. Krug, autorul celor două volume din ***Elemente de filosofie***, traduse de Timotei Cipariu în anii 1861 şi 1863. La Blaj, T. Cipariu a predat scurt timp şi înainte de revoluţie, mai mult însă Simion Bărnuţiu. Ideologul şi fruntaşul politic paşoptist a prelucrat şi el filosofia, pe mai multe planuri (inclusiv din punct de vedere al dreptului popoarelor). Urmărea să prezinte „*un Kant amplificat*." În anii în care a predat la Iaşi, Bărnuţiu a tradus integral manualul lui Krug, folosind o scriere fluentă, limpede. În acelaşi timp, a făcut efortul de a introduce termenii filosofici în limba română. Dincolo de Carpaţi, A. T. Laurian a reuşit să traducă doar primul volum din Krug, din cele trei pe care şi le-a propus. Importanţa pentru intelectualii români paşoptişti a mult utilizatei prelucrări a lui Krug a filosofiei kantiene se datora faptului că reprezenta un port-drapel al liberalismului (de factură germană, respectiv central-europeană - nota noastră). Direcţii ale acestuia se conjugau cu idei ale şcolii germane de istorie a dreptului, analizate în contextul istoriei naţionale şi europene. Pe de o parte, această interpretare a menţionatelor influenţe constituia un factor novator, realmente progresist în instruirea şi educaţia şcolară. Pe plan social şi politic, prezenţa lor se constată în manifestele revoluţionare şi în cunoscutul discurs bărnuţian, din 3/15 mai 1848, de la Blaj. Şi după revoluţie, Timotei Cipariu, când a predat la Blaj, a folosit

[16] Ioan Nicola, ***Tratat***..., p. 17, 37 şi 45-50: filosofia şi pedagogia europeană şi influenţele lor în învăţământul transilvănean, în capitolele privind concepţiile teoretico-filosofice în formarea intelectuală a preoţilor greco-catolici şi curentele pedagogice europene în învăţământul transilvănean şi românesc, la N. V. Fola, ***Şcolile din Blaj între anii 1850-1918 (evoluţia instituţională şi contribuţii la dezvoltarea elitelor intelectuale româneşti)***, Tg. Mureş, 2009.

prelucrarea lui Krug (pe care l-a tradus), dar şi o parte din manualele germane de liceu menţionate anterior.[17]

Şcolile româneşti au putut evolua în anii liberalismului austriac, care, pentru un timp, a stimulat atractivitatea şcolară şi selectivitatea socială, determinând începutul efortului de instruire al comunităţilor româneşti, care se emancipau. În cea mai mare parte, Bisericile româneşti s-au implicat în acest efort instructiv şi cultural. În Transilvania anilor 1853-1854, când funcţionau 23 de gimnazii, se înregistra o medie de „*student*" (elev) gimnazial la 653 de locuitori, fapt care o situa înaintea altor provincii austriece, mai avansate (Tirol, Silezia, Salzburg) sau de acelaşi nivel (Galiţia, Boemia), cu număr apropiat de gimnazii. Chiar dacă românii aveau doar două gimnazii şi puţine burse, făceau eforturi pentru şcolarizare. Pe ansamblul Transilvaniei, pentru toate etniile, numărul celor care au luat bacalaureatul era modest. Cei mai avansaţi ca număr de şcolarizaţi şi dotări pentru învăţământ erau saşii, care, pe lângă 5 gimnazii, întreţineau şi 5 şcoli de ştiinţe şi Facultatea de Drept din Sibiu. Deşi reprezentau doar 8,5% din populaţia provinciei, aveau 25% din elevii de gimnaziu.

La rândul lor, maghiarii, reprezentând 28,7% din populaţia provinciei, deşi privilegiaţi de legislaţia feudală, aveau locul secund, cu 52% din efectivele de gimnaziu (iar un deceniu mai târziu, deşi aveau primul loc, ocupau 47,7% din efectivele de gimnaziu).

Românii, în anii eliberării incipiente, aveau 60,2% din populaţie şi 22% din elevii de gimnaziu.

Epoca eroică a realizărilor educaţionale (autorul citat arată evoluţia puternică a învăţământului primar din aceşti ani) lua sfârşit în anul 1867, odată cu instaurarea dualismului. Dar numărul elevilor români era considerabil în unele gimnazii (la Liceul piarist din Cluj erau 54,7%, la Liceul Romano-Catolic din Sibiu erau 40,44% în anii 1865-1866). În gimnaziile

[17] Prelucrarea lucrării lui Krug, dar şi traducerile bărnuţiene, la Ioan Chindriş, ***Filosofia după W. T. Krug*** (Notă asupra ediţiei), Cluj-Napoca, 2004, p. 56-57 şi 74-90; folosirea manualelor şi programelor de specialitate, la N. V. Fola, ***op. cit.***, p. 74.

romano-catolice de stat aveau pondere de 39,8% în anii 1865-1866. Numărul elevilor români ajunge şi chiar depăşeşte jumătate din numărul total al elevilor din Cluj, Sibiu, Braşov, Tîrgu Mureş şi era între 1/3 şi ¼ în oraşe mici, ca Dumbrăveni, Alba-Iulia, Gherla. Faptul se explică prin afinitatea religioasă, proximitatea teritorială, dar şi prin spiritul de toleranţă. Însă aveau şi abandon şcolar mare (1/2 sau mai mult) şi frecvenţă slabă, costurile de întreţinere pe un an erau 80-100 de galbeni anual (implicau sacrificii materiale ale întregii familii). Mulţi studiau teologia, unii se făceau învăţători, alţii notari săteşti, îmbrăţişau meseria armelor, treceau în România etc. Învăţarea limbilor clasice făcea situaţia şi mai dificilă pentru ei. George Bariţiu, într-un număr al ***Gazetei de Transilvania*** din 1859 menţiona că numai 1/10 încheiau studiile superioare.[18]

La începutul perioadei compromisului dualist, s-au iniţiat măsuri de modernizare, ca şi unele de laicizare, în spirit liberal (după cum menţionează specialiştii în istoria acestuia, cam atâta timp cât au trăit iniţiatorii lui). Este vorba de legile din 1868. Situaţia s-a modificat după 1875, liberalismul a fost abandonat (fapt care se resimte - şi nu doar pentru români - din aplicarea legilor şcolare din 1879, 1883, legea azilelor şi grădiniţelor, legea Appony). Românilor nu li s-a permis deschiderea niciunui liceu (cu forţe proprii), iar proiectele pentru înfiinţarea de institute superioare au fost anihilate (rămânând doar cu facultăţi şi seminarii de teologie). La Braşov românii aveau o şcoală elementară, care a funcţionat cât timp a fost profesor George Bariţiu şi cu o a patra clasă, de studii comerciale. În programul ei se prevedea calculul dobânzilor, cunoaşterea (caracteristicilor tehnice) mărfurilor, contabilitatea în partidă dublă, limba germană.[19] Conform legislaţiei din învăţământul vremii, pentru a îmbunătăţi randamentul

---

[18] Simion Retegan, ***Atractivitate şcolară şi selectivitate socială în şcolile secundare din Transilvania multietnică între 1850-1870*** (în limba engleză), în ***L' enseignement des Elites***…, p. 138-144.

[19] ***Istoria învăţământului din România (1821-1918)***, volum II (coord. prof. univ. dr. Anghel Manolache şi Gh. Pârnuţă), Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1993, p. 52-54.

instruirii şi a îmbunătăţi diversele activităţi profesionale, în timp s-au dezvoltat şcolile elementare superioare. Ca şi în spaţiul central-european, în Transilvania aceste şcoli, indiferent de etnie sau confesiune, au avut, se pare ca model şcoala populară daneză „Folkesjkole," ale cărei principii pedagogice de bază au fost concepute de N. S. F. Grundvig, iar comunicarea orală, colocvială constituie o tradiţie în ele până azi. Destinate populaţiei adulte, acordă o importanţă deosebită învăţământului general. În Danemarca, reţeaua lor s-a dezvoltat cu începere din anul 1844, contribuind la formarea mentalităţii civice a danezilor şi a realei democraţii sociale, care guvernează relaţiile dintre oameni.[20] Acest model de instruire, cu unele modificări, a traversat spaţiul cultural german şi cel austriac, iar în Transilvania din perioada dualismului se numeau şcoli de repetiţie şi aveau trei-patru clase. Pentru a-şi atinge obiectivele, ele se completau cu activităţile, prelegerile făcute de despărţămintele Astrei, de intelectuali locali şi mai rar de conferenţiari trimişi de la Sibiu. Absolvenţii acestor şcoli nu se puteau înscrie direct în gimnazii şi licee teoretice, însă puteau urma şcolile medii şi superioare de comerţ, economie, industrie şi finanţe.

Şcolile reale (erau reduse ca număr) - Deva, Braşov, Odorheiul Secuiesc, Arad, Timişoara, toate cu 8 clase - erau întreţinute de stat. La nivelul anului şcolar 1890/1891 doar 34 dintre elevii lor erau români, alături de 682 maghiari şi 386 germani. Disciplinele din programele lor erau: fizica, chimia, desenul geometric/tehnic şi cel artistic, contabilitatea, limba franceză, dar şi limba engleză, limba română, astfel că se asigura elevilor o bună pregătire profesională. Cu începere din anul 1880 au luat naştere şcoli comerciale, industriale, economice de nivel mediu, învăţământul profesional (cel agricol era pe mai multe trepte). Şcoli secundare agricole erau înfiinţate la Geoagiu, Sânnicolaul Mare, Lugoj şi Sântimbru Ciuc. Elevii erau în majoritate fii de agricultori, absolvenţi ai învăţământului elementar, absolvenţi ai claselor inferioare de liceu sau, mai rar, din şcolile viticole. Şi, pe parcursul a doi ani, făceau mai mult activităţi practice. Iarna, la sate se ţineau conferinţe, care prezentau noutăţi în domeniu, cu persoane de

[20] Mădălina Nicolau, ***op. cit.***, p. 35-36.

specialitate (în multe cazuri remuneraţi), iar în şcolile rurale, la sfârşitul secolului al XIX-lea s-au introdus ca discipline independente „*cunoştinţe agricole*." Şcoli viticole mai importante erau la Aiud (de stat) şi la Diosig (Bihor), particulară. Şcoli medii comerciale funcţionau la Braşov şi Timişoara, primeau absolvenţi ai claselor inferioare de gimnaziu sau şcoli reale etc., fiind dotate cu laboratoare proprii. Învăţământul profesional, deşi reglementat prin legea din anul 1884, a funcţionat şi până atunci, dar era de nivel scăzut şi depindea de autorităţile locale. Camerele de Comerţ şi Industrie, împreună cu forurile bisericeşti şi inspectoratele şcolare trebuiau să asigure condiţiile de funcţionare corespunzătoare, iar patronii urmau să asigure frecvenţa, cu calfele şi ucenicii lor. În anul 1908, din cei 18.130 de elevi ai acestora, cca. 55,77% erau maghiari, 24,77% erau români, 20% germani.[21]

La Braşov, Şcoala reală (înfiinţată în anul 1869), ca şi cea de comerţ, au fost organizate pe baza legii *Entwurf*-ului, conducerea lor fiind încredinţată profesorului dr. Ioan Meşotă, absolvent al Universităţii din Bonn. Capitalul iniţial pentru deschiderea şi funcţionarea lor provenea, în cea mai mare parte, din subvenţia anuală de 23.000 de lei noi, votată de Camera Legislativă a României, în anul 1868. Modelul folosit era cel austro-ungar. Absolvenţii Şcolii comerciale cu trei clase puteau urma Academia comercială, după ce terminau clase inferioare de şcoli reale sau gimnaziul inferior. Prima clasă a fost şcolarizată în anul şcolar 1869-1870 şi avea 4 profesori de bază şi profesori cu discipline de completare, de la liceu. Cu începere din iulie 1874, Şcoala comercială primeşte drept de publicitate şi este echivalată cu celelalte şcoli de profil.

Între 1899-1900, Şcoala reală avea aproximativ 150 elevi, iar cea de comerţ cca. 100.[22] Efectuând calculele estimative pentru Şcoala reală, pe intervalul anilor 1887-1900, avem cam 1.480 absolvenţi (în anul 1878, la trecerea la 4 clase nu au fost absolvenţi) şi, la o medie anuală de 132 de

---

[21] ***Istoria învăţământului***.., p. 258 şi 263-264.

[22] Simion Toma, ***Monografia Colegiului Naţional „Andrei Şaguna***," Braşov, Editura Concordia, 2000, p. 57-59.

elevi, pe intervalul anilor 1869-1919 au frecventat aproximativ 3.700 de elevi, însă doar 657 au absolvit.

Şcoala comercială a avut între anii 1890-1900 aprox. 790 de elevi şi, la o medie de 79 pe an, până în 1919 au frecventat cam 1.100 (lipsesc date pentru absolvenţii cu examen).[23] Desigur că mulţi dintre elevi au fost sprijiniţi prin burse acordate de diferite fundaţii (pentru Blaj, ele sunt consemnate; este vorba de un număr de 39 fundaţii şcolare care, pentru perioada anilor 1830-1920, au acordat unui număr de 7.876 bursieri suma totală de 1.909.026 coroane; la sfârşitul primului război mondial, 2 coroane = 1 leu; anterior, 2 coroane echivalau cu un florin austriac.[24] La rândul lui, celălalt mare centru cultural, bisericesc şi şcolar românesc, Sibiul, avea între anii 1860-1910 44 burse pentru studii filosofice (între beneficiari erau şi Onisifor Ghibu, Miron Cristea, Ilarie Chendi, Petru Şpan, Victor Oniţiu), 10 burse pentru studii juridice, 2 pentru agricultură (Dimitrie Comşa, Ioan Oţoiu), Augustin Benea pentru muzică.[25]

În anul 1910, pe teritoriul Ungariei istorice funcţionau peste 200 de gimnazii superioare şi inferioare şi şcoli reale; românii deţineau doar patru gimnazii complete/superioare-Blaj, Beiuş, Braşov, Năsăud şi cel inferior, de la Brad, iar sârbii din Ungaria aveau un singur gimnaziu ortodox la Novisad. Saşii însă deţineau 5 gimnazii evanghelice (Bistriţa, Braşov, Mediaş, Sibiu, Sighişoara) şi două inferioare, la Reghin şi Sebeş; slovacii nu aveau gimnaziu în limba maternă. De aceea, o bună parte dintre elevii români studiau la gimnaziile maghiare şi germane din Transilvania, Ungaria şi Slovacia.

În 1877, un număr de 1.511 elevi români frecventau Gimnaziul de stat din Sibiu, întemeiat în anul 1692 de austrieci (din anul 1867 cu predare în

---

[23] ***Ibidem***, p. 243, situaţia statistică, după ***Istoria şcoalelor central române Greco-orientale din Braşov***, scrisă de Andrei Bărseanu, Braşov, 1902, p. 556 şi 560.

[24] ***Statistica***, anexă în ***Anuarul Liceului „Sf. Vasile cel Mare***," Blaj, 1921/1922.

[25] Eusebiu Roşca, ***Monografia Institutului seminarial teologico-pedagogic „Andreian" al Arh. Gr.-Orientale române din Transilvania***, Sibiu, 1911, p. 250-251.

limba maghiară); între anii 1869-1919 au frecventat 10.355 elevi români, 5.838 germani, 3.207 maghiari, 1.031 evrei. Pe ansamblu, elevii români au reprezentat în anii dualismului peste 50% din elevii acestui gimnaziu. Se interpuneau, desigur, impedimente ca învăţarea în altă limbă decât cea maternă, prejudecăţi şi rezerve, teama părinţilor de a-şi trimite copiii la gimnaziu străin, dar, uneori, şi atitudinea ostilă, şovină. La Cluj, din cei 257 absolvenţi greco-catolici şi ortodocşi ai Liceului piarist, pentru anii 1870-1910, 42% au fost notaţi cu calificativul foarte bine.[26]

Pe bună dreptate istoricul Cornel Sigmirean relevă că selecţia în rândul românilor era mult mai drastică, dar şi motivarea de a accede prin şcoală la o condiţie socială era mult mai mare. Această nevoie îi cheamă spre şcoli şi, în pofida numărului mic de gimnazii româneşti, între 1867-1918 numărul lor continuă să crească, din păcate fără să poată depăşi decalajele mari care-i separau de evrei, germani şi unguri. Cei cu posibilităţi materiale mai mari, dar mai ales deţinătorii de burse de studiu şi-au continuat studiile la universităţile din imperiu şi din Europa Centală şi de Vest.

Între filantropii care au sprijinit tineretul studios român se detaşează, de la distanţă, boierul filantrop basarabean **Vasile Stroescu** (1845-1926), care a făcut donaţii pentru cultură şi şcoli de aproape un miliard de coroane (Onisifor Ghibu spunea că a făcut gesturi de măreţie antică). Foarte mult a sprijinit activităţile Mitropoliei ortodoxe de la Sibiu, dar şi Consistoriul din Blaj a primit o donaţie de 10.000 de coroane; separat, a dat pentru azilul (orfelinatul) blăjean, respectiv pentru fondul de masă al elevilor internişti şi pentru cumpărarea de cărţi.

Cunoscută parţial, în ultimul timp s-a relevat contribuţia marelui român **Stroescu**. El a realizat în Basarabia ferme moderne şi, după ce s-a asigurat că ţăranii au deprins metode moderne de lucru, le-a dat pământurile în arendă. În anul 1899 şi-a oferit întreaga avere pentru comunitatea locală,

---

[26] Cornel Sigmirean, ***Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă***, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 184-187 şi Simion Retegan, ***Şcolarizare şi dezvoltare. Elevi români ai Liceului piarist 1870-1914***, în ***Anuarul Institutului de Istorie Cluj***, 1993, p. 125.

cu condiţia ca din acei bani să se deschidă şcoli cu limba de predare română. Cum autorităţile nu i-au satisfăcut cererea, şi-a vândut o bună parte a averii mobile şi a ajutat mai multe spitale şi biserici. A dat sprijin bănesc pentru şapte şcoli din judeţele Suceava, Botoşani, Neamţ şi Dorohoi, Azi, numele lui este purtat de Galeria Camerei Deputaţilor, unde sunt plasate portretele preşedinţilor acesteia. După Marea Unire a fost numit în Parlamentul României întregite. Pentru marcarea a 95 de ani de la revenirea Basarabiei la Patria-mamă, Camera Deputaţilor a organizat o manifestare ştiinţifică, la care a participat şi M. Druc, fost premier al Republicii Moldova, diverşi parlamentari români, între care şi deputatul E. Toma, preşedintele Comisiei pentru comunităţile româneşti din afara graniţelor ţării.

O amplă sprijinire a studioşilor români lipsiţi de resurse a făcut-o **Fundaţia Gojdu**, reprezentând contribuţia altui mare filantrop, cu sediul la Budapesta, ale cărei proprietăţi şi fonduri au fost în mod stupid pierdute, din motive absconse, de politicienii români în deceniul trecut.[27]

La rândul ei, Astra, cu sediul la Sibiu - organizaţia cultural-naţională aconfesională a românilor transilvăneni, care urmărea ridicarea social-economică a românilor ardeleni, îmbunătăţirea pregătirii profesionale, solidarizarea tuturor categoriilor socio-profesionale ale românilor, şi, pe cât posibil, suplinirea (parţial, cel puţin) a lipsei instituţiilor de învăţământ superior în limba română şi realizarea unui climat favorabil de gândire şi acţiune - acorda, până în anul 1911, 7.820 coroane ajutor şcolilor blăjene, iar 720 de coroane pentru achiziţii de carte blăjenilor şi braşovenilor. De la înfiinţarea ei, a acordat burse studenţilor de la diferite facultăţi şi burse tinerilor doritori să urmeze diverse meserii.[28]

---

[27] O. Ghibu, Vasile Stroescu, în ***Oameni între oameni***, Editura „Eminescu," 1990, p. 409, 473-475 şi 477-478; Dorin Matei, ***Vasile Stroescu, din nou în Parlamentul României***, în ***Magazin istoric***, an XLVII, nr. 5(554), mai 2013, p. 63. Pentru fondurile Gojdu, pe larg la C. Sigmirean, I. A. Pavel, Fundaţia „Gojdu" 1871-2001, Tg. Mureş, Editura Universităţii „Petru Maior," 2002 (inclusiv lista de bursieri).

[28] Pamfil Matei, ***Asociaţia în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuţii***, Sibiu, 2005, p. 28-35.

Reuniunea sodalilor români din Sibiu primea ca donaţie, din partea lui Mihai Stroescu din Odessa, la 2 ianuarie 1886, suma de 1000 de ruble, pentru a fi folosiţi în sprijinirea învăţăceilor în meserii şi, la 22 noiembrie acelaşi an, mai dona, împreună cu soţia sa Eliza, încă 25.000 de florin.[29] Eforturile făcute erau salutare şi completau sprijinul bănesc dat de micile instituţii financiare româneşti. Nicolae Petrescu, pentru anii 1873-1914, în ***Băncile româneşti din Ardeal şi Banat***, Bucureşti, 1936, prezenta 286-288 asemenea instituţii, dintre care 24 cooperative model mixt Schultze-Delitsch-Raiffeisen, înfiinţate de Astra în anul 1914, cu capital total de 37.810 coroane şi 1.177 membri. Ele funcţionau în comitatele Târnava Mică, Târnava Mare, Sibiu, Hunedoara, Cluj, Mureş, Făgăraş, Alba, Maramureş. Desigur că această contribuţie era proporţională cu beneficiul realizat, care nu era la un nivel deosebit. În anul 1915, 12 asemenea bănci, sistem Schultze-Delitsch, aveau un profit de 97.610 coroane, la un fond de 7.005.030 coroane. În comitatele Alba, Caraş, Cluj, Făgăraş, Hunedoara, Sălaj, Someş, Sibiu, Târnava-Mare, Târnava-Mică şi Turda, 72 cooperative Raiffeisen cu 7593 membrii aveau capital social de 184.170 şi profit de 46.610 coroane.[30]

La rândul ei, **Liga Culturală** din Bucureşti acorda sprijin, între altele, şcolilor din Turda şi Blaj şi le plătea abonamentele la ***Gazeta Transilvaniei***. Blăjenii primeau, în cursul anului 1893 ajutor bănesc, pentru festivităţi şi nevoi curente de 4.000 de lei.[31] În anul 1879, despărţământul Blaj al Astrei înainta un ***Proiect despre modul cum s-ar lăţi mai mult meseriile între români şi cum (se) pot înfiinţa mai multe şcoli de meserie***. Astra prevede votarea unor sume anuale pentru aceste şcoli, efectuarea

---

[29] Emilia Hancu, ***Reuniunea sodalilor români din Sibiu de la înfiinţare (1867) până în anul 1918***, (lucrare metodico-ştiinţifică), 1995, nepublicată.

[30] Vasile Dobrescu, ***Sistemul românesc de credit din Transilvania 1872-1918***, Tg. Mureş, Editura Universităţii „Petru Maior," 1999, p. 250-273 (cu anexa nr. 1 şi 2).

[31] Maria Itu, ***Forme instituţionalizate de educaţie populară în România (1859-1918)***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1981, p. 177-178.

propagandei în acest sens revenea bisericilor, urmând a fi asistaţi ucenicii săraci şi orfanii.

Contribuţii băneşti cu aceeaşi destinaţie avea în vedere şi **Societatea Transilvania** din Bucureşti.[32] În anul 1892, făcând o evaluare, George Bariţiu constata că românii transilvăneni au dat pentru cultură cel puţin 30 de milioane de florini, din care 400.000 pentru şcolile comerciale şi reale de patru clase, iar 12.000 pentru Şcoala civilă de fete a Astrei. În anul 1911, cu ocazia semicentenarului Astrei, aceasta asigura pentru studenţi burse în valoare de 95.448 coroane, pentru „*ucenicii în meserii*" 16.160 de coroane, iar pentru şcoli 7.826 coroane.[33]

O personalitate a şcolilor Blajului, ca şi a celor din Bucureşti, importantă pentru şcoală, dar şi pentru activităţile de profil economic, este Ştefan Pop (1845-1890), absolvent al Institutului de Pedagogie Superioară şi al celui de agronomie din Praga, care, în anul 1866, era numit profesor la Institutul preparandial (pedagogic) din Blaj, nou înfiinţat. A predat diverse materii de învăţământ, dovedind, în timp, capacităţi creative. Autor a patru manuale (între care şi ***Economia rurală***), între anii 1873-1880 a scos la Blaj revista ***Economul***, primul periodic de profil din Transilvania în limba română, împreună cu ***Foaia scholastică***, pe care o lasă spre redactare lui Ioan Micu Moldovan. ***Economul*** populariza progresul economic şi difuza cunoştinţe utile în domeniu, pentru a sprijini şi stimula interesele de profil practic ale românilor, discriminaţi şi sub acest raport de regimul dualist. O dovadă a tendenţiozităţii autorităţilor maghiare este blocarea, timp de 7 ani, a înfiinţării Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiului.

Între colaboratorii lui Ştefan Pop sunt Eugen Brote, Dimitrie Comşa, Ioan Roman, unii din grupul constituit în jurul redacţiei ***Foişorului Telegrafului Român*** din Sibiu. Pe lângă agricultori, se adresa şi învăţătorilor şi preoţilor rurali, altor categorii de intelectuali, meseriaşilor,

---

[32] Vasile Dobrescu, ***ASTRA în viaţa social-economică a românilor transilvăneni (1861-1918)***, în ***Marisia***, VIII, 1978, p. 195.

[33] După ***Un conspect sumar pentru burse şi ajutoare***, 1861-1911, în ***Transilvania***, VII-VIIII, nr. 4/1911, p. 345.

negustorilor. A pledat pentru raţionalizarea şi intensificarea activităţilor de profil agricol, înfiinţarea de cooperative, dezvoltarea industriei de casă şi a meseriilor. Societatea sodalilor din Braşov elabora proiecte de înfiinţare de şcoli agricole, dar şi de ateliere şi şcoli de meserii pentru ţărani. A publicat ***Politica noastră comercială şi convieţuirea cu Austro Ungaria*** şi ***Românii şi agricultura***.[34]

Reuniunea sodalilor transilvăneni a avut ca model reuniunile germane înfiinţate de preotul Adolf Kolping la Eberfeld (1845) şi Köln (1849); la Sibiu, reuniunea lua fiinţă în anul 1867, ca şi la Braşov, la Cluj în 1871, la Turda în 1884, la Blaj în 1889, la Arad în 1875, la Sălişte în 1882, la Bistriţa în 1894 etc. În total, au funcţionat un număr de 76 de asociaţii de învăţăcei, sodali şi meseriaşi. Ele desfăşurau activităţi profesional-organizatorice şi administrative, dar şi cultural-educative, având, fie la conducere, fie ca sprijinitori intelectuali pe N. Petra-Petrescu, V. Tordăşianu, I. Puşcariu, Gr. Silaşi etc. Progresul realizat era *îmbucurător*, dar cei care dirijau aceste activităţi nu le supraevaluau rolul (cazul lui Bartolomeu Baiulescu, în un număr al ***Revistei economice***, anul 1904).[35]

Reuniunea sodalilor din Sibiu avea în anul 1900 cel mai mare număr de membri, 142, dintre care 77 în Sibiu şi restul în comitatele Alba-Inferioară 19, Bistriţa-Năsăud 2, Făgăraş, Maramureş, Sălaj, Caraş-Severin, Satu-Mare câte 1, Târnava-Mare 14, Târnava-Mică şi Turda-Arieş câte 5, Hunedoara 4, Mureş-Turda 3. Între fondatorii reuniunii erau Antoniu Bechnitz (cu 412, 56 coroane în anul 1917), Andrei Şaguna (unul din fondurile iniţiate de el), cu 3.950, 93 coroane, contribuiau Fondul N. Popea, pentru masa învăţăceilor, cu 3.010 coroane (în 1917), Fondul I. Meţianu (292, 73 coroane în 1917), Fondul jubiliar N. Cristea (cu 914, 64 coroane în

---

[34] Date biografice la N. Comşa şi T. Seiceanu, ***Dascălii Blajului (1754-1948)***, Editura Demiurg, 1994, p. 98-99. Activitatea de specialitate, articol al lui Pompiliu Teodor şi acelaşi, în colaborare cu T. Ionescu şi I. Pinczeş, ***Istoria ideilor economice***, iar detalii ale activităţii, la N. V. Fola, ***op. cit.***, p. 203-204.

[35] N. Cordoş, ***Reuniunile sau asociaţiile de învăţăcei, sodali şi meseriaşi din Transilvania***, în ***Acta Musei Napocensis***, IV, 1967, p. 118-122.

1917), Fondul despărţământului femeiesc al reuniunii (contribuţia de 4540, 34 coroane în 1917), total pentru anul 1917 era de 68.679, 85 coroane.

Astra, între anii 1861-1911, a acordat 394 de stipendii (burse), în valoare de 95.068, 68 de coroane, pentru cei care urmau gimnazii şi universităţi, 490 de ajutoare pentru sodali şi învăţăcei de meserii, în valoare de 16.160 coroane, alte 7820 coroane ajutor şcolilor din Blaj, Sibiu, Gherla, Şomcuţa, burse şi ajutoare în valoare de 12.300, 98 coroane, alte 15.000 coroane pentru prelegerile populare ţinute între anii 1905-1910. Societatea Transilvania din Bucureşti, după înfiinţare, acorda 31 de stipendii unor studenţi transilvăneni şi bucovineni, iar pentru meseriaşi suma de 4.910 florini.[36]

Cantitativ, statistica maghiară din anul 1910 consemna existenţa a 1.435 proprietari români cu peste 100 jugăre de pământ. Numărul intelectualilor români era de 11.538 persoane (incluzând şi membrii conducerii băncilor şi acţionarii principali ai celor 272 de bănci şi cooperative de credit). Numărul negustorilor români, evaluat cu ocazia unei conferinţe, era de 969 persoane, cumpărau şi vindeau anual mărfuri de aproape 25 milioane coroane, iar cel al meseriaşilor români, în anul 1895, era apreciat la peste 26.000 de persoane, cu diferite profesiuni. O parte erau proprietari de mici ateliere şi erau asimilaţi micii burghezii. Caracteristice erau eterogenitatea, stratificarea şi diversificarea burgheziei române mijlocii şi mici.[37]

La începutul secolului al XX-lea, în mediul rural se generalizează rentientizarea capitalului, problema carierei nu va mai fi strict personală, ci socială, în cadrul burgheziei locale. Tipicul triadei încetăţenite: preoţi, învăţători, avocaţi, cedează locul profesiilor libere, tehniciste; avocaţii rămân influenţi, lor li se adaugă gazetarii, medicii, inginerii, funcţionarii bancari, etc. Cei din urmă, în colaborare cu proprietarii funciari mici şi mijlocii, au

---

[36] După Emilia Hancu, ***Reuniunea sodalilor români din Sibiu*** (nepublicată).

[37] Vasile Dobrescu, ***Elita românească în lumea satului transilvănean 1867-1918***, Tg. Mureş, Editura Universităţii „Univ. P. Maior", 1996, p. 28-29.

aplicat strategia şi tactica politică activistă. Organizarea instituţională a burgheziei româneşti din Transilvania includea cluburile politice, casine, societăţi, asociaţii ori reuniuni cu profiluri diverse, în special de inspiraţie culturală. Voalat se manifestă o anumită izolare a elitei româneşti în mediul urban, fenomen de distanţare de aparatul oficial, dictat de un instinct firesc de conservare.[38] Dispuşi mai mult în mediul rural, puţinii reprezentanţi ai elitelor româneşti erau dezavantajaţi faţă de elitele celorlalte etnii şi, de obicei, reprezentau prima generaţie stabilită la oraş. Dacă maghiarii şi saşii din mediul rural aveau legături strânse cu lumea oraşelor, românii întreţineau mai puţine asemenea relaţii pe plan administrativ, comercial şi al vieţii urbane, în ansamblu, iar saşii s-au remarcat prin cosmopolitism. Şi după reîntregirea naţională s-au menţinut unele din aceste caracteristici, deosebiri dintre zonele geografice, reţeaua de instituţii culturale, desigur în condiţiile în care viaţa urbană interbelică cunoaşte progrese.[39]

Modificările din mentalitate (sfârşitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea) se reflectă în deschiderea spre rural, aripa tânără şi radicală a mişcării naţionale („*tinerii oţeliţi*") au vehiculat formula unui postiluminism, cu sorginte în realitate, impulsionând apropierea de lumea satului, atât sub influenţă sămănătorist-poporanistă, cât şi socialistă. Mijloacele de impunere a ideologiei activismului politic au persistat prin publicistică, gazete editate pentru elita sătească, literatura de colportaj şi cea economică, publicaţiile Astrei, presa românească contribuind la educarea politică prin difuzarea informaţiei culturale la nivelul comunităţii, iar Astra prin bibliotecile populare şi răspândirea cărţii s-a dovedit a fi mijloc de apărare şi regenerare pe plan cultural. Expoziţiile etnografice şi de artă rustică facilitau cunoaşterea realităţilor vieţii săteşti şi a psihologiei ţăranului, în conexiune cu tendinţele de cunoaştere şi integrare în lumea de jos. În propagarea modelului cultural autohton, un rol important revenea bisericii şi

---

[38] Stelian Mândruţ, ***Mişcarea naţională şi activitatea parlamentară a deputaţilor Partidului Naţional Român din Transilvania între anii 1905-1910***, Oradea, 1995, p. 34.

[39] Vasile Dobrescu, ***Elita românească***..., p. 168-169.

şcolii. Tineretul universitar propaga neoactivismul sub diverse forme în rândurile ţărănimii, inclusiv prin prelegeri în şcolile libere „*de duminică*."[40]

Urmărind absolvenţii celor două licee româneşti consacrate din Transilvania, Blajul şi Braşovul, se pot trage unele concluzii (desigur, fără a subestima rolul liceului din Năsăud, care funcţiona pe baza fondurilor grănicereşti). Dintre absolvenţii blăjeni ai anilor 1850-1918/1919, aproximativ 1.470 au fost preoţi activi; lor li se adaugă un număr de 735 de preoţi seculari (în anul 1911), o parte erau absolvenţi ai cursurilor de 2 ani (acestea erau categoriile reprezentative de preoţi). După statisticile liceului, au urmat între aceşti ani cursurile 24.406 elevi, iar la Institutul preparandial (pedagogic), între anii 1866-1920, au urmat 3.838 cursanţi, dintre care s-au calificat ca învăţători 1.459 (dintre ceilalţi, o parte au urmat cursul teologic bienal, alţii au ajuns notari comunali, funcţionari inferiori, au trecut în România etc.).

Evoluţia profesională se poate urmări mai precis până în anul 1896 (după N. Brânzeu, ***Şcolile Blajului. Studiu istoric***, Sibiu, 1898). Din totalul absolvenţilor cu examen de bacalaureat, 369 ajung preoţi şi teologi, 75 absolvenţi de liceu se stabilesc în Regatul României. Dintre absolvenţi, 27 au devenit profesori, 11 medici civili şi militari, 3 jurişti, dar şi funcţionari, silvicultori şi cadre tehnice etc. Până în 1918/1919, un număr de 37 au fost preoţi-profesori la Blaj (cei mai cunoscuţi - Ambrosie Cheţan, Elie Dăian, Alex. Ciura, Dumitru Neda, I. Agârbiceanu). Un număr de 39 au făcut studii superioare la Viena, la Roma au studiat 21 de persoane (între care Augustin Bunea, fraţii Radu, Victor Mihaly, episcopal martir Aftenie Vasile etc.).

La Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice din Budapesta au urmat 12-15 cursanţi, medicina din Viena au urmat-o cam 25 de absolvenţi (cunoscuţi sunt Ioachim Drăghici / Drăgescu şi fiul lui, Brutus, căzut eroic în cursul primului război mondial, dar şi Vasile Bianu cu studii şi doctorat la Bucureşti, specializări la Paris şi Londra). Doctorul I. Neagoe a urmat medicina la Viena, Const. I. Parhon la Iaşi etc. La medicină şi farmacie în

[40] Stelian Mândruţ, ***op. cit.***, p. 35.

Cluj au studiat aproximativ 110 absolvenţi ai Blajului, la drept şi ştiinţe politice cca 110 absolvenţi, 19 au urmat Facultatea de Filosofie şi Litere.

La Academia Minieră şi de Agricultură din Schemnitz (Slovacia) au studiat 16 absolvenţi ai liceului blăjean (i-au întrecut ca număr absolvenţii de la Năsăud), urmaţi de absolvenţi ai liceelor din Braşov şi Beiuş, iar câţiva blăjeni au urmat cursurile politehnice din Viena. Câţiva au făcut studii universitare la Praga, Berlin, Breslau, dar şi la Iaşi şi Bucureşti. O situaţie deosebită o prezintă Ioan Bianu, absolvent al Facultăţii de Litere din Bucureşti, cu specializări postuniversitare la Paris, Milano şi Madrid.[41]

Pentru liceul din Braşov, în perioada anilor 1866-1900 constatăm integrarea în profil didactic a unui număr de 84 de profesori, care au profesat în Regatul României (18 la Bucureşti, apoi la Tg. Jiu, Galaţi etc.), dar şi la Blaj, câţiva. Între ei este istoricul de renume Ioan Bogdan, cunoscutul psiholog şi profesor sibian dr. Petru Şpan, marele filolog Sextil Puşcariu, cel care a predat la Universităţile din Cernăuţi şi Cluj, istoricul Ioan Lupaş, cofondator al Institutului de Istorie din Cluj, Octavian Goga, inimosul profesor, activistul cultural şi cercetătorul de folclor Andrei Bârseanu etc. Dintre absolvenţii acestui liceu, 13 au funcţionat ca învăţători (şi doi absolvenţi de teologie), 63 au fost preoţi şi capelani (dintre ei, 12 teologi-cunoscuţi Ilie Beleuţă, prof. la Institutul Teologico-Pedagogic din Sibiu şi Ioan Teculescu, viitorul episcop al Armatei României), 65 au devenit avocaţi (cu studii la Viena, Budapesta, Cluj şi Bucureşti); 20 au funcţionat ca notari şi funcţionari judiciari, 52 au absolvit medicina (la Viena, Budapesta, Bucureşti, Cluj), 17 au devenit ingineri, alţi 9 ingineri de mină (au studiat la Leoben şi Schemnitz), 10 au fost ingineri silvicultori, dar şi ofiţeri, funcţionari de bancă etc.[42]

---

[41] Pentru situaţia de ansamblu a absolvenţilor din Blaj, la N. V. Fola, ***op. cit.***, p. 220-224. Pentru studii din afara Transilvaniei după lucrări ale lui C. Sigmirean, I. Chioreanu şi Stelian Mândruţ.

[42] A. Bârseanu, ***Istoria şcoalelor centrale gr.-orientale***, Braşov, 1902, p. 564-577. Evoluţia profesională a transilvănenilor am urmărit-o în articolul

Pentru anul 1877, la nivelul Transilvaniei, Ungariei şi Slovaciei, dintr-un număr de 37 de gimnazii frecventate de românii preocupaţi de instruire şi pregătire profesională, pe primul loc se situau liceele confesionale - Blajul cu 290 de elevi, Beiuşul cu 160, Braşovul cu 156, Năsăudul cu 149, Gimnaziul romano-catolic din Cluj cu 109 elevi, Gimnaziul de stat din Sibiu cu 101 elevi, Gimnaziul catolic Premontrei din Oradea cu 96 elevi, Gimnaziul de stat Lugoj cu 89, urmate de gimnazii care aveau între 30-40 elevi (Gimnaziul Catolic Regal Satu Mare, cel reformat din Aiud, cel greco-catolic din Odorheiul Secuiesc, cel romano-catolic din Timişoara, cel reformat din Sighetul Marmaţiei, cel catolic din Arad, cel reformat din Tîrgu Mureş, cel evanghelic din Bistriţa, respectiv cel din Braşov, dar şi un gimnaziu din Budapesta, unul din Debreţin, din Hodmezovasarhely, Szabodka etc.)[43]

În Europa Central-Răsăriteană şi Estică, ideea universităţii moderne a evoluat în funcţie de emanciparea politico-educaţională a naţiunilor şi de modernizarea economică şi socială. Cu toate direcţiile normative imperative, universităţile au pregătit mediul liberalizării societăţii, chiar şi acolo unde autocraţia părea că are poziţii solide. Solicitările pentru universitate naţională au sporit în intensitate pe măsură ce conceptul autodeterminării naţionale proiecta edificii instituţionale proprii. Încă în 1848, Bărnuţiu făcea cunoscute deosebirile dintre naţiunile cu universităţi („*luminate şi tari*") şi cele fără universităţi („*întunecate* şi *slabe*"). Dar autorităţile austriece, ulterior cele austro-ungare, nu au arătat preocupare pentru a răspunde acestor doleanţe, iar universităţile din Cluj (1872) şi Cernăuţi (1875) aveau scopuri străine, de maghiarizare şi de germanizare.[44] Acest deziderat va fi realizat abia în România Mare.

Consideraţii privind situaţia elitelor româneşti din Transilvania în perioada modernă (1850-1918), în ***Marisia***, 2013.

[43] C. Sigmirean, ***Istoria formării intelectualităţii***..., tabel. p. 564-577.

[44] Vasile Puşcaş, ***Universitate, societate, modernizare***, ed. a II-a, Cluj-Napoca, 2003, p. 85-86 şi 65-68.

Răspunzând unei necesităţi reale a societăţii transilvănene, în final Clujul va cunoaşte înfiinţarea universităţii, după ce profesorul Szasz Karoly, secretar de stat, originar din Aiud, a dezvoltat un proiect în această direcţie. Începerea funcţionării, în anul 1872, avea precedente instituţionale în oraşul de pe Someş - Academia de Ştiinţe Juridice şi Institutul de Medicină şi Chirurgie, iar celor patru facultăţi iniţiale li s-a adăugat un institut de pregătire pentru profesori. La înfiinţare, după model german, universitatea urma să cuprindă trei facultăţi, cu specialităţi umaniste şi de ştiinţe. Facultatea de Medicină includea şi un curs de chimie, de doi ani, iar Facultatea de Filosofie, după sistemul francez, era divizată în ştiinţe umaniste şi ştiinţe (un singur centru european avea atunci această structură, Tubingenul). În anul 1909, profesorul Apathy a fondat Institutul de Biologie Comparată; iar în anul 1890 se introduceau modificări în sistemul de examinare, în 1892 s-au făcut modificări în examinarea doctorală, s-au introdus noi discipline în curriculum şi s-au stabilit noi departamente.

O parte a profesorilor au folosit universitatea nou înfiinţată ca „*punte de lansare*" pentru Universitatea din Budapesta, iar 39 dintre ei s-au mutat acolo până în anul 1918. Facultatea de Litere şi Ştiinţe a fost mult timp în inferioritate faţă de medicină, având infrastructura insuficientă şi folosea iniţial dotarea şi materialele Asociaţiei Muzeului Ardelean, constituită în anul 1859.[45] Deşi activitatea Universităţii din Cluj a însemnat un progres, în condiţiile autonomiei universitare, mai ales la drept şi litere s-a ajuns la un liberalism dăunător, în privinţa susţinerii examenelor, ca şi în alegerea disciplinelor de către profesori. Până la 1918 nu s-a făcut o alegere/ prioritizare (nota noastră) între pregătirea generală şi cercetarea ştiinţifică. Pe de altă parte, declarând limba unică de predare maghiara, românii şi germanii din Transilvania s-au simţit nedreptăţiţi (opinie împărtăşită şi de unii intelectuali progresişti maghiari, cazul ziaristului clujean Matrai Erno). Acesta, ajuns el însuşi profesor universitar, cerea ca universitatea clujeană să fie trilingvă.

---

[45] V. Karady şi L. Nastasă, ***The University of Koloszvar/Cluj and the students of Medical Faculty (1872-1918)***, 2004, p. 25-27, 29 şi 36-38.

La Cluj-Mănăştur funcţiona Institutul de Agricultură, devenit din anul 1906 Academia de Ştiinţe Agricole. Iniţial primea absolvenţi de şcoli medii de 4 ani, apoi absolvenţi de gimnaziu cu diploma de maturitate sau elevi din alte şcoli, dacă aveau calificativ foarte bine. În primul an, se susţineau examene obligatorii din practica agricolă, chimie, botanică agricolă, fizică, zoologie şi fiziologie animală, în anul al doilea se studiau cultura plantelor, creşterea animalelor, maşini şi instrumente agricole, iar în anul final economia rurală, igiena veterinară, legislaţia agricolă.

Şcoala Superioară de Comerţ, înfiinţată în 1879 (devenită Academie de Comerţ), pregătea cadre pentru comerţ, transport, economie industrială. Pe lângă discipline de cultură generală, în programele de studii erau cuprinse: matematica, fizica, chimia, merceologia, mecanica, corespondenţa comercială, economia naţională, stenografia, iar ca limbi moderne germana şi franceza. Limba română se putea învăţa la cerere (alegere liberă!). Şcoala era dotată cu bibliotecă, laborator de chimie, merceologie, ştiinţe naturale. Între anii 1879-1894, proporţia elevilor români a fost de 3-5%, iar a germanilor de 2,8%. [46]

În pofida unor carenţe inevitabile, Universitatea din Cluj a devenit un câmp competitiv şi atractiv pe piaţa ştiinţelor, contribuind la formarea elitelor politice şi administrative ale statului şi oarecum secundar în pregătirea de profesori, întreprinzători, ingineri, tehnicieni, manageri, angajaţi în dezvoltarea unei economii de piaţă. După primul război mondial s-au produs, desigur, unele deplasări şi reorganizări, pregătirea profesională devine mai consistentă, datorită exigenţelor ridicate de capitalismul industrial (desigur şi de noile condiţii politice, economice şi necesităţile culturale - nota noastră).[47]

---

[46] Akos Egyed, ***Învăţământul maghiar din Transilvania***, în ***Istoria învăţământului din România***, vol. II. 1821-1918, Bucureşti, 1993, p. 264-265 şi 267-268.

[47] L. Năstasă, ***Itinerarii spre lumea savantă. Tineri din spaţiul românesc la studii în străinătate 1864-1944***, Cluj-Napoca, 2006, p. 23.

Se apreciază de către cercetătorul I. Chiorean că, înaintea începerii primei conflagraţii mondiale, deşi în Transilvania cele 3 academii de drept şi cele 13 seminarii teologice (cu cca. 1.000 de studenţi), plus alte şcoli de nivel mai mic, asigurând cadre şi consolidând elitele intelectuale a tuturor etniilor din Transilvania, tineri ardeleni frecventau în continuare universităţi austriece sau cea maghiară din Budapesta, mai bine cotate ca cea din Cluj. Transilvania nu a avut o şcoală superioară de învăţământ, de profil tehnic, respectiv agricol, dar acest lucru s-a suplinit prin specializări la alte universităţi. O disproporţie accentuată era între numărul locuitorilor şi procentul redus al studenţilor români, numărul maxim de studenţi români la Universitatea din Cluj fiind de 12,14% în anul 1912/1913.[48]

Pentru universităţile tehnice, cercetătorul dr. C. Sigmirean găseşte următoarea frecvenţă: din 823, un număr de 395 au urmat studii politehnice, 216 silvicultura, 57 mineritul şi 155 agronomia. Raportând numărul studenţilor români cu studii inginereşti la totalul studenţilor români ai anilor 1867-1919 (7.778), reprezintă 10,58%, procent care se apropie de cel înregistrat la nivelul Ungariei istorice (numărul politehniştilor era 9,85% în anul universitar 1891/1892 şi 16,77% în 1913/1914). Relevantă pentru ethosul economic al muncii este creşterea numerică a studenţilor români, la Universitatea Tehnică din Budapesta de peste 40 de ori, între anii 1871-1913, iar la nivelul Ungariei istorice, creşterea a fost mult mai redusă.[49]

La Universitatea din Viena, din 6.220 studenţi în 1890/1891 (după confesiune), 2092 erau israeliţi, 104 români, 103 evanghelici. Pentru toate provinciile româneşti, cercetătorul Stelian Mândruţ găseşte, din totalul de 1.063 studenţi, 77 transilvăneni, crişeni şi maramureşeni. La Universitatea

---

[48] I. Chiorean, ***Intelectualitatea academică şi societatea transilvană între anii 1872-1900***, în ***Studia Universitatis Petru Maior. Historia***, Tg. Mureş, 2003, p. 147.

[49] C. Sigmirean, ***Formarea universitară a intelectualităţii tehnice româneşti din Transilvania în perioada modernă***, în ***Studia Universitatis Petru Maior. Historia***, Tg. Mureş, nr. 1/2001, p. 77.

din Viena, 2 erau bursieri ai Mitropoliei Blajului, 3 aveau burse Ramonţai, 3 aveau burse Şuluţiu, unul bursă Clain, românii fiind priviţi cu simpatie de primarul Vienei Karl Lueger. În anul şcolar 1897/1898, între studenţii români, pondere mai mare aveau cei care studiau în Ungaria, urmaţi de cei din Austria şi, în final, erau cei din Gemania.[50] În anul 1910, conform datelor recensământului oficial, în Transilvania erau recenzaţi 30.391 de intelectuali, dintre care 11.153 (respectiv 36,7% români, maghiari 49,5%, saşii 13,8%). Ca pondere profesională/ocupaţională, pe primul loc era intelectualitatea didactică (de toate nivelurile) cu 27,4%, urma intelectualitatea tehnică şi cea economică (inclusiv funcţionarii din industrie) cu 18,9% (din 5.776 doar 1.610 erau români). Urmau cei din aparatul de stat (comitatens, orăşenesc, cercual, comunal), intelectualitatea ecleziastică (13,8%), cea medicală (9,6%) şi cea juridică (7%).[51] C. Sigmirean consemnează existenţa, pentru anii dualismului, a unui număr de 823 de persoane cu diplome tehnice (incluzând şi specialişti în agricultură şi minerit), cele mai multe la Universitatea Tehnică din Budapesta, dar şi la Academia de Minerit şi Agricultură Schemnitz şi alte instituţii de învăţământ superior, aceştia formau 10,5% din studioşii români ai perioadei.

La Facultatea de Medicină şi Farmacie din Budapesta s-au pregătit 48 de absolvenţi ai liceului din Braşov, 23 ai liceului blăjean, 45 ai celui din Năsăud, 28 de beiuşeni, la Facultatea de Matematică şi Ştiinţele Naturii erau 13 absolvenţi de la Năsăud, 5 din Beiuş, 9 din Blaj, 7 din Braşov. La Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice erau 126 de absolvenţi ai liceului din Năsăud, 54 din Beiuş, 191 de absolvenţi de la Blaj, 62 de la Braşov.

---

[50] Stelian Mândruţ, ***Studenţi din România, Transilvania şi Bucovina la Universitatea din Viena (1867-1918)***, în ***Anuarul Institutului de Cercetări Socio Umane „Gh. Şincai" Tg. Mureş***, 1998, p. 215-216 şi Idem, ***Studenţi români la universităţi din Germania şi Austro-Ungaria în 1897/1898***, în ***Cultură şi societate în epoca modernă***, Cluj-Napoca, 1994, p. 134.

[51] I. Chioreanu, ***Dinamica intelectualităţii din Transilvania până la 1918***, în ***Studia Universitatis Petru Maior. Historia***, Tg. Mureş, 2001, p. 69-72.

La Academia de Medicină Veterinară din Budapesta prezenţa era mai modestă, ca şi la Academia Orientală de Comerţ din capitala Ungariei.[52] Apetitul pentru studii al tinerilor români este subliniat de istoricul Gustav Otruba la nivelul întregului Imperiu; pentru anii 1863-1910, românii înregistrau ca număr de studenţi o creştere de 614,4% (media la nivelul imperiului fiind de 444,7%, românii fiind depăşiţi de evrei, cu 936% şi polonezi, cu 939,7%.[53]

Aceste consideraţii privitoare la relaţiile socio-profesionale, implicând desigur componente de demografie şi dispunere a forţei calificate de muncă de tip calificat, în afara integrării cerute de categoriile de legislaţie specifice timpului implică şi elemente de sociologie istorică, caracteristicile rezultate fiind prezente, în anumite componente, şi în perioada interbelică. Analiza făcută de unul dintre specialiştii reputaţi ai relaţiilor dintre instruirea şcolară şi formarea elitelor în Ungaria dualistă, Victor Karady, arată existenţa unei „*duble structuri*" a societăţii şi prezenţa a două modele, *modelul creştin* şi *modelul evreiesc*, ultimul adoptat şi de alte naţionalităţi. Evreii, emancipaţi în Ungaria din anul 1867, îşi asumă identitatea, îşi dezvoltă mai complet cultura, folosindu-se de protecţia legislativă şi politică contra antisemitismului, se integrează în societate, conform opţiunilor manifestate, folosind reducerea treptată a constrângerilor antisemite. În anii interbelici, situaţia lor cunoaşte schimbări pe palierul socio-profesional, socio-economic şi cel al strategiilor şcolare. În anii 1868-1870, chiar dacă apar mari întreprinderi industriale şi comerciale, aristocraţia latifundiară îşi păstrează poziţiile economice şi, desigur, influenţa (se cunoaşte faptul că reforma agrară s-a produs în Ungaria după cel de-al doilea război mondial). Funcţiile publice, inclusiv administraţia în majoritate covârşitoare, erau deţinute de către familiile nobile şi de clienţi ai lor, dar, în funcţie de instruire şi de opţiuni, etnicii maghiari erau prezenţi şi în posturi din domeniul căilor ferate, ape şi păduri, drumuri şi poduri, întreprinderi locale, securitate socială etc., dar şi în

[52] C. Sigmirean, ***Istoria formării intelectualităţii***…, p. 70-71 (şi Anexa lucrării, p. 196-199).

[53] Apud ***Ibidem***.

sectorul semi-public (clerici, învăţători din şcolile publice şi cele religioase). Avantajele erau atrăgătoare: siguranţa locului de muncă, pensia, asigurările sociale etc. Criteriile de selecţie pentru sectorul public nu erau pregătirea şcolară, studiile de specialitate, capacitatea de adaptare, etica performanţei. Caracteristicile acestor categorii profesionale erau: folosirea formală a titlurilor şcolare, studii mai puţine (sau de durată scurtă), studiile secundare clasice, preferinţă pentru liceele private, puţine studii în străinătate şi investiţii puţine în învăţarea limbilor occidentale. Nobilimea mijlocie şi mică, ruinate datorită dispariţiei patrimoniului agricol se încadrează în birocraţia administrativă, juridică şi politică. Desigur (V. Karady), hegemonia nobiliară în câmpul politic era tot mai puţin potrivită dominaţiei economice.

Burghezia şi „*profesiile burgheze*" se recrutează din noile straturi sociale, fără moşteniri patrimoniale, care nu puteau să se ridice politic. Aceste straturi proveneau dintre alogeni (evrei, germani, armeni, slavi asimilaţi în bună parte etnicilor maghiari), sârbi şi români (ultimii, conform statisticilor, în proporţie modestă) şi includeau următoarele profesii: avocaţi, medici, ingineri, antreprenori, persoane care, în consens cu maniera occidentală, vizau un mod de funcţionare în care domina raţionalitatea economică şi concurenţa, conform principiilor eficacităţii şi performanţei. Caracteristicile pregătirii şcolare erau: folosirea instrumentală a titlurilor şcolare, absolvirea de şcoli burgheze sau filiere moderne, mai multe studii sau studii de lungă durată, alegerea unor studii dificile (medicina sau politehnica), preferinţa pentru liceele publice sau laice, multe studii complementare în străinătate, investiţii privilegiate în învăţarea limbilor occidentale.[54]

Urmărind inegalităţile şcolare după apartenenţa confesională, s-au remarcat performanţele etnicilor evrei. În primul rând, ponderea lor, în raport cu ponderea lor demografică, criteriu semnificativ. În anul 1900, 17,8% din studenţii Universităţii „Technische Hochschule," respectiv procentul de 16,7% din studenţii Universităţii din Viena erau israeliţi şi erau

[54] V. Karady, ***Dualite scolaire et dualite sociale dans la formation des elites en Hongrie au debut du 20 siecle***, în ***L' enseignement des Elites***…, p. 122-130.

originari din estul imperiului, urmau medicina şi dreptul (dar erau, pe lângă ei, şi reprezentanţi ai altor etnii, din zona guvernată de Budapesta). Nerecunoaşterea de Ministerul Instrucţiunii maghiar a diplomelor vieneze (şi cisleitane, situaţie valabilă şi pentru cei care făceau studii în Germania), a redus numărul studioşilor. Până la sfârşitul primului război mondial, contextul istoric a fost favorabil evreilor din punct de vedere al şcolarităţii; în anii interbelici a intervenit *numerus clausus* antisemit, deşi ponderea studioşilor evrei creşte de la 18,2% în anul 1910 la 30,4% în anul următor. Pentru Universitatea din Cluj (anii 1872/1873, 1882/1884, 1892/1893, 1902/1903, 1912/1913), pentru specialităţile drept, medicină, farmacie, filosofie, literatură, istorie, matematică şi ştiinţe, situaţia arată pentru evrei ponderea de 13, 82%, saşii luterani au ponderea de 8,36%, ortodocşii au 7,76%, catolicii (nu doar romano-catolicii, dar şi greco-catolicii români şi armenii) au ponderea de 40,2%, la un total de 2.434 studenţi.[55]

În studiul privind dualitatea şcolară şi cea socială, Victor Karady (în tabelul privind şcolarizarea după confesiuni), în legătură cu capitalul şcolar situează pe locurile de după evrei pe unitarieni, luterani, calvini, greco-catolici, ortodocşi (cei din urmă cu 1,2%). Aici însă referirile merg până în anul 1930 şi la graniţele stabilite la Trianon. În afară de diferenţele dintre mediul urban şi cel rural, care persistă, intervin diverşi factori neconvenabili minoritarilor din Ungaria, în anii interbelici.

Cercetări relativ recente (C. Sigmirean) includ în reţeaua formării intelectualilor transilvăneni, până în 1919/1920 un număr de peste 120 de facultăţi şi 82 de academii şi universităţi din întreaga Europă. Studii universitare au urmat 6.390 persoane (inclusiv 39 de studenţi), însă înscrişi au fost 7.778 studenţi români (1.388 au urmat cursuri la două, trei şi chiar mai multe facultăţi). Din cei 7.778 studenţi, 91,16% sunt înregistraţi la institute de învăţământ din Ungaria istorică şi 8,82% la universităţi şi

[55] Christian Charle, J. Verger, ***Istoria universităţilor***, Institutul European, 2001, p. 129 şi V. Karady, L. Nastasă, ***The Univesity of Koloszvar/Cluj and the students of the Medical Faculty (1872-1918)***, Budapesta, Cluj-Napoca, 2004, p. 45.

academii din Austria, Germania, Belgia, Franţa, Elveţia şi Italia. Ponderea cea mai mare o deţineau studenţii în drept şi ştiinţe politice, cca. 4.209 la număr (59,35%), urmaţi de medicinişti şi farmacişti, 184 la număr (16,69%), cei 629 de la litere şi filosofie (8,87%) şi cei 303 studenţi politehnişti (4,27%).[56] Informaţiile prezentate de istorici români şi străini confirmă prezenţa multor români transilvăneni şi bănăţeni în structurile de pregătire. ale perioadei moderne. Se confirmă aprecierea că „*cifrele combat unul din cele mai vechi mituri din istoriografia maghiară, privind supradezvoltarea regiunilor occidentale ale ţării, întârziere imputată ortodoxiei - în majoritate stabilită în estul ţării, nu se obiectivează, atât cât s-ar fi aşteptat, în şcolarizarea formală.*" (sublinierea noastră).[57]

Problema ne-a stat în atenţie de mai mult timp, deoarece am urmărit iniţial traseele de studiu şi profesiile îmbrăţişate de studioşii şcolilor din Blaj în anii modernităţii. Apoi, ne-a preocupat situaţia pe ansamblu, a şcolilor medii şi a institutelor teologice din întreaga Transilvanie, pe cât posibil localizarea şi carierele absolvenţilor. Dacă până la sfârşitul primei conflagraţii mondiale, mulţi ardeleni au profesat temporar (sau chiar s-au stabilit în Regatul României), a urmat completarea firească cu cadre pe diverse profile a unor posturi devenite vacante în Transilvania, în diferite domenii şi s-a realizat o *circulaţie* neîngrădită socio-profesională în cadrul României reîntregite. Pe planul instrucţiei şcolare se constată, până la finele deceniului al treilea al secolului trecut, menţinerea pe posturi de profesori şi a unor clerici, respectiv teologi formaţi profesional înainte de prima conflagraţie mondială, care sunt apoi înlocuiţi cu absolvenţi noi.

[56] C. Sigmirean, ***Istoria formării intelectualităţii***.., p. 160-161.
[57] V. Karady, ***Dualité scolaire et dualité sociale***…, p. 128.

Portretul criticului în tinereţe. Anton Cosma: *George Topîrceanu*

Dr. ELA COSMA
Institutul de Istorie „George Bariţiu"
Cluj-Napoca

Abstract

A Portrait of the Literary Critic as a Young Man.
Anton Cosma: George Topîrceanu

Anton Cosma (1941-1991) - literary critic, prose writer and dramatist - has left behind numerous unedited manuscripts, among which there are some unknown texts written during his university years, as a student at the Faculty of Philology in Cluj (1958-1963). One of them, presented by A. Cosma's editor (Ela Cosma), surveys the biography of the humourist poet George Topârceanu (1886-1937). The text about G. Topârceanu is conceived by A. Cosma in the same lively manner and just as full of humour, as both the poet's Balade vesele şi triste (Merry and Sad Ballads) and the critic's own pieces of literature (short stories and commedies). George Topârceanu's life seen by Anton Cosma reveals us certain keys to better understanding the critic's private view of life and literary credo. It also offers, so to say, a lovely portrait of the literary critic as a young man.

Keywords: *Anton Cosma, literary critic, George Topârceanu's biography, poems by George Topârceanu*

Anton Cosma (1940-1991) - critic literar, scriitor şi dramaturg - a lăsat în urmă o sumedenie de manuscrise inedite, între care există câteva texte complet necunoscute, scrise în timpul studenţiei sale la Facultatea de Filologie din Cluj (1958-1963). Unul dintre acestea, pe care-l prezentăm acum, survolează biografia poetului George Topârceanu (1886-1937).

Textul dedicat lui G. Topârceanu este conceput de A. Cosma în aceeaşi manieră vioaie şi la fel de plin de umor ca ***Baladele vesele şi triste*** ale poetului, dar şi ca piesele literare (povestirile şi comediile) criticului însuşi. Viaţa lui George Topârceanu văzută de Anton Cosma ne oferă câteva chei pentru o mai bună înţelegere a ceea ce au fost viziunea asupra vieţii şi crezul literar ale criticului însuşi.

Manuscrisul ograf, intitulat ***George Topîrceanu***, are 8 pagini mari de caiet studenţesc (A4), scrise cu cerneală albastră. Nu este semnat, nici datat, însă, după toate aparenţele, constituie un referat din anii studenţiei, absolvite de Anton Cosma în 1963.

Toate modificările (din raţiuni estetice) sau omisiunile (din raţiuni legate de ideologia perimată a momentului poststalinist în care a fost redactat referatul), pe care le-am operat în textul original, le-am menţionat în notele de subsol. Am păstrat grafia fonetică şi slavizantă cu „î" a textului, cu o excepţie: am înlocuit forma imposibilă, utilizată în vremea aceea, cu privire la „Romînia" şi la tot ce este „romînesc" cu scrierea firească, de acum şi din totdeauna: „România", „Viaţa Românească" ş.a.

Aşadar, afară de cele câteva elemente anacronice, care în epoca anilor 1958-1963 erau ortografice, legale şi obligatorii pentru toţi - şi care, deci, nu pot fi imputate studentului Anton Cosma, viaţa lui George Topârceanu văzută de acesta încă îşi păstrează neştirbite întreaga prospeţime şi farmecul savuros. Textul ne prilejuieşte, astfel, un minunat portret al criticului în tinereţe.

ANTON COSMA
George Topîrceanu

Prin 1896, în şcoala sătească din satul Suici, judeţul Argeş, un ţînc pirpiriu din clasa a III-a îşi luă într-o recreaţie prietenul, pe nume Stănciuc, mai pricăjit decît el, îl duse într-un ungher mai ferit şi-i spuse cu o mutră tainică:

- Vino să-ţi spun o poezie, făcută de mine.

Şi-i citi cu elan patriotic următoarea poezie, alcătuită doar din două versuri, după modelul celor din Cartea de Citire:

„*Săriţi cu toţii, fraţi români*,
Să dăm năvală în păgîni!...”

Dar pricăjitul de Stănciuc se vede că habar n-avea ce vasăzică arta, poezia, căci nu se entuziasmă cîtuşi de puţin de aceste versuri de vitejie. Le ascultă cu degetul în nas şi cu ochii după vrăbii. Cînd cel care i le citise isprăvi, zise numai atîta:

- Ce-mi dai să nu te spui lui domnu’?

„Poetul,” jignit, i-a dat, bineînţeles, două palme. Dar a doua zi, trecîndu-i supărarea, l-a chemat din nou pe Stănciuc să-i asculte opera, nădăjduind că de data asta criticul lui va fi mai binevoitor. Dar acesta, învăţat de lecţia de ieri, devenise neîncrezător:

- Ce-mi dai să ţi-o ascult?

Tîrgul s-a încheiat pentru o peniţă şi doi nasturi. După ce a ascultat cu răbdare încă o dată cele două versuri, Stănciuc a întins fără o vorbă mîna după plată.

Fără îndoială că atîta mercantilism în materie de artă l-a scîrbit adînc pe micul poet. A fost nevoit să se mulţumească cu consolarea că e un poet prea mare pentru a fi înţeles de contemporanul lui.

*

Cine era acest poet precoce, atît de aprins apărător al artei sale şi atît de convins de geniul său?

Colegii şi cei de acasă îi spuneau Gogu, iar în foaia sa matricolă de la şcoală era trecut numele Topîrceanu I. Gheorghe.

Prea multe despre copilăria lui Gh. Topîrceanu nu se ştiu. Poetul a făcut o taină din copilăria lui şi în general din viaţa intimă, la care n-avea martori. Aceasta, poate, dintr-o anumită jenă de a-şi da pe faţă adîncurile sufletului. Poetul îşi explică sau mai degrabă îşi scuză atitudinea asta în scrisoarea trimisă lui P. Locusteanu, cînd acesta a scos un volum de antologie a umorului românesc:

„*Te rog mult să nu-mi dai nici un fel de biografie. Dacă spui că sînt „contemporan în viață" ajunge. Cred că un scriitor nu are dreptul să-și dea biografia în vileag decît... după ce a murit. Altminteri e o anticipație cam primejdioasă și comică: de unde știu eu că posteritatea (singurul judecător) mă consacră sau nu*?"

Această limitare maximă a destăinuirilor este ceea ce va caracteriza mai tîrziu întreaga sa poezie lirică.

Ceea ce se ştie despre viaţa lui Topîrceanu se ştie din documentele păstrate în arhivele primăriilor, şcolilor, din amintirile contemporanilor şi, numai puţine lucruri, din mărturiile poetului despre propria viaţă. Aceste mărturii, puţine cîte sînt, sînt înecate într-un ton autoironic care face ca ele să aibă doar o valoare documentară relativă.

*

G. Topîrceanu s-a născut în 1886 într-o mahala bucureşteană în familia unui meseriaş de condiţie modestă. Tatăl său, care a schimbat mai multe meserii în lupta pentru întreţinerea familiei, de la cojocar pînă la ţesător de covoare, a rămas în amintirea poetului ca un bonom cu fire glumeaţă, dar cu o bunătate sufletească şi o milă rar întîlnite. Un apropiat al familiei notează cu privire la asta într-o scrisoare, că decît să taie o găină prefera s-o ţină „*pînă murea de bătrîneţe, cîte 14 ani*."

Mama, Paraschiva, era o foarte talentată ţesătoare de covoare cu motive naţionale româneşti.

Pînă la vîrsta şcolară copilul a crescut mai mult pe lîngă bunica din partea mamei, care se călugărise la schitul Văleni.

Şcoala primară o face în Bucureşti şi într-un sat de la poalele Carpaţilor, din judeţul Argeş. Amintiri din aceste locuri răzbat în unele poezii:

„*Colo sus, culcat pe-o rînă,*
Stă Negoiul mohorît,
Cu-a lui negură bătrînă
Care-i ţine de urît.
... ...
La răspîntii creşte stogul

De foi moarte de curînd.
Strigă-n vale Topologul..."
(***Balada munţilor***)

Apoi e bursier al Liceului Matei Basarab. Despre viaţa din internat, cu evadările nocturne pentru o plimbare la şosea cu Eugen Todie şi Corneliu Mihalescu, cei care i-au rămas toată viaţa prieteni, sau pentru un spectacol în care juca Marioara Voiculescu, poetul îşi va aduce aminte cu emoţie.

„*De cîte ori ştiam că joacă ea seara, şi vai! De cîte ori se rătăceau prin buzunarele mele cîţiva lei prizăriţi, săream peste zidul din fund al internatului, care da în Cişmigiu, şi zburam spre aleasa inimii mele. Crăpam de dragoste şi de romantism. De la galerie şi de la balcon (mai rar de la stalul al treilea) îi trimeteam în gînd, peste capetele spectatorilor, inexistenţi pentru mine, toate stihurile de amor compuse în timpul săptămînii.*"

Din timpul liceului datează primele lui producţii care să merite numele de „poezii." În clasa a VII-a de liceu are loc şi debutul publicistic al lui Topîrceanu, într-o revistă fără pretenţie, ***Dumineca***, sub semnătura G. Top.

Colaborează în această perioadă la ***Revista noastră***, publicaţie literară scrisă aproape exclusiv de femei. Mai tîrziu el mărturisea, autoironizîndu-se, că „*lua parte la şedinţele redacţionale nu atît din interes literar, cît pentru că „Revista noastră" era o publicaţie feminină. Veneau acolo multe poetese. Mai ales era o secretară de redacţie...*," mărturisire pe baza căreia poetul a fost mult tachinat de Ibrăileanu în timpul colaborării sale la ***Viaţa Românească***: „*Ei, să avem şi noi în redacţie femei...*," zicea Ibrăileanu cînd Topîrceanu lipsea de la vreo şedinţă, „*cred că ai veni regulat...*"

După ce termină liceul se înscrie în 1906 la Facultatea de Litere şi Filozofie, ale cărei cursuri le urmează însă numai foarte puţin timp. Din această epocă, un coleg, M. Cruceanu, îşi amintea o intervenţie umoristică a lui Topîrceanu la un seminar. O studentă a lunecat şi a căzut, stîrnind rîsetele celor din jur. Poetul a improvizat atunci, pe loc, versurile:

„*A căzut! Ce lucru mare?!*
Să nu rîdeţi niciodată
De-o fetiţă care cade!..."

În anul următor e încorporat la şcoala de ofiţeri de rezervă din Cotroceni, unde satisface serviciul militar.

Dacă înainte de asta condiţiile de viaţă ale poetului nu fuseseră prea bune, după ce termină în 1908 cu milităria, ele devin cu totul precare. Încearcă să se întreţină lucrînd ca funcţionar la o Casă de asigurări, apoi deţine un timp postul de copist la Casa bisericii. Rod al impresiilor culese în acest timp este ***Răspunsul micilor funcţionari***:

„*Vremea parcă-şi merge mersul în galop*
Şi aspectu-şi schimbă ca-n caleidoscop.
Iar noi stăm deoparte...
Asta ni-i viaţa!
Tot mereu aceeaşi, sara, dimineaţa:
Slujba, facultatea, birtul şi chiria, -
Peste tot apasă, grea, monotonia.
Da, ni-i tristă soarta şi de nimeni plînsă."

Lipsurile materiale în care se zbate îl silesc să „*schimbe mereu decorul*," adică să se mute dintr-un loc în altul, de la o proprietăreasă la alta, în căutarea unei locuinţe mai ieftine şi mai avantajoase. Desigur că şi această situaţie nu putea să nu se reflecte în poezia lui care n-a dispreţuit niciodată cotidianul, evenimentul mărunt ca importanţă, dar cu sensuri ce pot fi adînci. Şi într-adevăr, din această perioadă a vieţii poetului îşi trage seva una din cele mai frumoase flori dăruite de Topîrceanu literaturii române, ***Balada chiriaşului grăbit***:

„*Eu nu ştiu limanul spre care*
Pornesc cu bagajul acum,
Ce demon mă pune-n mişcare,
Ce taină mă-ndeamnă la drum.
Dar simt că m-apasă pereţii, -
Eu sînt chiriaş trecător:
În scurtul popas al vieţii
Vreau multe schimbări de decor."

În conferinţa ***Cum am devenit ieşan***, poetul povestea mai târziu, făcînd haz de necazul trecut, cum a luat naştere poezia:

„Eram pe atunci la București, cînd primesc într-o zi o telegramă de la „Viața Românească:" Trimite versuri. N-aveam nimic gata. Și tocmai în ziua aceea trebuia să-mi schimb domiciliul. Prin urmare, încă de dimineață a început să plouă. – Trebuie să fi observat și d-voastră că niciodată nu plouă atît de mult ca în zilele cînd se mută oamenii. Uneori cînd hotărîrea de a mă muta o luam brusc, cînd Dumnezeu nu prindea de veste la vreme ce am eu de gînd, ploaia începea atunci, pe loc. Iar dacă lucrul era hotărît mai demult, atunci începea să plouă cu o săptămînă înainte. Și o ținea așa zi și noapte ca să nu apuc eu a mă strecura pe furiș, printre picături...

De data asta stam cu bagajele în mijlocul odăii așteptînd una din două: sau un moment de inspirație ca să scriu versurile cerute, sau o clipă de acalmie în prăpădul de-afară ca să mă mut. În această cumpănă dna Schwartz, proprietăreasa mea, aștepta și ea cu destul interes să vadă încotro se înclină balanța.

În sfîrșit momentul de acalmie pe care-l așteptam s-a produs. Ploaia s-a oprit ca prin farmec înainte ca eu să fi apucat a scrie un singur vers.

Trebuia să mă grăbesc. Am azvîrlit condeiul cît colo și m-am repezit asupra bagajului.

- Da' ce, te duci? m-a întrebat madam Schwartz cu regret.

- Da... Rămîi sănătoasă, cucoană, că-mi iau geamantanul și plec! i-am strigat din prag.

Și numaidecît am băgat de seamă că, fără voia mea știută, făcusem ca din greșală două versuri. Două versuri care se confundau cu expresia naturală, nemeșteșugită, pe care viața însăși mi-o adusese pe buze în acel moment culminant al despărțirii și care rezumau toată situația, cu atmosfera și cu tonul ei afectiv exact, fără un cuvîntel, fără o virgulă de prisos.

M-am dus la noua mea locuință și am isprăvit acolo Balada chiriașului grăbit, începută pe drum.

Peste vreo trei săptămîni balada mea era cunoscută în toată țara și mulți o știau pe dinafară, ba unii chiar o cîntau!"

Desigur, din relatarea aceasta nu se vede cîtuși de puțin întreaga muncă pe care a depus-o de fapt poetul pentru desăvîrșirea acestei bucăți sclipitoare, toată migala cu care artistul și-a cizelat fiecare vers, cîntărind de nenumărate ori fiecare cuvînt, așa cum a făcut, de altfel, cu oricare dintre poeziile sale. Relatarea ne ajută însă să descifrăm trăsăturile principale ale

personalităţii sale poetice: măiestria de a extrage arta chiar din împrejurările cele mai obişnuite ale vieţii şi capacitatea de a „*schimba în glume lacrimile*:"

„*Dar azi vă dau o veselă agapă*
De inedit şi de răzleţe pagini.
Durerea mea, topită în imagini,
Dispare ca un fulg de nea în apă.
Se schimbă-n glume lacrimile clare,
Simbolice baloane de săpun
Plutesc deasupra vîntului nebun,
Stîrnit de reci curente literare."

În 1911, sperînd într-o situaţie materială mai bună, Topîrceanu acceptă invitaţia pe care i-o făcuse anterior Ibrăileanu şi părăseşte Bucureştii, mutîndu-se în bătrîna cetate de scaun a Moldovei. Iată cum descrie Ionel Teodoreanu, cunoscutul romancier, Iaşii acelor vremuri:

„*- Ce mai nou?*
- Ce să fie? Nimicuţa.
- Toate bune?
- Toate bune.
- Atunci, cu bine.
Aşa era în dulcele Tîrgul Iaşului: nimic nou, şi cu bine."

Topîrceanu se alipeşte cu tot sufletul acestui patriarhal oraş, în care găseşte într-o pitorească îmbinare vestigii ale trecutului pline de un parfum nostalgic[1] şi elemente ale civilizaţiei europene care apăreau atunci în viaţa oraşului. Iaşului îi dedică Topîrceanu chiar o comedie muzicală, ***Bonsoir, Iaşi***, care se încheie cu o adevărată odă lirică închinată bătrînului oraş:

„*Te salut, oraş al păcii, poeziei şi-al iubirii,*
Unde se întrec în graţii fetele cu trandafirii,
Unde primăvara cerul e albastru ca cicoarea
Şi din fiece ogradă liliacu-şi plouă floarea..."

[1] Am operat o inversiune, faţă de textul original: „*vestigii pline de un parfum nostalgic ale trecutului.*"

E adevărat că umoristul Topîrceanu nu se poate abţine să nu glumească puţin pe seama urbei moldovene, dar gluma lui e plină de duioşie şi de dragoste (***Despre automobil, Civilizaţie locală***).

Intrînd în colectivul de redacţie al ***Vieţii Româneşti***, poetul găseşte viaţa care-i era mai pe plac: boemă într-un fel, dar plină de seriozitate şi ordine pe de altă parte. Ibrăileanu, principalul animator al acestui colectiv, era un om cu o mare voinţă şi putere de muncă, cu o vastă şi multilaterală cultură şi cu un rar simţ artistic. În afară de nenumăratele glume, care nu erau, bineînţeles, prohibite între membrii redacţiei, în discuţiile de aici se completează mult informaţia culturală a lui Topîrceanu.

Subsecretarul de redacţie, G. Topîrceanu, avea un rol însemnat în munca redacţională. Pe lîngă cronici vesele ca ***Răspunsul micilor funcţionari***, ***Balada chiriaşului grăbit***, poezii ca ***Noapte de iarnă***, ***Balada popii din Rudeni*** etc., poetul mai întocmea şi cronici teatrale, recenzii, polemici etc. El cizelează bucăţile literare primite de la începători şi dă acestora îndrumări. Povestirile de început ale Hortensiei Papadat Bengescu sau ale lui I.C. Vissarion au cîştigat mult trecînd prin mîna lui.

Aici cunoaşte pe Alexandra Gavrilescu, botezată literar de Sadoveanu şi Ibrăileanu, Otilia Cazimir, de care-l va lega statornică şi caldă prietenie pînă la sfîrşitul vieţii.

În 1913 România[2] intră în Războiul Balcanic. Topîrceanu e chemat sub drapel şi tîrît în Bulgaria. Acolo e mîhnit văzînd consecinţele unui război nedrept împotriva ţării vecine.

După ce se înapoiază în ţară, viaţa lui nu devine mai liniştită. Verile şi le petrece în concentrări, iar restul anului muncind din greu pentru a se întreţine, lucru tot mai dificil, căci se apropia Primul Război Mondial. Poetul se află în această perioadă mai „fără adresă" ca oricînd, fapt care-l face să scrie versuri ca acestea:

„*Îmi ceri adresa, domnul meu?*
Sînt trist din cale-afară...
Cum să ţi-o dau cînd însumi eu

[2] În original: „*Romînia burghezo-moşierească.*"

O caut de-astă vară!..."

Dar viaţa aceasta, fără domiciliu, ia curînd sfîrşit. România intră în Războiul Mondial, Topîrceanu e încorporat ca sergent, e dus în Dobrogea şi, din primele zile, cade prizonier la Turtucaia. De acum poetul e scutit de grija căutării unui domiciliu: e purtat din lagăr în lagăr, pînă ajunge într-un spital militar din Sofia. La începutul lui 1918 e eliberat, se întoarce în Bucureşti şi, reluîndu-şi masca umoristului,[3] publică un fel de cronică veselă în care se arată indignat că lumea a putut crede zvonul morţii lui:

„*Toţi proştii cîţi m-au cunoscut*
Ziceau: ‚Mi-era un fel de rudă.
Săracul! Cine-ar fi crezut?'
Îmi vine să-nviez de ciudă!"

Dar din această cronică răzbate totuşi o undă de amărăciune:

„*Trăiesc, devreme ce sînt trist*
Şi rîd ca altădată."

Dar una din cele mai însemnate opere publicate acum sînt ***Amintiri din luptele de la Turtucaia***. Zguduitoarele pagini de aici sînt un protest plin de forţă împotriva războiului şi a distrugerii.

Tot rod al experienţei şi al dureroaselor impresii culese din război sînt poezii ca ***Balada morţii***, ***Balada corbilor***. În aceasta din urmă se vede limpede revolta poetului împotriva celor care au împins ţara în „marele măcel:"[4]

„*Posomorîţi, cu ghiara lungă,*
Cu pliscuri negre de oţel,
Ne-am înfruptat cît să ne-ajungă
Din prînzul Marelui Măcel."

Urmează acum o nouă perioadă apăsătoare de grijă a vieţii zilnice. Într-o scrisoare din această perioadă a poetului, transpare asta prin tonul autoironic, pe care nu-l părăseşte nici acum:

---

[3] În original: „*masca veselă*;" am înlocuit adjectivul din raţiuni de repetiţie.

[4] În original fraza continuă enumerarea: „*a clicii conducătoare în frunte cu regele*."

„*Am proces cu proprietarul, sînt certat cu „Viaţa Românească,”, mi-a murit mama, am o soră bolnavă, starea civilă mi-e foarte încurcată, amica îmi face scene, eu ei la fel etc.*”

Apoi situaţia se limpezeşte prin obţinerea postului de director al Teatrului Naţional din Chişinău.

În 1926 Topîrceanu dobîndeşte premiul naţional de poezie. Critica estetizantă[5], se năpusteşte asupra lui. Gh. Bogdan Duică, E. Lovinescu, Iorga, M. Dragomirescu, în studiile lor, pe care şi le pretindeau obiective, desconsideră complet poezia lui Topîrceanu, căci, zice Eugen Lovinescu, „oricît de interesante ar fi aceste opere, care au toate organele unor capodopere, ele sînt lipsite de intensitatea şi tensiunea marii poezii lirice.”

Însă, spre deosebire de contemporanii lui care revărsau atît de darnic în poeziile lor acea „*intensitate şi tensiune lirică*” ce-i plăcea lui Lovinescu, Topîrceanu a preferat şi a ştiut să-şi comprime lirismul în nişte tipare care păreau improprii, în tiparele umorului. Critica estetizantă nu era în stare să vadă nici noutatea din opera lui Topîrceanu, nici să scormonească sub stratul de umor de la suprafaţă, descoperind adîncul lirism al poeziei lui.

„*Iar azi lirismul meu e clar, vezi bine,*
Căci tuturor îşi dăruie secretul,
Dar ca să poţi ceti cîndva în mine
Tu nu-mi cunoşti, Zoile, alfabetul.”

Departe de-a fi un simplu „*măscărici literar*,” cum îl numeşte Bogdan Duică, Topîrceanu a utilizat umorul în cea mai valoroasă parte a creaţiei sale, nu ca un scop în sine ci ca un mijloc prin care să-şi exprime sentimentele şi conceptele.

În ultimii ani ai vieţii, omul, care după mărturia unui contemporan, nu suferise niciodată să i se înţepe pielea cu acul unei siringi, a fost chinuit de o boală grea, incurabilă, de cancerul hepatic, care l-a ţinut mult timp prin spitalele din Viena. De acolo poetul trimite o emoţionantă scrisoare în ţară, în apărarea lui Sadoveanu, atacat cu furie în vremea aceea de presa huliganică de orientare fascistă. Scrisoarea aceasta a fost pe drept cuvînt

[5] În original: „*Critica decadentă, estetizantă.*”

numită de criticul Al. Săndulescu „*cîntecul lebedei*.” Reîntorcîndu-se în țară după un tratament zadarnic, poetul își trăiește ultimele zile, retras, vegheat de Otilia Cazimir.

În 7 mai 1937, poetul cade pradă morții, căreia el îi dăduse cîndva o tulburătoare definiție:

„*Cînd ajungi din urmă viitorul*...”

Neînțeles de critica formalistă din timpul său, dar apreciat de personalități literare (Sadoveanu, Ibrăileanu, Arghezi), poetul care s-a aplecat întotdeauna cu dragoste asupra omului simplu (***Noapte de mai***, ***Balada morții***) este astăzi unul din cei mai iubiți și mai populari poeți ai noștri în mijlocul numeroșilor săi cititori.[6]

[6] În original se spune că Topârceanu „*este astăzi unul din cei mai iubiți și mai populari poeți ai noștri în sînul maselor largi de cititori*.”

Ion Vlasiu - Ion Brad - exemplul unei prietenii

ANCA DOCOLIN
Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj

Abstract

Ion Vlasiu - Ion Brad - the Model of a Friendship

Ion Vlasiu was a well-known Romanian sculptor, painter and writer, the author of many monuments dedicated to important events or personalities of the Romanian history and culture. His correspondence with the writer and diplomat Ion Brad (40 letters sent between 1963-1985, most of them from Bistra, Mureş) is preserved in the Special Collection department from „Octavian Goga" Cluj County Library. These letters illustrate not only Vlasiu's artistic projects but also his personal thoughts and feelings, written in a very distinguished original style.

Keywords: *Ion Vlasiu, Ion Brad, correspondence, sculpture, monuments*

Aparţinând aceluiaşi areal geografic, Ion Brad,[1] născut în Pănadea lui Timotei Cipariu şi format în şcolile Blajului pe care îl consideră „*singurul* oraş *românesc care merită să-i înscriem numele într-o rugăciune*" (de altfel, unul dintre

[1] Poet, prozator, dramaturg şi diplomat, **Ion Brad** a fost secretar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor, al cărui preşedinte era Nagy István (1953-1956), redactor-şef al revistei pentru copii ***Cravata roşie*** (1956) transferat ulterior la revista ***Luceafărul*** (1958), iar în 1960 la ***Scînteia tineretului***; adjunct al şefului Secţiei de literatură şi artă a C.C. al P.C.R. (1965), vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă (1968), ambasador al României în Grecia (1973-1982), director al Teatrului „Nottara" (1984-1989). Scriitor prolific, distins cu numeroase premii literare, cetăţean de onoare al municipiilor Cluj-Napoca şi Blaj, lui Ion Brad i-a fost decernat titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba-Iulia (2013). Vezi ***Dicţionarul general al literaturii române***, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2004, vol. I, p. 635.

volumele lui Ion Brad poartă titlul ***Blajul nostru cel de toate zilele***), iar Ion Vlasiu, născut în Lechinţa, judeţul Mureş, cei doi mari oameni de cultură contemporani s-au întâlnit în capitală, în atelierul sculptorului, în 1956. Nu numai locul naşterii, dar şi cel al formării profesionale constituie un punct comun în biografia ambelor personalităţi, Clujul fiind oraşul în care cei doi au urmat cursurile a două instituţii de prestigiu (Ion Vlasiu fiind înscris între anii 1928-1930 la Academia de Arte Frumoase la clasa profesorului Romulus Ladea, iar Ion Brad la Facultatea de Filologie din Cluj în perioada 1948-1952).

Prietenia lor se naşte din preocupările lor comune, acea „*luptă cu materia, fie ea cuvântul, culoarea, marmura, bronzul, piatra, lutul, lemnul, pentru a-i da o semnificaţie, a o face să vorbească, să zboare şi să cânte*;"[2] Ion Brad, într-un omagiu adus sculptorului Ion Vlasiu[3] cu ocazia aniversării a 75 de ani, în

---

[2] Ion Brad, ***Aicea, printre ardeleni***, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2007, p. 51.

[3] Sculptor, pictor şi scriitor român, **Ion Vlasiu** (n. 6 mai 1908, Lechinţa, judeţul Mureş - d. 18 decembrie 1997, Bucureşti) este autorul mai multor monumente dedicate unor evenimente sau figuri memorabile ale istoriei şi culturii româneşti: busturile lui Zaharia Boiu, Ilarie Chendi, Nicolae Filipescu (1937), Mihai Eminescu şi Octavian Goga (1939) din Sighişoara; monumentul funerar al poetului George Boldea (1937), monumentul funerar al lui George Coşbuc (Cimitirul Bellu - Bucureşti, 1944); grupul statuar Ion Creangă (Parcul Herăstrău - Bucureşti, 1971); grupul statuar Horea, Cloşca şi Crişan (Cluj-Napoca, 1974); monumentul Unirii (Blaj, 1975); monumentul Aurel Vlaicu (Aeroportul Vidrasau - Tg. Mureş, 1976), Ion Creangă (Piatra Neamţ, 1983), bustul lui Mihai Eminescu (Luduş, 1983).

A fost profesor la Academia de Arte Frumoase din Timişoara (1938), redactor-şef al revistei ***Arta*** (1966-1969) şi autor al volumelor ***Am plecat din sat*** - 1937, premiat de Academia Română, în 1939; ***Poveste cu năluci*** - 1941; ***Drumul spre oameni*** - 1962; ***O singură iubire*** - 1965; ***Cartea de toate zilele*** - 1984; ***Succes moral*** - 1985; ***Monolog asimetric*** - 1988; ***În spaţiu şi timp***, 4 volume, între 1970-1987; ***Chipuri şi măşti*** - 1994; ***Casa de sub stejari*** - 1999; ***Vlăsiile şi alte poeme*** - 2004. Maestrului Ion Vlasiu i s-a acordat titlul de Artist Emerit al Republicii Populare Române „pentru merite deosebite în activitatea desfăşurată în domeniul teatrului, muzicii, artelor plastice şi cinematografiei" (1964) şi titlul de

1983, numindu-se pe sine „*coborâtor din părţile sale de ţară şi din neliniştile lui creatoare*."[4]

Această frumoasă poveste a unei prietenii durabile şi constructive începe, aşa cum spuneam, în 1956, când tânărul Ion Brad asista în atelierul maestrului Vlasiu de pe Şoseaua Kiseleff din Bucureşti la „*adevărate simpozioane, antrenante şi folositoare*" formării sale, „susţinute" de maestru şi de prietenii săi, Nicolae Barna şi Wilhelm Beneş, foşti colegi la Belle Arte la Cluj şi refugiaţi după Diktatul de la Viena.[5]

În Clujul tinereţilor lor, fiecare dintre cei doi s-au apropiat de marile personalităţi literare şi artistice ale locului. Figura fascinantă şi copleşitoare a lui Lucian Blaga i-a atras în mare măsură pe ambii, Vlasiu fiind mereu tentat să facă portretul marelui său contemporan (în 1945-1946 a şi reuşit să-l schiţeze în cărbune). În ***Luntrea lui Caron***, Blaga scria: „*Vlahu* [Vlasiu] […] *un talent foarte original, de o vigoare rustică impresionantă, plin de surprize, mereu nou în ideile ce le dezvolta, un autodidact care se orienta uluitor de just în problemele de artă...*"[6]

Ion Brad, absolvent al Liceului de băieţi „Sfântul Vasile cel Mare" din Blaj, în 1948, este admis la Facultatea de Filologie din Cluj, teza de la limba şi literatură română fiind aproape identică cu cea de la bacalaureat ***Generaţia de la 1948, în viziunea scriitorilor români***, tema principală a cursului ce-i va fi predat de prof. Ion Breazu, născut şi el într-un sat din apropierea Blajului, Mihalţ, şi absolvent al aceluiaşi prestigios liceu blăjean.[7]

Doctor Honoris Causa al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca (1993). Vezi ***Ion Vlasiu: [album]***, studiu introductiv Călin Demetrescu, Bucureşti, Meridiane, 1984, 16 p. + il.; ***Vlasiu,*** pref. Ion Frunzetti, Cluj, Editura Dacia, 1973, 14 p. + il.; ***Clujeni ai secolului 20***, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000, p. 337.

[4] ***Ibidem***, p. 52.

[5] ***Ibidem***.

[6] Lucian Blaga, ***Luntrea lui Caron***, Bucureşti, Humanitas, 1998, p.145-146.

[7] Cursul predat de prof. univ. Ion Breazu, ***Generaţia română de la 1848*** şi notat de studentul Ion Brad în 1949 se află de asemenea în ***Fondul Ion Brad*** din Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj.

Acest eminent profesor de literatură română modernă, cunoscut ca fiind unul dintre „*marii și statornicii prieteni ai lui Lucian Blaga*," a fost cel care i-a insuflat dragostea față de opera blagiană ca şi, de altfel, colegul său Dumitru Micu, viitorul critic şi istoric literar, care îl cunoştea pe marele poet. Discuţiile purtate de Lucian Blaga cu tânărul scriitor Ion Brad, eforturile depuse de cel din urmă pe lângă conducerea Uniunii Scriitorilor de la acea vreme (Mihai Beniuc, detractorul înflăcărat al lui Blaga, se afla la conducerea Uniunii) pentru reintegrarea marelui filozof în spaţiul cultural clujean, l-a determinat pe Blaga să-i scrie pe volumul său de ***Poezii*** următoarea dedicaţie: „*Lui Ion Brad - cu bucuria nespus de rară de a fi întâlnit uniţi în aceeaşi fiinţă un poet şi un om.*"[8]

Însă, din fericire, ceea ce nu a reuşit pentru Lucian Blaga, Ion Brad a reuşit pentru Ion Agârbiceanu. În calitatea sa de secretar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor (1953-1956), acesta a iniţiat şi a contribuit în mod esenţial la reacreditarea vastei opere literare a lui Ion Agârbiceanu, la reîncadrarea sa în Academia Română (de unde fusese exclus în 1948), la acordarea unei pensii de merit şi, în final, la scoaterea casei sale de sub regimul abuziv al naţionalizării. Despre vasta corespondenţă dintre cei doi, de o inestimabilă valoare literară şi istorică, se poate citi în volumul ***Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române***.[9] Cele 38 de scrisori olografe trimise lui Ion Brad de către Ion Agârbiceanu în perioada 1954-1963, dar şi 9 scrisori olografe expediate de soţia acestuia, Maria Aurelia, după moartea scriitorului, între anii 1963-1972 şi de fiica acestuia, Maria Magdalena - 10 scrisori olografe din perioada 1962-1988 se găsesc la Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj în ***Fondul Ion Brad***, constituit din donaţiile scriitorului şi păstrat în cadrul colecţiei de ***Memorie locală***.[10]

---

[8] ***Ion Brad în interviuri***, coord. Maria Cordoneanu, Bucureşti, Editura Ardealul, 2012, p. 101.

[9] Ion Brad, ***Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române***, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007.

[10] Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj, ***Fondul Ion Brad***, ***Corespondenţă, Dosar 3, 4***.

În acest fond, care conţine o parte din vasta arhivă personală a scriitorului Ion Brad (peste 4000 de pagini de manuscrise olografe, numeroase decupaje ale unor articole şi poezii publicate între anii 1953-2005 în diverse ziare şi reviste, articole referitoare la activitatea sa literară şi diplomatică semnate de personalităţi importante din peisajul actual al criticii şi istoriei literare, peste 1300 de scrisori şi felicitări), se găsesc şi scrisorile primite de la maestrul Ion Vlasiu între anii 1963-1985.[11]

Majoritatea scrisorilor sunt expediate din Bistra, localitate situată în apropiere de Reghin şi de localitatea sa natală, Lechinţa, judeţul Mureş, unde maestrul îşi amenajase un atelier şi unde se retrăgea să lucreze pe timpul verii. Prima este datată 20 iulie 1963 şi ne introduce într-un stil epistolar franc, direct, dar nu lipsit de poezie, care caracterizează întreaga corespondenţă a maestrului: „*Pescuiesc dimineața și seara și mă gândesc mereu la tine și la Utan [Tiberiu] și la Simion [Pop], mi-ar face mare plăcere să fiți și voi aici. E o liniște mare și o frumusețe, uiți de lume și trec zilele fără să le vezi.*" În prima parte a scrisorii, maestrul Vlasiu vorbeşte despre preocupările sale (fiind rănit la mâna dreaptă, îşi petrece timpul căutând buşteni, scule, secure, ciocane etc.), iar, spre final, îl invită insistent pe Ion Brad la Bistra asigurându-l că „*o săptămână dacă ai sta s-ar scutura grijile de pe tine, te-ai simți cum mă simt eu acum, adică simplă vietate fericită.*"[12]

Cea de-a doua scrisoare, expediată tot de la Bistra, în 15 septembrie 1963, aduce în prim plan proiectul monumentului „Horea, Cloşca şi Crişan" din Cluj. Monumentul, de proporţii ample, dezvelit în anul 1974 şi amplasat în faţa hotelului „Napoca" din Cluj-Napoca, este compus dintr-o platformă înaltă, din care se înalţă un obelisc de 15 m, având incizate pe feţele principale motive geometrice tradiţionale din zona Munţilor Apuseni şi din trei statui în bronz, înalte de 3,5 m, realizate în manieră ronde-bosse,

[11] Ibidem, ***Dosar 40***.

[12] Ibidem, ***Dosar 40***, fila 2v.

reprezentându-i pe Horea, Cloşca şi Crişan, conducători ai răscoalei ţărăneşti din Transilvania, de la 1784.[13]

Citind scrisorile maestrului Vlasiu putem urmări întregul proces al realizării acestui grup statuar, intrigile şi piedicile care au tergiversat finalizarea acestui proiect timp de peste un deceniu. Interesant de urmărit şi din perspectiva istoriei locale clujene, primele date referitoare la acest grandios proiect sunt oferite de Vlasiu în scrisoarea în care îi explică lui Ion Brad intriga pusă pe seama criticului Ionel Jianu cu rugămintea de a încerca să o contracareze făcând cunoscut adevărul lui Dumitru Popescu, adjunctul Constanţei Crăciun, ministrul Culturii la acea vreme.

„*Lucrurile stau aşa: […] Macheta mea a fost vizionată de o comisie foarte competentă: Ion Irimescu, Boris Caragea, Schileru şi delegaţii ministerului: Peleanu şi Covalschi, şi a fost acceptată fără observaţii de nici o natură. Macheta mi-a fost plătită 40.000 lei. Ulterior producându-se nişte pile - Jianu, Ciucurencu etc. - tov. directoare a artelor (nu-mi amintesc numele, soţia unui general) a supus macheta unui alt juriu unde au fost puşi unii sculptori s-o critice. De fapt, numai Butunoiu, un sculptor de la Statul Major al Armatei* […]”[14]

La 20 martie 1964, maestrul Vlasiu se afla la Cluj, lucrând la monumentul „Horea, Cloşca şi Crişan”, unde îşi întâlneşte prieteni vechi, merge în vizită la redacţiile revistelor ***Tribuna*** şi ***Steaua***, împărtăşindu-i lui Ion Brad impresii despre viaţa culturală clujeană.[15]

Tot 1964, 6 aprilie, este datată o altă scrisoare-document, în care, după expunerea unor necesităţi financiare, Vlasiu îşi dezvăluie proiectele curente şi viitoare, trăirile şi stările sale sufleteşti şi sentimentele de prietenie faţă de mai tânărul sau confrate:

---

13 http://www.bjc.ro/wiki/index.php/Grupul_statuar_Horea%2C_Clo%C5%9Fca_%C5%9Fi_Cri%C5%9Fan [accesat 26.07.2017]

14 Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga” Cluj, ***Fondul Ion Brad***, ***Corespondenţă, Dosar 40***, filele 39v.- 40.

15 ***Ibidem***, fila 56.

„Și după toate aceste plictiseli, să-ți spun dragă Bradule, Ionule, Ionică, pescarule! Că mi-e foarte dor de tine și când, după imense trude și agățări de undiță scot câte o mreană năzdrăvană zic: unde-i Brad s-o vadă!!!

Și ti-aș mai spune că am planuri mari cu Bistra, nu în ce privește pescuitul, planuri pentru vara viitoare, când neapărat vei veni și tu, vreau adică să reușesc în iulie să fac o agapă de patru luni și să sculptez toți stejarii pe care mi i-am adus acasă, stejari, meri, peri și nuci. De aceea nu mai am bani că s-au irosit cu fel de fel de achiziții. Acum lucrez o secerătoare, o figură de doi metri, o țărancă, contractată de minister. Aș fi bucuros s-o termin, să am ceva pentru expoziția din Decembrie.

Din seria muzelor, am terminat „Filosofica." Am găsit o piatră vulcanică roșie, foarte interesantă, și-am început a doua, „Pictura," într-o marmură găsită lângă un pod, foarte albă și dură ca o cremene, de aceea n-o pot termina că mi s-au paradit dălțile.

[…] Iartă-mă că te plictisesc cu toate ale mele, mă spovedesc ție fără cenzură fiindcă te iubesc ca pe un frate și mă bucur că între atâția dușmani am și eu pe cineva care nu se îndoiește de bunele mele intenții."[16]

Într-o altă scrisoare, trimisă tot în 1964, la 30 august, tot de la Bistra, maestrul formulează opinii critice extrem de pertinente referitoare la romanul ***Descoperirea Familiei***, recent publicat de Ion Brad la Editura pentru Literatură:

„*Dragul meu Ionică.*

Citesc „Descoperirea Familiei", sunt la cartea a V-a și acum pot să-ți spun, ceea ce desigur tu aștepți, că ai scris o carte despre sat, originală, cu eroi și conflicte pe care eu le simt în structura lor intimă, în țesutul lor încâlcit, ciudat și grotesc uneori, banale și meschine pe alocuri, adică așa cum apare satul privit fără milă și chiar fără pudoare (nota asta nu mi-a plăcut), în schimb umorul tău insinuant e ca apa sub pământul mlăștinos, și realizează pe traseul lecturii un tonus, culminant în capitolele cu pocăiții, de mare expresivitate satirică. Pe scurt, avem încă o frescă a satului, care, după modesta mea părere, te situează fără echivoc al doilea în familia scriitorilor realiști moderni imediat după Pavel Dan, mai colorat chiar și cu o arie de probleme de altă actualitate."[17]

---

[16] ***Ibidem***, filele 57v-58v.

[17] ***Ibidem***, fila 18.

Este părerea avizată a celui care s-a aplecat asupra lumii satului transilvan, în descendenţa lui Slavici, Rebreanu, Agârbiceanu şi Pavel Dan, încă din opera de debut, romanul autobiografic ***Am plecat din sat***.[18]

În scrisorile expediate în anii următori, putem desluşi neliniştile creatoare ale maestrului, probleme cotidiene financiare sau de altă natură, împărtăşite fără reţineri şi, de cele mai multe ori, în speranţa unui ajutor care nu întârzia să apară. „*Tu ai sărit în ajutorul meu ca nimeni altul și îți mulțumesc din inimă, ce să fac altceva? Îți voi aduce și eu o sculptură, că alta nu pot. Și un borcan de miere Bistrană. Te sărut și sărut mâna soției tale, Ion,*" scria maestrul în ultima scrisoare trimisă în 1964.[19] Putem urmări traiectoria realizării unui vis al maestrului, acela de a-şi construi un atelier la Bistra înconjurat de un gard în care fiecare stâlp întruchipa un proverb sau un personaj din basmele populare. Într-o scrisoare din 1969, Vlasiu reia problema monumentului încă nefinalizat din Cluj despre care scrie: „*Aștept monumentul din Cluj ca singură salvare. Îți scriu toate astea fiindcă a venit vorba, eu știu că tu ai în vedere gândul acestui monument pe care nimeni nu-l vrea decât noi [...]*,"[20] iar, în 1973, acestei nerealizări se adăuga truda definitivării unei alte importante creaţii artistice, monumentul Unirii amplasat pe Câmpia Libertăţii de la Blaj.[21]

Povestea acestei prietenii durabile continua peste ani cu organizarea unei expoziţii de pictură a maestrului Vlasiu în Grecia, ţară în care, între anii

---

[18] Ion Vlasiu, ***Am plecat din sat***, Sighişoara, Editura Miron Neagu, 1937.

[19] Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" Cluj, ***Fondul Ion Brad, Corespondenţă, Dosar 40***, fila 23.

[20] ***Ibidem***, filele 62-63.

[21] Monumentul este compus dintr-o piesă centrală, numită „Gloria", opera sculptorului Ion Vlasiu, înălţată în 1977, şi 26 de busturi înfăţişând conducători ai Revoluţiei Române de la 1848, precum şi figuri remarcabile ale culturii române, realizate anterior, în 1973, de alţi sculptori între care Ion Irimescu, Ion Jalea, Marius Butunoiu. „Gloria" este un monument din piatră înalt de 18 metri, alcătuit dintr-o poartă ce semnifică intrarea în istorie, în faţa căreia se află trei statui feminine identice, din bronz, cu laurii gloriei deasupra capului, simbolizând cele trei ţări româneşti. https://ro.wikipedia.org/wiki/C%C3% A2mpia_Libert%C4%83%C8%9Bii

1973-1982, ambasador al României a fost Ion Brad. La insistenţele acestuia, maestrul acceptă să zboare spre Atena, în februarie 1979, fiind găzduit, aşa cum notează în jurnalul său, la ambasada română. Expoziţia de la Pireu va prilejui achiziţionarea mai multor lucrări de pictură de către colecţionari de artă greci.[22]

Nu doar faptul că s-au născut pe acelaşi meleaguri ardelene şi au avut fericirea de a fi în preajma unor mari figuri ale culturii româneşti şi de a se bucura de preţuirea acestora, dar şi calităţile umane care îi caracterizează (cultul muncii, al lucrului bine făcut, dus până la capăt, şi pasiunea creaţiei) i-au apropiat pe cei doi. Ambii înzestraţi cu vocaţia prieteniei, şi-au consolidat benefica lor relaţie de amiciţie; „prietenii mei literaţi au devenit şi prietenii maestrului Ion Vlasiu, fenomenul reciproc fiind şi el valabil. O frumoasă şi necesară solidaritate între generaţii" scria Ion Brad într-o amplă evocare a personalităţii marelui sculptor.[23] Între prietenii comuni se numără: Tiberiu Utan, Simion Pop, Bucur Şchiopu, Dumitru Popescu, Al. Căprariu, Ion Vlad şi mulţi alţii.

Cu două săptămâni înaintea morţii sale, la venerabila vârstă de aproape 90 de ani, într-o conversaţie în scris, Ion Vlasiu răspundea unei întrebări adresate de Ion Brad astfel: „*Dacă aşezi prietenia în centrul vieţii şi te înalţi mereu la aspiraţiile care îi dau fond şi substanţă, problemele care ţi se pun se rezolvă de la sine. Dacă înţelegi prietenia ca o solidaritate cu oamenii, inteligenţa ta devine selectivă. Ea îţi spune, te ajută să deosebeşti binele de rău, frumosul de urât. Artist, om de ştiinţă sau simplu cetăţean, prietenia te înnobilează şi-ţi deschide toate căile.*"[24]

---

[22] Ion Brad, ***Aicea, printre ardeleni***, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2007, p.78.

[23] ***Ibidem***, p. 54.

[24] ***Ibidem***, p. 88.

Domnule Brad,

Îți trimit materialul despre Eline și restul de care ți-e dor. Îți trimit și câteva pagini în care am început să schițez niște programe, în care unele idei sunt strecurate și în raportul respectiv.

În legătură cu toate astea e necesar să-ți spun încă multe. Te sărut Ulysse

BIOGRAFICA

Ierom. Amfilohie Iordănescu - călugăr, muzician şi slujitor al cărţii

MARIUS NICOLAE ŞERBAN
Biblioteca Sfântului Sinod, Bucureşti

Abstract

Hieromonk Amphiloh Iordănescu - Monk, Musician and Servant of the Book

Hieromonk Amphiloh Iordănescu was a great singer, calligrapher, translator and composer of orthodox church music. He worked at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century. He was a singer at several churches in Bucharest from 1884 until 1925, when he was a monk at Cozia Monastery, being a professor of church music at the school of singers here. In 1929 he served as a priest at the Negru Vodă - Câmpulung Monastery, and in 1930 he was appointed priest at Pasărea Monastery. The most important book he printed is the Music Bouquet (psaltichii) at the Printing House of the Church Books in Bucharest in 1933. This book is one of the most used by church singers in the Orthodox Church Services. Amphiloh's work is very extensive, has over 2.000 pages of manuscripts stiil needing and covers all the services of the Orthodox Church in the public divine cult. Hieromonk Amphiloh Iordănescu was a great personality in the field of Romanian church music, which today tends to be left in oblivion.

Keywords: *hieromonk Amphiloh Iordănescu, Music Bouquet (psaltichii), musical book, manuscripts, Romanian church music, Pasărea Monastery*

Amfilohie (Athanasie) Iordănescu s-a născut la începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea,[1] cel mai probabil în Afumaţi. Această informaţie o

[1] Din cercetările efectuate până acum, nu rezultă exact data naşterii ierom. Amfilohie. Din Registrul de înmormântări de la Cimitirul Mănăstirii Cernica (acolo unde a fost înmormântat), am putea deduce anul 1873, deoarece la poziţia 17/30.07.1937 scrie următoarele: „*Amfilohie Ieromonahul de 64 de ani*…" Însă, într-un

deducem din multele sale însemnări, care menţionează chiar „*Atanasie Iordănescu Afumăţeanul*."[2] Din spusele lui, aflăm faptul că în 1883 era *ucenic al casei* părintelui Silvestru, fratele Mitropolitului Ghenadie Petrescu, la Mănăstirea Cernica.[3] Tot aici a învăţat şi primele taine ale meşteşugului psaltichiei de la părintele „*Cleopa ieromonahul, protopsaltul Cernicăi*" (1880-1884).[4]

Athanasie, după numele de botez, a fost cântăreţ la biserica din satul natal între anii 1884/5-1899, apoi a activat în postul de cântăreţ prim la Biserica Lucaci din Bucureşti (1899-1906), la Capela Domnească a Ospiciului *Sfântul Pantelimon* din Bucureşti (1906-1925),[5] după care a intrat în monahism. În 1916, Athanasie a făcut parte din comitetul de redacţie al revistei muzicale ***Albina***[6] din Bucureşti. Totodată, a fost şi un bun culegător al cântecelor populare româneşti, fiind menţionat de către George Breazul în articolul său ***Muzica romînească de azi***, la capitolul ***Culegerea melodiilor populare***.[7]

În ***Buchetul de muzică***, publicat de Amfilohie la Tipografia Cărţilor Bisericeşti în 1933, la pagina 30 se găseşte o schiţă auto-bio-bibliografică a

---

tablou al preoţilor de la Mănăstirea Pasărea care urmau să împlinească vârsta de 70 de ani, în dreptul anului de naştere a lui Amfilohie este consemnat anul 1871.

[2] Athanasie Iordănescu, ***Privig(h)erul,*** Bucureşti, 1904, f. 137v, (Ms. Rom 3961 B.A.R.).

[3] Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, ***Buchet de muzică (psaltichii),*** Bucureşti, 1933, pp. 328-329.

[4] Gheorghe C. Ionescu, ***Muzica bizantină în România - dicţionar cronologic,*** Bucureşti, Editura Sagittarius, 2003, p. 297.

[5] Viorel Cosma, ***Muzicieni din România, Lexicon biobibliografic, vol. IV (H-J),*** Bucureşti, Editura Muzicală, 2001, p. 149.

[6] Revista ***Albina,*** nr. 1 şi 2 din 1916 a apărut sub directoratul lui Petre Chirculescu (cântăreţ la biserica Colţea din Bucureşti) în tipografia *Albina muzicală*. Cf. Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, ***Istoria muzicii bisericeşti***..., p. 127, nota 219.

[7] G. Breazul, ***Muzica românească azi,*** în Petre Niţulescu, ***Muzica românească de azi,*** Bucureşti, 1939, p. 270.

autorului, în care spune: „*În lunga mea carieră de cântăreţ bisericesc, servind neîntrerupt peste 40 de ani, de la 1885, Mai 1, până la 1925, Octombrie 1, când am intrat în tagma monahală la sf. Mănăstire Cozia* (călugărit cu numele de Amfilohie)*, unde am predat muzica bisericească la şcoala de cântăreţi de aici. După patru ani, adică în 1929, Noemvrie 1, am trecut ca preot deservent la catedrala din Câmpu-Lung (Măn. Negru Vodă), şi aici am predat muzica bisericească la şcoala de cântăreţi, până la 1 Noemvrie 1930, când am trecut tot ca preot deservent la Sf. Mănăstire Pasărea, unde mă găsesc şi astăzi, 15 decembrie 1932.*" Dintr-un tablou al preoţilor de la Mănăstirea Pasărea care urmau să împlinească vârsta de 70 de ani aflăm faptul că Amfilohie Iordănescu a fost hirotonit preot pe seama Mănăstirii Cozia în anul 1926.

În ceea ce priveşte viaţa sa de familie, găsim câteva referiri făcute chiar de el. Pe unul dintre manuscrisele sale, ***Opt-glasar***[8] la p. 134, se află următoarea însemnare: „*Aici când am ajuns cu scrisul şi-a dat obştescul sfârşit în Domnul soţia mea Calina în vârstă de 48 de ani. Ziua marţi, ora 9 a.m. luna septembrie 10 stv. 1919.*" A avut mai mulţi copii. Aceasta reiese din Registrul cimitirului de la Mănăstirea Cernica, unde a fost înmormântat, la poziţia 17/30.07.1937 este scris: „*Amfilohie Iordănescu … înmormântat de fiicele şi feciorii săi.*" Într-o însemnare de pe forzaţul de la începutul manuscrisului ***Liturghier musicesc***[9] se consemnează: „*Compunere, traducere şi scrierea mea. Iar înfrumusaţarea acestei cărţi este făcută de fiul meu Pr. Gheorghe Iordănescu* (fost slujitor la biserica *Naşterea Maicii Domnului* din Slănic Prahova.)[10]

Privitor la sfârşitul vieţii pământeşti a ierom. Amfilohie, am găsit o altă însemnare foarte valoroasă în manuscrisul ***Carte de psaltichie cu Cîntări bisericeşti***,[11] pe al cărui forzaţ de la final este scris: „*Tatăl meu Amfilohie Ierom. a adormit întru Domnul la 28 Iulie 1937, în dimineaţa zilei ducându-se cu tramvaiul spre Tipografia Cărţilor Bisericeşti pe calea Rahovei nr. 168 la*

---

[8] ***Opt-glasar*** - Biblioteca Naţională a României - ms. rom. 28.946.

[9] ***Liturghier musicesc*** - Biblioteca Sfântului Sinod - ms. III 103.

[10] https://statiunea-slanic.ro/atractii/biserica-nasterea-maicii-domnului/

[11] ***Carte de psaltichie cu Cîntări bisericeşti*** - Biblioteca Academiei Române - ms. rom. 4342.

ora 9 dimineaţa, subit." Din presa bisericească de atunci (***Glasul Monahilor*** nr. 557/19.09.1937, p. 4) aflăm că ierom. Amfilohie suferea de o boală cardiacă, iar din cauza unui atac de cord, survenit în dimineaţa zilei de 28 iul. 1937, inima lui a încetat să mai bată. Tot de aici aflăm că a fost înmormântat pe 30 iul. 1937 în cimitirul Măn. Cernica, iar slujba a fost oficiată de către P.S. Episcop Veniamin (Pocitan) Ploieşteanul.

În aceeaşi schiţă auto-bio-bibliografică, ierom. Amfilohie expune şi roadele muncii sale în ogorul muzicii bisericeşti realizate până la 15 dec. 1932, spunând următoarele: „*Într-acest interval lung (peste 40 de ani) de când sunt cântăreţ, am practicat şi executat tot felul de cântări bisericeşti, în acelaşi timp, m-am aşezat şi pe scris. Am tradus din greceşte, am compus şi am scris tot felul de cântări existente în biserică; încât se poate zice că n-a rămas ceva necompus şi nescris de mine. Compunerile şi scrierile mele se cuprind în 15 volume, şi anume: Teoreticonul, Opt-glasar, Catavasier, Mânecător, Liturghier, Păresimier - 2 vol., Penticostar, Docsastar – 2 vol., Calofonicon – 2 vol., Un Liturghier mic, Cartea Laudelor, Cântări de stea, precum şi Slujba Adormirii Maicii Domnului, a Sf. Nicolae, a Izvorului Tămăduirii, toate complete, şi altele. Deci şi acum în urmă acest Bucheţel de muzică*" (publicat în 1933). Între anii 1936-1937 a tipărit în 10 fascicole ***Anastasimatarul*** lui D. Suceveanu, iar dacă moartea nu i-ar fi curmat şirul zilelor, avea în plan să tipărească şi ***Idiomelarul*** aceluiaşi autor.

Calitatea sa de cântăreţ foarte iscusit reiese mai ales din acele menţiuni făcute de însuşi Amfilohie la anumite cântări pe care le-a scris, atunci când spune: „*Axion luat în tocmai cum îl cânta răposatul preot Dimitrie orb în com. Afumaţi; aşezat pe note de Ath. Iordănescu;*" sau „*Axion întocmai cum îl cânta cântăreţul Ioan Stănescu, supranumit moşul (Ionică) de la Bis. Lucaci, aşezat pe note de Ath. Iordănescu.*" Aceste însemnări arată faptul că Amfilohie Iordănescu era un muzician foarte talentat, deoarece cântările mai sus menţionate erau ascultate, memorate şi apoi transpuse în partitură.

Din spusele lui, „*n-a rămas ceva necompus şi nescris de mine,*" dar mai ales din cercetare, am constatat faptul că opera muzicală a ierom. Amfilohie Iordănescu este foarte vastă. El a scris, tradus şi compus lucrări pentru toate slujbele Bisericii Ortodoxe din cultul divin public, totalizând peste de 2.000 de pagini de manuscris. Din lista menţionată de el în 1932 şi din ce a mai

scris după, astăzi, se găsesc aproape toate volumele, dar răspândite în mai multe locuri: Biblioteca Naţională a României - 15 manuscrise, Biblioteca Academiei Române - 5 manuscrise, Biblioteca Uniunii Compozitorilor - 1 manuscris şi la Biblioteca Sf. Sinod - 1 manuscris, 3 articole publicate în revista ***Cultura*** şi 5 tipărituri.

În continuare vom descrie cea mai importantă şi cea mai valoroasă tipăritură a Ierom. Amfilohie Iordănescu, şi anume ***Buchet de Muzică (psaltichii)***, ce se păstrează în colecţiile Bibliotecii Sfântului Sinod la cota II 9565.

De pe foaia de titlu aflăm următoarele informaţii: volumul se intitulează ***Buchet de Muzică (psaltichii)*** ce cuprinde*:* ***Teorii de Muzică Bisericească***, ***Cântări de Vecernie***, ***Utrenie*** şi ***Liturghie***, autorul este „*Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, maestru de muzică*" şi apărut la Tipografia Cărţilor Bisericeşti din Bucureşti în anul 1933. De formatul 4^0 (20,5 x 14,5 cm.), cartea are următoarea paginaţie: 1 filă (nenumerotată): ***Prefaţa*** + 429 pagini + 3 pagini: ***Erata*** + 6 pagini (nenumerotate): ***Tabloul de abonaţi***.

În ***Prefaţă***, autorul face câteva lămuriri cu privire la apariţia acestei cărţi spunând următoarele: „*Am numit lucrarea de faţă „Buchet de Muzică" fiindcă se aseamănă cu un adevărat buchet de flori.*" Apoi face o analogie cu un grădinar care „*alege şi combină florile cele mai frumoase şi mai deosebite pentru ca buchetul său să fie admirat şi preţuit, tot aşa şi eu am rupt şi am cules din îmbelşugata şi frumoasa grădină a muzicii bisericeşti, cântările cele mai frumoase şi cele mai de trebuinţă pentru strană.*"[12] Tot aici găsim şi câteva explicaţii cu privire la conţinut: „*Ţinând seama de neapărata trebuinţă a cântăreţului* (de cântările cele mai folositoare şi uzuale din cultul divin public al Bisericii Ortodoxe), *i le-am dat strânse toate într-un mănunchi, spre a le avea la îndemână.*" Apoi arată faptul că este foarte important ca aceste cântări să fie interpretate într-un mod cât mai corect, conform regulilor muzicii bisericeşti şi prevederilor sfintelor canoane. Tocmai din acest motiv este aşezat la începutul acestui ***Buchet de Muzică*** capitolul ***Teoria Muzicei Bisericeşti Orientală***, unde autorul expune

[12] Ieromonahul Amfilohie Iordănescu, ***Buchet de muzică (psaltichii)***, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1933, ***Prefaţă***.

principiile şi regulile de căpătâi ale muzicii psaltice. Mai departe, Ierom. Amfilohie arată faptul că în această carte el a răspuns cerinţelor pastorale şi misionare din vremea sa, „*căutând* - spune el - *să redau cântărilor din acest Buchet o formă simplă, uşoară şi plăcută aşa cum se obişnuieşte a se cânta astăzi în biserică,*" totodată, „*venind şi în ajutorul noilor începători.*"[13]

În cea de-a doua parte a ***Prefeţei***, autorul îşi exprimă mulţumirea sufletească de care se bucură prin ieşirea acestui volum de sub lumina tiparului, dar şi faptul că „*dorinţa şi stăruinţa mea a fost ca să fac o carte mai completă, dar criza financiară ce bântuie peste tot şi peste toate, precum şi scumpetea tiparului, m-au pus în imposibilitatea de a-mi ajunge scopul, mărginindu-mă numai la lucrarea de faţă.*" De asemenea, autorul îşi cere iertare pentru greşelile care s-au mai strecurat la tipărirea volumului de faţă, spunând că „*am pus la sfârşitul cărţii o erată din care se va putea îndrepta greşalile întâlnite, rugând pe cel ce va face aceasta s-o facă cu duhul blândeţii, căci a nu greşi este cu neputinţă.*"[14] În final, autorul mărturiseşte cu sinceritate că „*nu pentru a mă lăuda* (am alcătuit acest *Buchet de Muzică*), *ci numai pentru a contribui şi eu cu ceva pentru binele obştesc şi pentru slava şi lauda lui Dumnezeu, Celui în Treime lăudat. Amin!*[15]

Pe verso-ul foii de *Prefaţă* se găseşte imprimat portretul Ierom. Amfilohie Iordănescu şi cinci citate din psalmi ce fac referire la cântarea adusă lui Dumnezeu. La p. 1 găsim imnul ***Lumină lină***… din cadrul slujbei Vecerniei, unde se specifică faptul că este „*dedicată Preasfinţiei Sale, Preasfinţitului Gherontie Nicolau, Episcop de Constanţa, făcută* (compusă) *astăzi, 10 martie 1934, de autor.*" Pe verso este imnul ***Pe stăpânul****…,* ce se cântă la intrarea arhiereului în biserică.

De la p. 3 până la p. 30 găsim prima parte a acestui ***Buchet de Muzică****,* şi anume ***Teoria Muzicei Bisericeşti Orientală (psaltichie)***. Această parte de început este împărţită în 12 capitole, la care se adaugă şi ***Tabloul general al scărilor (scările diatonice şi cele cromatice****),* după care sunt câteva exerciţii de paralaghie, adică exerciţii pentru deprinderea şi

[13] ***Ibidem***.
[14] ***Ibidem***.
[15] ***Ibidem***.

învăţarea notelor muzicale. În cele 12 capitole, autorul redă într-o formă concisă şi foarte simplă chiar şi pentru începători, regulile care stau la baza muzicii psaltice. Astfel, el face o incursiune prin teoria muzicii în general, apoi prezintă notele muzicale bisericeşti, explicând rolul şi modul cum acţionează fiecare. În ultimul capitol prezintă şi explică cele 8 glasuri bisericeşti, totodată arătând specificitatea şi modul de intonare al fiecăruia. Un alt aspect foarte util, mai ales pentru începători, este ***Tabloul general al scărilor,*** unde sunt prezentate grafic şi explicate cele 3 genuri ale glasurilor psaltice: diatonic, enarmonic şi cromatic. Acest tablou grafic este de mare ajutor şi pentru cântăreţii care au o oarecare experienţă, deoarece toate cele 3 genuri de care am amintit sunt reprezentate clar şi explicit, ele putând fi reţinute foarte uşor cu ajutorul memoriei vizuale. Pe verso-ul foii de titlu este un text în care autorul oferă câteva preţioase menţiuni legate de prima parte a acestui volum, text pe care îl redăm în întregime: „*Pentru predarea muzicii bisericeşti. Subsemnatul, am socotit de cuviinţă a face prescurtarea de faţă a teorii muzicii bisericeşti, arătând punctele cele mai principale ale ei; şi pentru ca elevul să poată priceapă mai cu uşurinţă teoria, am împărţit-o cu întrebări şi răspunsuri, expunând-o într-o formă socratică, rămânând ca celelalte ce vor mai întâmpina în executarea cântărilor, profesorul să dea explicaţiile cerute*." Pe p. 29 este o schiţă auto-biobibliografică a autorul, pe care am redat-o mai sus.

De la p. 31 până la p. 72 se desfăşoară cea de-a doua parte a acestui volum, ***Cântări la Vecernia Mare***. Aici găsim cele mai uzuale cântări din slujba privegherii, cum ar fi: ***Veniţi să ne închinăm***… glas 8, ***Anixandare: Deschizând Tu mâna Ta***… glas 8 de D. Suceveanu, ***Fericit bărbatul***… glas 8 în două variante compuse de autor. Apoi urmează ***Doamne strigat-am…, Dogmatica*** şi ***Troparul Învierii*** pe toate cele 8 glasuri. De la p. 65 până la p. 69 este ***Slava***… pe opt glasuri ce se cântă la Vecernia praznicului Adormirii Maicii Domnului: ***Cu voia cea dumnezeieşte…,*** compusă de Ierom. Amfilohie. De la p. 69 până la p. 72 mai găsim două variante ale imnului ***Lumină lină***… pe glasurile 2 şi 7, iar pe ultima pagină sunt troparele ce se cântă la ***Binecuvântarea pâinilor*** de la Litie: ***Născătoare de Dumnezeu***… glas 5 tetrafon şi ***Bogaţii au sărăcit***… glas 7.

De la p. 73 începe a treia parte al acestui volum, şi anume ***Cântări la Utrenie,*** care se încheie la p. 199. În cea de-a treia parte se găsesc următoarele cântări: ***Polielee***: ***Robii Domnului***… pe glasurile 1, 8, 5 cu ***Slavă***… ***Şi acum***… de după polieleu; ***Cuvânt bun***… (polieleu ce se cântă la praznicele închinate Maicii Domnului) pe glasul 8; ***La răul Babilonului***… (polieleu ce se cântă în perioada Triodonului) pe glasul 3 de D. Suceveanu. După care urmează ***Binecuvântările Învierii*** pe glasul 5 tetrafon, ***Slavă***… ***Mărire Ţie Treime***… ***Şi acum... Bucură-te ceea ce eşti***… glas 1, de după mărimuri, ***Antifonul glas 4: Din tinereţile mele***… (pe scurt), ***Slavă***… ***Şi acum… Pentru rugăciunile***… glasurile 2 şi 7, ***Miluieşte-mă Dumnezeule… Înviind din mormânt***… glasurile 6 şi 7, Psalmul 50: ***Miluieşte-mă Dumnezeule***… pe glasul 7 varis, şi stihirile: ***Uşile pocăinţei…, În calea mântuirii***.. glas 8 şi ***La mulţimea faptelor mele***…glas 6 ce se cântă în perioada Triodului. De la p. 117 până la p. 123 se găseşte imnul ***Toată suflarea***… de la Laude pe toate cele opt glasuri. De la p. 123 până la p. 138 sunt ***Cele 11 voscresne ale Învierii***, după care urmează: ***Slava***… ***La adormirea ta***… glas 6 de la Laude - Praznicul Adormirii Maicii Domnului şi ***Slava***… ***la Duminica Sfinţilor Părinţi*** (de la Sinoadele Ecumenice)***: Ceata Sfinţilor Părinţi***… glas 8, apoi ***Condacul la Canonul cel Mare: Suflete al meu***… glas 6, ***Cântări la Acatistul cel mare*** (din săptămâna a 5-a a Postului Mare): ***Dumnezeu este Domnul***… ***Porunca cea cu taină***… glas 8, ***Condacul: Apărătoarea Doamnă***… glas 8, ***Cântări din Săptămâna Patimilor: Aliluia… Iată Mirele vine***… glas 8 trifonic, ***Când slăviţii ucenici***… glas 8 trifonic, ***Cămara Ta Mântuitorule***… glas 3, ***Slava***… de la Stihoavna Laudelor din Miercurea Mare: ***Doamne femeia***… glas 8. De la p. 154 sunt 5 variante de ***Slavoslovii originale*** (compuse de autor) pe glasurile: 1, 6, 6 cu 1, 7 protovaris şi 8. Apoi urmează: ***Slavoslovia lui Ghelasie Arhim. Basarabeanul*** pe glasul 5, ***Stihuri ce se cântă la Întâmpinarea Domnului în loc de „Ceea ce eşti mai cinstită…”*** pe glasul 3 de D. Suceveanu, câteva cântări la Învierea Domnului: ***Hristos a înviat…, Cu trupul adormind***… şi ***Ziua Învierii***…, apoi două stihiri de la ***Slavă***… ***Şi acum***… ***după Polieleu, ce se cântă la Praznice când se fac Privegheri***

(pe larg), una tradusă de Macarie Ieromonahul pe glasul 5 şi cealaltă prelucrată de A. Pann pe glasul 5.

Ultima parte, cea mai consistentă şi cea mai importantă, se intitulează ***Cântări la Sfânta Liturghie a lui Ioan Gură de Aur*** şi se află între p. 201 şi p. 429. Aici se găsesc toate imnurile ce se cântă în cadrul Sfintei Liturghii, după cum urmează: ***Ectenia Mare*** şi ***Antifoanele*** (pe scurt şi pe larg) pe glasurile: 8, 6 şi 7, ***Troparele Învierii ale celor opt glasuri, care se cântă în Duminici după Vohodul mic*** (trebuie menţionat faptul că aceste tropare sunt compuse de autor într-o variantă puţin mai lungă decât cele normale şi se cântă în tactul stihiraric), ***Sfinte Dumnezeule***… pe glasurile 1, 2, 3, 5, 7 şi 8 şi răspunsuri la ectenia întreită. De la p. 251 până la p. 276 sunt 12 variante de ***Heruvice mici şi mari compuse din teze şi melofaceri, după diferiţi autori,*** pe glasurile 1, 3, 4, 5, 6, 7 şi 8. După aceste ***Heruvice*** sunt ***Răspunsurile Mari*** pe glasurile 8, 3, 5, 6 compoziţii ale autorului, dar şi ale lui A. Pann, Iosif Naniescu şi Nae Mateescu.

Urmează un capitol foarte important, şi anume ***Axioane originale,*** unde găsim 25 de Axioane compuse sau traduse în majoritate de Ierom. Amfilohie Iordănescu, dar şi de Anton Pann, Ieromonahul Macarie, Protos. Varlaam, Iosif Naniescu etc., pe toate glasurile. În continuare, p. 341-362, sunt ***Acsioane Prăznicare, compuse de Macarie Ieromonahul, mare dascăl, traducător şi compozitor de muzică bisericească orientală***. De la p. 363 la p. 382 găsim câteva cântări la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, care din punct de vedere al textului liturgic sunt la fel ca la Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom, excepţie făcând axionul de la Liturghia Sfântului Vasile: ***De tine se bucură***… Aici găsim adaptate pentru Liturghia Sfântului Vasile, următoarele imnuri: ***Heruvic***… glas 5, ***Răspunsuri Mari***… glas 2 şi 8 şi ***Acsion: De tine se bucură***… glasurile 8 şi 5. Urmează câteva cântări la Liturghia Sfântului Grigorie Dialogul: ***Să se îndrepteze***… glas 1, ***Heruvic: Acum puterile***… glasurile 5 şi 8, ***Kinonicul: Gustaţi şi vedeţi***… glas 1. În continuare sunt cântări specifice Săptămânii Pătimirilor, şi anume: ***Heruvic în Joia Mare: Cinei Tale celei de Taină***… tradus din greceşte pe glasul 6, ***Acsion în aceeaşi zi: Din ospăţul***… glas 5 de Anton Pann, ***Heruvic în Sâmbăta Mare: Să tacă tot trupul***… glas 5 - tradus din greceşte şi ***În***

locul Acsionului, în aceeaşi zi: Nu te tângui… glas 6 de Anton Pann. După aceste sunt 3 seturi de ***Răspunsuri Mari*** pe glasurile 5 şi 6 (compuse de Amfilohie Iordănescu). Apoi este un ***Polieleu al Maicii Domnului: Cuvânt bun***… glas 8, care, din specificaţia notei de subsol, trebuia pus în partea a doua, alături de celelalte polilee. De la p. 410 până la sfârşit se găseşte capitolul numit ***Irmoase calofonice,*** în care găsim: ***Cel ce ai săturat***… glas 8 de Dimitrie Suceveanu, ***Braţele părinteşti***… glas 1 de Schimonahul Nectarie, ***Împărate ceresc***… glas 6 în - două variante - de Ierom. Amfilohie Iordănescu, ***Cântare de umilinţă: Cuprins sunt***… glas 1 de Amfilohie Iordănescu, ***Vai înnegritule suflete… Slava… Stihoavnei din Duminica lăsatului sec de carne***, glas 8 de Macarie Ieromonahul, ***Plâng şi mă tânguiesc***… glas 6 - 2 variante - de Amfilohie Iordănescu, ***Crucii Tale***… glas 6, ***Pe stăpânul***… trei variante pe glasurile 5, 7 şi 2 (ultima în limba greacă) şi ***Cântarea dimineţii***… glas 5.

Din cele arătate mai sus am văzut că Ierom. Amfilohie Iordănescu şi-a dedicat ce-a de-a doua parte a vieţii sale monahismului, cărţilor şi muzicii bisericeşti. Munca sa de pe parcursul întregii vieţii a fost încununată de apariţia ***Buchetului de Muzică (psaltichii)*** şi a ***Anastasimatarului*** alcătuit de D. Suceveanu. De asemenea, trebuie amintit şi faptul că Amfilohie Iordănescu a fost primul cântăreţ ce a transpus opera muzicală a lui Dimitrie Suceveanu din alfabetul de tranziţie în alfabetul latin, cel pe care îl folosim şi noi astăzi. ***Buchetul de Muzică*** tipărit la Bucureşti în 1933 a cunoscut o largă răspândire pe teritoriul ţării noastre. Cele mai multe dintre exemplare, după cum era şi firesc, s-au găsit în Muntenia. Însă am constatat, cu surprindere, că multe exemplare s-au găsit în Moldova, dar mai ales în Ardeal. Astfel că, putem afirma cu tărie că lucrările alcătuite de „*smeritul cântăreţ Athanasie Iordănescu*”[16] încă mai răspund cu succes nevoilor actuale ale cântăreţilor, dar mai ales nevoilor credincioşilor care participă la slujbele Bisericii Ortodoxe.. Acest fenomen s-a făcut simţit şi în timpul vieţii lui Amfilohie. Tocmai din acest considerent cântăreţul muntean îşi adaptează lucrările sale muzicale, pentru a veni în ajutor credincioşilor şi slujitorilor

[16] ***Privig[h]erul,*** f. 1 - Biblioteca Academiei Române - Ms. Rom. 3961.

Sfântului Altar. Acest fapt face ca opera muzicală a lui Amfilohie Iordănescu să fie mai actuală ca niciodată. Poate nici autorul nu s-a gândit că truda sa în ogorul muzicii bisericeşti va dăinui în timp şi va folosi atâtor generaţii.

Aşadar, ieromonahul Amfilohie Iordănescu rămâne un reper în muzica bisericească autentică, lucrările lui fiind socotite ca cele mai de trebuinţă, alături de cele ale lui Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ştefan Popescu, Ioan Zmeu etc.

Dumitru Cionca (1868-1946), un preot greco-catolic cu dragoste de carte

Dr. VIOREL CÂMPEAN
Drd. MARTA CORDEA
Biblioteca Judeţeană Satu Mare

Abstract

Dumitru Cionca (1868-1946), a Greek-Catholic Priest with Love for the Book

Dumitru Cionca (1868-1916) was an illustrious son of his native village, Bârsău de Jos, where he was a Greek-Catholic priest for more than 30 years. He has been collecting and publishing folklore since the time he was a student at Gherla. Member of „Astra," he was involved in the struggle of national emancipation, being delegated to the Great National Assembly in Alba-Iulia on 1 December 1918. Our article also highlights his bibliophilic concerns.

Keywords: *Dumitru Cionca, Greek-Catholic, folklorist, 1 December 1918, Astra, bibliophile*

Unul dintre oamenii de seamă pe care i-a dat localitatea Bârsău de Jos (jud. Satu Mare) a fost preotul greco-catolic Dumitru Cionca. De altfel, putem spune că şi-a contopit viaţa cu localitatea natală, Bârsău de Jos, deoarece a slujit în această parohie vreme de mai bine de trei decenii. În istoriografia sătmăreană personalitatea sa a fost scoasă în evidenţă prin preocupările sale pentru culegerea de folclor, dar şi pentru activitatea în parohia greco-catolică Bârsău de Jos.[1] Mai nou, prin grija profesorului Augustin Jurge au văzut lumina tiparului trei lucrări monografice dedicate comunei Bârsău, aflate de altfel şi în lista noastră bibliografică.

[1] Viorel Câmpean, ***Părintele Dumitru Cionca, un culegător de folclor mai puţin cunoscut***, în ***Confluenţe***, an V, nr. 1 (10), martie 2010, p. 28-29; Idem, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, Satu Mare, 2008, p. 137-139.

Dumitru Cionca s-a născut în 7 noiembrie 1868 la Bârsău de Jos, în familia învăţătorului Longin Cionca şi a Iulianei Gâz (n. 1848, Săbişa - m. 1910, Bârsău de Jos.)[2] În aceeaşi familie s-au mai născut fiul Victor (n. 1865-m. 1943) şi fiica Ludovica, căsătorită cu învăţătorul Paul Micle.[3]

Numele de familie Cionca este unul dintre cele mai vechi pe care le-am întâlnit la Bârsău de Jos. De altfel, încă în jurul anului 1790 avem ştire de

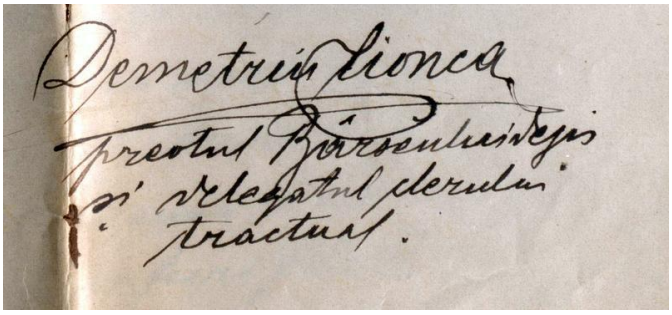

un paroh şi mare proprietar în această localitate pe nume Todor Cionca (Csonka), alte familii nemeşeşti în localitate fiind Codran (Kodrán) şi Someşan (Szamosan).[4] Cât priveşte numele Cionca, ar mai fi de amintit, păstrându-ne în zonă, faptul că paroh între anii 1836-1879 la Bârsău de Sus a fost preotul Daniel Vultur (1813-1879), care era căsătorit cu Maria Cionca, fiica parohului Todor Cionca. Această afirmaţie o fac doi fii ai satului, în una din cele trei lucrări monografice dedicate comunei Bârsău. Tot aceştia

---

[2] D.J.A.N. Satu Mare, ***Colecţia registrelor parohiale***, dosar 207, f. 95 v.-96.

[3] *Paul Micle* (1874-1958), unul dintre cei mai vestiţi dascăli din Sălaj, a fost învăţător la Bârsău de Jos şi Cehu Silvaniei, unde a reuşit să pună bazele unei şcoli de meserii şi ale unei reuniuni culturale. Vezi şi Simion Oros, ***Almanahul dascălilor noştri. Viaţa şi activitatea învăţătorilor din judeţul Sălaj, eşiţi la pensie şi a celor decedaţi dela Unire (1919-1934)***, Zalău, 1934, p. 103-104.

[4] Ioan P. Lazăr, Dionisie Stoica, ***Schiţa monografică a Sălajului***, Şimleul-Silvaniei, 1908, p. 198.

afirmă că Dumitru ar fi fost nepotul lui Teodor Cionca,[5] lucru plauzibil, preoţii trimiţându-şi în general copiii la preoţie sau la dăscălie.

Dumitru Cionca făcea parte dintr-o familie bogată, cu proprietăţi întinse în zonă, de-a lungul anilor el făcând parte din comitetele de conducere ale Băncii „Seineana" din Seini sau fiind „partoş" la arendarea fabricii de sticlărie din Poiana Codrului.[6]

Clasele primare le-a efectuat sub îndrumarea tatălui său la şcoala confesională din satul de baştină. Apoi, a studiat la şcoala trivială din Băseşti, una din cele 18 (reduse după aceea la 12) şcoli întemeiate printr-un rescript al împăratului Iosif al II-lea, cu un program de studii mai vast decât cel din şcolile confesionale. A fost recomandat la preoţie, alături de colegul său Teodor Bara din Bârsău de Sus, de către protopopul Periceiului, Grigore Pop.[7]

Din clasa III-a gimnazială până la terminarea ciclului liceal îl găsim ca elev la Liceul Catolic Regesc din Satu Mare. A fost coleg în primul an cu viitorul preot greco-catolic Pamfil Vălean şi cu viitorul inginer Gabriel Pop-Lemeni.[8] Apoi, în clasa IV-a şi a V-a a fost coleg cu Antoniu Băliban şi Gabriel Pop-Lemeni.[9] Demetriu Cionca rămâne însă şi următorii doi ani şcolari să studieze la Satu Mare.[10] În ultimul an de liceu printre colegii lui s-a numărat şi Kupár Rezső,[11] o personalitate cu origine românească, cu o biografie tumultoasă, ultimii ani din viaţă funcţionând ca profesor la

---

[5] Augustin Jurge, Horia Adrian Jurge, ***Pagini monografice. Istoricul bisericii şi evoluţia cultului religios în Comuna Bârsău, Judeţul Satu Mare***, Cluj-Napoca, 2013, p. 33.

[6] ***Ibidem***, p. 37.

[7] Nicolae Albu, ***Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1867***, Bucureşti, 1971, p. 188.

[8] ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1880/1881 Évi Értesitője***, 1880/1881, p. 22.

[9] ***Ibidem***, 1881/1882, p. 24; ***Ibidem***, 1882/1883, p. 40.

[10] ***Ibidem***, 1883/1884, p. 56; ***Ibidem***, 1884/1885, p. 26.

[11] ***Ibidem***, 1885/1886, p. 59.

„şcoalele Beiuşului," unde îl găsim sub numele de Radu Cuparu sau Radu Gedeon.[12]

De notat că în anii cât Dumitru Cionca a studiat la Satu Mare, profesor de limba şi literatura română şi de religie greco-catolică la vechea instituţie şcolară a fost dr. Vasile Lucaciu.

În clasa a III-a şi a IV-a diriginte i-a fost profesorul Sarmaságh Géza, iar în clasa a VII-a Ratkovszky Pál.

Dumitru Cionca a urmat după aceea cursurile Seminarului Teologic din Gherla, absolvind în 1890; i-a avut colegi de generaţie pe alţi preoţi greco-catolici care i-au îndrumat spiritual pe credincioşii sătmăreni ori sălăjeni din alte parohii: Antoniu Băliban (Acâş, Băseşti, Unimăt),[13] Laurenţiu Bran (Someş-Săplac azi Aluniş, jud. Sălaj, primul traducător al lui Mihai Eminescu în limba maghiară), Dumitru Cupşa (Giorocuta),[14] şi aceştia cu preocupări literare, istoriografice sau de culegere a folclorului.

S-a căsătorit în 23 octombrie 1892 la Bârsău de Sus cu Aurelia Oşian, fiica notarului din localitatea vecină cu Bârsău de Jos, Ioan Oşian şi a Mariei Bancoş. Au fost cununaţi de către părintele Constantin Lucaciu, care tocmai atunci şi-a început slujirea la Iojib, în calitate de martori figurând avocatul de la Şomcuta Mare, D. Papolczy.[15] A fost hirotonit în 1893.

Revenind la studiile de teologie, consemnăm faptul că Demetriu Cionca a făcut parte din Societatea de lectură a teologilor uniţi din Gherla „Alexi-Şincaiana." S-a numărat printre redactorii revistei manuscrise ***Steaua mării***, o publicaţie manuscrisă fondată în 1868; în 1887 redactorii revistei

---

[12] Viorel Câmpean, Marta Cordea, ***Ediţii nesemnalate în „Bibliografia Românească Modernă" ale unor lucrări întocmite de Radu Cuparu***, în ***Bibliotheca septentrionalis***, Baia Mare, an XX, nr. 2 (39), 2012, p. 148-154.

[13] Viorel Câmpean, ***Antoniu Băliban şi preocupările sale folcloristice***, în ***Confluenţe***, Satu Mare, nr. 2 (5), iunie 2007, p. 30.

[14] Idem, ***Preoţii greco-catolici Dumitru şi Domiţian Cupşa, personalităţi ale localităţii Câmpia Sălaj***, în ***Flori de crin***, Şimleu Silvaniei, an XVII (serie nouă), nr. 1 (62), martie 2017, pp. 7-10.

[15] D.J.A.N. Satu Mare, ***Colecţia registrelor parohiale***, dosar 212, f. 82 v.-83.

erau: Ioan Chiş, Simeon Szabo, Ioan Vereş, Demetriu Cionca, Laurenţiu Bran, Iuliu Moldovan, Vasile Pop şi Vasile Vaida, preşedinte al societăţii care patrona revista fiind Emil Bran, iar vicepreşedinte Ioan Chiş.[16] În această publicaţie poeziile populare ocupau un loc de cinste.[17] Pe vremea cât a fost student la seminar, semnătura lui o găsim în calitate de autor al unor culegeri de folclor din Bârsău de Jos.[18] Remarcăm printre culegătorii de folclor şi pe preoţii sălăjeni Emil şi Laurenţiu Bran (înrudiţi cu vrednicul de pomenire Petru Bran), dar şi pe un alt preot greco-catolic originar din părţile noastre, Ioan Şavaniu.[19] Se pare că Dumitru Cionca a avut preocupări de culegere a creaţiilor folclorice încă de pe vremea când era elev.[20]

Ştim de asemenea că a tradus în paginile menţionatei reviste „*novela franceză*" ***Caractere nobile***.[21] De asemenea, a cules pentru această revistă cântece de dor şi satirice.

Prima parohie în care funcţionat a fost Poptelec, districtul Bred, o parohie destul de mare, în care, spre exemplu, în 1898 vieţuiau 875 de suflete greco-catolice.[22]

---

16 Mircea Popa, Valentin Taşcu, ***Istoria presei româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918***, Bucureşti, 2003, p. 336.

17 Dumitru Pop, ***Folcloristica Maramureşului***, Bucureşti, 1970, pp. 42-43.

18 Viorel Rogoz, ***Familia în credinţe, rituri, obiceiuri (studiu de etnologie aplicată pe un material din Ţinutul Codrului)***, Satu Mare, 2002, p. 10.

19 *Ioan Şavaniu* (1862-1907). A studiat teologia la Seminarul din Gherla. Hirotonit în 1895. A activat în cadrul Societăţii „Alexi-Şincaiene," colaborând şi la revista manuscrisă ***Steaua mării***, cu balade (***Fata amăgită***), cântece de dor şi satirice, culese cu mult sârg din popor. A avut permanent preocupări folclorice, publicând texte în ***Tribuna***, ***Universul literar-septemânal***. A slujit o bună perioadă alături de dr. Vasile Lucaciu la Şişeşti, din 1900 până la repausare (vezi Viorel Câmpean, ***Preoţi din Sătmar***, mss.).

20 Viorel Câmpean, ***Părintele Dumitru Cionca...***, p. 28-29.

21 Mircea Popa, Valentin Taşcu, ***op. cit.***, p. 337.

22 ***Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898***, Gherla, MDCCCXCVIII, p. 162.

În iunie 1898 a trecut la veşnicie parohul slujitor din Bârsău de Jos, pr. Ioan Simeon.[23] Astfel, din iulie 1899 cariera preoţească a părintelui Dumitru Cionca a fost strâns legată de parohia Bârsău de Jos, localitatea de baştină, unde a slujit până în 1933, când în fapt a trecut în pensie. Parohia natală era cam de acelaşi rang cu Poptelecul, în 1898 numărând 835 de credincioşi greco-catolici.[24] Pentru că parohia era dintre cele mai sărace, Ministerul Cultelor a acordat între anii 1906-1907 un ajutor de stat de câte 250 de coroane, iar în 1908 un ajutor în sumă de 436,59 coroane.

În anul 1900 s-au finalizat lucrările la turnul bisericii; lăcaşul a fost consacrat în anul 1908 cu hramul vechii biserici, „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil."[25]

A fost tot timpul sprijinitorul dascălilor satului, pentru bunul mers al şcolii confesionale din Bârsău de Jos.[26] Deţinea titlul de protopop onorar încă din 1922, având în 1932 şi funcţia de asesor al distr. Silvania.

La Bârsău de Jos au văzut lumina zilei copiii: Aurelia (1899, decedată la vârsta de 6 ani), Veturia-Maria (1901, c. cu pr. Dumitru Hălmăgian), Demetriu Teofil (1904-1965, absolvent de Drept), Octavian (1906-1926), Aurelia (1909). Decesurile celor doi copii în floarea vârstei au adus multă tristeţe în familia Cionca.

Deosebit de activ pe tărâm naţional, a activat în rândurile Astrei, în cadrul despărţământului Şimleu.[27] Îl găsim încă din anul 1895 ca membru

---

[23] *Ioan Simeon* (1833-1898). Hirotonit în 1857, a fost ataşat de parohia Bârsău de Jos, unde a funcţionat din 1861 până la repausare. Sub păstorirea sa, în 1867 a fost zidită biserica „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril." S-a cheltuit un capital de peste 20.000 de cor. Membru al Astrei. S-a remarcat şi în adunarea de bani pentru ajutorarea soldaţilor români aflaţi în războiul pentru cucerirea independenţei.

[24] ***Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898,*** Gherla, MDCCCXCVIII, p. 166.

[25] Augustin Jurge, Horia Adrian Jurge, ***Pagini monografice. Istoricul bisericii şi evoluţia cultului religios în Comuna Bârsău***, p. 33-34.

[26] Idem, ***Pagini monografice cuprinzând istoricul şcolii şi evoluţia învăţământului local în comuna Bârsău, judeţul Satu Mare***, Cluj-Napoca, 2011, pp. 103-105.

ajutător, pentru ca în 1908 să fie în lista membrilor ordinari.[28] După 1 decembrie 1918 figurează printre membrii pe viaţă ai Asociaţiunii.[29] În 1906 se număra printre cei 68 de membri români ai comitetului jurisdicţional al comitatului Sălaj, în categoria celor 43 de membri aleşi.[30]

Pe plan politic, în jurul anului 1906 a fost unul dintre aprigii sprijinitori ai candidaturii la alegeri a lui George Pop de Băseşti, alături de avocatul Andrei Cosma ori de fostul coleg de seminar, pr. Antoniu Băliban, pe atunci paroh la Băseşti şi secretar personal al ilustrului patriot din localitate.[31]

Mai multe informaţii despre implicarea părintelui Cionca în sprijinirea candidatului român la alegeri avem din anul 1910. De această dată candidat în circumscripţia electorală căreia îi aparţinea Bârsăul de Jos a fost dr. Ioan Erdelyi. Dintr-un raport al plutonierului de jandarmi Székely referitor la turneul electoral al „*reprezentantului naţional român*," aflăm că la Bârsău de Jos „*preotul Dumitru Cionca a atenţionat poporul cu toba în dimineaţa zilei de 19 ca să aibă grijă şi să fie acasă, deoarece vine candidatul care este din sîngele lor şi să nu se teamă de nimic, deoarece acum şi aşa este sigură victoria drapelului nostru, deoarece şi capul administraţiei prim-pretorul Vladimir Nikolajevics este de partea lui şi el vine cu alaiul [candidatului], iar cînd s-a văzut alaiul că se apropie a tras clopotele în turnul bisericii greco-catolice, apoi înainte de a fi sosit candidatul a ţinut o cuvântare poporului*

---

[27] Ioan Ardeleanu-Senior, ***„Astra" în Ţara Silvaniei. Din prilejul împlinirii a 75 de ani de existenţă a Despărţământului „Astrei" sălăjene***, (manuscris), 1946, p. 19.

[28] *** ***Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)***, Cluj-Napoca, 2011, pp. 76, 136.

[29] ***Transilvania***, an XLIX, nr. 1-12, 1 decembrie 1918, p. 12.

[30] *** ***Lupta românilor din Ţara Silvaniei pentru drepturi politice şi făurirea statului naţional unitar român (1905-1918)***, Cluj-Napoca, 1985, p. 30.

[31] Ioan Tomole, ***Românii din Crişana, Sălaj şi Sătmar în luptele naţional-electorale de la începutul secolului al XX-lea***, Baia Mare, 1999, p. 126; *** ***Lupta românilor din Ţara Silvaniei...***, p. 46.

adunat, deci în lipsa reprezentantului administrației, cu privire la care s-a întocmit raport pretorului din Cehu-Silvaniei. În prezent, în toate comunele, poporul este încă liniștit."[32]

Aceasta era implicarea națională a părintelui Cionca. În tradiția satului a rămas însă, pe lângă faptul că avea o proprietate întinsă chiar și la Fărcașa (azi în jud. Maramureș), „*acționar la Banca Națională din Seini și părtaș la arendarea mai târziu a fabricii de sticlărie din Poiana Codrului*," mai interesant fiind faptul că în 1903, cu ocazia unei mari adunări a Partidului Social Democrat, care s-a desfășurat la Ariniș, localnicul Ioan Bran (n. în 1877) „*e chemat la Dumitru Cionca* - preot și moșier din sat - *și pălmuit pentru aderența sa la ideile social-democratice*."[33] Privind astăzi retrospectiv atitudinea națională a preotului, dar organic anti-stângistă, descoperim atitudinea emblematică a poporului român, ilustrat în acest caz de un reprezentant al elitei românești din Sătmar la începutul secolului al XX-lea.

În 23 noiembrie 1918 a fost ales președinte al Comitetului Național Român local; din organizație făceau parte 21 de membri, dintre care 3 erau intelectuali[34], președintele - paroh și fiii săi, Ionel și Emil, acesta din urmă și notar al ședinței. În aceeași zi, 23 noiembrie 1918, a fost organizată și Garda națională română, în a cărui componență au intrat 40 de bărbați din localitate, în frunte fiind instalat fiul Emil, sublocotenent.[35] Garda avea comanda în limba română și purta pe chipiu insigna tricolorului român. „*După aceste constituiri, în frunte cu prezidentul adunării, Consiliului Național Român, Garda națională Română și toți românii adunați au depus jurământul de credință cu textul următor: <<Eu jor credință și alipire către Sfatul Român și că totdeuna voi asculta și numai poruncile Consiliului Național Român - Dumnezeu așa*

[32] ***Lupta românilor din Țara Silvaniei...***, p. 70.

[33] Augustin Jurge, Ioan Bran, ***Comuna Bârsău. Pagini monografice***, Cluj-Napoca, 2009, p. 112.

[34] Viorel Ciubotă, ***Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)***, Satu Mare, 2004, p. 342.

[35] ***Ibidem***, p. 348.

să-mi ajute>>."[36] Despre evenimentele din acel frumos sfârşit de an 1918 şi sângeroasele zile din începutul anului 1919 am mai scris,[37] de data aceasta anexăm studiului nostru textul întreg al preţiosului document.

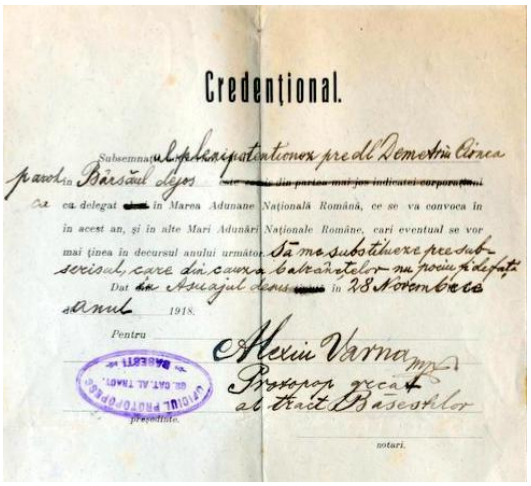

Credenţional.

Subsemnatul Dumitru Cionca pre dl Demetriu Cionca parohia Bârsăul de jos din partea mai jos indicatei corporaţiuni ca delegat în Marea Adunare Naţională Română, ce se va convoca în în acest an, şi în alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual se vor mai ţinea în decursul anului următor. Să mă substituez pre subscrisul, care din cauza bătrâneţelor nu pociu a de faţă.

Dat din Asuajul de Sus în 28 Noembre anul 1918.

Pentru

Alexiu Varna mp.
Protopop greco-cat. al Districtului Băseştilor

Pe lângă Protopopiatul Gr. Cat. al Tinutului Băseşti

Presedinte.

notari.

În general, la Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia au fost trimişi protopopii locurilor. În protopopiatul Băseşti, de care aparţinea şi parohia Bârsău de Jos, credenţionalul i-a fost înmânat părintelui Dumitru Cionca de către protopopul Alexiu Varna.[38] Este interesant că acel

---

36 *** ***Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea statului naţional unitar român. Documente 1848-1918***, Bucureşti, 1989, doc. 348, p. 481-482.

37 Viorel Câmpean, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, vol. III, Satu Mare, 2015, p. 332-341.

38 *Alexiu Varna* (1841-1922). A absolvit gimnaziul la Baia Mare în 1860, iar apoi teologia la Gherla în 1864. Hirotonit în acelaşi an, a fost numit ca administrator parohial la Mireşu Mare. În 1876 este numit în parohia Băbeni, în 1877 fiind şi protopop al districtului de care aparţinea, Ciocmaia. Din 1880 a funcţionat la Asuaju de Sus, deţinând multă vreme şi funcţiile de vice-protopop şi protopop al districtului Băseşti. A repausat la 20 decembrie 1922, când deţinea titlul de arhidiacon onorar. Vezi: ***Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900,*** **Gherla, 1900, p. 344;** ***Şematismul Veneratului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înfiinţarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225***, Gherla, 1925, p. 88.

credenţional era tipizat (textul cu litere aldine). Redăm în continuare acest text, păstrând ortografia epocii:

„*Credenţional*

Subsemnatul plenipotenţiez pe dl. Demetriu Cionca, paroh în Bârsăul de Jos ca delegat în Marea Adunare Naţională Română, ce se va convoca în acest an, şi în alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual se vor mai ţinea în decursul anului următor să mă substitueze pre subscrisul care din cauza bătrâneţelor nu pociu fi de faţă.

Dat în Asuajul de Sus în 28 Noiembrie anul 1918.

Pentru [conformitate]

Alexiu Varna, protopop gr. cat. al tract Băseştilor."

Părintele Cionca a mai avut doi băieţi, cel puţin, Longin şi Emil, probabil născuţi în primii ani de slujire ai părintelui lor, deci în perioada trăită la Poptelec. Amândoi au avut de suferit în sângeroasa iarnă-primăvară a anului 1919, Emil fiind ucis cu sălbăticie de secuii bolşevici ai lui Kun Béla. Dar, să precizăm şi împrejurările.

Suntem în primăvara anului 1919. Bârsăul se află la o limită de armate. În comuna Fărcaşa, aflată la doar 5 km depărtare, staţionau trupele româneşti eliberatoare. Ostilităţile au început chiar în Săptămâna Mare a anului 1919. Au fost făcuţi mai mulţi prizonieri în Joia Mare, deţinuţi cu toţii în sălile şcolii primare. Emil Cionca, dascăl în sat şi sublocotenent în rezervă, împreună cu fratele său Longin (funcţionar de bancă), sunt luaţi prizonieri chiar din casa părintească „*aflată pre partea de sat numită <<Pustă>>. [...] Dumitru Cionca - preotul - este şi el prins în timp ce se refugia spre moşia lui din Fărcaşa.*"[39] Un ordin de retragere primit de forţele de ocupaţie, cauzat de ofensiva trupelor române, a prilejuit fuga de sub escortă a câtorva prizonieri, în preajma pârâului Bârsărel. Fraţii Cionca sunt duşi spre Pomi, de unde fratele mai mare, Longin, reuşeşte să evadeze „*dezbrăcat şi desculţ,*

[39] Augustin Jurge, Ioan Bran, ***Comuna Bârsău...***, p. 113.

înşelând vigilenţa santinelei şi aleargă 10 km pe drumul spre Ardusat - unde face legătura cu frontul românesc. Spre zorii zilei, sublocotenentul voluntar al armatei române - Emil Cionca - comandantul Gărzii naţionale din comuna Bârsău şi unul din reprezentanţii bârsăuanilor pe Câmpia Libertăţii din Alba Iulia la Marea Unire din 1918, cu numai cinci luni înainte, este executat alături de alţi bravi români pe ţărmul râului Someş."[40] Detalii cunoaştem şi despre părintele său, pr. Dumitru Cionca, legat cu frânghia şi transportat spre Satu Mare, eliberat însă de o persoană influentă care îl cunoştea foarte bine.[41]

După cum deja am precizat, părintele Dumitru Cionca a slujit cu credincioşie la Bârsău de Jos până în 1933, când a fost înlocuit întru slujire de către pr. Simeon Pop. Succesorul lui, de asemenea fidel păstor sufletesc al bârsăuanilor până în 1965, era ginerele fratelui său, Victor Cionca. Astfel cei doi parohi au adunat împreună peste şase decenii de admirabilă slujire a credincioşilor din Bârsău de Jos.[42] Despre părintele Cionca se ştiu astăzi puţine lucruri în Bârsău de Jos, dar despre ginerele şi succesorul său, mai apropiat în timp de noi - cei de astăzi, venerabilii bârsăuani vorbesc şi astăzi cu frumoase cuvinte.

În 1938 era casier al administraţiei capitulare, asesor la Serviciul de conturi diecezan şi asesor consistorial al Episcopiei Maramureşului.[43] Deţinea şi titlul de arhidiacon onorar, funcţii care demonstrează preţuirea de care se bucura din partea consistoriului şi a ierarhului locului, vrednicul de amintire episcop Alexandru Rusu.

---

[40] ***Ibidem***, p. 113-114.

[41] ***Ibidem***, p. 114.

[42] Viorel Câmpean, ***Oameni şi locuri...***, p. 137-139.

[43] ***Şematismul provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba Iulia şi Făgăraş***, 1938, Diciosânmărtin, p. 190.

Activitatea lui pe plan cultural şi angrenarea sa în lupta pentru emanciparea naţională ne fac să credem că a fost un îndrăgostit de cărţi, aceste izvoare de înţelepciune. Unul dintre puţinele volume rămase de la el este şi ***Gramatica limbei române. Partea II***[44] ***Sintetică*** a lui Timotei Cipariu,[45] carte apărută cu „*spesele Societăţii Academice Române*" la Bucureşti în anul 1877 la Tipografia lui S. Filtsch (W. Krafft) din Sibiu („*în Sabiniu*"). Cele 354 de pagini sunt învelite într-o copertă din carton marmorat iar cotorul este din pânză.

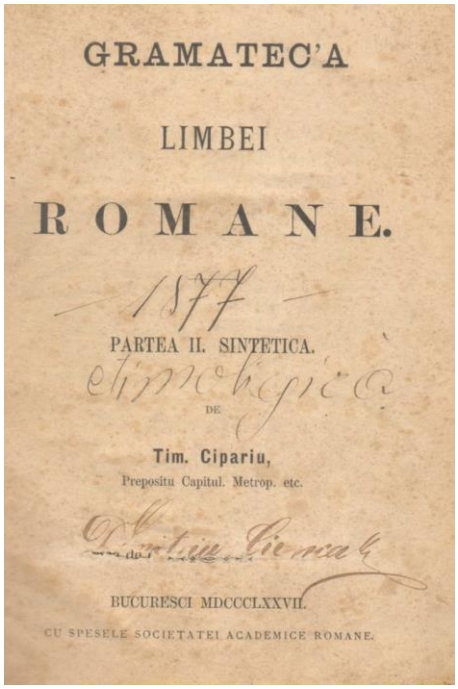
GRAMATEC'A

LIMBEI

ROMANE.

1877

PARTEA II. SINTETICA.

etimologică

DE

Tim. Cipariu,

Prepositu Capitul. Metrop. etc.

BUCURESCI MDCCCLXXVII.

CU SPESELE SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE.

Pe pagina de titlu apare o însemnare, de fapt o informaţie la titlu, aparţinând proprietarului cărţii: „*1877 etimologică Dimitrie Cionca [mp.]*."

Considerăm binevenită aici o scurtă prezentare a acestui volum semnat de Timotei Cipariu, cunoscut ca „*părintele filologiei române*."

Primele pagini (pp. III-IV) sunt alocate ***Prefeţei*** (Prefatiune), semnată de autor („*Autoriului*"): „*In locu de prefatiune lasàmu se urmeze aci Program'a Societatei Acad. Romane, dupa carea s'a lucratu acesta parte a' Gramatecei*," urmează apoi Programa - cu ceea ce trebuie să cuprindă „*sintactica*" gramaticii române, după Analele Soc. Acad. Rom. T.

---

[44] Volumul I a apărut în anul 1869.

[45] *Timotei Cipariu* (21 februarie 1805, Pănade, judeţul Alba - 3 septembrie 1887, Blaj), membru fondator al Academiei Române, filolog, lingvist, revoluţionar paşoptist, teolog, pedagog etc.

Volumul este prevăzut şi cu un motto aparţinând poetului exilat la Tomis, Publius Ovidius Naso, el apărând pe pagina 1 a textului: „*Litera sermonis fia ministra mei. Ovidius*" (Literele limbii să devină ajutorul meu).

După părţile introductive (pag. 2: ***Abreviature***, pag. 3-6: ***Introductiune***), de la pagina 7 până la pagina 290 urmează ***Sectiunea I. Sintetica. Compositiunea preste tot. Compusetiunea sintactica. Propusetiunea. Partile esentiali. Subiectul. Predicatulu. Copula impreunatoriulu. Partile accidentali. Atributul. Apositul. Dependentiele. Cercustantiele. Complementulu. Specie-le propusetiunei. Relatiunile propusetiunei***," apoi ***Capu II. Formele dictiunei. Tropi. Metafore. Proverbe" şi „Capu III. Ortografia. Urme antice. Urme mai noue. Ortografia cirilica şi latina. Sistema fonetica. Sistema etimologica. Diferentiele. Principiulu ortograficu. Puntele controverse. Alfabetulu***.

Fiecare subcapitol este prevăzut cu Note.

Urmează apoi partea intitulată ***Conspectulu operei***, cuprinzând şi ea Noţiuni generale de sintaxă, despre concordanţa nominală şi verbală, noţiuni de topică, ortografie şi semne grafice.

Prezenţa acestui volum în biblioteca lui Dumitru Cionca atestă preocuparea sa stăruitoare pentru însuşirea moştenirii lingvistice româneşti, pentru aprofundarea limbii materne – fapt care este oglindit în preocupările sale viitoare în domeniul folcloristicii dar şi apartenenţa sa ulterioară la Societatea „Astra." Nu putem şti când i-a parvenit această gramatică, dar, pe baza autografului de pe pagina de titlu, putem afirma că acest lucru s-a întâmplat la o vârstă adultă şi nu în anii copilăriei (în momentul apariţiei volumului, Dumitru Cionca avea 9-10 ani).

Printre volumele pe care am găsit ex-librisul manuscris al lui Dumitru Cionca se numără şi cel intitulat ***Hazánk***.

De-a lungul timpului în Ungaria au apărut mai multe periodice cu titlu omonim. Publicaţia pe care o deţinea Dumitru Cionca, poartă subtitlul ***Történelmi közlöny*** (*Gazetă istorică*) şi şi-a început apariţia în ianuarie 1884 cu o periodicitate lunară. Îşi propunea să trateze evenimente începând cu Pacea de la Satu Mare din 1711 şi terminând cu cele din anul 1867,[46] fiind cunoscută pentru valoroasele articole istorice şi amintirile referitoare mai cu seamă la evenimentele din 1848-1849.[47] Şi-a încetat apariţia în mai 1889, apărând până atunci 11 volume (55 caiete lunare).[48] Fondatorul, redactorul şi editorul revistei a fost Abafi Lajos[49] (pe numele de familie Aigner), pe atunci editor şi comerciant de cărţi în Budapesta. În primul an de apariţie, publicaţia ***Hazánk*** a fost redactată de fondatorul ei, împreună cu jurnalistul Szokoly Viktor.[50] Prin urmare, Dumitru Cionca şi-a achiziţionat gazeta încă de la apariţia ei.

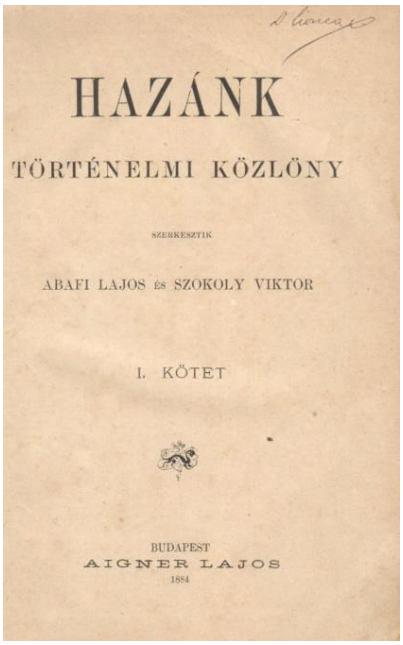
HAZÁNK

TÖRTÉNELMI KÖZLÖNY

SZERKESZTIK

ABAFI LAJOS ÉS SZOKOLY VIKTOR

I. KÖTET

BUDAPEST
AIGNER LAJOS
1884

---

[46] ***Hazánk*** /https://hu.wikipedia.org/wiki/Hazánk_(folyóirat_1884_1889), accesat la 5 august 2017.

[47] ***Ibidem***.

[48] Szinnyei József, ***Magyar írók élete és munkái***, I kötet, Caban-Exner, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkiadóhivatala, 1891, col. 10-12.

[49] *Abafi Lajos* (11 februarie 1840 Nagy-Jécsa, comitatul Torontal - 19 iunie 1909 Budapesta), editor, istoric literar, bibliograf, membru al Societăţii Petőfi, entomolog ş. a.

[50] *Szokoly Viktor* (Szokoly Géza Bonaventura) (22 aprilie 1835 Oszlány - 8 mai 1913 Esztergom), proprietar de pământuri, jurnalist, a lucrat la mai multe gazete, fiind la rândul său fondatorul mai multor publicaţii periodice, printre care amintim ***Garabonczíás Diák***, ***Hazánk s a Külföld***, ***Heti Posta***. A redactat timp

Părintele Dumitru Cionca a trecut la cele veşnice în 1946, fiind înmormântat la Baia Mare, în cimitirul de lângă catedrala greco-catolică. Activitatea sa pe toate fronturile vieţii a fost exemplară, noile generaţii de intelectuali din satul românesc având în personalitatea lui un model demn de urmat.

Anexa 1

1918 noiembrie 23, Bârsău de Jos.
Procesul verbal al adunării de constituire a Consiliului Naţional Român comunal Bârsău de Jos şi a Gărzii Naţionale Române locale.

Proces-verbal
luat în adunarea generală a locuitorilor români din comuna Bârsăul de Jos, ţinută la 23 novembrie stil nou, 1918.

Conducătorul adunării, domnul Demetriu Cionca, prezidează această adunare şi publică că în urma concluzelor Consiliului naţional Român Central, în 12 a curentei s-a constituit Consiliul naţional Român comitatens pe teritoriul comitatului Sălagiu şi tot atunci s-au constituit comitetele cercuale cu însărcinarea să înfiinţeze în toate comunele comitatului locuite de români secţii comunale ale Consiliului naţional român comitatenz afiliat C<onsiliului> N<aţional> R<omân> C<entral>. Baza pe care stau toţi locuitorii români din această comună sunt principiile determinate şi fixate în „declaraţia" C<onsiliului> N<aţional> R<omân> C<entral>, adusă la cunoştinţa lumei în şedinţa Camerei din Budapesta în 18 octombrie anul curent, care s-a cetit şi în această adunare. Preşedintele expune adunării de azi, că Consiliul Naţional Român nu este subordonat Consiliului naţional maghiar, ci este organizaţie echivalentă românească. Deci tratativele nu se pot face fuzionând aceste două organizaţii, ci discutând ca părţi independente şi cooperând prin intermedierea membrilor exmişi. În timpul care va trece

de un an cunoscuta publicaţie ***Magyarország és a Nagyvilág***, suplinindu-l pe redactorul acesteia, Balázs Sándor (Szinnyei József, ***Magyar irók élete és munkái***, http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm, accesat la 5 august 2017).

până la congresul de pace, trebuie să fim cu cea mai mare băgare de seamă, să nu se ivească tulburări, brutalități (...) în contra concetățenilor neromâni, fiindcă prin păstrarea ordinei ne manifestăm că suntem vrednici pentru deplina libertate națională. Adunarea generală înțelegând bine cele expuse de domnul preşedinte, decide cu unanimitate constituirea Consiliului Național Român în această comună şi alege în Consiliul Național Român de preşedinte pe domnul Demetriu Cionca, de vicepreşedinte pe domnul Ionel Cionca, de notar pe domnul Emil Cionca, iar ca delegați ai Consiliului Național Român pe următorii locuitori români din comună: Longin Michiş, Simion Ciurdaş, Gavrilă Bran Macovei, Ştefan Codațiu, Longin Marchiş, Mitru Pop, Găvrilă Bran <a> lui Găvrilă, Longin Cuceu, Vasiliu Jurge Maştei, Mihai Michiş, Găvrilă Bran Indreichi, Nechită Crainic, Mihai Cuceu Ioanaş.

Adunarea generală, pentru asigurarea ordinei în comună, decide constituirea Gardei naționale Române, care socotit 5% după numărul locuitorilor români, constă din 40 de gardişti, intrând în garda națională următorii locuitori din comună: Emil Cionca sublocotenent, Silviu Miclea stegar, Mihai Cuceu sergent major, Găvrilă Bran sergent, Ioan Codațiu, Longin Pop, Ioan Fintaş, Longin Jurge George, Lorințiu Bran, Flore Cionca, Longin Jurge Maştei, Vasiliu Buşecan, Vasiliu Pop, Ioan Oros, Ştefan Crişan, Ioan Cuceu a lui Ioan Macovei, Ioan Jurge a lui Vasiliu Maştei, Longin Crişan, Longin Gavriş, Flore Drăgan, Vasiliu Crişan, Ştefan Michiş a lui Mihai, Ştefan Michiş a Nechiti, Flore Cuceu a Văsălichi, Paul Miclea, Mitru Gavriş, Ioan Cuceu a lui Lupuchi, Indrei Băbaş, Vasiliu Brânduşe, Ioan Bancoş, Longin Drigan a Văsălichi Grigi, Găvrilă Crainic, Victor Oşan, Ioan Jurge a lui Flore, Longin Jurge a Văsălichi lui Todor, George Horvat, Longin Cuceu a lui Costan, Ioan Drăgan a lui Filimon, Aurel Jurge a Văsălichi lui Măştei, Ioan Crişan a lui Filip.

Garda are comanda în limba română şi poartă pe chipiu insigna tricolorului român. Comanda gardei naționale române se concrede românului Emil Cionca, sublocotenent.

După aceste constituiri, în frunte cu prezidentul adunării, Consiliului Național Român, Garda națională Română şi toți românii coadunați în această adunare au depus jurământul de credință cu textul următor: „Eu jor credință şi alipire către Sfatul Român şi că totdeauna voi asculta şi numai poruncile Consiliului Național Român - Dumnezeu aşa să-mi ajute”.

Preşedintele adunării provoacă pe toţi cei prezenţi, să se reîntoarcă în ordine, şi ferindu-se de orice tulburări, la vetrele lor, şi închide adunarea generală a românilor.

Demetriu Cionca, preşedinte

Emil Cionca, notar"

Arh. St. Cluj-Napoca, colecţia Francisc Hossu-Longin, mapa nr. 276/2, fila nr. 130: publicat în ***Lupta românilor din Ţara Silvaniei pentru drepturi politice şi făurirea statului naţional unitar român (1905-1918)***, Cluj-Napoca, 1985, p. 204-206; ***Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea statului naţional unitar român. Documente 1848-1918***, Bucureşti, 1989, p. 481-482.

Bibliografie

a. Manuscrise

❖ Ardeleanu-Senior, Ioan, ***„Astra" în Ţara Silvaniei. Din prilejul împlinirii a 75 de ani de existenţă a Despărţământului „Astrei" sălăjene***, 1946;

❖ Câmpean, Viorel, ***Preoţi din Sătmar***.

b. Anuare şcolare, şematisme, volume

❖ Albu, Nicolae, ***Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1867***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971;

❖ *** ***Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)***, autori: [Viorel Ciubotă, Ioan Viman, Adela Dobrescu, Maria Lobonţ Puşcaş], Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011;

❖ Câmpean, Viorel, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, Satu Mare, Editura Citadela, 2008;

❖ Câmpean, Viorel, ***Oameni şi locuri din Sătmar***, vol. III, Satu Mare, Editura Citadela, 2015;

❖ Ciubotă, Viorel, ***Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)***, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2004;

❖ Jurge, Augustin; Bran, Ioan, ***Comuna Bârsău. Pagini monografice***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2009;

❖ Jurge, Augustin; Jurge, Horia Adrian, ***Pagini monografice cuprinzând istoricul şcolii şi evoluţia învăţământului local în comuna Bârsău, judeţul Satu Mare***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2011;

❖ Jurge, Augustin; Jurge, Horia Adrian, ***Pagini monografice. Istoricul bisericii şi evoluţia cultului religios în Comuna Bârsău, Judeţul Satu Mare***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2013;

❖ Lazăr, Ioan P.; Stoica, Dr. Dionisie, ***Schiţa monografică a Sălajului***, Şimleul-Silvaniei, Institutul tipografic şi de editură „Victoria", 1908;

❖ *** ***Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea Statului naţional unitar român. Documente 1848-1918***, ediţie de documente întocmită de: Viorel Ciubotă, Bujor Dulgău, Doru Radosav, Sergiu Vasil-Marinescu, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1989;

❖ *** ***Lupta românilor din Ţara Silvaniei pentru drepturi politice şi făurirea statului naţional unitar român (1905-1918)***. Culegere de documente, note şi comentarii de Ioan Tomole, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985;

❖ Pop, Dumitru, ***Emil Bran, culegător de folclor***, în vol. ***Studii de istoria folcloristicii româneşti***, Editura Umbria, Baia Mare, 1997, p. 127-142;

❖ Popa, Mircea; Taşcu, Valentin, ***Istoria presei româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918***, Bucureşti, Editura Tritonic, 2003;

❖ Rogoz, Viorel, ***Familia în credinţe, rituri, obiceiuri (studiu de etnologie aplicată pe un material din Ţinutul Codrului)***, Ediţia a II-a, revăzută, Satu Mare, Editura Solstiţiu, 2002;

❖ ***Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898,*** Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, MDCCCXCVIII;

❖ ***Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900,*** Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, 1900;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1880/1881 Évi Értesitője***, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" Nyomda Gyorssajtóján, 1881;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1881/1882 Évi Értesitője***., Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" könyvnyomdában, 1882;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1882/1883 Évi Értesitője***, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" könyvnyomdában, 1883;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1883/4 Évi Értesitője***, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" könyvnyomdában, 1884;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1884/5 Évi Értesitője***, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" könyvnyomdában, 1885;

❖ ***A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1885/6 Évi Értesitője***, Szatmár, Nyomatott a „Szabadsajtó" könyvnyomdában, 1886;

❖ Szinnyei József, ***Magyar írók élete és munkái***, vol. I, Caban-Exner, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkiadóhivatala, 1891;

❖ ***Șematismul provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba Iulia și Făgăraș***, Diciosânmărtin, Editura Gazeta „Unirea Poporului", 1938;

❖ ***Șematismul Veneratului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înființarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225***. Gherla, Tipografia Diecezană, 1925;

❖ Tomole, Ioan, ***Românii din Crișana, Sălaj și Sătmar în luptele național-electorale de la începutul secolului al XX-lea***, Baia Mare, Editura Gutinul, 1999.

c. Studii, articole

❖ Câmpean, Viorel, ***Părintele Dumitru Cionca, un culegător de folclor mai puțin cunoscut***, în ***Confluențe***, an V, nr. 1 (10), martie 2010, p. 28-29;

❖ Câmpean, Viorel, ***Preoții greco-catolici Dumitru și Domițian Cupșa, personalități ale localității Câmpia Sălaj***, în ***Flori de crin***, Șimleu Silvaniei, an XVII (serie nouă), nr. 1 (62), martie 2017, p. 7-10;

❖ Câmpean, Viorel; Cordea, Marta, ***Ediții nesemnalate în „Bibliografia Românească Modernă" ale unor lucrări întocmite de Radu Cuparu***, în ***Bibliotheca septentrionalis***, Baia Mare, an XX, nr. 2 (39), 2012, p. 148-154.

d. Surse electronice

❖ Hazánk/https://hu.wikipedia.org/wiki/Hazánk_(folyóiratirat_1884_1889) , accesat la 5 august 2017.

❖ Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái*, http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm, accesat la 5 august 2017.

Începuturile jurnalismului radiofonic mureşean - *Radio Tîrgu Mureş*

Dr. ANGELA PRECUP
Tîrgu Mureş

Abstract

The Beginning of Radio Journalism in Mureş. Radio Tîrgu Mureş

March 2nd 1958 marked the appearance of the radio journalism in the Mureş area, with its destiny profoundly connected to the local written press of the communist period, due to an entire generation of common editors. By that time, Radio Tîrgu Mureş was the fifth regional studio after those previously created in Cluj and Craiova (1954), Timişoara (1955) and Iaşi (1956). Between 1958 - 1985, the first generation of radio journalists created and developed the local radio journalism, struggling to overcome the political restrictions and the strict censorship of the communist period, in order to provide not only politically predefined pieces of information, but also authentic productions to the listeners. Thus, Radio Tîrgu Mureş achieved a significant performance of becoming an outpost against censorship during the 70s, offering the regional culture the unique experience of the free expression, as explained by Cornel Moraru, chief-editor of Vatra, a representative cultural publication of the period. But the voice of the radio was brought to silence in January 1985, when the communist regime decided to close all the regional radios. During the fall of communism, Radio Tîrgu Mureş was reborn in December 1989, when the old team of editors restarted the bilingual transmission, in Romanian and Hungarian.

Keywords: *Radio Tîrgu Mureş, radio, communist period, journalism*

Povestea radioului mureşean, împletită cu cea a cotidianului ***Steaua roşie*** şi a revistei ***Vatra***, prin redactorii şi semnatarii comuni, a început la 2 martie 1958 când din vechea clădire a Casei Dandea[1] ascultătorilor li s-a dat

[1] Casa a fost construită în 1933-1934 de primarul Emil Dandea, iar după 1945 a fost naţionalizată, suferind mai multe modificări şi intervenţii de ordin

prima oară în eter „*Bună dimineața*!" de către primul crainic al postului, Rodica Dorgo.[2]

Emisia Studioului Regional de Radio Tîrgu Mureş a început astfel în limbile română şi maghiară „*ca o expresie fidelă a politicii naționale juste promovate consecvent de Partidul Comunist Român*."[3] Data lansării postului a coincis cu data alegerilor de deputaţi pentru Marea Adunare Națională şi Sfaturile populare din 2 martie 1958, eveniment care a acaparat începuturile emisiei care trebuia să reflecte „*înflăcărarea maselor la vot, cu tot cortegiul de entuziasme: colective muncitorești fruntașe, primii cetățeni prezenți la urne, secții de votare fruntașe, figuri de muncitori și de țărani, totul într-un ambalaj festivist și vorbe și partituri muzicale*."[4] Articolele din ***Steaua roşie*** despre inaugurarea postului legau, de asemenea, cele două evenimente: „*Cu 30 de minute înainte de deschiderea secțiilor de votare, mai precis în ziua de 2 martie 1958 la orele 5.30, în eter s-a făcut auzită o nouă veste: «Aici Tg.-Mureș, pe 261 și 330 de metri lungime de undă. Dragi ascultători, bună dimineața!»*"[5]

Peste timp, directorul Studioului, scriitorul Melinte Şerban, evoca atmosfera socială şi culturală în care a apărut postul regional la Tîrgu Mureş: „*Tîrgu Mureșul și localitățile din această parte de țară își căutau febril echilibrul social, și îndeosebi cultural. Ca efect al industrializării cu orice preț starea demografică se schimbase peste tot. Deschiderea postului de radio devenea, în acest caz, o necesitate.*

---

structural în vederea adaptării clădirii la noua funcțiune (Ioan Eugen Man, ***Tîrgu-Mureş, istorie urbană. Perioada interbelică (III)***, Tîrgu Mureş, Editura Nico, 2010, p. 329).

[2] Album audio aniversar, ***Cresc amintirile… Radio Târgu-Mureş 50 de ani***, producător Studioul Regional Radio Tîrgu Mureş, realizator Valentin Marica, 2008.

[3] Dorin Borda, ***Aici Radio Târgu-Mureş, România***…, în ***Steaua roşie***, anul XXX, nr. 48 (6.189), 26 februarie 1978, p. 3.

[4] Melinte Şerban, ***La 35 de ani***, în albumul aniversar ***Aici Radio Târgu-Mureş***, Tîrgu Mureş, Editura Tipomur, 1993, p. 135.

[5] ***Cu cântece şi veselie, oamenii muncii din regiune au votat cu un puternic entuziasm la reşedinţa regiunii***, în ***Steaua roşie***, anul VII, nr. 578, 5 martie 1958, p. 1.

Necesitatea de a condensa spațiile pentru ca informația să ajungă cât mai repede la urechile oamenilor din îndepărtatele orașe, sate și cătune de pe cursurile superioare ale Mureșului, Oltului și Târnavelor."[6]

Lansat în fosta Regiune Autonomă Maghiară, într-un spaţiu cultural încă preponderent maghiar, Radio Tîrgu Mureş era încă un argument al „*revoluţiei culturale*"[7] conduse de Partidul Muncitoresc Român, având misiunea „*să difuzeze în eter pe glasul prieteniei dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, în limbile maghiară și română, ideea patriotismului socialist și a internaționalismului proletar, munca și lupta noastră comună în construirea vieții noastre noi, libere, socialiste.*"[8] Conducerea studioului a fost asigurată de-a lungul perioadei comuniste de directorii Papp Ferencz, Gál Gyula, Oroján Sándor, Sebestyén Liviu, Gáspár Sándor, de redactorii-şefi adjuncţi Körösi István, Romeo Pojan, Ioan Oprea, Gidófalvi Zoltán şi de secretarii generali de redacţie Sós Árpád, Vincze Ferencz, Kovács István, Gombos Olga, Vajda Ferenc.[9]

Ca şi în cazul presei scrise a perioadei, postului îi era fixată de la început „*activitatea politică, ideologică și culturală pe bazele solide ale marxism-leninismului*" pentru realizarea căreia postul se putea baza pe îndrumările partidului, dar mai ales pe „*legăturile strânse pe care trebuie să le aibă acest colectiv față de masele celor ce muncesc, deoarece părerile și critica maselor muncitoare îl vor ajuta ca această muncă să fie cât mai adâncită, cât mai rodnică.*"[10] În acelaşi scop propagandistic, pe lângă crearea postului mureşean de radio, regimul a înfiinţat la sfârşitul anilor '50 în marile comune ale regiunii precum Lunca Bradului[11] şi Topliţa şi staţii de radioficare care asigurau mici transmisii locale, având misiunea „*de a propaga cuvântul partidului în rândul ascultătorilor, de*

---

[6] Melinte Şerban, ***op. cit.***, p. 2.

[7] ***Ibidem***.

[8] ***Ibidem***.

[9] ***Aici Radio Târgu-Mureş***, album aniversar..., p. 19.

[10] ***Ibidem***.

[11] ***La staţia de radioficare din Lunca Bradului***, în ***Steaua roşie***, anul VII, nr. 588, 9 aprilie 1958, p. 5.

a milita pentru traducerea în viaţă a sarcinilor ce se desprind din hotărârile organelor şi organizaţiilor de partid şi de stat şi de a-i mobiliza pe oamenii muncii la înfăptuirea lor."[12]

La nivel naţional, prima transmisie publică de radio din România a avut loc la Bucureşti, în 24 ianuarie 1925, cu prilejul Balului Sindicatului Ziariştilor din România,[13] experiment urmat de începerea emisiei Societăţii de difuziune radiotelefonică din România în iunie 1928.[14]

Radio Tîrgu Mureş şi-a început emisia relativ repede după desfăşurarea concursurilor de crainici în limbile română şi maghiară în luna ianuarie 1958[15] şi după prima emisie (probabil de probă) realizată în 21 februarie 1958.[16] Radio Tîrgu Mureş, pe atunci al cincilea studio regional de radio din ţară,[17] a debutat sub conducerea directorului Papp Ferencz. Inaugurarea festivă a avut loc în studioul mare al postului, în prezenţa oficialităţilor şi a elitei culturale locale, precum şi a directorului general adjunct al Radiodifuziunii Române, Iuliu Topor.[18]

Primii redactori ai postului şi primii jurnalişti mureşeni de radio au fost Vasile Oltean şi Dumitru Palaghie, alături de care se aflau crainicii

---

[12] O. Hossu, ***Laudă-te gură***…, în ***Steaua roşie***, anul VIII, nr. 668, 14 ianuarie 1959, p. 5.

[13] Marian Petcu, ***Originile radioului în România***, în ***Revista Română de Istoria Presei***, anul V, nr. 1 (9), 2011, p. 46.

[14] Idem, ***Jurnalist în România. Istoria unei profesii***, Bucureşti, Editura Comunicare.ro, 2005, p. 65.

[15] ***Anunţ***, în ***Steaua roşie***, anul VII, nr. 564, 15 ianuarie 1958, p. 4.

[16] Aurel Raţiu, Tarfin Todea, ***Dincolo de microfon. Confesiuni***, Tîrgu Mureş, Editura Nico, 2009, p. 12.

[17] Radio Tîrgu Mureş era al cincilea studio teritorial după cele înfiinţate la Cluj (martie 1954), Craiova (iunie 1954), Timişoara (mai 1955) şi Iaşi (1956). (Melinte Şerban, ***O posibilă istorie***, în vol. ***Ştirile despre strada mea***, coord. Ştefan Naciu, Societatea Română de Radiodifuziune - Departamentul Studiourilor Teritoriale şi Locale, Bucureşti, Editura 100+1 Gramar, 2000, p. 134.

[18] ***Inaugurarea studioului regional de radio din Tg. Mureş***, în ***Steaua roşie***, anul VII, nr. 578, 5 martie 1958, p. 1.

Rodica Dorgo şi Nicolae Chilf: „*Ne-am descurcat… În primul rând am identificat câteva unităţi economice fruntaşe, unde apoi am stabilit - cu acordul conducerilor respective - câţiva oameni care să fie bine apreciaţi în muncă şi în viaţa de familie, să fie tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, apoi să alcătuiască şi paleta: români, maghiari şi alte naţionalităţi. Am stabilit apoi ca aceşti oameni să fie primii la vot în dimineaţa de 2 martie. Duminică dimineaţa, la ora 6.00, ora deschiderii secţiilor de votare, eram prezenţi şi noi cu aparatele de înregistrare. Am realizat - nu fără peripeţii - înregistrările şi apoi prelucrarea lor. La ora 16.00, cu o oră înainte de intrarea în emisie, programul era gata, înregistrat pe bandă, cu aprobările de rigoare şi cronometrat. Aşteptam cu emoţie părerea celor care aprobau, prin semnăturile lor, intrarea pe post a emisiunii. Deşi era prezentă în studio toată conducerea politică şi administrativă a fostei Regiuni Autonome Maghiare, nu ne-a lăudat nimeni. În schimb, noi eram totuşi mulţumiţi că nu am fost criticaţi.*”[19]

Fostul director al postului, Melinte Şerban, subliniază că, în perioada începuturilor, genul gazetăresc predominant era interviul, adaptat perioadei, cu răspunsuri prestabilite şi redactate fie de interlocutor, fie de redactor însuşi, din cauza fricii generalizate a perioadei: „*Se fonoteca mult, interlocutorii fiind timoraţi în faţa microfonului. De obicei se înregistrau texte scrise, majoritatea interlocutorilor cerând să le fie pusă pe hârtie intervenţia. Practica s-a păstrat până târziu, de frică să nu se greşească. Până şi oamenii din aparatul politic şi administrativ sau directori şi secretari de partid, dacă nu aveau vreun «scriitor» prin preajmă, trăiau cu ideea că era de datoria redactorului să-i scrie răspunsurile de interviu. Şi mai târziu, redactorii erau folosiţi în a concepe sau stiliza cuvântări şi telegrame.*”[20]

După interviu, urmau cu timiditate reportajul şi comentariul, cuprinzând citate largi din scrisorile oamenilor muncii cărora li se dedicau şi fragmente din muzica populară preferată.[21] Astfel, dacă întreprinderile epocii erau evaluate după creşterea producţiei prin raportare de la un an la altul, activitatea radioului era monitorizată prin evoluţia numărului de

---

[19] Nicolae Olteanu, ***Acum 40 de ani***…, în albumul aniversar ***Radio Târgu-Mureş 40***, Tîrgu Mureş, Editura Mediaprint, 1998, p. 34.

[20] Melinte Şerban, ***op. cit.***, p. 136.

[21] ***Ibidem***.

scrisori: „*În 1959, al doilea an de activitate al studioului, s-au primit 800 de scrisori. În cel de al cincilea an numărul scrisorilor a ajuns la 8.000, pentru ca în 1967 să depăşească 20.000*."[22]

Despre greutăţile muncii de radio în timpul regimului comunist, Ştefan Naciu, membru în echipa de coordonare a studiourilor teritoriale şi locale (după crearea acestei structuri în 1994) îşi amintea în anul 2000: „*Coordonarea rigidă, tipic funcţionărească se făcea dintr-un birou din Casa Radio de unde se comunicau directorilor de studiouri pe ton rece şi preţios indicaţii, restricţii, interdicţii. Astfel, echipele de profesionişti din teritoriu aveau, de regulă, rezultate dinainte plafonate, ideile erau adeseori cu aripile frânte, reporteri de mare talent, autori de volume de poezie şi proză, oameni cu o solidă formaţie culturală făceau efortul de a se încadra în matricea inflexibilă a unor grile cu program standard. Aceeaşi situaţie acoperea şi zona radioului naţional*."[23]

Structura programului de emisie, restrâns şi fragmentat la început, cuprindea doar două ore şi jumătate de emisie împărţite în două calupuri: grupajele informative matinale având câte o jumătate de oră fiecare şi emisiunile de după amiază, având durata de o jumătate de oră în limba română şi de o oră în limba maghiară.[24] Conţinutul cuprindea în această perioadă un scurt buletin de ştiri care deschidea emisiunea, urmat de un scurt program muzical, o emisiune dintre cele specializate pe domenii de activitate, încheindu-se cu un alt program muzical.

O primă reorganizare a programului are loc în aprilie 1959, când se îmbunătăţeşte dotarea tehnică a studioului şi se schimbă „*durata şi orarul emisiunilor, încercându-se o repartizare mai judicioasă a spaţiului de emisie*."[25] În aprilie 1967, durata programului de emisie creşte la trei ore şi jumătate, pentru ca la începutul anului 1970 să ajungă la patru ore, iar ulterior la şase,

---

[22] M. Filimon, ***Transmite Studioul Târgu-Mureş!***, în ***Steaua roşie***, anul XX, nr. 52 (3.095), 2 martie 1968, p. 2.

[23] Ştefan Naciu, ***Radio Târgu-Mureş. Destine***…, în vol. ***Ştirile despre strada mea***, p. 129.

[24] Dorin Borda, ***Aici Radio Târgu-Mureş, România***…, p. 3.

[25] ***Ibidem***.

distribuite egal în limbile română şi maghiară.[26] Era perioada în care cenzura se exercita în studioul patru, supranumit „*camera de tortură*," într-un mod extrem de vigilent şi dur la început, atenuat ulterior de trecerea anilor şi de legăturile umane.[27]

Programul radioului regional cuprindea în anii '70 intervalele orare 6.00-6.30 şi 18.00-19.30 în limba română şi intervalele 6.30-7.00 şi 16.30-18.00 în limba maghiară,[28] iar ca producţii emisiuni precum ***Întâlnire matinală***, ***Cronica actualităţii***, ***Muzică distractivă***, ***Reflecţii pe teme economice***, ***Lieduri de compozitori târgumureşeni***, ***Microenciclopedia***, ***Loteria muzicală***, ***Carnet juridic***, ***Moment liric***, ***Emisiune pentru crescătorii de animale***, ***Cronica industrială***, ***Studioul femeii***, ***Orizont economic***, ***Muzică populară,*** ***Melodiile ecranului***, ***Profiluri contemporane***, ***Jocuri populare***, ***Magazin radio***, ***Satul contemporan***, ***Agenda actualităţii***, ***Viaţa satului***, ***De pe scena Festivalului „Cântarea României"***, ***Omul - munca - societatea***, ***Secvenţe din cotidian***, ***Gazeta economică radio***, ***Pe undele tinereţii***, ***Popasuri în cotidian***, ***Curcubeu***, ***Magazin radio***, ***Caleidoscop***, ***Cântare partidului***.[29]

Între redactorii studioului din perioada 1958-1985 s-au numărat Mihai Covaciu, Ştefan Neagu, Corneliu Câlţea, Ştefania Ciulea, Valentina Covăsneanu, Mihai Suciu, Ion Vulcan, Gheorghe Nan, Ion Caloi (Calion), Cornel Pogăceanu, Ion Curtifan, Mihai Sin, Melinte Şerban, Ion Caloi, Tarfin Todea, Petre Fontu, Ion Vulcan, Eva Lazăr, Mariana Cristescu, Mihail Artimon Mircea, Nicolae Băciuţ, Valentin Marica, Romeo Morari, Ana-Maria Crişan, Eleonora Mihai, Liviu Podeanu, Mihai Constantin, Vári Marianna, Pávai István, Jászberénzi Emese, Werner Thellmann, Gáspár

---

[26] Melinte Şerban, ***op. cit.***, p. 2.

[27] ***Ibidem.***, p. 135.

[28] ***Agendă***, în ***Steaua roşie***, anul XXII, nr. 230 (3.895), 1 octombrie 1970, p. 2.

[29] ***Program Radio Tg. Mureş***, în ***Steaua roşie,*** anul XXVII, nr. 11 (5.224), 15 ianuarie 1975, p. 2.

Sándor, László Edit, Borbély Zoltán, Csifó János, Kiss Dénes, Gyarmati Dénes, Tóth Béla, Fazakas Sándor, Miklós Tibor, Kelemen Ferecz, Oláh-Gá Elvira, Kinizsi Győngy, Szabó Anikó.

Echipa Radio Tîrgu Mureș la împlinirea a 20 de ani de existență a postului

La fel ca în presa scrisă a perioadei comuniste, cultura s-a bucurat întotdeauna de un loc privilegiat în programul radioului, reuşind să aducă de-a lungul timpului în casele ascultătorilor cele mai importante voci ale culturii româneşti. O importantă legătură între Studioul de Radio şi cultura târgumureşeană va fi reprezentată de directorul Melinte Şerban, realizatorul emisiunii de biografii spirituale ***Mărturii sub vreme***, denumire sub care în 1999 va apărea şi una dintre cărţile neobositului cercetător al istoriei culturii mureşene.[30] La sfârşitul anilor '60 şi începutul anilor '70 postul a beneficiat şi de colaborarea membrilor Cenaclului „Liviu Rebreanu" din Tîrgu Mureş,[31] ai cărui membri (Romulus Guga, Mihai Sin, Dan Culcer, Serafim Duicu, Gavril Şedran, Cornel Pogăceanu) vor deveni după apariţia revistei ***Vatra*** în aprilie 1971 colaboratori aproape permanenţi ai redacţiei, cu contribuţii importante la realizarea unor cunoscute emisiuni culturale precum ***Revista radio de cultură şi artă, Jurnal literar-artistic, Atelier artistic radio, Lecturi la microfon, Evocări, Înainte de a uita, Permanenţe, Biografii muzicale*** sau ***Carte radio de poezie***.[32]

Astfel, s-a ajuns în anii '70 la un nivel considerat de criticul Cornel Moraru, redactor-şef al revistei ***Vatra***, drept perioada de glorie a radioului târgumureşean, „*o redută împotriva cenzurii*" care dăruia personalităţilor din domeniul culturii experienţa unică a libertăţii de exprimare: „*Mi-am dat seama imediat că aici am un spaţiu mult mai liber de exprimare. Cum şi la revistă prinsesem o perioadă bună de vreo doi ani, când a funcţionat numai „postcenzura," cu consecinţele de rigoare (nu tocmai comode, dar spatele lui Guga era puternic), am început să mă manifest cât mai normal, fără a-mi cenzura nici măcar gândul cel mai îndrăzneţ. […] Spre meritul conducerii de atunci a Studioului târgumureşean (să-l amintesc măcar pe Melinte*

---

[30] Melinte Şerban, ***Mărturii prin vreme***, seria ***Caiete mureşene***, nr. 8, Tîrgu Mureş, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", 1999.

[31] ***Cronica cenaclului literar „Liviu Rebreanu"***, în ***Steaua roşie***, anul XXII, nr. 238 (3.903), 10 octombrie 1970, p. 3.

[32] Album audio aniversar, ***Cresc amintirile…Radio Târgu-Mureş 50 de ani***, producător Studioul Regional Radio Tîrgu Mureş, realizator Valentin Marica, 2008.

Şerban, deşi cred că şi la radio se lucra în echipă, ca şi la noi, la revistă) niciodată nu mi s-a scos nimic, nici măcar un cuvânt din intervenţiile mele."[33]

Pe drumul deschis de primul redactor sportiv al postului, Vasile Rusu, au continuat Ioan Păuş, Tarfin Todea, Cornel Fugaciu (Mediaş), Adrian Munteanu şi Carol Gruia (Braşov), Radu Ciprian Pop, Ştefan Danciu, Valer Paşcanu, Ioan Sticlaru (Miercurea-Ciuc), Ilie Ionescu (Sibiu), Victor Ferenczi şi Petre Străchinaru (Sfântu Gheorghe), Liviu Maior (Reghin), Constantin Albu, Szabo Andrei, prezenţi de-a lungul timpului în producţii sportive precum ***Actualitatea ilustrată***, ***Magazin sportiv***, ***Cronica Daciadei***, ***Sport-Turism***, ***Panoramic sportiv***.[34]

În ansamblu, între 1958 şi 1985, o întreagă generaţie de jurnalişti (dintre care „*unii făcuseră gazetărie pe la ziare locale sau centrale, alţii erau aduşi direct din fabrici, iar ceilalţi de pe băncile facultăţilor*"[35]) a creat şi a dezvoltat jurnalismul radiofonic mureşean, strecurându-se printre rigorile politice ale meseriei şi cenzura instalată în studioul patru, pentru a furniza ascultătorilor pe lângă numeroasele interviuri cu răspunsuri predefinite şi mostre de actualitate autentică, culeasă în special din spaţiul cultural de acoperire. În 1961, din 198.000 familii existente în Regiunea Mureş - Autonomă Maghiară, circa un sfert (45.000 de familii) aveau aparate de radio.[36]

Fără explicaţii oficiale, această generaţie a fost redusă la tăcere în 12 ianuarie 1985, când regimul comunist a decis sistarea emisiei tuturor studiourilor regionale, cei aproape 100 de angajaţi ai studioului Tîrgu Mureş[37] devenind angajaţi în cele mai variate instituţii şi întreprinderi, refugiaţi fie la CFR, fie la vreun depozit de materiale de construcţii, la muzeu sau la vreo casă de cultură. La desfiinţare, împreună cu dotarea

---

[33] Cornel Moraru, ***O redută împotriva cenzurii***, în albumul aniversar ***Radio Târgu-Mureş 40***, Tîrgu Mureş, Editura Mediaprint, 1998, p. 7-8.

[34] Aurel Raţiu, Tarfin Todea, ***op. cit.***, p. 14.

[35] Melinte Şerban, ***O posibilă istorie***, în Ştefan Naciu, ***op. cit.***, p. 135.

[36] ***Dezvoltarea Regiunii Mureş - Autonomă Maghiară în anii puterii populare***, Tîrgu Mureş, 1961, p. 88.

[37] ***Radioul implicat în viaţa oamenilor***, în Ştefan Naciu (coord.), ***op. cit.***, p. 141.

tehnică mai performantă, studioului i-a fost luată şi Fonoteca de aur, pentru a fi depozitată sau distrusă într-un depozit al închisorii din Jilava. Însă înainte de transport, angajaţii studioului au reuşit să copieze în câteva zile şi nopţi o mare parte a Fonotecii, pe care au depozitat-o la Biblioteca Judeţeană Mureş.[38]

În spaţiul fostului studio a rămas să-şi desfăşoare activitatea un singur om: Ion Vulcan, corespondentul radioului naţional pentru judeţele Mureş şi Harghita care, într-un dialog informal cu Ştefan Naciu, coleg la studioul din Bucureşti, sintetiza atmosfera de după desfiinţarea studioului din Tîrgu Mureş: „*Voi ştiţi, acolo la Bucureşti, că Fontu, Neagu, Câlţea, Pogăceanu, Curtifan şi alţii cu care ai colaborat şi tu, vin aici în curtea Radioului în fiecare dimineaţă, mângâie cu privirea clădirea asta veche în care au trudit ani de zile, şi apoi îşi îndreaptă ochii umezi spre livada cu pruni din spatele curţii? Îşi continuă apoi drumul spre munca lor de acum, care pe unde. Uneori, Corneliu Câlţea vine cu familia aici, ca la biserică, să-şi petreacă dimineţile de duminică. Nu intră în clădire. Stă acolo în curte, pe o băncuţă, lângă locul în care erau cândva parcate carele de reportaj*."[39]

Vocea Radioului mureşean a renăscut în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 când vechii redactori ai postului au relansat emisia în limbile română şi maghiară, din după-amiaza zilei până la miezul nopţii, bucurându-i pe ascultătorii mai vechi şi mai noi „*cu ştiri, informaţii, apeluri, declaraţii, interviuri care, de astă dată, în ţara descătuşată, au răsunat ca un încurajator ecou al libertăţii*," după cum relata în primul său număr cotidianul ***Cuvântul liber***.[40]

Câteva zile mai târziu, Cornel Pogăceanu, directorul adjunct al Studioului Teritorial de Radio Tîrgu Mureş, reînnoia angajamentul postului faţă de ascultătorii săi, în emisiunea matinală din 5 ianuarie 1990: „*Faptul că telefoanele, atâtea câte le avem, sunt încinse de dialogul pe care îl purtăm cu ascultătorii*

---

[38] Cornel Pogăceanu, ***Mărturii pentru istorie. Asalt la microfon***, în Ştefan Naciu (coord.), ***op. cit.***, p. 138.

[39] Ştefan Naciu, ***op. cit.***, p. 131-132.

[40] ***Aici Radio Târgu-Mureş***, în ***Cuvântul liber***, anul XL, nr. 1 (9.853), 23 decembrie 1989, p. 3.

noştri, ne impune luciditate şi stăpânire de sine fiecăruia dintre noi. De pildă, în asaltul accesului la microfon, vin şi pretind să vă vorbească, între alţii, voluntari în a-şi mărturisi curăţenia trecutului şi entuziaşti treziţi din somnolenţă de năprasnica revoluţie. Nu vă închipuiţi cât de greu este să ne orientăm între ceea ce este sinceritate şi prefăcătorie! Nu suntem detectivi, ci gazetari care nu am mai avut acces la informaţie în cei cinci ani de concediere. Dar vă asigurăm că filtrul profesiei noastre se limpezeşte în fiecare zi şi nu vă vom dezamăgi."[41]

[41] Cornel Pogăceanu, ***Mărturii pentru istorie. Asalt la microfon***, în Ştefan Naciu (coord.), ***op. cit.***, p. 138.

Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anii 2013-2014 Bibliografie selectivă

ANNAMARIA VINTILĂ
EMILIA CĂTANĂ
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Mureş County Library Reflected in the 2013-2014 Written Newspapers. Selective Bibliography

The material below is a selection of 364 articles from local and national periodicals, published during 2013-2014: 163 articles in 2013 and 201 in 2014. From the local periodicals we have selected: ***Cuvântul liber****,* ***Népújság****,* ***Zi de zi****,* ***Vásárhelyi Hírlap, Ziarul de Mureş, Központ, Közérdek, Punctul, Libraria, Krónika*** (Cluj-Napoca).*The articles described provide information about cultural events and other events the Mureş County Library has organized or attended during 2013-2014. This bibliography does not include the on-line articles.*

Keywords: *Mureş County Library, newspapers, 2013-2014, bibliography, cultural activities, cultural events*

Bibliografia de mai jos întruneşte în total **364** de descrieri de **articole** despre **Biblioteca Judeţeană Mureş**, selectate din presa scrisă locală şi din ţară, publicate în decursul anilor **2013** şi **2014**. Am identificat **163** de articole publicate în **2013**, şi **201**, în anul **2014.**

În această perioadă Biblioteca Judeţeană Mureş a fost prezentă cu regularitate, mai ales în presa locală, pe paginile căreia sunt redate, printre altele, pregătirile pentru sărbătorirea centenarului bibliotecii şi festivitatea propriu-zisă, sunt realizate interviuri cu actualul şi unul din foştii directori ai instituţiei, precum şi cu bibliotecari, de asemenea sunt prezentate portrete

ale directorilor şi bibliotecarilor de odinioară, sunt semnalate aspecte referitoare la colecţia bibliotecii şi cititorii ei, activităţile organizate de bibliotecă şi colaborările ei cu alte instituţii şi persoane fizice etc.

Pentru a obţine cronologia celor mai importante momente din viaţa bibliotecii au fost prelucrate următoarele publicaţii periodice: ***Cuvântul liber***, ***Népújság***, ***Zi de zi***, ***Vásárhelyi Hírlap***, ***Ziarul de Mureş***, ***Központ***, ***Közérdek***, ***Punctul***, ***Libraria***, ***Krónika*** (Cluj-Napoca).

Materialul este aranjat în ordine cronologică, alfabetică; descrierile bibliografice care nu au titluri explicite referitoare la Biblioteca Judeţeană Mureş sunt însoţite de adnotări.

Bibliografia nu cuprinde articole publicate on-line.

*

* *

2013

1. *O nouă carte semnată de Lazăr Lădariu, lansată „La Mitică”* / Constantin Bogoşel.

Centrul de Dezbateri Socio - Culturale şi Politice „Emil Aurel Dandea” a găzduit în 28 decembrie 2012 lansarea cărţii semnate de Lazăr Lădariu ***Memorii. File de jurnal. Confesiuni***; amfitrionul evenimentului a fost Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, alintat de prietenii apropiaţi „Mitică.” În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 2, (4 ianuarie 2013), p. 6, 9 foto.

2. De Ziua Culturii Naţionale, la statuia lui M. Eminescu, altfel... / Inspector şcolar general, prof. Ştefan Someşan

Consiliul Judeţean Mureş, Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Filarmonica de Stat Tîrgu Mureş organizează marţi, 15 ianuarie 2013, ora 17.00, sărbătorirea Zilei Naţionale a Culturii şi omagierea poetului Mihai Eminescu, în parcul Centrului Cultural „Eminescu;” Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş va oferi, pentru prima dată, „Placheta Eminescu de Ziua Culturii Naţionale” unor personalităţi ale judeţului care susţin actul cultural autentic. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 7, (11 ianuarie 2013), p. 1.

3. *Kávék és kötetek*: Felolvasómaraton kortárs erdélyi magyar szerzők műveiből / Knb.

Maraton de lectură cu ocazia Zilei Culturii Maghiare; printre organizatori se află şi Biblioteca „Teleki-Bolyai," secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Népújság***, 65, 8. sz. (2013. január 11.), p. 2.

4. *Idén százéves a Maros Megyei Könyvtár*: Tavasszal nyit a folyóiratrészleg / nszi.

În cadrul unei conferinţe de presă, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, Monica Avram a anunţat că anul acesta bibilioteca îşi va sărbători centenarul şi că secţia de publicaţii periodice, mutată în clădirea fostului Hotel Parc, se va deschide pentru cititori în primăvară. În: ***Népújság***, 65, 9. sz. (2013. január 12.), p. 2.

5. *Dr. Grigore Ploeşteanu - 70* / M. Art. Mircea

Articol care mentioneaza activitatea deosebită a istoricului dr. Grigore Ploeşteanu, colaborator al Bibliotecii Judeţene Mureş, care ar fi împlinit 70 de ani în 2013 şi ar fi fost cel mai îndreptăţit candidat la distincţia acordată de biblioteca, „Pro Libro Senator." În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 8, (12 - 14 ianuarie 2013), p. 2, 1 foto.

6. *„163 de ani de nemurire"* / Marin Căldărariu

Manifestare dedicată Zilei Culturii Naţionale şi celor 163 de ani de la naşterea poetului naţional Mihai Eminescu, marţi, 15 ianuarie, organizată de Consiliul Judeţean Mureş, Inspectoratul Şcolar Judeţean, Biblioteca Judeţeană Mureş, având ca partener media Radio România Tîrgu Mureş; manifestarea a avut loc în faţa statuii poetului din parcul Eminescu. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 11, (17 ianuarie 2013), p. 7, 4 foto.

7. *Meseolvasás a Tékában*

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai" îi aşteaptă pe copiii între 8-10 ani să citească poveşti legate de legendele ardeleneşti. În: ***Népújság***, 65, 14. sz. (2013. január 18.), p. [1.].

8. *Legendákkal ismerkednek a Teleki Tékában*

Copiii sunt invitaţi la Biblioteca „Teleki-Bolyai" la o nouă întâlnire organizată în cadrul programului de pedagogie muzeală, pentru a cunoaşte legende locale. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 12. sz. (2013. január 18-20), p. 2.

9. *Magyar kultúra napja Marosvásárhelyen* / Knb.

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă la iniţiativa şefului ei, Lázok Klára, la sărbătorirea Zilei Culturii Maghiare la Tîrgu Mureş. În: ***Népújság (Múzsa)***, 65, 15. sz. (2013. január 19.), p. 1.

10. ***Gyerekprogram a Teleki Tékában*** / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Biblioteca „Teleki-Bolyai" continuă programul de pedagogie muzeală pentru elevii claselor V-VIII. În: ***Népújság***, 65, 26. sz. (2013. feb. 1.), p. 2.

11. ***Soft nou la Biblioteca Judeţeană*** / S.T.

Comunicat din partea Bibliotecii Judeţene Mureş cu privire la faptul că, începând cu data de 1 februarie 2013, a schimbat softul de bibliotecă şi a intrat pe sistemul împrumutului automatizat. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2145, (18 feb. 2013), p. 2.

12. *Inkább játszanak a könyvtári számítógépeken*

Concluzii pe baza statisticilor Bibliotecii Judeţene Mureş despre utilitatea calculatoarelor bibliotecii obţinute prin proiectul Biblionet. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 36. sz. (2013. február 21.), p. 3.

13. *Gyerekprogram a Teleki Tékában*

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o întâlnire cu copii, în cadrul căreia ei vor desena hărţi şi se vor uita la atlasuri vechi. În: ***Népújság***, 65. évf., 44. sz. (2013. február 22.), p. [1.].

14. *Gyerekprogram a Teleki Tékában*

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai" îi invită de data aceasta pe copii să studieze hărţi şi atlase vechi, aflate în colecţia bibliotecii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 37. sz. (2013. február 22-24), p. 2.

15. ***Iskola másként a Teleki Tékában április 2-5-én*** / Hírszerkesztő: Menyhárt Borbála

Biblioteca „Teleki-Bolyai" îşi deschide porţile, invitând elevii la programe atractive organizate şi în săptămâna „Şcoala altfel." În: ***Népújság***, 65. évf., 51. sz. (2013. március 2.), p. 2.

16. *Despre etnomuzicologul Emilia Comişel, la Galeriile de Artă ale Bibliotecii* / Lia Vinţeler

Miercuri, 27 februarie, Secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene Mureş a găzduit

o întâlnire a elevilor clasei a III-a a Liceului de Artă cu domnul profesor Mihail Artimon Mircea, care le-a vorbit despre folclor şi despre etnomuzicologul Emilia Comişel; bibliotecara Angela Macarie şi profesoara Lidia Luca au pregătit momente artistice. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 43. (2 - 4 martie 2013), p. 2, 1 foto.

17. *English Fun cu Matt Paulson la American Corner* / Alin Zaharie

Luni, 11 martie, Centrul „American Corner" al Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda unui atelier de prezentare destinat profesorilor de limba engleză de şcoală generală, organizat de Peace Corps Romania prin Matt Paulson şi Centrul „American Corner." În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2161, (12 martie 2013), p. 2, 2 foto.

18. *Kár kihagyni*: Kirándul a Nagyinet

În cadrul programului „Nagyinet," filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie în satele săseşti pentru cititorii pensionari ai bibliotecii. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5. évf., 11. sz. (2013. március 21-27), p. 2.

19. *Boszorkányok a Tékában*

La întâlnirea organizată în cadrul programului de pedagogie muzeală a Bibliotecii „Teleki-Bolyai," copiii vor avea prilejul să vadă cărţi despre vrăjitorie, magie şi astrologie. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7. évf., 57. sz. (2013. márc. 22-24), p. 2.

20. *A Teleki Téka Románia második legszebb könyvtára*

Potrivit portalului 9am.ro, Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost desemnată a 2-a cea mai frumoasă bibliotecă din România. În: ***Népújság,*** 65, 71. sz. (2013. március 26.), p. 3.

21. *România második legszebb könyvtára a Teleki Téka* / Szász Cs. Emese

Portalul 9am.ro a stabilit topul celor mai frumoase biblioteci din România, unde Biblioteca Teleki a ocupat locul doi. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 60. sz. (2013. március 27), p. 2.

22. *Könyvbemutató a Kultúrpalotában*

În organizarea Bibliotecii Judeţene Mureş, în cadrul şirului de evenimente organizate cu ocazia centenarului bibliotecii, are loc lansarea dicţionarului biobibliografic ***Portrete mureşene*** al bibliotecarei Ana Todea. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 74. sz. (2013. március 29.), p. [1.]

23. *Dicţionarul „Portrete mureşene”*: Premiera anului centenarului / D.B.

Marţi, 2 aprilie, de la ora 17, în Sala mică a Palatului Culturii, are loc lansarea dicţionarului bibliografic ***Portrete mureşene***, alcătuit de Ana Todea; evenimentul este organizat sub egida Consiliului Judeţean şi a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 64, 2 aprilie 2013, p. 2, 1 foto.

24. ***Dicţionarul „Portrete mureşene” - o lume a creatorilor şi valorilor!*** **/** Dorin Borda

Prezentarea Dicţionarului biobibliografic ***Portrete mureşene*** purtând semnătura bibliotecarei Ana Todea, apărut sub auspiciile Consiliului Judeţean şi a Bibliotecii Judeţene Mureş şi lansat în 2 aprilie; au vorbit despre dicţionar prof. univ. dr. Vasile Dobrescu, scriitorul şi publicistul Nagy Miklos Kund, conf. univ. dr. Corina Teodor, moderatorul evenimentului fiind dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 66, 4 apr. 2013, p. 6, 1 foto.

25. *Universul lui Creangă readus la viaţă* / Alin Zaharie

Joi, 28 martie, Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda unui spectacol artistic al elevilor claselor I-a şi pregătitoare de la Şcoala Gimnazială „Nicolae Bălcescu,” dedicat lui Ion Creangă, în cadrul programului destinat marelui povestitor: *Dacă e martie, atunci e Creangă*. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2176, (4 aprilie 2013), p. 9, 1 foto.

26. *Iskolaszemlén a Promenádában*: Bemutatkoztak a közönségnek / Antalfi Imola

Participarea Bibliotecii Judeţene Mureş la Târgul Educaţional, organizat la Promenada Mall. În: ***Népújság***, 65, 80. sz. (2013. április 8.), p. 2.

27. *Dascăli mureşeni: Alexandra Adriana Vanca* / Doina Gabriela Vanca; Dorin Borda

Scurtă biografie a profesoarei Alexandra Adriana Vanca, sora bibliotecarei Doina Gabriela Vanca din cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 71, (11 aprilie 2013), p. 4, 1 foto.

28. ***A Teleki Tékából 538 kötet tűnt el*** / Szucher Ervin

În subsidiarul unui articol, care tratează cazul dispariţiei de-a lungul vremii a unor tablouri din colecţia de artă a Muzeului Judeţean Mureş, se pomeneşte de dispariţia a 538 de volume din colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai.” În: ***Vásárhelyi***

Hírlap, 7, 69. sz. (2013. április 11.), p. 3.

29. *A Teleki Téka legérdekesebb könyvei* / Hírszerkesztő: Antalfi Imola

Încă se mai poate vizita expoziţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu cele mai interesante şi rare cărţi din colecţii. În: ***Népújság***, 65, 83. sz. (2013. Ápr. 11.), p. 2.

30. ***A Teleki Téka legérdekesebb könyve***

Semnalarea expoziţiei Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu cele mai interesante şi valoroase tipărituri ale colecţiei bibliotecii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 69. sz. (2013. április 11.), p. 2.

31. *Vizită la Biblioteca „Teleki-Bolyai"* / A.P.

Elevi ai Şcolii Gimnaziale „Europa" au făcut în 2 aprilie o vizită la Biblioteca „Teleki-Bolyai," secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2182. (12-14 aprilie 2013), p. 5.

32. *Rolul cărţii, promovat în Săptămâna Naţională a Bibliotecilor* / Simona Loredana Bogdan

Biblioteca Judeţeană Mureş pregăteşte o serie de activităţi culturale pentru toate categoriile de vârstă, cu ocazia *Săptămânii Naţionale a Bibliotecilor*; precizări ale directorului bibliotecii, Monica Avram. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2185. (17 aprilie 2013), p. 1, 1 foto.

33. *Kár kihagyni*: A Teleki Téka legérdekesebb könyvei

Biblioteca Teleki organizează o expoziţie cu cele mai valoroase şi interesante cărţi din colecţia bibliotecii. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 15. sz. (2013. április 18-24.), p. 2.

34. *Apel pentru uituci* / S.B.

Biblioteca Judeţeană Mureş a lansat o campanie de recuperare a cărţilor pe care cititorii au uitat să le înapoieze; precizări referitoare la campanie, făcute de Monica Avram, directorul instituţiei. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2188. (22 apr. 2013), p. 4.

35. *Misterele „Luceafărului" studiate de Gabriela Buicu* / Arina Moldovan

O nouă carte pe rafturile Bibliotecii Judeţene Mureş, ***Broşura unei reîntâlniri provinciale***, realizată sub coordonarea dr. Mihail Ardelean, şeful Centrului de Sănătate Mintală din Tîrgu Mureş şi Dorin Suciu; unul dintre capitole

cuprinde o lucrare a dr. Gabriela Buicu, medic specialist psihiatru la Centrul de Sănătate Mintală referitoare la problemele de sănătate ale lui Mihai Eminescu. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2189. (23 aprilie 2013), p. 10, 1 foto.

36. ***Várják az „elfelejtett" könyveket*** / (Simon)

Biblioteca Judeţeană Mureş a pornit o campanie prin care doreşte să recupereze cărţile nereturnate de către cititori. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 77. sz. (2013. április 23.), p. 3.

37. ***„BuniNet" pentru bunici*** / Simona Loredana Bogdan

Biblioteca Judeţeană Mureş, Filiala nr. 3 din cartierul Dîmbu Pietros Târgu-Mureş, organizează săptămânal cursuri de instruire în domeniul calculatoarelor şi internetului pentru persoanele vârstnice, prin programul *Buni*Net. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2190. (24 aprilie 2013), p. 10, 1 foto.

38. ***Să fii cu oamenii şi ei să fie cu tine***: Dimitrie Poptămaş - 75 de ani! / Valentin Marica

Omagiu adus omului de cultură, reputat bibliolog, publicist, cercetător şi profesor, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, Dimitrie Poptămaş, la aniversarea a 75 de ani de viaţă. În: ***Cuvântul liber,*** 25, nr. 80. (24 aprilie 2013), p. 6, 2 foto.

39. ***Dimitrie Poptămaş - „Sufletul" şi „Îngerul Păzitor" al Bibliotecii „Târgu-Mureş" din Chişinău*** / Claudia Şatravca şi colectivul Bibliotecii „Tîrgu Mureş," Chişinău

Date despre înfiinţarea şi momente importante din viaţa Bibliotecii „Tîrgu Mureş" din Chişinău, proiect realizat de către Dimitrie Poptămaş, director atunci al Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 80. (24 apr. 2013), p. 6-7.

40. ***Evenimentele zilei la Biblioteca Judeţeană*** / S.B.

Sunt prezentate activităţile culturale care au loc în secţiile Bibliotecii Judeţene Mureş miercuri, 24 aprilie, în cadrul *Săptămânii Naţionale a Bibliotecilor*. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2190. (24 aprilie 2013), p. 4.

41. ***Könyvespolc az utcán*** / Sz. Cs. E.

De Ziua Internaţională a Cărţii, colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai" oferă cărţi în dar. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 78. sz. (2013. április 24.), p. 1, 9.

42. *Könyvnapi ajándék a Tékánál* / Nagy Székely Ildikó

De Ziua Internațională a Cărții, colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai" oferă celor care se opresc la poarta bibliotecii cărți în dar. În: **Népújság**, 65, 94. sz. (2013. április 24.), p. 2.

43. *Casoni Ibolya kiállítása és könyvbemutató*

Expoziție de pictură a pictoriței târgumureșene Casoni Ibolya la Secția de Copii a Bibliotecii Județene Mureș. Cu acest prilej se lansează și albumul ***Contemporary Painters***, volum în care este cuprinsă și Casoni Ibolya. În: ***Népújság***, 65, 94. sz. (2013. április 24.), p. 2.

44. *Olvasnivalót ajándékozott a Teleki Téka*

Cu ocazia Zilei Internaționale a Cărții (23 aprilie), Biblioteca „Teleki-Bolyai" oferă trecătorilor din fața bibliotecii cărți în dar. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 78. sz. (2013. április 24.), p. 3.

45. ***La „ceas aniversar."., de vorbă cu bibliotecarul Dimitrie Poptămaş*** / Constantin Bogoşel

Interviu, la împlinirea vârstei de 75 de ani, cu bibliotecarul Dimitrie Poptămaş, fost director timp de 20 de ani al Bibliotecii Județene Mureș. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 81. (25 aprilie 2013), p. 7, 1 foto.

46. *Omul de cultură Dimitrie Poptămaş, apreciat de oficialii Crin Antonescu şi Daniel Barbu* / Constantin Bogoşel

Miercuri, 24 aprilie 2013, Centrul de Dezbateri Socio-Politice și Culturale „Emil Dandea" a fost gazda aniversării a 75 de ani a bibliotecarului Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Județene Mureș; în prezența invitaților din cadrul mai multor instituții și asociații culturale, senatorul Akos Mora i-a înmânat sărbătoritului două diplome: O *Diplomă de Excelență* din partea ministrului Culturii, Daniel Barbu, pentru cei 50 de ani de muncă în slujba culturii și o *Diplomă de Excelență* pentru cei 50 de ani de muncă dedicați culturii și vieții socio-politice transilvănene semnată de George Crin Laurențiu Antonescu, președintele Senatului României. Monica Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș, i-a înmânat sărbătoritului o *Diplomă de Excelență* din partea Bibliotecii Municipale „B. P. Haşdeu" din Chişinău. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 82. (26 aprilie 2013), p. 4, 3 foto.

47. ***„O zi, bibliotecar"*** / L. Bota

Activitatea cu tema *O zi, bibliotecar*, desfăşurată la Penitenciarul Tîrgu Mureş

în săptămâna 22-26 aprilie cu reprezentanţi ai Bibliotecii Judeţene Mureş, le-a dat posibilitatea persoanelor private de libertate să cunoască tipul de activităţi pe care le prestează un bibliotecar. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 82. (26 aprilie 2013), p. 12.

48. *„Arta icoanei" pe înţelesul celor mici* / Simona Loredana Bogdan

În cadrul *Săptămânii Naţionale a Bibliotecilor*, Secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene Mureş a organizat miercuri, 24 aprilie, activitatea culturală *Arta icoanei*; bibliotecara Angela Macarie a coordonat activitatea la care au participat elevii clasei a III-a de la Liceul de Artă, împreună cu institutorul Lidia Luca. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2192. (26 - 28 aprilie 2013), p. 5, 1 foto.

49. *Kár kihagyni*: Casoni Ibolya kiállítása

Semnalarea expoziţiei pictoriţei Casoni Ibolya la Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 17. sz. (2013. május 2-8), p. 2.

50. *Nyáresték a Tékában*

În 17 mai 2013, în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai," se deschide programul *Serile de vară*. În prima seară va avea loc o proiecţie de film. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 106. sz. (2013. május 10.), p. 1.

51. *Kiállítás-megnyitó a Teleki Tékában*

Semnalarea vernisajului expoziţiei cu cărţi ale confesiunilor religioase din Ardeal, la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 106. sz. (2013. május 10.), p. 1.

52. *Pledoarie pentru voluntariat la American Corner* / S. L. Bogdan

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş împreună cu Ambasada Statelor Unite la Bucureşti au organizat marţi, 14 mai, o prezentare interactivă pe tema *Voluntariatul în instituţiile publice* la American Corner; au vorbit participanţilor Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, Rebecca Nesbit de la Universitatea Kansas şi Edwina Sagitto, ataşat cultural Ambasada Statelor Unite la Bucureşti. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2201.(15 mai 2013), p. 8, 2 foto.

53. *Cărţi liturgice şi filme la „Teleki"* / A. Z.

Vineri, 17 mai, ora 19.00, la Secţia „Teleki" a Bibliotecii Judeţene Mureş va avea loc vernisajul expoziţiei temporare *Liber et liturgia. Cărţi liturgice din secolele XVI - XIX*; în zilele de 17 - 18 mai, în curtea bibliotecii vor avea loc proiecţii de film în

aer liber. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2201.(15 mai 2013), p. 9.

54. *Oaspeţi din SUA la American Corner* / S.B.

Biblioteca Judeţeană Mureş găzduieşte marţi, 14 mai, orele 15.30, la Secţia American Corner, o întâlnire cu reprezentanţi ai Ambasadei Statelor Unite la Bucureşti şi cu Rebecca Nesbit, speaker american pe teme de voluntariat; în 15 mai, American Corner va fi gazda unei întâlniri a bibliotecarilor cu Asociaţia Prietenilor Bibliotecii. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2200. (14 mai 2013), p. 3.

55. ***Éjszakázni a Teleki Tékával is lehet***

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă pentru prima oară la *Noaptea Muzeeelor*, organizând o expoziţie de cărţi bisericeşti şi proiecţii de filme despre biblioteci şi cărţi. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 92. sz. (2013. május 15.), p. 3.

56. *Éjszakázz velünk a Tékában!*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează în cadrul *Serilor de vară* proiecţie de filme în curtea bibliotecii. În: ***Népújság***, 65, 110. sz.(2013. május 15.), p. 5.

57. *Sfaturi despre managementul voluntariatului la American Corner* / Simona Loredana Bogdan

Seminar destinat organizaţiilor non-guvernamentale coordonat de Rebecca Nesbit de la Universitatea Kansas, pe tema managementului voluntariatului şi al voluntarilor, organizat miercuri, 15 mai, la Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2202.(16 mai 2013), p. 2, 1 foto.

58. *Kár kihagyni*: Kiállítás-megnyitó a Teleki Tékában

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o expoziţie de cărţi ale confesiunilor din Transilvania. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5., 19. sz. (2013. május 16-22.), p. 2.

59. *Ajánló*: Május 17-én és 18-án kezdődik a Nyáresték a Tékában című rendezvénysorozat

În cadrul *Nopţilor Muzeelor*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează, printre altele, seri cu proiecţii de filme. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 94. sz.(2013. május 17-20), p. 2.

60. *Múzeumok éjszakája (részletes program)*

Programul detaliat al *Nopţii Muzeelor*, la care participă şi Biblioteca „Teleki-

Bolyai" cu expoziţie de cărţi şi proiecţie de filme. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 94. sz. (2013. május 17-20), p. 15.

61. *Kirándul a Nagyinet* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş invită pe cititorii săi pensionari la o excursie organizată în satele săseşti. În: ***Népújság***, 65, 65. sz. (2013. mácius 19.), p. 2.

62. *Carte din 1501 expusă la Biblioteca Teleki* / Simona Loredana Bogdan

Secţia „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş a deschis vineri, 17 mai, expoziţia temporară de cărţi liturgice cu tema: *Liber et liturgia. Cărţi liturgice din secolele XVI - XIX*; cea mai veche carte din expoziţie datează din anul 1501 şi conţine predici romano-catolice. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2206.(23 mai 2013), p. 9, 1 foto.

63. *În apărarea poeziei* / Ioana Florea

Asociaţia „Prietenii Bibliotecii" Mureş, în colaborare cu revista ***Vatra***, Biblioteca Judeţeană Mureş şi Departamentul de Filologie al Universităţii „Petru Maior" organizează miercuri, 29 mai, de la ora 17, în Sala de lectură a Bibliotecii Judeţene Mureş un dialog-recital *În apărarea poeziei*, cu invitaţii: acad. Ileana Mălăncioiu şi Ion Mureşan, moderatori fiind Al. Cistelecan şi Iulian Boldea. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 103. (29 mai 2013), p. 3.

64. *„În apărarea poeziei" la Biblioteca Judeţeană* / A.Z.

Miercuri, 29 mai, ora 17.00, în Sala de lectură a Bibliotecii Judeţene Mureş, Asociaţia „Prietenii Bibliotecii" Mureş, Universitatea „Petru Maior" prin Departamentul de Filologie, Biblioteca Judeţeană Mureş şi revista ***Vatra*** organizează un dialog - recital, *În apărarea poeziei*; invitaţi speciali sunt poeţii Ileana Mălăncioiu şi Ion Mureşan. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2210. (29 mai 2013), p. 10.

65. *Excelenţa, premiată la Gala Limbii şi Literaturii Române* / Oana Mărginean

Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş au organizat în 6 iunie, la Palatul Culturii, Gala Limbii şi Literaturii Române, unde au fost premiaţi profesorii de Limba şi Literatura Română şi elevii cu rezultate bune la olimpiade şi concursuri şcolare. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2217. (7 - 9 iunie 2013), p. 8, 2 foto.

66. *Erdélyi szertartáskönyvek a Teleki Tékában*

Semnalarea expoziției de carte ale confesiunilor transilvănene, organizată la Biblioteca Teleki. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 135. sz. (2013. jún. 14.), p. 1.

67. Meseolvasás a Tékában

În cadrul programului de pedagogie muzeală, Biblioteca „Teleki-Bolyai" îi așteaptă pe copii să facă cunoștință cu legende despre istoria orașului. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 135. sz. (2013. június 14.), p. 1.

68. ***Ajánló***

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează concert de muzică de cameră în curtea bibliotecii, cu ocazia *Nopții Muzeelor*. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 115. sz. (2013. június 18.), p. 2.

69. *Diploma „Pro Libro Senator" a constituit una dintre cele mai plăcute surprize din viața mea!* Interviu cu scriitorul Ioan Eugen Man / Constantin Bogoșel

Interviu cu domnul Ioan Eugen Man, colaborator al Bibliotecii Judeţene Mureş, căruia i-a fost acordată Diploma „Pro Libro Senator" în anul 2012. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 119. (20 iunie 2013), p. 12, 1 foto.

70. *Kár kihagyni*: Nyárestek a Teleki Tékában

Concert simfonic al elevilor Liceului de Artă, organizat la Biblioteca „Teleki-Bolyai," în 21 iunie 2013, în cadrul programului *Seri de vară*. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 24. sz.(2013. június 20-26.), p. 2.

71. Nyárestek a Teleki Tékában 2.

Programul *Serile de vară* în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" continuă cu un concert simfonic. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 141. sz. (2013. jún. 21.), p. 1.

72. *Concert cameral la Teleki* / A.Z.

Elevi şi profesori ai Liceului de Artă din Tîrgu Mureş susţin un concert cameral vineri, 21 iunie, de la ora 19.00, în curtea Secţiei Teleki a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2227. (21 - 25 iunie 2013), p. 7.

73. *Gyerekprogram a Teleki Tékában*

O nouă întâlnire cu copiii, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul programului de pedagogie muzeală. De această dată, copiii vor face cunoștință cu cărți vechi de botanică, aflate în colecția secției. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65,

141. sz. (2013. június 21.), p. 1.

74. ***Concert caritabil pentru Centenarul Bibliotecii Judeţene*** / Alin Zaharie

Miercuri, 3 iulie, orele 18.00, în Sala Mică a Palatului Culturii, Asociaţia „Prietenii Bibliotecii" şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează un concert caritabil pentru strângerea de fonduri, care vor fi folosite la sărbătorirea Centenarului bibliotecii; interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2230.(28 - 30 iunie 2013), p. 11, 1 foto.

75. ***Concert caritabil*** / Monica Avram

Asociaţia „Prietenii Bibliotecii" Mureş organizează în 3 iulie, orele 18.00, în Sala Mică a Palatului Culturii un concert caritabil cu scopul de a strânge fonduri pentru organizarea Centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş, în luna noiembrie. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr.126. (29 iunie - 1 iulie 2013), p.12, 1 foto.

76. ***Ajánló***: A Könyvtár Barátai Egyesület...

Asociaţia Prietenii Bibliotecii [Judeţene Mureş] organizează un concert de binefacere în scopul de a strânge fonduri pentru sărbătorirea bibliotecii care anul acesta împlineşte 100 de ani. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 125. sz. (2013. júl. 2.), p. 2.

77. ***Újra kirándul a Nagyinet***

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie la Răchiţele, în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Népújság***, 65, 149. sz. (2013. július 2.), p. 2.

78. ***Kár kihagyni***: Újra kirándul a Nagyinet

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii judeţene Mureş organizează excursie la Cascada din Răchiţeni; evenimentul are loc în cadrul programului *BuniNet*. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 26. sz. (2013. július 4-10), p. 2.

79. ***Színes kulturális program a Vásárhelyi Forgatagon*** / (menyhárt)

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă, alături de alte instituţii şi organizaţii, la programele culturale ale festivalului *Vâltoarea târgumureşeană* (*Vásárhelyi Forgatag*). În: ***Népújság***, 65, 159. sz. (2013. július 12.), p. 4.

80. ***Színes forgatag Marosvásárhelyen***: Felráznák és összefognák a vásárhelyi magyarokat / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă la *Zilele Vâltorii*, Lázok Klára, coordonatoarea secţiei, fiind unul din organizatorii evenimentului. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 133. sz. (2013. július 12-14), p. 20.

81. *Forgatag, ami felráz és összefog*

Lázok Klára, şeful secţiei Teleki a Bibliotecii Judeţene Mureş, prezintă într-o conferinţă de presă programul Bibliotecii „Teleki-Bolyai" în cadrul *Zilelor Vâltorii*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 133. sz. (2013. július 12-14), p. 10.

82. *Nagyik a vízesésnél* / Lejegyezte Nagy Székely Ildikó

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie la Răchiţele, în cadrul programului *Buni*Net. În: ***Népújság***, 65, 165. sz. (2013. július 20.), p. 5.

83. *„...Ahol megáll az idő"*: Gernyeszegi kastélynapok / Nemes Gyula

Ziua Castelului din Gorneşti la a 3-a ediţie; la organizarea ei au participat printre alţii şi Biblioteca „Teleki-Bolyai," precum şi Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 29. sz. (2013. július 25-31), p. 4.

84. *Szerény adalék a Kultúrpalota historikumához* / Sebestyén Mihály

Referire, printre altele, şi la deschiderea acum o sută de ani a Bibliotecii orăşeneşti, azi Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***Népújság***, 65, 183. sz. (2013. augusztus 10.), p. 2.

85. *A Vásárhelyi Forgatag rendezvényei*

Despre Festivalul *Vâltoarea* (*Forgatag*), cu referire şi la târgul de carte istorică, organizat în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai," constituind parte integrantă a manifestărilor culturale din aceste zile. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 193. sz. (2013. augusztus 23.), p. 1.

86. *Továbbra is ötnapos a „Marosparti" Forgatag*

Semnalarea programului *Zilelor Vâltorii*, desfăşurate între 28 august şi 1 septembrie 2013. Biblioteca „Teleki-Bolyai" este inclusă în program. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 162. sz. (2013. augusztus 23-25), p. Hetiműsor

87. *Tófői Zsófia 1692-ben Marosvásárhelyen szerkesztett szakácskönyve* / Józsa András

Despre copia manuscris a cărţii de bucate redactate de Tófői Zsófia, păstrată

azi la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Színes világ)***, 65. évf., 194. sz. (2013. augusztus 24.), p. 2.

88. *Elkészült a százéves Kultúrpalota magyar vonatkozású programja* / Gáspár Botond

În cadrul unei conferinţe de presă, organizatorii jubileului Palatului Culturii prezintă manifestările maghiare care vor avea loc în toamna acestui an. Printre instituţiile de cultură participante se află şi Biblioteca Judeţeană. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 163. sz.(2013. augusztus 26.), p. 5.

89. *Történelmi könyvek „forgataga"*

Biblioteca Teleki participă la *Zilele Vâltorii* cu un târg de cărţi istorice, concerte şi programe organizate pentru copii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 164. sz. (2013. augusztus 27.), p. 2.

90. ***Istoria se mută la Tîrgu Mureş*** / T.M.

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş şi Fundaţia „Teleki Téka" organizează, între 29 şi 31 august, prima ediţie a Târgului Cărţilor de Istorie. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2264. (28 august 2013), p. 12.

91. *Kilenc helyszínen, százhatvanegy programmal rajtol a Forgatag*

Semnalarea programului şi a locaţiilor *Zilelor Vâltorii*, la care participă şi Biblioteca Teleki. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 165. sz. (2013. augusztus 28), p. 2.

92. *Zi de mare sărbătoare, la Bogata de Mureş* / Mircea Gheborean

În ziua de 25 august 2013, cu prilejul sărbătorii *Fiii satului* şi a lansării Monografiei comunei Bogata, judeţul Mureş, printre oamenii de cultură participanţi şi care au luat cuvântul s-a aflat şi Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 168 (29 august 2013), p. 6, 1 foto.

93. *Százarcú Forgatag*: Téka Forgatag / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca Teleki participă la organizarea Zilelor Vâltorii. În: ***Népújság***, 65, 198. sz. (2013. augusztus 29.), p. 4.

94. *Könyvek bűvkörében*: Történelmi kiadványok vására a Teleki Téka udvarán / (bodolai)

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează cu ocazia *Zilelor Vâltorii* un târg de carte istorică. În: ***Népújság***, 65, 199. sz. (2013. augusztus 30.), p. 3.

95. *Vásárhelyiek barokk fényben* / Nagy Székely Ildikó

Târgumureşenii au fost invitaţi de muzeografi la o plimbare în centrul oraşului pentru a descoperi clădirile baroce; printre obiectivele prezentate s-a numărat şi clădirea Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 65, 200. sz. (2013. augusztus 31.), p. 4.

96. *Történelmi könyvek a minőség jegyében* / Gáspár Botond

În cadrul *Zilelor Vâltorii*, s-a organizat pentru prima oară la Biblioteca „Teleki-Bolyai" târg de carte de istorie. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 167. sz. (2013. augusztus 30-szeptember 1.), p. 5.

97. *Téka sikerek számokban*

Despre succesul târgului de carte istorică organizată în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu ocazia *Zilelor Vâltorii*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 168. sz. (2013. szeptember 2.), p. 2.

98. *Tömegvonzó forgatag*: Több ezren vettek részt a vásárhelyi rendezvény első kiadásán

Biblioteca „Teleki-Bolyai" s-a numărat printre locaţiile unde s-au desfăşurat evenimente culturale în cadrul primei ediţii a *Zilelor Vâltorii*. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 168. sz. (2013. szeptember 2.), p. 4.

99. *Felpörgette Vásárhelyt a forgatag*: A szervezőknek már a jövő évi rendezvényen „forog" az agyuk / Szucher Ervin

Despre succesul *Zilelor Vâltorii* la care a participat cu programe culturale şi Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 169. sz. (2013. szeptember 3.), p. 3.

100. *Jövőre újra Forgatag!*: Fesztiválzáró a sajtótájékoztató / Kaáli Nagy Botond

Despre desfăşurarea Festivalului *Vâltoarea*, cu referire şi la succesul târgului de carte istorică organizat în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 65, 203. sz. (2013. szeptember 4.), p. 5.

101. *De azi, „Cultura ne uneşte"!*: Programul complet al evenimentului / Alex Toth.

In cadrul evenimentului *100 de ani de cultură în Mureş*, organizat de Consiliul Judeţean Mureş cu ocazia Centenarului Palatului Culturii din Tîrgu Mureş, în data

de 22 noiembrie va avea loc Conferinţa Internaţională *Biblioteca Judeţeană - 100 de ani*, organizată de Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2269, (5 septembrie 2013), p. 3, 4 foto.

102. ***Cartea „Ambarcaţiuni reghinene"***: Autori: Bartos Zoltán şi Varga István / Dorin Borda

Semnalarea apariţiei lucrării documentare ***Ambarcaţiuni reghinene***, autori: Bartos Zoltán şi Varga István, în care se aminteşte victoria obţinută de Leon Rotman la Olimpiada de la Melbourne din 1956 la canoe cu o ambarcaţiune fabricată la Reghin; autorii aduc mulţumiri şi Bibliotecii Judeţene Mureş şi bibliotecarei Anna Vintilă pentru sprijinul acordat. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 186.(24 septembrie 2013), p. 7, 1 foto.

103. ***Kár kihagyni***: Téka a Forgatagban

Cu ocazia *Zilelor Vâltorii* [*Forgatag*], Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează un târg de cărţi istorice. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 34. sz. (2013. augusztus 29-szeptember 4.), p. 2.

104. ***Medalion omagial Maria Tănase*** / Alin Zaharie

Joi, 26 septembrie, la secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene Mureş, bibliotecara Angela Macarie a organizat un medalion omagial *O viaţă pentru cântec*, prilejuit de Centenarul naşterii Mariei Tănase. În: ***Zi de zi***, nr. 2282. (27 - 30 septembrie 2013), p. 1, 1 foto.

105. ***Biblioteca, teatrul şi muzica, în această săptămână!*** / Ioana Florea

Joi, 26 septembrie 2013, Secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda unei activităţi culturale de aniversare a 100 de ani de la naşterea artistei Maria Tănase; moderatoare au fost Monica Avram, directorul bibliotecii şi bibliotecara acestei secţii, Angela Macarie. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 190. (28 - 30 septembrie 2013), p. 12, 1 foto.

106. ***Újabb román szobor nőtt ki a földből*** / Simon Virág

Reacţie la apariţia bustului lui Aurel Filimon şi explicaţiile iniţiatorului statuii, Dimitrie Poptămaş, fostul director al Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 191. sz.(2013. október 3.), p.3

107. ***Szecessziós könyvművészeti kiállítás***

Vernisajul expoziţiei de carte art nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În:

Népújság (Műsorkalauz), 65, 235. sz. (2013. október 11.), p. 1.

108. ***Document din 1744, la Biblioteca Judeţeană*** / S.T.

Semnalarea unui document care conţine semnătura în original a împărătesei Maria Tereza, aflat în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş; este un act legislativ tipărit în anul 1744 la Sibiu, de către Johannes Barth, intitulat ***Articuli diaetales principatus Transylvaniae*** şi a intrat în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş în 1944, fiind donat de către avocatul Fekete Janos. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2291. (15 octombrie 2013), p. 3.

109. ***„Grădina divină" la Biblioteca „Teleki"*** / S.T.

Vineri, 18 octombrie, ora 17.00, la seţia „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, va avea loc vernisajul expoziţiei temporare *Grădina divină*, cu cele mai reprezentative cărţi Art Nouveau aflate în colecţiile bibliotecii. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2292. (16 octombrie 2013), p. 9.

110. ***Hova menjünk?***: Isteni kert címmel szervez szecessziós könyvművészeti kiállítást...

Expoziţie de carte art nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai," în cadrul seriei de acţiuni organizate cu ocazia centenarului Palatului Culturii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 202. sz. (2013. október 18-20), p. 2.

111. ***Könyvművészet és a századelő zsibongó Vásárhelye*** / Szász Cs. Emese

Expoziţie de carte Art Nouveau la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu ocazia centenarului Palatului Culturii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 203. sz. (2013. október 21.), p. 9.

112. ***A könyvművészet „isteni kertje": Szecessziós emlékek tárlata nyílt a marosvásárhelyi Teleki Tékában*** / Szász Cs. Emese

La Biblioteca „Teleki-Bolyai" are loc o expoziţie de carte Art Nouveau. În: ***Krónika: Erdélyi magyar közéleti napilap***. (Kolozsvár), 15, 203. sz. (2013. október 21.), p. 8.

113. ***Isteni kert: Szecessziós könyvművészeti kiállítás*** / Knb.

Expoziţie de carte art nouveau, organizată la Biblioteca Teleki. În: ***Népújság***, 65, 243. sz. (2013. október 21.), p. 1,3.

114. *Expoziţie de carte Art Nouveau* / S.V.

Vineri, 18 octombrie 2013, la Biblioteca „Teleki-Bolyai," secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş, a fost inaugurată expoziţia *Grădina divină. Cartea Art Nouveau la Biblioteca Teleki*, care va fi deschisă în perioada octombrie 2013 - mai 2014. În: Cuvântul liber, 25, nr. 206, (22 octombrie 2013), p. 6.

115. *Biblioteca Judeţeană Mureş, în aşteptarea Centenarului* / Alin Zaharie

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, referitor la programul manifestărilor dedicate Centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2297. (23 octombrie 2013), p. 6, 1 foto.

116. *Carte cu greutate, la Biblioteca Judeţeană* / S.T.

Ştire care semnalează existenţa în colecţia Bibliotecii Judeţene Mureş a unei frumoase tipărituri, ***Evanghelia*** de la Bucureşti din 1760; cartea a fost achiziţionată în anul 1971 de la anticariat. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2305. (4 noiembrie 2013), p. 5..

117. *„Paşi prin bibliosferă" cu Liliana Moldovan* / Alex Toth

Foaierul Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş găzduieşte joi, 14 noiembrie, de la orele 17.00, lansarea cărţii ***Paşi prin bibliosferă*** de Liliana Moldovan, bibliotecară în cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2308. (7 noiembrie 2013), p. 1, 1 foto.

118. *„Paşi prin Bibliosferă." Autor: Liliana Moldovan* / Dorin Borda

Liliana Moldovan, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, îşi va prezenta joi, 14 noiembrie, în cadrul Târgului Internaţional de la Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, volumul de interviuri ***Paşi prin Bibliosferă***; lucrarea va fi prezentată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş şi Nadia Baciu, directorul Editurii „Ecou Transilvan" din Cluj-Napoca. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 221. (12 noiembrie 2013), p. 6, 1 foto.

119. *Kár kihagyni: Isteni kert*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o expoziţie de carte art nouveau. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 5, 44. sz. (2013. november 7-13.), p. 2.

120. *Százéves a megyei könyvtár* / G.B.

Semnalarea programului festivităţii organizate în 21-22 noiembrie 2013 , cu

ocazia centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 224. sz. (2013. november 19.), p. 2.

121. *Prezintă-te cu succes în două minute!* / Teodora Mîndru

Miercuri, 27 noiembrie, Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş va fi gazda unui curs de Public Speaking organizat de Junior Chamber International Tîrgu Mureş (JCI). În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2317. (20 noiembrie 2013), p. 10, 1 foto.

122. *A majdani olvasóktól a mai könyvmolyokig* / Nagy Székely Ildikó

Referire la contribuţia Klarei Lázok, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, la programele cu copii, organizate în cadrul târgului de carte. În: ***Népújság***, 65, 268. sz. (2013. november 19.), p. 5.

123. *Centenáriumi ünnepség a Maros megyei Könyvtárban* / Nszi.

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, despre manifestările de celebrare a 100 de ani de la înfiinţarea bibliotecii, în 21-22 noiembrie 2013.-*În*: ***Népújság***, 65, 269. sz. (2013. November 20.), p. 5.

124. *Páholy és karzat: Marosvásárhely színházi élete a 19. század második felében* / Knb.

Kuszálik Péter, unul dintre autorii cărţii ***Páholy és karzat: Marosvásárhely színházi élete a 19. század második felében*** (*Teatrul târgumureşean din a doua jumătate a secolului al 19-lea*) prezintă împrejurările în care a luat naştere această carte şi rolul important pe care l-au avut cele aproximativ 400 de reviste de teatru din colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai" pe care le-a consultat. În: ***Népújság***, 65, 269. sz. (2013. november 20.), p. 5.

125. *Könyvtári centenáriumot ünnepeltek: „A közösség szolgálatában"- de hogy miért csak románul?!* / Antalfi Imola

Sărbătorirea centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş, doar în limba română. În: ***Népújság***, 65, 272. sz. (2013. november 23.), p. 2.

126. *Conferinţa „Biblioteca Judeţeană Mureş: un secol în serviciul comunităţii"* / Dorin Borda ; Foto: Ilarie Gh. Opriş

Vineri, 22 noiembrie 2013, în Sala Mare a Palatului Culturii a avut loc Conferinţa „Biblioteca Judeţeană Mureş: un secol în serviciul comunităţii," cuvântul de bun venit fiind adresat participanţilor de dr. Monica Avram, directorul instituţiei; la finalul conferinţei a fost sigilată „Capsula timpului," un cufăr

conţinând diferite simboluri, menit a fi deschis peste 100 de ani. În: ***Cuvântul liber***, 25, nr. 230. (23 - 25 noiembrie 2013), p. 1, 6, 1 foto.

127. *Csak az ékezetek „szóltak" magyarul a könyvtár ünnepén* / Gáspár Botond

Conferinţa organizată de Biblioteca Judeţeană Mureş cu ocazia centenarului Bibliotecii şi dezvelirea plăcii cu lista directorilor în cei 100 de ani, toate doar în limba română. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 228. sz. (2013. november 25.), p. 3.

128. Centenárium csak románul / Gáspár Botond

La festivitatea centenarului Bibiotecii Judeţene Mureş nu s-au rostit mesaje în limba maghiară. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 228. sz. (2013. november 25.), p. 3.

129. *Felelősségre vonnák a könyvtár vezetőit* / Gáspár Botond

Filiala locală a Partidului Popular Maghiar din Transilvania cere să fie trasă la răspundere conducerea Bibliotecii Judeţene Mureş pentru „izgonirea limbii maghiare" din festivitatea organizată cu ocazia centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 229. sz. (2013. november 26), p. 3.

130. *A könyvtár a mienk is!* / Gáspár Botond

Partidul Popular Maghiar din Transilvania se răfuieşte cu direcţiunea Bibliotecii Judeţene Mureş pentru că a ignorat elementele maghiare din festivitatea organizată cu ocazia centenarului bibliotecii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 229. sz. (2013. november 26.), p. 2.

131. *Szamárfüles márványtábla* / Karácsonyi Zsigmond

Despre ignorarea limbii şi culturii maghiare în desfăşurarea sărbătoririi centenarului Bibliotecii Judeţene Mureş din 21 noiembrie 2013. În: ***Népújság***, 65, 275. sz. (2013. november 27.), p. 1, 3.

132. *Könyvesműhely gyerekeknek*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" prin proiectul *Atelierul de carte* oferă posibilitatea elevilor de a lua cunoştiinţă despre etapele prin care trece o carte de la gând la materie. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 277. sz. (2013. november 29.), p. 1

133. *Dimitrie Poptămaş: „Biblioteca a fost a doua mea casă"* / Alin Zaharie

Interviu cu Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş timp de 20 de ani, cu ocazia Centenarului Bibliotecii. În: ***Ziarul de Mureş***, 8, nr. 571. (25 noiembrie - 1 decembrie 2013), p. 7, 1 foto

134. *Ablakok a múltra* / Bodolai Gyöngyi

În cadrul sesiunii ştiinţifice organizate de filiala târgumureşeană a Societăţii Muzeului Ardelean şi de Asociaţia „Borsos Tamás" au participat cu prelegeri şi bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 65, 279. sz. (2013. december 3.), p. 7.

135. *Bolyai János kézjegyével ellátott könyvadomány a Teleki Tékának*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" se îmbogăţeşte cu un volum valoros, ***Köteles Sámuel. Az erköltsi filosofia***. vol 1., ce cuprinde semnătura şi însemnarea lui Bolyai János. Volumul 2 al acestei opere există în colecţia bibliotecii din anii '60. În: ***Népújság***, 65, 280. sz. (2013. december 4.), p. 2.

136. *Százéves a marosvásárhelyi régi gát*: *Műemlék épület lett* / Kép és szöveg: Vajda György

Referenţii Autorităţii de Gospodărire a Apelor au declarat la o conferinţă de presă că, pentru a sărbători centenarul vechiului baraj, s-au documentat la Biblioteca Judeţeană Mureş şi Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 65, 282. sz. (2013. december 6.), p. 4.

137. *Cărţi şi ziare despre Unire, în colecţia Bibliotecii Mureş* / Alex Toth

Biblioteca Judeţeană Mureş împreună cu Muzeul Judeţean Mureş au organizat duminică, 1 decembrie, în Holul Palatului Culturii, expoziţia *Mureşenii în actul Marii Uniri*, cu ocazia Zilei Naţionale a României; din partea bibliotecii a fost responsabil cu organizarea Dana Haja, şef serviciu Comunicare a colecţiilor. În: ***Ziarul de Mureş***, 8, nr. 572. (3 - 8 decembrie 2013), p. 5, 2 foto.

138. *Megszólalnak a Téka-könyvek*: *Téli hétköznapok a hajdani Vásárhelyen* / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" pregăteşte un nou proiect intitulat *Cărţi povestitoare*, o serie de conferinţe despre istoria cărţii şi a culturii; prima întâlnire va avea loc în 17 decembrie 2013. În: ***Népújság***, 65, 285. sz. (2013. dec. 10.), p. 5.

139. *Előadás a bálteremben: Érdekességek a Teleki Téka gyűjteményéből* / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" lansează o serie de conferinţe cu titlul *Cărţi povestitoare* cu scopul de a populariza colecţia bibliotecii. În: ***Krónika*: *Erdélyi magyar közéleti napilap*** (Kolozsvár), 15, 239. sz. (2013. december 10.), p. 9.

140. *Beszélnek a könyvek a Tékában*

Lázok Klára, şeful Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre noul proiect întitulat *Cărţi povestitoare* prin care Biblioteca „Teleki-Bolyai" îşi propune să popularizeze colecţia. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 239. sz. (2013. december 10.), p. 5.

141. *Egy könyvritkaság a helyére került* / Bodolai Gyöngyi

Volumul I al lucrării lui Köteles Sámuel, ***Az erköltsi filosofiának eleji***, care poartă semnătura şi însemnarea tânărului Bolyai János, a ajuns după o lungă călătorie alături de cel de-al II-lea volum, în colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 65, 288. sz. (2013. december 13.), p. 4.

142. *Marosvásárhelyi téli hétköznapok a két világháború között*

În 17 decembrie 2013 are loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai" prima întâlnire din ciclul *Cărţi povestitoare*, despre modul in care îşi petreceau serile de iarnă târgumureşenii din perioada interbelică. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 65, 288. sz. (2013. december 13.), p. 1.

143. *A 15 éves Bolyai könyve, ajándékba a Tékának* / Szász Cs. Emese

Partea I. a cărţii lui Köteles Sámuel, *Az erköltsi filosofia*, cu însemnarea de posesor al copilului Bolyai János, a fost oferită Bibliotecii Teleki. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 242. sz. (2013. december 13-15), p. 3.

144. *„Vond össze büszke vitorlád": Bolyai kézírásával ellátott kötetet kapott a Teleki Téka* / Szász Cs. Emese

Colecţia Bibliotecii Teleki Bolyai se îmbogăţeşte cu un valoros volum, partea I a lucrării lui Köteles Sámuel, *Az erköltsi filosófia*, ce cuprinde semnătura lui Bolyai János. În: ***Krónika***: Erdélyi magyar közéleti napilap. (Kolozsvár), 15, 242. sz. (2013. december 13-15), p. 8.

145. *Beszélő könyvek*

Semnalarea primei conferinţe în seria *Cărţi povestitoare* organizată la Biblioteca

Teleki, având ca subiect serile de iarnă în Tîrgu Mureş între cele două războaie mondiale. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 244. sz. (2013. december 17.), p. 2.

146. ***Téli estékről a Tékában*** / Nemes Gyula

Biblioteca Teleki organizează prima conferinţă din seria *Cărţi povestitoare*, cu titlul *Serile de iarnă de altădată*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 7, 246. sz. (2013. december 19.), p. 6.

147. ***Kis kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez*** / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor Bibliotecii Judeţene Mureş, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság (Színes világ)***, 65. évf., 295. sz. (2013. december 21.), p. 2.

148. ***Sărbătorile de iarnă, în paginile vremurilor trecute*** / Alin Zaharie

O mică incursiune în ziarele vremii aflate în arhiva Bibliotecii Judeţene Mureş, pentru a vedea cum erau reliefate sărbătorile de iarnă, Crăciunul: ***Mureşul*** din 1923, ***Viitorul Mureşului*** din 1925, ***Gazeta Mureşului*** din 1931, 1932, ***Glasul Mureşului*** din 1934, 1938, ***Steaua Roşie*** din 1955. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2340. (23 - 26 decembrie 2013), p. 4, 1 foto.

149. ***Téli szórakozás a régi Vásárhelyen*** / Bodolai Gyöngyi

În 17 decembrie 2013 a avut loc prima întâlnire din seria *Cărţi povestitoare* despre distracţiile în serile de iarnă de odinioară la Târgu Mureş, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai" de şeful secţiei, Lázok Klára. Prezentarea desfăşurării întâlnirii. În: ***Népújság (Színes világ)***, 65. évf., 299. sz. (2013. december 28.), p. 3.

150. ***Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (2. rész)*** / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor din instituţie, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság (Színes világ)***, 65. évf., 299. sz. (2013. dec. 28.), p. 2.

151. ***Album monografic: Biblioteca Judeţeană Mureş - 100 de ani de existenţă*** / Dr. Monica Avram

Note de lectură. În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr.12, 2013, p. 405-428.

152. ***Bibliofili mureşeni de odinioară. Iustin Handrea şi colecţia sa de***

carte românească veche / Dr. Monica Avram, Biblioteca Judeţeană Mureş; Dr. Florin Bogdan, Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia; Elena Mihu, Tîrgu Mureş.

Cu referire şi la acele cărţi din colecţia lui Iustin Handrea, care se află în custodia Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Libraria.*** Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 350-363.

153. ***Operele lui Jacques Bongars în bibliotecile din Transilvania*** / Dr. Elena Demian, Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir," Bucureşti, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca

Cu referire şi la colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 288-299.

154. ***Bibliotecarului din anul 2113, Testament...[Biblioteca Judeţeană Mureş, 2013]***: 22 noiembrie 2013, Tîrgu Mureş. La ceas aniversar...! / Ciprian Dobre, preşedinte al Consiliului Judeţean Mureş; Monica Avram, director al Bibliotecii Judeţene Mureş În: ***Libraria.*** Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 164-166.

155. ***Liliana Moldovan, Paşi prin Bibliosferă: interviuri, vol. 1, Colecţia Biblioteconomie, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2013, 234 p.*** / Aurica Mureşan, Biblioteca Judeţeană Mureş

Notă de lectură a cărţii Lilianei Moldovan, bibliotecar şef-birou la Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***Libraria.*** Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 428-430.

156. ***Interesul pentru Ştiinţă şi Tehnică în biblioteci: de la servicii specializate la servicii publice*** / Claudia Şerbănuţă, Universitatea din Ilinois, Urbana-Champaign

Cu referire şi la specificul Secţiei Tehnice a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Libraria.*** Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 239-248.

157. ***Monografia istorică a Bibliotecii Judeţene Mureş: după un secol de activitate*** / Doina Gabriela Vanca, Biblioteca Judeţeană Mureş În: ***Libraria.*** Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 15-106.

158. ***Biblioteca Judeţeană Mureş reflectată în presa scrisă în anul 2012. Bibliografie*** / Anna Vintilă, Emilia Cătană, Biblioteca Judeţeană Mureş În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 107-128.

159. ***Centenarul Bibliotecii [Judeţene Mureş] în imagini...*** În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 167-184.

160. ***Diplomele aniversare ale Bibliotecii Judeţene Mureş acordate cu ocazia Centenarului***. În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 160-163.

161. ***Lista participanţilor la Conferinţa „Biblioteca Judeţeană Mureş: un secol în serviciul comunităţii - Tîrgu Mureş, 21-22 noiembrie 2013***. În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 150-159.

162. ***Personalul Bibliotecii Judeţene Mureş: 1913-2013***: Directorii Bibliotecii Judeţene Mureş: 1913-2013. Bibliotecari activi în Anul Centenarului. Şi-au desfăşurat,de-a lungul anilor, activitatea în Biblioteca Judeţeană Mureş În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 129-139.

163. ***Programul Conferinţei „Biblioteca Judeţeană Mureş: un secol în serviciul comunităţii - Tîrgu Mureş, 21-22 noiembrie 2013***. În: ***Libraria***. Anuar. Biblioteca Judeţeană Mureş, nr. 12, 2013, p. 140-149.

2014

1. ***Rod bogat de cultură în anul Centenarului Palatului***: Biblioteca Judeţeană la un secol de existenţă / Alin Zaharie

Punctul central al manifestărilor culturale ale lunii noiembrie l-a constituit Centenarul Bibliotecii Judeţene Mureş, moment care a încheiat seria evenimentelor dedicate Centenarului Palatului Culturii. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2342, ediţie specială (30 dec. 2013 - 7 ian. 2014), pag. 4 - 5, 12 foto.

2. ***Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (3. rész)*** / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor instituţiei, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság. (Színes Világ)***, 66, 2. sz. (2014. január 4), p. 3.

3. ***Kultúranapi kavalkád ígérkezik***: A magyar felolvasómaraton mellett idén románt is szerveznek / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă la programele organizate de *Ziua Culturii Maghiare*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 4. sz.(2014. január 9.), p. 5.

4. *Száz éve született marosvásárhelyi személyiségek* / Összeállította: Nemes Gyula

Sunt prezentate portretele biobibliografice ale unor personalităţi târgumureşene, care s-au născut acum 100 de ani. Informaţiile sunt culese din lexiconul biobibliografic al judeţului Mureş, aflat în pregătire de Fülöp Mária, fost bibliotecar al Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 1. sz. (2014. január 9-15), p. 4.

5. *Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez (4. rész)* / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor instituţiei, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság (Színes világ)***, 66, 8. sz. (2014. január 11), p. 2.

6. *Cinstire Zilei Culturii Naţionale*

Manifestările dedicate *Zilei Culturii Naţionale* în 15 ianuarie sunt organizate de Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş în parteneriat cu Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană, Radio România Tîrgu Mureş şi Casa de Cultură a Studenţilor din Târgu-Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 7, (11 - 13 ianuarie 2014), p. 6.

7. *De Ziua Culturii Naţionale, „Citeşte-le târgumureşenilor!”* / S.V.

Fundaţia Studium, Rotaract Club Téka, Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Biblioteca „Teleki-Bolyai” şi Cluburile Rotaract Tîrgu Mureş organizează de *Ziua Culturii Naţionale*, 15 ianuarie, maratonul de lectură *Citeşte-le târgumureşenilor*! în Zanza Cafe. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 8, (14 ianuarie 2014), p. 7, 1 foto.

8. *De Ziua Culturii Naţionale, la statuia lui Mihai Eminescu...* / Ştefan Someşan

Miercuri, 15 ianuarie 2014, ora 18, în organizarea Consiliului Judeţean Mureş şi a Inspectoratului Şcolar Judeţean Mureş, va avea loc sărbătorirea *Zilei Naţionale a Culturii* şi omagierea poetului Mihai Eminescu; partenerii evenimentului sunt Biblioteca Judeţeană Mureş, Radio România Tîrgu Mureş şi Casa de Cultură a Studenţilor Tîrgu Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 8, (14 ian. 2014), p. 6, 1 foto.

9. *De Ziua Culturii Naţionale, la statuia lui Mihai Eminescu...* / Ştefan Someşan

Biblioteca Judeţeană Mureş, partener alături de alte instituţii în organizarea sărbătoririi *Zilei Naţionale a Culturii* şi omagierea poetului Mihai Eminescu, miercuri,

15 ianuarie 2014, ora 18.00, la statuia poetului din parcul Centrului Cultural „Eminescu." În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 9, (15 ianuarie 2014), p. 7, 1 foto.

10. *Eminescura emlékeznek*

Semnalarea programului cultural, organizat cu ocazia *Zilei Culturii Române* (164 de ani de la naşterea poetului Mihai Eminescu), având ca partener şi Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***Népújság***, 66, 11. sz. (2014. január 15), p. 2.

11. *Irodalom a kávéházban* / Knb.

Biblioteca Judeţeană Mureş a contribuit cu împrumutul cărţilor din care s-a lecturat în cadrul maratonului de lectură, organizat de Fundaţia Studium. În: ***Népújság***, 66, 12. sz. (2014. január 16.), p. 2.

12. ***Maratonul lecturii în Zanza de Ziua Culturii Naţionale*** / Alin Zaharie

Cu ocazia *Zilei Culturii Naţionale*, Zanza Café & Lounge a fost gazda Maratonului de Lectură intitulat *Citeşte-le târgumureşenilor* organizat de Fundaţia Studium, Rotaract Club Téka, Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Biblioteca „Teleki-Bolyai," Cluburile Rotaract Tîrgu Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2349, (16 ianuarie 2014), pag. 11, 8 foto.

13. *Magyar Kultúra Napja Marosvásárhely*: [Program]

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă la programele organizate de *Ziua Culturii Maghiare*, ce se desfăşoară în perioada 20-23 ianuarie 2014. În: ***Népújság***, 66, 13. sz. (2014. január 17.), p. 13.

14. *Könyvbemutató a magyar kultúra napja alkalmából*

László Lóránt, bibliotecar al Bibliotecii „Teleki-Bolyai," organizează în calitate de preşedinte al Asociaţiei „Borsos Tamás" o lansare de carte a autorului Nagy Alpár Csaba (*A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész története. 1940-1945*). În: ***Népújság***, 66, 14. sz. (2014. január 18.), p. 2.

15. *Despre cartea electronică, într-un interviu cu Alexandru Tcaciuc* / Dorin Borda

Alexandru Tcaciuc este informatician la Biblioteca Judeţeană Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 12 (18 - 20 ianuarie 2014), p. 12, 1 foto.

16. *Huszonnégy órás felolvasómaraton*

Anul acesta are loc a 3-a ediție a maratonului de lectură, organizat de *Ziua Culturii Maghiare*. Printre parteneri și organizatori este și Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 11. sz. (2014. január 20), p. 3.

17. *Citeşte-le târgumureşenilor* / Ligia Voro

Biblioteca Județeană Mureș și Secția „Teleki-Bolyai" - partenere alături de alte instituții la prima ediție a maratonului de lectură de 24 de ore *Citește-le târgumureșenilor* care a avut loc în 15 ianuarie în Zanza Cafe&Lounge. În: ***Punctul***, 8, nr. 460 (20 - 26 ianuarie 2014), p. 2, 1 foto.

18. *Kavalkád a kultúra napján*: Négy nap alatt huszonhárom program Marosvásárhelyen / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a participat la organizarea Zilei Culturii Maghiare, cu activități pentru copii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 12. sz. (2014. január 21.), p. 6.

19. *Bolyaisok könyvjegyei* / Nagy Székely Ildikó

În cadrul atelierului cărții, organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai," elevii Colegiului Bolyai Farkas au creat ex librisuri. În: ***Népújság***, 66, 17. sz. (2014. január 22), p. 5.

20. *Kultúranapi programok*: Mindenki találhat kedvére valót / Szász Cs. Emese

La activitățile din cadrul programelor culturale maghiare au participat și unii bibliotecari ai Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 13. sz. (2014. január 22.), p. 2.

21. *Vésik, főzik, olvassák a kultúrát*: Diákokat és felnőtteket is bevontak a programokba / Szász Cs. Emese

În cadrul programelor culturale maghiare, restauratoarea Bibliotecii „Teleki-Bolyai," Márton Krisztina, a organizat atelier de linogravură pentru elevi. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 13. sz. (2014. január 22), p. 5.

22. *Papiista Alexandra Sabău - pictor şi interpret de muzică rock!*: De vorbă cu elevii / Dorin Borda În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 15 (23 ian. 2014), p. 6.

23. *„Köszönöm a sorsnak, hogy ezt a pályát választottam"*: Beszélgetés Fülöp Mária könyvtárossal / Fülöp Mária, Nemes Gyula

Interviu cu Fülöp Mária, bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 3. sz. (2014. január 23-29), p. 3.

24. *Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez. (5. rész)* / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor instituţiei, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság***, 66, 20. sz. (2014. január 25), p. 2.

25. *Celebra Bibliotecă Teleki din Târgu-Mureş*: Oare câţi cititori îi mai trec pragul?

Articolul nu este semnat. Constă de fapt dintr-o fotografie a interiorului Bibliotecii „Teleki-Bolyai" însoţită de textul: „*Celebra Bibliotecă Teleki din Târgu - Mureş. Oare câţi cititori îi mai trec pragul?*" şi menţiunea „*Foto: Iosif Trif.*" În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 19 (29 ianuarie 2014), p. 2, 1 foto.

26. ***Felhívás***

Colectivul Bibliotecii „Teleki-Bolyai" se pregăteşte să organizeze o expoziţie centenară a primului război mondial în toamna acestui an la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 66, 25 sz. (2014. január 31), p. 2.

27. ***Kiegészítés a Marosvásárhelyi Városi, majd Tartományi, a mai Maros Megyei Könyvtár 100 éves történetéhez. (6. rész)*** / Fülöp Mária

Bibliotecara pensionară a Bibliotecii Judeţene Mureş, Fülöp Mária, prezintă portretele biobibliografice ale directorilor şi bibliotecarilor instituţiei, trecuţi în eternitate. În: ***Népújság (Színes világ)***, 66, 26. sz. (2014. február 1), p. 2.

28. *Iskola másként a Teleki Tékában* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" doreşte şi în 2014 să organizeze activităţi pentru copii în săptămâna *Şcoala altfel*. În: ***Népújság***, 66, 28. sz. (2014. február 4.), p. 2.

29. *Campanii Punctul şi rezultate vizibile*: Casa Memorială „Mihai Eminescu" din Deda nu a fost demolată datorită ***Punctul***.

Săptămânalul ***Punctul*** şi „Ştii TV" au lansat în 2008 campania *Patriotism de buzunar*, deschisă de „Eminescu, dosarul Deda," când a fost adusă în dezbatere publică problema demolării Casei Memoriale „Mihai Eminescu" din Deda. Unul dintre cei mai înfocaţi susţinători ai „cauzei" lui Eminescu la Deda a fost Dimitrie

Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş şi preşedinte al Fundaţiei „Vasile Netea." Cel care a dat undă verde demolării Casei Memoriale a fost poetul Nicolae Băciuţ, directorul Direcţiei Judeţene de Cultură, Culte şi Patrimoniu. În: ***Punctul***, 9, nr. 463, (10 - 16 februarie 2014), p. 3, 1 foto.

30. *La mulţi ani Monica Avram* / A.Z.

Directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, Monica Avram, şi-a serbat ziua de naştere. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2367, (11 feb. 2014), p. 7, 1 foto.

31. *Látványos, I. világháborús kiállításra készülnek a Tékában* / Nemes Gyula

Biblioteca „Teleki-Bolyai" se pregăteşte pentru o expoziţie de anvergură cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la izbucnirea primului război mondial. Vernisajul va avea loc în toamna acestui an. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 6. sz. (2014. február 13-19), p. 4.

32. *Tiltott könyvek a kancellár Tékájában*

25 februarie 2014 - o nouă întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizată în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*. Subiectul fiind cărţile cenzurate din colecţia contelui Teleki. În: ***Népújság***, 66, 40. sz. (2014. február 18.), p. 2.

33. *Sanda Viţelar - „24/7"*: Lansare de carte

Articolul este semnat doar cu iniţialele L.P. Lansarea primului volum de publicistică al ziaristei Sanda Viţelar, ***24/7***, luni, 17 februarie 2014, la Centrul American Corner din cadrul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 34, (19 februarie 2014), p. 12, 1 foto.

34. *Pagini din realitate cu Sanda Viţelar* / Alin Zaharie

Lansarea volumului de publicistică ***24/7*** semnat de jurnalista Sanda Viţelar, luni, 17 februarie 2014, la secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2373, (19 februarie 2014), p. 8, 2 foto.

35. *Megszólalnak a tiltott könyvek*: Francia szalon a Tékában / Nagy Székely Ildikó

Lázok Klára, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre întâlnirea din 25 februarie 2014, organizată în cadrul seriei „Cărţi povestitoare," unde biblioteca se transformă pentru câteva ore în salon franţuzesc. În: ***Népújság***, 66, 42. sz. (2014. február 20.), p. 2.

36. *Tiltott könyvek a Teleki Tékában*: Kultúrtörténeti érdekességekről lesz szó a Teleki Téka keddi beszélgetésén / Szász Cs. Emese

În seria *Cărțile povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o întâlnire, unde specialiștii discută despre cărțile cenzurate în timpul Revoluției franceze, aflate în colecții. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 34. sz. (2014. február 20.), p. 2.

37. *Kevesebb olvasó, több látogató*: Nőtt a könyvtári látogatások száma 2013-ban / Becze Dalma

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Județene Mureș, despre cititorii bibliotecii și despre ce frecvență avea instituția în 2013, comparativ cu anul anterior. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 35. sz. (2014. február 21-23), p. 1, 3, 2 foto.

38. *Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior," ediția a XXXIV-a* / Biroul de presă al Primăriei Municipiului Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior" organizează în perioada 24 februarie-1 martie 2014 evenimentul *Zilele Bibliotecii Municipale Petru Maior, ediția a XXXIV-a*, ce cuprinde prezentări de cărți, expoziții, mese rotunde și *Conferința Națională Petru Maior și prietenii*; din partea Bibliotecii Județene Mureș a participat bibliotecara Suciu Melania. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 37, (22 - 24 februarie 2014), p.5.

39. *„Pe urmele lui Petru Maior" la Muzeul etnografic Reghin* / Alin Zaharie

Vernisajul expoziției *Pe urmele lui Petru Maior*, vineri, 28 februarie 2014, de la ora 13, la Muzeul Etnografic Reghin. Participă și reprezentanți ai Bibliotecii Județene Mureș. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2377, (25 februarie 2014), p. 4, 1 foto.

40. *„Petru Maior și prietenii" la Reghin* / Alin Zaharie

Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior" din Reghin au debutat luni, 24 februarie 2014, manifestările cuprinzând pe durata a șase zile expoziții, lansări de carte, mese rotunde și o întâlnire metodică zonală a bibliotecarilor cu metodistul Melania Suciu de la Biblioteca Județeană Mureș. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2377, (25 februarie 2014), p. 7, 1 foto.

41 *Diákoknak mesél a múlt*: Előadás-sorozat Vásárhely történetéről / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă, alături de alte instituții din județ, la organizarea unei serii de prezentări despre istoricul orașului, pentru elevii de liceu. În: ***Népújság***, 66, 50. sz. (2014. március 1.), p. 2.

42. *Simpozionul „Tânărul Vasile Netea”* / L.P.

Fundaţia Culturală „Vasile Netea,” în colaborare cu Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, organizează miercuri, 5 martie 2014, ora 11, la Sala Mică a Palatului Culturii, simpozionul *Tânărul Vasile Netea*, la comemorarea a 25 de ani de la trecerea sa în eternitate. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 44 , (5 martie 2014), p. 1, 1 foto.

43. *Remember Vasile Netea la Palatul Culturii* / Alin Zaharie

Simpozion intitulat *Tânărul Vasile Netea*, organizat de Fundaţia Culturală „Vasile Netea,” Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, miercuri, 5 martie, la Sala Mică a Palatului Culturii. În: ***Zi de zi***, 8, nr. 2384, (6 martie 2014), p. 12, 1 foto.

44. *Cele mai de succes femei ale oraşului, de vorbă cu Punctul* / Cătălin Hegheş

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Punctul***, 9, nr. 467, (7 - 16 martie 2014), p. 3, 1 foto.

45. Francia szalonban a „nyelvművelés” álcájáról / Bodolai Gyöngyi

În seria „Cărţi povestitoare,” Biblioteca Teleki organizează o întâlnire în care specialiştii discută despre cărţile cenzurate din timpul Revoluţiei franceze. În: **Népújság (Múzsa),** 66, 56. sz. (2014. március 8.), p. 2.

46. *Omagierea cărturarului, istoricului Vasile Netea - 25 de ani de la trecerea în eternitate!* / Dorin Borda

Manifestări omagiale consacrate împlinirii a 25 de ani de la trecerea în eternitate a lui Vasile Netea, organizate de către Fundaţia Culturală „Vasile Netea,” Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, în zilele de 5 şi 6 martie, la Tîrgu Mureş şi la Deda. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 47, (8 - 10 martie 2014), p. 6, 4 foto.

47. *Fibula de la Suseni - meşteşug şi artă veche de 3000 de ani* / Marin Căldărariu

Expunere cu privire la Fibula de la Suseni organizată miercuri, 12 martie 2014 de către Societatea Cultural - Patriotică „Avram Iancu” Filiala Tîrgu Mureş la sediul acesteia, printre invitaţi fiind Coralia Bonta, muzeograf la Muzeul Judeţean Mureş şi Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 51, (14 martie 2014), p. 5, 1 foto.

48. *Hova menjünk?:* Magyar mesedélutánt tart...

Filiala din Dâmbul Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează în fiecare săptămână program de citit poveşti. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 54. sz. (2014. március 20), p. 2.

49. *Oaspeţi de peste Prut, la Tîrgu Mureş* / Monica Avram

Marţi, 25 martie, ora 17.00, la secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş, va fi lansat volumul ***Politica culturală în RSS Moldovenească, 1945 - 1956*** semnat de conf. univ. dr. Valentina Ursu, şefa Catedrei de Etnologie şi Geografie, Facultatea de Istorie şi Geografie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 57, (22-24 martie 2014), p.12.

50. *„Prietenii Bibliotecii" la Biblioteca Judeţeană Mureş* / I.F.

În perioada 22 - 23 martie, la Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş va avea loc întâlnirea Asociaţiilor „Prietenii Bibliotecii" care activează pe lângă Bibliotecile Judeţene Cluj, Gorj şi Mureş; vor participa specialişti din cadrul IREX România şi de la Biblioteca Metropolitană Bucureşti. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 57, (22 - 24 martie 2014), p. 2, 1 foto.

51. *Oaspeţi din Basarabia la Biblioteca Judeţeană Mureş* / Alin Zaharie

Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează marţi, 25 martie, de la ora 17, la Centrul American Corner, o întâlnire cu Valentina Ursu, conferenţiar universitar doctor, şefa Catedrei de Etnologie şi Geografie, Facultatea de Istorie şi Geografie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2396, (24 martie 2014), p. 7, 1 foto.

52. *Basarabie Română - tradiţie la Biblioteca Judeţeană Mureş*

Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează marţi, 25 martie, de la ora 17.00, la Secţia American Corner a bibliotecii, o întâlnire cu unul dintre cei mai activi istorici ai momentului, conf. univ. dr. Valentina Ursu. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 58, (25 martie 2014), p. 5.

53. *Könyvek versenye* / Nagy Székely Ildikó

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, despre noul proiect al bibliotecii, concursul ***Bătălia cărţilor***, o campanie de popularizare a cititului. În: ***Népújság***, 66 , 71. sz. (2014. március 26), p. 2.

54. ***Bătălia cărţilor*** / Bibliotecar Doina Gabriela Vanca

Biblioteca Judeţeană Mureş a lansat marţi, 25 martie 2014, sub egida Asociaţiei Naţionale a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România, *Concursul Naţional de Lectură Bătălia Cărţilor*, cu două secţiuni, în limba română şi în limba maghiară, pentru două grupe de vârstă: 11-13 ani şi 14-18 ani. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 62, (29-31 martie 2014), p. 7, 1 foto.

55. *Olvasóbajnokság a könyvtárban* / Becze Dalma

Despre concursul *Bătălia cărților* iniţiat de Biblioteca Judeţeană Mureş pentru promovarea cititului. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8., 61. sz. (2014. március 31), p. 6.

56. ***A marosvásárhelyi sorok és glosszák őrzője***: a Teleki-Bolyai Könyvtár / Nagy-Bodó Tibor

Despre clădirea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" şi comorile pe care le găzduieşte. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 13. sz. (2014. április 3-9), p. 5.

57. *Interdiszciplináris vetélkedő a gernyeszegi kastélyban* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Concurs interdisciplinar, organizat în castelul Teleki din Gorneşti. Printre organizatori şi Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 66, 82. sz. (2014. április 8.), p. 2.

58. *A gernyeszegi Telekiek múltját kutatták*: A diákok rengeteg információt gyűjtöttek a kastélyról, egykori lakóiról és a helytörténetről / Berekméri Edmond

Concurs interdisciplinar, organizat în Castelul Teleki din Gorneşti. Printre susţinători şi Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 68. sz. (2014. április 9.), p. 4.

59. *Noutăţi la „Weekend": acces cu cardul şi căsuţe cu cărţi* / Alex Toth

Interviu cu Ioan Cârcu, directorul Complexului de Agrement şi Sport „Weekend;" printre noutăţile acestui sezon se numără proiectul Bibliotecii Judeţene Mureş prin doamna director Monica Avram, numit „Căsuţa cu cărţi," constând în cinci puncte speciale amenajate în apropierea bazinelor, căsuţe care vor adăposti cărţi pentru toate categoriile de vârstă. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2412, (15 aprilie 2014), p. 5, 5 foto.

60. ***Újra kirándul a Nagyinet*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Despre excursia organizată la Crişeni de Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş, în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Népújság***, 66, 92. sz. (2014. április 19), p. 2.

61. *Bibliotecarul, intermediarul dintre om şi cunoaştere* / Alin Zaharie

Interviu cu Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, despre rolul şi menirea bibliotecarului, cu ocazia zilei de 23 aprilie, când se sărbătoreşte *Ziua Mondială a Cărţii şi Ziua Bibliotecarului*. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2417, (23 aprilie 2014), p. 1, 4, 2 foto.

62. *Raktárba száműzött hagyaték*: Már hat éve nem láthatók Marosvásárhelyen a Zsögödi Nagy Imre által adományozott festmények / Vass Gyopár

Colecţia pictorului Nagy Imre, adăpostită la Tîrgu Mureş, a fost donată iniţial Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 76. sz. (2014. április 23.), p. 3.

63. *Bibliotecarul - aducerea cărţii mai aproape de om* / Biroul de presă Consiliul Judeţean Mureş

Cu ocazia Zilei Bibliotecarului, Preşedintele Consiliului Judeţean Mureş, Ciprian Dobre, a vizitat Biblioteca Judeţeană Mureş şi a oferit câte o floare bibliotecarelor. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2418, (24 aprilie 2014), p. 6 - 7, 4 foto.

64. *Ha könyvet hoz, könyvet visz* / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" sărbătoreşte *Ziua cărţii* (23 aprilie), prin oferirea unor cărţi în schimbul altelor aduse, promovând astfel cititul. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 77. sz. (2014. április 24.), p. 6, 1 foto.

65. *Ünnep cserével*: Könyvnap az utcán / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" sărbătoreşte *Ziua cărţii* (23 aprilie), oferind celor care le trec pragul cărţi, în schimbul altelor aduse. În: ***Népújság***, 66, 94. sz. (2014. április 24.), p. 3.

66. *Újra kirándul a Nagyinet*: [Kőrispatakra]

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie la Crişeni (Harghita), în cadrul proiectului *BuniNet*. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 16. sz. (2014. április 24-30), p. 2.

67. *Újra megszólalnak a könyvek*

În seria *Cărţi povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o nouă întâlnire, cu tema *Călătoriile în Italia*. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 95. sz. (2014. április 25.), p. 1.

68. ***Aniversare pentru Dimitrie Poptămaş*** / A. Z.

Felicitare adresată de către redacţia Cotidianului „Zi de Zi," fostului director al Bibliotecii Judeţene Mureş, preşedintele Fundaţiei Culturale „Vasile Netea," Dimitrie Poptămaş, cu ocazia împlinirii a 76 de ani. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2419, (25 - 27 aprilie 2014), p. 9, 1 foto.

69. *Könyvek vetélkedője*: Egyelőre kevés a magyar résztvevő / Nagy Székely Ildikó

Ştiri despre elevii înscrişi la concursul *Bătălia cărţilor* iniţiat de Biblioteca Judeţeană Mureş, ce va avea loc în toamna anului 2014. În: ***Népújság***, 66, 96. sz. (2014. április 26), p. 2.

70. *Principele Nicolae, acasă şi la Mureş* / Alex Toth

Duminică, 27 aprilie 2014, Sala de Oglinzi a Palatului Culturii a găzduit lansarea volumului ***Drumul spre casă. Filip - Lucian Iorga în dialog cu Principele Nicolae al României***, în prezenţa Alteţei Sale Regale, Principele Nicolae al României; între personalităţile locale care au luat cuvântul s-au aflat Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Judeţean Mureş şi Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2420, (28 aprilie 2014), p. 7, 5 foto.

71. *Semnături regale în Cartea de Aur a Bibliotecii Judeţene* / Alex Toth

Prezentarea ***Cărţii de Aur*** a Bibliotecii Judeţene Mureş şi a semnăturilor unor personalităţi care au vizitat biblioteca şi Palatul Culturii; printre acestea, la loc de cinste se află semnăturile unor membri ai Casei Regale din România, Regina Maria, Principesa Ileana şi Regele Mihai. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2420, (28 aprilie 2014), p. 6, 7 foto.

72. *Principele Nicolae al României, lansare de carte la Târgu-Mureş*

Editura Curtea Veche Publishing a lansat duminică, 27 aprilie, ora 17.00, la Sala Oglinzilor, Palatul Culturii din Tîrgu Mureş, cartea ***Drumul spre casă. Filip Lucian - Iorga în dialog cu Principele Nicolae al României***. Evenimentul s-a

desfăşurat în prezenţa ASR Principele Nicolae al României, alături de care au luat cuvântul Iren Arsene, directorul editurii şi Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş; oficiile de gazdă au fost realizate de către Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Judeţean Mureş. În: ***Punctul***, 9, nr. 474, (28 aprilie - 4 mai 2014), p. 10, 1 foto.

73. *Utazás a Tékából Itáliába*: Nagy kalandorok tapasztalatait elevenítik fel beszélő könyveken keresztül / Becze Dalma

În seria *Cărţi povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o nouă întâlnire cu tema *Călătoriile în Italia*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 80. sz. (2014. április 29.), p. 2.

74. *Hova menjünk?*: Itáliai utazásokról mesélnek a könyvek...

Semnalarea unei noi întâlniri la Biblioteca „Teleki-Bolyai" unde, în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, se va dezbate tema *Călătoriile în Italia*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 81. sz. (2014. április 30-május 4.), p. 2.

75. *Séta Itáliában*: Beszélő könyvek / Bodolai Gyöngyi

În cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, la Biblioteca „Teleki-Bolyai" se organizează o nouă întâlnire, unde se dezbate fenomenul călătoriilor de odinioară în Italia. În: ***Népújság***, 66, 100. sz. (2014. május 3.), p. 4.

76. *A Tékából Rómába* / Becze Dalma

O nouă întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul *Cărţilor povestitoare*, despre călătoriile de odinioară în Italia. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 82. sz.(2014. május 5.), p.5., 1 foto.

77. *Arany János-érmet kapott Lázok Klára*

Lázok Klára, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, a fost premiată cu medalia „Arany János" de Academia Maghiară de Ştiinţe din Ungaria. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 83. sz. (2014. május 6.), p. 12., 1 foto.

78. *Hova menjünk? [Teleki Téka]*

În 9 mai 2014 are loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai" lansarea cărţii ***Descriptio Transylvaniae***, autor Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: **Vásárhelyi Hírlap**, 8, 84. sz. (2014. május 7.), p.2.

79. *Kitüntették a Teleki Tékát* / Hírszerkesztő: Vajda György

Biblioteca „Teleki-Bolyai" a fost premiată cu medalia „Arany János" de Academia Maghiară de Ştiinţe. Ea a fost înmânată şefului bibliotecii, Lázok Klára. În: ***Népújság***, 66, 103. sz. (2014. május 7.), p. 2.

80. *Könyvbemutató a Tékában [Descriptio Transylvaniae]*

Semnalarea lansării cărţii ***Descriptio Transylvaniae***, autor Petelei Klára, bibliotecară a Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 66, 104. sz. (2014. május 8.), p. 2.

81. *Sebestyén Aba, directorul artistic al Vâltorii Mureşene /* Alin Zaharie

Festivalul *Vâltoarea Mureşeană*, care va avea loc în perioada 27-31 august, îl va avea ca director artistic pe actorul şi regizorul Sebestyén Aba şi se va desfăşura în locaţiile: Palatul Culturii, Biblioteca „Teleki-Bolyai," Sinagoga şi Teatrul Naţional. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2426, (8 mai 2014), p. 3, 2 foto.

82. *Ars Culinaria a Tékában [Népújság]*

Semnalarea expoziţiei *Ars Culinaria*, la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 105. sz. (2014. május 9.), p. 1.

83. *Capete încoronate la Tîrgu Mureş şi o „poveste" cu tablouri* / Nicolae Balint

Personalităţi importante ale istoriei ţării noastre, membri ai familiei regale şi oameni politici, au vizitat zona Mureşului, Palatul Culturii şi au semnat în ***Cartea de onoare*** a Bibliotecii Judeţene Mureş. Doi mureşeni s-au numărat printre oamenii de încredere ai fostului Rege Mihai I: Dr. Ioan (Bibi) Popescu şi Iosif Mureşan, brigadier cinegetic. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2427, (9 mai 2014), p. 10, 2 foto.

84. *Videotecă nouă la Iernut* / Teodora Mîndru

Biblioteca din Iernut a inaugurat marţi, 29 aprilie, un nou serviciu: videoteca, proiect al bibliotecarei Dana Gurghian, finanţat de Fundaţia „Irex;" la inaugurare, din partea Bibliotecii Judeţene Mureş a participat bibliotecara Suciu Melania. În: ***Zi de zi,*** 11, nr. 2427, (9 mai 2014), p. 7, 1 foto.

85. *Descriptio Transylvaniae*

Semnalarea lansării cărţii ***Descriptio Transylvaniae***, autor Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 86. sz. (2014. május 9-11), p. 2.

86. *Az új generációba vetett bizalom jele*: Arany János-díjjal tüntették ki a Téka vezetőjét / Nagy Székely Ildikó

Interviu cu Lázok Klára, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre medalia „Arany János," cu care a fost premiată de Academia Maghiară de Ştiinţe din Ungaria, şi despre proiectele de viitor ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Múzsa)***, 66, 106. sz. (2014. május 10.), p. 6.

87. *Ars Culinaria a Tékában*

Despre vernisajul expoziţiei *Ars Culinaria*, ce va avea loc la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu o seară înaintea *Nopţii muzeelor*. Ea va putea fi vizitată până în octombrie 2014. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 88. sz. (2014. május 13.), p. 7.

88. *Az önálló Erdély történelmét igazoló térképek*: A Descriptio Transylvaniae című kötet bemutatása / Szer Pálosy Piroska

Despre lansarea cărţii *Descriptio Transylvaniae*, redactată de Petelei Klára, bibliotecară la Biblioteca Teleki. În: ***Népújság***, 66, 108. sz. (2014. május 13.), p. 5.

89. *Ars Culinaria a Tékában*

Prima expoziţie periodică organizată în 2014 la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu titlul *Ars Culinaria*, despre gastronomia europeană. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap. (Marosvásárhely), 6, 19. sz. (2014. május 15-21.), p. 2.

90. *Ez az érem mindannyiunké"*: Interjú Lázok Klárával / Pál Piroska

Interviu cu Lázok Klára, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre medalia „Arany János" cu care a fost premiată de Academia Maghiară de Ştiinţe. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 19. sz. (2014. május 15-21.), p. 3.

91. *Bolyai Farkas fizikája és csillagászata*/ Oláh-Gál Róbert

Cartea ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata: Másfél évszázada lappangó kéziratok*** a apărut în Ungaria (Budapesta), sub auspiciile Bibliotecii Teleki Bolyai din Tîrgu Mureş. În: ***Népújság (Színes világ)***, 66, 111. sz. (2014. május 16.), p. 10.

92. *Múzeumok éjszakája 2014: Program*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă la Noaptea muzeelor, alături de Muzeul Judeţean Mureş şi alte instituţii de cultură din Tîrgu Mureş. În: ***Népújság***, 66, 111. sz. (2014. május 16.), p. 4.

93. ***Éjszakázás programkavalkáddal***: Jövőbeni múzeumba járókat nevelnének / Szász Cs. Emese

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă cu vernisajul expoziţiei *Ars Culinaria* la *Noaptea muzeelor*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 91. sz. (2014. május 16-18.), p. 10.

94. ***Interferenţe artistice Bizanţ - Ţările Române. Autor: prof. Traian Sabău***: Cărţile dascălilor mureşeni / Dorin Borda

Recenzia cărţii profesorului Traian Sabău, ***Interferenţe artistice Bizanţ - Ţările Române***, apărută la Casa de Editură Mureş. Autorul dedică lucrarea sa cercetătorilor, bibliotecarilor de la Biblioteca comunei Albeşti, Biblioteca „Zaharia Boiu" din Sighişoara, Biblioteca Judeţeană Mureş, care l-au ajutat în munca de documentare. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 94 , (17 - 19 mai 2014), p. 6, 1 foto.

95. ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata***

Semnalarea lansării cărţii ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok***, apărută la Budapesta (Ungaria), sub auspiciile Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 93. sz., (2014. máj. 20.), p. 2.

96. ***Könyvbemutató a Tékában***

Despre lansarea cărţii ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok*** la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 66, 114. sz. (2014. május 20.), p. 2.

97. ***Noaptea Muzeelor 2014: reîntoarcerea tinerilor către cultură*** / Alex Toth

Program bogat la ediţia din acest an a *Nopţii muzeelor*, un loc aparte fiind ocupat şi de Biblioteca „Teleki-Bolyai" prin expoziţia *Ars Culinaria* şi proiecţia filmului *Vatel*; evenimentul a fost organizat de către Consiliul Judeţean Mureş, Muzeul Judeţean Mureş şi Primăria Tîrgu Mureş, în perioada 16 - 18 mai. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2434, (20 mai 2014), p. 4 - 5, 11 foto.

98. ***Fokuszban a kulinária***: Szakácskönyv- és receptrégiségek a Tékában / Gáspár Botond

László Lóránt, curatorul expoziţiei de cărţi *Ars Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai," despre ce oferă vizitatorilor această expoziţie culinară. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 94. sz. (2014. május 21.), p. 6, 1 foto.

99. *Ars Culinaria a Tékában [In Népújság]* / Bodolai Gyöngyi

Prima expoziţie periodică din 2014 organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu tema gastronomia europeană. În: ***Népújság***, 66, 116. sz. (2014. május 22.), p. 7., 1 foto.

100. *Kár kihagyni*: Másfél évszázada lappangó kéziratok bemutatója

Despre lansarea cărţii ***Bolyai Farkas fizikája és csillagászata. Másfél évszázada lappangó kéziratok*** editată sub auspiciile Bibliotecii Teleki-Bolyai. În: ***KözPont:*** Maros megyei hetilap,. 6, 20. sz. (2014. május 22-28), p. 2.

101. *Kirándul a Nagyinet* / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie la Vărşag (Székelyvarság) în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Népújság***, 66, 121. sz.(2014. május 28.), p. 2.

102. *Kár kihagyni: [Nagyinet]*: Kirándul a Nagyinet

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează în cadrul proiectului *BuniNet*, excursie la Vărşag. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 21. sz. (2014. május 29-június 4.), p. 2.

103. *Ariana mindent vitt*

Despre Ariana Ciocan, fetiţa târgumureşeană de 7 ani, care a câştigat competiţia de şah, organizată la Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş, cu ocazia Zilei Copilului. În: ***Népújság***, 66, 128. sz. (2014. június 5.), p. 9.

104. ***Hova menjünk?***: Magyar mesedélutánt tart...

La filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş, în fiecare joi se citesc poveşti în limba maghiară. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 109. sz. (2014. június 12.), p. 2.

105. *Hova menjünk?*: A Maros Megyei Könyvtár kövesdombi fiókja...

Filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş organizează excursie la Vărşag (Harghita), în cadrul programului *BuniNet*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 110. sz. (2014. június 13-15), p. 2.

106. *Căsuţa cu cărţi*: Prezentarea proiectului / Monica Avram; director Biblioteca Judeţeană Mureş

Prezentarea proiectului *Căsuţa cu cărţi*, iniţiat de Biblioteca Judeţeană Mureş

pe durata sezonului estival 2014 în incinta Complexului de Agrement şi Sport „Mureşul." În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 113, (14 - 16 iunie 2014), p. 12.

107. ***Întâlnirea bibliotecarilor şi profesorilor documentarişti*** / A.I.

Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, a participat ca invitat la întâlnirea anuală a bibliotecarilor şcolari şi profesorilor documentarişti din judeţul Mureş, eveniment organizat de Casa Corpului Didactic Mureş şi Inspectoratul Şcolar Judeţean Mureş şi care a avut loc joi, 12 iunie 2014, în Sala Festivă a Grupului Şcolar „C. Brâncuşi." În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 113, (14 - 16 iunie 2014), p. 6, 1 foto.

108. *Căsuţe cu cărţi la „Weekend"* / Alin Zaharie

Prezentarea proiectului de vară al Bibliotecii Judeţene Mureş intitulat *Căsuţa cu cărţi*: cinci căsuţe „mobilate" cu cărţi de literatură în limbile română, maghiară şi engleză, amplasate în incinta Complexului de Agrement şi Sport „Weekend." În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2451, (16 iunie 2014), p. 7, 1 foto.

109. *Étkezéstörténet László Lóránttal (1. rész)* / (b.gy.)

Interviu cu László Lóránt, bibliotecar al Bibliotecii „Teleki-Bolyai" şi curator al expoziţiei *Ars Culinaria*, despre preocuparea lui pentru gastronomie. În: ***Népújság***, 66, 138. sz. (2014. június 19.), p. 7.

110. *Régi étkek a Teleki Tékában*

În seria *Cărţi povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o întâlnire în care specialiştii vor dezbate cultura culinară a europenilor, vor prezenta cărţi gastronomice şi reţete vechi păstrate la Bibliotecă. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 114. sz. (2014. június 19.), p. 3.

111. *Beszélő könyvek - régi étkek, receptek*

O nouă ediţie în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, despre gastronomia veche europeană, cu o expoziţie de cărţi din colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 24. sz. (2014. június 19-25), p. 2.

112. *Beszélő könyvek - régi étkek, receptek*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează în seria *Cărţi povestitoare* o întâlnire în care specialiştii vor dezbate cultura culinară a europenilor, vor prezenta cărţi de gastronomie şi reţete vechi, păstrate la bibliotecă. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 139. sz. (2014. június 20.), p. 1.

113. *Hova menjünk?*: *Régi étkek a Teleki Tékában*

Întâlnirea organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, unde specialiştii în gastronomie împărtăşesc din obiceiurile culinare de odinioară ale europenilor. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 116. sz. (2014. jún. 23.), p. 2.

114. *Conferinţă despre psihanaliză, la „American Corner"* / T. M.

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda unei conferinţe despre introducerea în psihanaliză, susţinută de profesorul doctor Virgil Ciomoş, psihanalist, preşedintele Forumului Câmpului Lacanian din România; conferinţa a fost organizată de către Asociaţia „Pro Med San" în colaborare cu Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş, sub egida Cercului de Psihologie Clinică. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2456, luni, 23 iunie 2014, p. 13, 1 foto.

115. *Régies ízek frissen* / Gáspár Botond

În cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează o întâlnire despre obiceiurile culinare de altădată şi reţete păstrate în bibliotecă. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 117. sz. (2014. június 24.), p. 4.

116. *Gasztroparti a Téka udvarán* / Bodolai Gyöngyi

În cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" a organizat o întâlnire pe tema gastronomia europeană a vremurilor apuse. În: ***Népújság***, 66, 143. sz. (2014. június 25.), p. 5.

117. *Sikeres a könyvesházikó-program*: Több mint kétszáz könyv közül válogathatnak az olvasók a Víkendtelepen / Becze Dalma

Monica Avram, directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, despre eficienţa proiectului *Căsuţa cu cărţi* din Complexul de Agrement şi Sport Mureşul. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 122. sz. (2014. július 1.), p. 2.

118. *Felfrissített régi ízek*: Kiemelt szerepet kapott a gasztronómia a Teleki Tékában / Gáspár Botond

În cadrul seriei Cărţi povestitoare, organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai," specialişti în gastronomie împărtăşesc audienţei obiceiurile culinare vechi ale europenilor. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 124. sz. (2014. július 3.), p. 8., 1 foto.

119. *A gasztronómia őstörténetéről*: László Lóránt történésszel (2. rész)

Continuarea interviului cu László Lóránt, bibliotecar la Biblioteca „Teleki-Bolyai" şi curatorul expoziţiei *Ars Culinaria*, despre obiceiurile gastronomice ale

europenilor de odinioară şi despre exponatele din colecţia bibliotecii. În: ***Népújság***, 66, 150. sz. (2014. július 3.), p. 7., 1 foto.

120. *Konyhaművészet a Tékában* / Nemes Gyula

László Lóránt, bibliotecarul curator al expoziţiei *Ars Culinaria* din Biblioteca „Teleki-Bolyai" vorbeşte despre obiceiurile gastronomice europene de odinioară, despre reţete vechi păstrate în colecţia bibliotecii. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 26. sz. (2014. július 3-9), p. 4.

121. ***86 de zile cu Biblioteca Copiilor*** / Mihaela Raşcu

Sunt prezentate câteva surprize de vacanţă pregătite de către Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 127, (4 iulie 2014), p. 2.

122. *A gasztronómia történetéről*: László Lóránt történésszel (3. rész)

Partea a treia a seriei de interviuri cu László Lóránt, curatorul expoziţiei *Ars Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság***, 66, 162. sz. (2014. július 17.), p. 7.

123. *Bizalmi viszony a műkincspiacon* / Gáspár Botond

Într-o conferinţă de presă, Soós Zoltán, directorul Muzeului Judeţean Mureş şi Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Mureş, au subliniat importanţa achiziţionării obiectelor patrimoniale mureşene, referindu-se şi la valorile patrimoniale ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 135. sz. (2014. július 18-20), p. 3.

124. *Műtárgyakat vásárolt a Maros Megyei Múzeum* / Knb.

În cadrul unei conferinţe de presă, Soós Zoltán, directorul Muzeului Judeţean Mureş şi Ciprian Dobre, preşedintele Consiliului Judeţean, vorbesc despre importanţa achiziţionării obiectelor patrimoniale mureşene, referindu-se şi la valori patrimoniale ale Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Múzsa)***, 66, 164. sz. (2014. július 19.), p. 5, 6.

125. *Patrimoniul judeţului, pe pârghia revigorării* / Cristina Vancea

În cadrul unui proiect de reîntregire a patrimoniului judeţului, Muzeul Judeţean Mureş va începe cumpărarea unor obiecte de la colecţionari, iar Bibliotecii Teleki, secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş, i-au fost alocate sumele necesare expertizării, clasificării şi includerii volumelor în patrimoniul naţional, pentru a nu mai avea loc dispariţii ale cărţilor de colecţie; sunt menţionate şi câteva din

volumele dispărute din Biblioteca **„Teleki-Bolyai,"** caz aflat încă în cercetare. În: ***Punctul***, 9, nr. 486, (21-27 iulie 2014), p. 4, 1 foto.

126. *Bebiztosítanák a Teleki Téka könyveit* / Szucher Ervin

Lázok Klára, şeful Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş a anunţat în conferinţă de presă că anumite publicaţii vechi şi valoroase din colecţia Bibliotecii „Teleki-Bolyai" vor fi evaluate de o comisie naţională. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 139. sz. (2014. július 24.), p. 5.

127. *Bezár a könyvtár*

Semnalare prin care cititorii Bibliotecii Judeţene Mureş sunt anunţaţi că pe perioada 8-22 august biblioteca se închide, angajaţii ei efectuându-şi concediile de odihnă. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 147. sz. (2014. augusztus 5.), p. 2.

128. *Biblioteca Judeţeană, închisă publicului* / A. Z.

Anunţ făcut de Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, prin care informează publicul de faptul că biblioteca va fi închisă în perioada 8-22 august, datorită efectuării concediului de odihnă anual de către angajaţi; Secţia „Teleki-Bolyai" îşi va desfăşura programul normal în această perioadă. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2483, (05 august 2014), p. 11.

129. *Biblioteca Judeţeană Mureş intră în vacanţă* / Monica Avram

Anunţ privind programul Bibliotecii Judeţene Mureş, care va fi închisă în perioada 8-22 august 2014; pentru acest interval de timp nu se percep penalităţi de întârziere pentru cititorii care nu au restituit cărţile împrumutate la termenul stabilit. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 149, (5 august 2014), p. 2.

130. *Körvonalaiban a Forgatag*: Gazdag kínálat a fiatalabb korosztálynak is / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă cu activităţi culturale şi anul acesta la *Zilele Vâltorii Mureşene*. În: ***Népújság***, 66, 181 sz. (2014. augusztus 8.), p. 4.

131. *Téka-és Szóforgatag, családi programok*: Számos újdonság készül / Nagy Székely Ildikó

Şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene, Lázok Klára informează ziariştii despre activităţile culturale care vor avea loc la bibliotecă în cadrul *Zilelor Vâltorii*. În: ***Népújság***, 66, 182. sz. (2014. augusztus 9.), p. 2.

132. *A magyar gasztronómia első emlékei* / (b.gy.)

Interviu cu László Lóránt, curatorul expoziţiei *Ars Culinaria* de la Biblioteca „Teleki-Bolyai," despre curiozităţile gastronomice maghiare şi ardeleneşti. În: ***Népújság***, 66, 186. sz. (2014. augusztus 14.), p. 19.

133. *Kár kihagyni*: Beszélő könyvek

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează în cadrul seriei *Cărţi povestitoare* o întâlnire cu specialişti în istoria cărţii şi a artei, care vor vorbi despre bibliofilul Teleki Sámuel şi despre spaţiile de odinioară ale clădirii care găzduia printre altele şi biblioteca. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 33. sz. (2014. aug. 21-27), p. 2.

134. *Műsorkalauz*: Beszélő könyvek; Harcsa Veronica koncertje

Semnalarea programului manifestărilor culturale ce vor avea loc în *Zilele Vâltorii Mureşene*. Printre instituţiile culturale participante la organizarea acestor zile, se află şi Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 191. sz. (2014. augusztus 22.), p. [5].

135. *Könyvszeretetről a Tékában*

Întâlnire la Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu specialişti ai cărţii vechi şi ai istoriei artei, care vor vorbi despre spaţiile clădirii bibliotecii, respectiv despre metodele lui Teleki de a procura cărţile cele mai valoroase ale Europei vremii sale. Întâlnirea are loc în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 159. sz. (2014. augusztus 22-24), p. 2.

136. ***Hova menjünk?***

Semnalarea întâlnirii ce va avea loc la Biblbioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, despre Teleki Sámuel şi clădirea care găzduieşte biblioteca. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 160. sz. (2014. augusztus 25.), p. 2.

137. *A Téka tereiről beszélnek a könyvek*: A műemlék könyvtár terei a középpontban / Szász Cs. Emese

Lázok Klára, şeful Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre o nouă întâlnire organizată în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, unde specialiştii ne vor informa despre metodele lui Teleki Sámuel de a procura cărţile europene valoroase, precum şi despre clădirea şi spaţiile ce găzduiesc biblioteca. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 161. sz. (2014. augusztus 26.), p. 2.

138. *Vásárhelyiek Forgataga* / Nagy Székely Ildikó

Biblioteca „Teleki-Bolyai" participă, alături de alte instituţii şi organizaţii culturale mureşene, la *Zilele Vâltorii Mureşene*, organizând un târg de carte istorică, activităţi pentru copii şi concerte. În: ***Népújság***, 66, 194. sz. (2014. aug. 26.), p. 5.

139. *Dzsesszkoncert a Teleki Tékában*

În cadrul *Zilelor Vâltorii*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" găzduieşte printre altele şi un concert de jazz, ce va avea loc în curtea bibliotecii. În: ***Népújság***, 66, 195. sz. (2014. augusztus 27.), p. 5.

140. *Tékás életről Lyonban* / Nagy Székely Ildikó

Interviu cu Lázok Klára, şefa Secţiei „Teleki-Bolyai" a Bibliotecii Judeţene Mureş, despre participarea ei la Conferinţa I.F.L.A. din Lyon, unde a popularizat proiectele Bibliotecii. În: ***Népújság***, 66, 196. sz. (2014. augusztus 28.), p. 4.

141. ***Történelmi könyvek vására***

Programul târgului de carte organizat la Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul *Zilelor Vâltorii*. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 197. sz. (2014. aug. 29.), p. [5].

142. ***Könyvekbe írt történelem a Téka udvarán*** / Szás Cs. Emese

Deschiderea târgului de carte istorică în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai," de *Zilele Vâltorii*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 164. sz. (2014. augusztus 29-31.), p. 5.

143. *Tékaforgatag*: Könyvbemutató a könyvtár udvarán / Knb.

În cadrul *Zilelor Vâltorii*, Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează un târg de carte istorică, unde editurile participante îşi lansează cărţile. În: ***Népújság***, 66, 198. sz. (2014. augusztus 30.), p. 2.

144. *Háborús kiállítás a Tékában*: Az első világégés kitörésének századik évfordulójára emlékeznek / Nemes Gyula

Bibliotecara Kovács Bányai Réka de la Biblioteca „Teleki-Bolyai," împreună cu Berekméri Árpád Róbert, au iniţiat organizarea unei expoziţii în luna octombrie a acestui an cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 167. sz. (2014. szeptember 3.), p. 6.

145. *Második alkalommal is forgott Marosvásárhely*

Concluziile despre a 2-a ediţie a *Zilelor Vâltorii*, la care a participat printre alţii şi Biblioteca „Teleki-Bolyai" cu târg şi lansări de carte, şezători tematice,

concerte organizate în curtea bibliotecii. În: ***Népújság***, 66, 201. sz. (2014. szeptember 3.), p. 4.

146. ***Mureşenii, invitaţi în America*** / Teodora Mîndru

Ambasada Statelor Unite ale Americii la Bucureşti şi Biblioteca Judeţeană mureş au organizat miercuri, 3 septembrie, la American Corner, o întâlnire cu Darren Thies de la Secţia Consulară a Ambasadei, cu scopul de a le oferi mureşenilor informaţii despre oportunităţile de studiu şi muncă pe teritoriul american. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2501, (4-7 septembrie 2014), p. 12, 1 foto.

147. ***Fundaţia Culturală „Vasile Netea," la 20 de ani!*** / Coordonator: Dimitrie Poptămaş

Biblioteca Judeţeană Mureş, partener al Fundaţiei Culturale „Vasile Netea" alături de alte instituţii, în organizarea activităţilor jubiliare prilejuite de împlinirea celor 20 de ani de activitate a fundaţiei; prezentarea programului care va avea loc miercuri, 10 septembrie 2014, în Sala mică a Palatului Culturii, începând cu ora 11. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 173, (9 septembrie 2014), p. 1, 5.

148. ***1994 - Fundaţia Culturală „Vasile Netea" - 20 de ani în slujba culturii naţionale şi a patronului său! - 2014*** / Dorin Borda ; Ilarie Gh. Opriş

Dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, a vorbit despre cărturarul Vasile Netea în cadrul lucrărilor în plen ale manifestărilor dedicate celor 20 de ani de activitate a Fundaţiei „Vasile Netea," desfăşurate miercuri, 10 august 2014, în Sala Mică a Palatului Culturii din Târgu-Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 175, (11 septembrie 2014), p. 1, 7, 3 foto.

149. ***Időutazás a Téka múltjában*** / Bodolai Gyöngyi

Întâlnire în curtea Bibliotecii „Teleki-Bolyai" cu specialişti în carte veche şi în istoria artei, care, în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, vorbesc despre bibliofilul Teleki Sámuel şi despre clădirea care adăposteşte biblioteca. În: ***Népújság***, 66, 208. sz. (2014. szeptember 11), p. 6.

150. ***Kirándul a Nagyinet [II.]*** / Hírszerkesztő: Nagy Székely Ildikó

Semnalarea excursiei organizate la Vatra Dornei de filiala din Dâmbu Pietros a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Népújság***, 66, 208. sz. (2014. szep. 11.), p. 2.

151. ***Copiii, invitaţi să-şi etaleze ideile creative*** / Teodora Mîndru

Prezentarea Asociaţiei „Creative Hands," care din luna octombrie va relua

atelierele de creaţie organizate în parteneriat cu Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Ziarul de Mureş***, 13, nr. 605, (19-25 sept. 2014), p. 6, 2 foto.

152. *Lansare de carte*

În organizarea Consiliului Judeţean Mureş şi a Bibliotecii Judeţene, duminică, 21 septembrie 2014, ora 13, la Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş va avea loc lansarea cărţii ***Pagini din viaţa culturală românească din judeţul Mureş (secolele XVIII - XIX). Societăţi, asociaţii, colecţionari, biblioteci***, semnată de Olivia Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş; cartea va fi prezentată de dr. Cornel Sigmirean şi dr. Liviu Boar. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 182, (20-22 septembrie 2014), p. 11.

153. *Monica Avram, carte despre cultura de altădată* / Teodora Mîndru

Directoarea Bibliotecii Judeţene Mureş, Monica Avram, şi-a lansat duminică, 21 septembrie, la Teatrul Naţional din Târgu-Mureş, în cadrul salonului de carte Bookfest, cartea ***Pagini din viaţa culturală românească din judeţul Mureş (secolele XVIII - XIX). Societăţi, asociaţii, colecţionari, biblioteci***. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2510, (22 septembrie 2014), p. 8, 1 foto.

154. *Terapie prin carte la Clinica de Pediatrie* / Alex Toth

La solicitarea Bibliotecii Judeţene Mureş şi a Consiliului Judeţean Mureş, Asociaţia Editorilor din România a inaugurat vineri, 19 septembrie, o bibliotecă de 700 de volume în incinta Clinicii de Pediatrie din cadrul Spitalului Clinic Judeţean Mureş. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2510, (22 septembrie 2014), p. 4, 1 foto.

155. *Sesiune ştiinţifică: „Arhivele şi cercetarea istorică”* / Dorin Borda

Interviu cu prof. dr. Liviu Boar, directorul Direcţiei Judeţene Mureş a Arhivelor Naţionale, cu ocazia celei de a XIII-a ediţii a sesiunii ştiinţifice cu caracter naţional, *Arhivele şi cercetarea istorică*; în deschiderea oficială a sesiunii ştiinţifice de joi, 25 septembrie, va lua cuvântul şi dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 184, (24 septembrie 2014), p. 6, 1 foto.

156. *Dr. Monica Avram, de la Bookfest, la Sesiunea Naţională de comunicări a Arhivelor Judeţene Mureş* / Nicolae Balint; Amalia Vasilescu

Directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, dr. Monica Avram, care şi-a lansat săptămâna trecută în cadrul Salonului de carte Bookfest volumul ***Pagini din viaţa culturală românească din judeţul Mureş (sec. XVIII - XIX) - societăţi,***

asociaţii, colecţionari, biblioteci, a participat în 25 septembrie la a XIII-a ediţie a manifestării ***Arhivele şi cercetarea istorică*** la Universitatea „Petru Maior" din Târgu-Mureş; manifestarea a fost organizată de către Direcţia Judeţeană Mureş a Arhivelor Naţionale, Institutul de Cercetări Socio - Umane „Gh. Şincai" din Tîrgu Mureş, Asociaţia Arhiviştilor „David Prodan," filiala Mureş şi Universitatea „Petru Maior." În: ***Ziarul de Mureş***, 13, nr. 606, (26 sept.-2 oct. 2014), p. 6, 3 foto.

157. *„Azóta más szemmel nézem Kolozsvárt...".* A Bánffy-trilógia külföldi fordításairól / Knb.

În cadrul târgului de carte organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în *Zilele Vâltorii*, cititorii s-au întâlnit cu traducătorii în limbile română, olandeză şi germană a trilogiei ardelene scrise de Bánffy Miklós. În: ***Népújság***, 66, 222. sz. (2014. szeptember 27.), p. 7.

158. *„Oarba de Mureş": Bătălia - simbol a eliberării Ardealului"* / Marin Căldărariu

Conferinţa *Oarba de Mureş: bătălia - simbol a eliberării Ardealului*, organizată de Consiliul Judeţean Mureş în 26 septembrie 2014, Sala mică a Palatului Culturii, a fost moderată de dr. Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 188, (30 septembrie 2014), p. 6, 2 foto.

159. *În premieră, Salonul Judeţean de Carte al Cadrelor Didactice* / Dorin Borda

În organizarea Inspectoratului Şcolar Judeţean Mureş şi a Colegiului Naţional „Alexandru Papiu Ilarian," vineri, 3 octombrie 2014, ora 13, va avea loc Salonul Judeţean de Carte al Cadrelor Didactice, la care participă şi Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 189, (1 octombrie 2014), p. 7, 1 foto.

160. *A legnagyobb kaland (2.)*: Beszélgetés Sebestyén Spielmann Mihállyal az erdélyi zsidóság történetéről / Bodolai Gyöngyi

Interviu cu istoricul şi publicistul Sebestyén Spielmann Mihály, cu referire şi la faptul că fusese bibliotecar şef la Biblioteca Teleki. În: ***Népújság***, 66, 226. sz. (2014. október 2), p. 6.

161. *Szeminárium a közszereplésről* / Hírszerkesztő: Mezey Sarolta

Reprezentanţii Centrului Jurnalistic Independent din Bucureşti organizează un seminar pentru ziarişti la secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş.

În: ***Népújság***, 66, 233. sz. (2014. október 10), p. 2.

162. *Provocările discursului public, prezentate jurnaliştilor* / Teodora Mîndru

Ambasada Statelor Unite ale Americii la Bucureşti şi Biblioteca Judeţeană Mureş au organizat vineri, 10 octombrie, la American Corner, o întâlnire cu organizaţia non-guvernamentală Centrul pentru Jurnalism Independent, eveniment care face parte din proiectul *Competenţe media şi de advocacy care promovează toleranţa şi incluziunea socială şi civilă*; la eveniment au participat jurnalişti şi reprezentanţi ai ONG-urilor. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2522, (13 octombrie 2014), p. 9, 1 foto.

163. *Marosvásárhely és a háború írásban és képben, 1914-1918*

Semnalarea vernisajului expoziţiei *Târgu Mureşul în timpul războiului, 1914-1918*, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai." În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 41. sz. (2014. október 16-22), p. 2.

164. *„Amikor a fények kialszanak..."* / Nagy Székely Ildikó

La Biblioteca Teleki a avut loc vernisajul expoziţiei *Târgu Mureşul pe timp de război, 1914-1918*. În: ***Népújság***, 66, 241. sz. (2014. október 20.), p. 2.

165. *A világháborús Vásárhelyről*: Újabb kiállítás a Teleki Tékában / Nemes Gyula

La Biblioteca „Teleki-Bolyai" a avut loc vernisajul expoziţiei *Târgu Mureşul pe timp de război, 1914-1918*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 200. sz. (2014. okt. 20.), p. 6.

166. *Dublă lansare de carte: Vasile Şoimaru* / Dr. Monica Avram, director Biblioteca Judeţeană Mureş

Consiliul Judeţean Mureş şi Biblioteca Judeţeană Mureş organizează joi, 23 octombrie 2014, la secţia American Corner, dubla lansare de carte a scriitorului basarabean, conf. univ. dr. Vasile Şoimaru: ***La Cotul Donului: eroism, jertfă, trădare*** (ed. a 2-a) şi ***Românii din jurul României*** (ed. a 2-a). În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 204, (22 oct. 2014), p. 5, 1 foto.

167. *Dublă lansare de carte la American Corner* / T. M.

Biblioteca Judeţeană Mureş şi Consiliul Judeţean Mureş organizează joi, 23 octombrie, la secţia American Corner, dubla lansare de carte a scriitorului basarabean conf. univ. dr. Vasile Şoimaru; vor fi prezentate volumele: ***La Cotul Donului: eroism, jertfă, trădare*** (ed. a 2-a) şi ***Românii din jurul României*** (ed. a 2-a). Moderatoarea întâlnirii va fi dr. Monica Avram, directorul bibliotecii,

prezentarea cărţilor va fi făcută de Liliana Moldovan, iar invitat special va fi naistul Vasile Iovu. - În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2528, (22 octombrie 2014), p. 3.

168. *Belvárosi szerdák*

Organizatorul cultural, Markó Enikő îi prezintă publicului târgumureşean, dornic de cultură, pe bibliotecarii Bibliotecii „Teleki-Bolyai." În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 245. sz. (2014. október 24.), p. [5].

169. *Beszélő könyvek a Teleki Tékában*

În cadrul seriei *Cărţi povestitoare*, invitaţii Bibliotecii „Teleki-Bolyai," Spielmann Mihály şi Berekméri Árpád Róbert, vor vorbi despre medicii, metodele de vindecare şi spitalele de odinioară din Tîrgu Mureş. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 245. sz. (2014. október 24), p.[5.]

170. *Cotul Donului 1942. Eroism, jertfă, trădare* / Ilie Şandru

Consideraţii pe marginea volumului ***Cotul Donului. Eroism, jertfă, trădare*** a prof. dr. Vasile Şoimaru, volum lansat în 23 octombrie 2014 la Biblioteca Judeţeană Mureş, în prezenţa autorului. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 206, (24 octombrie 2014), p. 4.

171. *Orvostörténeti kalandozás a Tékában* / (bodolai)

În seria *Cărţi povestitoare*, organizată la Biblioteca „Teleki-Bolyai," are loc întâlnirea la care se dezbate subiectul privind viaţa medicală şi medicina practicată odinioară în Tîrgu Mureş. În: ***Népújság***, 66, 250. sz. (2014. október 30.), p. 5.

172. *Numărul cititorilor Bibliotecii Judeţene, în creştere cu 8%* / Amalia Vasilescu

Monica Avram, directorul Bibliotecii Judeţene Mureş, prezintă activitatăţile care se desfăşoară în această instituţie aflată în subordinea Consiliului Judeţean Mureş. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2537, (6 - 9 noiembrie 2014), p. 10, 1 foto.

173. *Atelier de creaţie pentru copii* / A. V.

La Secţia pentru copii a Bibliotecii Judeţene Mureş are loc în fiecare zi de marţi, între orele 17.00-18.00, atelier de creaţie pentru copii, în parteneriat cu Creative Hands. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2543, (18 noiembrie 2014), p. 4.

174. *Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş* / Director, dr. Monica Avram

Prezentarea programului manifestărilor organizate în perioada 24-29

noiembrie, cu prilejul ediţiei 2014 a *Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş*. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 227, (22 - 24 noiembrie 2014,) p. 7.

175. ***24 - 29 noiembrie, Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş*** / Alex Toth

Scurtă prezentare a evenimentelor şi activităţilor culturale pregătite de către Biblioteca Judeţeană Mureş şi Consiliul Judeţean Mureş în perioada 24-29 noiembrie, pentru a marca *Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş*. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2546, (24 noiembrie 2014), p. 1, 13, 2 foto.

176. *Copiii din Ungheni, în poveşti la Biblioteca Judeţeană* / Amalia Vasilescu

Secţia pentru copii a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda evenimentului *Ora poveştilor* realizat cu grupa mică a grădiniţei din Ungheni, luni, 24 noiembrie. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2547, (25 noiembrie 2014), p. 1, 3, 2 foto.

177. *Könyvtárhét Marosvásárhelyen* / (nszi)

Semnalarea programului *Săptămânii Bibliotecii Judeţene Mureş, Philobiblon mureşean*. În: ***Népújság***, 66, 272. sz.(2014. november 25.), p. 2.

178. ***Könyvtárnapok kicsiknek, nagyoknak*** / Becze Dalma

Despre *Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş* şi programul activităţilor organizate la diferitele secţii. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 226. sz. (2014. nov. 25.), p. 2, 1 foto.

179. *Elevii de la „Unirea" oaspeţii Bibliotecii Judeţene Mureş* / Alin Zaharie

Elevii clasei a V-a de la Colegiul Naţional „Unirea" au fost oaspeţii Bibliotecii Judeţene Mureş, Secţia de Artă şi Secţia pentru Copii, în cadrul activităţii interactive *Întâlnire cu Creangă şi copilăria*. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2548, (26 noiembrie 2014), p. 7, 1 foto.

180. ***Óvodások könyvek közelében***:: A könyvtárnapok keretében számos érdekes programot szerveztek a gyerekeknek is / Becze Dalma În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 227. sz. (2014. november 26.), p. 6., 2 foto.

181. *Primii paşi în bibliotecă pentru copiii Grădiniţei „Rândunica"* / Alin Zaharie

În cadrul Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş, Secţia pentru Copii a fost vizitată marţi, 15 noiembrie, de către copiii de la Grădiniţa „Rândunica," Grupa Waldorf. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2548, (26 noiembrie 2014), p. 7, 1 foto.

182. *Ziua recunoştinţei la American Corner* / A. Z.

În cadrul *Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş*, Secţia American Corner va găzdui miercuri, 26 noiembrie, ora 16.00, activitatea dedicată *Zilei Recunoştinţei*, coordonată de bibliotecara Aurora Todea; vor participa elevi de la Liceul Teoretic Omega însoţiţi de profesoara Kiss Elvira. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2548, (26 nov. 2014), p. 12.

183. *La Biblioteca Copiilor Tîrgu Mureş* / Foto: Iosif Trif

Articolul constă într-o fotografie realizată de Iosif Trif cu interiorul Secţiei pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 230, (27 noiembrie 2014), p. 6, 1 foto.

184. *Marosi Philobiblon*

Semnalarea programului din ultimele zile ale *Săptămânii Bibliotecii Judeţene Mureş, Philobiblon mureşean*, în cadrul căreia se oferă premiile Pro Libro Senator şi are loc atelierul pentru copii, organizat de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul programului de pedagogie muzeală. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 275. sz. (2014. november 28.), p. [5.]

185. *Téka-könyvesműhely*

Biblioteca „Teleki-Bolyai" organizează program cu copiii în atelierul de restaurare a bibliotecii, în cadrul proiectului de pedagogie muzeală. În: ***Népújság (Műsorkalauz)***, 66, 275. sz.(2014. november 28.), p. [5.]

186. *Elena Mihu şi Peter H. Maria, Senatoare ale Cărţii* / Alex Toth

Cu ocazia aniversării Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş, directoarea bibliotecii, dr. Monica Avram, a conferit vineri, 28 noiembrie, *Diploma de Onoare Pro Libro Senator*, doamnelor Elena Mihu şi Peter H. Maria, în cadrul unei ceremonii organizate la secţia American Corner. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2550, (1 - 2 decembrie 2014), p. 1, 5, 4 foto.

187. *Ziua Recunoştinţei sărbătorită de elevii de la „Omega"* / Amalia Vasilescu

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost gazda spectacolului organizat cu ocazia *Zilei Recunoştinţei* de către elevii Şcolii Gimnaziale „Omega," coordonaţi de profesoara de limba engleză, Elvira Kiss. - În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2550, (1-2 decembrie 2014), p. 14, 2 foto.

188. ***10 personalităţi mureşene, premiate cu distincţia „Fibula de la Suseni”*** / I.A.

Manifestări cu ocazia sărbătoririi Zilei Naţionale: decernarea distincţiei *Fibula de la Suseni* unui număr de 10 persoane în semn de recunoaştere pentru întreaga activitate profesională; expoziţie dedicată Marii Uniri, organizată în foaierul Palatului Culturii de către Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, Muzeul Judeţean şi Arhivele Naţionale Mureş. În: ***Cuvântul liber***, 26, nr. 233, (2 decembrie 2014), p. 1, 7, 1 foto.

189. ***Bătălia cărţilor la Zilele Bibliotecii Judeţene Mureş*** / C. V.

Prezentarea programului Zilelor Bibliotecii Judeţene Mureş din perioada 24-29 noiembrie 2014; printre cele mai importante momente s-au numărat festivitatea de decernare a *Diplomei Pro Libro Senator* a Bibliotecii Judeţene unor personalităţi marcante ale culturii locale, Elena Mihu şi Péter H. Mária şi finala concursului *Bătălia cărţilor* prin dezbaterea *Convinge-mă să citesc*. În: ***Punctul***, 9, nr, 505, (2 - 8 decembrie 2014), p. 8, 1 foto.

190. ***Comori expuse la Palatul Culturii*** / S.T.

Consiliul Judeţean Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, Muzeul Judeţean şi Arhivele Naţionale Mureş au prezentat luni, 1 decembrie, de Ziua Naţională a României, în cadrul expoziţiei *1918, Unirea Românilor - Perspective mureşene*, primul tezaur dacic din argint descoperit la Mădăraş şi Fibula de la Suseni. - În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2551, (3 decembrie 2014), p. 3, 1 foto.

191. ***„Fibula de la Suseni” 2014: emoţii, modestie şi recunoştinţă*** / Alex Toth

Prefectul judeţului Mureş, Vasile Oprea, a conferit cu ocazia *Zilei Naţionale a României*, *Diploma de Excelenţă* şi distincţia *Fibula de la Suseni* unui număr de zece personalităţi: György Frunda - avocat şi fost senator, Lokodi Edit Emoke - fost preşedinte al Consiliului Judeţean Mureş, prof. Spielman Sebestyen Mihaly - fost şef al Bibliotecii „Teleki-Bolyai,” secţie a Bibliotecii Judeţene Mureş, ÎPS Părinte Irineu - Arhiepiscopul Ortodox al Alba Iuliei, prof. Ştefan Someşan - şeful Inspectoratului Şcolar Judeţean Mureş, prof. Marin Şara - fost director al Bibliotecii Municipale „Petru Maior” Reghin, col. dr. ing. Dorin Oltean - inspector şef al Inspectoratului pentru Situaţii de Urgenţă „Horea,” părintele Teodor Beldean - Protopopul Ortodox al Reghinului, dr. Marius Popa - fost director al Direcţiei Sanitar Veterinare Mureş şi Madaras Jozsef (postmortem) - actor. În: ***Zi de zi***, 11,

nr. 2551, (3 decembrie 2014), p.1, 3, 3 foto.

192. *Cristian Troncotă „incomodează" din nou* / A. V.

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş va găzdui joi, 11 decembrie, de la ora 14.00, lansarea noii ediţii a lucrării profesorului Cristian Troncotă, ***Duplicitarii***. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2553, (8 dec. 2014), p. 14, 1 foto.

193. *Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában*

Semnalarea ediţiei din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul *Cărţilor povestitoare*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 235. sz. (2014. december 9.), p. 2.

194. *Kár kihagyni*: Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában

Semnalarea ediţiei din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai." Subiectul de această dată este sărbătorirea *Crăciunului în anii comunismului*. În: ***KözPont***: Maros megyei hetilap, 6, 49. sz. (2014. dec. 11-17), p. 2.

195. ***Hova menjünk?***: [A Beszélő könyvek decemberi kiadása...]

Semnalarea ediţiei din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca Teleki în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*. În: ***Vásárhelyi Hírlap***, 8, 238. sz. (2014. december 12-14.), p. 2.

196. *„Duplicitarii" dezvăluie secretele SRI din perioada interbelică* / Amalia Vasilescu

Secţia American Corner a Bibliotecii Judeţene Mureş a fost in data de 11 decembrie gazda lansării cărţii ***Duplicitarii*** a profesorului Cristian Troncotă. În: ***Ziarul de Mureş***, 13, nr. 617, (12-18 decembrie 2014), p. 11, 1 foto.

197. *Karácsonyról beszélő könyvek a Teleki Tékában*

Semnalarea ediţiei din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în cadrul seriei *Cărţi povestitoare*. În: ***Népújság***, 66, 289. sz. (2014. december 16.), p. 2.

198. ***Colindători la Bibliotecă*** / S.T.

Marţi, 16 decembrie, la Secţia pentru Copii a Bibliotecii Judeţene Mureş au colindat elevii clasei a IV-a de la Şcoala Generală „Vasile Pop" din Nazna. În: ***Zi de zi***, 11, nr. 2560, (18 - 21 decembrie 2014), p. 5, 1 foto.

199. *A közelmúlt karácsonyai* / Bodolai Gyöngyi

Ediţia din decembrie a seriei *Cărţi povestitoare*, organizată de Biblioteca „Teleki-Bolyai," avea ca subiect de dezbatere *Crăciunul în epoca comunistă*. Invitaţii acestei întâlniri au fost: preotul reformat Bustya Dezső şi istoricul cercetător, Novák Zoltán. În: ***Népújság***, 66, 294. sz. (2014. december 22.), p. 5.

200. *Kommunista Jézuska, Télapó ruhában* / Farkas István

Ediţia din decembrie a întâlnirilor organizate de Biblioteca „Teleki-Bolyai" în seria *Cărţi povestitoare*, are ca subiect de dezbatere *Crăciunul în anii comunismului*. În: ***Közérdek***: Marosvásárhelyi kulturális-közéleti havilap, 1, 1sz. (2014. dec.), p. 6.

201. *Ünnepláttatás*: Laphasábokra szedett karácsony / Lázok Klára

Lázok Klára, şeful Secţiei „Teleki-Bolyai," a Bibliotecii Judeţene Mureş, face o incursiune în atmosfera sărbătorilor de Crăciun a anilor 1950-60, consultând presa locală a vremii. În: ***Közérdek***: Marosvásárhelyi kulturális-közéleti havilap, 1, 1. sz. (2014. december), p. 6.

MISCELLANEA

Războiul de Independenţă reflectat în presa românească din Transilvania

DR. FLORIN BENGEAN
Biblioteca Municipală „Petru Maior" Reghin

Abstract

The War of Independence Reflected in the Romanian Press in Transylvania

The objective of achieving the independence of the country remained one of the great unresolved problems of the young Romanian state. Delivered on the 9th of May 1877, from the high tribune of the Romanian Parliament, the memorable words: „... we are independent, we are a fully-fledged nation ... we are a free and independent nation ...." In this way, Mihail Kogălniceanu, the foreign minister, was announcing to the entire world the decision of the country's government to proclaim Romania's state independence. The national unity, the unity of language, the unity of faith and ideal and the unity of effort turned the echoes of the war of independence in the souls of the Romanians in Transylvania into practical attitudes, manifested by: joining, as volunteers, the Romanian army of young people in the area of Sibiu and Făgăraş; by collecting supplies for the army on the front and for the wounded in hospitals, initiated by the Romanian women in Sibiu and the Romanian Committee of Braşov and generalized throughout Transylvania through calls and subscription lists. The War of Independence was widely reflected in the Romanian press in Transylvania. Newspapers in Transylvania reflected on their pages the fight of the Romanian soldiers to win the state independence.

Keywords: *Transylvania, presser, War of Independence, soldiers, volunteers, supplies, personalities, Romanian army, conquest, independence*

Rostind în ziua de 9 mai 1877 de la înalta tribună a parlamentului român memorabilele cuvinte: „ *...sîntem independenţi, sîntem naţiune de sine stătătoare... sîntem o naţiune liberă şi independentă ...* ", Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe de atunci, vestea în faţa întregii lumi hotărârea cârmuirii ţării de proclamare a independenţei de stat a României.

Momentul 1877 n-a apărut din senin în istoria României şi n-a fost o răscruce neaşteptată. Fusese pregătit secole de-a rândul de lupte şi de speranţe de toţi cei care îi înfruntaseră pe turci ori de câte ori aceştia îndrăzniseră să ne calce hotarele. N-a fost acceptată nici o pace ruşinoasă, armatele turceşti n-au trecut niciodată hotarele fără să fie atacate şi de cele mai multe ori alungate. Şi trebuie să ţinem seama că era vorba de cuceritorii Constantinopolului, de cei care şterseseră de pe faţa pământului un imperiu precum cel bizantin, o forţă milenară a spiritului şi a spadei.

1877 a fost doar momentul culminant al unei aspiraţii permanente. Când în Balcani lupta politică antiotomană a început a se contura mai evident, România - prin oamenii ei politici experimentaţi, ca, de pildă, Mihail Kogălniceanu, veteran al unirii din 1859 - a trimis Porţii revendicări precise care aveau în vedere în special recunoaşterea deplinei noastre autonomii şi suveranităţi; într-un cuvânt, independenţa şi neatârnarea (***Memoriul*** din 16/28 iunie 1876). Memoriul trimis de Mihail Kogălniceanu era limpede şi îndrăzneţ. În final, el avertiza „*Sublima Poartă*" (sultan era Murad al V-lea, urmat în 1876 de Abdul Hamid al II-lea) că respingerea acestor revendicări ar duce la schimbarea totală a atitudinii României şi la consecinţe nedorite de turci. Turcii n-au înţeles momentul istoric şi nu au răspuns afirmativ cererilor româneşti. Neutralitatea pe care o promisese Kogălniceanu nu-şi mai avea acum rostul. Acesta, în calitate de ministru de externe, orienta acum politica românească, dinamic şi clarvăzător, spre o soluţie radicală. El trimise ambasadorilor români de pe lângă puterile europene o notă în care explica situaţia, indicându-le să orienteze marile puteri şi opinia publică în favoarea noastră. Nicolae Iorga caracterizează astfel nota lui Kogălniceanu: „*Ea face cea mai mare onoare omului care a scris-o şi diplomaţiei unui stat vasal care a îndrăznit să ridice acest nobil glas, unul din cele mai nobile ce au fost vreodată auzite pentru dreptate şi pentru suferinţa omenească înaintea Europei.*"[1]

[1] Episcop Antonie Plămădeală, ***Biserica Ortodoxă Română şi Războiul de Independenţă***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, nr. 5-6, 1977, p. 538.

În ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 42 din 2/14 iunie 1877, se scria: „*Cauza ostaşului român e o cauză generală română. Victoria lui e a întregii naţiunii.*" Toate luptele purtate de ostaşii români sunt relatate cu mult entuziasm şi bucurie şi cu un lux extraordinar de amănunte. Despre soldaţii care luptau şi mureau pentru dorul eliberării patriei, aceeaşi gazetă scria: *„Mai frumos e să murim decât sub jug să trăim*"(nr. 65/1877).[2]

Proclamarea Independenţei de Stat a României, la 9 mai 1877, a constituit un eveniment ce a cunoscut o vie reflectare în conştiinţa tuturor românilor. Trăind de o parte şi de alta a Carpaţilor, ei au împărtăşit acelaşi entuziasm şi aceeaşi hotărâre de a sprijini din toate puterile efortul de război al ţării. Alături de munteni, moldoveni şi olteni, care s-au înfruntat vitejeşte cu turcii la Dunăre, transilvănenii, bănăţenii şi bucovinenii, aflaţi încă sub dominaţie străină, au căutat să-şi aducă şi ei aportul la câştigarea bătăliei.[3] Încredinţaţi că războiul este al neamului întreg, mulţi au trecut pe ascuns munţii şi s-au înrolat voluntari în armata română, luptând alături de fraţii lor la Nicopole, Grivița, Plevna, Rahova şi Smârdan. Restul populaţiei româneşti din provinciile anexate imperiului habsburgic s-au străduit, după posibilităţi, să fie de folos bravilor noştri ostaşi, prin strângerea de fonduri băneşti şi prin colectarea de diverse obiecte şi materiale necesare îngrijirii răniţilor. În ciuda opoziţiei autorităţilor austro-ungare, în majoritatea oraşelor şi satelor noastre din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş au luat fiinţă comitete de sprijinire a armatei şi de ajutorare a răniţilor. Din Braşov, Sibiu, Făgăraş, Alba-Iulia, Haţeg, Lugoj, Caransebeş, Cluj, Oradea, Satu-Mare, Orăştie, Lipova au plecat în repetate rânduri, prin intermediul Crucii Roşii, ofrandele adunate de aceste comitete către fraţii noştri concentraţi la Dunăre şi dincolo de ea, pentru apărarea şi consolidarea independenţei. Dând expresie sentimentului de cald patriotism al maselor populare,

---

[2] Prof. Al. Moisiu, ***Războiul pentru Independenţă oglindit în literatura transilvăneană***, în ***Mitropolia Ardealului***, nr. 4-6, 1977, p. 319.

[3] Florin Bengean, ***Clerul şi credincioşii ortodocşi transilvăneni sprijinitori ai războiului de independenţă***, Tîrgu Mureş, Casa de Editură „Mureş", 2010, p. 166.

scriitorii şi în general oamenii de cultură din Transilvania au întreţinut un permanent şi puternic curent de interes şi de adeziune pentru jertfele românilor de peste munţi, mobilizând prin scrierile lor conştiinţele în vederea înfăptuirii idealului de libertate şi unitate naţională. Sub acest raport, deosebit de valoros a fost şi rolul presei române. Desfăşurarea etapă cu etapă a războiului, victoriile şi actele de eroism săvârşite de armata noastră, sunt fapte aşternute zilnic în coloanele periodicelor transilvănene. Răspunzând dorinţei publicului larg de a cunoaşte etapă cu etapă desfăşurarea evenimentelor, ***Gazeta Transilvaniei*** dă asigurarea că va căuta să satisfacă, pe cât va fi posibil, toate aşteptările. În acest sens, în nr. 30 din 3 mai/21 aprilie 1877 se arată că: „*Noi cu durere profundă o spunem că în urma presiunii seculare sub care gemuse şi mai geme poporul nostru, încă nu-i putem promite ziare cotidiene. Ceea ce suntem în stare de a-i oferi în aceste zile mari, din partea modestelor noastre mijloace, vor fi: ştiri din câmpul sângelui şi din* România, *cât se poate mai bine alese interesante, adevărate ... Precum până aici, cu atât mai vârtos în această epocă fatală ne vom adopera să respingem calomniile care cad ca după un plan sistematic asupra numelui românesc, cu scop de a ne compromite, înnegri şi a face de ură naţiunea noastră în ochii Europei civilizate. Articuli primari ... precum şi corespondenţă din patria noastră vor ocupa, ca şi până acum, locul lor în ziarul acesta.*"[4]

Primele relatări apărute în presa românească din Transilvania despre situaţiile ivite ca urmare a ruperii legăturilor cu Poarta scot în evidenţă hotărârea fermă a întregului popor de a apăra dreptul ţării de libertate şi autodeterminare. Referitor la aceasta, reproducând o corespondenţă din Bucureşti, revista ***Familia*** arată că în capitală dorul de libertate a pus stăpânire pe toate inimile. „*Pe cât este de mare pericolul care ne ameninţă* - se spune aici - *pe atât este de înaltă însufleţirea cu care publicul îl întâmpină. Pe toate zilele auzim noi probe de patriotism. Cetăţenii români răspund cu nobil entuziasm la apelul ţării şi sacrifică cu plăcere totul pentru salvarea onoarei naţionale.*" Aceeaşi atmosferă de însufleţire generală domnea şi la Craiova. Într-o scrisoare

[4] Preot lector Dumitru Abrudan, ***Ecouri ale Războiului de Independenţă în presa românească din Transilvania***, în ***Mitropolia Ardealului***, nr. 4-6, 1977, p. 312-313.

adresată redactorului revistei, un corespondent de acolo scria: „*Simţim că trăim, suntem mândri de a ne fi născut români, suntem orgolioşi de oştirea noastră … Infanteria şi cavaleria, dorobanţi şi superbi roşiori, toţi sunt animaţi de cel mai sfânt patriotism, toţi pleacă la fruntarii încununaţi cu flori şi cântând. Curajul străbun a reînviat. Spiritul lui Mihai şi Ştefan cel Mare însufleţeşte juna şi brava noastră oştire. Ne vom apăra ţara şi drepturile ei până la cea din urmă picătură de sânge* ...” Un pasaj asemănător este preluat de ***Telegraful Român*** din ziarul ***Timpul***: „*Azi, când avem o ţară de apărat* - se scrie acolo - *în faţa focurilor inamicului, simţim şi noi că suntem o naţiune. Conştiinţa patriotică este cu atât mai mare cu cât o vedem izbucnind nu numai din sufletul societăţii culte, dar şi din al poporului, ca un sentiment natural. Ofiţeri, soldaţi, orăşeni, ţărani, toţi deopotrivă simt ardoarea de luptă, setea de a înfrunta pericolul.*”

Şi în paginile ***Gazetei Transilvaniei*** sunt reliefate aceleaşi trăsături caracteristice atmosferei generale din România anului 1877: patriotismul maselor populare şi spiritul mobilizator care le stăpânea. „*Pentru ca să auziţi manifestări de acestea patriotice* - scria Iacob Mureşianu, redactorul de atunci al Gazetei - *nu aveţi să mergeţi în cluburi, unde se adună oamenii cei mai de frunte ai ţării, ci descindeţi la popor... Apropiaţi-vă dacă puteţi pe necunoscute (incognito) de grupele junimei, pentru ca să cunoaşteţi de ce spirit e dominată şi atunci îmi veţi da dreptate dacă voi spune că aşa înverşunat n-am văzut niciodată pe poporul acesta ... Cu acesta voiam să arăt că românii nu se vor lăsa cu viaţa odată, ca să mai fie batjocoriţi de către turci şi cu atât mai puţin se vor supune voinţei lor.*” Luând atitudine critică faţă de cei care, prin intermediul presei austro-ungare răspândeau zvonuri false pe seama poporului nostru şi a armatei sale de apărare, acelaşi mare patriot şi cărturar ţine să sublinieze: „*Vedeţi dar că se întâmplă contrariul de ceea ce propagaseră ziarele inamice. Nu ne tragem la munţi; ne vom apăra pe linia Dunării şi pe câmpia capitalei între râurile Dâmboviţa şi Argeş, sau unde va voi Marte şi Bellona.*”

Toate publicaţiile transilvănene au îmbrăţişat cu convingere fermă adevărul că independenţa de stat nu ne-a fost dăruită de cineva, ci am cucerit-o prin luptă, ţara plătind un greu tribut de sânge. De la primele confruntări militare care au avut loc la Dunăre şi până la luarea celor mai puternice redute de pe teritoriul Bulgariei, armata şi-a făcut datoria cu prisosinţă. Aportul ei la zdrobirea jugului otoman care, secole de-a rândul, a

menţinut sub opresiune multe popoare ale Europei, a fost hotărâtor. Astfel, se consemnează cu vie satisfacţie în ***Gazeta Transilvaniei*** că braţul valoros al oştirilor române au căzut greu în cumpăna deciziunii marilor bătălii. Comandamentul rus, prin ordinul de zi nr. 155 din 11 noiembrie 1877, recunoaşte de asemenea că: „*Trupele române ... s-au ţinut întotdeauna ... la înălţimea datoriei lor*."

Soldaţii noştri au stat tot timpul sub comanda directă a superiorilor lor. N-a fost vorba deci de o încorporare a efectivelor noastre în cadrul armatei ruseşti, cum tendenţios căutau unii să prezinte pe atunci situaţia. Armata română a acţionat ca o armată de sine stătătoare. Operaţiunile şi mişcările ei s-au desfăşurat însă pe baza planului comun de luptă întocmit cu comandamentul rus. Concentrată dincolo de Olt, până la Gruia, armata română constituia aripa dreaptă a forţelor angajate în luptă contra turcilor. Chiar din primele zile ale războiului, vasele militare româneşti au cooperat la punerea de torpile pe Dunăre şi la distrugerea unor monitoare turceşti. O altă acţiune a ei a fost îndreptată contra Vidinului. Era o ripostă dată turcilor care au atacat mai multe aşezări româneşti de pe malul nordic al Dunării.

Presa transilvăneană a relatat pe larg evenimentul. „***Vidinul arde!***" - consemna ***Gazeta Transilvaniei***, nr. 33 din 13 aprilie/1 mai 1877. Ceea ce în numărul precedent am notificat numai ca faimă, venim astăzi a constata ca fapt împlinit. Turcia a declarat României război, în faptă şi în formă. După ce a bombardat oraşele Ismail, Brăila, Oltenița şi Bechet şi după ce a notificat şi agentului diplomatic român din Constantinopol ca să se depărteze de acolo, pentru că consideră România drept cea mai declarată inamică a sa, s-a apucat în fine să bombardeze Calafatul, acea fortăreaţă istorică română, care de atâtea ori a apărat pământul românesc de barbaria turcească. Faţă de un asemenea atac asupra unei fortăreţe, unde până acum nu este nici un picior de soldat rus, România n-a mai putut fi neutră sau nepăsătoare, ci la rândul său a dat şi ea ordin trupelor sale ca să răspundă turcilor prin bombardarea fortăreţei turceşti Vidin, situată în faţa Calafatului. „... *Astfel s-a împlinit ceea ce era de prevăzut: românii, provocaţi fiind au început pe faţă războiul contra Turciei şi se luptă cu curaj şi rezoluţiune*." Aceasta era într-adevăr opinia care predomina, că „*românii provocaţi şi traşi în luptă de către otomani, se*

bat şi-şi varsă sângele nu din vreo vanitate şi trufie ci, în sensul cel mai strâns al cuvântului, pentru existenţa patriei şi a naţiunii, pentru libertate contra vechei tiranii sălbatice." Însuşi ministrul de externe al României, într-o notă adresată puterilor garante, a făcut dezvăluirea că: „*Războiul ni s-a declarat de însuşi sublima Poartă.*"[5] „*Suntem siliţi* - declara el - *a lua chiar de azi măsuri... pentru a respinge prin forţă actele de agresiune, la care este expusă* România *din partea armatelor otomane. Tari de dreptul nostru şi de justiţia cauzei noastre... vom face tot ce datoria noastră către ţară ne impune, pentru a apăra pământul nostru, pentru a salva instituţiile noastre şi pentru a ne asigura existenţa noastră politică.*"

Trecând Dunărea spre a veni în contact de aproape cu armata turcească, armata română a dovedit că n-au fost zadarnice speranţele puse în capacitatea ei de luptă. De acum se va vorbi mereu de victoriile pe care le va repurta, fie acţionând independent, fie în colaborare cu armata rusă. În bătălia care s-a dat pentru ocuparea Nicopolei, la 4-16 iulie, contribuţia armatei noastre a fost apreciată ca foarte importantă. Revista ***Familia***, care anunţă ştirea, arată că: „*Trupele române, care au luat parte la ocuparea Nicopolei... au dovedit o ţinută excelentă şi o bravură extraordinară; ostaşii români, ca leii, s-au aruncat asupra inamicului şi au câştigat cu succes strălucit.*" La fel consemnează şi ***Gazeta Transilvaniei*** că o parte considerabilă a diviziei generalului Manu a cooperat la luarea Nicopolei. Două regimente de linie, escadronul călăraşilor de la Teleorman, toate bateriile de la Izlaz au fost în foc pe ţărmul românesc în faţa cetăţii unde se postaseră turcii. „*Artileria română a dovedit din nou că merită laudele ce i se aduc din partea presei europene; soldatul român a dat o nouă probă de bravură şi de sânge rece, stând neclintit la postul său sub obuzele omorâtoare ale fortăreţei turceşti.*" Despre eroismul ostaşilor noştri se vorbeşte cu cuvinte elogioase şi în ***Telegraful Român***: „*Trupele noastre au făcut onoare armatei române, în general, prin admirabila lor ţinută sub focul vrăjmaşului.*" Constatăm aceasta cu deosebită satisfacţie pentru lauda apărătorilor onoarei şi drepturilor României.

După Nicopole, obiectivul cel mai greu de cucerit rămăsese Plevna. Aici se instalase cu o armată numeroasă condusă de însuşi Osman Paşa.

---

[5] ***Ibidem***, p. 314-315.

Primul atac asupra Plevnei a fost dat de către ruşi, dar, fiind inferiori ca număr turcilor, au fost respinşi. Atunci, comandamentul rus a cerut ca divizia a IV-a română să treacă Dunărea. Guvernul român a încuviinţat aceasta. Ulterior au mai trecut încă alte două divizii, numărul total al soldaţilor noştri, dincolo de Dunăre, cifrându-se la acea dată la circa 38.000. Profitând de timpul în care ruşii s-au reorganizat, Osman Paşa şi-a mărit şi el efectivul şi a fortificat oraşul, construind pe dealurile înconjurătoare, la nord, est şi sud, redute puternice. Cele mai întărite, Griviţa 1 şi Griviţa 11, cădeau în sectorul trupelor române. La 30 august/11 septembrie s-a început asaltul asupra acestor redute. După o zi de luptă în care sângele a curs şiroaie, reduta Griviţa 1 a căzut în mâinile românilor. ***Gazeta Transilvaniei*** comunică ştirea primită telegrafic de la Bucureşti. Anunţul este pătruns de sentimentul demnităţii şi al mândriei patriotice faţă de luptele fraţilor pentru neatârnare: „*Trupele române au luat, marţi seara, după un întreit asalt, reduta principală Griviţa, cea mai tare şi mai dominantă asupra Plevnei. Lupta a fost dintre cele mai crâncene. Au participat la ea două divizii româneşti cu o bravură admirabilă.*" În numărul următor se dau alte amănunte: „*Luarea redutei celei mari, Griviţa, şi păstrarea acestei poziţiuni tari este a se mulţumi mai cu seamă eroismului admirabil al bravilor oşteni români, care dispreţuind moartea s-au repezit asupra formidabilului fort de repetate ori şi urcând cu scările şanţurile inamicului, l-au respins din cuibul acela întărit. Victoria de la Griviţa a făcut să lucească paloşul românesc iarăşi în vechea-i splendoare.*"

Pentru a împiedica o tentativă a turcilor de a veni dinspre nord în ajutorul celor încercuiţi la Plevna, un detaşament român de 5.000 de oameni şi unul ruso-român de 1.200 de oameni au atacat la 7/19 noiembrie cetatea Rahova, pe care au cucerit-o. În ajutor au venit şi alte batalioane româneşti de pe malul stâng al Dunării. Victoria s-a datorat în bună parte armatei române, fapt ce a fost subliniat de presa noastră transilvăneană. „*Veste bună* - se comunică în ***Gazeta Transilvaniei*** - *Stindardul român fâlfâie pe zidurile citadelei turceşti de la Rahova. Trupele române de pe ţărmul drept atacară la 19 1. c. Rahova, şi după o vie bombardare, luară cu asalt forturile cele mai înaintate. Bombardarea cetăţii s-a continuat apoi din poziţiunile ocupate, până în noaptea spre 21 noiembrie, în care generalul Lupu, trecând Dunărea... a sosit în ajutor bravelor trupe de*

sub comanda colonelului Slăniceanu şi a ocupat Rahova... Iată dar încă un fapt de arme strălucit al românilor." Trupele române care au luat parte la această luptă au fost: un batalion din regimentul 1 de dorobanţi (Mehedinţi şi Dolj), comandat de maiorul Mateescu; un batalion din regimentul 4 de dorobanţi (Muscel şi Argeş), comandat de maiorul Giurescu; un batalion din regimentul 6 de dorobanţi (Ilfov), comandat de maiorul Iane; regimentul 10 de dorobanţi (Putna), comandat de locotenentul-colonel Măldărescu; două regimente de călăraşi şi două regimente de roşiori.

Ca recompensă pentru vitejia soldaţilor noştri s-a stabilit ca cetăţile Rahova şi Nicopole să rămână sub directa supraveghere a românilor. Generalul Lupu a fost numit comandant al Nicopolei, iar colonelul Mavrichie, comandant al Rahovei. De altă parte, ţarul Alexandru al Rusiei a acordat 26 de cruci Sf. Gheorghe pentru soldaţii şi gradaţii noştri care au făcut o strălucită probă de curaj şi vitejie. Dându-şi seama de pericolul ce se apropia odată cu căderea una după alta a redutelor din jurul Plevnei, Osman Paşa a încercat să spargă încercuirea şi să se retragă spre Sofia. În acest scop, a atacat trupele ruse în direcţia sud-est, lăsând la Opanez forţe puternice pentru apărarea flancului său drept. Lângă Opanez se aflau românii. Când se părea că planul turcesc este pe punctul de a reuşi, armata română a declanşat o bătălie de forţă, a cărei încununare a fost cucerirea redutelor de la Opanez. După ce au capturat 7.000 de turci, ostaşii noştri au intrat în Plevna, făcîndu-l prizonier şi pe Osman Paşa. Victoria aceasta a decis soarta războiului. Devenise clar că Turcia nu mai putea face faţă asaltului care s-a declanşat. În timp ce armatele ruse înaintau spre Sofia, trupele române au acţionat contra fortăreţelor turceşti din Bulgaria de vest, având ca obiectiv principal cucerirea cetăţilor Vidin şi Belogragic. Şansele de izbândă ale românilor erau şi aici aproape de a se înfăptui, dar încheindu-se la 19/31 ianuarie armistiţiul între ruşi şi turci, luptele au încetat. România şi-a consfinţit prin sânge independenţa.

Actele de eroism săvârşite de români la Plevna au stârnit admiraţia Europei întregi. Vestea s-a răspândit cu repeziciune în toate părţile. Bucuria victoriei a fost mai intensă „*în tot locul unde bătea o inimă de român*," cum scria ***Gazeta Transilvaniei*** nr. 94 din 1/13 decembrie 1877. Românii au văzut în

această izbândă încununarea atâtor lupte şi sacrificii ale ţării noastre în lunga perioadă de înrobire otomană.

Plevna a căzut! Acest anunţ telegrafic era prezent în toate publicaţiile româneşti din Transilvania. ***Gazeta Transilvaniei*** scrie: „*După opt zile de bombardare continuă, în care timp 600 de guri de tun vărsau focul lor pustiitor asupra Plevnei, s-a făcut asaltul general. Nu mai puţin decât trei redute au luat trupele române cu asalt la Opanez. Mult sânge vitejesc a trebuit să mai curgă aici, mulţi voinici vor fi închis ochii pentru totdeauna. Ei n-au mai avut bucuria să vadă fălindu-se pe zidurile Plevnei stindardul, pentru a cărui onoare şi victorie s-au luptat, dar cu toate acestea sunt fericiţi căci au întâmpinat moartea cea mai dulce: moartea pentru patrie. Ochii ni se umplu de lacrimi când ne gândim la acest sânge vărsat, la suferinţele bravilor, care au fost răniţi pe câmpul glorios. Sângele acesta nu s-a vărsat în zadar. Fiecare picătură din el ... va forma chitul care va lega de aici încolo toate elementele de viaţă ale poporului de la Dunăre.*" „*Suntem mândri de aceste succese însemnate ale fraţilor noştri de dincolo de Carpaţi* - scrie şi ***Telegraful Român***. *Ziua de 7 septembrie va rămâne o zi glorioasă în istoria românilor.*"[6]

Proclamată la 9 mai 1877 de parlamentul ţării, independenţa de stat şi suveranitatea naţională a României trebuiau câştigate prin fapte de arme. Şi aceasta s-a înfăptuit prin victoriile obţinute de armata română, după 19/31 iulie 1877, alături de armata rusă împotriva armatelor otomane. La Grivița, Plevna, Smârdan şi Rahova, armata română a înscris pagini de glorie care vor rămâne nepieritoare în istoria poporului nostru. Într-un entuziasm însufleţit şi pătrunşi de puternicul sentiment al dragostei pentru ţară şi popor, ostaşii români au dat din nou dovadă de vitejia şi virtuţile de veacuri ale neamului. Conştienţi că ei luptă pentru o cauză dreaptă şi sfântă a tuturor românilor, ostaşii români au făcut să rodească pe câmpul de luptă independenţa ţării, să asigure suveranitatea statului şi să sporească prestigiul poporului român în rândul celorlalte popoare. Vitejia ostaşului român a uimit pe toţi aceia care credeau prea puţin în biruinţa unei armate tinere. Corespondenţii ziarelor contemporane, oameni de stat şi ataşaţi militari străini au fost însă obligaţi ca, în cele publicate, să recunoască contribuţia

[6] ***Ibidem***, p. 316-318.

importantă a armatei române pentru dobândirea victoriei şi să nu aibă decât cuvinte de laudă pentru vitejia acestei armate.[7]

Prin prezentarea vredniciei şi succeselor armatei noastre, în războiul care a dus la cucerirea independenţei de stat a României, presa românească din Transilvania a pregătit perspectiva de viitor, a înfăptuirii unităţii naţionale a tuturor românilor.[8] ***Telegraful Român***, care era o publicaţie religioasă ortodoxă, a ilustrat cu claritate interesul pe care Biserica noastră transilvăneană l-a manifestat pentru o cauză pe care o socotea comună pentru întregul nostru popor.

Bibliografie:

❖ Abrudan Dumitru, ***Ecouri ale războiului de independenţă în presa românească din Transilvania***, în ***Mitropolia Ardealului***, nr. 4-6, 1977.

❖ Bengean Florin, ***Clerul şi credincioşii ortodocşi transilvăneni sprijinitori ai războiului de independenţă,*** Tîrgu Mureş, Casa de Editură „Mureş," 2010.

❖ Chialda Mircea, ***Contribuţia Bisericii Ortodoxe Române la Cucerirea Independenţei de Stat a României (1877-1878),*** în ***Studii Teologice***, anul XXIX, nr. 5-8, 1977.

❖ ***Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independenţă***, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. III, 1953.

❖ Iustin, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Locţiitor de Patriarh, ***Centenarul Independenţei 1877-1878,*** în ***Biserica Ortodoxă Română***, nr. 5-6, 1977.

❖ Moisiu Al., ***Războiul pentru independenţă oglindit în literatura transilvăneană,*** în ***Mitropolia Ardealului***, nr. 4-6, 1977.

---

[7] Pr. prof. Mircea Chialda, ***Contribuţia Bisericii Ortodoxe Române la Cucerirea Independenţei de Stat a României (1877-1878)***, în ***Studii Teologice***, anul XXIX, nr. 5-8, 1977, p. 387.

[8] Florin Bengean, ***op. cit.,*** p. 175.

❖ Paul A., ***Ofrandele băneşti şi materiale ale românilor transilvăneni şi bănăţeni în sprijinul războiului pentru independenţă din 1877-1878,*** în ***Mitropolia Ardealului***, nr. 4-6, 1977.

❖ Păcurariu Mircea, ***Istoria Bisericii Ortodoxe române***, vol. 3, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994.

❖ Plămădeală Antonie, ***Biserica Ortodoxă Română şi Războiul de Independenţă***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, nr. 5-6, 1977.

❖ Popescu Niculae M., ***Preoţi de mir adormiţi în Domnul***, Bucureşti, 1942.

6 martie 1945 - 6 martie 1952. De la Siguranţa statului la Securitatea poporului. Aspecte privind transformarea şi preocupările instituţiei mureşene reflectate în documentele aflate în custodia DJMAN

Prof. NICOLAE BALINT
Tîrgu Mureş

Abstract

March 6th 1945 - March 6th 1952. From State Security to People's Security. Aspects regarding the transformation and the concerns of the institution in Mureş county as they are reflected in the documents existing in the custody of DJMAN (The Mureş County Department of the National Archives)

In his paper, based on actual facts and data, the author briefly but eloquently presents the transformation of the repressive institution formerly known as State Security, and which, after 1948, became Communist State Security. In this respect, the author uses edited data, from open sources, as well as original data, coming from a valuable archivistic stock, namely from the Stock - Department of the Ministry of Internal Affairs of the Hungarian Autonomous Region. It is a paper which, by means of the ideas it brings forward, can become a starting point for other research or for the after 1952 period, since the author only speaks about a certain period.

Keywords: *state security, Ştrul Mauriciu, communist regime, Mureş*

Argument

După actul de la 23 august 1944,[1] intrată pe orbita URSS, România - *sub ochiul vigilent al Moscovei* - a fost treptat comunizată, proces desfăşurat în

[1] A avut loc o lovitură de stat condusă de Regele Mihai I în urma căreia a fost arestat guvernul condus de mareşalul Ion Antonescu, fapt urmat de ieşirea României din alianţa cu puterile Axei şi trecerea ei de partea Aliaţilor.

mai multe etape şi care a presupus, printre altele, acapararea şi transformarea radicală a tuturor instituţiilor din România, în acord cu principiile şi obiectivele trasate de marele vecin de la Răsărit.

Foto 1: martie 1945. Investirea guvernului condus de dr. Petru Groza (primul din stânga imaginii) - o „coabitare" prietenească cu familia regală a României (în imagine Regina mamă Elena şi Regele Mihai I în uniformă militară)

În atingerea acestor obiective, dincolo de legiferarea prezenţei militare sovietice în România şi sprijinul nemijlocit acordat de consilierii sovietici repartizaţi pe lângă şefii români ai diverselor instituţii din aproape toate domeniile de activitate,[2] o atenţie deosebită a fost acordată de către Partidul

[2] Prin Tratatul de Armistiţiu româno-sovietic încheiat la Moscova (art.3) pe data de 12 septembrie 1944, se prevedea, printre altele, citez: „*Guvernul şi Înaltul Comandament al României vor asigura Sovieticilor (...) facilităţi pentru a se mişca liber pe teritoriul României în orice direcţie...",* iar prin Tratatul de pace de la Paris, din 1947, se menţiona, citez: „*Prin acceptarea prezentului tratat de pace, toate forţele militare aliate vor fi*

Comunist din România (P.C.dR.)[3] - *viitorul partid-stat* - instituţiilor care făceau parte din sistemul de apărare, ordine publică şi siguranţă naţională, respectiv Armată şi Ministerul Afacerilor Interne, cu accent deosebit pe structurile de informaţii/contrainformaţii din cadrul celor două ministere, precum şi Serviciului Secret de Informaţii, o structură oarecum independentă care, la fel ca celelalte două instituţii amintite anterior, după 23 august 1944 a cunoscut mai multe reorganizări şi transformări.

În custodia Direcţiei Judeţene Mureş a Arhivelor Naţionale (DJMAN) se află un important fond de arhivă - respectiv fondul intitulat ***Direcţia Regională M.A.I. a Regiunii Autonome Maghiare*** - fapt care mi-a permis să fac unele cercetări, să le studiez şi să trag anumite concluzii cu referire la evoluţia, tranformarea şi preocupările în perioada amintită în titlul comunicării a Siguranţei mureşene, parte integrantă a Direcţiei Generale a Poliţiei (D.G.P.), devenită ulterior Direcţia Generală a Securităţii Poporului sau, pe scurt, Securitatea.

„Schimbarea la faţă" a D.G.P., parte integrantă a M.A.I.

Primele epurări ale aparatului de stat - *inclusiv a structurilor de informaţii şi contrainformaţii române* - au început în septembrie 1944[4], urmate apoi de altele şi mai brutale după 6 martie 1945.[5]

---

retrase în termen de 90 de zile din România, cu excepţia Uniunii Sovietice care îşi va păstra pe teritoriul României orice forţe armate considerate necesare..."

[3] Înfiinţat în 1921, a activat legal până în 1924 când a fost interzis prin Legea Mârzescu, ca urmare a susţinerii unor teze antistatale. Susţinut de Moscova, a activat în ilegalitate până la 23 august 1944 când a devenit un partid legal, preluând ulterior puterea politică şi aflându-se la conducerea statului român până la lovitura de stat din decembrie 1989.

[4] Prin Decretul-Lege nr. 461/19 septembrie 1944 s-a prevăzut purificarea aparatului de stat prin care erau verificaţi şi revizuiţi toţi funcţionarii publici numiţi după 10 februarie 1938. Un nou Decret-Lege, cel cu nr. 446 din 30 martie 1945, a dus la alte epurări în rândul administraţiei publice, inclusiv în rândul poliţiştilor şi lucrătorilor din domeniul informaţiilor şi contrainformaţiilor.

Nevoia de consolidare instituţională a noului guvern procomunist, condus de dr. Petru Groza şi impus de Moscova, presupunea întărirea capacităţii informative,[6] penetrarea mediilor de interes, precum şi cunoaşterea stării de spirit a societăţii româneşti, dar şi a organizării unor eventuale acţiuni anticomuniste din partea opoziţiei politice, pentru anihilarea lor la timp şi cu eficienţă maximă.

Toate acestea urmau să se facă în scopul pregătirii şi câştigării alegerilor din noiembrie 1946 pentru preluarea totală a puterii politice, inclusiv înlăturarea monarhiei, privită ca un ultim obstacol în calea comunizării depline a României. Odată cu guvernul condus de dr. Petru Groza, la conducerea Poliţiei române a fost desemnat generalul Constantin Popescu,[7] persoană cu vădite simpatii de stânga, care a trecut la o amplă reformă structurală a aparatului poliţienesc.

El a fost cel care a organizat Direcţia Generală a Siguranţei Statului (D.G.S.S.) - *componentă de bază a Direcţiei Generale a Poliţiei (D.G.P.)* - în subordinea căreia se aflau 12 Inspectorate Regionale de Siguranţă, acestea cuprinzând 40 de servicii, 85 de birouri şi 365 de agenturi informative.[8]

---

[5] Cu sprijin sovietic, pe data de 6 martie 1945, s-a instalat guvernul procomunist condus de dr. Petru Groza, un guvern care a acţionat deschis, direct şi brutal pentru comunizarea României.

[6] În acest sens, a se vedea şi rolul pe care l-a jucat aşa-numitul Minister al Informaţiilor (anterior, al Propagandei) pe linia procurării de informaţii, până la consolidarea instituţiilor specializate pe această linie (vezi şi N. Balint, ***Un <<sabotor>> al noului regim... profesorul Grigore Ciortea***, în ediţia electronică a ***Ziarului de Mureş***, 14 noiembrie 2014).

[7] Generalul Constantin Popescu (1893-1985) s-a aflat la conducerea Poliţiei române între martie 1945 - februarie 1948, când a fost numit şeful Marelui Stat Major al Armatei Române (până în martie 1950).

[8] Alin Spânu, ***Istoria serviciilor de informaţii/contrainformaţii româneşti în perioada 1919-1945***, Iaşi, Editura Demiurg, 2010, p. 574.

Epurările succesive[9] la care a fost supus aparatul poliţienesc şi structurile de informaţii şi contrainformaţii din cadrul acestuia, dar şi obiectivele urmărite de P.C.dR., au determinat conducerea acestui minister - *Ministerul Afacerilor Interne din care făcea parte şi D.G.P.* - să procedeze la încadrări directe din rândul persoanelor civile, de cele mai multe ori cu o pregătire precară, dar bine orientate politic, în sensul că cei mai mulţi dintre ei erau fie simpatizanţi comunişti, fie membri ai P.CdR.

Foto 2: Teohari Georgescu (Burach Tescovici; 1908-1976), fost ministru de Interne în perioada 1945-1952

De altfel, ministrul de Interne, în subordinea căruia se afla şi D.G.P., Teohari Georgescu, declara în acest sens că, citez: *„A trebuit să schimb aproape întreg aparatul. Din 40 de inspectori, 30 erau legionari... (...) În ţară s-au făcut lucruri frumoase. S-au schimbat toţi chestorii, s-au schimbat comisarii şi s-a trecut la arestări...”*[10]

Un timp relativ scurt, din nevoia de a face faţă sarcinilor multiple cu care se confrunta Poliţia la momentul respectiv, şi până la pregătirea propriilor cadre, au mai fost încă menţinute în funcţii unele dintre vechile cadre de poliţie şi siguranţă, ulterior acestea fiind disponibilizate sau chiar arestate, judecate şi condamnate, pentru motive mai mult sau mai puţin reale.

Cu toate greutăţile de început, comuniştii au acordat însă o atenţie deosebită ca în posturile cheie, de decizie, din Siguranţă şi Poliţie - *inclusiv la Mureş* - să fie numiţi oameni temeinic verificaţi şi cu garanţii solide.

Un astfel de caz este cel al lui Ştrul Mauriciu.[11] Încadrat iniţial, în 1945, ca inspector în Siguranţa mureşeană, devenit în scurt timp comisar şef

---

[9] L. Pleşa, ***Cadrele securităţii în timpul lui Teohari Georgescu***, în ***Caietele CNSAS***, an IV, nr. 1-2 (7-8), 2011, p. 9-56.

[10] ***Ibidem***, p. 11.

şi ulterior colonel de Securitate, acesta s-a remarcat prin eficienţa administrării brutalităţii şi terorii în anchete, fiind mutat în sectoare „calde" şi rezolvând conform practicilor vremii probleme spinoase, de la anchete dificile în care se practica tortura, până la lichidarea unor grupuri anticomuniste din diverse zone ale ţării.

Multe dintre personajele cu care acesta a lucrat, subordonaţi de-ai săi, de o brutalitate şi un grobianism ieşit din comun, mi-au fost prezentate de foşti deţinuţi politici care i-am cunoscut, azi membri ai Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici - filiala Mureş, descoperindu-i ulterior, după nume, şi în documentele arhivate în Fondul menţionat la începutul comunicării.[12]

În noiembrie 1946, aflat la Tîrgu Mureş - *un caz care l-a adus în atenţia superiorilor săi din M.A.I.* - a fost cel al lui Petru Capotă.[13]

Capotă a fost arestat la Tîrgu Mureş ca urmare a unor informaţii primite de Siguranţa mureşeană, ca desfăşurând activităţi suspecte pe linia obţinerii de informaţii şi având la el mai multe documente cu caracter secret.

La reţinerea sa de către agenţii Siguranţei mureşene, atunci când i s-a cerut să se identifice, Capotă a prezentat - *surpriză!* - o legitimaţie prin care arăta că este lucrător al Serviciului Secret de Informaţii, instituţie aflată atunci în subordinea Preşedenţiei Consiliului de Miniştri.

---

[11] În aprilie 1948, la scurt timp după înfiinţarea Securităţii, Vladimir Mazuru, în acel moment director al Direcţiei Cadre din M.A.I., îi făcea o caracterizare elogioasă care îi ţinea loc şi de recomandare pentru păstrarea lui Ştrul Mauriciu în instituţia nou creată. *„A fost încadrat în MAI în 1945. În prezent este șeful Serviciului de Siguranță din Tîrgu Mureș. Devotat partidului, hotărât, bun organizator, cinstit, bine pregătit profesional, disciplinat, ataşat instituţiei...."* îl caracteriza Mazuru. A se vedea în acest sens ***Cartea Albă a Securităţii, 1945-1948***, vol. I, Bucureşti, p. 447.

[12] Aceşti torţionari sunt prezentaţi şi în articolul intitulat ***Aşa s-a călit bastonul***, publicat în ediţia electronică şi print a săptămânalului ***Ziarul de Mureş*** din data de 26 iunie 2006.

[13] ***Fond Direcţia MAI a Regiunii Autonome Maghiare***, dosar 32/1946, f. 204-209.

Câtuşi de puţin intimidat de acest fapt, Ştrul Mauriciu l-a arestat pe Capotă şi după o anchetă sumară l-a predat sub escortă, pe data de 24.12.1946, Direcţiunii Generale a Poliţiei de Siguranţă din Bucureşti.[14]

Foto 3: Târgu-Mureş, str. Horea, nr. 3. Imobilul în care, la 19 noiembrie 1946, a fost arestat Petru Capotă

Din documentele studiate de mine rezultă că problematica cu care se confrunta Inspectoratul Regional de Siguranţă Tîrgu Mureş condus de Ştrul Mauriciu era una deosebit de complexă.

Spre exemplu, mi-a reţinut atenţia faptul că în vara şi toamna anului 1947 serviciul s-a ocupat de verificarea şi obţinerea de informaţii privind posibile acţiuni antiromâneşti şi antistatale desfăşurate de grupări de persoane coordonate din Ungaria şi constituite în Transilvania din elemente autohtone ostile.[15]

---

[14] Cazul l-am relatat pe larg în articolul ***Agent al serviciilor speciale arestat la Tîrgu Mureş***, publicat în ediţia electronică a revistei ***Clipa*** din SUA, nr. 954, din 18 septembrie 2010, an XX.

[15] Adresa nr. 2479 - S/ 7 august 1947, ***Fond citat***, dosar 1904/1947, f. 10-11, face referire la un aşa-numitul, citez: *„grup terorist P12, recent judecat de Tribunalul Militar Cluj*," adresă difuzată la toate unităţile din subordinea Inspectoratului Regional, cu foarte multe detalii referitoare la misiune, locul conceperii acţiunii, persoane implicate din Ungaria şi România (Transilvania).

Pe parcursul anului 1948, sarcinile Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureş devin tot mai numeroase şi mai diverse, respectiv de la urmărirea unui grup de diplomaţi englezi[16] care, în drum spre Miercurea Ciuc, urmau să traverseze zona de responsabilitate a acestui inspectorat - *Ştrul Mauriciu trebuind să dispună măsurile corespunzătoare de filaj şi stabilire a unor eventuale contacte ale diplomaţilor* -, şi până la cercetarea condiţiilor şi identificarea vinovaţilor în cazul unor asasinate petrecute în Transilvania în timpul ocupaţiei hortyste.[17]

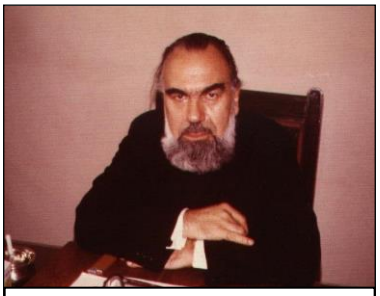

Foto 4: Printre cei anchetaţi de Ştrul Mauriciu (în 1958), s-a aflat şi viitorul mitropolit Bartolomeu Anania (1921-2011)

Pe măsură ce puterea comunistă s-a consolidat, activitatea Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureş devine tot mai complexă, mediile de interes tot mai diverse, iar recrutarea de informatori şi colaboratori din aceste medii, o problemă tot mai stringentă.

Periodic se cereau situaţii care să reflecte activitatea foştilor conducători locali ai fostelor partide istorice, precum şi ai fostelor partide

---

[16] Este vorba despre diplomaţii englezi John Benett Still (n. 1911, la Londra) şi Reginald Alfred Hibert (n. 1922, la Londra), aceştia fiind însoţiţi de cetăţeanul englez de origine română Cramiss Swen George Robert (n. 1897, la Bacău) - ***Fond citat***, dosar 3342/1948, f. 17-18. De menţionat că Reginald Alfred Hibert (decedat în 2002) şi înnobilat pentru serviciile aduse Coroanei, lucrase anterior în SOE, avea o bogată expertiză militară şi, în timp, va deveni un diplomat de carieră cu stagii petrecute la post în diverse funcţii, în România, Franţa, Venezuela, Turcia, Guatemala şi Belgia.

[17] Mă refer la arestarea şi împuşcarea de către grănicerii maghiari, imediat după Diktatul de la Viena din august 1940, a cetăţeanului român Bucur Neagoe şi a altor 6 tineri români, ca urmare a denunţului şi cu participarea directă a pădurarului Antal Iosif, stabilit (1948) la Sândominic/Ciuc - ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 366-367 şi f. 475.

maghiare (Partidul Crucilor cu Săgeţi, Partidul Reînoirii Maghiare, Partidul Vieţii Maghiare, Partidul Ardelean).[18]

Deda, Bistra Mureşului şi Vătava, „centre ale mişcării de rezistenţă anticomunistă"

Un caz care a solicitat aproape un an de documentare şi care a presupus anchete, acţiuni de filaj, culegere de informaţii, infiltrare de agenţi, documentare în mai multe localităţi mureşene şi conlucrarea cu mai multe instituţii, a fost cel reprezentat de arestarea grupului anticomunist Grigorescu - Cengher - Cândea - Voinescu şi care, aşa cum s-a dovedit ulterior, acţiona în zona Vătava - Deda - Bistra Mureşului - Răstoliţa.

În acest caz, între 3 - 6 iunie 1948, Serviciul de Siguranţă din Tîrgu Mureş reţinuse deja mai multe persoane şi ulterior, pe timpul anchetării celor reţinuţi, s-au solicitat date de la mai multe instituţii, date care să probeze şi să documenteze cele afirmate de cei aflaţi în anchetă precum şi legăturile acestora cu alte persoane.[19]

În acest sens, pe data de 11 iunie 1948, plutonierul major Moise Ştefan, comandantul Sectorului de Jandarmi Deda, cu nota raport de verificare nr. 75, sesiza organul ierarhic superior, respectiv Legiunea de Jandarmi Mureş - *şi care avea să sesize apoi Serviciul de Siguranţă Tîrgu Mureş* - cu referire la Grigorescu Alexandru şi Cândea Nicolae, următoarele, citez: *„Deţinem informaţii că activitatea lor teroristă a fost executată din proprie iniţiativă (....) Au avut instrucţiuni de organizare cu ramificaţii şi în alte regiuni fiind încadraţi într-o organizaţie cu caracter subversiv...."*

---

[18] ***Fond citat***, dosar 37/1950, f. 27-88; dosar 45/1951, f. 30, 37, 39; dosar 51/1951, f. 218.

[19] Într-o primă fază a anchetei au fost arestate 10 persoane: Teodor Moldovan (preot), Viorica Moldovan (soţia preotului), Viorel Justinian (inginer), Octavian Mihon (inginer mecanic), Vasile Movilă (fost notar), Aurel Gliga (agricultor), Ioan Napan (funcţionar particular), Nicolae Vlădescu (funcţionar particular), Szocs Magda (funcţionar particular) şi Ioan Senici (funcţionar particular). ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 222.

Pe data de 8 iunie 1948, Serviciul de Siguranţă din Tîrgu Mureş a mai ridicat un număr de 5 persoane din Răstolița, după cum urmează: Filip Lircă (administrator agricol), Ioan Gabor (fiul adoptiv al lui Filip Lircă), Dumitru Oprea (brigadier silvic) şi pe soţia acestuia. Anterior, pe data de 3 iunie 1948, fusese ridicată şi Rozalia Toncean, concubina lui Grigorescu Alexandru.[20]

Foto 5: 30 decembrie 2012, Răstolița, jud. Mureş - Moment de la comemorarea celor trei executaţi de Securitate pe data de 29 decembrie 1948

Reţinerile au continuat, iar pe data de 17 iunie 1848, au fost arestaţi Dumitru Cioată (Vătava), Ioan Timar (învăţător pensionar din Deda), Eugenia Timar (fiica sa), Maria Timar (soţia învăţătorului) şi Pavel Câmpean (din Bistra Mureşului). Acelaşi plt. major de jandarmi Moise, de la Sectorul de Jandarmi Deda, cu nota raport nr. 83 din 18 iunie 1948, raporta eşalonului superior legăturile pe care Cândea şi Grigorescu, doi dintre şefii grupului de rezistenţă anticomunist, îl aveau în zonă, indicându-i pe Vasile Covrig şi Ioan Netea (ambii din Vătava) şi pe Iov Ciontea (din Deda).[21]

În final, acţiunea Siguranţei mureşene - *devenită între timp Securitate, din august 1948* - se va solda cu arestarea şi anchetarea a 100 de persoane, dintre care primii trei (Grigorescu, Cândea şi Voinescu - conducătorii mişcării) vor fi executaţi pe timpul reconstituirii, respectiv pe data de 29 decembrie 1948,

[20] ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 222.
[21] ***Ibidem***, f. 223.

la Răstolița, iar 20 dintre ceilalți 100 vor suferi diverse condamnări.[22] De la jumătatea anului 1948 și până spre jumătatea anului următor, în organigrama Siguranței mureșene - *ca dealtfel în întreg aparatul central* - se vor opera schimbări radicale ca urmare a înființării Direcției Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.) și desființării Siguranței.[23]

Într-o primă fază, fostele cadre ale Siguranței au fost preluate în aparatul de Securitate care însă se va „debarasa" destul de rapid de aceștia, pe măsură ce-și va selecta - *potrivit unor criterii specifice* - propriile cadre. Potrivit istoricului Gabriel Catalan, în februarie 1949, în D.G.S.P. erau angajate 3.553 de persoane, dintre care 83% erau români, 10% evrei, 6% maghiari și 1% alte naționalități (dintre aceștia, 64% proveneau din rândurile muncitorilor, 28% al funcționarilor, 2% al intelectualilor, 4% al țăranilor, 2% fără profesie).[24]

Cu totul altfel stau însă lucrurile în zona Mureșului - *pe raza de responsabilitate a fostului Inspectorat al Poliției de Siguranță* -, zonă în care ponderea maghiarilor și evreilor din aparatul de Securitate era foarte mare în aparatul de conducere local, mai ales după epurările care au avut loc pe parcursul anilor 1949-1952.

Potrivit unei situații interne de la începutul anului 1948 realizată de Serviciul de Siguranță al județului Mureș, organigrama acestuia se prezenta astfel: un total de 37 de persoane, din care 26 de persoane încadrate la Tîrgu Mureș, 6 persoane la Reghin, 3 persoane la Toplița și 2 persoane la Sovata. Funcțiile de conducere erau încadrate 100% cu alogeni, după cum urmează: dr. Ștrul Mauriciu - prim chestor, Mihaly Alexandru - comisar șef, Fűzesi

---

[22] Am relatat pe larg acest caz în articolul ***Cei ce au îmbrăcat cămașa morții*** *(II),* apărut în publicația on-line și print ***Curentul internațional*** (difuzată în SUA și Canada), din 9 decembrie 2010 și care articol, ulterior, a fost preluat de mai multe publicații din țară. Articolul se bazează în principal de documentele din arhivele mureșene, respectiv ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 222-223.

[23] D.G.P.S. a fost înființată prin Dc. nr. 221/1948, publicat în M.O. nr. 200/30 august 1948.

[24] G. Catalan, M. Stănescu, ***Din istoria Securității***, în ***Anuarul Institutului de istorie A.D. Xenopol***, nr. XLI, Editura Academiei Române, Iași, 2004, f. 419.

Iulian - comisar.[25] Situaţia nu se schimbă radical nici la scurt timp după înfiinţarea Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureş, astfel că potrivit ***Tabelului nominal cu situaţia militară a personalului de sex bărbătesc***, tabel ce are ca antet „Serviciul de Securitate al Poporului Mureş," nr. 110/Cabinet, din 18 noiembrie 1948, aflăm că sunt 38 de persoane încadrate, iar în funcţiile de decizie sunt menţinuţi aceiaşi alogeni menţionaţi anterior, doar că între timp funcţiile civile - *urmare a militarizării serviciului nou înfiinţat* - fuseseră echivalate cu grade militare.[26]

Problema „vechii poliţişti" şi cea a basarabenilor

Printre sarcinile de serviciu trasate de M.A.I. noilor structuri din subordine, şi în special inspectoratelor de securitate, s-a aflat şi problema vechilor poliţişti şi funcţionari din Siguranţa Statului, dar şi a foştilor lucrători din serviciile speciale româneşti şi a militarilor deblocaţi care trebuiau monitorizaţi foarte atent, iar la momentul potrivit arestaţi.

Un asemenea caz este cel al lui Pop Romulus, fost şef de cabinet al lui Gheorghe Alexianu[27] şi care, în august 1948, conducea Poliţia mureşeană în calitate de chestor.

Potrivit unei note-raport din august 1948, chestorul poliţiei mureşene Pop Romulus, care era îndeaproape monitorizat, citez: *„datorită unor împrejurări norocoase a reuşit să scape de orice tragere la răspundere, ba chiar să primească posturi de conducere în Republica Populară Română (.....) datorită sistemului său viclenesc de a se introduce (...) a reuşit în scurt timp să câştige încrederea locuitorilor oraşului Tîrgu Mureş.*"[28]

---

[25] ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 621.

[26] ***Ibidem***, f. 558, f. 634-635.

[27] A fost guvernator al Transnistriei în perioada 19 august 1941-26 ianuarie 1944. Condamnat la moarte de Tribunalul Poporului în cadrul „lotului Antonescu," în care s-au pronunţat 13 condamnări la moarte, prin sentinţa din 17 mai 1946 şi executat pe data de 1 iunie 1946 prin împuşcare.

[28] ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 299-300.

Soţia acestuia, Elena Pop, va împărtăşi destinul tragic al soţului ei nu numai pentru că se căsătorise cu „omul nepotrivit," dar şi pentru că era româncă din Basarabia, iar autorităţile sovietice de ocupaţie cereau în mod repetat repatrierea acestor locuitori ai Basarabiei,[29] teritoriu ocupat şi încorporat de către URSS.

În aceeaşi notă-raport din august 1948 privitoare la Romulus Pop, se făceau mai multe referiri la Elena Pop, citez: *„...s-a măritat cu bărbatul ei după retragerea armatei române de ocupaţie din Odessa (...) Numita fiind de origine rusă a fost citată în repetate rânduri la Comandamentul Sovietic unde i s-a pus în vedere că URSS nu recunoaşte căsătoria ei actuală şi este obligată să se întoarcă la locul ei de origine.*"[30]

Anual, ministerul va cere Inspectoratului Regional de Securitate Tîrgu Mureş să-şi intensifice eforturile şi să-i identifice şi localizeze pe foştii poliţişti, precum şi pe foştii lucrători din serviciile speciale şi militarii deblocaţi, cum dealtfel am mai spus anterior în cuprinsul acestei comunicări.[31] Urmare a acestor ordine repetate, vor fi identificate succesiv mai multe foste cadre care acum desfăşurau ocupaţii cât se poate de paşnice, multe chiar anodine. Spre exemplu, în cursul anului 1951 au fost identificate pe teritoriul RAM, 10 foste cadre, dintre care unul încă mai funcţiona ca poliţist.[32]

Evident, la scurt timp după documentarea acestora, urma ca cei mai mulţi dintre ei să fie arestaţi, judecaţi şi condamnaţi la diverse termene şi sub diferite acuzaţii - *mai mult sau mai puţin probate* - cea mai frecventă acuzaţie pe care am întâlnit-o în majoritatea cazurilor fiind aceea de, citez: *„a acţionat împotriva clasei muncitoare şi a URSS."* Împărtăşeau astfel şi ei soarta tragică a

---

[29] A se vedea în acest sens ***Fondul citat***, dosarul 55/ 1952, f. 214 şi dosarul 101/1952, f. 12-13.

[30] ***Fond citat***, dosar 33/1948, f. 300.

[31] Spre exemplu, Ordinul nr. 323/9449 din 19 mai 1951 cerea să fie identificaţi cei care serviseră în aparatul de stat „burghezo-moşieresc" în perioada 1918-6 martie 1945 (gradul avut, locul de muncă şi profesia la momentul respectiv).

[32] ***Fond citat***, dosar 54/1951, f. 103, 182-187.

unui popor al cărui destin se hotărâse de către Churchill şi Stalin, la Moscova, în octombrie 1944.

Concluzii

Urmărind cu atenţie şi spirit critic evoluţiile politice din spaţiul românesc, în general, dar şi din spaţiul mureşean, în particular, atât pe baza documentelor la care am făcut referire anterior, dar şi pe baza altora la care nu am făcut referire expresă, dar pe care le-am studiat în timp, pot concluziona că sub ochiul vigilent al Moscovei, tandemul P.C.dR. - Securitate a acţionat foarte eficient, eliminând treptat cadrele profesioniste formate în vechiul regim şi înlocuindu-le cu propriile cadre selectate pe baza unor criterii specifice, între care ataşamentul faţă de comunism a fost cel mai important, ataşament care însă trebuia probat prin fapte concrete.

Potrivit dialecticii marxiste,[33] în acest fel comuniştii transpuneau în practică un principiu filosofic, respectiv „negarea negaţiei."[34] Din această perspectivă - deşi pare cinic - pot spune că aceste măsuri erau pe deplin justificate. Un regim politic - oricare ar fi fost acesta - nu se putea consolida decât printr-o schimbare structurală a serviciilor de informaţii /contrainformaţii, precum şi a structurii de comandă a Armatei şi a Poliţiei, dar şi subordonându-le total din punct de vedere politic şi administrativ partidului de guvernământ, în speţă P.C.dR., devenit forţa politică conducătoare pentru aproape cinci decenii cu binecuvântarea Moscovei şi

[33] Karl Marx (1818-1883), economist, sociolog, istoric, filosof şi jurnalist, autor - *alături de prietenul şi colaboratorul său Friedrich Engels* - al lucrărilor ***Capitalul*** şi ***Manifestul Partidului Comunist***, a fost puternic influenţat de filosoful german Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), de la care preia - *într-o interpretare proprie* - principiul şi metoda de gândire dialectică. La rândul lor, Marx, alături, desigur, de Engels (care a avut însă o contribuţie mai redusă în raport cu Marx), vor fi (re)interpretaţi, mai târziu, de comunişti, şi în special de V.I. Lenin.

[34] Un principiu filosofic elaborat de Hegel şi preluat mai tîrziu de Marx, acesta din urmă dezvoltându-l şi interpretându-l conform propriei sale viziuni filosofice.

cu acceptul tacit al puterilor occidentale învingătoare în ce-a de-a doua conflagraţie mondială.

Din nefericire însă, toate aceste schimbări s-au făcut cu o brutalitate nemaintâlnită, iar dincolo de statisticile mai mult sau mai puţin exacte pe care le întâlnim în diverse studii şi cercetări şi care fac referire la dimensiunea numerică a schimbării în timp a acestor structuri, s-au aflat destinele a mii de funcţionari, subofiţeri şi ofiţeri. Oameni cu destine frânte sau distruse iremediabil, de cele mai multe ori în solidar cu destinele la fel de nefericite ale familiilor lor.

Bibliografie

a. Bibliografie cu caracter general:

❖ Catalan, G.; Stănescu, M., ***Din istoria Securităţii***, în ***Anuarul Institutului de istorie A.D. Xenopol***, nr. XLI, Iaşi, Editura Academiei Române, 2004;

❖ *** ***Cartea Albă a Securităţii, 1945-1948***, vol. I, Bucureşti;

❖ Pleşa, L., ***Cadrele securităţii în timpul lui Teohari Georgescu***, în ***Caietele CNSAS***, an IV, nr. 1-2 (7-8);

❖ Spânu, Alin, ***Istoria serviciilor de informaţii/contrainformaţii româneşti în perioada 1919-1945***, Iaşi, Editura Demiurg, 2010.

b. Decrete şi ordine:

❖ Decret-Lege nr. 461/19 septembrie 1944;

❖ Decret-Lege nr. 446/30 martie 1945;

❖ Decret nr. 221/1948, publicat în M.O. nr. 200/30 august 1948;

❖ Ordinul M.A.I. nr. 323/9449 din 19 mai 1951.

c. Fonduri arhivistice:;

❖ DJMAN, ***Fond Direcţia MAI a Regiunii Autonome Maghiare***, dosar 32/1946, dosar 1904/1947, dosar 33/1948, dosar 37/1950, dosar 45/1951, dosar 51/1951, dosar 54/1951, dosarul 55/ 1952, dosar 101/1952.

d. Publicistică:

❖ Balint, N., ***Un <<sabotor>> al noului regim... profesorul Grigore Ciortea***, în ediţia electronică a ***Ziarului de Mureş***, 14 noiembrie 2014;

❖ Idem, ***Aşa s-a călit bastonul***, publicat în ediţia electronică şi print a săptămânalului ***Ziarul de Mureş,*** 26 iunie 2006;

❖ Idem, ***Agent al serviciilor speciale arestat la Tîrgu Mureş***, publicat în ediţia electronică a revistei ***Clipa*** din SUA, nr. 954, din 18 septembrie 2010, an XX;

❖ Idem, ***Cei ce au îmbrăcat cămaşa morţii*** *" (II),* apărut în publicaţia on-line şi print ***Curentul internaţional*** (difuzată în SUA şi Canada), din 9 decembrie 2010.

Câteva aspecte privind diplomaţia publică - instrument-cheie de *soft power*

MARIANA POP
Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti

Abstract

A Few Aspects Regarding Public Diplomacy - a Key-instrument of Soft Power

Evolutions in the international context determined the increase of the importance of public diplomacy, and this paper follows its role in the foreign policy of a country and in the policies developed by the governmental actors who, in contemporary diplomacy, collaborate with non-state actors and with non-governmental organizations. Governmental policy tries to promote and collaborate rather than to control. Public diplomacy, an instrument of soft power, promotes the cultural values of a state in another state; trying to obtain the image it wants abroad. And for this, the partners of the state are the non-governmental organisations and the simple citizens.

Keywords: *soft power, public diplomacy, non-governmental organizations, international relations*

Evoluţiile contextului internaţional au determinat creşterea importanţei diplomaţiei publice, iar cercetarea de faţă urmăreşte rolul acesteia ca instrument în politica externă a unei ţări şi în politicile dezvoltate de actorii guvernamentali care, în diplomaţia contemporană, colaborează cu actori non-statali şi organizaţii neguvernamentale. Asemeni acestor din urmă actori, care prezintă flexibilitate, politica guvernamentală mai mult caută să promoveze şi să colaboreze, decât să controleze. Diplomaţia publică, instrument de *soft power*, promovează valorile culturale ale statului într-un alt stat, astfel încât să obţină imaginea pe care şi-o doreşte în plan extern, o proiecţie a activităţii culturale şi a valorilor sale. Iar pentru îndeplinirea

acestui obiectiv, partenerii statului în acest proces sunt organizaţiile neguvernamentale şi simplii cetăţeni.

Studiul de faţă - fragment dintr-o cercetare mult mai amplă - se axează pe studierea bibliografiei de specialitate referitoare la diplomaţia tradiţională, diplomaţia publică, la conceptul de *soft power*, precum şi la conceptele de *diaspora*, *migraţie*, *integrare*. Este o cercetare teoretică, prin care, pe baza celor scrise de autorii dedicaţi acestui domeniu, se conturează aspectele generale privind diplomaţia publică. De asemenea, acest fragment teoretic are în vedere „*asigurarea identităţii în diversitatea culturală a Uniunii Europene*."

Diplomaţia tradiţională. Scurt istoric şi definiţii

„*Diplomaţia este aplicarea inteligenţei şi tactului în desfăşurarea relaţiilor oficiale între guvernele statelor independente*."[1]

Diplomaţia îşi are originile în Mesopotamia, în urmă cu 2500 de ani. Atunci reprezenta un sistem în cadrul căruia oraşele-state încheiau diverse alianţe şi dezvoltau relaţii de comerţ. Pentru realizarea acestora, din cauza distanţelor lungi, legătura era păstrată prin mesageri sau soli. Ei transmiteau informaţiile, înmânau documentele care erau necesare pentru încheierea unor protocoale, respectând normele rudimentare de drept de la acea vreme. Unele lucrări desprinse din mitologie vorbesc chiar despre îngeri în rolul vestitorilor care „*reprezentau, ceea ce astăzi sunt consideraţi a fi precursori ai diplomaţiei moderne*."[2]

Primele ambasade permanente au fost înfiinţate în secolele XV-XVI în Italia, iar în secolul al XVIII-lea s-a desemnat o persoană care să

---

[1] Shaun Riordan, ***Noua diplomaţie. Relaţii Internaţionale Moderne***, Prahova, Editura Antet, 2004, p. 17.

[2] *** Raymond Cohen, ***The Diplomatic System - Role and Function of Diplomacy***, în ***Theoretical Background: Diplomacy and Conflict Resolution***, Hebrew University, Jerusalem, 1997, p. 2, disponibil la http://passia.org/publications/annual seminar reports/pub reports no 101.htm, accesat la 05.06.2017.

negocieze în numele unui stat - diplomatul. Un secol mai târziu „*diplomaţia se legitimează ca activitatea prin care se realizează reprezentarea intereselor externe ale statelor*."[3] Dezvoltarea diplomaţiei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a adus serviciilor diplomatice rolul de a „*furniza canale de comunicare între guverne*."[4] Diplomaţia este „*principalul mijloc prin care statele comunică între ele, permiţându-le să aibă relaţii regulate şi complexe*."[5] În secolul următor, diplomaţia a înglobat noi atribuţii, astfel încât a ajuns să fie „*procesul general prin care statele comunică, se influenţează şi rezolvă conflictele prin negocieri*."[6]

Diplomaţia evaluează, conciliază şi protejează interesul naţional, printr-un schimb de informaţii, în aceeaşi măsură, între state suverane şi alţi actori. „*Cei mai mulţi teoreticieni definesc diplomaţia drept ştiinţa raporturilor sau arta de a concilia interesele statelor*,"[7] fiind considerată „*oglinda către exterior a realităţilor interne*."[8] De aceea, diplomaţia măsoară o mare componentă de putere prin care statele „*îşi urmăresc politica externă, iar aceste politici sunt încă încadrate într-o mare măsură, în multe state, într-un minister de afaceri externe*."[9] Pe înţelesul tuturor, diplomaţia s-ar traduce prin instituţia care guvernează relaţiile dintre state, iar diplomaţii sunt cei cărora le e atribuită puterea de a reprezenta

---

[3] Ana-Maria Bolborici, ***Diplomaţia Uniunii Europene şi criza din Orientul Mijlociu la începutul secolului al XXI-lea***, Iaşi, Institutul European, 2016, p. 18.

[4] ***Ibidem***.

[5] *** G. R. Berridge şi Alan James, ***A dictionary of Diplomacy***, ediţia a 2-a, Editura Palgrave Macmillan, Hampshire, 2003, p. 70, disponibil la http://kamudiplomasisi.org/pdf/kitaplar/_adictionaryofdiplomacy.pdf, accesat la 06.06.2017.

[6] Vasile Puşcaş, ***Relaţii internaţionale contemporane***, Cluj-Napoca, Editura Sincron, 1999, p. 61-62.

[7] Ana-Maria Bolborici, ***op. cit.***, p. 19.

[8] ***Ibidem***.

[9] *** G. R. Berridge, ***Diplomacy. Theory and Practice***, ediţia a 2-a, Hampshire, Editura Palgrave, 2002, p. 3, disponibil la http://www.worldmediation.org/education/chapter-9-2.pdf, accesat la 06.06.2017.

statul respectiv în plan extern şi de a negocia în favoarea ţării lor.[10]

Pe lângă state/guverne, sunt şi alţi actori care influenţează direcţia politicii externe. În acest proces sunt implicate şi organizaţiile neguvernamentale şi/sau instituţiile internaţionale, organizaţiile culturale, instituţiile de învăţământ, sectorul privat, grupuri de persoane din rândul societăţii civile şi chiar cetăţeni simpli şi care joacă un rol tot mai însemnat pe scena diplomaţiei publice.

Diplomaţia abordează teme tradiţionale cum ar fi pacea, securitatea, crearea de alianţe pentru a soluţiona conflictele, cooperarea bi- şi multilaterală, negocierea acordurilor, diaspora, minorităţile, dar şi teme noi, care altădată nici nu făceau obiectul discuţiilor între state, printre care migraţia, încălzirea globală, mediul virtual internaţional, telecomunicaţiile şi alte teme de interes general internaţional, cum ar fi sănătatea şi turismul.

„*La nivelul relaţiilor internaţionale, diplomaţia se prezintă a fi un master-mechanism, un sistem de conducere a relaţiilor dintre state, oferind posibilitatea în acelaşi timp societăţii internaţionale să funcţioneze după un ghid prestabilit, care include un sistem comportamental de legi şi norme; analitic, diplomaţia este cea care echilibrează societatea internaţională, menţine ordinea, previne ciocnirile şi permite în acelaşi timp dezvoltarea relaţiilor între state*."[11] După cum a spus Robert Cooper, „*succesul în diplomaţie înseamnă deschidere şi cooperare transnaţională*."[12]

Aspecte teoretice despre diplomaţia publică şi conceptul de *soft-power*

Dacă diplomaţia tradiţională este arta negocierilor dintre state în vederea elaborării politicilor guvernamentale, în diplomaţia publică intervin

---

[10] *** ***Convenţia de la Viena asupra Drepturilor Diplomatice***, 1961, disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/acte_normative/2006.03.29_viena_1961.pdf, accesat la 07.06.2017.

[11] Ana-Maria Bolborici, ***op. cit.***, p. 20.

[12] *** Robert Coper, ***The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century***, Londra, Editura Atlantic Books, 2003, p. 76, disponibil la https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/cooper.pdf, accesat la 07.06.2017.

şi alţi actori non-statali, care influenţează atitudinile şi politicile actorilor statali în elaborarea, implementarea şi promovarea politicii externe. Dacă în diplomaţia tradiţională actorii principali sunt statele, reprezentate de diplomaţi prin a lor măiestrie, în diplomaţia publică intervin şi organizaţiile neguvernamentale, asociaţiile şi simplii cetăţeni.

„*Distincţia de bază dintre diplomaţia tradiţională şi diplomaţia publică este clară: prima se referă la relaţiile dintre reprezentanţii statelor sau alţi actori internaţionali; cea din urmă vizează publicul larg în societăţi străine şi grupuri mai puţin specifice, organizaţii şi persoane fizice. Există definiţii ale diplomaţiei care fie subliniază scopul său principal (arta de a rezolva dificultăţile internaţionale în mod paşnic, principalii săi agenţi (conduita relaţiilor între state suverane prin intermediul reprezentanţilor acreditaţi) sau funcţia sa principală (gestionarea relaţiilor internaţionale prin negociere).*”[13] Din cele scrise de Jan Melissen se desprind câteva dintre funcţiile diplomaţiei: de reprezentare, de comunicare şi de negociere, un întreg mecanism care asigură relaţii bune şi paşnice între state. Pentru menţinerea păcii şi stabilităţii e nevoie de conciliere, cooperare şi negociere.

Diplomaţia publică e „*un instrument folosit de state, asociaţii de state şi unii actori non-statali pentru a înţelege culturi, atitudini şi comportamente; construirea şi gestionarea relaţiilor; şi gânduri care influenţează şi acţiuni care mobilizează pentru a-şi dezvolta interesele şi valorile.*”[14] Aşadar, fiecare ţară are propriile interese, dar, când vorbim despre relaţii între state, le apropie intersele comune.

Una dintre cele mai succinte şi cuprinzătoare definiţii ale diplomaţiei publice îi aparţine lui Paul Sharp: „*procesul prin care relaţiile directe cu oamenii într-o ţară urmăresc să avanseze interesele şi să extindă valorile celor ce sunt reprezentaţi.*”[15]

---

[13] *** Jan Melissen, ***The new public diplomacy***, Hampshire, Editura Palgrave Macmillan, 2005, p. 5, disponibil la http://cultural diplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf, accesat la 07.06.2017.

[14]Andrew F. Cooper, Jorge Heine şi Ramesh Thakur, ***The Oxford Handbook of Modern Diplomacy***, Oxford, Editura Oxford University Press, 2013, p. 344.

[15]Ana-Maria Bolborici, ***op. cit.***, p. 11.

Noțiunea tradițională a puterii a lui Robert Dahl e capacitatea lui A de a-l determina pe B să facă ceea ce B nu ar face dacă nu ar fi fost influenţat de A. Adică *hard power*. Doi politologi, Peter Bachrach şi Morton Baratz, au ajuns la concluzia că din definiţia dată de Dahl lipsea „*a doua față a puterii*."[16] Joseph Nye e de părere că din definiţia lui Dahl lipseau două aspecte - „*dimensiunea încadrării și stabilirii agendei*,"[17] considerând că e legitimă modelarea preferințelor celorlalți, astfel încât aşteptările lor să fie influențate. Sociologul Steven Lukes considera că „*ideile și credințele celorlalți contribuie la conturarea preferințelor inițiale ale celorlalți*."[18]

Joseph Nye, reprezentant al curentului instituționalist alături de Robert Keohane, a introdus conceptul de *soft power*, creându-se astfel distincția dintre *hard power* şi *soft power*, prima reprezentând noțiunea tradițională a puterii. Noul concept introdus de Joseph Nye, cel de *soft power* este „*abilitatea de a obține rezultatele dorite mai degrabă prin atracție decât prin coerciție*,"[19] adică îi motivezi, îi atragi pe ceilalți să îşi dorească acelaşi lucru folosind mijloace *soft*, ca: valori, cultură, atitudini, idei, idealuri, ideologii şi politici guvernamentale. Sunt trei resurse de bază care alcătuiesc, în opinia lui Joseph Nye, *soft power*: „*cultura (aspectele prin care este atractivă pentru alții), valorile politice (când se ridică la nivelul acestora pe plan intern și extern) și politicile externe (când alții le consideră legitime și deținătoare de autoritate morală)*."[20] „*Soft power se bazează pe capacitatea de a modela preferințele celorlalți*."[21] Pentru Joseph Nye, conceptul de *soft power* reprezintă „*un dans care presupune existența unor parteneri*"[22] sau „*expresia politică a diplomației publice*."[23]

---

[16]Joseph S. Nye, ***Viitorul puterii***, Iaşi, Editura Polirom, 2012, p. 28.

[17]***Ibidem***.

[18] ***Ibidem***, p. 29.

[19] *** Ioan Mircea Paşcu şi Sergiu Nicolae Vintilă, ***Teoria relațiilor internaționale. Note de curs***, SNSPA, p. 16, disponibil la https://cezarsalahor.files.wordpress.com/2008/04/teoria-relatiilor-internationale.pdf, accesat la 07.06.2017.

[20] Joseph S. Nye, ***op. cit.***, p. 103.

[21] Idem, ***Soft power***, New York, Editura Public Affairs, 2004, p. 5.

[22] Idem, ***Viitorul puterii***, p. 103.

Deşi influenţa este un concept dificil de cuantificat şi vizualizat, este în sine o relaţie, nefiind o constrângere sau un contract, ci una asimetrică, rezultat al unei strategii indirecte. Influenţa este ireductibilă la un model unic, dar poate avea multiple forme de manifestare externă: individuală şi colectivă, vizibilă sau invizibilă, negativă sau pozitivă, conştientă sau nu.[24] Cultura europeană este percepută nu numai ca filosofie, artă şi alte manifestări artistice şi intelectuale alături de formele lor de expresie populare corespondente, ci, mai ales, ca un sistem de structuri, alegeri şi interdependenţe care au cunoscut o evoluţie istorică felurită în diversitatea statelor-naţiune ale Europei,[25] iar construcţia Uniunii Europene ca simbol al Europei unificate deţine un potenţial imens de exportare a principiilor democratice şi de respectare a drepturilor omului, fapt ce determină activarea firească a mişcărilor populaţiilor, îndeosebi a celor care deţin o profesie în interiorul teritoriului Uniunii Europene.

„*Conştientă de importanţa sa mondială din punct de vedere economic şi comercial, Uniunea Europeană îşi foloseşte influenţa atât în interes propriu, cât şi în interesul celorlalţi. Uniunea promovează prosperitatea şi sprijină valorile democratice în lumea întreagă; în acelaşi timp, aceasta sprijină consolidarea stabilităţii şi bunăstării pentru cetăţenii din interiorul frontierelor sale*."[26]

Mai mult, în atingerea unor parametri de credibilitate şi eficienţă, deciziile politice trebuie să fie dublate de un *leadership* cu viziune, care să

---

[23] Joseph S. Nye *apud.* Anna Tiedeman, ***Branding America. An examination of US Public Diplomacy Efforts after September 11, 2001***, Tufts University, The Fletcher School, 2005, p. 10.

[24] George Cristian Maior, ***Un război al minţii: Intelligence, servicii de informaţii şi cunoaştere strategică în secolul XXI***, Bucureşti, Editura Rao, 2010, p. 128.

[25] Paul Michael Lutzeler, ***Europa după Maastricht. Perspective americane şi europene***, Iaşi, Editura Institutul European, 2004, p. 311.

[26] *** Direcţia Generală de Comunicare a Comisiei Europene, ***Uniunea Europeană în lume. Politica externă a Uniunii Europene***, Belgia, 2007, disponibil la https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0498a5f9-219b-4df6-b2ba-a51c35e83fa8, accesat la 08.06.2017.

aplice consensul politic responsabil şi coerent, asumând eventuale descreşteri de simpatie sau încredere, dar contând pe sustenabilitate şi performanţă viitoare. *Leadership-ul* din zona economico-financiară este răspunzător pentru eşecul implementării unui cadru legislativ formulat într-o manieră defectuoasă de către *leadership-ul* politic. Percepţia, aşa cum ne-am obişnuit în era informaţiei, ia locul realităţii, şi într-un mediu anarhic economiile sunt extrem de vulnerabile în faţa actorilor angrenaţi în jocul competitivităţii. „*A avea succes într-o lume interconectată presupune ca liderii să gândească în termeni de atracție și cooptare, și nu de impunere*."[27]

Diaspora. Aspecte teoretice

Potrivit definiţiei lui Conner, diaspora reprezintă acel segment de populaţie care trăieşte în afara ţării de origine.[28]

Statul este obligat să le asigure cetăţenilor aflaţi pe teritoriul altui stat protecţie diplomatică, adică să ia măsurile necesare astfel încât să asigure protejarea în afara graniţelor intereselor propriilor cetăţeni în relaţia cu autorităţile locale.[29] Protecţia diplomatică este asigurată de reprezentanţele

---

[27] Joseph Nye, ***Viitorul puterii***, p. 121.

[28] *** Walker Conner *apud*. Willian Safran, ***Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return***, în ***Diaspora: A Journal of Transnational Studies***, volumul 1, nr. 1, Editura University of Toronto Press, 1991, p. 83, disponibil la http://europeofdiasporas.eu/sites/default/files/posts/files/3.%20Safran%20Diasporas%20in%20Modern%20Society.pdf, accesat la 02.06.2017.

[29] *** Art. 3: „*Funcțiile misiunii diplomatice constau în special din: a) a reprezenta statul acreditant în statul acreditar; b) a ocroti în statul acreditar interesele statului acreditant și ale cetățenilor săi, în limitele admise de dreptul internațional; c) a duce tratative cu guvernul statului acreditar; d) a se informa prin toate mijloacele licite despre condițiile și evoluția evenimentelor din statul acreditar și a raporta cu privire la acestea guvernului statului acreditant; e) a promova relații de prietenie și a dezvolta relațiile economice, culturale și științifice între statul acreditant și statul acreditar*.", *Convenția de la Viena*, disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/acte_normative/2006.03.29_viena_1961.pdf, accesat la 02.06.2017.

diplomatice ale statului de origine acreditate pe lângă statele pe teritoriul cărora se află asemenea cetăţeni. „*Prin Convenţia de la Viena pentru codificarea dreptului diplomatic* (1961), *protecţia diplomatică dobândeşte un caracter convenţional*."[30]

Dacă la început diplomaţia viza reprezentarea statului în plan internaţional şi dezvoltarea unor relaţii de lungă durată, negocierea de acorduri, strângerea de informaţii şi comunicarea strategică a informaţiilor, acum îi sunt atribuite şi altele, cum ar fi „*cultivarea unor relaţii de prietenie cu guvernul ţării-gazdă, dezvoltarea intereselor comerciale, negocierea intereselor naţionale, activităţi consulare, crearea unei imagini favorabile ţării pe care o reprezintă*."[31] Rolul diplomaţiei publice în crearea unei imagini favorabile/atractive este esenţial pentru diaspora şi nu cuprinde doar transmiterea informaţiilor, ci presupune şi dezvoltarea unor relaţii pe termen lung care să ajute la implementarea unor politici guvernamentale.

„*Studiile despre diaspora s-au axat pe organizaţiile şi asociaţiile comunităţilor din diaspora care negociază relaţiile lor cu ţara lor de origine, cu societatea gazdă şi co-etnicii din alte regiuni*."[32]

„*Munca de pionierat a lui Robin Cohen a definit diaspora printr-un puternic ataşament al membrilor săi cu ţara de origine. Cohen a argumentat că membrii diasporei împărtăşesc amintirile unui trecut, idealizate sau chiar imaginate şi o legătură comună cu ţara pe care au lăsat-o în urmă. În plus, diaspora a fost văzută ca un actor independent implicat în politica patriei strămoşeşti*."[33]

Membrii comunităţilor din diaspora „*au fost caracterizaţi, de asemenea, ca grupuri etnice deteritorializate cu legătură cu ţara de origine, facilitată de progresele înregistrate în transportul internaţional şi comunicaţii*."[34] Comunităţile din diaspora

---

[30] Raluca Miga-Beşteliu, ***Drept internaţional public***, Bucureşti, Editura All Beck, 2005, p. 140.

[31] Raymond Cohen, ***op. cit.***, p. 2.

[32] Elena Barabantseva; Claire Sutherland, ***Diaspora and citizenship***, Oxon, Editura Routledge, 2012, p.2.

[33] ***Ibidem***, p. 3.

[34] ***Ibidem***.

nu sunt însă întotdeauna omogene, de multe ori sunt dezbinate sau aflate în competiţie.

Introducerea conceptului de migraţie

Complexitatea problematicii migraţiei este variabilă din cauza efectelor pe care aceasta le produce. Cauzalitatea determinată de circumstanţele istorice, economice, politice, culturale sau religioase face ca explicarea fenomenului imigraţionist să abunde în aplicaţii şi metode de monitorizare şi control.

Dacă din punct de vedere geografic, migranţii se definesc ca indivizi sau grupuri de indivizi ce se deplasează dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului şi, eventual, de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire, din perspectivă sociologică putem spune că *migraţia*[35] concentrează în jurul său un set foarte larg de fenomene sociale, motiv pentru care o definiţie comprehensivă se conturează prin analiza mai multor sfere de interes, cunoscând impactul mai multor activităţi şi antrenând multiple consecinţe. Cu alte cuvinte, migraţia este imaginată ca fiind rezultatul unei multitudini de acţiuni individuale, ale agenţilor raţionali, care evaluează costurile, beneficiile şi riscurile angajării în procesul imigraţionist. Dacă analizăm această mişcare voluntară în termeni pur economici, vom descoperi că statele, chiar dacă au nevoie de forţă de muncă sau specialişti pe anumite domenii, manifestă diverse restricţii pe piaţa muncii în scopul de a proteja proprii cetăţeni.

Allan G. Johnson defineşte migraţia ca fiind o „*deplasare fizică a oamenilor înăuntrul sistemelor sociale şi între ele*,"[36] afirmând că această deplasare contribuie indubitabil la modificarea structurii compoziţiei sociale a populaţiei, antrenând noi modele ale relaţiilor interetnice şi interrasiale dintre cetăţeni. Din perspectivă sociologică, problema migraţiei propune

---

[35] Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, ***Dicţionar de sociologie***, Bucureşti, Editura Babel, 1998, p. 350.

[36] Allan G. Johnson, ***Dicţionarul Blackwell de sociologie***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007, p. 215-216.

spre analiză efectele non-materiale ale mişcărilor populaţiilor prin apariţia vulnerabilităţilor ce pot compromite stabilitatea şi securitatea internă a statului-gazdă. Repulsia cetăţenilor din statul-primitor se accentuează cu precădere în momentele de recesiune economică, iar promovarea unor politici naţionale anti-migraţie prin vocea decidenţilor politici interesaţi de câştigul unui capital electoral este în defavoarea ideii de unitate a Uniunii Europene şi trebuie corectate.

Este cunoscut faptul că imigranţii provoacă, în mod caracteristic, ostilitate în rândul populaţiei native, care îi acuză pe aceştia de subminarea culturii naţionale, crearea unei presiuni pe piaţa muncii, fiind identificaţi drept ţapi ispăşitori pentru frustrări felurite, indiferent dacă reprezintă o cauză sau nu,[37] însă aceste repudieri sociale pot fi limitate printr-o comunicare publică corectă şi printr-un tratament corespunzător faţă de imigranţi. În fond, nu trebuie privită ca o situaţie de *win-lose*, întrucât ambele părţi pot avea de câştigat dacă reuşesc să depăşească limitele patriotarde şi politica de partid şi analizează raportul cost-beneficiu cu o voinţă pozitivă.

Combinaţia dintre presiunile migraţiei generate de creştere demografică diferită, dar şi de o distribuţie inegală a sărăciei şi a resurselor, dublate de consecinţele sociale ale raportului de îmbătrânire a populaţiei activă, îndeosebi cea tânără, reprezintă argumente semnificative de transformare a politicii internaţionale,[38] Uniunea Europeană fiind poate cel mai îndrituit construct a cărui securitate depinde de fluctuaţia migraţiei interne.

Indubitabil procesele globalizării - fluxuri transfrontaliere de capital, mărfuri, servicii şi persoane[39] - antrenate de dinamica fluxurilor de informaţii sau a mijloacelor ieftine de transport ce au dus la eliminarea

---

[37] Iain McLean, Allistair McMillan, ***The Concise Dictionary of Politics***, New York, Editura Oxford University Press, Second Edition, 2003, p. 348.

[38] Zbigniew Brzezinski, ***Marea dilemă: a domina sau a conduce***, Bucureşti, Editura Scripta, 2005, pag. 163.

[39] Remus Gabriel Anghel, Istvan Horvath, ***Sociologia Migraţiei***, Iaşi, Editura Polirom, 2009, p. 130-132.

barierelor geografice şi temporale, facilitează oportunităţile de imigraţie favorizând şi încurajând relocarea geografică din raţiuni economice, politice, militare, culturale sau religioase. În condiţiile în care globalizarea şi modernizarea transporturilor şi a comunicaţiilor facilitează mobilitatea, politica de integrare a Uniunii Europene trebuia să răspundă diverselor problematici, cum ar fi tipul de abordare pe care trebuie să îl aibă statele membre ale Uniunii Europene în privinţa imigrării interne şi modul în care ar trebui tratați imigranţii dacă sunt acceptaţi.

Statele membre ale blocului comunitar se regăsesc în postura obligatorie de a elimina asperităţile create de anvergura intereselor divergente şi se recomandă angajarea într-o nouă formă a cooperării interguvernamentale, dublată şi de consolidarea factorilor decizionali locali şi regionali. A devenit indubitabilă acceptarea observaţiei că într-o lume globalizată competiţia accelerează nevoia de adaptare prin renunţarea implicită la orgolii naţionale fără substanţă şi prin adăugarea de plus-valoare caracterului de anticipaţie a tabloului predictibilităţii pozitive de pe axul central al imigraţiei.

Pieţele operează în cadrul unui sistem politic, iar sancţiunile economice pentru cei ce nu respectă regulamentele s-au dovedit a fi puţin eficiente. În plus, interdependenţa economică este doar unul dintre factorii ce împietează asupra suveranităţii.[40] Este adevărat că Uniunea Europeană reprezintă un hibrid ce conţine atât componenta interguvernamentalistă, cât şi pe cea confederativă în anumite sectoare, doar că globalizarea transcende decidentul politic prin mărimea implicaţiilor şi efectelor ce se întorc în economia statelor membre.

„*Realitatea secolului XXI ne relevă o scenă globală nu doar aglomerată, ci în permanenţă solicitată, marcată de actori neobosiţi, stăruitori şi competitivi ce luptă să-şi atingă scopurile personale, atenţi mereu la activităţile concurenţilor lor*."[41]

---

[40] Joseph S. Nye, ***Descifrarea Conflictelor Internaţionale***, Prahova, Editura Antet, 2005, p. 148.

[41] Anton Carpinschi, Diana Mărgărit, ***Organizaţii Internaţionale***, Iaşi, Editura Polirom 2011, pag 194.

Clasica separaţie dintre politica internă şi cea externă, postulată de realişti, dar şi de neorealistul Kenneth Waltz şi-a pierdut în mare parte relevanţa argumentaţiei. Într-o lume globalizată, dezvoltată printr-o interdependenţă economică concentrată, în mod indubitabil s-a subţiat foarte mult „peretele" ce se ivea între cele două domenii de activitate.[42] Decidentul de politică externă nu poate lua o decizie majoră în acest câmp de acţiune fără a calcula repercusiunile din politica internă, procesul fiind unul reversibil, astfel că pe măsură ce înregistrăm o coeziune mai puternică la nivelul decidenţilor Uniunii Europene aceasta se poate regăsi în acţiunile pe care le desfăşoară conform principiilor şi intereselor sale. Un psiholog defineşte „*paradoxul puterii*" drept faptul că puterea este câştigată de către liderii politici prin promisiunea faţă de cetăţenii săi, a susţinerii binelui comun într-un mod inteligent din punct de vedere social, dar posesia puterii se dovedeşte, în final, că îi afectează pe cetăţeni într-un mod negativ.[43] Acest lucru reliefează dezideratul implementării unor strategii inteligente la nivel comunitar, care să fie atât competitive într-o eră a globalizării şi a interdependenţelor multiple, cât şi eficiente prin asumarea responsabilităţilor comune şi alocarea resurselor corespunzătoare.

Pe fondul crizei economice şi a efectelor sale, s-a înregistrat o acutizare a polarizării societăţilor europene cu privire la imigranţi şi acceptarea acestora reclamând implicaţii politice şi sociale divergente în interiorul Uniunii Europene.

Prosperitatea statelor din Vestul Europei a atras interesul migranţilor români ca urmare a legăturilor istorice, similitudinilor de limbă, dar şi a proximităţii geografice. Tendinţa dezvoltării politicilor protecţioniste persistă şi ocupă agenda publică a liderilor europeni, determinată de lipsa viziunii modului de asimilare a imigranţilor şi întărită de presiunea socială şi economică exercitată în interiorul Uniunii. Discriminarea pe piaţa muncii europeană dublată de un sentiment de xenofobie faţă de imigranţii statelor

---

[42] Iulia Moţoc; Şerban Filip Cioculescu, ***Manual de analiză a politicii externe***, Iaşi, Editura Polirom, 2010, p. 177.

[43] Joseph S. Nye, ***Viitorul Puterii***, p. 229.

membre mai puţin dezvoltate obligă responsabilizarea liderilor politici şi contracararea acestor atitudini prin programe de facilitare a emigraţiei şi integrare luând în considerare că în Europa populaţia activă îmbătrâneşte şi nevoia imigranţilor calificaţi care să suplinească carenţele pieţei de muncă se accentuează.

Criza economică a demonstrat însă că piaţa europeană a muncii este foarte instabilă şi la primul semn al recesiunii procente îngrijorătoare de şomeri au iniţiat un cordon social de presiune la adresa liderilor politici. Imigranţii au devenit repede ţinta de refulare a societăţii nevoită să accepte măsurile de austeritate şi implicit scăderea nivelului de trai. Raţiunile economice introduse în această cercetare îşi dovedesc importanţa prin faptul că demonstrează limitele construcţiei europene în absenţa unei fiscalităţi comune într-o piaţa unică şi în care este asigurată libertatea de mişcare a capitalurilor, serviciilor şi cetăţenilor.

Asumarea unei centralizări fiscale la nivel Uniunii Europene din partea statelor-naţiune ar reprezenta motivele unui parcurs federativ ce ar permite ajustarea şi corectarea disfuncţionalităţilor economice mai eficient, precum şi anticiparea riscurilor sistemice la nivelul macroeconomic. Această opţiune este respinsă de majoritatea statelor membre preferând o gestionare interguvernamentală a economiei Uniunii şi creează o serie de inegalităţi în interiorul pieţei europene.

La baza acestor modificări sociale se află nu doar efectele economice resimţite, ci acestea sunt completate de motivaţii culturale şi naţionaliste, sentimente de conservare a identităţii naţionale, de solicitările tot mai vehemente ale comunităţilor de imigranţi care solicită beneficii economice consistente ori tratamente nediscriminatorii pe piaţa muncii.

Imaginarul politic european are însă responsabilitatea menţinerii unui discurs echidistant şi fidel realităţii în privinţa integrării imigranţilor, indiferent de religie sau apartenenţă etnică, de implementare a unor programe în scopul integrării acestora pe piaţa muncii, prin crearea de instrumente şi politici flexibile, întrucât condiţionalitatea economică ce reclamă acoperirea necesarului forţei de muncă calificate şi, implicit, menţinerea unui nivel competitiv al economiei, solicită o alegere raţională în

acest sens. În plus, cetăţenii statelor membre trebuie să înţeleagă şi să accepte identităţile multiple, necesitatea creării unui mediu competitiv pe piaţa locurilor de muncă - unic model de balansare a raportului dintre suplinirea anumitor categorii de servicii şi lipsa populaţiei active. Mai mult, multiculturalismul şi toleranţa implicate în factorii integrării ar trebui să fie susţinute la toate cele trei niveluri decizionale ale democraţiilor liberale europene: guvern şi instituţiile centrale, autorităţile publice locale şi regionale şi organizaţiile non-guvernamentale sau personalităţile publice cu influenţă.

Conceptul de integrare

Termenul de *integrare* provine din punct de vedere etimologic din cuvintele latineşti *integro, integrare,* respectiv *integratio-integrationis,* utilizate cu sensul de a restabili, a întregi, a reconstrui un tot unitar prin completare interdependentă, elementele constitutive devenind părţi integrante ale construcţiei finale.[44] Chiar dacă noţiunea integrării are substrat istoric-economic, mobilitatea înţelesurilor a permis adaptarea şi pentru ştiinţele sociale exprimând un proces de armonizare în cadrul unei societăţi caracterizate de diverse interese. Integrarea imigranţilor poate fi explicată ca fiind acceptarea şi includerea celor noi veniţi în societatea adoptivă şi, totodată, acceptarea preferinţelor culturale, religioase sau a obiceiurilor acestora.[45]

Conceptul de integrare adaptat la contextul social actual reprezintă ajustarea reciprocă a elementelor constitutive ale unui sistem, permiţându-i acestuia să formeze un nou echilibru. Sistemul poate să preia caracteristicile elementelor constitutive sau poate să-şi formuleze propriile caracteristici,

---

[44] Fritz Machlup, ***A History of Thought on Economic Integration***, Londra, Editura Macmillan Press Ltd, 1977, p. 10.

[45] *** Moritz Jesse, ***„Europeanization" of Immigrant Integration - A Legal Perspective***, ECPR - Standing Group on the European Union's Fourth Pan-European Conference on EU Politics, Riga, 2008, disponibil la http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/051.pdf, accesat la 01.06.2017.

complet autonome. Structura nou creată poate fi considerată drept integrată numai atunci când relaţiile care se stabilesc între elementele care o compun sunt stabile pe o perioadă îndelungată şi generează efecte perceptibile la nivelul fiecărei unităţi componente.[46]

Asigurarea identităţii în diversitatea culturală a Uniunii Europene

Cadrul socio-politic şi economic european actual este produsul unor valuri ale globalizării, având o motivaţie economică îndeosebi, însă, pe de altă parte, o tendinţă de fărâmiţare politică şi o afirmare a naţionalismelor explicate de rezistenţa la şocul crizei financiare şi a efectelor antrenate de aceasta, dublate de populismul promovat în interiorul unor state ce găzduiesc numeroase comunităţi de imigranţi - atât europeni, cât şi noneuropeni - a generat două întrebări esenţiale atât la nivel individual, cât şi de grup: *Cine sunt eu?* şi *Cui aparţin?* Cu alte cuvinte: *Ce identitate am?* Termenul de identitate, în multitudinea formelor sale de exprimare este în ultimul timp atât de uzitat încât înţelesul său a devenit din ce în ce mai ambiguu şi mai opac. Acest aspect este amplificat de faptul că, din punct de vedere ştiinţific, sensul conceptului de identitate nu este pe deplin clarificat, rămânând deschis polemicilor şi dezbaterilor, mai ales în arealul ştiinţelor sociale.

Termenul *identitate* provine din rădăcina latinească *idem,* ce presupune asemănare şi continuitate şi este explicat de psihologul şi psihanalistul german Erik Erikson ca un proces situat în interiorul individului, dar şi în interiorul culturii comunităţii din care face parte, stabilind o relaţie intrinsecă între aceştia. Identitatea este, de asemenea, un concept construit contradictoriu întrucât în sens general reprezintă incluziunea fiinţei umane în lumea socialului, dar, în acelaşi timp, creează şi criteriul diferenţierii prin implicarea ideii de unicitate, diferenţiere de „celălalt." Astfel, discriminarea se transformă în creator de identitate, deoarece un grup reclamă o anumită apartenenţă prin distingere de alte grupuri.

---

[46] Mihaela Luţaş, ***Integrarea economică europeană***, Bucureşti, Editura Economică, 1999, p. 40.

Înţelegerea conceptului de identitate are în vedere interacţiunile nelimitate dintre oameni angajând nu doar schimburi economice sau materiale, ci şi afecte şi sentimente, această combinaţie a elementelor din sfera socială demonstrând caracterul multidimensional al identităţii. Pentru unii autori, identitatea socială este sinonimă cu categoria de apartenenţă, iar pentru alţii este o noţiune ambiguă în măsura în care apartenenţele sunt multiple şi în care niciuna nu se mai poate impune a priori, în mod obiectiv, ca principală.[47]

În contextul globalizării, statul-naţiune ca unic purtător de suveranitate, întâlneşte tot mai frecvent dificultăţi în exercitarea puterii politice absolute din cauza dinamicii proceselor politice, economice, sociale, culturale şi religioase determinate de modificările sistemului internaţional. În plus, „*o societate bazată pe informaţie are tendinţa să producă mai mult din cele două lucruri pe care oamenii le preţuiesc în primul rând într-o democraţie modernă: libertatea şi egalitatea*."[48] În această perspectivă, statele Uniunii Europene trebuie să răspundă provocărilor aduse de valurile de imigranţi, fiind conştiente că unui proces de integrare transnaţională i se opune unul al particularismelor manifestat prin presiunea socială creată de către populaţia statelor primitoare.

Dimensiunea dintre procesele interconectării mondiale şi violenţa nonetatică îşi găseşte raţiunea întinderii în influenţa pe care o poartă fenomenul imigraţionist raportat la societatea democratică şi multiculturală modernă. Renaşterea sentimentului de apartenenţă la un grup social pare a fi uşor utopică în realitatea cosmopolită actuală şi, totuşi, Mary Kaldor arată că identitatea devine o problemă de etichetare şi identificare socială, indiferentă faţă de voinţa individului: „*Eşti german dacă bunica ta a fost germană, chiar dacă nu cunoşti limba şi nu ai fost niciodată în Germania; dar nu eşti german dacă ai părinţi*

---

[47] Corina Nicoleta Guguluş, ***Integrare, naţiune, identitate***, Iaşi, Editura Lumen, 2006, p. 53-60.

[48] Francis Fukuyama, ***Marea ruptură: natura umană şi refacerea ordinii sociale***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011, p. 11.

turci, chiar dacă trăieşti şi munceşti în Germania."[49] Acest tip de definire a identităţii îşi găseşte întâietate în modelele societăţilor europene prospere, atractive economic pentru imigranţi, cu un grad ridicat al toleranţei faţă de aceştia, dar cu o atitudine oscilantă şi temătoare a percepţiei în momente de criză. Criza economică globală, ce a determinat criza datoriilor suverane şi austeritatea în Europa, reprezintă un pol important la care se raportează gravitaţia sentimentelor de acceptare şi incluziune socială într-un sistem atât de sensibil al percepţiilor faţă de imigranţi.

Celebrul sociolog Claude Lévi-Strauss încadra conceptul de identitate într-un „*fel de cămin virtual la care este indispensabil să ne referim pentru a explica un anumit număr de lucruri, fără ca acesta să aibă însă şi o existenţă reală.*"[50] Această definiţie ne sugerează importanţa psihologică pe care o are identitatea la nivelul naţiunii şi implicaţiile non-materiale dezvoltate la nivelul cetăţenilor.

Formarea naţiunilor implică o intensificare a interacţiunilor din cadrul grupului etnic, prin sporirea comunicării şi afectivităţii, limba, etnia, religia sau ideologia, istoria, cultura, tradiţiile, unitatea în faţa unor agresiuni externe sunt tot atâţia factori care favorizează cristalizarea, apoi cimentarea unei naţiuni. Cu cât factorii de unificare naţională sunt mai numeroşi, cu atât naţiunea este mai coezivă. Conştientizarea apartenenţei la o anumită naţiune este un proces îndelungat ce poate dura sute de ani, fiind însoţită de construirea unui aparat de simboluri - evenimente, personalităţi, locuri de importanţă istorică - toate acestea formând o iconografie naţională transmisă din generaţie în generaţie, prin folclor sau educaţie, stimulând patriotismul şi mândria naţională.[51]

Dacă naţionalismul clasic viza transformarea particularismelor locale şi regionale şi integrarea lor în identitatea naţională, sentimentul naţionalist

---

[49] Mary Kaldor *apud* Daniel Biro, ***Relaţii Internaţionale Contemporane: Teme centrale în politica mondială***, Iaşi, Editura Polirom, 2013, p. 52.

[50] Claude Lévi-Strauss *apud.* Dominique Schnapper, ***Comunitatea Cetăţenilor: Asupra ideii moderne de naţiune***, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2004, p. 43.

[51] Şerban Dragomirescu; Radu Săgeată, ***Statele Lumii Contemporane***, Bucureşti, Editura Corint, 2011, pp. 41-42.

de tip nou este unul disolutiv, ce urmăreşte să elimine elementele considerate alogene.[52] Globalizarea presupune o construcţie interdependentă ce elimină graniţele pentru produse şi servicii generatoare de resurse, însă mişcările umane crează un alt tip de percepţie asupra globalizării. Însă atunci când este vorba despre oameni, apar mişcări de susţinere sau, din contră, unii critici ai globalizării, devenind aproape sentimentali, se referă la graniţele naţionale în termenii următori: „*gardieni valoroşi în faţa activităţilor economice neîngrădite - acestea sunt legile unei ţări care încurajează economia ei, siguranţa şi sănătatea cetăţenilor, utilizarea raţională a teritoriului şi a resurselor*."[53] Această raportare economică a apartenenţei se modifică atunci când fragmentarea şi etnicitatea[54] sunt puternic marcate, iar sentimentul loialităţii naţionale creşte pe măsură ce erodarea identităţii primordiale se nuanţează prin intermediul copiilor, căsătoriilor mixte sau a politicilor naţionale favorabile imigranţilor (cazul Marii Britanii - fostele colonii; Olanda sau Franţa). Problema identităţii europene remarcă motivele integrării într-o comunitate cu valori, principii şi interese diferite, dar guvernate de politici comune ce încearcă incluziunea vieţii sociale într-un nucleu dinamic ce urmăreşte un rezultat şi beneficii comune, dar păstrând în acelaşi timp propriile tradiţii, cultura, obiceiurile şi alte elemente specifice naţionale.

Anthony Smith[55] consideră că obstacolul construcţiei europene a fost pus încă de la construcţia sa, de sus în jos, elitele politice construind un cadru comun de dezvoltare economică, asigurând elementele infrastructurii. Însă populaţia nu a menţinut ritmul cu condiţiile reclamate de tratate, cu interesele economice ce transcend socialul, iar dezideratul creării unei legături emoţionale şi culturale între europeni, care să ducă, la un sentiment de apartenenţă europeană, rămâne vag şi fără perspective.

---

[52] Daniel Biro, ***op. cit.***, p. 53.

[53] Zbigniew Brzezinsky, ***op. cit.***, p. 164.

[54] Anthony D. Smith, ***Naţionalism şi Modernism***, Chişinău, Editura Epigraf, 2002, p. 212.

[55] Anthony D. Smith, ***op. cit.***, p. 223-224.

NOTE DE LECTURĂ

***Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identităţi culturale - Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2016, 1016 p.**

Se spune că o carte se scrie având la bază alte cărţi. Este adevărat, deoarece pentru a scrie ceva ai nevoie de cunoştinţe, de modele, de cunoaşterea temeinică a ceea ce s-a scris până în acel moment despre tema abordată. Doar în acest fel, construind pe ceea ce se cunoaşte deja, poţi completa lacunele, aducând la lumină informaţii noi, recente, utile şi, nu în ultimul rând, aşteptate de cei interesaţi.

O astfel de carte - *o carte fundamentală a cărţilor vechi* - este cea pe care un colectiv ştiinţific, format din cercetători cu experienţă îndelungată în domeniu şi cu preocupări reale în acest sens - *Ioan Chindriş, Niculina Iacob, Eva Mârza, Anca Elisabeta Tatay, Otilia Urs, Bogdan Crăciun, Roxana Moldovan, Ana Maria Roman-Negoi* - o oferă ca rezultat al unor ani îndelungaţi de căutări asidue prin nu mai puţin de 75 de biblioteci şi depozite de carte. Un colectiv care a îmbinat experienţa şi înţelepciunea cu dinamismul şi avântul specific începutului de drum; care şi-a asumat buna cunoaştere a limbilor vorbite în acest areal geografic (română, maghiară, germană, dar şi latina şi alfabetul chirilic), atât în varianta veche, vorbită în trecut, cât şi limba actuală; un colectiv care a dorit într-adevăr să lase în urmă o carte fundamentală pentru generaţiile care ne urmează.

Finalul este mai mult decât surprinzător sub *aspect grafic* (1.016 pagini tipărite), *ştiinţific* (21 de centre tipografice din fostul Imperiu Habsburgic au fost analizate şi interpretate), *informaţional* (repertoriu exhaustiv al cărţilor vechi româneşti tipărite în Imperiul Habsburgic sau, aşa cum subliniază autorii, „*o bibliotecă europeană*" ca parte a unei viitoare „*biblioteci europene*

digitale" ce va permite regăsirea cărţilor regionale într-un portal cu acces liber şi nelimitat).

Vorbim, aşadar, de o carte care redefineşte ideea de cercetare, un veritabil repertoriu/instrument/bibliografie românească veche - în funcţie de preferinţele celui care o răsfoieşte.

Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identităţi culturale - Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a Cultural Identity - apărută în anul 2016 la Cluj Napoca, Editura Mega este structurată în două părţi: *prima* se constituie într-un studiu introductiv din perspectivă istorico-religioasă care analizează intervalul dintre finalul secolului al XVII-lea şi până la 1830 în context european. Cele mai consistente informaţii, prelucrate cu acribia specifică unui cercetător cu experienţă, se referă la activitatea principalelor centre tipografice româneşti din arealul habsburgic - Alba Iulia, Oltenia, Blaj, Cluj, Sibiu, Viena, Buda, Pesta, Braşov, Arad, Timişoara, Trnava (Sâmbăta Mare), Bucovina Habsburgică - cu menţionarea celor mai reprezentative nume care au activat în domeniu. Cu multă uşurinţă, dovadă a stăpânirii depline a cunoştinţelor de specialitate, prof. univ. dr. Eva Mârza de la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, semnatara ***Introducerii*** (p. 5-64 în limba română; p. 65-129 în limba engleză), parcurge istoria tipografică a locurilor, inserând elemente de memorie locală, de aspecte istorice şi cultură religioasă, de biografie a unor caractere individuale deplin devotate cărţii şi cunoaşterii pe care aceasta o poartă între coperţile ei.

Partea a doua este constituită din repertoriul în sine, cu descrieri, informaţii, amănunte care completează multe goluri în istoria livrească a românilor.

Intervalul temporar ales de autori este semnificativ pentru istoria românilor transilvăneni; anul de început al repertoriului - anul de referinţă 1691 - reprezintă prima intervenţie habsburgică în viaţa politică, religioasă şi culturală a provinciei. Prin ***Diploma Leopoldină***, politica Vienei a pătruns până în cel mai puţin semnificative aspecte ale vieţii, în toate formele ei de manifestare, impunând regulile imperiale fără drept de opoziţie. Totodată, în

vederea „protejării" transilvănenilor de influenţele posibil periculoase care veneau de peste Carpaţi sub forma cărţilor, au fost emise şi primele decrete de privilegii pentru unele tipografii, acestea ducând practic la controlarea politicii editoriale locale. Anul final este 1830, chiar dacă activitatea centrelor tipografice analizate continuă şi după acest reper temporar convenţional ales.

139 de ani de activitate editorială! 139 de ani care se reflectă în 1.002 titluri de cărţi identificate şi prezentate în lucrarea de faţă. Autorii subliniază faptul că prin noţiunea de „*carte românească veche*" se înţelege în cazul realizării acestui repertoriu totalitatea cărţilor tipărite în limba română în interiorul Imperiului Habsburgic, dar şi cele tipărite de autori români, indiferent de limba sau locul de publicare, în intervalul cronologic delimitat.

Aşa cum se afirmă în ***Introducere***, descrierile au fost realizate cu cartea în mână, ceea ce înseamnă că dincolo de lista de titluri prezentate, lucrarea de faţă se constituie într-un inventar real al tuturor cărţilor existente în perioada cercetării.

Din punct de vedere metodologic, repertoriul respectă reguli stricte de prezentare: centrele tipografice sunt prezentate în ordine alfabetică, titlurile reprezentând activitatea lor editorială sunt expuse în ordine cronologică, iar în cadrul aceluiaşi an - firesc, în ordine alfabetică. Informaţiile aferente fiecărei cărţi au fost redate ţinându-se cont de anumite aspecte convenţionale: titlul şi informaţiile la titlu aşa cum au fost ele tipărite; formatul cărţii şi elemente de ornamentaţie; cuprinsul; depozite/biblioteci unde poate fi găsită fiecare carte în parte, precum şi numeroase referinţe bibliografice.

Dacă la toate acestea adăugăm şi faptul că lucrarea de faţă este completată de o secţiune specială dedicată cărţilor cu existenţă incertă, de o vastă bibliografie de specialitate (p. 135-169), de un tabel privind reprezentarea cronologică a cărţii româneşti vechi din Imperiul Habsburgic (p. 993-1.010) şi de imaginea cartografică a centrelor tipografice analizate considerăm că am reuşit deja să stârnim curiozitatea cercetătorilor avizaţi, a viitorilor specialişti în carte veche, a tuturor celor care sunt interesaţi de un subiect atât de generos precum cartea veche.

Dincolo de efortul uriaş de identificare a cărţilor, a depozitelor şi a referinţelor pentru fiecare carte în parte, credem cu tărie că autorii au reuşit să ne ofere ceea ce şi-au propus: un repertoriu fundamental de carte veche românească; un instrument de cercetare de mai bună valoare; argumente de necontestat care susţin apropierea conceptuală a specificului cultural românesc de spiritul european; cunoaşterea fără precedent din perspectivă ştiinţifică a rolului pe care cartea românească tipărită în limba română în Imperiul Habsburgic sau cărţile tipărite de autori români în intervalul 1691-1830, indiferent de limbă, l-a avut în dezvoltarea spiritului european al culturii.

Dr. Monica Avram
Biblioteca Judeţeană Mureş

Două ediţii de *Catehisme* din secolul al XVI-lea editate în Slovacia

Cercetarea cărţii vechi în Slovacia este direcţionată în ultimii ani prin granturi şi alte proiecte spre fondul de carte din secolul al XVI-lea existent în bibliotecile din ţară. Această temă s-a materializat în numeroase conferinţe, de aici rezultând studii privitoare la existenţa tipăriturilor din secolul al XVI-lea în diferite fonduri. Totodată, se editează cataloage de carte tipărită în acest secol în acelaşi spaţiu geografic, reprezentând diferite colecţii de bibliotecă şi se doreşte încheierea acestei întreprinderi în viitorul apropiat. O realizare deosebită o reprezintă îngrijirea de către Biblioteca Naţională a Slovaciei (Slovenská národná knižnica) din Martin a două ediţii critice de ***Catehisme***. Amândouă ediţii critice sunt legate de oraşul medieval Bardejov aflat în estul Slovaciei şi se încadrează în promovarea reformei iniţiate de Martin Luther prin eruditii locali ai vremii[1].

[1] Spaţiul transilvan al aceleiaşi epoci, aflat sub influenţe ideologice similare a cunoscut apariţii de catehisme în secolul al XVI-lea datorate tipografului Filip Moldoveanu de la Sibiu şi tipografiei diaconului Coresi de la Braşov.

Catechesis D. Leonarti Stöckelii pro Iuventute Bartphensis Composita [anno 1556].

Autori Michal Valčo, Daniel Škoviera, Martin, Slovenská národná knižnica, 2014, 196 p.

Ediţia de faţă cuprinde o prefaţă (în limba latină), cuvânt înainte (în limbile slovacă şi engleză), textul ***Catehismului*** lui L. Stöckel manuscris facsimilat, în două coloane apare transcrierea originalului în limba latină şi traducerea în limba slovacă. Urmează studiul ***Teologico-filosofic referitor la Catehism*** în limba slovacă şi engleză, ***Bibliografia***, ***Rezumat*** în limba engleză şi un ***Indice de trimiteri biblice***.

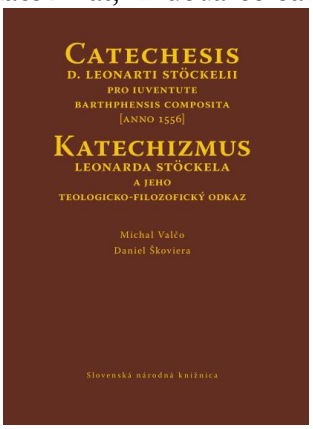

Leonard Stöckel (1510-1560) a fost un reprezentant tipic al Reformei din Slovacia. Bibliografia de specialitate cunoaşte numeroase studii care l-au avut ca subiect principal pe acest erudit şi activitatea sa, un viitor mare admirator al lui Erasmus de Rotterdam şi Philip Melanchton. Oraşul Bradejov aflându-se foarte aproape de graniţele Poloniei de astăzi, Stöckel şi-a făcut o parte de studii în Wroclav, urmărind perfecţionarea în limba greacă şi dreptul roman. Au urmat ani de studii umaniste la universitatea din Wittenberg. După încheierea studiilor a fost numit rector la şcoala din oraşul natal, Bardejov. Şcoala a avut elevi din cele mai bune familii din zonă, fiind organizată de Stöckel în spiritul wittenberghian. În lipsa manualelor şcolare, el însuşi a scris mai multe manuale în diferite domenii, dintre care spre exemplu muzică şi aritmetică. Nu toate au fost tipărite, oraşul nu a avut în vremea sa tipografie chiar dacă fostul său elev apropiat David Gutgesell va deveni la scurt timp fondator al primei tipografii de la Bardejov. Se presupune că în procesul didactic Stöckel a folosit manualul de gramatică a limbii greceşti al lui Melanchton. Pe lângă manualele şcolare, Stöckel a fost apreciat şi pentru scrierea sa teologico-apologetică numită ***Confessio Pentapolitana***

(*Mărturisire a celor cinci oraşe regale libere*) din anul 1549, prin care au fost puse bazele viitoarei identităţi culturale şi religioase a populaţiei. Această *Mărturisire* este considerată a fi un act juridico-religios realizat de Leonard Stöckel, care a fost un exemplu urmat de ***Confessio Scepusiana*** (1569) şi altele. Prin opera sa, autorul ei a format o *Şcoală de Bardejov* (*Bardejovská škola*), care a influenţat sub semnul reformei atmosfera culturală a Slovaciei de est în secolul al XVI-lea. Opera sa, cea teologică, omiletică, pedagogică şi literară este considerată de cercetătorii zilelor noastre una epocală pentru evoluţia culturală a populaţiei în secolul al XVI-lea şi de mai târziu.

Pe lângă lucrările amintite deja, Leonard Stöckel este autor al lucrării editate acum pentru prima oară de cercetătorii Michal Valčo şi Daniel Škoviera, ***Catechesis D. Leonarti Stöckelii pro Iuventute Bartphensis Composita***.[2] Începutul secolului al XVI-lea şi-a lăsat o puternică amprentă pe generaţia lui Leonard Stöckel şi colegii de la Wittenberg. Spiritul reformei, care a dominat în Europa occidentală, pătruns de altfel şi în Transilvania acelei perioade, a necesitat lucrări explicatorii. Catehismele au devenit principalele manuale de instruire în noua religie.

În acest sens, manualul manuscris aflat la baza acestei prezentări are toate părţile componente utile pentru explicarea ideologiei protestante. Pe 40 de pagini autorul a aplicat cărţii sale forma caracteristică pentru catehisme, întrebări şi răspunsuri. Textul este considerat de specialişti o operă elegantă, foarte corectă din punctul de vedere al gramaticii limbii latine „*a veacului de aur*." Autorul apelează la un discurs moderat, cunoscând bine diferenţele mari dintre religiile catolică şi protestantă, mai ales în sacramente şi faptele bune. Manualul a fost destinat copiilor şi tinerilor, elevilor lui L. Stöckel, fiind considerat un important instrument educativ-etic în şcoală. În acelaşi context putem sublinia faptul că tot el este autor al primului regulament şcolar pentru şcoala al cărei rector a fost, ***Leges scholae Bartphensis*** (1540), pentru elaborarea lui folosindu-se de exemplul legilor şcolare ale lui Melanchton.

---

[2] Redactor ştiinţific a fost Agáta Klimeková, redactor lingvistic Jela Borcovanová.

„*Leonard Stöckel a evaluat corect importanța unui catechism concis și pe înțeles, ca un instrument pedagogic-educativ și formativ. Sub conducerea sa, Micul Catehism al lui Martin Luther a devenit parte a curriculei școlii de la Bardejov*" (p. 119). Evlavia a fost considerată nelipsită parte a omului cultivat.

„*Finis. Anno 1556. 10. calendas Iunii*" (p. 115).

Bardejovský Katechizmus z roku 1581 najstaršia slovenská kniha
[*Catehismul de la Bardejov din anul 1581 cea mai veche carte slovacă*], Martin, Slovenská národná knižnica, 2015, 255 p.

Cel de al doilea ***Catehism*** editat de aceeași instituție slovacă, în anul 2015, se distinge de cel mai sus descris prin faptul că este o tipăritură ieșită din tipografia deja amintitului tipograf din Bardejov, David Gutgesell, elev al maestrului Leonard Stöckel.

Opera a fost alcătuită de Miloš Kovačka.[3] Aranjarea textului și reconstruirea grafică a acestui unic exemplar păstrat, de Ľubomír Ďurovič și Peter Ďurík împreună cu Milan Žitný, care au avut un rol foarte important, făcând posibilă publicarea în bune condiții a copiei exemplarului. „*Acest proiect se încadrează în cercetarea istoriei culturii cărții în Slovacia cu scopul de a pune la dispoziția publicului specializat și laic din Slovacia și străinătate unul dintre cele mai importante documente ale moștenirii culturale naționale din Slovacia*" (p. 53). În volum s-au întrunit pe lângă trei cuvântări introductive mai multe studii speciale din care selectăm: ***Preludiul Catehismului de la Bardejov (1581)***; ***Umanismul reformator al lui Stöckel***; ***Reforma în orașele regale din estul Slovaciei în secolul al XVI-lea***; ***Reconstrucția de text și grafică a unicului exemplar păstrat***

[3] Redactor responsabil a fost Agáta Klimeková, redactor lingvistic Janka Ondrušková.

din Catehismul de la Bardejov; ***Textul Catehismului de la Bardejov***; ***Tipografia lui Gutgesell şi Catehismul slovac de la Bardejov (1581)***; ***Situaţia religioasă în Slovacia secolului al XVI-lea şi editarea Catehismului Dr. Martin Luther la Bardejov***; ***Bibliografia***; ***Rezumate*** - slovac, german, englez şi maghiar. ***Catehismul*** nu a rămas neobservat de specialiştii culturii cărţii, publicându-se şi în trecut, după descoperirea lui în anul 1806, studii care atrăgeau atenţia asupra importanţei lui, fără să apară o sinteză.

Catehismul de la Bardejov îşi are bazele în ***Micul Catechism*** al lui Martin Luther din anul 1531, informaţie aflată pe foaia de titlu originală. Apariţia lui se încadrează în existenţa ***Şcolii de la Bardejov*** iniţiată prin strădaniile lui Leonard Stöckel. Este prima tipăritură apărută în limba slovacă numită *slovenská bibličtina*.[4] Nu se cunosc nici traducătorul, nici editorul responsabil al acestei ediţii rarissime pentru cultura slovacă. În spaţiul cultural german al zonei cartea apare ca singura ediţie în limba slovacă la menţionatul tipograf de la Bardejov, Dávid Gutgesell. În oficina sa, care lucra din anul 1577, a apărut cartea drept unicat în ansamblul altor 80 de publicaţii în limbile latină, maghiară, germană. Studiile de specialitate apreciază că textul slovac este corect tipărit, respectând semnele diacritice din limba slovacă. Setul de litere reprezintă *fractura* cu semnele diacritice specifice pentru limba slovacă sau cehă. Cercetătorii contemporani au ajuns la o concluzie interesantă polemizând asupra originalităţii limbii slovace utilizate de traducător şi editor, fiind prima publicare a unei cărţi în limba poporului. S-a constatat că traducerea catehismului din limba germană are unele părţi, care se desprind din întregul operei lui Martin Luther. ***Tatăl nostru, Cele zece porunci, Crezul, Sacramentele*** nu respectă regulile aplicate de traducător celei mai mari părţi a cărţii. Aceste secvenţe sunt

[4] *Slovenská bibličtina* este o limbă liturgică folosită în evul mediu în spaţiul slovac de Biserica evanghelică şi de erudiţii slovaci de religie protestantă. Unele cercuri literare au creat opere importante pentru istoria culturii naţionale slovace în această limbă şi în secolul al XVIII-lea.

introduse aşa cum circulau ele în forma orală în popor şi în cele mai multe situaţii vocabularul specific din secolul al XVI-lea se foloseşte şi astăzi.

Cartea are aspect elegant cu 46 pagini (format in 4^0). Restaurarea volumaşului a fost o provocare pentru specialişti, el fiind tăiat în partea superioară la una din restaurările - relegările anterioare, lipsind cea mai mare parte a textului aflat pe primul rând. S-a realizat completarea părţilor lipsă prin intermediul operelor similare, găsindu-se varianta aproape identică printr-un manuscris al ***Catehismului de la Bystrica***. Considerat iniţial pierdut, rănit şi recuperat de o echipă de specialişti, dăruit Bibliotecii Naţionale Slovace, ***Catehismul de la Bardejov*** din anul 1581 este recomandat de unul dintre cercetători prin cuvinte: „*Vezmite a čítajte*!" [*Puneţi mâna şi citiţi*] (p. 19).

Editarea în forma clasică a unor opere scrise şi tipărite acum mai mult de 400 de ani în această vreme a digitizării reprezintă un act de cultură şi recunoaştere a patrimoniului ţării. Chiar dacă nu este vorba de nişte opere luxoase, forma grafică de prezentare a volumelor editate astăzi se recomandă ca atare. Ambele volume au coperte tari, sunt tipărite pe o hârtie ce corespunde cu valoarea lor documentară şi formează o pereche de cărţi pe care doreşti să le ai în biblioteca personală.

Dr. Eva Mârza
Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia

Florin Bogdan, Monica Avram, *Cartea veche străină din colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2015, 75 p.+ 18 il.

Inventarierea şi analiza cărţii vechi sunt gesturi încărcate de dificultate, în care s-au aventurat de-a lungul anilor specialişti din domenii ce se interferează, filologi, istorici şi bibliologi. Mărturie stau ceea ce au lăsat în urma activităţii lor Vasilie Popp, Dimitrie Iarcu, Alexandru Odobescu, Ion Bianu, Nicolae Iorga şi mulţi alţii.

Pe meleagurile mureşene preocupările vizavi de cartea *veche*, *rară şi preţioasă*, pentru a prelua formula generoasă a istoriografiei occidentale,

numără deja decenii bune. Din anii ´80 ai secolului XX numele muzeografei Elena Mihu şi al lui Dimitrie Poptămaş, fost director al Bibliotecii Judeţene Mureş, au apărut frecvent în paginile anuarelor muzeale cu studii pe această temă, precum şi la conferinţele regionale şi naţionale consacrate valorificării patrimoniului livresc. Lor li s-au mai alăturat bibliotecarii de la prestigioasa bibliotecă „Teleki-Bolyai," între care Deé Nagy Anikó, Spielmann Mihály, Carmen Muntean, Ovidia Mesaroş, care prin studiile publicate şi cataloagele editate, au oferit cu profesionalism secvenţe din istoria colecţiilor bibliotecii în care activau.

Astfel că apariţia acestui catalog, ***Cartea veche străină din colecţiile Bibliotecii Judeţene Mureş***, se înscrie într-o lungă filiaţie regională şi naţională. După cataloagele dedicate incunabulelor şi cărţii vechi de secol XVI de la Biblioteca Judeţeană Mureş, fondul „Teleki-Bolyai," după multe cataloage ale cărţii româneşti şi străine, adăpostite la BCU Cluj-Napoca, Biblioteca Bathyaneum, Biblioteca Astra din Sibiu, Biblioteca Judeţeană Satu Mare, Biblioteca Judeţeană Timiş, în Şcheii Braşovului, într-o listă ce ar putea continua, Florin Bogdan şi Monica Avram oferă o imagine sintetică asupra patrimoniului livresc adăpostit într-o aripă a impresionantului Palat al Culturii din Tîrgu Mureş, acolo unde din anul 1913 funcţionează biblioteca oraşului, azi Biblioteca Judeţeană Mureş.

Catalogul dedicat exemplarelor de carte străină din secolele XVI-XVII nu este evident o carte care să se supună canoanelor lecturii liniare de la o pagină la alta; mai degrabă presupune o lectură secvenţială, cu reveniri periodice la anumite descrieri bibliologice, în funcţie de orizontul de interes al fiecărui cititor.

Autorii au preferat o ordonare cronologică a descrierilor bibliografice ale exemplarelor de carte veche străină, nu una tematică, astfel că

descoperim cu o plăcută surpriză, în primele pagini, cele patru post-incunabule din această colecţie mureşeană. Dincolo de titluri şi de apartenenţa tematică, rămâne însemnătatea unor exemplare ce provin din centre tipografice de prestigiu ale Europei din zorii modernităţii, Lyon, Florenţa şi Veneţia.

Este un adevăr unanim recunoscut de toţi specialiştii în carte veche că aceste exemplare, care au ajuns la noi, în urma unei călătorii anevoioase în timp, nu se lasă uşor de descoperit, fiindcă în cartea veche nu există niciodată dublete. Fiecare exemplar poartă amprentele locurilor care l-au adăpostit, ale cititorilor care l-au preţuit. De aici importanţa mare a travaliului celor care cataloghează şi înregistrează aceste exemplare, după principiile bibliologiei moderne, şi care trebuie să fie atenţi atât la starea de conservare a cărţii, cât şi la însemnările marginale de proprietate de pe filele ei.

Exemplarele de carte rară de secol XVI-XVII, care fac obiectul acestui catalog, sunt o mărturie a unei micro-biblioteci enciclopedice, în marea bibliotecă publică, enciclopedică de azi a judeţului Mureş. Fiindcă la o foiletonare a catalogului, reţinem impactul autorilor antici în arta tiparului din secolul al XVI-lea, ca şi al cărţilor cu conţinut religios. Nu puţine sunt cele care poartă emblemele unor autori de prestigiu, între care anticii literaţi Ovidiu şi Horatius, oratorii exemplari, Cicero şi Seneca, istoricii Tucidide, Titus Livius şi Suetonius, reformatorul Jean Calvin etc.

Cu siguranţă nu puţine au fost dificultăţile pe care autorii acestui catalog au reuşit să le depăşească, dacă avem în vedere sferele lingvistice cărora le aparţin exemplarele ce le-au trecut prin mâini, latină, maghiară, germană şi slavonă, ca şi datele incomplete de pe paginile de titlu, care au trebuit reconstituite prin apelul bibliografic complementar. De asemenea, însemnările marginale descifrate, deşi puţine la număr, au o foarte mare însemnătate, atât fiindcă prin ele se reconstituie itinerarii geografice şi intelectuale, cât şi fiindcă proiectează noi lumini asupra cititorilor de odinioară, între care personaje emblematice ale lumii ardelene de odinioară, precum primul director al bibliotecii tîrgumureşene, Molnár Gábor. O dată în plus trebuie să recunoaştem, cu ajutorul acestor ex-librisuri, că într-o

epocă în care frontierele politice au imprimat evoluţii politice distincte, în vestul ori în estul continentului european, coridoarele culturale au rămas deschise şi ideatic, cel puţin, au unit estul de vestul bătrânului continent.

De menţionat şi faptul că acest catalog se deschide cu o prefaţă semnată de regretatul profesor Iacob Mârza, care demonstrează maniera exemplară în care Domnia Sa a făcut serioase incursiuni în universul cărţilor vechi, încă de la începutul carierei sale istoriografice. Totodată, dedicaţia adresată de cei doi autori doamnei prof. univ. dr. Eva Mârza, conducătoarea lor de doctorat, mărturiseşte afinitatea lor cu un model istoriografic şi uman.

În concluzie, acest catalog reprezintă o preţioasă bază documentară pentru viitoare cercetări, fie istorice ori lingvistice. În plus, eforturile celor doi autori pentru recuperarea unui segment valoros a ceea ce, inspirat, Umberto Eco numea „*memoria vegetală*," acordă colecţiilor Bibliotecii Judeţene Mureş motive suplimentare de a-şi revendica apartenenţa la un patrimoniu cultural european.

Dr. Corina Teodor
Universitatea „Petru Maior" Tîrgu Mureş

Vasile Mărculeţ, *Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos şi Biserica orientală (Secolele IV-X)*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2015, 173 p.

Un pasionat cercetător în domeniul istoriei este profesorul Vasile Mărculeţ, care a văzut lumina zilei la 1 ianuarie 1962 la Crăciunelul de Jos, judeţul Alba. Licenţiat al Facultăţii de Istorie din cadrul Universităţii Bucureşti (1994), şi-a obţinut doctoratul cu specialitatea istoria medie universală şi istoria Bizanţului la Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu în anul 2000. În prezent Vasile Mărculeţ este profesor la Colegiul Tehnic Mediensis din Mediaş. Vasile Mărculeţ a participat la nenumărate simpozioane şi comunicări ştiinţifice, este autorul a numeroase articole, studii şi 25 volume de autor cu teme de

istorie. Acest ultim volum, ***Structurile ecleziastice de la Dunărea de Jos şi Biserica orientală (Secolele IV-X)***, apărut la Editura Sfântul Ierarh Nicolae din Brăila în anul 2015, este o lucrare structurată în şase capitole, la care se adaugă un ***Cuvânt înainte*** semnat de Dr. Mihail Zahariade, o ***Introducere*** alcătuită de autor, ***Abrevieri***, ***Bibliografie***, ***Abstract*** al Theodorei Mărculeţ şi un ***Index de personalităţi religioase***. Lucrarea este o prezentare a istoriei şi evoluţiei structurilor religioase care s-au constituit şi au funcţionat pe cele două maluri ale Dunării de Jos între secolul IV şi începutul secolului al X-lea, cu evidenţierea rolului avut de acestea în cadrul Bisericii orientale.

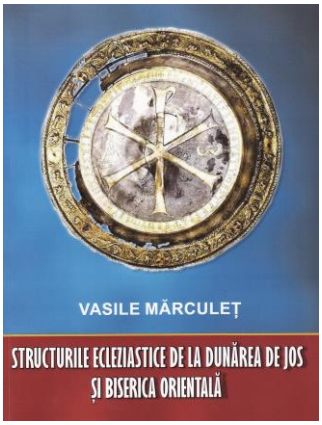

Primul capitol este intitulat ***Începuturile creştinismului la Dunărea de Jos***. Cercetările arheologice au confirmat existenţa creştinismului în Dacia Romană încă din perioada anterioară retragerii aureliene, deşi adepţii noii religii erau reduşi din punct de vedere numeric, trăind în comunităţi mici şi izolate. După anul 313 e.n. au avut loc persecuţii ale creştinilor, din diferite surse reieşind că au existat martiri şi în arealul mai sus menţionat. Autorul a cules date referitoare la primii episcopi care şi-au desfăşurat activitatea pe aceste teritorii: Evangelicus, Ephraimus, Gordianus, Titus, Philus, Cyrillus. Între secolul IV şi mijlocul secolului al VI-lea, în cadrul acestei provincii şi în diferite epoci, autorul a identificat 31 dioceze: 5 în Dacia Ripensis, 11 în Moesia Secunda, 15 în Scythia Minor.

Capitolul al doilea tratează ***Organizarea bisericească a Daciei Ripensis (secolul IV-mijlocul secolului IV)***. Autorul a identificat patru dioceze bisericeşti care existau în secolul IV: Ratiaria (pe teritoriul actual al Bulgariei) cu rang mitropolitan, Aquae (pe teritoriul actual al Serbiei), Castra Martis (pe teritoriul actual al Bulgariei) şi Oescus (pe teritoriul actual al Bulgariei), acestea fiind episcopate. La sfârşitul secolului IV este menţionată

şi o episcopie la Bononia (pe teritoriul actual al Bulgariei), despre care nu se cunosc alte detalii.

Al treilea capitol este dedicat unor ***Structuri ecleziastice în Moesia Secunda (secolul IV-mijlocul secolului VI)***. Aflăm că sunt atestate pe acest teritoriu 11 eparhii: Marcianopolis (pe teritoriul actual al Bulgariei, Devnja), Odessos-Odyssos (pe teritoriul actual al Bulgariei, Varna), Durostorum (pe teritoriul actual al Bulgariei, Silistra), Nicopolis (pe teritoriul actual al Bulgariei, Nikyup), Novae (pe teritoriul actual al Bulgariei, Svištov), Appiaria (pe teritoriul actual al Bulgariei, Rjahovo), Sextana Prista (pe teritoriul actual al Bulgariei, Ruse), Abrittus (pe teritoriul actual al Bulgariei, Razgrad), din secolul V - Dineia (pe teritoriul actual al Bulgariei, Voyvoda), la sfârşitul secolului VI - Asemum (pe teritoriul actual al Bulgariei, Musalievo) şi Zikideva (pe teritoriul actual al României, Izvoarele), fiecare dintre acestea fiind descrise.

Capitolul patru, ***Organizarea ecleziastică a Scythei Minor***, oferă date despre organizarea şi activitatea eparhiei Tomisului în secolele IV-VI şi a diocezelor subordonate: Axiopolis şi Callatis.

Al cincilea capitol este denumit ***Organizarea ecleziastică în nordul Dunării de Jos în secolele IV-VI***. Răspândirea şi consolidarea creştinismului a continuat şi în această perioadă. Sursele istorice citate oferă informaţii despre diferiţi episcopi care şi-au desfăşurat activitatea pe teritoriul nord şi sud-dunărean. Implicarea puterii imperiale în procesul de creştinare a popoarelor barbare a condus la creştinarea reprezentanţilor elitei politice a diferitelor populaţii şi la consolidarea creştinismului în teritoriu. Bineînţeles că nu au lipsit unele scurte perioade de persecuţii, dar care nu au reuşit eliminarea noii religii.

Ultimul capitol evidenţiază existenţa unor ***Structuri ecleziastice la Dunărea de Jos (mijlocul secolului VI-începutul secolului X)***. Teritoriul de pe malul drept al Dunării de Jos a înregistrat o perioadă de înflorire, inclusiv din punct de vedere religios, în timpul domniei lui Justinianus I, perioadă în care s-a înfiinţat Arhiepiscopia Justiniana Prima. Invaziile slave, avare şi bulgare ulterioare au determinat reorganizări ale bisericii sud-dunărene. Există foarte puţine date concludente cu referire la

situaţia din teritoriul nord-dunărean, unde creştinismul a intrat într-un proces de „rusticizare."

Lucrarea, având drept suport bibliografic un număr impresionant de izvoare documentare, adună informaţii din diferite surse: arheologice, documente scrise, alte lucrări de specialitate etc., pentru a oferi o imagine fluentă asupra primelor forme de organizare a bisericii creştine pe teritoriul de pe malurile Dunării de Jos. Este o lucrare foarte bine documentată, fiind o sursă de informaţii de folos tuturor cercetătorilor sau celor a căror sferă de interes se extinde asupra organizării ecleziastice creştine incipiente sau asupra istoriei teritoriilor de la Dunărea de Jos.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Barnaby Rogerson, *Profetul Mahomed. O biografie*, Iaşi, Editura Polirom, 2015, 232 p.

Eleganta biografie a lui Mahomed, apărută sub egida Editurii Polirom în 2015 surprinde semnificaţia istorică şi spirituală a omului excepţional, lider şi vizionar, reconstituind lumea în care acesta a trăit, fiind o prezentare de ansamblu şi, totodată, o reconstituire a lumii arabe a acelor vremuri.

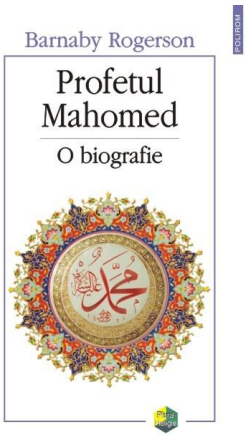

Peste jumătate din acest volum este dedicat Peninsulei Arabe a secolelor VI-VII cu diversele sale credinţe şi idei religioase, de la creştinismul de influenţă etiopiană la comunităţile egiptene sau din Siria, locul fiind prezentat ca un spaţiu de întâlnire a Orientului indian sau persan la care se adaugă elementele iudaice şi premusulmane ale arabilor.

În tot acest context, Profetul Mahomed este

înfăţişat ca primind revelaţia şi însumând ani de persecuţie până la înfruntarea dintre Mecca şi Medina până la victoria finală a Islamului, autorul abordând cu relatarea unui martor ocular aspectele despre viaţa cotidiană şi cea de familie a Profetului, în care elementul religios este împletit cu grijă.

Viaţa profetului Mahomed este o poveste de un patos şi de o frumuseţe copleşitoare. Este o istorie, o tragedie şi iluminare comprimate într-o singură poveste, o poveste aproape necunoscută în Occident, ce se încadrează extrem de greu în categoria maeştrilor spirituali sau a personajelor istorice şi care sunt totuşi înconjurate de o mitologie de idei contrare, perpetuată de imagini recurente.

Profetul este înfăţişat şi perceput în multe feluri, un om riguros, patriarhul, legiuitorul, acel om care este cel „*dintâi dintre toţi sfinţii*," călăuza care a indicat clar căile destinului, bunicul iubitor, ce conduce rugăciunile în moschee, eroul de sacrificiu care, pentru binele omenirii, pătrunde în focul încercărilor din lumea spirituală, marele iubitor de femei.

Mahomed a avut iniţial o singură soţie şi patru fiice, acestea din urmă fiind martorele revelaţiilor sale. După dispariţia primei sale soţii, pe măsură ce Profetul se transformă într-un conducător militar dar şi politic, îşi găseşte momentele de linişte în odăile sale. „*Mahomed adora totul la femeile sale: compania lor, sporovăiala şi plângerile precum şi certurile lor pentru sufletul său precum o muzică… Plăcerea pe care i-o provocau ele, firile lor diferite, frumuseţea şi virtutea lor explică în bună măsură de ce Profetul şi-a luat tot mai multe soţii… Cu toate acestea, rolul soţiilor lui Mahomed nu se limita la delectarea sa fizică. Ele aveau şi mult de muncă. Pe măsură ce reputaţia Profetului creştea, răspândindu-se dincolo de Medina, creşteau şi solicitările la care era supusă casa lui.*"

Pe fondul războaielor purtate de Medina, devenite între timp musulmane, împotriva Meccăi, apoi cel al islamizării Arabiei, se conturează un adevărat portret patriarhal astfel că una dintre cele mai apreciate soţii din tradiţia islamică, Aişa, este căsătorită cu Mahomed la vârsta de 9 ani.

Felul în care povesteşte Rogerson este memorabil tocmai prin felul cum descrie societatea patriarhală a vremii, deşi în Islam Mahomed prezintă tot ceea ce are valoare umană…fiind ultimul şi cel mai mare din succesiunea

lungă de bărbaţi, de la Adam, Moise şi Isus, care s-au luptat să le aducă oamenilor cuvântul lui Dumnezeu. Cu toate că realizările sale istorice au fost doar nişte rezultate secundare întâmplătoare, singurul său scop a fost să construiască o nouă relaţie între oameni şi Dumnezeu, fiind omniprezent pentru miliardele de credincioşi care îi urmează calea spirituală.

În viziunea lui Rogerson, Mahomed este jihadul (vechile tradiţii ale raidurilor tribale au fost înlocuite de jihad, lupta împotriva necredincioşilor la frontierele Islamului şi împotriva necredinţei din inimile ipocriţilor), îl prezintă cu siguranţă ca fiind un personaj memorabil pentru un public larg.

Ramona Bândilă
Biblioteca Judeţeană Mureş

Mihail Ţăpârlea; Viorel Ciobanu, *Dimitrie Cantemir: punte a cunoaşterii între orient şi occident: studii şi articole,* Bucureşti, Editura Pro Universitaria, 2016, 361 p.

Volumul editat de Asociaţia Europeană „*Dimitrie Cantemir*," coordonat de Mihail Ţăpârlea şi Viorel Ciobanu, este o culegere de studii şi articole care abordează toate laturile personalităţii domnitorului-cărturar şi remarcabilele sale contribuţii în cercetarea istorică, sociologică, filozofică, etnografică, artistică, geografică, geopolitică şi geostrategică a epocii.

Lucrarea cuprinde 34 de studii şi articole, realizate de 28 de autori şi este structurată în trei părţi. Prima parte grupează articolele referitoare la viaţa şi opera marelui cărturar. A doua parte reuneşte articolele care îl prezintă pe Dimitrie Cantemir în ipostaza de militar, strateg şi om politic. A treia parte este dedicată aspectelor controversate din viaţa, activitatea şi opera lui Dimitrie Cantemir

Prefaţa este scrisă de Gheorghe Văduva; ***Studiul introductiv*** şi ***Cronologia*** sunt alcătuite de cei doi coordonatori, iar ***Postfaţa*** îi aparţine lui Mircea Dogaru.

În anexe sunt prezentate extrase din opera cărturarului, cronologia operei cantemiriene alcătuită de Academia de Ştiinţe a Moldovei (http://cantemir.asm.md/dimitrie/biblioteca), aprecieri referitoare la Dimitrie Cantemir, opere de artă (statui şi busturi), care îl reprezintă, instituţiile din România şi Europa care astăzi îi poartă numele.

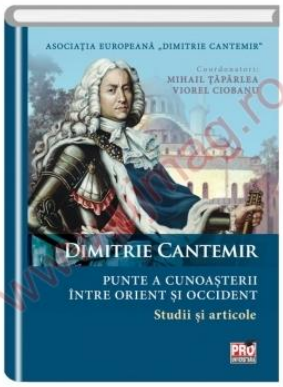

Dimitrie Cantemir deschide, în cultura românească, „*seria savanţilor de formaţie enciclopedică şi marchează trecerea de la vechea literatură cronicărească la cea modernă*." El aparţine culturii româneşti şi culturii europene/universale prin educaţia, deciziile luate, tematica abordată, adresabilitate şi răspândirea operelor sale.

Aflăm multe lucruri interesante despre viaţa lui Dimitrie Cantemir. S-a născut la 26 octombrie 1673, tatăl său, Constantin Cantemir fiind pe atunci serdar în slujba lui Dumitraşcu-Vodă Cantacuzino. Mama sa, Ana Bantaş, a fost nepoata doamnei Nastasia, soţia Ducăi-Vodă. Tatăl său era neştiutor de carte. „*Carte nu ştie, cenumai iscălitura învăţase de a o face*" ne transmite Ion Neculce în al său ***Letopiseţ***. Mama sa a murit când Dimitrie avea doar cinci ani. De la ea a moştenit dragostea de carte. Tatăl său a încredinţat educaţia fiului său lui Ieremia Cacavela, de la care a învăţat limbile greacă, slavonă şi latină. În 1688 Dimitrie a fost trimis la Istanbul ca ostatic, în locul fratelui său Antioh, care a revenit acasă. Aici a studiat la academia Patriarhiei Ortodoxe, în biblioteca vastă studiind lucrări din cele mai diverse ramuri ale ştiinţei şi culturii, şi-a însuşit limbile turcă, arabă şi persană, şi-a însuşit principalele valori ale culturii orientale fiind interesat de istoria, cultura şi civilizaţiile orientale. Dimitrie Cantemir avea cunoştinţe tehnice muzicale la kemençe, ney, caval, tanburdar şi, conform mărturiilor, a rămas în istoriografia muzicală turcă drept un mare interpret la tanbur.

Cu mici intermitenţe, Dimitrie Cantemir a stat în Turcia 11 ani. Primul copil al său, Maria, s-a născut la Iaşi în 1700, ceilalţi cinci născându-se în Istanbul. În 1710 a fost numit de către sultanul Ahmed al III-lea domn

al Moldovei. În 1711 a semnat un tratat de alianţă cu Rusia, la Luţk, iar după înfrângerea suferită de armatele moldavo-ruse la Stănileşti în acelaşi an, Dimitrie Cantemir a fost nevoit să se refugieze în Rusia, împreună cu familia sa. La 11 iulie 1714 a fost ales membru al Academiei din Berlin. Pe diploma de primire, se afirmă: „*Pe vremea când Marte stăpânea mai cu putere decât Palas, o astfel de întâlnire se arăta a fi mai mult o dorinţă decât o speranţă. Dar iată că faptul şi-a găsit împlinirea acum, că prea luminatul şi prea învăţatul Dimitrie Cantemir, principe al Imperiului rusesc, domn ereditar al Moldovei, dând o pildă pre cât de demnă de laudă, pre atât de rară şi a închinat numele ilustru cercetărilor ştiinţifice. Iar prin adeziunea sa, Societatea noastră a dobândit o nouă strălucire şi o podoabă neîntrecută. Ne închinăm cu smerenie în faţa bunei voinţe ce ne-o acordă principele nouă şi lucrărilor noastre.*" În 1721 a devenit consilier personal al ţarului Petru I şi membru al Senatului. A murit în ziua de 21 august 1723, la moşia sa Dimitrievka şi a fost înmormântat la Biserica *Sf. Constantin şi Elena* din Moscova, ctitorie a sa. Familia ţarului a fost anunţată de către de soţia sa, Anastasia, care a scris familiei imperiale următoarele „… *în luna lui august de acum în 21 de zile, după amiază…soţul meu şi părintele nostru, Dimitrie Cantemir, după o lungă şi grea boală (fiind în satele Sevesk), sfârşit-a cursul acestei vremelnice vieţi şi s-a mutat la cea veşnică.*" Osemintele sale au fost aduse în ţară şi depuse la Biserica *Trei Ierarhi* în 1935.

Anul 1698 este anul în care apare prima sa lucrare: ***Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul***, tipărită la Iaşi, în limba română şi greacă şi care este prima lucrare filozofică românească. S-a bucurat de o largă circulaţie; faptul este atestat de existenţa câtorva copii manuscrise atât în limba română, cât şi în greacă şi arabă.

Între 1700-1705 scrie alte lucrări:

Manuscris copiat (1700, în limba latină) de Dimitrie Cantemir a lucrării lui Ieremia Cacavela ***Institutio logices ad mentem neotheoricum philosophorum***. A fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din oraşul Moscova în 1877. În prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, Secţia Manuscrise, oraşul Moscova. Needitat încă.

Index tractatum ex operibus van Helmontii excerptorum, solummodo ad phisica pertinentium [*Catalog de scrieri din operele lui van Helmont numai spre interesul ştiinţelor naturii*] (1700, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din oraşul Moscova în 1877, în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, Secţia Manuscrise, oraşul Moscova. Needitat încă.

Ioannis Baptistae Van Helmont - Phisices universalis doctrina [*Doctrina fizicii universale a lui Van Helmont*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din oraşul Moscova (1877), în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, Secţia Manuscrise, oraşul Moscova. Needitat încă.

Sacrosancte scientiae indepingibilis imago [*Imaginea de nedescris a ştiinţei sacre*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din oraşul Moscova (1877), în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, Secţia Manuscrise, oraşul Moscova. Traducerea în limba română a fost realizată de Nicodim Locusteanu, 1928, editată în acelaşi an la Bucureşti, Editura Ancora, cu titlul ***Metafizica***.

C***ompendiolum universae logices institutionis*** [*Compendiu al sistemului logicii universale*] (1700-1704, în limba latină). Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu, în prezent se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, Secţia Manuscrise, oraşul Moscova. Versiunea latină a fost editată în volumul VI: *Operele Principelui Demetriŭ Cantemirŭ*, 1883, Bucureşti (volumul include şi două desene alegorice, făcute de Dimitrie Cantemir). Varianta în limba română apare în 1995, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, *Mic compendiu asupra întregii învăţături a logicii*, traducere Dan Sluşanschi.

Tarifu ilmil musiki ala vêgni maksus (în alte versiuni: „*Kitâbu ilm'i musikî ala vêghi maksus, Tarifu ilm'i musikî ala vêghi kurufat*" (1700-1704, în limba turcă) [*Explicarea muzicii teoretice pe scurt*] - tratat de muzicologie. Cartea ştiinţei muzicii reprezintă primul tratat de teorie muzicală al secolelor XVI-XVIII în cuprinsul căruia acordul între teorie şi practică este realizat într-o

manieră ştiinţifică, riguroasă, fără speculaţii şi analogii filosofice de prisos. Expunerea sunetelor muzicale (33 de semne - combinaţie între cifre şi alfabetul arab) utilizate pe griful tanbur-ului au fost considerate de prinţul muzician ca suficiente pentru a reda orice compoziţie. Colecţia de melodii, unele aparţinându-i, a rămas până astăzi ca având cel mai mare număr de piese instrumentale, majoritatea aparţinând muzicii savante de curte (sarai). Manuscrisul autograf se află în incinta bibliotecii Institutului de Turcologie din oraşul Istanbul. Traducerea în limba română a apărut în 1973, Bucureşti: Editura Muzicală.

Istoria ieroglifică în douăsprezece părţi împărţită, aşijderea cu 760 de sentenţii frumos împodobită, iară la sfârşit cu a numerelor străine tâlcuitoare scară (1705, scrisă la Constantinopol, în limba română). Manuscrisul autograf a fost donat Bibliotecii Arhivelor principale (actualmente Arhivele de Stat pentru Acte Vechi) în 1783 de către consilierul aulic Nicolae Bantîş-Kamenski (nepot pe linia mamei a Cantemireştilor). În 1878, Gr. Tocilescu realizează o copie a textului care s-a publicat în ediţia de ***Opere*** a Societăţii Academice, volumul VI, 1883. Ulterior apare ediţia facsimil ***Opere***, Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1965.

O altă perioadă prolifică scrierii a fost în Rusia şi cuprinde operele:

Panegric către Petru cel Mare (1714, în limba latină, greacă şi traducerea rusă). Versiunea grecească copiată de Gr. Tocilescu, Πέτρω τε πρωτω'Υπεργαληνοτάτω καί Ἰσκυρωτάτω Ευσεβει Νικτήκαί Ευσπλακ νικω τάτω Αὐτοκράτορ Δεδπότη καί Ἀντιληπτορι αυτού Πανηγυρικον..., a fost publicată de către E. Lozovan în 1981, RIDS nr. 92. Titlul versiunii în limba latină este următorul: „*Petro Primo Hyperserenissimo et potentissimo Pio, Victori et Clementissimo Imperatori Domino et Protectori Suo Panegyricum holocaustum humillime litat et offert, Inclitae et Theophruritae Phalangis Sanctae Metamorphoseos miles necnon Sacri Rossiaci Imperii Princeps et Moldav(i)ae Hospodarovicz, servus deditus, Serbanus Cantemyr, in Burgos S. Petri anno Partu Virg(inis) 1714 Mart(ii) in eunte septimo aetatis suae hellenica dialecto peroratum*" [*Panegric lui Petru I, superserenisimul, virtuosul, învingătorul şi preaîndurătorul împărat, stăpânul şi apărătorul său, jertfă, în chip prea umil îi face şi îi oferă oşteanul renumitei şi închinatei armate a sfintei prefaceri*

şi de asemenea Principe al Sacrului Imperiu Rus şi Prinţul Moldovei, sclav devotat Şerban Cantemir, în Sanct Petersburg, în anul părţii Fecioarei 1714 martie, în această vârstă a sa de şapte ani, rostit în limba grecească]. În prezent manuscrisul autograf (versiunea latină, greacă şi traducerea rusă, iar de la pagina 12 şi textul latin al lucrării „*Monarchiarum physica examinatio*") se află în incinta Bibliotecii Academiei de Ştiinţe, Secţia Manuscrise, oraşul Sankt-Petersburg.

Monarchiarum physica examinatio (1714, în limba latină) [*Examinarea naturii monarhiilor*]. În prezent manuscrisul autograf se află în incinta Bibliotecii Academiei de Ştiinţe, Secţia Manuscrise, oraşul Sankt-Petersburg. Traducerea în limba română a fost realizată de către Şulea Firu şi s-a publicat în revista ***Studii***, V, nr. 1/1951. Versiunea latină apare în ***Studii şi cercetări de bibliologie***, Editura Academiei RSR, V/1951. Ambele apar neînsoţite de aparat critic.

Harta Moldovei (1714). Originalul hărţii, 510x385 mm, se află în incinta Bibliotecii Naţionale din Paris cu titlul ***Principatus Moldaviae nova § accurata Descriptio delineate Principe Demetrius Cantemirio*** [*Descrierea Principatului Moldovei nouă şi exactă desenată de Principele Dimitrie Cantemir*]. Pentru prima dată a fost tipărită în Olanda, la 1737. În spaţiul românesc, harta a fost reprodusă în 1872, volumul I: ***Opere***, Societatea Academică, iar mai apoi în Memoriile Secţiunii Istorice, seria III, t. VI, 1927, în ediţia ***Descrierea Moldovei***, Editura Academiei RSR, 1973.

Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae [*Descrierea statului Moldovei vechi şi de astăzi*] (1714-1717, în limba latină). Manuscrisul autograf se află în arhiva Institutului de Orientalistică din Sankt Petersburg. Prima dată s-a publicat, la Frankfurt, traducerea în limba germană J. Redslob, ***Beschreibung der Moldau***, publicată de Büsching în ***Magazin für die neue Historie und Geographie*** (1769) şi doi ani mai tîrziu (1771) la Leipzig. Traducerea în limba română a apărut întîia dată cu titlul ***Scrisoarea Moldovei***, la Mănăstirea Neamţ, apoi, în ordinea anilor apariţiei: ***Descrierea Moldovei***, prefaţă C. Negruzzi, Iaşi, 1851, ediţia Scrisoarea Moldovei/editor T. Boldur-Lăţescu. Iaşi: Imprimeria Adolf Bermann, 1868. Prima ediţie ştiinţifică se consideră cea a Societăţii Academice, volumul I:

Opere, 1872, apărută în versiune latină, iar la 1875 în volumul al II-lea şi în limba română.

Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae (1716, în limba latină) [*Istoria creşterii şi descreşterii Curţii Otomane*]. Textul original a fost descoperit şi facsimilat în 1980 de Virgil Cândea în SUA, la Harvard University Houghton Library. Copia manuscrisă se află la Biblioteca Academiei de Ştiinţe a Federaţiei Ruse, Sankt Petersburg şi a fost copiată de Gr. Tocilescu. Prima ediţie, în limba engleză, a apărut la Londra, în 1734, graţie străduinţelor lui Antioh Dimitrievici Cantemir (fiul lui Dimitrie Cantemir), ***History of The Growth and Decay of The Otoman Empire*** / *I-II* / tr. Nicholas Tindal. Londra, 1734-1735. A urmat ediţia în limba franceză, ***Histoire de L'Empire Othoman, ou se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence*** - Paris, 1743. A urmat ediţia în limba germană, ***Geschichte des Osmanischen Reichs*** - Hamburg, 1745. Versiunea română a fost realizată, după copia lui Gr. Tocilescu, în 1876, volumele III-IV: ***Opere***, Societatea Academică.

Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor, întâi pre limba latinească izvodit, iară acmu pre limba românească scos cu truda şi osteninţa lui Dimitrie Cantemir, voievodul şi de moşie domn a Moldovei şi svintei rosieşti împărăţii cneaz (1717-1718, originalul în limba latină, a fost tradus de autorul însuşi în limba română) - prima noastră istorie modernă, scrisă după metodă, de la prolegomenă şi până la sfârşit. Manuscrisul original a fost găsit de Gr. Tocilescu în biblioteca Arhivelor principale din oraşul Moscova şi copiat (1878). După această copie a fost realizată ediţia din 1901, volumul VIII: ***Opere***, editura Societăţii Academice. Muzeul Literaturii Române deţine o copie fotografică a manuscrisului original. Există şi o copie-manuscris a Hronicului, care a aparţinut lui Constantin Cantemir (fiul mai mare al lui Dimitrie Cantemir), a cărei istorie este foarte interesantă. După moartea acestuia, copia a fost vândută la licitaţie, împreună cu alte bunuri şi achiziţionată de un negustor vienez. Acesta la rândul său a vândut copia-manuscris lui Ioan Inocenţiu Klain care în cele din urmă a donat-o Bibliotecii Seminarului din Blaj. După această versiune s-a editat la Iaşi ediţia din 1835-1836, I-II, îngrijită de Gh. Săulescu.

Vita Constantini Cantemiri Cognomento Senis Moldaviae Principis [*Viaţa lui Constantin Cantemir supranumit cel Bătrân, domnul Moldovei*] (1720, în limba latină) - prima monografie biografică românească. Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Ştiinţe a Federaţiei Ruse, Sankt Petersburg. Prima ediţie apare în versiunea latină, volumul VII: ***Opere***, Bucureşti: Societatea Academică, 1883. Traducerea în limba română a fost realizată de Radu Albala şi publicată în colecţia ***Scriitori români***, Bucureşti, editura Minerva, 1973. În limba rusă textul a fost tipărit în 1783 de către T. S. Bayer cu titlul ***История о жизни и делах молдавского господаря князя Константина Кантемира. С российским переводом и с придословия Князей Кантемиров*** (Пер. Н. Н. Бантыш-Каменский).

Дивные революции праведнаго Божия отмщения на фамилию Кантакузиных славных в Валахие и Бранковану [*Minunatele revoluţii ale dreptei răzbunări a lui Dumnezeu împotriva Cantacuzinilor vestiţi în Ţara Românească şi a lui Brâncoveanu*, cunoscută mai mult sub titlul *Evenimentele Cantacuzinilor şi Brâncovenilor*] (1718-1720, originalul, dacă a aparţinut lui Dimitrie Cantemir, a fost probabil în limba română sau latină). Textul a fost copiat de Gr. Tocilescu din ЖурналѢ или Подённая записка, Блаженныя и Вечнодостойныя памяти государя имератора Петра Великого, Sankt Petersburg, 1772. Traducător, din limba originalului în limba rusă a fost, probabil, secretarul particular al lui Cantemir - Ivan Ilincki. În limba română textul apare în 1878, volumul V: ***Opere***, Societatea Academică.

Loca obscura in Catechisi quae ab Anonymo Authore slaveno idiomata edita est et 'Первое учение отракомъ' intitulata est, delucidata authore Principe Demetrio Cantemirio [*Locuri obscure în Catehismul tipărit în slavoneşte de un autor anonim sub titlul 'Prima învăţătură pentru prunci', iar acum clarificat de Principele Dimitrie Cantemir*] (1720, în limba latină). Originalul se află în incinta Bibliotecii de Stat a Federaţiei Ruse, oraşul Moscova de unde a şi fost copiată de Gh. Tocilescu. Traducerea manuscris în limba rusă, realizată, probabil, de secretarul particular al lui D. Cantemir - Ivan Ilincki, a circulat încă din 1720. Traducerea în limba română a fost

realizată în 1973 de către Teodor Bodoge şi a apărut în ***Biserica Ortodoxă Română***, nr. 9-10/1973.

Книга систима или состояние мухаммеданской религии [*Cartea sistemului sau întocmirea religiei muhamedane*] (1722, tipărită în versiunea rusă, la Sankt Petersburg). Prima traducere în limba română este ***Sistemul sau întocmirea religiei Muhammedane***, Bucureşti, Editura Minerva, 1977.

Opera cantemiriană este, sub toate aspectele, excepţională pentru vremea sa. Cu toate acestea nu a „*exercitat o înrâurire imediată şi profundă asupra dezvoltării culturii noastre. Vicisitudinile istoriei au făcut ca aceasta, în partea ei cea mai valoroasă, să fie cunoscută cititorilor români aproape cu un veac mai târziu de la data elaborării.*" Cele mai multe opere ale sale au fost cunoscute mai întâi peste hotare. Fragmente din acestea au fost în repetate rânduri citate în alte lucrări ştiinţfice ale vremii, mulţi considerând operele lui Dimitrie Cantemir ca surse de referinţă, în special în ceea ce priveşte istoria Imperiului Otoman, istoria Moldovei sau teoria muzicală.

Puţini domnitori români s-au bucurat de o notorietate imagistică europeană, graţie portretelor realizate în tehnica gravurii care au circulat prin multiplicare în spaţiul internaţional. Iconografia lui Dimitrie Cantemir s-a bucurat de o importantă mediatizare europeană, fiind reprodusă în multe imagini-portret în marile centre culturale ale epocii. Primul portret de tinereţe al marelui domnitor a fost descoperit de Maria Bengescu la Muzeul de Artă din Rouen (Franţa), în anul 1921. Tabloul îl înfăţişează pe Dimitrie Cantemir la vârsta tinereţii, la 18-19 ani, îmbrăcat într-un costum pe jumătate oriental şi pe jumătate occidental. Cel de-al doilea portret de epocă al lui Dimitrie Cantemir îl înfăţişează pe principe la vârsta deplinei maturităţi, în jurul anului 1714, când a fost ales membru de onoare al Academiei din Berlin. Lucrarea, o gravură cu dăltiţa în aramă, a fost publicată, în anul 1716, în prima ediţie a volumului ***Descriptio Moldaviae***. Cantemir poartă mustaţă şi o barbă bogată. Un păr lung, buclat îi incadrează fruntea şi obrajii. Poartă o platoşă metalică acoperită parţial de o mantie tivită cu o blană scumpă. O inscripţie în partea inferioară a imaginii îi defineşte identitatea: *Demetrius Cantemir, Palatinus Moldaviae*. O altă gravură îl

prezintă pe Dimitrie Cantemir însoţindu-l pe Petru cel Mare pe ulițele Iaşului în timpul vizitei suveranului rus, în 1711. Domnul Moldovei apare în vestimentaţia consacrată a voievozilor români, purtând caftan, căciulă cu surguci şi barbă, în timp ce Petru cel Mare este îmbrăcat după moda apuseană. Există şi o imagine în care Cantemir este înfăţişat la intrarea în Iaşi, la începutul celei de-a doua domnii, în anul 1710. Domnitorul este prezentat călare, îmbrăcat cu platoşă şi cizme înalte, după moda occidentală, purtând barbă şi plete tunse îngrijit. Începând cu veacul al XX-lea, Dimitrie Cantemir a devenit un subiect plastic abordat de numeroşi artişti plastici, pictori, sculptori şi graficieni.

Despre alte aspecte controversate legate de viaţa cărturarului nu am să scriu. Vă prezint doar unele concluzii: Dimitrie Cantemir a fost în acelaşi timp spion rus şi iscoadă otomană; a fost consumator de „*ceai de mac*" ca mulţi alţi iluştri ai vremii; probabil a fost membru al Ordinului Rosicrucian (mason). Argumentele aduse de autori pentru a demonstra concluziile, multe alte informaţii referitoare la cariera sa diplomatică şi de militar, sau despre iubirea dintre prinţesa Maria Cantemir şi Petru cel Mare vă las să descoperiţi parcurgând paginile acestei cărţi.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Bălaş Radu, *Old Târgu-Mureş: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumoase imagini: A legszebb képek*, Tîrgu Mureş, Editat de Roger Raval Events, 2015, 194 p., il.

Fiecare dintre noi am privit măcar o dată vederi cu vechiul nostru oraş, fie că le-am găsit prin lada de zestre a bunicii, prin podul casei, pe la rude, la târguri de anticariat, la expoziţii, în cărţi de istorie, în muzee sau te miri pe unde. Le-am admirat, am încercat să recunoaştem locul, să îl comparăm cu ceea ce a devenit în zilele noastre, dacă mai există… şi cam atât.

Radu Bălaş a avut însă o idee originală: să adune aceste imagini vechi şi să le transforme în albume. Dar nu orice fel de albume! Rezultatul muncii sale este unul de excepţie, căci albumele tipărite sunt adevărate opere de artă: inedite prin tipar, formă şi prezentare, conţin exclusiv imagini vechi, de până în anii '30, sunt trilingve şi prezintă istoricul mai multor oraşe. Conţin pagini color, tiparul este realizat pe carton striat cu uşoare denivelări (asemănător papirusului), iar copertele sunt de lemn gravate şi legate manual de un cotor de piele. Până acum au văzut lumina tiparului albumele ***Old Mureş Country***, ***Old Târgu Mureş***, ***Old Reghin***, ***Old Târnăveni***, ***Old Mediaş***, ***Old Sighişoara***, ***Old România***, ***Old Bucharest*** şi ***Souvenir from Old Romania***.

Albumul ***Old Târgu-Mureş: 1616-1939: The most beautiful pictures: Cele mai frumose imagini: A legszebb képek***, conţine textul în trei limbi (engleză, română şi maghiară), are 194 de pagini color, conţine 450 de imagini din Tîrgu-Mureşul anilor 1616-1939 şi este structurat în 14 capitole: ***Istorie***, ***Populaţie***, ***Administraţie***, ***Palatul Culturii***, ***Palatul Administrativ***, ***Cultură şi Educaţie***, ***Biserici***, ***Centru***, ***Marile Străzi***,

Economie, ***Infrastructură***, ***Îngrijire***, ***Distracţie*** şi ***Statui***. Conceptul, tehnoredactarea şi textul sunt opera lui Radu Bălaş, traducerea textului în limba maghiară este efectuată de Bartha Zsuzsanna, iar cea în limba engleză de Monica Bălaş.

Este o adevărată delectare să răsfoieşti în tihnă pagină cu pagină acest album, să priveşti vechile imagini: gravuri, desene, picturi, fotografii, reclame, afişe sau hărţi, să te întorci imaginar în trecut pe străzile oraşului drag, să te „întâlneşti" cu oameni din diferite epoci, să vezi cu ochii tăi elemente arhitecturale care astăzi nu mai sunt. Vedem în fotografii cum arăta Palatul Administrativ de azi, nou construit, fără ca în vecinătatea sa să fie Palatul Culturii; biserica Mănăstirii franciscane din care până astăzi s-a păstrat doar turnul; celebra *Fântână a lui Bodor* demolată în 1911, statui care astăzi nu mai sunt etc. Aflăm şi unele date interesante, demult uitate, precum ar fi faptul că în urbea noastră a existat un Palat Cultural Evreiesc, astăzi în clădirea sa avându-şi sediul Teatrul Ariel. Şi multe alte realităţi de multă vreme schimbate sunt readuse la zi în paginile acestui album. Clădirile şi străzile Tîrgu Mureşului, ca de altfel ale tuturor localităţilor, au povestea lor de spus şi de arătat celor care vor să asculte şi să vadă.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Ioan A. Borgovan; Kiss Ibolya, *Luduş: Turnuri, towers, tornyok*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016, 207 p., il.

Lucrarea ***Luduş: Turnuri, towers, tornyok*** este o monografie actualizată a celor zece biserici cu turle din oraş: patru ortodoxe, una greco-catolică, trei calvine şi două romano-catolice.

Ioan Andreiu Borgovan (născut la 1 mai 1944 în Luduş) este coautor al acestei lucrări, împreună cu octogenara pictoriţă şi fostă profesoară de limba română Kiss Ibolya (născută la Iştihaza la 16 august 1928). Cartea a văzut lumina tiparului la Editura Mega din Cluj-Napoca în anul 2016 şi este o ediţie trilingvă româno-englezo-maghiară, traducerile în limbile engleză şi maghiară fiind făcute de bibliotecara Csiki Noemi, nepoata distinsei doamne Kiss Ibolya. Ilustraţiile reprezentând bisericile cu turn din Luduş sunt reproduceri după picturile realizate de Kiss Ibolya în anii 2009-2014.

De-a lungul celor 207 pagini aflăm istoria celor zece biserici luduşene şi câteva date biografice/activităţi desfăşurate ale unor preoţi care au oficiat sau sunt în prezent parohi ai acestora. Sunt menţionate în lucrare:

- Biserica *Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel* şi preoţii Iuliu Bacali, Viorel Lucian Voşloban, Mihai Constantin Savu;
- Biserica reformată şi preoţii Tatár Tibor, Czirmay Csaba Levente;

- Biserica *Sfântul Ierarh Nicolae* şi preoţii Gheorghe Giurgea, Vasile Mihai Cercel, Viorel Ormenişan;
- Biserica romano-catolică *Maria, Magna Hungarorum Domina* şi preoţii Gere Béla, Ambrus Vilmos;
- Biserica *Sfântul Ioan Gură de Aur* şi preotul Vasile Cercel;
- Biserica reformată din Roşiori şi preoţii Katona Sándor, Kali Szabolcs Barna;
- Biserica *Tuturor sfinţilor* şi preoţii Eugen Chirilă Părău, Ilie Dăian;
- Biserica romano-catolică *Fericita Gizella* din Roşiori;
- Biserica greco-catolică *Sfântul Apostol Petru* şi preoţii Octavian Cornel Russu, Sorin Valer Russu;
- Biserica reformată din Avrămeşti şi preotul Kali Tünde Zsófia.

Ultimele pagini sunt dedicate unor scurte biografii ale celor doi autori: Ioan Andreiu Borgovan şi Kiss Ibolya.

Din când în când, lectura este întreruptă de minunatele picturi reproduse în lucrare.

Recomand această lucrare tuturor celor interesaţi de istoria lăcaşurilor de cult din România, căci conţinutul lucrării oferă date preţioase în acest sens. Acest volum poate fi utilizat şi ca obiect de studiu lingvistic, având în vedere că este redactat în trei limbi.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Liliana Moldovan, *Eroii imposibilului: Poveştile de succes ale unor persoane cu dizabilităţi din România şi din străinătate = Heroes of the Impossible: Successful Stories of People with Disabilities from Romania and from Abroad*, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2016, 174 p., foto.

Dintre multele cărţi citite în ultima perioadă nici una nu m-a impresionat aşa cum au reuşit să o facă cele 15 portrete ale „*eroilor imposibilului*." Volumul de interviuri al Lilianei Moldovan, care a văzut lumina tiparului la Editura Ecou Transilvan în 2016, este o carte unică în felul ei, o culegere de interviuri, ediţie bilingvă româno-engleză, care ne duce, în cele 174 de pagini, în lumea unor persoane cu dizabilităţi care s-au remarcat prin realizări deosebite în domeniul literar, artistic, sportiv, universitar şi antreprenorial. Cu o prefaţă scrisă de Marius Paşcan, beneficiind de traducere şi adaptare din limba engleză de Gabriela Pop, cartea ne invită să pătrundem în lumea unor semeni pentru care orice realizare a însemnat un efort suplimentar (fizic, psihic, material), luptă cu prejudecăţi şi neputinţe, adaptare, perseverenţă, creativitate. Sunt poveşti reale, din care avem ce învăţa! Ca o primă lecţie generală: „*nimic nu se poate realiza fără efort şi disciplină. Important este să depăşeşti obstacolele, să ţii mereu capul sus şi să nu te opreşti din drum.*"

Magda Coman ne transmite: „*puterea se află în fiecare dintre noi.*"

Mesajul lui Iulian Crăciun către noi: „*folosindu-ţi creierul poţi găsi soluţii la orice problemă*," „*norocul ţi-l faci cu mâna ta şi, cu cât munceşti mai mult şi mai bine, cu atât devii şi mai norocos*," „*în fiecare moment şi cu fiecare acţiune care se petrece există cineva care e sursă de inspiraţie*," „*Oricine poate accesa orice palier profesional doreşte, cu condiţia să fie dispus să plătească şi preţul*," „*Se întâmplă o grămadă de lucruri bune în ţara noastră, pe care ar fi cazul să le mai şi observăm.*"

Claire Cunningham: „*arta mea are mai mari şanse de a produce o schimbare decât dacă aş încerca să conving oamenii prin vorbe*."

Pete Eckert este de părere că: „*pentru a reuşi trebuie doar să faci treabă bună. Dacă nu aş putea realiza o operă care să vorbească pentru ea însăşi, aş trece neobservat*." „*Căutarea unei traiectorii pozitive transformă lumea într-un loc frumos şi face viaţa să merite să fie trăită… Aşadar, faceţi ceva util şi bun*."

Marius Viorel Girada ne spune că: „*Uneori o informaţie utilă face mai mult decât banii;*" „*omul îşi doreşte multe, numai că are puteri limitate*."

Pentru Diana Elizabeth Jordan fericirea înseamnă „*Să fac ceea ce îmi place şi să îmi petrec timpul cu oamenii pe care îi iubesc*."

Kuli Kohli ne învaţă: „*Cu toţii avem dreptul la o viaţă fericită şi plină de satisfacţii*." „*Nu contează ce cred alţii despre noi, important este felul în care ne percepem pe noi înşine şi cum trăim pentru a respecta şi a câştiga încredere în noi înşine*."

Şi Regan Linton ne împărtăşeşte din experienţa ei: „*am observat, învăţat şi exersat…MULT*." „*Încerc să mă gândesc că trebuie să realizez mici împliniri. Altfel, totul poate părea copleşitor*." „*Nu cred că cineva ar trebui să rămână blocat într-o identitate predefinită pe care societatea i-a atribuit-o*." „Viaţa este prea scurtă pentru a nu face nimic." „*Frumuseţea şi talentul sunt atât de subiective… sunt diferite pentru fiecare*." „*În viaţă lucrurile nu se petrec niciodată aşa cum ne-am aştepta, indiferent cine am fi*." „*Consider că oamenii care reuşesc sunt cei care nu rămân blocaţi în aşteptările a ceea ce credeau ei că va fi viaţa lor*." „*Am învăţat adevărul că viaţa se poate sfârşi într-o clipă*." „*Dacă sunt aici, înseamnă că lucrurile sunt încă posibile*." „*Cultivarea perspectivei şi concentrarea asupra a tot ceea ce AI mai degrabă decât asupra a ceea ce NU AI este extrem de importantă*."

Florin Mândru, cunoscut nouă drept *Dudu*, ne spune că, la un moment dat „*intervine cea mai grea parte din viaţa fiecăruia dintre noi: să explici inexplicabilul*!" „*Nimic nu se întâmplă fără un motiv*!" „*Acceptarea este foarte grea*!" „*Prietenii şi oamenii te ajută, dacă vrei să fii ajutat*!" „*Iubirea învinge orice obstacole*!" „*Mint dacă spun că mi-a fost uşor de la început*."

Adina Luminiţa Milac ne aminteşte că „*Puterea infinită a creierului, atât prin inteligenţă, cât şi prin voinţă, ne oferă adevăratele resurse, adevărata capacitate de a găsi soluţii la probleme*." „*Persoanele afectate de dizabilităţi învaţă să se bucure de lucruri aparent banale, cum ar fi mersul pe stradă sau în parc, privitul copacilor, cerului*

sau păsărilor, ascultatul unui foşnet de vânt, lucruri pe care ceilalţi oameni le iau de-a gata şi le consideră lipsite de importanţă."„*Neputinţele vieţii ne învaţă lecţia modestiei şi a umilinţei*;" „*puterea şi curajul de a înfrunta dificultăţile provine în primul rând din dragostea celor din jur*." „*Mass-media are un rol hotărâtor în educarea populaţiei, prin prezentarea exemplelor pozitive*."

Lauren Watson ne încurajează: „*cu cât te implici mai mult, cu atât devine mai uşor şi îţi doreşti mai mult*."

În carte facem cunoştinţă şi cu Tedy Necula, Tammy Ruggles, Vasile Stoica şi Mariana Ţîbulac-Ciobanu.

Cine sunt ei? Cu ce se ocupă? Vă las să descoperiţi citind interviurile cuprinse în ***Eroii imposibilului***. Veţi fi surprinşi!

La Salonul de carte „EURO INVENT" care a avut loc în ziua de 21 mai 2016 la Iaşi, ca urmare a deciziei unui juriu format din 42 de membri, volumul ***Eroii imposibilului*** a fost premiat cu Medalia de Argint. Un alt premiu: pentru susţinerea persoanelor cu dizabilităţi, a fost obţinut la Nürnberg la data de 4 octombrie 2016.

Este o carte pe care vă recomand să o citiţi şi să o daţi cadou şi celor apropiaţi!

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Mihaela Raşcu, *Oglinzile pământului*, Tîrgu Mureş, Editura Vatra Veche, 2015, 134 p.

Cartea ***Oglinzile pământului*** scrisă de Mihaela Raşcu este al doilea volum al autoarei, primul - ***Nebănuitele feţe ale secundei*** - apărând tot în 2015, la Editura Nico. Volumul de faţă este al 14-lea din Colecţia ***Marea Unire - 100*** şi, la fel ca volumul de debut, este unul de proză scurtă.

Cireşe, ***Tatuaj***, ***Bicicleta***, ***Flori***, ***Nunta perfectă***, ***Campionul***, ***Muza***, ***Inelul***, ***Mare grijă la ce faci***, ***Struguri***, ***Vasilică***, ***Prietene***, ***Micul sanitar***, ***Gogoşi***, ***A ta până la capăt***, ***Arhivarul***, ***Cântecul fazanului*** - sunt 17 proze desprinse din viaţa de zi cu zi. Întâmplări mai vechi sau mai noi, care se puteau întâmpla oricui în viaţa reală… sau poate chiar s-au întâmplat? Lumea satului şi înţelepciunea bătrânilor, adolescenţi îndrăgostiţi şi fiorii primei iubiri, sacrificiul părinţilor pentru copii, copil de la oraş şi copil de la ţară, iubirea de părinte, firea de artist, ataşamentul faţă de obiectele materiale, corupţie, dărnicie, iluzia iubirii, importanţa prieteniei, competiţia neloială, escrocherii, compromisuri din iubire, locul de muncă, corectitudinea sunt temele majore ale acestor scurte scrieri. De fapt, toate sunt adevărate lecţii de viaţă: să ne bucurăm de tot ceea ce ne dăruieşte natura; să nu judecăm pe nimeni, căci aparenţele înşală şi nu întotdeauna cunoaştem povestea semenilor noştri; comunicarea deschisă între membrii unei familii este mai mult decât necesară; ignoranţa conduce la „isprăvi" copilăreşti, căci nicicând nu poţi spune că nu mai ai ceva de învăţat sau că le ştii pe toate; planul de acasă nu se potriveşte cu cel din târg, aşa că este mai bine să ne relaxăm, să ne bucurăm de secundele petrecute alături de cei dragi şi viaţa ne va oferi multe momente de neuitat; timpul petrecut alături de proprii copii şi de propria familie este neprețuit; fiecare ne-am născut pentru un scop, de aceea este bine să ne urmăm chemarea şi nu este indicat să încercăm să ne schimbăm menirea; lucrurile materiale de fapt au valoarea pe care le-o dăm fiecare dintre noi; aşa să-ţi exerciţi profesia încât să poţi dormi liniştit noaptea; găseşte bucurii în lucrurile mărunte, bucură-te de puţin ca şi cum ai avea mult; concubinajul nu este bazat pe sentimente autentice, cei care te iubesc cu adevărat nu profită de tine; un prieten adevărat este o adevărată comoară; membrii unei echipe trebuie să fie egali şi uniţi până la capăt; ai grijă în cine ai încredere; deciziile într-o familie se iau de comun acord, nu se impun; nu vezi ceea ce

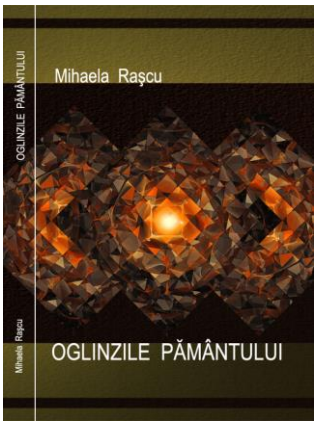

ai până când nu pierzi; nimic în viaţă nu rămâne nerăsplătit. Unele triste, altele vesele sau pline de umor… toate povestirile Mihaelei Raşcu impresionează, ne învaţă ceva şi merg direct la suflet.

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

Alex Ştefănescu, *Mesaj către tineri: Redescoperiţi literatura!*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2015, 128 p.

Alex. Ştefănescu este un critic şi istoric literar, prozator, dramaturg, publicist, realizator de emisiuni TV, membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1977. S-a născut la 6 noiembrie 1947 la Lugoj. Este licenţiat al Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, în 1970. Este redactor (din 1990) şi redactor-şef (în perioada 1995–2010) al revistei ***România literară*** şi autor a mii de articole şi a peste douăzeci de cărţi. Pentru cartea ***Gheaţa din calorifere şi gheaţa din whisky (1990-1995)*** a primit Premiul Uniunii Scriitorilor; ***Ceva care seamănă cu literatura*** a fost distinsă cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, iar ***Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*** cu Premiul Uniunii Scriitorilor şi Premiul Academiei Române. Emisiunea ***Un metru cub de cultură*** i-a adus Premiul APTR pentru talk-show-uri pe 2004, iar emisiunea ***Istoria literaturii române contemporane povestită de Alex. Ştefănescu*** - Premiul APTR pentru emisiuni culturale pe 2008.

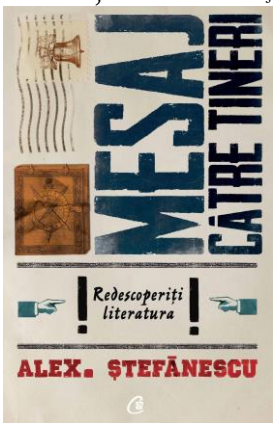

„*Această carte reprezintă o ultimă încercare a mea de a trezi interesul tinerilor pentru literatură*” ne spune chiar autorul. Cele trei părţi ale volumului: ***Ce nu scrie în manualele şcolare, Câte ceva despre literatura română, Cum***

trăieşte un om care trăieşte pentru literatură ne transpun în diferite ipostaze: elev, cititor, profesor de literatură, scriitor.

Întrebarea de la care porneşte autorul este „*Cine mai are nevoie azi de literatură? Îi vedem pe semenii noştri agitându-se sau distrându-se de dimineaţa până seara, fără să li se facă sete sau foame de texte literare. Trec, cei mai mulţi, absenţi pe lângă vitrinele librăriilor. Nu au cărţi în casă. Şi nu ştiu numele niciunui scriitor, cu excepţia, poate, a lui Eminescu, în legătură cu care îşi aduc aminte doar că scria versuri şi că a murit nebun. Discută despre preţuri, despre starea vremii, despre filme sau meciuri de fotbal, dar aproape niciodată despre cărţi. Întrebarea revine obsesiv: cine mai are nevoie azi de literatură?*" şi tot autorul ne dă şi răspunsul: „*toţi avem nevoie de literatură, dar nu ştim că avem nevoie.*" (p. 10) Pentru a înţelege literatura, pentru a o aprecia şi pentru a fi binecuvântat cu toate beneficiile pe care lectura le aduce cu sine este foarte important cum este predată tinerilor, cum este citită, cum este trăită. Nu trebuie uitat că „*Oamenii au inventat literatura ca să-şi ofere o plăcere, nu ca să se chinuiască studiind-o.*" Scriitorii sunt vizaţi la rândul lor, căci „*nu are importanţă despre ce scrii. Important este cum scrii*" (p. 46). „*Dacă scrii, nu contează câtă emoţie investeşti într-un text, contează numai câtă emoţie provoacă acel text cititorilor.*". Limbajul folosit în scrierea cărţii şi în explicarea operelor literare tinerilor este extrem de important. Nu trebuie uitat că literatura este scrisă pentru toţi, nu doar pentru cei care au doctorate în domeniul literar!

Autorul ne atrage atenţia că literatura este şi purtătoare de imagine peste hotare. „*Literatura este o marfă miraculoasă care, exportată, rămâne şi în ţară*" (p. 58). Literatura nu dăunează, din contră, ne umanizează. „*Avem, în biblioteci, rezerve imense de frumuseţe literară, iar noi le ignorăm. Renunţăm la subtila, delicata plăcere de a citi în favoarea unor plăceri vulgare*" (p. 16). O recomandare din partea autorului ar fi: „*În loc să se angajeze în dispute sterile, scriitorii ar trebui să înceapă o campanie de recucerire a publicului*" (p. 66).

Aşadar, dacă aveţi un copil care nu a descoperit plăcerea lecturii, visul vostru este să deveniţi scriitor, cunoaşteţi sau sunteţi scriitori, sunteţi profesor de literatură, citiţi această carte şi nimic nu va mai fi la fel!

Doina Gabriela Vanca
Biblioteca Judeţeană Mureş

În îngrijirea Bibliotecii Judeţene Mureş au apărut:

❖ ***Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabulelor din Biblioteca Teleki-Bolyai***, 1971.

❖ Dimitrie Poptămaş, Mészáros Iosif, ***Biblioteca Judeţeană Mureş*** [*Ghid*], 1979.

❖ ***Bibliotheca Telekiana***, [*Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză şi engleză*], [1994].

❖ ***Ţara Fagilor***, vol. 3 - 13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuţi, 1994-2004.

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája***, 1995. (Bibliografii mureşene, 1).

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1990-1995***, 1997. (Bibliografii mureşene, 2).

❖ ***Biblioteci, Arhive & Centre de informare în secolul XXI***. Lucrările conferinţei Braşov, 18-22 august 1997, Braşov - Târgu-Mureş - Austin, Texas, SUA, 1997.

❖ Tereza Periş Chereji, ***Interferenţe teatrale româno-maghiare***, 2000.

❖ Ana Cosma, ***Scriitori români mureşeni***: dicţionar biobibliografic, 2000.

❖ Dimitrie Poptămaş, Mózes Júlia, ***Publicaţiile periodice mureşene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972***, 2000.

❖ ***Aurel Filimon - consacrare şi destin***, 2001.

❖ ***Bibliografia publicaţiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája***, 2001.

❖ ***Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum***, vol. 1 - 2, 2001.

❖ ***Biblioteca Judeţeană Mureş.*** Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş, 1802-2002, 2002.

❖ ***Libraria***: ***Anuar. Lucrările simpozionului naţional „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureş***," 1, 2002.

❖ Fülöp Mária, ***Judeţul Mureş în cărţi = Maros megye a könyvekben, 1990-1999***: ***Bibliografie - Bibliográfia***, 2002. (Bibliografii mureşene, 5).

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor şi hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 1996-2000***, 2003. (Bibliografii mureşene, 6).

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 2, 2003.

❖ Dimitrie Poptămaş, ***Philobiblon mureşean***: o viaţă printre oameni şi cărţi, 2003. (Caiete mureşene; 14).

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 3, 2004.

❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, ***Oameni de ştiinţă mureşeni***: dicţionar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură, 2004.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 4, 2005.

❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, ***Bibliografia locală retrospectivă a judeţului Mureş: Cărţi editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek***, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureşene, 7).

❖ ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 1, 2006.

❖ ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 2, 2006.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 5, 2006.

❖ ***Bibliografia cărţilor, albumelor şi hărţilor editate în judeţul Mureş = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája: 2001-2005***, 2008. (Bibliografii mureşene, 8).

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 6, 2007.

❖ ***Bibliotheca Marisiana***, nr. 1, 2009.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 7, 2008.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 8, 2009.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 9, 2010.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 10, 2011.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 11, 2012.

❖ Ana Todea, ***Portrete mureşene***: dicţionar biobibliografic, 2012.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 12, 2013.

❖ ***Libraria***: Anuar, nr. 13, 2014.

*

Publicaţiile se pot solicita la sediul Bibliotecii Judeţene Mureş,
540052, Tîrgu Mureş, str. George Enescu, nr. 2,
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384,
E-mail: directorbjm@bjmures.ro; secretariat@bjmures.ro;
itbjm@bjmures.ro
Adresa web: www.bjmures.ro

Responsabilitatea pentru materialele publicate revine în întregime autorilor